ALTER TOMVS

EPISTOLARVM D. HIERONYMI STRIDONIENSIS,

complectens ἐλεγκτικὰ, καὶ ἀπολογητικὰ, nimirum ea, quæ pertinent ad diuersas hæreses, & maledicorum calumnias.

ROMAE, M D LXIV,
Apud Paulum Manutium, Aldi F.
IN AEDIBVS POPVLI ROMANI.
Cum priuilegio Pii IIII, Pont. Max.

ARGVMENTVM.

MARIA, quæ Iesum, Dei filium, mundo peperit, semper uirgo fuit, ut quæ uirum numquam cognouit, & Christum Spiritu sancto cooperante concepit. hoc autem quamuis certissimum sit, & perpetua totius Ecclesiæ consensione firmatum, inuentus est tamen unus Heluidius, Auxentij Ariani discipulus, homo nec doctus, neque facundus, qui librum contra hanc ueritatem scribens, ex testimoniis sacræ scripturæ perperam intellectis, & duorum ueterum Patrum auctoritatibus parum perpensis, probare conatus est, Deiparam Mariam, postquam Iesum citra hominis operam peperit, ex Ioseph marito filios aliquot, qui fratres Domini sint appellati, communi ceterorum hominum more genuisse. Infantem hunc hæreticum, motiq. capitis hominem, secuti sunt aliqui deinde infantiores, amentioresque, qui modo Heluidiani, ab auctore, modo Antidicomariani, ueluti Mariæ uirginis aduersarij, dicti sunt. Hunc errorem confutat nunc D. Hieronymus, & hæretici libri ineptias non minus accurata facundia, quam docta, eruditaq. oratione, iugulat, atque confodit.

HIERONYMVS ADVERSVS HELVIDIVM,

de perpetua uirginitate beatæ Mariæ.

NVPER rogatus a fratribus, ut aduersus libellum cuiusdam Heluidii responderem; facere distuli; non quod difficile fuerit, hominem rusticanum, & uix primis quoque imbutum litteris super ueri assertione conuincere; sed ne, respondendo, dignus fieret, qui uinceretur. Huc accedebat, quod uerebar, ne homo turbulentus, & solus in uniuerso mundo simul & laicus & sacerdos, qui, ut ait ille, loquacitatem facundiam existimat; &, maledicere omnibus, bonæ conscientiæ signum arbitratur; accepta materia disputandi, amplius inciperet blasphemare, & quasi de sublimi loco in totum orbem ferre sententiam; meque, quia ueritate non posset, laceraret conuiciis. Verum, quia hæ omnes tam iustæ silentii mei causæ, ob scandalum fratrum, qui ad eius rabiem monebantur, iustiori fine cessarunt: iam ad radices infructuosæ arboris euan Matth.3
gelii securis est admouenda, & cum infœcunditate foliorum tradenda flammis: ut discat aliquando reticere, qui numquã didicit loqui. Igitur sanctus mihi inuocandus est spiritus, ut beatæ Mariæ uirginitatem, suo sensu, ore meo defendat. Inuocandus & dominus Iesus, ut sacri uentris hospitium, cuius nouem mensibus inhabitator fuit, ab omni concubitus suspicione tueatur. Ipse quoque Deus pater est imprecandus, ut matrem filii sui uirginem ostendat fuisse post partum, quæ fuit mater ante, quam nupta. Non rhetorici campum desideramus eloquii: non dialecticorum tendiculas, nec Aristotelis spineta conquirimus: ipsa scripturarum uerba ponenda sunt; ut ipsis, quibus aduersum nos usus est, testimoniis reuincatur: ut intelligat se & legere potuisse, quæ scripta sunt, & non potuisse, quæ pietate roborata sunt, cognoscere. Prima eius propositio fuit: Matthæus loquitur: Christi autem Matth.1
generatio sic erat: Cum esset desponsata mater eius Maria Ioseph, priusquam conuenirent, inuenta est habens in utero de spiritu sancto: Ioseph autem, uir eius, cum esset iustus, & nollet eam traducere, uoluit occulte dimittere eam. Hæc autem eo cogitanre, ecce angelus Domini in somnis apparuit ei, dicens: Ioseph, fili Dauid, ne timeas accipere Mariam coniugem tuam. quod enim natum est in ea, de spiritu sancto est. Ecce, inquit, habes desponsatam, non commendatam, ut dicis; & utique non ob aliud desponsatam, nisi qnandoque nupturam. neque enim de non conuenturis euangelista dixisset: Priusquam conuenirent: quia nemo de non pransuro dicit, antequam pranderet. Deinde ab angelo uxorem appellatam, & coniunctam. Audiamus nunc, quid scriptura pronunciet. Exurgens, inquit, Ioseph a somno, fecit sicut præceperat ei angelus Domini; & accepit uxorem suam; & non cognouit eam, donec peperit filium suum. Curramus per singula; & impietatem eisdem, quibus ingressa est, uestigiis persequentes, pugnantia inter se dixisse doceamus. Desponsatã confitetur; & statim uxorem uult esse, quam confessus est sponsam. Rursum, quã uxorem nominat, dicit non ob aliud desponsatã, nisi quandoque nupturam. Et ne parum hoc arbitremur: habes, inquit, desponsatam, non commendatam, idest, necdũ uxorẽ, necdum maritali uinculo copulatã. In eo uero, quod ait: Neque enim de nõ conuenturis euangelista

dixiſſet: Priuſquam conuenirent: quia nemo de non pranſuro dicit, Antequã pranderet:
doleam ne, an rideam, neſcio: imperitiæ arguam, an temeritatis accuſem? Quaſi, ſi quis
dixerit; antequam in portu pranderem, ad Africam nauigaui; non poſſit ſtare ſententia ni-
ſi ei in portu prandendum quandoque ſit. aut, ſi uelimus dicere: Paulus apoſtolus, ante-
quam ad Hiſpanias pergeret, Romæ in uincula coniectus eſt: aut certe illud: Heluidius, an
tequam pœnitentiam ageret, morte præuentus eſt: ſtatim aut Paulo poſt uincula ad Hiſpa-
nias ſit eundum: aut Heluidio pœnitentia agenda poſt mortem; cum ſcriptura dicat: In in-
Pſal.6 ferno autem quis confitebitur tibi? ac non potius ſit intelligendum, quod, Ante, præpoſi-
tio, licet ſæpe conſequentia indicet, tamen nonnumquam ea tantum, quæ prius cogitaban
tur, oſtendat. Vnde nec neceſſe ſit, ut cogitata fiant, cum aliud ideo interuenerit, ne ea,
Matth.1 quæ cogitata ſunt, fierent. Igitur cum euangeliſta dicat, Priuſquam conuenirent, proximũ
nuptiarum tempus oſtendit; & in eo iam rem fuiſſe, ut, quæ prius ſponſa fuerat, eſſe uxor
inciperet. quaſi dixerit: ante quam oſcula, amplexusq. miſcerent; antequam rem agerent
nuptiarum; inuenta eſt habens in utero. Inuenta eſt autem a nullo alio, niſi a Ioſeph: qui
ſponſæ uterum tumentem pene iam licentia maritali, & curioſis oculis deprehendit. Non
tamen ſequitur, ut prioribus docuimus exemplis, eum cum Maria conueniſſe poſt partum,
cuius conueniendi deſiderium uteri conceptione ſublatum eſt. Quod autem in ſomnis dici
tur ad Ioſeph: Ne timeas accipere Mariam uxorem tuam. Et rurſum: Exurgens autem Ioſeph
a ſomno, fecit ſicut præcepit ei angelus Domini; & accepit uxorem ſuam: nullum mouere
debet, quaſi ex eo, quod uxor eſt appellata, ſponſa eſſe deſierit: cum hanc eſſe ſcripturæ
diuinæ conſuetudinem nouerimus, ut ſponſas appellet uxores: ſicut ſequentibus Deute-
Deut.22 ronomii teſtimoniis approbatur: Si quis, inquit, inuenerit uirginem deſponſatam uiro in
campo, & uim faciens dormierit cum ea, morte moriatur: quia humiliauit uxorem proximi
ſui. Et in alio loco: Si autem fuerit adoleſcentula deſponſata uiro; & inuenerit homo eam
in ciuitate; & dormierit cum ea, educetis utrumque ad portam ciuitatis illius; & lapidabun
tur lapidibus, & morientur: adoleſcentula quidem, quia non proclamauit, cum eſſet in ci-
uitate: uir autem, quia humiliauit uxorem proximi ſui: & eradicabitis malum ex uobiſmet-
Deut.20 ipſis. Necnon & alibi: Et quis eſt ille homo, cui deſponſata eſt uxor, & non accepit eam?
Vadat, & reuertatur in domum ſuam; ne forte moriatur in bello, & forte homo alius acci-
piat eam. Si cui autem ſcrupulus commouetur, quare deſponſata, & nõ potius ſine ſponſo,
ſiue, ut ſcriptura appellat, marito, uirgo conceperit: ſciat triplicem fuiſſe rationem: primo,
ut per genealogiam Ioſeph, cui Maria cognata erat, origo quoque Mariæ monſtraretur: ſe-
cundo, ne, iuxta legem Moyſi, ut adultera lapidaretur a populo: tertio, ut, ad Aegyptum
fugiens, haberet ſolatium cuſtodis potius, quam mariti. Quis enim in tempore illo uir-
gini crediđiſſet, de ſancto eam ſpiritu concepiſſe, ueniſſe ad eam angelum Gabrielem,
Dan.13 Dei detuliſſe mandatum; ac non magis, quaſi adulteram, iuxta exemplum Suſannæ
ſententiæ omnium condemnaſſent: cum hodie, toto iam credente mundo, argumenten-
Eſa.7 tur Iudæi, Eſaia docente de Maria & uirginitate eius: Ecce uirgo in utero concipiet, &
pariet filium: in Hebræo iuuenculam ſcriptum eſſe, non uirginem, id eſt, Halma, non be-
thula? Aduerſus quos in alio loco competentius diſſeremus. Denique, excepto Ioſeph, &
Elizabet, & ipſa Maria, paucisq. admodum, ſi quos ab his audiſſe poſſumus exiſtimare, o
mnes Ieſum filium exiſtimabant Ioſeph: intantum, ut etiam euangeliſtæ, opinionem uulgi
exprimentes, quæ uera hiſtoriæ lex eſt, patrem eum dixerint ſaluatoris: ut ibi: Et uenit
Luc.2 in ſpiritu in templum, haud dubium quin Simeon. Et cum inducerent puerum Ieſum pa-
rentes eius, ut facerent de illo ſecundum conſuetudinem legis. Et alibi: Et erant pater illius
& mater admirantes ſuper iis, quæ dicebantur de eo. Et rurſum: Et ibant parentes eius per
annum in Hieruſalem in ſollemni die Paſchæ. Ac deinde: Et, completis diebus cum reuer-
terentur, remanſit puer Ieſus in Hieruſalem, & non cognouerunt parentes eius. Ipſa quo-
Luc.1 que Maria, quæ ad Gabrielem reſponderat, dicens: Quo modo fiet hoc, quia uirum non
Luc.2 cognoſco? quid de Ioſeph loquatur, auſculta: Fili, quid feciſti nobis ſic? Ecce pater tuus
& ego, dolentes quærebamus te. Non enim hæc Iudæorum, ut plerique argumentantur,
non illudentium uox eſt. Euangeliſtæ patrem Ioſeph dicunt: patrem Maria confitetur: Non
quod, ut ſuperius indicaui, uere pater Ioſeph fuerit ſaluatoris: ſed quod, ad famam Mariæ
conſeruandam, pater ſit ab omnibus exiſtimatus: qui antequam moneretur ab angelo: Io-
Matth.1 ſeph fili Dauid, ne timueris accipere mariam coniugem tuam: quod enim in ea natum eſt,
de ſpiritu ſancto eſt: cogitabat occulte dimittere eam. intantũ ſuum non eſſe, qui cõceptus
fuerat

fuerat, confidebat. Sed iam satis docendi magis, quam respondendi studio disputatum est, cur Ioseph pater Domini, cur Maria appellata sit coniux: in quo & hoc breuiter contineatur, cur fratres eius quidam esse dicantur. Verum quia suum locum huic quæstiunculæ reseruamus, & ad reliqua festinat oratio: nunc illud est differendum, quo modo scriptura dicat: Exurgens autem Ioseph a somno, fecit sicut præcepit ei angelus Domini; & accepit uxorem suam; & non cognouit eam, donec peperit filium, & uocauit nomen eius Iesum. In quo primum aduersarius superfluo labore desudat, cognoscendi uerbum ad coitum magis, quam ad scientiam esse referendum: quasi hoc quisquam negauerit, & eas ineptias, quas redarguit, aliquando prudens quispiam potuerit suspicari. Deinde uult docere, quod, Donec, siue, Vsque, aduerbia, certum tempus significent; quo completo, fiat id, quod usque ad illud temporis, quod præscriptū est, non fiebat, uelut in præsenti: Et non cognoscebat eam, donec peperit filium. Apparet, inquit, cognitam esse post partum, cuius cognitionem filii tantum differebat generatio. Et ad hoc approbandum congerit de scripturis exempla quamplurima, more Andabatarum gladium in tenebris uentilans, & linguæ sonum ad confodienda sui tantum corporis membra concutiens. Ad quod nos breuiter respondemus: & Cognoscebat, & Donec, & Vsque, ad sermonem, in scripturis sanctis dupliciter intelligi. Et de eo quidem, quod scriptum est, Cognoscebat, ad coitum esse referendum; ipse disseruit, nullo dubitante, quin ad scientiam sæpe referatur, ut ibi: Remansit puer Iesus in Hierusalem, & non cognouerunt parentes eius. Nunc illud est ostendendum, ut, quo modo ibi consuetudinem scripturæ secutus est, sic etiam in, Donec, eiusdem scripturæ auctoritate frangatur: quæ sæpe certum tempus, ut ipse disseruit, in eius assumptione significat, sæpe infinitum, ut est illud, quod Deus ad quosdam loquitur in prophetis: Ego sum, ego sum: &, donec senescatis, ego sum. Numquid, postquam illi senuerint, Deus esse desistet? Et saluator in euangelio ad apostolos, Ecce ego, inquit, nobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi. Ergo, post consummationem sæculi, a discipulis suis Dominus abscedet; & tunc, quando in duodecim soliis iudicaturi sunt duodecim tribus Israel, Domini consortio fraudabuntur? Paulus quoque apostolus Corinthiis scribens, Primitiæ, ait, Christus: deinde ii, qui sunt Christi, qui in aduentu eius crediderunt: deinde finis, cum tradiderit regnum Deo, & patri, cum destruxerit omnem principatum, & omnem potestatem, & uirturem. Oportet enim illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius: omnia enim sub pedibus eius subiecit. Esto, de homine dictum sit: non negamus, de eo, qui passus est crucem, qui postea sedere iubetur a dextris. quid sibi uult hoc, quod ait: Oportet enim illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius? Numquid tamdiu regnaturus est Dominus, donec incipiant esse inimici sub pedibus eius; &, postquam illi sub pedibus fuerint, regnare desistet; cum utique tunc magis regnare incipiet, cum inimici cœperint esse sub pedibus? Dauid quoque in quarto graduum psalmo, Sicut oculi ancillæ, ait, in manibus dominæ suæ, ita oculi nostri ad dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri. Ergo tamdiu propheta oculos habebit ad Dominum, quamdiu misericordiam impetret, & post impetratam misericordiam oculos torquebit in terram? Qui in alio loco dicit: Oculi mei defecerunt in salutare tuum, & in uerbum iustitiæ tuæ. Poteram super hoc innumerabilia exempla congerere, & omnem lacessentis procacitatem testimoniorum nube cælare: uerum adhuc pauca subiiciam, ut his similia ipse sibi lector inueniat. Loquitur in Genesi sermo diuinus: Et tradiderunt Iacob deos alienos, qui erant in manibus eorum, & inaures, quæ erant in auriculis eorum. Et abscondit ea Iacob subter terebinthum, quæ est in Sichimis, & perdidit ea usque in hodiernum diem. Item in fine Deuteronomii: Et defunctus est Moyses, seruus Domini, in terra Moab per uerbum Domini, & sepelierunt eum in Geth prope domum Phegot, & nemo scit sepulcrum eius usque in diem istum. Certe hodiernus dies illius temporis existimandus est, quo historia ipsa contexta est. siue Moysen dicere uolueris, auctorem pentateuchi, siue Esdram, eiusdem instauratorem operis, non recuso. nunc hoc quæritur, an id, quod dictum est, Vsque in diem istum, ad illam referatur ætatem, qua libri editi, siue conscripti sunt. Doceat igitur, post illam diem tot iam annorū usque ad nos uoluminibus exactis, aut idola, quæ sub terebinrho cōdita fuerant, reperta, aut Moysi tumulum inuestigatū: quia obnixe asserit, post donec & usque esse incipere, quod tamdiu nō fuit, quamdiu usque cōpleretur & donec. quin potius animaduertat scripturæ sanctæ idioma, & nobiscum, in quo hæsitabat, intelligat ea, de quibus posset ambigi, si non fuissent scripta, signari; cetera uero nostræ intelligētiæ derelinqui. Si enim adhuc recēti tempore uiuentibus iis, qui uiderant Moysen,

Luc. 2
Hier. 7
Esa. 46
Matth. 28
Luc. 21
1. Cor. 15
Psal. 122
Psal. 118
Gen. 35
Deut. 34

ſepulcrum eius potuit ignorari: multo magis, tot ſæculis prætereuntibus. Iuxta quod & illud intelligitur de Ioſeph, euangeliſtam id indicaſſe, de quo ſcandalum poterat moueri, non eam cognitam eſſe a uiro ſuo uſque ad partum: ut multo magis intelligeremus, cognitam non fuiſſe poſt partum, a qua tunc ſe abſtinuit, cum adhuc de uiſione poterat fluctuare. Ad ſummam, illud requiro, quare ſe abſtinuerit Ioſeph uſque ad partus diem. Reſpondebit utique, quia angelum audierit dicentem: Quod enim in ea natum eſt, de ſpiritu ſancto eſt. Ad quod nos inferimus: Et certe audierat: Ioſeph fili Dauid, ne timeas accipere Mariam uxorem tuam. Prohibitum ei fuerat, ne relinqueret, ne adulteram exiſtimaret uxorem. Numquid & a congreſſu coniugis ſeparatus fuerat, cum utique, ne ſepararetur, magis fuiſſet admonitus? Et audebat, inquit, uir iuſtus, Dei in utero audiens filium, de uxoris coitu cogitare? Pulchre. qui ergo ſomnio tantum credidit, ut uxorem non auderet attin
Luc.2 gere: is, poſtquam paſtorum uoce cognouerat angelum Domini ueniſſe de cælis, & dixiſſe ad eos: Nolite timere: Ecce euangelizo uobis gaudium magnum, quod erit omni populo: quia natus eſt uobis hodie ſaluator, qui eſt Chriſtus dominus in ciuitate Dauid: & cum eo laudes militiæ concinuiſſe cæleſtis: Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis; qui Symeonem Iuſtum inter amplexus paruuli uiderat prædicantem: Nunc dimittis ſeruum tuum Domine ſecundum uerbum tuum in pace: quia uiderunt oculi mei
Matth.2 ſalutare tuum: qui Annam propheriſſam, Magos, ſtellam, Herodem, angelos uiderat. qui, inquam, miracula tanta cognouerat, Dei templum, Spiritus ſancti ſedem, Domini ſui ma-
Luc.2 trem audebat attingere? Et certe Maria conſeruabat omnia uerba hæc, conferens in corde ſuo. Ac ne impudenter neges iſta ignoraſſe Ioſeph: Et erant, inquit Lucas, pater illius & mater admirantes ſuper his, quæ dicebantur de eo. Licet tu mira impudentia hæc in Græcis codicibus falſata contendas, quæ non ſolum omnes pene Græciæ tractatores in ſuis uoluminibus reliquerunt, ſed nonnulli quoque e Latinis, ita ut in Græcis habentur, aſſumpſerint. Nec neceſſe eſt nunc de exemplariorum uarietate tractare; cum omne & ueteris, & nouæ ſcripturæ inſtrumentum in Latinum ſermonem exinde translatum ſit; & multo purior manare credenda ſit fontis unda, quam riui. Hæc, ais, apud me nugæ ſunt, & argumentationes ſuperfluæ, & diſputatio magis curioſa, quam uera. Numquid non potuit ſcriptura dicere: & accepit uxorem ſuam, & non fuit amplius auſus contingere eam: ſicut de
Gen.38 Thamar dixit & Iuda? aut defuerunt Matthæo uerba, quibus id, quod intelligi uolebat,
Matth.1 poſſet effari? Non cognouit, inquit, eam, donec peperit filium. Poſt partum ergo cognouit, cuius cognitionem ad partum uſque diſtulerat. Si tam contentioſus es, iam nunc tua mente ſuperaberis. Nolo mihi aliquod inter partum & coitum tempus interſeras. Nolo di-
Leu.12 cas, mulier, quæcumque concepit, & peperit maſculum, immunda erit ſeptem diebus, ſecundum dies ſeceſſionis & purgationis ſuæ immunda erit; & octauo die circumcidet carnem præputii eius; & trigintatribus diebus ſedebit in ſanguine puro; & omne ſanctum non
Hier.5 tanget: & reliqua. Statim eam inuadat Ioſeph: ſtatim audiat per Hieremiã: Equi inſanientes in feminas facti ſunt mihi: unuſquiſque ad uxorem proximi ſui hinniebat. Alioqui quo modo ſtare poterit: Non cognouit eam, donec peperit filium: ſi poſt purgationis tempus expectat; ſi quadraginta rurſum diebus tanto tempore dilata libido differtur? Polluatur cruore puerpera: obſtetrices ſuſcipiant paruulum uagientem: maritus laſſam teneat uxorẽ. Sic incipiant nuptiæ, ne euangeliſta mentitus ſit. Sed abſit, ut hoc de matre ſaluatoris, & uiro iuſto ſit exiſtimandum. Nulla ibi obſtetrix: nulla muliercularum ſedulitas interceſſit:
Luc.2 ipſa pannis inuoluit infantem: ipſa & mater, & obſtetrix fuit: Et collocauit eum, inquit, in præſepio, quia non erat ei locus in diuerſorio. Quæ ſententia & apocryphorum deliramenta conuincit, dum Maria ipſa pannis inuoluit infantem; & Heluidii expleri non patitur uoluptatem, dum in diuerſorio locus non fuit nuptiarum. Verum, quia iam ſatis abundeq. reſpondimus ad id, quod propoſuerat: Antequam cõuenirent, & non cognouit eam donec peperit filium: ad tertiam ueniendum eſt quæſtionem, ut, iuxta diſputationis eius ordinem, etiam noſtræ reſponſionis ordo procedat. Vult enim alios quoque filios Mariam procreaſſe: & ex eo, quod ſcriptum eſt: Aſcendit autem Ioſeph in ciuitatem Dauid,
Luc.2 ut profiteretur cum Maria deſponſata ſibi uxore, prægnante: Factum eſt autem cum ibi eſſent, impleti ſunt dies ut pareret, & peperit filium ſuum primogenitum: nititur approbare primogenitum non poſſe dici, niſi eum, qui habeat & fratres: ſicut unigenitus ille uocatur, qui parentibus ſolus ſit filius. Nos autem ita definimus: Omnis unigenitus eſt & primogenitus: non omnis primogenitus eſt unigenitus. primogenitus eſt non tantum poſt quem
Num.18 & alii, ſed ante quem nullus. Omne, inquit Dominus ad Aaron, quod aperit uuluam ab omni

omni carne, quæ offertur Domino, ab homine usque ad pecus, tibi erunt: tantummodo pretiis redimant primogenita hominum, & primogenita pecorum immundorum. Definiuit sermo Dei, quid sit primogenitum: Omne, inquit, quod aperit uuluam. Alioqui, si non est primogenitus, nisi is tãtum, quem sequuntur fratres; tamdiu sacerdotibus primogenita non debentur, quamdiu & alia fuerint procreata; ne forte, partu postea non sequente, unigenitus sit, & non primogenitus. Redemptio, inquit, eius erit ab uno mense, æstimatio quinque siclorum. Siclus, secundum siclum sanctuarii uiginti oboli sunt. Tantummodo primogenita uitulorum, & primogenita ouium, & primogenita caprarum nõ redimes, quia sancta sunt. Cogit me sermo Dei, ut omne masculinum, quod aperit uuluam, si de mundis animalibus sit, deo uoueam, si de immundis, redimam, dans pretium sacerdoti. Possum respondere, & dicere: Quid me in unius mensis stringis articulo? Quid primogenitum uocas, quem an fratres sequantur, ignoro? Expecta donec nascatur secundus. Nihil debeo sacerdoti, nisi & ille fuerit procreatus, per quem is, qui ante natus est, incipiat esse primogenitus. Nonne mihi ipsi apices loquentur, & me stultitiæ redarguent, eum esse dictum primogenitum, qui aperiat uuluam, non qui habeat & fratres? Denique interrogo de Ioanne, quem constat esse unigenitum, an & primogenitus fuerit? Vtrum ne & ipse, secundum legem, pro toto ei legi fuerit obnoxius? ambigi non potest. Certe de saluatore scriptura sic loquitur: Cum expleti essent dies purgationis eorum, secundum legem Moysi, duxerunt eum in Hierusalem, ut offerrent eum Domino: sicut scriptum est in lege Domini; Quia omne masculinum adaperiẽs uuluam, sanctum Domino uocabitur: & ut darent hostias, secundum quod dictum est in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum. Si hæc lex tantum ad primogenitos pertinet, primogenitum autem sequentes faciunt: non debuit lege primogeniti teneri, qui de sequentibus ignorabat. sed quia tenetur lege primogeniti etiam ille, quem fratres ceteri non sequuntur: colligitur, eum primogenitum uocari, qui uuluam aperiat, & ante quem nullus sit, non eum, quem frater post genitus subsequatur. Moyses scribit in Exodo: Factum est autem circa mediam noctem, & Dominus percussit omne primogenitum in terra Aegypti, a primogenito Pharaonis, qui sedebat super thronum eius, usque ad primogenitum captiuæ, quæ est ad lacum, & omne primogenitum pecoris. Responde mihi; Qui tunc ab exterminatore fuerant interempti, primogeniti fuerunt, an & unigeniti? si primogeniti tantum illi uocantur, qui fratres habent: ergo ab interemptione unigeniti liberati sunt. si autem & unigeniti cæsi sunt: contra sententiam factum est, ut inter primogenitos & unigeniti morerentur. aut unigenitos liberabis a pœna, & ridiculus eris: aut, si confiteberis interfectos, ingratis obtinebimus, & unigenitos primogenitos appellari. Extrema propositio fuit, (licet id ipsum in primogenito uoluerit ostendere) fratres Domini in euangeliis nominari, ut ibi: Ecce mater eius & fratres eius stabant foris, quærentes loqui cum eo. Et alibi: Post hæc descendit Capharnaum ipse & mater eius, & fratres eius. Et ibi: Dixerunt ergo fratres eius ad eum: Transi hinc, & uade in Iudæam, ut & discipuli tui uideant opera tua, quæ facis. Nemo enim aliquid in occulto faciens, quærit ipse in palam esse. Si hæc facis, manifesta te ipsum mundo. Ioanne desuper inferente: Neque enim fratres eius tunc credebant in eum. Item Marcus, & Matthæus: Et docebat eos in synagoga eorum in patria sua, ita ut stuperẽt, & dicerent: Vnde huic omnis hæc sapientia, & uirtutes? Nonne hic est fabri filius? nonne mater eius dicitur Maria, & fratres eius Iacobus, & Ioses, & Simon, & Iudas, & sorores eius omnes apud nos sunt? Lucas quoque in Actibus apostolorum ita refert: Hi omnes erãt instantes unanimes in oratione cum mulieribus, & Maria matre Iesu, & fratribus ipsius. Necnon & Paulus apostolus in eadem historiæ ueritate pari uoce concordat: Ascendi autẽ secundum reuelationem, & neminem uidi apostolorum nisi Petrum, & Iacobum, fratrem Domini. Et rursum in alio loco: Numquid non habemus potestatem manducandi, & bibendi? Numquid non habemus potestatem mulieres circumducendi, sicut & ceteri apostoli, & fratres Domini, & Cephas? Et ne forte aliquis Iudæorum testimonium non admitteret, qui etiam nomina fratrum illius ediderunt, simili eos asserẽs in fratribus errore deceptos, quo in patre æstimando sunt lapsi; argute præcauit, & ait: Hæc eadem uocabula ab euangelistis in alio loco nominari, & eosdem esse fratres Domini filios Mariæ. Matthæus loquitur: Erant autem ibi (haud dubium, quin ante crucem Domini) & mulieres multæ a longe spectantes, quæ secutæ fuerant Iesum a Galilæa, ministrantes illi. inter quas erant Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Iosetis mater, & mater filiorum Zebedæi. Item Marcus: Erant autem & mulieres a longe aspicientes, inter quas erant Maria Magdalene, & Maria Iacobi

Luc. 2 — Exod. 13 — Leuit. 12 — Exo. 12 — Matth. 12 — Ioan. 2 — Ioan. 7 — Mar. 6 — Matth. 13 — Act. 1 — Gal. 1 — 1. Cor. 9 — Matth. 27 — Mar. 15

Iacobi minoris, & Iosetis mater & Salome: ibiq. post modicum: & aliæ multæ, quæ ascen-
Luc.24 derant cum eo in Hierusalem. Necnon & Lucas: Erant autem Maria Magdalene, & Ioanna, & Maria Iacobi, & ceteræ cum eis. Hæc iccirco replicauimus, ne calumnietur, & clamitet, ea, quæ pro se faciant, a nobis esse subtracta, & sententiam suam non testimoniis scripturarum, sed lubrica disputatione conuulsam: Ecce, inquit, Iacobus, & Ioses, filii Mariæ, quos Iudæi fratres appellauerunt. Ecce Maria Iacobi minoris, Iosetis mater. Minoris
Mar.15 autem Iacobi, ad distinctionem maioris, qui erat filius Zebedæi, sicut & in alio loco Marcus ponit. Maria autem Magdalene, & Maria Iacobi, & Iosetis, uiderunt ubi poneretur, &, transacto sabbato, emerunt aromata, & uenerunt ad monumentum. Et utique ait: Quam miserum erit, & impium, de Maria hoc sentire, ut, cum aliæ feminæ curam sepulturæ Iesu habuerint, matrem eius dicamus absentem: aut alteram esse Mariam, nescio quam, con-
Ioan.19 fingamus: præsertim cum euangelium Ioannis testetur præsentem eam illic fuisse, quando illam de cruce Dominus iam uiduam, ut matrem Ioanni cōmendabat. Aut numquid euangelistæ & falluntur, & fallunt, ut eorum Mariam matrem dicerent, quos Iudæi fratres Iesu esse dixerunt? O furor cæcus, & in proprium exitium mens uesana. Dicis, ad crucem Domini matrem eius fuisse præsentem: dicis, Ioanni discipulo ob uiduitatem & solitudinem commendatam; quasi iuxta te non haberet quattuor filios, & innumeras filias, quarum consortio frueretur. Viduam quoque nominas, quod scriptura non loquitur. Et cum omnium euangelistarum exempla proponas, solius tibi Ioannis uerba non placent. Dicis, transitorie ad crucem Domini eam fuisse præsentem; ne consulto præterisse uidearis: & tamen, quæ cum illa mulieres fuerint, siles. Ignoscerem nescienti, nisi uiderem consulto reti-
Ioan.19 centem. Audi itaque, Ioannes quid dicat: Stabant autem iuxta crucem Iesu mater eius, & soror matris eius Maria Cleophe, & Maria Magdalene. Nulli dubiū est, duos fuisse apostolos, Iacobi uocabulo nuncupatos, Iacobum Zebedæi, & Iacobum Alphæi. Istum, nescio quem minorem Iacobum, quem Mariæ filium, nec tamen matris Domini, scriptura commemorat, apostolum uis esse, an non? Si Apostolus est, Alphæi filius erit: & credidit
Ioan.7 in Iesum, & non erit de illis fratribus, de quibus scriptum est. Neque enim fratres eius credebant in eum. Si non est apostolus, sed tertius nescio quis Iacobus: quo modo est frater Domini putandus? & quo modo tertius ad distinctionē maioris appellabitur minor? cum maior & minor non inter tres, sed inter duos soleant præbere distantiā, & frater Domini
Gal.1 apostolus sit, Paulo dicente: Deinde post triennium ueni Hierusalem uidere Petrum, & mansi apud illum diebus quindecim. Alium autem apostolorum uidi neminem, nisi Iaco-
Gal.2 bum fratrem Domini. Et in eadem epistola: Et cognita gratia quæ data est mihi, Petrus, & Iacobus, & Ioannes, qui uidebantur columnæ esse. Ne autem hunc putes Iacobum filium
Act.12 Zebedæi, lege Actus apostolorum. Iam ab Herode fuerat interemptus. Restat conclusio, ut Maria ista, quæ Iacobi minoris scribitur mater, fuerit uxor Alphæi, & soror Mariæ, matris Domini, quam Mariam Cleophe Ioannes euangelista cognominat, siue a patre, siue a gentilitate familiæ, aut quacumque alia causa ei nomen imponens. Si autem inde tibi alia atque alia uidetur, quod alibi dicatur: Maria Iacobi minoris mater, & hic Maria Cleophe:
Exod. 2.3 disce scripturæ consuetudinem, eundem hominem diuersis nominibus nuncupari. Raguel
Iud.6 socer Moysi & Iethro dicitur. Gedeon, nullis causis immutati nominis ante præmissis, subi-
4. Reg.14 to Hieroboal legitur. Ozias rex Iuda uicissim Azarias uocatur. Mons Tabor Itabyrium dici-
2.Par.26 tur. Rursum Hermon Phœnices cognominant Sanior, & Amorræus cognominat eum Sa-
Ezech. 47 (48 uir. Eadem cæli plaga tribus nominibus appellatur, Nageb, Theman, Darom. Lege Ezechielem. Petrus & Simon dicitur & Cephas. Iudas zelotes, in alio euangelio Thaddæus di-
Ioan.1 citur: multaq. alia, quæ ad exemplum horum pertinent, ipse sibi de omnibus scripturis le-
Luc.6 ctor poterit congregare. Nunc illud est, quod conamur ostendere, quemadmodum fratres
Matth.10 Domini appellentur, filii materteræ eius Mariæ; qui antea non credentes, postea crediderunt. Licet fieri potuerit, ut, uno statim credente, alii diu increduli fuerint: & hanc fuisse matrem Iacobi, & Iosetis, idest Mariam Cleophe, uxorem Alphæi: & hanc dictam Mariam Iacobi minoris. Quæ si esset mater Domini; magis eam, ut in omnibus locis, matrem illius appellasset; & non, aliorum dicendo matrem, alterius uoluisset intelligi. Verum in hac parte contentiosum funem non traho: alia fuerit Maria Cleophe, alia Maria Iacobi, & Iosetis; dummodo constet, non eandem Mariam Iacobi, & Iosetis esse, quam matrem Domini.

Et unde, ais, fratres Domini dicti sunt, qui nō erant fratres? Iam nunc doceberis, quattuor modis in scripturis diuinis fratres dici, natura, gente, cognatione, affectu: Natura, Esau, Iacob, duodecim patriarchæ, Andreas & Petrus, Iacobus & Ioannes: Gente, qua omnes

Iudæi inter se fratres uocantur: ut in Deuteronomio: Si autem emeris fratrem tuum, qui est Deut.15
Hebræus, uel quæ est Hebræa, seruiet tibi sex annis: & septimo anno dimittes eum liberum
abs te. Et in eodem: Constituendo constitues super te principem, quem elegerit Dominus Deut.17
Deus tuus, eum, qui ex fratribus tuis sit. Non enim poteris constituere super te hominem
alienigenam, quia non est frater tuus. Et rursum: Ne, uiso uitulo fratris tui, uel oue eius Deut.22
errantibus per uiam, negligas ea. reuersione reduces ea fratri tuo. Quod si non appropin-
quat tibi frater tuus, neque noueris eum: colliges ea intra domum tuam; & erunt tecum,
donec quærat ea frater tuus; & reddes ei. Et apostolus Paulus, Optabam, inquit, ego ipse Rom.9
anathema esse a Christo pro fratribus meis, cognatis secundum carnem, qui sunt Israelitæ.
Porro cognatione fratres uocãtur, qui sunt de una familia, idest πατριά: quod Latini pater-
nitate interpretantur: cum ex una radice multa generis turba diffunditur, ut in Genesi. Di Gen.13
xit autem Abraham ad Lot: Non sit rixa inter me, & te: inter pastores meos, & pastores
tuos: quia fratres nos sumus: Ibiq. Et elegit sibi Lot regionem Iordanis: & eleuauit Lot ab
Oriente: & discesserunt unusquisque a fratre suo. Et certe Lot non est frater Abrahæ, sed fi-
lius fratris eius Aram. Thara quippe genuit Abraham, & Nachor, & Aram: & Aram ge- Gen.11
nuit Lot. Et rursum: Abraham autem erat annorum septuagintaquinque, cum exiret de Gen.12
Charan. Et sumpsit Abraham Saram uxorem suam, & Lot filium fratris sui. Quod si adhuc
dubitas, fratrem, fratris filium nuncupari: accipe exemplum. Cum autem audisset Abra- Gen.14
ham, quia captiuus ductus est Lot frater suus; numerauit uernaculos suos trecentos decem
& octo. Et cum cædem nocturni impetus descripsisset, adiecit: Et reduxit omnem equita-
tum Sodomorum, & Lot fratrem suum reuocauit. Sufficiebant hæc ad ea, quæ diximus,
approbanda. Sed ne in aliquo cauilleris; & te quasi lubricus anguis euoluas: testimoniorũ
stringendus es uinculis; ne querulus sibiles, & dicas te magis argumentationibus tortuosis,
quam scripturarum ueritate superatum. Iacob, Isaac filius ac Rebeccæ, cum fratris insidias
metuens Mesopotamiam perrexisset, accessit & deuoluit lapidem ab ore putei, & adaqua-
uit oues Laban, fratris matris suæ: et osculatus est Iacob Rachel: & exclamans uoce sua Gen.29
plorauit: & indicauit Rachel, quia frater est patris eius: & quia filius Rebeccæ est. Ecce &
hic eadem lege, qua supra, frater sororis filius appellatur. Et iterum: Dixit autem Laban
ad Iacob: Quoniam frater meus es, non seruies mihi gratis: Dic mihi, quæ sit merces tua.
Expletis itaque uiginti annis, cum, ignorante socero, uxoribus filiisq. comitatus reuerte- Gen.31
retur ad patriam, consecutus est eum Laban in monte Galaad. & cum idola, quæ Rachel oc
cultabat, quæsita non inuenisset in sarcinis; respondit Iacob, & dixit ad Laban: Quæ culpa
mea est, & quod delictum meum, quod persecutus es me? & quare scrutatus es omnia uasa
mea? quid inuenisti de omnibus rebus tuis? Pone hic in conspectu fratrum tuorum & fra-
trum meorum: & redarguent inter nos duos. Responde, qui sint isti fratres Iacob & Laban,
qui tunc fuerant in præsenti. Esau certe frater Iacob absens erat, & Laban filius Bathuel, fra
tres, excepta sorore Rebecca, non habuit. Innumerabilia sunt istiusmodi, libris inserta
diuinis. Sed, ne longum faciam: ad extremam diuisionis partem reuertar: idest, & affectu
fratres dici, qui in duo scinditur, in spiritale, & in cõmune. In spiritale, quia omnes Chri-
stiani fratres uocamur, ut ibi: Ecce quam bonum, & quam iucundum, habitare fratres in Psal.132
unum. Et in alio psalmo saluator, Narrabo, inquit, nomen tuum fratribus meis. Et alibi: Psal.21
Vade, dic fratribus meis. Porro In commune, quia omnes homines ex uno patre nati, pari Ioan.20
inter nos germanitate coniungimur. Dicite, ait, iis, qui oderunt uos, Fratres nostri estis.
Et Apostolus ad Corinthios: Si quis frater nominatur fornicator, aut auarus, aut idolis ser 1.Cor.5
uiens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum eiusmodi nec cibum sumere. Et cetera
his similia. Interrogo nunc, iuxta quem modum fratres Domini in euangelio intelligas ap-
pellari. Iuxta naturam? Sed scriptura non dicit, nec Mariæ eos uocans filios, nec Ioseph.
Iuxta gentem? Sed absurdum est, ut pauci ex Iudæis uocati sint fratres: cum omnes, qui
ibi erant hac lege Iudæi, fratres potuerint appellari. Iuxta affectum humani iuris, ac spiri-
tus? Verum, si sic; qui magis fratres, quam apostoli, quos docebat intrinsecus, quos matres Matth.12
uocabat, & fratres? Aut, si omnes, quia homines, fratres; stultum fuit nunciari, quasi pro
prium: Ecce fratres tui quærentes te: cum generaliter omnes homines hoc iure sint fratres.
Restat igitur, ut iuxta superiorem expositionem, fratres eos intelligas appellatos cognatio-
ne, non affectu, non gentis priuilegio, non natura: quo modo Lot Abrahæ, quo modo
Iacob Laban est appellatus frater: quo modo & filiæ Salphaad accipiunt clerũ inter fratres Num.27
suos: quo modo & Abraham ipse Saram sororem suam habuit uxorem. Etenim ait: Vere Gen.20
soror mea est de patre, sed non de matre, idest, fratris est filia, non sororis. Alioqui quale

est,

est, ut Abraham, uir iustus, patris sui filiam coniugem sumpserit: cum in primis hominibus propter aurium sanctitatem id ipsum scriptura non nominet, malens intelligi, quam proferri; & Deus lege postea sanciat, ac minetur: Qui acceperit sororem suam de patre suo, uel de matre sua, & uiderit turpitudinem eius, & ipsa uiderit turpitudinem illius; opprobrium est: & exterminabuntur coram filiis generis sui. Turpitudinem sororis suæ detexit, peccatum suum recipiet. Imperitissime hominum, ista non legeras: &, toto scripturarum pelago derelicto, ad iniuriam uirginis tuam rabiem contulisti, in exemplum eius, quem fabulæ ferunt, cum uulgo esset ignotus, & nihil boni posset facinoris excogitare, quo nobilis fieret, Dianæ incendisse templum: &, nullo prodente sacrilegium, fertur ipse in mediũ processisse, clamitans sese incendium subiecisse: sciscitantibus Ephesi principibus, quam ob causam hoc facere uoluisset, respondisse: ut, quia bene non poteram, male omnibus innotescerem. Et hoc quidem Græca narrat historia. Tu uero templum Dominici corporis succendisti: tu contaminasti sacrarium spiritus sancti, ex quo uis quadriiugam fratrum & sororum processisse congeriem. Denique cum Iudæis uoce sociata dicis: Nõne hic est fabri filius? nonne mater eius dicitur Maria; & fratres eius Iacobus, & Ioses, & Simon, & Iudas, & sorores eius omnes apud nos sunt? Omnes, nisi de turba, non diceretur. Quis te, oro, ante hanc blasphemiam nouerat? quis dupondii supputabat? Consecutus es quod uolebas, nobilis es factus in scelere. ego ipse, qui contra te scribo, cum in eadem tecum urbe consistam,, albus, ut aiunt, ater ue sis, nescio. Prætermitto uitia sermonis, quibus omnis liber tuus scatet. Taceo ridiculum exordium: O tempora, o mores. Non quæro eloquentiam; quam ipse non habens, in fratre Carterio requisisti. non, inquam, flagito linguæ nitorem: animæ quæro puritatem. Apud Christianos enim soloecismus est magnus, & uitium, turpe quid uel narrare, uel facere. Ad calcem uenio,& te cornuta interrogatione concludo: sicq. tecum agam, quasi superius nihil egerim, eodẽ modo dictos esse fratres Domini, quo Ioseph dictus est pater; Ego, inquit, & pater tuus, dolentes quærebamus te. Mater hæc loquitur, non Iudæi. Et ipse euangelista refert: Et erant pater & mater illius admirantes super iis, quæ dicebantur de eo. & his similia, quæ iam enumerauimus, in quibus parentes uocantur. Ac, ne forte de exemplariorũ ueritate causeris; quia tibi stultissime persuasisti, Græcos codices esse falsatos: ad Ioannis euangelium uenio, in quo plenissime scribitur: Inuenit Philippus Nathanael, & ait illi: Quem scripsit Moyses in lege, & prophetæ, inuenimus Iesum filium Ioseph a Nazareth. Certe hoc in tuo codice continetur. Responde mihi, quo modo Iesus sit filius Ioseph, quem constat de spiritu sancto esse procreatum? Vere Ioseph pater fuit? Quamuis sis hebes, dicere non audebis. An putabatur? Eodem modo æstimentur & fratres, quo æstimatus est pater. Sed quoniam iam e cautibus & confragosis locis enauigauit oratio; pandenda sunt uela, & in epilogos illius irruendum; in quibus sciolus sibi uisus, Tertullianum in testimonium uocat, & Victorini, Pictauiensis episcopi, uerba proponit. Et de Tertulliano quidem nihil amplius dico, quam Ecclesiæ hominem non fuisse. De Victorino uero id assero, quod & de euangelistis, fratres eum dixisse Domini, nõ filios Mariæ, fratres autem eo sensu, quem superius exposuimus, propinquitate, non natura. Verum nugas terimus, &, fonte ueritatis omisso, opinionum riuulos consectamur. Numquid non possum tibi totam ueterum scriptorum seriem commouere, Ignatium, Polycarpum, Irenæum, Iustinum martyrem, multosq. alios apostolicos & eloquentes uiros, qui aduersus Hebionem, & Theodotum Byzantium, & Valentinum, hæc eadem sentientes, plena sapientiæ uolumina conscripserunt? quæ si legisses aliquando, plus saperes. Sed melius puto, breuiter ad singula respondere, quam, diutius immorando, uolumen extendere. In illud nunc impetum facio: in quo tu, uirginitatem & nuptias comparando, disertus esse uoluisti. Risimus in te prouerbium, Camelum uidimus saltitantem. Dicis: Numquid meliores sunt uirgines, Abraham, Isaac, & Iacob, qui habuere coniugia? Numquid non quotidie Dei manibus paruuli finguntur in uentribus; ut merito erubescere debeamus, Mariam nupsisse post partum? Quod si hoc illis turpe uidetur; superest, ut non credant etiam Deum per genitalia uirginis natum. turpius est enim iuxta eos, Deum per uirginis pudenda genitum, quam uirginem suo uiro nupsisse post partum. Iunge, si libet, & alias naturæ contumelias, nouem mensibus uterum insolescentem, fastidia, partum, sanguinem, pannos. Ipse tibi describatur infans, tegmine membranarũ solito conuolutus. Ingerantur dura præsepia, uagitus paruuli, octauæ diei circumcisio, tempus purgationis, ut probetur immundus. Non erubescimus, non silemus. Quanto sunt humiliora, quæ pro me passus est: tanto plus illi debeo. Et cum omnia replicaueris, cruce nihil contumeliosius proferes, quam profite-

Leuit. 20 · Matth. 13 · Luc. 2 · Ioan. 1

profitemur, & credimus, & iu qua de hostibus triumphamus. Sed, ut hæc, quæ scripta
sunt, nou negamus; ita ea, quæ non sunt scripta, renuimus. Natum Deum esse de uirgine
credimus, quia legimus: Mariam nupsisse post partum, non credimus, quia non legimus.
Nec hoc ideo dicimus, quo nuptias condemnemus: ipsa quippe uirginitas fructus est nu-
ptiarum: sed quod nobis de sanctis uiris temere æstimare nihil liceat. Possumus enim hac
æstimatione possibilitatis contendere, plures quoque uxores habuisse Ioseph, quia plures
habuerit Abraham, plures habuerit Iacob; & de his esse uxoribus fratres Domini; quod
plerique non tam pia, quam audaci temeritate confingunt. Tu dicis Mariam uirginem non
permansisse: ego mihi plus uindico, etiam ipsum Ioseph uirginem fuisse per Mariam, ut ex
uirginali coniugio uirgo filius nasceretur. Si enim in uirum sanctum fornicatio non cadit,
& aliam eum uxorem habuisse non scribitur; Mariæ autem, quam putatus est habuisse, cu-
stos potius fuit, quam maritus: relinquitur, uirginem eum mansisse cum Maria, qui pa-
ter Domini meruit appellari. Et quia de comparatione uirginitatis & nuptiarum sum aliqua
dicturus; obsecro lecturos, ne me putent nuptiis detraxisse in nirginum laude, & aliquam
fecisse distantiam inter sanctos ueteris testamenti & noui, idest inter eos, qui habuere con-
iugia, & eos, qui a complexu mulierum penitus recesserunt; uerum pro condicione tempo-
rum alii eos tunc subiacuisse sententiæ; & alii nos, in quos fines sæculorum decurrerunt. 1.Cor.10
Quamdiu lex illa permansit: Crescite, & multiplicamini, & replete terram: Et, Maledicta Gen.1.8
sterilis, quæ non parit semen in Israel: nubebant omnes, & nubebantur, &, derelictis pa- Exod.23
rentibus, fiebant una caro. quando uero uox illa pertonuit: Tempus breuiatum est: reli- Deut.7
quum est, ut, qui habent uxores, sic sint, quasi non habeant, adhærentes Domino: unus 1.Cor.7
cum eo efficimur spiritus. Quare? Quia qui sine uxore est, cogitat ea, quæ Domini sunt, 2.Cor.6
quo modo placeat Deo: qui autem cum uxore est, solicitus est quæ sunt huius mundi, quo 1.Cor.7
modo placeat uxori. Et diuisa est mulier, & uirgo. Quæ nou est nupta, cogitat quæ sunt
Domiui, ut sit sancta corpore, & spiritu. nam quæ nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quo
modo placeat uiro. Quid oblatras? quid repugnas? Vas electionis hæc loquitur. Diuisa est,
dicens, mulier, & uirgo. Vide, quantæ felicitatis sit, quæ & nomen sexus amiserit. Virgo
iam mulier non uocatur. Quæ non est nupta, cogitat quæ sunt Domini, nt sit sancta & cor-
pore, & spiritu. Virginis definitio, sanctam esse corpore, & spiritu, quia nihil prosit carnē
habere uirginē, si mente quis nupserit. Quæ uero nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quo
modo placeat uiro. Idem tu putas esse, diebus & noctibus uacare orationi, nacare ieiuniis,
& ad aduentū mariti expolire faciem, gressum frangere, simulare blanditias? Illa hoc agit,
ut turpior appareat, & naturæ bonum infuscet iniuria: hæc ad speculum pingitur, & in con-
tumeliam artificis conatur pulchrior esse, quam nata est. Inde infantes garriunt: familia
perstrepit: liberi ab osculis & ab ore dependent: computantur sumptus: impendia præpa-
rantur. hinc cocorum accincta manus carnes terit: hinc textricum turba commurmurat:
nunciatur interim uir uenire cum sociis. Illa ad hirundinis modum lustrat uniuersa pene-
tralia, si torus rigeat, si pauimenta uerrerint, si ornata sint pocula, si prandium præpara-
tum. Responde, quæso, inter ista ubi sit Dei cogitatio? Et hæ felices domus. Ceterum,
ubi tympana sonant, tibia clamitat, lyra garrit, cymbalum concrepat, qnis ibi Dei ti-
mor? Parasitus iu contumeliis gloriatur: ingrediuntur expolitæ libidinum uictimæ: & te-
nuitate uestium nudæ impudicis oculis ingeruntur. his infelix uxor aut lætatur, & perit:
aut offeuditur, & maritus in iurgia concitatur. hinc discordia, seminarium repudii. Aut,
si aliqua inuenitur domus, in qua ista non fiant, quæ rara auis est: tamen ipsa dispensa-
tio domus, liberorum educatio, necessitates mariti, correctio seruulorum, quam a Dei
cogitatione non auoceut? Desierunt, iuquit scriptura, Saræ fieri muliebria: post quod Gen.18
dicitur ad Abraham: Omnia quæcunqne dicit tibi Sara, audi uocem eius. Quæ non est Gen.21
in partus anxietatibus & dolore, qnæ deficientibus menstrui cruoris officiis, mulier esse
desiit, a Dei maledictione fit libera: nec est ad uirum conuersio eius, sed econtrario uir sub Gen.3
iicitur ei, & Domini uoce præcipitur: Omnia quæcunque tibi dicit Sara, audi uocem eius.
& sic incipiunt uacare orationi: quia quamdiu in coniugio debitum soluitur, orandi præteri
tur instantia. Non negamus uiduas, non negamus maritatas, sanctas mulieres inneniri, sed
quæ uxores esse desierint, quæ in ipsa necessitate coniugii, uirginum imitentur castitatem.
Hoc est, quod Apostolus breuiter, Christo in se loquente, testatus est: Innupta cogitat 1.Cor.7
quæ Dei sunt, quo modo placeat Deo: nupta uero cogitat, quæ sunt mūdi, quo modo pla
ceat uiro: uobis super hoc campum intelligentiæ derelinquens. Neque tamen alicui neces-
sitatem impouit, aut laqueum, sed id, quod honestum est, suadet, uolens omnes esse sicut

se

se ipsum. Et quamquam de uirginitate, Domini præceptum non habeat; quia ultra homines est; & quodam modo impudẽtis erat, aduersum naturam cogere, alioq. modo dicere, uolo uos esse, quod angeli sunt; unde & uirgo maioris est meriti, dum id contemnit, quod si fecerit, non delinquit: nihilominus in cohærentibus infert: Consilium autem do, tamquam misericordiam consecutus a Domino, ut sim fidelis. Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem: quia bonum est homini sic esse. Quæ est ista necessitas? Væ
Matth.24 prægnantibus, & nutrientibus in illa die. Ideo silua succrescit, ut postea recidatur. ideo ager seritur, ut metatur. Iam plenus est orbis, terra nos non capit. Quotidie bella nos secant, morbi subtrahunt, naufragia absorbent, & nihilominus de terminis litigamus? De hoc nu-
Apoc.14 mero sunt illi, qui agnum sequuntur, qui uestimenta sua nõ coinquinauerunt: uirgines enim permanserunt. Obserua quid significet, Non coinquinauerunt. ego non audeo exponere; ne Heluidius calumnietur. Quod autem ais, quasdam esse uirgines tabernarias: ego tibi plus dico, esse in his & adulteras, &, quo magis mireris, clericos esse caupones, & monachos impudicos. sed quis non statim intelligat, nec tabernariam uirginem, nec adulterũ monachum, nec clericum posse esse cauponem? Numquid uirginitatis est culpa, si simulator uirginitatis in crimine est? Ego certe, ut, aliis personis prætermissis, ad uirginem ueniã, quæ institorias exercet artes, nescio an corpore, quod scio, spiritu uirgo non permanet. Rhetoricati sumus, &, in morem declamatorum, paululum lusimus. tu nos, Heluidi, coegisti: qui, iam euangelio coruscante, eiusdem uis esse gloriæ uirgines, & maritatas. et quia arbitror te, ueritate superatum, ad detractionem uitæ meæ & ad maledicta conuerti: (solent enim hoc & mulierculæ facere, quæ uictoribus dominis male optant in angulis) illud dico præueniens, gloriæ mihi fore tua conuicia; cum eodem, quo Mariæ detraxisti, ore me laceres, & caninam facundiam seruus Domini pariter experiatur, & mater.

ARGVMENTVM.

IOVINIANVS, primum monachus, postea clericus diues, uir neque doctus, neque disertus, extinctam iam Basilidis hæresim scriptis super ea re commentariis reuocare conatus, asserebat, uirgines, uiduas, & maritatas eiusdem esse meriti, si in ceteris uitæ operibus non discreparent: item eos, qui uere baptizati sunt, in peccatum relabi haud posse: rursus, nihil distare inter uescentem cibis, & ieiunantem, si cum gratiarum actione comedatur: postremo, in regno calorum par omnium fore præmium. Augustinus addit præterea, eum asseruisse, omnia peccata esse paria; & quod uirgo Maria, Iesu mater, pariendo corrupta fuerit. Hic Romæ neminem, præter mulierculas quasdam, inficere potuit. habuit tamen alibi discipulos, tali dignos præceptore, Ausentium scilicet, Genialem, Gemmatorem, Fabiũ, Photinum, Martianum, Ianuarium, & Ingeniosum: quos omnes, una cum heresi, Siricius Papa damnauit, Victorini, & Pammachij opera, antequam contra eam Hieronymus scriberet, Augustino scilicet tum iuuene. Omnis autem disputatio, ueluti quæ prolixior esset, in duos partita est libros; in eaq. ita omnes ingenij, & eloquentiæ uires uir sanctus explicuit, ut ex hoc uno tantum opere, quantum ingenio, eloquentia, doctrina, rerumq. omniũ scientia D. Hieronymus præstiterit, liquido omnibus constare possit.

DIVI HIERONYMI ADVERSVS
Iouinianum liber primus.

PAVCI admodum dies sunt, quod sancti ex urbe Roma fratres cuiusdam mihi Iouiniani commentariolos transmiserunt, rogantes, ut eorum ineptiis responderem, & Epicurum Christianorum, euangelico atque apostolico uigore contererem. Quos cum legissem, & omnino non intelligerem, cœpi reuoluere crebrius, & non uerba modo, atque sententias, sed singulas pene syllabas discutere, uolens prius scire quid diceret, & sic uel probare, uel redarguere, quod dixisset. Verum scriptorum tanta barbaries est, & tantis uitiis spurcissimus sermo confusus, ut nec, quid loquatur, nec quibus argumentis uelit probare quod loqnitur, potuerim intelligere. totus enim tumet, totus iacet: attollit se per singula; &, quasi debilitatus coluber, in ipso conatu frangitur. non est contentus nostro, idest, humano more loqui: altius quiddam aggreditur. Parturiunt montes: nascetur ridiculus mus; Quod ipse Non sani esse hominis, non sanus iuret Orestes. Præterea sic inuoluit omnia, & quibusdam inextricabilibus nodis uniuersa perturbat, ut illud Plautinarum litterarum ei possit aptari: Has quidem, præter Sibyllam, leget nemo. nam diuinandum est. Furiosas Apollinis uates legimus: et illud Virgilianum: Dat sine mente sonum. Heraclitum quoque, cognomento

σκοτεινὸν

ποιητικὸν, sudãtes philosophi uix intelligunt. Sed quid ad nostrum αἰνιγματιστὴν, cuius libros multo difficilius est nosse, quam uincere? Quamquam & in uictoria non parua sit difficultas. Quis enim eum superare queat, cuius assertionem penitus ignoret? Et ne lectorem longius traham, cuiusmodi eloquentiæ sit, & quibus uerborum floribus ornatus incedat: secundi libri eius monstrabit exordium, quod hesternam crapulam ructans ita euomit: Satisfacto inuitatis, non ut claro curram nomine, sed ut rumore purgatus uiuam uano: Obsecro agrum, nouellas plantationum, arbusta teneritudinis, erepta de uitiorum gurgitibus; audientiam, communitam agminibus. Scimus ecclesiam, spe, fide, caritate, inaccessibilem, inexpugnabilem. non est in ea immaturus, omnis docibilis: impetu irrumpere, uel arte illudere potest nullus. Rogo, quæ sunt hæc portenta uerborum? quod descriptionis dedecus? nonne uel per febrem somniare eum putes, uel arreptum morbo phrenetico, Hippocratis uinculis alligandum? Quotiescumque eum legero, ubi me defecerit spiritus, ibi est distinctio. Totum incipit, totum pendet ex altero, nescias quid cui cohæreat, & exceptis testimoniis scripturarum, quæ illo uenustissimo eloquentiæ suæ flore mutare non ausus est, reliquus sermo omni materiæ conuenit, quia nulli conuenit. Quæ res mihi aliquam suspicionem intelligentiæ dedit, uelle eum ita nuptias prædicare, ut uirginitati detrahat. Quando enim minora maioribus coæquantur; inferioris comparatio, superioris iniuria est. Neque uero nos Marcionis & Manichæi dogma sectantes nuptiis detrahimus: nec Tatiani principis Encratitarum errore decepti, omnem coitum spurcum putamus: qui non solum nuptias, sed cibos quoque, quos Deus creauit ad utendum, damnat, & reprobat. Scimus in domo magna non solum uasa esse aurea, & argentea, sed & lignea, & fictilia: et super fundamentum Christi, quod Paulus architectus posuit, alios ædificare aurum, argentum, lapides pretiosos; alios econtrario fenum, ligna, stipulam. Non ignoramus honorabiles nuptias & torum immaculatum. Legimus primam Dei sententiam: Crescite, & multiplicamini, & replete terram: sed ita nuptias recipimus, ut uirginitatem, quæ de nuptiis nascitur, præferamus. Numquid argentum non erit argentum, si aurum argento pretiosius est? aut arboris & segetis contumelia est, si radici, & foliis, culmo, & aristis, poma præferantur, & fructus? Vt poma ex arbore, frumentum e stipula, ita uirginitas e nuptiis. Centesimus & sexagesimus & tricesimus fructus, quamquam de una terra & de una semente nascatur, tamen multum differt in numero. Triginta referuntur ad nuptias. Nam & ipsa digitorum coniunctio, quasi molli se complexans osculo & fœderans, maritum pingit, & coniugem. Sexaginta uero ad uiduas, eo quod in angustia & tribulatione sunt positæ. Vnde & superiori digito deprimuntur: quantoq. maior est difficultas expertæ quondam uoluptatis illecebris abstinere, tanto maius est præmium. Porro centesimus numerus, diligenter quæso lector attende, de sinistra transfertur ad dexteram, & eisdem quidem digitis, sed non eadem manu, quibus in læua nuptæ significantur, & uiduæ: circulum faciens, exprimit uirginitatis coronam. Hæc de impatientia magis, quam iuxta ordinem disputationis, dixerim. Cum enim adhuc uix de portu egrediar, & rudentibus uela sustollam; in medium me quæstionum pelagus subitus loquendi æstus abripuit. unde cohibebo cursum, & paulisper sinus contraham, nec indulgebo mucroni, iam nunc pro uirginitate ferire cupienti. Balista, quanto plus retrahitur, tanto fortius mittit. Non est damnum dilatio, ubi certior fit ex dilatione uictoria. Proponam breuiter aduersarii sententias, & de tenebrosis libris eius, quasi de foueis serpentes protraham, neque sinam uenenosum caput spiris maculosi corporis protegi. Pateat, quod noxium est; ut possit conteri, cum patuerit. Dicit uirgines, uiduas, & maritatas, quæ semel in Christo lotæ sunt, si non discrepent ceteris operibus, eiusdem esse meriti. Nititur approbare, eos, qui plena fide in baptismate renati sunt, a diabolo non posse subuerti. Tertium proponit inter abstinentiam ciborum, & cum gratiarum actione perceptionem eorum, nullam esse distantiam. Quartum, quod & extremum, esse omnium qui suum baptisma seruauerint, unam in regno cœlorum remunerationem. Hæc sunt sibila serpentis antiqui: his consiliis draco de paradiso hominem expulit. nam &, saturitatem ieiuniis præferendo, repromisit eos immortales futuros, quasi numquam possent corruere: &, dum diuinitatem æqualem Deo policetur, expulit eos de paradiso, ut, qui nudi, & expediti, & absque ulla macula uirgines, Domini consortio fruebantur, deiecti in uallem lacrymarum, tunicis consutis & pelliceis uestirentur. Sed, ne lectorem diutius morer; sequar uestigia partitionis expositæ; &, aduersus singulas propositiones eius, scripturarum uel maxime nitar testimoniis; ne querulus garriat, se eloquentia magis, quam ueritate, superatum. quod si expleuero; & illum

[Margin: 1.Tim.4 · 2.Tim.2 · 1.Cor.3 · Heb.13 · Gen.1 · Matth.13 · Gen.3]

illum utriusque testamẽti nube oppressero: assumam exempla sæcularis quoque litteraturæ, ad quam & ipse prouocat: doceboque, etiam inter philosophos, & egregios in republica uiros, uirtutes uoluptatibus, idest Pythagoram, Platonem, & Aristidem, Aristippo, Epicuro, & Alcibiadi ab omnibus solere præferri. Vos quæso utriusque sexus uirgines & continentes, mariti quoque & digami, ut conatus meos orationibus adiuuetis. Cunctorum in commune Iouinianus hostis est. nam qui æqualia omnium asserit merita, ram uirginirati facit iniuriam, dum eam nuptiis comparat, quam & nuptiis, sic eas licitas asserens, ut secunda & tertia matrimonia. Sed & digamis, & trigamis aduersarius est, ibi ponens scortatores quondam libidinosissimos post pœnitentiam, ubi duplicata, & triplicata matrimonia. nisi quod in eo digami, & trigami dolere non debent, quia idem scortator, & pœnitens, in regno cælorum etiam uirginibus adæquatur. Proponam igitur manifestioribus uerbis, & habentibus aliquam consequentiam, argumenta eius, & exempla de nuptiis; eodemq. ordine omnia, quo ab eo dicta sunt, digeram. Nec molestum lectori sit, si nauseam eius & uomitum legere compellatur. Libentius antidotum Christi bibet, cum diaboli uenena præcesserint. Audite patienter uirgines, audite, quæso, uoluptuosissimum concionatorem; immo, quasi sirenarum cantus, & fabulas, clausa aure transite. Vestras ferte paulisper iniurias: putate uos cum Domino crucifixo pharisæorum audire blasphemias. Prima, Gen.2 inquit, Dei sententia est, propter quod dimittet homo patrem, & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Ac, ne forte diceremus hoc scriptum in ueteri te-Matth. 19 stamento, asserit a Domino quoque id ipsum in euangelio confirmari: Quod Deus coniunxit, homo non separet. statimq. subnectit: Crescite, & multiplicamini, & replete terram. Gen.5 & per ordinem replicat, Seth, Enos, Cainan, Malalehel, Iared, Enoch, Matusalem, Lamech, Noe, omnes habuisse uxores, & ex Dei sententia filios procreasse: quasi generationis ordo, & historia condicionis humanæ, sine coniugibus, & liberis potuerit enarrari. Iste, Gen.7 inquit, est Enoch, qui ambulauit cum Deo, & raptus in cælum est. Iste Noe, qui, cum essent utique multi uirgines propter ætatem, solus cum filiis, & uxoribus naufrago orbe seruatus est. Rursus post diluuium, quasi altero principio generis humani, uirorum & uxo-Gen.9 rum paria iunguntur, & ex integro generationis instauratur benedictio: Crescite, & multiplicamini, & replete terram. Insuper etiam comedendarum carnium licentia relaxatur. Et omne, quod mouetur, & uiuit, erit uobis in escam: sicut holera herbarum, dedi uobis uniuersa. Currit ad Abraham, Isaac, & Iacob: e quibus prior trigamus, secundus monogamus, tertius quattuor uxorum est, Liæ, Rachel, Balæ, Zelphæ; & asserit Abraham, ob fi-Gen.15 dei meritum, benedictionem in generatione filii accepisse; Saram in typum Ecclesiæ, cui defecerant muliebria, maledictionem sterilitatis, partus benedictionem mutasse: quod Rebec-Gen.25 ca ierit quasi prophetes interrogare Dominum; & audierit ab eo, Duæ gentes & duo populi in utero tuo sunt: quod Iacob pro uxore seruierit, &, existimante Rachel uiri esse dare libe-Gen.30 ros, ac dicente; da mihi filios; sin autem, moriar; responderit; num pro Deo ego sum, qui te conclusit? In tantum, inquit, sciebat fructus nuptiarum esse Domini, non mariti: Gen.41 quod Ioseph, uir sanctus, atque castissimus, & omnes patriarchæ uxores habuerint, quibus Gen.38 per Moysen æqualiter benedicat Deus. Iudam quoque proponit, & Thamar, & occisum Onan perstringit a Domino, quia fratri inuidens, semen nuptiarum dedita opera perde-Num.12 bat. Moysen proponit, & Mariæ lepram; quæ fratri pro uxore detrahens, illico Dei ultione percussa est. Laudat Sampson, & uxorium Nazaræum miris effert præconiis. Debboram Iud.4 quoque replicat, & Barach; quod absque uirginitatis bonis, Sisaram, & Iabin, & currus Iud.5 ferreos debellarint. Iahel uxorem Chaber Cynei adducit in medium, & palo armatam præ-Iud.11 dicat manum. Inter Iephtæ patrem & filiam uirginem, quæ immolata sit Domino, dicit nullam fuisse distantiam: quin potius fidem patris præfert ei, quæ cæsa sit lugens. Venit ad Sa-1.Reg.1.2 muelem alterum Nazaræum Domini, qui ab infantia nutritus in tabernaculo est, & uestitus est ephod bad, quod interpretatur uestibus lineis, dicitq. eum filios procreasse, nec sa-Ruth.2 cerdotalem pudicitiam, uxoris imminutam esse complexu. Booz cum sua Ruth in area col-1.Reg.18 locat, & Iesse ac Dauid inde producit. Ipsumq. Dauid centum præputiis etiam cum uitæ periculo, regis filiæ quæsisse concubitus. Quid dicam de Solomone, quem ponens in cata-Psal.71 logo maritorum, imaginem asserit saluatoris? & de illo uult esse scriptum: Deus iudicium tuum regi da, & iustitiam tuam filio regis. Et dabitur ei de auro Arabiæ, & adorabunt pro eo semper. Ac repente transcendit ad Eliam & Elisæum: & narrat quasi grande mysterium, 4.Reg.2 quod requieuerit spiritus Eliæ in Elisæo: & cur hæc dixerit, tacet: nisi forte Eliam quoque & Elisæum uxores habuisse arbitratur. Transit ad Ezechiam: & cum in eius laudibus immoretur,

retur, miror cur oblitus sit dicere: Amodo filios faciam. Iosiam, uirum iustissimum, sub Esa.38
quo in templo Deuteronomii liber repertus est, ab Holda uxore Sellum instructum refert. 4.Reg.22
Daniel quoque & tres pueros inter maritos ponit; & ad euangelium repente transcendens,
Zachariam & Elizabeth, Petrum ponit & socrum eius, ceterosq. apostolos. et consequen
ter infert dicens: Si autem uoluerint assumere uanam defensionem, & obtendere, quod ru
dis mundus eguerit incremento, audiant Paulum loquentem: Adolescentiores uiduas uo 1.Tim.5
lo nubere, filios procreare, & honorabiles nuptiæ, & cubile immaculatum, & mulier alliga Heb.13
ta est uiro quamdiu uiuit uir eius: si autem mortuus fuerit; nubat cui uult, tantum in Do 1.Cor.7
mino. Et Adam non est seductus: mulier autem seducta, facta est in præuaricationem. Sal 1.Tim.2
ua autem fiet per filiorum generationem, si permanserint in fide, & dilectione, & sanctifica
tione cum sobrietate. Certe cessat hic illud apostolicum: Et qui habent uxores, sic sint, 1.Cor.7
quasi non habeant. nisi forte dicetis: propterea uult eas nubere, quia iam quædam conuer
sæ sunt retro post satanam. quasi ex uirginibus nulla cadat, & non sit earum maior ruina.
ex quo manifestum est, uos Manichæorum dogma sectari, prohibentium nubere, & uesci 1.Tim.4
cibis, quos Deus creauit ad utendum, cauteriatam habentium conscientiam. Et post mul-
ta, quæ nunc otiosum est reuoluere, excutit se quasi in locum rhetoricum, & facit apostro.
phen ad uirginem, dicens: Non tibi facio, uirgo, iniuriam: elegisti pudicitiam propter præ
sentem necessitatem: placuit tibi, ut sis sancta corpore, & spiritu: ne superbias: eiusdem ec
clesiæ membrum es, cuius & nuptæ sunt. Nimius fortasse fuerim in expositione propositio
num eius; & legenti fastidium fecerim: sed utile ratus sum, cuncta molimina eius, quasi
instructam aciem contra me, ponere, & totum hostilem exercitum cum suis turmis ac du-
cibus congregare; ne, post primam uictoriam, alia mihi deinceps prœlia nascerentur. Igi-
tur non dimicabo contra singulos; nec paucorum ero passim congressione contentus: toto
certandum est agmine; & incompositi hostiũ cunei, ac latrocinii more pugnantes, instructa
& ordinata acie repellendi. Opponam in prima fronte apostolum Paulum; & fortissimum
ducem, suis telis, idest, suis armabo sententiis. Sciscitantibus enim super hac quæstione,
Corinthiis plenissime respondit doctor gentium, & magister Ecclesiæ. quidquid autem sta-
tuerit hic, Christi in eo loquentis legem putemus. Simulq. ne lectoris tacita cogitatio, cũ
cœperimus singula, quæ proposita sunt, diluere, semper ad apostolũ se referuet, & studio
ualidissimarum quæstionum, priora negligens ad extrema festinet, Inter cetera Corinthii
per litteras quæsierant, utrum post fidem Christi cælibes esse deberent, & continentiæ cau
sa, quas habebant, uxores dimittere; an, si uirgines credidissent, inirent matrimonia:
et, cum e duobus ethnicis unus credidisset in Christum, utrumnam credens relinqueret
non credentem: et si essent ducendæ uxores, Christianas tantum accipi iuberet, an & ethni
cas. Videamus igitur, quid ad hæc Paulus rescripserit. De his autem, quæ scripsistis mihi, 1.Cor.7
bonum est homini mulierem non tangere. Propter fornicationes autem unusquisque uxo-
rem suam habeat, & unaquæque uirum suum habeat. Vxori uir debitum reddat, simili-
ter & uxor uiro. Vxor sui corporis non habet potestatem, sed uir. Similiter & uir corporis
sui non habet potestatem, sed uxor: Nolite fraudare inuicem, nisi forte ad tempus ex con-
sensu, ut uacetis orationi. Et iterum ad id ipsum reuertimini, ne tentet uos satanas pro
pter incontinentiam uestram. Hoc autem dico iuxta indulgentiam, non iuxta imperium.
Volo autem omnes homines esse ut me ipsum: sed unusquisque proprium donum habet
ex Deo, alius quidem sic, alius autem sic. Dico autem innuptis, & uiduis: bonum est eis,
si sic permanserint, ut ego. quod si se non continent, nubant. melius est enim nubere,
quam uri. Reuertamur ad caput testimonii. Bonum est, inquit, homini mulierem non
tangere. Si bonum est, mulierem non tangere; malum est ergo, tangere: nihil enim bo-
no contrarium est, nisi malum. si autem illud malum est, & ignoscitur: ideo conceditur, ne
malo quid deterius fiat. Quale autem illud bonum est, quod condicione deterioris con-
ceditur? Numquam enim subiecisset, Vnusquisque uxorem suam habeat; nisi præmisisset,
Propter fornicationes autem. Tolle fornicationes, & nõ dicet, Vnusquisque uxorem suam
habeat. Velut si quis definiat: Bonum est triticeo pane uesci, & edere purissimam similam.
Tamen, ne quis compulsus fame comedat stercus bubulum; concedo ei, ut uescatur & hor-
deo. Num iccirco frumentum non habebit puritatem suam, si fimo hordeum præferatur?
Bonum est illud naturaliter, quod comparationem non habet mali, quod prælatione al-
terius non obumbratur. Simulq. animaduertenda est Apostoli prudentia. Non dixit, bo-
num est uxorem non habere, sed, bonum est mulierem non tangere: quasi & in tactu peri-
culum sit: quasi, qui illam tetigerit, non euadat, quæ uirorum pretiosas animas rapit, quæ

facit adolescentium euolare corda. Alligabit quis in sinu ignem, & non comburetur? aut ambulabit super carbones ignis, & non ardebit? Quo modo igitur, qui ignē tetigerit, statim aduritur: ita uiri tactus, & feminæ, sentit naturam suam, & diuersitatē sexus intelligit. Narrant & gentiliū fabulæ, Mitrham & Erichtonium, uel in lapide, uel in terra, de solo æstu
Gen.39 libidinis esse generatos. Vnde & noster Ioseph, quia tangere uolebat eum Aegyptia, fugit ex manibus eius; &, quasi ad morsum rabidissimæ canis, ne paulatim uirus serperet, palliū,
1.Cor.7 quod tetigerat, abiecit. Propter fornicationes autem unusquisque uxorem suam habeat, & unaquæque uirū suum habeat. Non dixit autem, Vnusquisque propter fornicationes ducat uxorem: alioquin hac excusatione libidini frena laxasset, ut, quotiescunque uxor moritur, toties ducenda sit alia, ne fornicemur: sed unusquisque uxorem suam habeat. Suam, inqnit, habeat, sua utatur, quam habebat ante, quam crederet. Quam bonum erat, non tangere, & post fidem Christi sororem tantum nosse, non coniugem: nisi fornicatio tactum eius excusabilem faceret. Vxot proprii corporis non habet potestatē, sed uir: Similiter & uir sui corporis non habet potestatē, sed uxor. Omnis hæc quæstio de his est, qui in matrimonio sunt deprehensi, an eis liceat uxores dimittere, quod & Dominus in euangelio prohibuit. unde & Apostolus, Bonum est, ait, uxorem non tangere. Sed quia, qui semel duxit uxorem, nisi ex consensu, uon ualet se abstinere, nec dare repudium non peccanti: reddat coniugi debitum: sponte quippe se alligauit ut reddere cogeretur. Nolite fraudare inuicem: nisi forte ex consensu ad tempus, ut uacetis orationi. Oro te, quale illud bonum est, quod orare prohibet? Quod Corpus Christi accipi non permittit? Quamdiu impleo mariti officium, non
1.Thess.5 impleo continentis. Iubet idem Apostolus in alio loco, ut semper oremus. Si semper orandum est: numquam ergo coniugio seruiendum: quoniam, quotiescumque uxori debitum
1.Pet.3 reddo, orare non possum. Petrus Apostolus, experimentum habens coniugalium uinculorum, uide quo modo informet Ecclesiam, quid doceat Christianos: Similiter uiri cohabitātes iuxta scientiā, quasi infirmiori uasculo muliebri tribuentes honorē, & sicut coheredibus multiplicis gratiæ, ut non impediantur orationes uestræ. Ecce eodem sensu, quia eodem & spiritu, impediri dicit orationes officio coniugali. Quod autem, ait, Similiter; iccirco ad imitationem prouocat uiros, quia iam supra uxoribus præceperat, dicens: Vt uideant uiri in timore castam uestram conuersationem, quarum sit non exterius compositio crinium, & distinctio auri, & in cultu uestis otnatus, sed absconditus cordis homo, in incorruptione mitis & silentis spiritus: hoc est, coram Deo placens. Cernis, quale coniugium inter uiros uxoresq. præcipiat? Cohabitantes iuxta scientiam, nt nouerint quid uelit, quid desideret Deus, nt tribuant honorem uasculo muliebri. Si abstinemus nos a coitu; honorem tribuimus uxoribus: si non abstinemus; perspicuum est, honori cōtrariam esse contumeliam. Ad uxores quoque, Vt uideant, inquit, uiri castam conuersationem uestram, & ornatum in abscondito cordis homine, in incorruptione mitis & silentis spiritus. O uere digna uox apostolo, & Petra Christi. Maritis uxoribusq. dat legem; &, damnato carnis ornatu, castitatem prædicat, & ornatum interioris hominis, in incorruptione mitis & silentis spiritus, quodā modo hoc dicens: Quoniam exterior uester homo corruptus est; & beatitudinem incorruptionis, quæ proprie uirginum est, habere desiistis; imitamini incorruptionem spiritus saltem per seram abstinentiam, &, quod corpore non potestis, mente præstate. has enim Christus diuitias, & hos uestræ coniunctionis quærit ornatus. Verum, ne quis putet ex eo, quod
1.Cor.7 sequitur, Vt uacetis orationi, & iterum reuertimini ad id ipsum, Apostolum hoc uelle, & non propter maiorem ruinam concedere: statim infert, Ne tentet uos satanas propter incontinentiam uestram. Pulchra nimirum indulgentia, & iterū ad id ipsum, quod erubescit suo uocare nomine, quod tentationi præfert satanæ, quod causam habet incontinentiam: laboramus quasi obscurum disserere, cum exposuerit ipse, quod scripsit. Hoc autem, inquit, dico iuxta indulgentiam, non iuxta imperium, & mussitamus adhuc nuptias non uocare indulgentiam, sed præceptum: quasi non eodem modo & secunda, & tertia matrimonia concedantur: quasi non & fornicatoribus per pænitentiam fores aperiantur ecclesiæ, quodq.
1.Cor.5 his est maius, & incestis. Nam illum uiolatorem nouercæ, quem in ptima ad Corinthios epistola tradiderat satanæ, in interitum carnis, ut spiritus saluus fieret, in secunda retra-
2.Cor.2 hit, &, ne abundatiori tristitia absorbeatur frater, laborat. Aliud est, uelle quid apostolum, aliud ignoscere. In uoluntate promeremur, uenia abutimur. Vis scire, quid uelit
1.Cor.7 Apostolus? iunge, quod sequitur: Volo autem omnes homines esse, sicut meipsum. Beatus, qui Pauli similis erit. Felix, qui audit Apostolum uolentem, non ignoscentem. Hoc, inquit, uolo, hoc desidero, ut imitatores mei sitis, sicut & ego Christi. Ille uirgo de uirgine,

uirgine, de incorrupta incorruptus: nos, quia homines sumus, & natiuitatẽ saluatoris non possumus imitari, imitemur saltem conuersationem. Illud diuinitatis est, & beatitudinis; hoc humanæ condicionis est, & laboris. Volo omnes homines similes mei esse, ut, dum mei similes sunt, similes fiant & Christi, cuius ego similis sum. Qui enim in Christum cre- 1.Ioan.2
dit, debet, sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Sed unusquisque proprium donum ha- 1.Cor.7
bet ex Deo, alius quidem sic, alius autem sic. Quid, inquit, uelim, perspicuum est. Sed quoniam in Ecclesia diuersa sunt dona; concedo & nuptias, ne uidear damnare naturã. Simulq. considera, quod aliud donum uirginitatis sit, aliud nuptiarum. si enim eadem esset merces nuptarum, & uirginum; numquam dixisset post præceptum continentiæ, Sed unusquisque proprium habet donum ex Deo, alius quidem sic, alius autem sic. Vbi proprietas singulorum est, ibi altrinsecus diuersitas. Concedo & nuptias esse Dei donum: sed inter donum & donum magna diuersitas est. Denique & Apostolus de eodẽ post incestum pænitente, E contrario, inquit, Donate ei, & consolamini: &, si cui quid donastis, & ego. Ac, ne 2.Cor.2
putaremus donum hominis esse contemnendũ, addidit: Nam & ego quod donaui, si quid donaui propter uos, in persona Christi. Diuersa sunt dona Christi. unde & Ioseph in typo Gen.37
eius uariam habet tunicã. et in psalmo quadragesimoquarto legimus: Astitit regina a dextris tuis, in uestitu deaurato, circumdata uarietate. Et Petrus apostolus, Sicut Dispensato- 1.Petr.4
res, ait, multiplicis gratiæ Dei. Quod significantius Græce dicitur ποικίλης, idest, uariæ. Sequitur: Dico autẽ innuptis, & uiduis: Bonum est eis, si sic permanserint ut ego. Si autẽ 1.Cor.7
non se continent, nubant. melius enim est nubere, quam uri. Postquam nuptis concesserat usum coniugii, & ostenderat ipse quid uellet, quidue concederet, transit ad innuptas & uiduas; & sui proponit exemplum; & felices uocat, si sic permanserint. Si autem non se cõtinent, nubant, id ipsum quod supra: propter fornicationes autẽ, & ne tentet uos satanas, propter incontinentiam uestram. Redditq. causam, cur dixerit, Si se non continent, nubãt. melius est enim nubere, quam uri. Ideo melius est nubere, quia peius est uri. Tolle ardorẽ libidinis, & non dicet, Melius est nubere. Melius enim semper ad comparationem deterioris respicit, non ad simplicitatem incomparabilis per se boni. Velut si diceret: Melius est unum oculum habere, quam nullum: melius est uno inniti pede, & alteram partem corporis baculo sustentare, quam fractis cruribus repere. Quid ais Apostole? Non tibi credo dicenti, etsi imperitus sermone, non tamen scientia. Quo modo illud de humilitate descen- 2.Cor.11
dit, quia non sum dignus uocari apostolus, & mihi minimo omnium apostolorum, & tam- 1.Cor.15
quam abortiuo, sic & hoc humilitatis dictum puto. Nosti sermonum proprietates; quamobrem & de Epimenide, & de Menandro, & de Arato quædam sumis testimonia. Vbi de cõtinentia loqueris, & uirginitate, Bonum est, ais, homini mulierem non tangere: &, Bo- 1.Cor.7
num est eis, si sic permanserint ut ego: &, Puto hoc bonum eis esse propter instantem necessitatem: &, Quia bonum est homini sic esse. Vbi ad nuptias uenis, non dicis, bonum est nubere, quia non potes iungere, quam uri: sed dicis, Melius est nubere, quam uri. Si per se nuptiæ sunt bonæ; noli illas incendio comparare, sed dic simpliciter, bonum est nubere. suspecta est mihi bonitas eius rei, quam magnitudo alterius mali malum esse cogit inferius. ego autem non leuius malum, sed simplex per se bonum uolo. Hucusque primum capitulum edissertum est: ueniamus ad sequentia. His autem, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a uiro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut uiro suo reconciliari. Et uir uxorem non dimittat. Nam ceteris ego dico, non Dominus: Si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo; non dimittat illam: & cetera, usque ad eum locum, ubi ait: Vnusquisque, sicut uocauit eum Deus, ita ambulet. Et sicut in omnibus ecclesiis doceo. Hic locus ad præsentem cõtrouersiam non pertinet. docet enim, iuxta sententiam Domini, uxorem, excepta causa fornica Matth.5
tionis, non repudiandã, & repudiatam, uiuo marito, alteri non nubere, aut certe uiro suo reconciliari debere. His autem, quos in matrimonio deprehendisset fides, hoc est, si unus credidisset e duobus, præcipit ne credens repudiet nõ credentem. Causisq. expositis, quod candidatus fidei sit infidelis, si nolit a credente discedere; econtrario iubet, si infidelis repudiet fidelem propter fidem Christi, discedere debere credentem, ne coniugem præferat Christo, cui etiam anima postponenda est. At nunc pleræque contemnentes Apostoli iussionem, iunguntur gentilibus, & templa Christi idolis prostituunt; nec intelligunt se corporis eius partem esse, cuius & costæ sunt. Ignoscit Apostolus infidelium coniunctioni, quæ habentes maritos in Christum postea crediderunt; non iis, quæ, cũ Christianæ essent, nupserunt gentilibus: ad quas alibi loquitur: Nolite iugum ducere cum infidelibus. Quæ enim 2.Cor.6

participatio iustitiæ cũ iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? quæ autem conuentio Christi ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? qui autẽ consensus templo Dei cum idolis? Vos enim estis templum Dei uiui. Licet in me sæuituras sciam plurimas matronarum, licet eadem impudentia, qua Dominum contempserunt, in me, pulicem, & Christianorũ minimum, debacchaturas: tamen dicam, quod sentio: loquar, quod me Apostolus docuit, non illas iustitiæ esse, sed iniquitatis; non lucis, sed tenebrarum; non Christi, sed Belial; non templa Dei uiuentis, sed fana & idola mortuorũ. Vis apertius discere, quod Chri-
1.Cor.7 stianæ omnino non liceat ethnico nubere? Audi eundem Apostolum: Mulier, inquit, alligata est legi, quanto tempore uir eius uiuit: quod si dormierit uir eius, liberata est: cui uult nubat, tantum in Domino, idest, Christiano. Qui secundas tertiasq. nuptias concedit in
Gen.24 Domino, primas cum ethnico prohibet. Vnde & Abrahã adiurat seruum suum in fœmore suo, hoc est in Christo, qui de eius semine erat nasciturus, ut filio suo Isaac alienigenã non
1.Esdr. 10 adducat uxorẽ. Et Esdras offensam Dei huiuscemodi uxorum repudiatione compescit. Et
Malach.2 Malachias propheta, Præuaricatus est, inquit, Iudas, & abominationem fecit in Israel & in Hierusalem. Polluit enim sanctum Domini, & dilexit & habuit filiam Dei alieni. Disperdat Dominus uirum, qui fecerit hoc, magistrum, & discipulum, de tabernaculis Iacob, & offerentem munera Domino uirtutum. Hæc iccirco dixi, ut, qui nuptias uirginitati comparant, sciant saltem tales nuptias digamiæ & trigamiæ subiiciendas. Ad superiorem disputationem, in qua docuerat, fidelem ab infideli non debere discedere; sed permanere in matrimonio, sicut eos inuenisset fides; & unumquemque uel cœlibem, uel maritum ita durare, ut esset Christi baptismate deprehensus; infert subito parabolas circumcisi & ethnici, serui
1.Cor.7 & liberi; & sub metaphora earum de nuptis disputat & innuptis. Circumcisus aliquis uocatus est, non adducat præputium. In præputio uocatus est, non circumcidatur. Circumcisio nihil est, & præputium nihil est, sed obseruatio mandatorum Dei. Vnusquisque, in qua uocatione uocatus est, in ea permaneat. Seruus uocatus es, non sit tibi curæ. sed &, si potes liber fieri, magis utere. Qui enim in Domino uocatus est seruus, libertus est Domini. Similiter & qui liber uocatus est, seruus est Christi. Pretio empti estis: nolite fieri serui hominum. Vnusquisque, in quo uocatus est frater, in eo permaneat apud Deum. Ac primũ, quia nonnullos hanc intelligentiam reprehensuros arbitror; interrogare libet, quæ sit consequentia, ut, de maritis & uxoribus disputans, repente transiret ad comparationem Iudæi & ethnici, serui & liberi, & rursum, hac disputatione finita, rediret ad uirgines, dicens: De uirginibus autem præceptum Domini nõ habeo. Quid sibi uult inter coniugia & uirginitatem, Iudæi & ethnici, serui liberiq. collatio? Secundo, quo modo possit intelligi, Circũcisus aliquis uocatus est, non adducat præputium. Num, qui semel amputatum habet præputium, potest, si uelit, rursus illud adducere? Deinde, quo sensu exponendum sit, Qui enim in Domino uocatus est seruus, libertus est Domini? Similiter, Qui liber uocatus est,
Eph.6 seruus est Christi? Quarto, quo modo ille, qui præcepit seruis obedire Dominis carnali-
1.Cor.7 bus, nunc dicat: Nolite fieri serui hominum? Ad extremum, quid pertineat ad seruitutem, uel circumcisionẽ, Vnusquisque, in quo uocatus est frater, in eo permaneat apud Deum. nam & contrarium est superiori sententiæ. si enim illud audiuimus: Nolite fieri serui hominum: qua ratione possumus in ea permanere uocatione, qua uocati sumus; cum multi crediderint habentes carnales dominos, quibus nunc seruire prohibentur? Porro ad circumcisionem quid facit, permanere in ea uocatione, in qua uocati sumus? cum in alio loco idem
Gal.5 Apostolus clamitet: Ecce ego Paulus dico uobis, quoniam si circumcidamini, Christus uobis nihil proderit. Restat igitur, ut circumcisio & præputium, seruus & liber. superiori sen-
1.Cro.7 sui coaptentur, & de antecedentibus pendeãt. Circumcisus aliquis uocatus est, non adducat præputium. Eo, inquit, tempore, quo uocatus es, & credidisti in Christũ, si circumcisus uocatus es ab uxore, & cœlebs eras; noli ducere uxorem; hoc est noli adducere præputium, ne circumcisionis & pudicitiæ libertatẽ oneres sarcina nuptiarum. Rursum, si in præputio quis uocatus est, non circumcidatur. Habebas, inquit, uxorem, cum credidisti: noli fidem Christi putare causam dissidii: quia in pace uocauit nos Deus. Circũcisio nihil est, & præputium nihil est, sed obseruatio mandatorum Dei. Nihil enim prodest absque operibus, cœlibatus & nuptiæ, cum etiam fides, quæ proprie Christianorum est, si opera non hã-
Iacob 2 buerit, mortua esse dicatur, & hac lege uirgines quoque Vestæ & Iunonis uniuiræ in sancto-
1.Cor.7 rum queant ordine numerari. Vnusquisque, in qua uocatione uocatus est, in ea permaneat. Quando credidit, siue habebat, siue non habebat uxorem, in eo permaneat in quo uocatus est. Ac per hoc non tam uirgines cogit ut nubant, quam repudia prohibet: et sicut haben-

habentibus uxores tollit licentiam dimittendi eas, sic uirginibus nubendi amputat faculta tem. Seruus uocatus es: non sit tibi curæ; sed &, si potes liber fieri, magis utere. Etiam si habes, inquit, uxorem; & illi alligatus es; & soluis debitum; & non habes tui corporis po testatem; atque (ut manifestius loquar) seruus uxoris es: noli propter hoc habere tristitiam, nec de amissa uirginitate suspires: sed etiam, si potes causas aliquas inuenire dissidii, ut libertate pudicitiæ perfruaris, noli salutem tuam cum alterius interitu quærere. Habeto pau lisper uxorem: nec præcurras morantem: expecta dum sequitur. Si egeris patienter, coniux mutabitur in sororem. Qui enim in Domino uocatus est seruus, libertus est Domini: similiter qui liber uocatus est, seruus est Christi. Reddit causas, cur nolit uxores deseri. Ic circo ait: Præcipio, ut in Christum de gentilitate credentes, inita ante fidem matrimonia non relinquant: quia, qui uxorem habens credidit, nõ tanto Dei seruitio detinetur, quan to uirgines, & innuptæ; sed quodam modo est liberior; & seruitutis illi frena laxantur; &, dum uxoris est seruus, (ut ita dicam) libertus est domini. Porro qui uxorem non habens credidit, & liber a seruitute coniugii uocatus est a Domino; ille uere seruus est Christi. Quanta felicitas, non uxoris seruum esse, sed Christi; non carni seruire, sed spiritui? Qui enim adhæret Domino, unus spiritus est. Ac ne forsitan in eo, quod supra dixerat: Seruus uocatus es: non sit tibi curæ; sed &, si potes liber fieri, magis utere: sugillasse cõtinentiam uideretur, & in famulatum nos tradidisse coniugum: infert sententiam, quæ omnem amputet cauillationem: Pretio empti estis: nolite fieri serui hominum. Redempti sumus pretioso sanguine Christi: immolatus est pro nobis agnus: &, asperfi calidissimo rore hysopi, omnem pituitam noxiæ uoluptatis excoximus. Quibus in baptismate mortuus est Pharao, & uniuersus eius suffocatus est exercitus, cur rursum Aegyptum quærimus, &, post manna angelorum cibum, allia, & cepe, & pepones, & carnes uarias suspiramus? Maritorum & continentium disputatione præmissa, tandem ad uirgines uenit, & ait: De uirginibus au tem præceptum Domini non habeo, consilium autem do, tamquam misericordiam consecutus a Domino, ut sim fidelis. Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessita tem, quoniam bonum est homini sic esse. Hic aduersarius tota exultatione bacchatur: hoc uelut fortissimo ariete, uirginitatis murum quatiens, Ecce, inquit, Apostolus profitetur de uirginibus Domini se non habere præceptum: & qui cum auctoritate de maritis & uxoribus iusserat, nõ audet imperare, quod Dominus non præcepit. Et recte. quod enim præcipitur, imperatur: quod imperatur, necesse est fieri: quod necesse est fieri, nisi fiat, pœnam habet. Frustra enim iubetur, quod in arbitrio eius ponitur, cui iussum est. Si uirginitatem Dominus imperasset; uidebatur, nuptias condemnare, & hominum auferre seminarium, unde & ipsa uirginitas nascitur. Si præcidisset radicem, quo modo fruges quæreret? Nisi ante fundamenta iecisset, qua ratione ædificium extrueret, & opertum cuncta desuper culmen imponeret? Multo labore fossorum subuertuntur montes: terrarum pene interna penetrantur, ut inueniatur aurum. Cumq. de granis minutissimis prius conflatione fornacis, deinde callida artificis manu fuerit monile compactum: non ille beatus uocatur, qui de luto excreuit aurum, sed qui auri utitur pulchritudine. Noli igitur admirari, si inter titillationem carnis, & incentiua uitiorum, angelorum uitam non exigimur, sed docemur. Quia ubi consilium datur, offerentis arbitrium est: ubi præceptum, necessitas est seruientis. Præceptum, inquit, Domini non habeo, consilium autem do, tamquam misericordiam consecutus a Domino. Si non habes præceptum Domini, quare audes dare con silium, de quo non habes iussionem? Respondebit mihi Apostolus: Et uis ut ego iubeam quod Dominus obtulit potius, quam præcepit? Ille creator, & figulus, sciens fragilitatem uasculi, quod operatus est, uirginitatem in audientis potestate dimisit: & ego, doctor gen tium, qui omnibus omnia factus sum, ut omnes lucrifacerem, onus perpetuæ castitatis sta tim in principio credentium imponam ceruicibus infirmorum? Discant prius ferias nuptiarum: uacent ad tempus orationi, ut, accepto gustu pudicitiæ, id semper habere desiderent, quo ad modicum delectati sunt. Dominus tentatus a pharisæis, utrũ secundum legem Moy si uxores liceret dimittere, omnino fieri prohibuit. quod discipuli considerantes, dixerunt ei: Si talis est causa hominis cum uxore, non expedit nubere. Quibus ille respondit: Non omnes capiunt uerbum, sed quibus datum est. Sunt enim eunuchi, qui de utero matris ita sunt: & sunt eunuchi, qui ab hominibus eunuchizati sunt: & sunt eunuchi, qui se castrauerunt propter regnum cælorum. Qui potest capere, capiat. In propatulo est, cur Apostolus dixit: De uirginibus autem præceptum Domini non habeo, profecto quia præmiserat Dominus: Non omnes capiunt uerbum, sed quibus datum est: & qui potest capere capiat.

Exod. 12 Num. 19 Exod. 14 Num. 11 1. Cor. 7 1. Cor. 9 Mar. 10 Matth. 19 1. Cor. 7

Proponit ἀγωνοθέτης præmium: inuitat ad cursum: tenet in manu uirginitatis brauium: o-
Ioan.7 stendit purissimum fontem, & clamitat: Qui sitit, ueniat, & bibat: qui potest capere, ca-
Matth.19 piat. Non dicit, uelitis nolitis bibendum uobis est, atque currendum: sed, qui uoluerit, qui potuerit currere, atque potare, ille uincet, ille satiabitur. Et ideo plus amat uirgines Christus, quia sponte tribuunt, quod sibi non fuerat imperatum. Maiorisq. gratiæ est, offerre quod non debeas, quam reddere quod exigaris. Apostoli, uxoris onera contemplati, Si talis est, inquiunt, causa hominis cum uxore, non expedit nubere. Quorum Dominus sententiam probans, Recte quidem sentitis, ait, quod non expediat homini, ad cælorũ regna tendenti, accipere uxorem; sed difficilis res est: & non omnes capiunt uerbum istud, uerum quibus datũ est. Alios eunuchos natura facit, alios uis hominum. mihi illi eunuchi placent, quos castrauit non necessitas, sed uoluntas. libenter illos in meos sinus recipio, qui se castrauerunt propter regnũ cælorum; & ob mei cultũ noluerunt esse, quod nati sunt. Simulq. tractanda sententia: Qui se, inquit, castrauerunt propter regnum cælorum. Si castrati mercedem habent regnũ cælorum; ergo, qui se non castrauerunt, locum non possunt accipere castratorum. Qui potest, inquit, capere, capiat. Grandis fidei est, grandisq. uirtutis, Dei templum esse purissimum, totum se holocaustum offerre Domino; &, iuxta eun
1.Cor.7 dem Apostolum, esse sanctum & corpore, & spiritu. Hi sunt eunuchi, qui, se lignũ aridum
Esa.56 ob sterilitatem putantes, audiunt per Esaiam, quod pro filiis & filiabus locum in cælis ha-
Hier.38 beant paratum. Horum typus est Abdemelech eunuchus in Hieremia, & spado ille reginæ
Act.8 Candaces in Actis apostolorum; qui, ob robur fidei, uiri nomen obtinuit. Ad hos & Cle
Philip.4 mens, successor apostoli Petri, cuius Paulus apostolus meminit, scribit epistolas, omnemq. pene sermonem suum de uirginitatis puritate contexuit; & deinceps multi apostolici, & martyres, & illustres tam sanctitate quam eloquentia uiri, quos ex propriis scriptis nosse per
1.Cor.7 facile est. Existimo enim, inquit, hoc bonum esse propter instantem necessitatem. Quæ est illa necessitas, quæ, spreto uinculo coniugali, uirginitatis appetit libertatem? Væ pregnantibus, & nutrientibus in illo die. Non hic scorta, non hic lupanaria condẽnantur, de quorum damnatione nulla dubitatio est; sed uteri tumescentes, & infantum uagitus, & fructus atque opera nuptiarum. Quoniam bonum est homini sic esse. Si bonũ est homini sic esse; malum est ergo homini sic non esse. Alligatus es uxori: noli quærere solutionem. Solutus es ab uxore: noli quærere uxorem. Habet unusquisque nostrum terminos suos: redde mihi meum, & tuum tene. Si alligatus es uxori, ne illi des repudium. Si solutus sum ab uxore, non quæram uxorem. Vt ego non soluo coniugia, si semel ligata sunt: ita tu non liges, quod solutum est. Simulq. significantia consideranda uerborum est. Qui uxorem habet, & debitor dicitur, & esse in præputio, & seruus uxoris, &, quod malorum seruorum est, alligatus. qui autem sine uxore est, primum nullius debitor est, deinde circumcisus, tertio liber, ad extremum solutus. Curramus per reliqua: neque enim nos patitur magnitudo noluminis diutius in singulis immorari. Si autem acceperis uxorem, non peccasti. Aliud est, nõ peccare; aliud, benefacere. Et si nupserit uirgo, nõ peccauit. Nõ illa uirgo, quæ semel
1.Tim.5 Dei cultui dedicauit. harũ enim si qua nupserit, habebit damnationẽ, quia primã fidẽ irritã fecit. Si autem hoc de uiduis dictum obiecerit: quanto magis de uirginibus præualebit; cũ etiam his nõ liceat, quibus aliquando licuit? Virgines enim, quæ post consecrationẽ nupserint, non tam adulteræ sunt, quã incestæ. Ac ne uideretur in eo, quod dixerat; Et si nupserit
1.Cor.7 uirgo, nõ peccauit; rursum cœlibes ad nuptias prouocare: statim se refrenauit; &, aliud inferẽdo, infirmauit quod cõcesserat, dicens: Tribulationem tamẽ carnis habebunt huiusmodi. Qui sunt isti, qui tribulationem carnis habebunt? Quibus supra indulserat: Si acceperis uxorem, non peccasti: & si nupserit uirgo, non peccauit: tribulationẽ tamen carnis habebunt huiusmodi. Nos, ignari rerum, putabamus nuptias saltem carnis habere lætitiam. Si autem nubentibus etiam in carne tribulatio est, in qua sola uidebantur habere delicias: quid erit reliquum, propter quod nubant; cum & in spiritu, & in anima, & in ipsa carne tribulatio sit? Ego autem uobis parco. Sic ait, obtendo carnis tribulationem, quasi non maiora sint propter quæ nubere non debeatis. Igitur hoc dico fratres: Tempus breue est. Reliquum est, ut, qui habent uxores, sic sint tamquam non habentes. Nequaquam iam de uirginibus disputo, quos nulla ambiguitas est esse felices. Ad maritos uenio. Tempus breue est, Dominus prope est. Etiam si nongentis uiueremus annis, ut antiqui homines; tamen breue putandum esset, quod haberet aliquando finem, & esse cessaret. nunc uero cum breuis sit non tam lætitia, quam tribulatio nuptiarum: quid accipimus uxores, quas cogemur cito amittere? Et qui flent, inquit, & gaudent, & emunt, & utuntur hoc mundo, sic sint,

quasi non fleant, gaudeant, emant, utantur hoc mundo. præterit enim figura huius mundi.
Si mundus transit, quo uniuersa clauduntur, immo figura & conuersatio huius mundi,
quasi nubes, præterit: inter cetera mundi opera & nuptiæ præteribunt. neque enim erunt
post resurrectionē coniugia. si autē mors finis est nuptiarum: cur necessitatem non in uolun
tatē uertimus? &, quod inuitis extorquendum est, cur nō spe præmiorum offerimus Deo?
Qui sine uxore est, solicitus est quæ Domini sunt, quo modo placeat Deo. Qui autē cum
uxore est, solicitis est quæ sunt mundi, quo modo placeat uxori, & diuisus est. Intueamur
curarū uirginis, maritiq. distantias. Virgo Domino, maritus uxori placere desiderat: & ut
uxori placeat, solicius est de iis, quæ sunt mundi, quæ cum mundo utique transitura sunt:
& diuisus est, in multas scilicet solicitudinū partes, miseriarūq. distractus. Non est huius lo-
ci, nuptiarū angustias describere, & quasi in cōmunibus locis rhetorico exultare sermone.
plenius super hac re contra Heluidium, & in eo libro, quem ad Eustochium scripsi, arbitror
absolutum. certe & Tertullianus, cum adhuc esset adolescens, lusit in hac materia; & præ-
ceptor meus Gregorius Nazianzenus, uirginitatem & nuptias differens, Græcis uersibus ex
plicauit. nunc illud breuiter admoneo, in Latinis codicibus hunc locum ita legi: Diuisa est
uirgo, & mulier. quod quamquam habeat suum sensum, & a me quoque pro qualitate loci
sic edissertum sit: tamen non est apostolicæ ueritatis. siquidem Apostolus ita scripsit, ut su-
pra transtulimus: Solicitus est quæ sunt mundi, quo modo placeat uxori, & diuisus est: &,
hac sententia definita, transgreditur ad uirgines, & continentes, & ait: Mulier innupta;
& uirgo, cogitat quæ sunt Domini, ut sit sancta corpore, & spiritu. Non omnis innupta,
& uirgo est. Quæ autem uirgo, utique & innupta est. Quamquam ob elegantiam dictionis
potuerit id ipsum altero uerbo repetere, mulier innupta, & uirgo; uel certe definire uoluis-
se, quid esser innupta, idest, uirgo; ne & meretrices putemus innuptas, nulli certo matri
monio copulatas. Quid ergo cogitat innupta & uirgo? Quæ Domini sunt: ut sit sancta &
corpore & spiritu. Vt nihil aliud esset, ut nulla merces uirginem amplior sequeretur: suffi-
ceret ei hæc sola prælatio, cogitare quæ Domini sunt. Statimq. docet, quæ sit ipsa cogitatio,
ut sit sancta & corpore, & spiritu. Nonnullæ quippe sunt uirgines carne, nō spiritu: quarum
corpus integrum est, & anima corrupta. Sed illa uirginitas hostia Christi est, cuius nec mē
tem cogitatio, nec carnem libido maculauit. E contrario, quæ nupta est, cogitat quæ mun
di sunt, quo modo placeat uiro. Sicut, qui uxorem habet, solicitus est quæ sunt mundi, quo
modo placeat uxori. sic nupta res mundi cogitat, quo modo placeat uiro. Nos autem non
sumus de hoc mundo, qui in maligno positus est, cuius figura præterit. De quo dicitur ad
apostolos: Si essetis de hoc mundo, amaret utique mundus, quod suum erat. Ac, ne forsitan Ioan.15
putaretur onus grauissimum castitatis nolentibus imponere, statim iungit causas suadendi,
& ait: Hoc autem ad utilitatem uestram dico; non ut laqueum uobis iniiciam; sed ut ad id, 1.Cor.7
quod honestum est, & intente facit seruire Domino, absque ulla distractione uos adhorter.
Proprietatem Græcam Latinus sermo non explicat. quibus enim uerbis quis possit dicere.
*Τοῦτο δὲ πρὸς τὸ ὑμῶν αὐτῶν συμφέρον λέγω, οὐχ ἵνα βρόχον ὑμῖν ἐπιβάλω, ἀλλὰ πρὸς τὸ εὔσχημον καὶ
εὐπρόσεδρον τῷ κυρίῳ, ἀπερισπάστως.* unde & in Latinis codicibus, ob translationis diffi-
cultatem, hoc penitus non inuenitur. utamur igitur eo, quod nos uertimus. Non impo-
nit nobis Apostolus laqueum, nec cogit esse quod nolumus; sed suadet quod honestum est,
& decorum; & intente facit seruire Domino, & semper esse solicitum, & expectare para-
tum Domini uoluntatem: ut, cum quid imperauerit, quasi strennus & armatus miles, sta-
tim impleat, quod præceptum est, & hoc faciat sine ulla distentione, quæ data est secun-
dum Ecclesiasten hominibus huius mundi, ut distendantur in ea. Si quis autem confide- Eccls.1
rat uirginem suam, idest, carnem lasciuire & ebullire in libidinem, nec refrenare se potest;
duplexq. ei incumbit necessitas, aut accipiendæ coniugis, aut ruendi: quod uult faciat: 1.Cor.7
non peccat, si nubat. Faciat, inquit, quod uult, non qnod debet. Non peccat, si ducit
uxorem: non tamen bene facit, si duxerit: quia non, quod debet, facit, sed quod uult.
nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ
uoluntatis; & hoc iudicat in corde suo seruare uirginem suam: bene facit. Igitur & qui ma-
trimonio iungit uirginem suam, bene facit; & qui non iungit, melius facit. Signanter &
proprie supra dixerat: Qui ducit uxorem, non peccat, hic qni seruat uirginem suam, bene
facit. Aliud est autem, non peccare; aliud, benefacere. Declina, inquit, a malo, & fac bo- Psal.33
num. Illud declinamus, hoc sequimur. In altero initium, in altero perfectio est. Verum
ne in eo, quod dixit, Et qui matrimonio iungit uirginem suam, bene facit: existimet ali- 1.Cor.7
quis obseruationem nostram non stare: protinus hoc ipsum bonum extenuat, & obumbrat
compa-

comparatione melioris, & dicit: Et qui non iungit, melius facit. Nisi illaturus esset, melius facit, nunquam præmisisset, bene facit. ubi autem bonum & melius est, ibi boni & melioris non unum est præmium: & ubi non unum præmium, ibi utique dona diuersa. Tantum est igitur inter nuptias & uirginitatem, quantum inter non peccare & benefacere, immo, ut leuius dicam, quantum inter bonum & melius. Finita disputatione coniugiorum, & uirginitatis, & inter utrumque cauto moderamine præceptorum, ut nec ad sinistram, nec ad dexteram diuerteret; sed uia regia graderetur, & illud impleret: Ne sis iustus multum: rursum monogamiam digamiæ comparat; & quo modo nuptias subdiderat uirginitati, ita digamiam primis nuptiis subiicit, & ait: Mulier alligata est, quanto tempore uir eius uiuit: quod si dormierit uir eius, libera est; cui uult, nubat, tantum in Domino. Beatior autem erit, si sic permanserit, secundum consilium meum. Puto autem, quod & ego spiritum Dei habeam. Concedit secundas nuptias, sed nolentibus, sed iis, quæ se continere non possunt; ne, luxuriatæ in Christo, nubere uelint; habentes damnationem, quod primam fidem irritam fecerint: & hoc concedit, quia multæ abierunt retro post satanam. Ceterum beatiores, inquit, erunt, si sic permanserint: continuoq. subiungit apostolicam auctoritatem, secundum meum consilium. Porro, ne auctoritas Apostoli quasi hominis leuior uideretur, addidit: Puto autē, quod & ego spiritum Dei habeam. Vbi ad continentiam prouocat, ibi non hominis, sed spiritus Dei consilium est: ubi autem nubendi concedit ueniam, spiritum Dei non nominat, sed prudentiæ librat consilium; ita singulis relaxans, ut unusquisque ferre potest. Iuxta hunc sensum omnia illa sunt accipienda: Nam quæ sub uiro est mulier, uiuente uiro alligata est legi: si autem mortuus fuerit uir, soluta est a lege uiri. Igitur, uiuente uiro, uocabitur adultera, si fuerit cum altero uiro: si autem mortuus fuerit uir eius, soluta est a lege, ut non sit adultera, si fuerit cum alio uiro. Et illud ad Timotheum: Volo ergo iuniores uiduas nubere, filios procreare, matresfamilias esse, nullam occasionem dare aduersario maledicti gratia. Iam enim quædam conuersæ sunt retro post satanam. & reliqua his similia. Quo modo enim uirginibus ob fornicationis periculum concedit nuptias; & excusabile facit, quod per se non appetitur: ita, ob eandem fornicationem uitandam, concedit uiduis secunda matrimonia. Melius est enim, licet alterum & tertium, unum uirum nosse, quam plurimos: idest, tolerabilius est uni homini prostitutam esse, quam multis. siquidem & illa in euangelio Ioannis Samaritana, sextum se maritum habere dicens, arguitur a Domino, quod non sit uir eius. ubi enim numerus maritorum est, ibi uir, qui proprie unus est, esse desiit. Vna costa a principio in unā uxorē uersa est. Et erūt, inquit, duo in carne una, nō tres, neque quattuor: alioquin iam nō duo, sed plures. Primus Lamech, sanguinarius, & homicida, unam carnem in duas diuisit uxores: fratricidium, & digamiam, eadem cataclysmi deleuit pœna. de altero septies, de altero septuagies septies uindicatum est. Quantum distant in numero, tantum & in crimine. Quam sancta sit digamia, hinc ostenditur, quod digamus in clerum eligi non potest: & ideo Apostolus ad Timotheum, Vidua, inquit, eligatur non minus sexaginta annorum, quæ fuerit unius uiri uxor. Hoc omne præceptum de his est uiduis, quæ Ecclesiæ pascuntur eleemosynis. Et iccirco ætas præscribitur, ut illæ tantum accipiant pauperum cibos, quæ iam laborare non possunt. Simulq. considera, quod, quæ duos habuit uiros, etiam si anus est, & decrepita, & egens, Ecclesiæ stipes non meretur accipere. si autem panis illi tollitur eleemosynæ; quanto magis ille panis, qui de cælo descendit; quem qui indigne comederit, reus erit uiolati corporis & sanguinis Christi? Quamquam hæc testimonia, quæ supra posui, in quibus uiduis conceditur, ut, si uelint, denuo nubant; quidam interpretantur, super iis uiduis, quas, amissis maritis, sic inuenerit fides Christi. nec enim consequens esset, ut Apostolus, post baptisma, uiro mortuo, iubeat alteri nubere: cum habentibus quoque uxores præceperit, ut sic sint, quasi non habentes: & ob hanc causam non esse uxorum numerum definitum, quia, post baptisma Christi, etiam si tertia & quarta uxor fuerit, quasi prima reputetur. alioqui, si, post baptisma primo mortuo, accipitur secundus: quare nō, secundo, & tertio, & quarto, & quinto mortuo, accipiatur sextus, & reliqui? potest enim accidere, ut infelicitate quadam, uel iudicio Dei succidentis nuptias repetitas, adolescētula plures accipiat uiros; & anus primo marito in extrema senectute uiduetur. Primus Adam monogamus, secundus agamus. Qui digamiam probant, exhibeant tertium Adam digamum, quem sequantur. Verum fac ut concesserit Paulus secunda matrimonia: eadem lege & tertia concedit, & quarta, & quotiescumque uir moritur. Multa compellitur Apostolus uelle, quæ non uult. circumcidit Timotheum: rasit in se caluitiū: nudipedalia exercuit: comam

Eccles.7 · 1.Cor.7 · 1.Tim.5 · Ioan.4 · Gen.2 · Gen.4 · 1.Tim.5 · 1.Cor.11 · Act. 16.18 (21

comam nutriuit, & totondit in Cenchris: & certe castigauerat Galatas, Petrumq. repre- Gal.2
henderat, quod se propter obseruationes Iudaicas a gentibus separaret. Quo modo igitur
in ceteris Ecclesiæ disciplinis Iudæis Iudæus, ethnicis ethnicus, & omnibus omnia factus est, 1.Cor.9
ut omnes lucrifaceret: sic & digamiam concessit incontinentibus, nec nuptiarum numerũ
præfiniuit: ut, dum uiderent sibi mulieres ita post mortem mariti secundum concedi, ut ter
tius quartusq. conceditur; erubescant alterum accipere, ne trigamis & quadrigamis com-
parentur. ubi enim unus exceditur; nihil refert, secundus, an tertius sit, quia desinit es-
se monogamus. Omnia licent, sed non omnia expediunt. Non damno digamos, immo 1.Cor.10
nec trigamos, &, si dici potest, octogamos. plus aliquid inferam, etiam scortatorem re-
cipio pœnitentem. Quidquid æqualiter licet, æqua lance pensandum est. Sed quoniam
ad uetus nos retrahit testamentum; & incipiens ab Adam, ad Zachariam, & Elisabet per-
uenit; ac deinde opponit, Petrum, & ceteros apostolos habuisse uxores: nos quoque de-
bemus per eadem currere uestigia quæstionum, & docere, castitatem semper operi nuptia-
rum fuisse prælatam. Ac de Adam quidem & Eua illud dicendum, quod ante offensam in Gen 2
paradiso uirgines fuerint, post peccatum autem & extra paradisum protinus nuptiæ: dein-
de, quod hoc ipsum interpretetur Apostolus: Propter hoc relinquet homo patrem, & ma- Eph.5
trem suam, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Statimq. subiungat: Sacra-
mentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo, & in Ecclesia. Christus in carne uir-
go, in spiritu monogamus. Vnam enim habet Ecclesiam, de qua idem Apostolus, Viri,
inquit, diligite uxores uestras, sicut & Christus Ecclesiã. Si Christus sancte, si caste, si absque
ulla macula Ecclesiã diligit: uiri quoque in castitate uxores suas diligant, & sciat unusquis- 1.Thess.4
que uas suum possidere in sanctificatione, & honore, non in passione desiderii, sicut & gen
tes, quæ ignorant Deum. Neque enim uocauit nos Deus in immunditiam, sed in sancti-
ficationem, exuentes nos ueterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum, qui re Col.3
nouatur in cognitionem secundum imaginem creatoris sui, ubi non est masculus & femi-
na, Græcus & Iudæus, circumcisio & præputium, barbarus & Scytha, seruus & liber, sed
est omnia in omnibus Christus. Imago creatoris non habet copulam nuptiarum. Vbi diuer
sitas sexus aufertur, & ueteri homine exuimur, & induimur nouo: ibi in Christũ renascimur
uirginem, qui & natus ex uirgine, & renatus per uirginẽ est. Quod autem ait: Crescite, & Gen.1
multiplicamini, & replete terrã: necesse fuit prius plantare siluam, & crescere; ut esset quod
postea posset excidi: simulq. considerandã uis uerbi, Et replete terrã. Nuptiæ terram replent,
uirginitas paradisum. Sed & hoc innuendum duntaxat iuxta Hebraicam ueritatem, quod,
cum scriptura in primo, & tertio, & quarto, & quinto, & sexto die, expletis operibus sin-
gulorum, dixerit: Et uidit Deus quia bonũ est: in secundo die hoc omnino subtraxit, no-
bis intelligentiam derelinquens, non esse bonum duplicem numerum, qui ab unione diui
dat, & præfiguret fœdera nuptiarum. Vnde & in arca Noe, omnia animalia, quæcumque Gen.7
bina ingrediuntur, immunda sunt. Impar numerus est mundus. Quamquã in duplici nu-
mero ostendatur & aliud sacramentum, quod ne in bestiis quidem & in immundis auibus
digamia comprobata sit. bina enim ingrediuntur immunda, & septena, quæ munda sunt:
ut haberet Noe post diluuium, quod de impari numero statim Deo posset offerre. Si autem
transfertur Enoch, & seruatur in diluuio Noe: nõ reor iccirco translatũ Enoch, quod uxo- Gen.5
rem habuerit, sed quod primus inuocauerit Deum, & crediderit in saluatorẽ: de quo Pau
lus apostolus in epistola ad Hebræos plenissime docet. Porro Noe, qui quasi secunda radix Hebr.11
humano generi seruabatur, utique cum uxore & filiis debuit reseruari. quamquã in hoc
mysterium scripturarum sit. Arca illa, iuxta apostolum Petrum, typus Ecclesiæ fuit, in qua 1.Petr.3
octo animæ saluæ factæ sunt. Quando ingreditur in eam Noe; tam ipse, quam filii eius ab
uxoribus separantur: quando uero egreditur in terram, iunguntur paria; & quod in arca, Gen.9
idest, in Ecclesia fuerat separatum, in mundi conuersatione sociatur. Simulq. si arca plures Gen.6
habuit mansiones, & nidulos, & bicamerata, & tricamerata, & diuersas bestias, &, pro
qualitate animalium, habitationes quoque uel maiores, uel minores: existimo, quod di-
uersitas illa mansionum, præfigurauerit Ecclesiæ uarietatem. Quod autem nobis obiicit,
in secunda Dei benedictione comedendarum carnium licentiam datam, quæ in prima con
cessa non fuerat: sciat, quo modo repudium iuxta eloquium saluatoris ab initio non daba Matth. 19
tur, sed, propter duritiam cordis nostri, per Moysen humano generi concessum est; sic & Deut.24
esum carnium usque ad diluuium ignotum fuisse; post diluuium uero, quasi in eremo mur
muranti populo coturnices, ita dentibus nostris neruos & uirulentias carnis ingestas. Do- Exod.16
cet Apostolus scribens ad Ephesios, Deum proposuisse in adimpletione temporum recapi- Eph.1
tulare

tulare omnia, & ad principium retrahere in Christum Iesum, quæ sunt super cælos & super
Apoc.1 terram. unde & ipse saluator in Apocalypsi Ioannis, Ego sum, inquit, α & ω, initium, & fi-
nis. Ab exordio condicionis humanæ nec carnibus uescebamur; nec dabamus repudium;
nec præputia nobis eripiebantur in signũ. hoc cursu usque ad diluuium peruenimus. post
Gen.9 diluuium autem cum datione legis, quam implere nullus potuit, carnes ingestæ sunt ad ue
Deut.24 scendum, & repudia concessa duritiæ; & cultellus circumcisionis appositus: quasi Dei ma-
Gen.17 nus plus in nobis creauerit, quam necesse est. Postquam autem Christus uenit in fine tem-
Matth.19 porum, & ω reuoluit ad α, & extremitatem retraxit ad principium: nec repudium nobis
Rom.14 dare permittitur, nec circumcidimur, nec comedimus carnes, dicente Apostolo: Bonum
Gen.9 est uinum non bibere, & carnes non comedere. Et uinum enim cũ carnibus post diluuium
dedicatum est. Quid loquar de Abraham, ut ipse asserit, trigamo, qui signum fidei in
Rom.4 circumcisione suscepit? Si imitamur uxorum illius numerum; imitemur & circumcisio-
Gen.26 nem. neque enim in parte sectandus, & in parte repudiandus est. Porro Isaac, unius Rebec
Gen.30 cæ uir, Christi præfigurat ecclesiam & digamiæ fuggilat lasciuiam. Si autem duas bigas
uxorum & concubinarum habuit Iacob, & non uult aduersarius acquiescere, lippientem
Liam deformem atque fœtosam, synagogæ typum prætulisse; Rachel uero, pulchram, &
diu sterilem, Ecclesiæ significasse mysterium: sciat eo tempore hoc fecisse Iacob, quan-
do erat inter Assyrios, & in Mesopotamia, Laban durissimo Domino, seruiebat. Quan-
Gen.31 do autem terram sanctam ingredi uoluit, & in monte Galaad extruxit aceruum testi-
monii, in quo nihil inter sarcinas eius, Mesopotamiæ possessor inuenerat; iurans se num-
Gen.32 quam ad locum, in quo seruierat, reuersurum: & ad torrentem Iaboch cum angelo lu-
ctatus claudicare cœpit: & πλατὺ νεῦρον eius emarcuit, statimq. Israel sortitus est nomẽ: & il-
la quondam dilecta coniux, pro qua seruierat, iuxta Bethlehem, in qua erat uirginitatis
Gen.35 præco Dominus nasciturus, a filio doloris occiditur: & consortia Mesopotamiæ Euangeli-
Gen.38 ca in uicinitate moriuntur. Miror autem, cur Iudam & Thamar nobis proposuerit in exem
plum, nisi forte & meretricibus delectatur, aut occisum Onam, quod fratri semem inuide-
rit: quasi nos qualemcumque seminis fluxum absque liberorum opere comprobemus. Per-
Exod.4 spicuum est de Moyse, quod periclitatus esset in diuersorio, nisi Sephora, quæ interpreta-
tur Auis, filium circumcidisset, & præputium nuptiarum cultro euangelico desecasset. Iste
nempe Moyses est, qui cum uidisset uisionem magnam, & angelum, siue Dominum loquen
Exod.3 tem in rubo, nequaquam ualuit ad eum accedere, nisi soluisset corrigiam calciamenti sui,
& abiecisset uincula nuptiarum. Nec mirũ hoc de amico, & propheta, & legifero Dei; cum
Exod.19 omnis populus accessurus ad montem Sina, & Dei auditurus eloquium, tribus diebus san
ctificari iussus sit, & se ab uxoribus abstinere. Quod quidem scimus (licet præpostere faciam
historiæ ordinem confundere) etiam ad Dauid fugientem ad Achimelech sacerdote di-
1.Reg.21 ctum: Si mundi sunt pueri ab uxoribus? Et ille respondit: Ab heri & nudiustertius. Panes
enim propositionis, quasi corpus Christi de uxorum cubilibus consurgentes edere non pote
rant. Et nobis in transitu est contemplandum, quod dixit: Si mundi sunt pueri ab uxoribus,
Leuit.21 uidelicet, quod ad munditias corporis Christi, omnis coitus immundus sit. In lege quoque
(22 præcipitur, ut pontifex, nisi uirginem, non ducat uxorem, nec uiduam accipiat. Si eadem
uirginis uiduæq. condicio est; quare altera recipitur, altera reprobatur? Et sacerdotalis ui-
dua in domo iubetur sedere patris sui, nec secundum nosse matrimonium. Si soror uirgo
moritur sacerdotis; quo modo ipsa ad patris exequias, ita pater ad eam iubetur accedere.
Deut.24 Si uero nupta sit, quasi aliena contemnitur. Qui uxorem duxerit, & qui plantauerit uine-
(20 am, uelut propagines filiorum prohibetur ad bella procedere. Non enim potest domini ser
Exod.38 uire militiæ, seruus uxoris: & de speculis mulierum ieiunantium, quasi de purissimis corpo
ribus uirginum, luter in tabernaculo funditur: & intrinsecus in sanctuario tam cherubim,
Exod.25. quam propitiatorium, & arca testamenti, & mensa propositionis, & candelabrum, & thu
(37 ribulum ex auro mundissimo sunt. neque enim in sancta sanctorum inferri poterat argen-
tum. Quid moror in Moyse, cum mihi propositum sit, cursim celeriterq. dictanti, singu
Num.13 la breuiter perstringere, & intelligentiæ quasdam lineas ducere? Transcendam ad Iesum, fi-
lium Naue, qui ante dictus est Ause, siue, ut rectius habetur in Hebræo, Osee, idest, Sal-
Iud.1 uator. Ipse enim, secundum epistolam Iudæ, saluauit, & eduxit populum Israel ex Aegy-
Ios.3 pto, & in terram repromissionis induxit. Hic Iesus statim ut uenit ad Iordanem; aquæ nu-
ptiarũ, quæ semper in lege fluxerant, arefactæ sunt, & steterunt; & siccis pedibus, ac nudis
Ios.5 populus omnis transiit; & uenit in Galgala, ibiq. secundo est circumcisus. quod si iuxta lit
teram accipimus, penitus stare nõ potest. si enim duplex haberemus præputium; uel excisa
pellicula

pellicula iterum nasceretur: recte secunda circumcisio haberet locum. nunc autem hoc significatur, quod Iesus cultello euangelii populum, qui per desertum venerat, circumcidit, & circũcidit cultello petrino; ut, quod in Moysi filio præfigurabatur ante in paucis, id sub Iesu duce impleretur in cunctis. Sed & ipsa præputia in unum cumulum coaceruata, & sepulta, & terra obruta, & ablatum opprobrium Aegypti, & nomen loci Galgala, quod interpretatur reuelatio, ostendunt, dum in præputio ambularet populus per desertum, oculos eius fuisse cæcatos. Videamus & consequentia. Post euangelii circumcisionẽ, & consecrationem duodecim lapidum in loco reuelationis, statim pascha celebratur: immolatur eis agnus, & sanctæ terræ uescuntur alimentis. egreditur Iesus: occurrit ei princeps militiæ gladium tenens, idest, uel pro circumciso populo pugnare se monstrans, uel dissecans glutinum nuptiarum. Similiterque, ut Moysi præceptũ fuerat, & huic præcipitur. Solue calciamentum tuũ. locus enim, in quo stas, terra sancta est. quia sic erat Domini armatus exercitus in tubis sacerdotalibus, quasi ad euangelicam prædicationẽ, sub typo Hiericho, mundus subuertitur. Et ut infinita prætercam; (neque enim nunc mihi propositum est omnia ueteris testamenti aperire mysteria) quinque reges, qui in terra repromissionis ante regnabant, resistebantq. euangelico exercitui, Iesu pugnante superantur. Hoc puto intellectu esse perspicuum, quod, antequam Dominus populum suum educeret de Aegypto, & circumcideret eum, uisus, odoratus, gustus, auditus, tactusq. regnauerint, & his quasi principibus fuerint uniuersa subiecta. quos Iesus ad speluncam corporis confugientes, & ad tenebrosum locum, idest, ipsum ingredientes corpus, interfecit; ut per id occiderentur, per quod ante regnabant. Verum iam tempus est, ut castitatis Iesu uexillum leuemus. Moyses scribitur habuisse uxorem. Moysen autem & Dominus noster, & Apostolus interpretantur legem: Habent Moysen & prophetas. Et: Ab Adam usque ad Moysen regnauit peccatum, etiam super eos, qui non peccauerunt, in similitudine præuaricationis Adæ: nulliq. dubium est, in utroque testimonio Moysen legem significare. Sicut ergo legimus, quod Moyses, idest, lex habuerit uxorem; ostende mihi Iesum Naue uel uxorem habuisse, uel filios: &, si potueris monstrare, uictum me esse fatebor. Et certe pulcherrimum terræ Iudææ in partitione accepit locum, moriturq. non in uicenario numero, qui semper in scripturis infaustus est; in quo seruiuit Iacob, & uenditus est Ioseph, & quem diligit Esau, accipiens in eo quædam munera; sed in decimo, de cuius laude crebro diximus: sepeliturq. in Thamnat Sareh, idest, in perfectissimo principatu, siue in numero operimenti noui: ut uirginum significaret greges, saluatoris auxilio coopertos: in monte Ephraim, hoc est, in monte frugifero, ab aquilone montis Gaas, qui interpretatur commotio. Mons enim Sion, latera aquilonis, ciuitas regis magni: quæ opposita semper inuidiæ est, per singulas tentationes dicit: Mei uero pene moti sunt pedes. Cumq. in sepultura Iesu, liber, qui ex nomine eius appellatur, expletus sit: rursum in Iudicum uolumine, quasi uiuens resurgensq. describitur: & sub ἀνακεφαλαιώσει opera ipsius prædicantur, & legitur: Misit Iesus populum, & abierunt filii Israel unusquisque in hereditatem suam, ut possiderent terram. Et seruiuit populus Domino cunctis diebus Iesu &c. Statimq. subiungitur: Et mortuus est Iesus Naue, seruus Domini, centum decem annorum. Porro Moyses uidit tantum terram repromissionis, & intrare non potuit, & mortuus est in terra Moab, & sepeliuit eum Dominus in ualle terræ Moab contra domum Phegor, & non cognouit uir sepulcrum eius usque in diem hunc. Comparemus utriusque sepulturam. Moyses in terra Moab moritur, Iesus in terra Iudææ: ille sepelitur in ualle contra domum Phegor, quod interpretatur ignominia: (proprie quippe Phegor lingua Hebræa priapus appellatur) hic in monte Ephraim ab aquilone montis Gaas. Et est in uerbis simplicibus semper diuinarum scripturarum sensus augustior: quia apud Iudæos gloria erat in partubus, & parturitionibus: & maledicta sterilis, quæ non habebat semen in Israel: & beatus, cuius erat semen in Sion: & domestici in Hierusalem: & in benedictione maxima ponebatur: Vxor tua sicut uitis abundans in lateribus domus tuæ: Filii tui sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ tuæ: iccirco sepulcrum eius positum in ualle describitur contra domum idoli, quod proprie libidini consecraretur. Nos autem, qui militamus sub Iesu duce, usque ad præsentem diem ignoramus, ubi Moyses sit sepultus: contemnimus enim Phegor, & omnem ignominiam eius, scientes quod, qui in carne sunt, Deo placere non possunt. Et Dominus ante diluuium quoque dixerat: Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quia caro sunt. Quamobrem & Moyses moriens plangitur a populo Israel: Iesus autem, quasi uicturus, non plangitur. nuptiæ enim finiuntur in morte, uirginitas post mortem incipit coronari Sanson quoque

Ios. 5 — Ios. 6 — Ios. 10 — Exod. 2 — Luc. 16 — Rom. 5 — Gẽ. 31. 37 — Gẽ. 32. 33 — Ios. 24. — Psal. 47 — Psal. 72 — Iud. 1. 2 — Deut. 34 — Exod. 23 — Esa. 31 — Psal. 127 — Rom. 8 — Gen. 6 — Deut. 34 — Iud. 13. 15 16.

quoque producit in medium: nec decaluatum quondam Domini Nazaræum a muliere cō-
ſiderat: qui licet typum teneat ſaluatoris, quod meretricem ex gentibus adamarit Eccleſiā;
& multo plures hoſtium moriens, quam uiuus, occiderit; tamen cōiugalis pudicitiæ exem
pla non præbet. Et certe iſte eſt ſecundum prophetiam Iacob: qui cum concitus equi per-
Gen.49 nicitate ferretur, a ſerpente percuſſus, retrorſum cecidit. Debboram autem, & Barach,
Iud.4 & uxorem Heber Cynei cur enumerauerit, prorſus non intelligo: cum aliud ſit, bellorum
principes, & hiſtoriæ ordinē texere; aliud, figuras aliquas ſignificare coniugii; quæ in iſtis
Iud.11 omnino non comparent. Porro, quod præfert Iepte patris fidem lacrymis uirginis filiæ;
pro nobis facit. et nos enim non tam uirgines ſæculi, quam eas, quæ propter Chriſtū ſunt
uirgines, prædicamus: & a pleriſque Hebræorū reprehenditur pater uoti temerarii, quia di
xerit: Si tradens tradideris filios Ammon in manibus meis; quicūque exierit de domo mea
in occurſum mihi, cum reuerti cœpero in pace a filiis Ammon, erit Domino, & offeram il-
lum holocauſtum. Si canis, inquiunt, ſi aſinus occurriſſet; quid faceret? Ex quo uolunt
Dei diſpenſatione eſſe factum, ut, qui improſpecte uouerat, errorem uotorum in filiæ mor
te ſentiret. Si autem Samuel nutritus in tabernaculo duxit uxorem; quid hoc ad præiudi-
1.Reg.8 cium uirginitatis? quaſi nō hodie quoque plurimi ſacerdotes habeant matrimonia; & Apo
1.Tim.3 ſtolus epiſcopum deſcribat unius uxoris uirū, habentem filios cum omni caſtitate. Simulq.
1.Reg.2 noſcendum, quod Samuel leuita non ſacerdos, nō pontifex fuerit. unde & faciebat illi ma
ter ſua ephod bad, ſuperhumerale uidelicet lineum, qui habitus proprie leuitarū & mino-
Pſal.98 ris eſt ordinis. unde & in pſalmis non nominatur inter ſacerdotes, ſed inter eos, qui inuo-
cant nomen Domini. Moyſes, inquit, & Aaron in ſacerdotibus eius, & Samuel inter eos,
1.Paral.6 qui inuocant nomen eius. Leui enim genuit Caath, Caath genuit Aminadab, Aminadab
genuit Chore, Chore genuit Aſſir, Aſſir genuit Helchana, Helchana genuit Sub, Sub ge-
nuit Tou, Tou genuit Heliu, Heliu genuit Ieroam, Ieroam genuit Helchana, Helchana ge
nuit Samuelem. Nulliq. dubium eſt, ſacerdotes de Aaron, & Eleazar, & Phinees ſtirpe ge
neratos. qui cum & ipſi uxores habuerint, recte nobis opponerentur, ſi, errore Encratitarū
ducti, contenderemus matrimonia reprobanda: & non eſſet noſter pontifex ſecundum or-
Hebr.7 dinem Melchiſedec ſine patre, ſine matre ἀγενεαλόγητος, hoceſt, ſine nuptiis. Et renera ma-
1.Reg.8 gnos fructus ex liberis Samuel capit: nr, quia ipſe placuit Deo, tales genuerit, qui Domi-
Ruth.2 no diſplicerent. Quod ſi Booz, & Ruth nobis obiicit ad comprobandā digamiam: ſciat, in
Matth.1 euangelio, ob typum Eccleſiæ, etiā Raab meretricem in ordine maiorum Domini enumera
1.Reg.18 tam. Porro quod Dauid ducentis præputiis emiſſe iactar uxorem: nouerit, illum & alias ha
buiſſe quamplurimas; & Michol, filiam Saul, quam pater alteri tradiderat, poſtea recepiſ-
3.Reg.1 ſe; & iam ſenem, Sunamitidis puellæ calefactum eſſe cōplexibus. Nec hoc dico, quod ſan-
ctis uiris quidquam detrahere audeam; ſed quod aliud ſit, in lege uerſari; aliud, in euange
lio. Ille occidit Vriam Hetheum, mœchus extitit in Betſabee. Et quia erat uir ſanguinarius,
non, ut plerique exiſtimant, propter bella, ſed propter homicidium; templum Domini
Matth.5 ædificare prohibetur. Nos autem ſi unum de minimis ſcandalizauerimus; & ſi fratri dixeri-
mus Raka, & nō recte uiderimus: expedit, ut mola aſinaria ligetur circa collū noſtrum; &
rei erimus gehennæ; & adulterium in ſolo nobis aſpectu reputabitur. Tranſit ad Solomonē,
per quem ſe cecinit ipſa ſapientia: & cum uxorium eū dicat, atque in illius laudibus immo-
Cant.6 retur, miror cur non iungat & illud de Cantico canticorū: Sexaginta ſunt reginæ, & octo-
3.Reg.11 ginta concubinæ, & adoleſcentulæ, quarū non eſt numerus. Et illud de Regnorum tertio,
quod ſeptingentas habuerit uxores, & trecentas concubinas, & alias innumerabiles. Hæ
nempe ſunt, quæ auerterunt cor eius a Domino: & tamē, antequam plures haberet uxores,
& carnis uitiis laberetur, in principio regni & adoleſcentiæ extruit Domino templū. unuſ-
quiſque enim non de futuris, ſed de præſentibus iudicatur. Quod ſi Solomonis exempla ei
placent: iam non digamus erit, & trigamus; ſed, niſi ſeptingentas habuerit uxores, & tre-
centas concubinas, typum eius & meritum implere non poterit. Obſecro te lector, & id ip
ſum ſæpe cōmoneo, ut ſcias me, quæ loquor, neceſſitate dicere; nec detrahere iis, qui in
lege præceſſerint, ſed ſeruiſſe eos temporibus, & condicionibus ſuis, & illam Domini im-
Gen.1 pleſſe ſententiā: Creſcite, & multiplicamini, & replete terrā: &, quod his maius eſt, futu-
1.Cor.7 rorū typos præbuiſſe: nobis autē, quibus dicitur: Tempus in collecto eſt: ſupereſt, ut, qui
habent uxores, ſic ſint, quaſi non habeant: aliud præcipi, & uirginitatē a ſaluatore uirgine
dedicari. Eliam, & Eliſæum quā ſtulte in Catalogo poſuerit maritorū, me tacente manife-
Luc.1 ſtum eſt. Si enim Ioannes Baptiſta uenit in ſpiritu & uirtute Eliæ, & Ioannes uirgo eſt:
utique non ſolum in ſpiritu eius uenit, ſed etiam in corporis caſtitate. Porro illud, quod
de Eze-

de Ezechia commemorari poteſt, quamquam hoc ille ſolita ſtoliditate non uiderit, quod poſt uitam recuperatã,& quindecim annorũ ſpatia protelata, dixerit: Amodo filios faciam: ſciat in Hebræis uoluminibus non haberi, ſed legi pro hoc: Pater filiis notam faciet ueritatẽ tuam. Nec mirũ, ſi Holda uxor Sellum prophetiſſa cõſulatur ab Ioſia rege Iudæ, iam captiuitate uicina, & ira Domini ſtillante ſuper Hieruſalem: cum hæc norma ſit ſcripturarum, ut, deficientibus uiris ſanctis, mulieres in uirorũ laudentur opprobria. Superfluum autem eſt de Daniele dicere, cum Hebræi uſque hodie autument, & illum, & tres pueros fuiſſe eunuchos, ex illa Dei ſententia, quam Eſaias loquitur ad Ezechiam: Et de filiis tuis, qui naſcentur ex te, tollent, & facient eunuchos in domo regis. Rurſusq. in Daniele legimus: Et dixit rex Aſphanez principi eunuchorum, ut introduceret de filiis captiuitatis Iſrael, & de ſemine regio, & de Pharthẽmim pueros, in quibus non eſſet macula, pulchros facie, & intelligentes ſapientiam. Et argumentantur; ſi de ſemine regio electi ſunt Daniel, & tres pueri; de ſemine autem regio eunuchos fore ſcriptura prædixit; hos eſſe, qui eunuchi facti ſunt. Si uero & illud oppoſuerit, quod in Ezechiele dicitur, Noe, Daniel, & Iob in terra peccatrice filios & filias liberare non poſſe: reſpondendum eſt, quod iuxta hypotheſin dictum ſit. nec enim eo tempore Noe, & Iob erant; quos multis ante ſæculis fuiſſe, cognouimus. Et eſt ſenſus: ſi tales & tales uiri fuerint in terra peccatrice, filios ſuos & filias liberare non poterunt: quia iuſtitia patris non liberabit filium; nec peccatum alterius alteri imputabitur. Anima enim, quæ peccauerit, ipſa morietur. Sed & hoc dicendum, Danielem, iuxta hiſtoriam libri eius, cum Ioachim rege captum eo tempore, quo Ezechiel quoque ductus eſt in captiuitatem. Quo modo ergo potuit habere filios, qui adhuc puer erat? &, expleto triennio, inductus eſt ad regis obſequium. Ac ne quis putet Ezechielẽ iam uiri meminiſſe Danielis, & non pueri: Factum eſt, inquit, in anno ſexto, regis ſcilicet Ioachim, in menſe ſexto, in quinta menſis: & ego ſedebam in domo mea, & ſenes Iuda ſedebant coram me. Atque in eadem die ad eum dicitur: Si fuerint Noe, Daniel, & Iob. Erat igitur Daniel adhuc puer, & notus populo, uel propter interpretationem ſomniorum regis, uel propter Suſannæ liberationem, & occiſionem presbyterorum. Et perſpicue comprobatur, eo tempore, quo hæc dicebantur de Noe, Daniele, & Iob, adhuc puerũ fuiſſe Danielem, nec potuiſſe habere filios & filias, quos ſua iuſtitia liberaret. Huc uſque de lege. Venit ad euangelium, & proponit nobis Zachariam, & Elizabet, Petrum, & ſocrum eius: & conſueta uecordia non intelligit iſtos quoque inter eos, qui legi ſeruierint, debuiſſe numerari. neque enim euangelium ante crucem Chriſti eſt, quod paſſione & ſanguine ipſius dedicatur. Iuxta quam regulam Petrus, & ceteri apoſtoli, ut ei ex ſuperfluo Interim concedam, habuerunt quidem uxores, ſed quas eo tempore acceperant, quo euangelium neſciebant. qui aſſumpti poſtea in apoſtolatum, relinquunt officium coniugale. nam cum Petrus ex perſona apoſtolorum dicit ad Dominum: Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te: reſpondit ei Dominus: Amen dico uobis, quoniam nemo eſt, qui dimiſerit domum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios propter regnum Dei, qui non recipiat multo plura in ſæculo iſto, & in ſæculo futuro uitam æternam. Si autem nobis illud oppoſuerit, ad probandum quod omnes apoſtoli uxores habuerint: Numquid non habemus poteſtatem mulieres, uel uxores circumducendi, (quia γυνὴ apud Græcos utrumque ſignificat) ſicut ceteri apoſtoli, & Cephas, & fratres Domini? iungat & illud, quod in Græcis codicibus eſt: Numquid non habemus poteſtatem ſorores mulieres, uel uxores circumducendi? Ex quo apparet, eum de aliis ſanctis dixiſſe mulieribus, quæ, iuxta morem Iudaicum, magiſtris de ſua ſubſtantia miniſtrabant, ſicut legimus ipſi quoque Domino factitatum. nam & ordo uerborum hoc ſignificat: Numquid non habemus poteſtatem manducandi, & bibendi, aut ſorores mulieres circumducendi? Vbi de comedendo, & bibendo, ac de adminiſtratione ſumptuum præmittitur, & de mulieribus ſororibus infertur: perſpicuum eſt, non uxores, debere intelligi, ſed eas, ut diximus, quæ de ſua ſubſtantia miniſtrabant. quod & in ueteri lege de Sunamitide illa ſcribitur, quæ ſolita ſit Eliſæum recipere, & ponere ei menſam, & panem, & candelabrum &c. Aut certe, ſi γυναῖκας uxores accipimus, non mulieres: id, quod additur, ſorores, tollit uxores; & oſtendit, eas germanas in ſpiritu fuiſſe, non coniuges. Quamquam, excepto apoſtolo Petro, non ſit manifeſte relatum de aliis apoſtolis, quod uxores habuerint: & cum de uno ſcriptum ſit, ac de ceteris tacitum, intelligere debemus, ſine uxoribus eos fuiſſe, de quibus nihil tale ſcriptura ſignificet. Et tamen ille, qui nobis obiecit Zachariam, & Eliſabet, Petrum, & ſocrum eius; ſciat de Zacharia, & Eliſabet Ioannem fuiſſe generatum, Luc. 1

Eſa. 38 4. Reg. 22 Eſa. 39 Dan. 1 Ezech. 14 Dan. 1 Ezech. 8 Ezech. 14 Matth. 19 1. Cor. 9 Matth. 27 4. Reg. 4

idest, de nuptiis uirginem, de lege euangelium, de matrimonio castitatem: ut a pro-
Luc.4 pheta uirgine uirgo Dominus & annunciaretur, & baptizaretur. Possumus autem de
Petro dicere, quod habuerit socrum eo tempore, quo credidit, & uxorem iam non ha-
buerit: quãquã legatur in περιόδοις & uxor eius, & filia. Sed nũc nobis de canone omne cer
tamen est. Et quia ad apostolos prouocauit, quod principes disciplinæ nostræ, & Christia-
ni dogmatis duces, uirgines non fuerint: ut eos interim uirgines concedamus non fuisse,
(neque enim hoc, præter Petrum, probari potest) nouerit hos esse apostolos, de quibus
Esa.1 Esaias uaticinatur: Nisi Dominus sabaoth reliquisset nobis semen, quasi Sodoma essemus,
& similes Gomorræ fuissemus. Qui ergo erant ex Iudæis, uirginitatem, quam in Iudaismo
amiserant, in euangelio habere non poterant. Et tamen Ioannes, unus ex discipulis, qui
minimus traditur fuisse inter apostolos, & quem fides Christi uirginem repererat, uirgo
Ioã. 13.21 permansit: & ideo plus amatur a Domino, & recumbit super pectus Iesu. Et quod Petrus,
qui uxorem habuerat, interrogare nõ audet, illum rogat ut interroget. Et post resurrectio-
Ioã. 20.21 nem, nunciante Maria Magdalene, quod Dominus resurrexisset, uterque cucurrit ad sepul
crum, sed ille præuenit. Cumq. essent in naui, & piscarentur in lacu Genesareth, Iesus sta-
bat in litore, nec sciebant apostoli quem uiderent: solus uirgo uiginem agnoscit, & dicit
Petro: Dominus est. Rursum, post auditam sententiam, quod ab alio cingendus esset Pe-
trus, & ducendus quo nollet, & crucis fuisset illi passio prophetata; & ille diceret: Domine,
Quid iste: uolens deserere Ioannem, cum quo semper fuerat copulatus, dicit ei Dominus:
Si eum sic uolo esse, quid ad te? Vnde & sermo exiuit inter fratres, illum discipulum non
moriturum. Ex quo ostenditur, uirginitatem non mori, nec sordes nuptiarum ablui cruo
re martyrii, sed manere cum Christo, & dormitionem eius transitum esse, non mortem. Si
autem obnixe contenderit, Ioannem uirginem non fuisse; & nos amoris præcipui causam
uirginitatem diximus: exponat ille; si uirgo non fuit, cur ceteris apostolis plus amatus sit?
Matth.16 At dicis, super Petrum fundatur Ecclesia: licet idipsum in alio loco super omnes apostolos
(18 fiat; & cuncti claues regni cælorũ accipiant; & ex æquo super eos Ecclesiæ fortitudo solide-
tur; tamen propterea inter duodecim unus eligitur; ut capite constituto, schismatis tolla-
tur occasio. Sed cur non Ioannes electus est uirgo? Aetati delatum est, quia Petrus senior
erat: ne adhuc adolescens, ac pene puer, progressæ ætatis hominibus præferretur: & magi-
Ioan.14 ster bonus, qui occasionem iurgii debuerat auferre discipulis, & qui dixerat eis, Pacem
meam do uobis, pacem relinquo uobis: Et: Qui uoluerit inter uos maior esse, minimus
Luc.9 omnium sit: in adolescentem, quem dilexerat, causam præbere uideretur inuidiæ. Vt
autem sciamus, Ioannem tunc fuisse puerum; manifestissime docent ecclesiasticæ histo-
riæ, quod usque ad Traiani uixerit imperium, idest, post passionem Domini sexagesi-
mooctauo anno dormierit: quod & nos in libro de illustribus uiris breuiter perstrinxi-
mus. Petrus apostolus est, & Ioannes apostolus; maritus, & uirgo: sed Petrus apostolus
tantum: Ioannes & apostolus, & euangelista, & propheta: apostolus, quia scripsit ad
ecclesias ut magister: euangelista, quia librum euangelii condidit, quod; excepto Mat-
Apoc.1 thæo, alii ex duodecim apostoli non fecerunt: propheta, uidit enim in Pathmos insula, in
qua fuerat a Domitiano principe ob Domini martyrium relegatus, Apocalypsim, infinita
futurorum mysteria continentem. Refert autem Tertullianus, quod Romæ missus in feruen
tis olei dolium, purior & uegetior exiuerit, quam intrauerit. Sed & ipsum eius euange-
Matth.1 lium multum distat a ceteris. Matthæus quasi de homine incipit scribere: Liber generatio-
Luc.1 nis Iesu Christi, filii Dauid, filii Abraham: Lucas a sacerdotio Zachariæ: Marcus a prophe
tia Malachiæ prophetæ, & Esaiæ. Primus habet faciem hominis propter genealogiam: se-
cundus faciem uituli, propter sacerdotium: tertius faciem leonis, propter uocem claman-
Marc.1 tis in deserto: Parate uiam Domini, rectas facite semitas eius. Ioannes uero noster, quasi
Ioan.1 aquila, ad superna uolat, & ad ipsum patrem peruenit, dicens: In principio erat uerbum,
& uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum: hoc erat in principio apud Deum: &c.
Exposuit uirginitas, quod nuptiæ scire non poterant. et, ut breui sermone multa compre-
Ioan.19 hendam, doceamq. cuius priuilegii sit Ioannes, immo in Ioanne uirginitas: a Domino
uirgine mater uirgo uirgini discipulo commendatur. Verum casso labore sudamus.
1.Tim.2 Obiicit quippe nobis aduersarius apostolicam sententiam, & ait: Adam primus forma-
tus est, deinde Eua: & Adam non est seductus, mulier autem seducta in præuaricatio-
ne facta est. Salua autem fiet per filiorum generationem, si permanserint in fide, & di-
lectione, & sanctificatione cum sobrietate. Consideremus, cur Apostolus ad hanc sen-
tentiam, & unde peruenerit: Volo ergo uiros orare in omni loco, leuantes sanctas
manus

manus sine ira, & disceptatione. Consequenter itaque mulieribus dat præcepta uitæ, & ait: Similiter & mulieres in habitu ornato, cum uerecundia & castitate, ornantes se non in tortis crinibus, aut auro, uel margaritis, siue ueste pretiosa, sed secundum quod decet mulieres, promittentes pietatem per opera bona. Mulier in silentio discat cum omni subiectione. Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in uirum, sed subditam esse in silentio. Et ne uideretur mulieris dura condicio, quæ eam in mariti redigeret seruitutem: legis recordatur antiquæ, & ad originale exemplum redit: quod Adam primus factus sit, deinde mulier ex costa eius: & quod Adam diabolus seducere non potuerit, sed Euam: quod post offensam Dei statim uiro subiecta sit, & ad maritum illius facta conuersio: quodq. errorem ueterem illa, quæ semel cōnubio copulata est, & redacta in condicionem Euæ, filiorum procreatione deleret; ita tamen, si ipsos filios erudiret in fide, & dilectione Christi, & in sanctificatione, & pudicitia. Non enim, ut male habetur in Latinis codicibus, sobrietas est legenda, sed castitas, idest, σωφροσύνη. Vide igitur, quo modo ex hoc quoque ipso testimonio supereris; &, quod putabas esse pro nuptiis, pro uirginitate sentire cogaris. Nam si saluatur mulier in filiorum generatione; & liberorum numerus salus matrum est: cur addidit, Si permanserint filii in fide, & caritate, & sanctificatione cum castitate? Tunc ergo saluabitur mulier, si illos genuerit filios, qui uirgines permansuri sunt; si, quod ipsa perdidit, acquirat in liberis; & damnum radicis, & cariem, flore compenset, & pomis. Supra in transitu, ubi nobis aduersarius proposuerat Solomonem multinubum, qui templum Dei extruxit, strictim responderam, ut per quæstiones reliquas curterem: nunc, ne clamitet, & hunc, & alios in lege patriarchas, & prophetas, & sanctos uiros a nobis esse temeratos; proponam huius ipsius, qui multas uxores, & concubinas habuit, de nuptiis uoluntatem. nemo enim melius scire potest, quid sit uxor, uel mulier, illo, qui passus est. loquitur ergo in Prouerbiis: Mulier insipiens, & audax, inops panis efficitur. Pro.9 Cuius panis? nempe illius, qui de cælo descendit: statimq. subiūgit: Terrigenæ apud eam pereunt, & in profundum inferni incurrunt. Qui sunt terrigenæ, qui apud eam pereunt? Vtique illi, qui sequuntur primum Adam, qui de terra est; & non secundum, qui de cælo est. Et rursum in alio loco: Sicut in ligno uermis, ita perdit uirum suum uxor malefica. Pro.25 Si autem asseuerauetis, hoc de malis coniugibus dictum esse: & ego tibi breuiter respondebo. Quæ enim mihi incumbit necessitas uenire in dubium, utrum bona, an mala futura sit, quam duxero? Melius est, inquit, habitare in terra deserta, quam cum uxore litigiosa, Pro.21 & iracunda. Quam rarum sit, uxorem sine his uitiis inueniri, nouit ille, qui duxit uxorē. unde pulchre Varius Geminius, sublimis orator: Qui non litigat, inquit, cælebs est. Melius Pro.21 est habitare in angulo tecti, quam cum uxore maledica in domo communi. Si domus communis mariti & uxoris, erigit uxorem in superbiam, & contumeliam uiro facit: quanto magis, si ditior uxor fuerit, & in domo eius uir manserit? incipit enim nō uxor esse, sed domina; & uiro, si offenderit, migrandum est. Stillicidia eiiciunt hominem in die hiemali de do Pro.27 mo sua: similiter & mulier maledica de propria domo. assiduis quippe iurgiis, & quotidiana garrulitate facit perfluere domū eius, & eiicit eum de ædibus suis, idest, de Ecclesia. Vnde & supra ab eodem Solomone præcipitur: Fili ne perfluas. Et Apostolus ad Hæbreos, Pro Pro.3 pterea, inquit, debemus intendere amplius his, quæ dicuntur, ne forte perfluamus. Illud Hebr.2 uero quis taceat, quod sub ænigmate scribitur? Sanguisugæ tres filiæ erant dilectione dile- Pro.30 ctæ: sed istæ non saturauerunt eam: & quartæ non sufficit dicere, satis est: Infernus, & amor mulieris, & terra, quæ non satiatur aqua, & ignis non dicit, satis est. Sanguisuga diabolus est: diaboli filiæ sunt dilectione dilectæ, quæ satiari interfectorum cruore non possunt: Infernus, & amor mulieris, & terra arens, & ignis exæstuans. Non hic de meretrice, non de adultera dicitur: sed amor mulieris generaliter accusatur, qui semper insatiabilis est, qui extinctus accenditur, & post copiā rursum inops est, animumq. uirilem effeminat, &, excepta passione, quam sustinet, aliud non sinit cogitare. Simile quid & in sequenti parabola legimus: Per tria mouetur terra: quartum autem non potest ferre, si seruus regnet, & stultus si saturetur panibus, & odiosa uxor si habeat bonum uirum, & ancilla si eiiciat dominam suam. Pro.30 Ecce & hic inter malorum magnitudinem uxor ponitur. Quod si responderis, sed uxor odiosa: dicam tibi, quod & supra. Atqui, hoc periculum in memet fieri, graue est. qui enim ducit uxorem, in ambiguo est, utrum odiosam, an amabilem ducat. si odiosam duxerit, ferri non potest: si amabilem, amor illius inferno, & arenti terræ, & incendio comparatur. Veniamus ad Ecclesiasten, de ipso quoque pauca testimonia ponentes. Omnibus Eccls.3. tempus est, & tempus omni rei sub cælo. Tempus pariendi, tempus moriendi, tempus

plantandi, tempus euellendi quod plantatum est. Peperimus in lege cũ Moyse: moriamur
in euangelio cum Christo. Plantauimus in nuptiis: euellamus per pudicitiam, quod planta
tum est. Tempus amplexandi, & tempus longe fieri ab amplexu. Tempus amandi, & tem
pus odiendi. Tempus belli, & tempus pacis. Simulq. nos commonet, ne legem euangelio
præferamus; ne puritatem uirginitatis, nuptiis putemus æquandam: Meliora sunt, dicens,
Eccl.7 nouissima sermonis, quam initium eius. Statimq. subiungit: Ne dixeris, quid factum est?
quia dies priores meliores erant, quam hi. Quia non sapienter interrogasti de hoc, reddit
causam, quare dies posteriores meliores sint, quam priores: Quia bona, inquit, est sapien
tia cum hereditate. In lege enim sapientiam carnis, mors sequebatur occidens: in euange-
lio sapientiam spiritus, hereditas expectat æterna. Ecce hoc inueni, dxit Ecclesiastes, ho-
minem unum de mille inueni, & mulierem in his omnibus non inueni. Veruntamen re-
peri, quod fecit Deus hominem rectum, & ipsi quæsierunt cogitationes malas. Rectum ho
minem inuenisse se dicit. Considera uim uerbi: in homine & uir, & femina continetur: Et
Gen. 1 mulierẽ, inquit, in his omnibus nõ inueni. Legamus principium Geneseos, & inueniemus,
Adam, hocest hominem, tam uirum, quam mulierem nuncupari. Cum ergo boni creati si-
mus & recti a Deo; ipsi uitio nostro sumus ad peiora delapsi; &, quod in paradiso rectum in
nobis fuerat, egredientibus de paradiso deprauatum est. Quod si obieceris, antequã pecca
rent, sexum uiri & feminæ fuisse diuisum, & absque peccato eos potuisse coniungi: quid fu
turum fuerit, incertũ est: neque enim Dei possumus scire iudicia, & ex nostro arbitrio, illius
sententiæ præiudicare: hoc, quod factum est, in propatulo est, quod, qui in paradiso uir-
gines permanserunt, eiecti de paradiso copulati sunt. Aut, quid nocebat, si paradisus nu-
ptias recipit, & nulla est inter maritatam uirginemq. diuersitas, etiam in paradiso eos ante
sociari? Eiiciuntur de paradiso; &, quod ibi non fecerunt, in terra faciunt, ut statim a prin-
cipio condicionis humanæ uirginitatem paradisus, & terra nuptias dedicauerit. In omni
Eccls.9 tempore sint uestimenta tua candida. Candor uestium sempiternus, uirginitatis est puritas.
In matutino seminauimus semen nostrum, & ad uesperam non cessemus. Qui seruiuimus
in lege nuptiis, uirginitati in euangelio seruiamus. Transeo ad Canticum canticorum;
&, quod aduersarius totum putat esse pro nuptiis, uirginitatis continere sacramenta mon-
strabo. Audiamus, quid loquatur sponsa, antequam sponsus eius ad terras ueniat, patiatur,
Cant.1 inferos penetret, ac resurgat: Similitudines auri faciemus tibi cum distinctionibus argenti,
quoadusque rex in accubitu suo est. Antequam resurgeret Dominus, & euangelium coru-
scaret, non habebat aurum sponsa, sed similitudines auri: argentum autem, quod in nu-
ptiis habere se pollicetur, habebat uarium atque distinctum in uiduis, continentibus, ac ma
ritatis. Deinde sponsus respondet ad sponsam, & eam docet, quod ueteris legis umbra tran
Cant.2 sierit, & ueritas euangelii uenerit: Surge, ueni proxima mea, speciosa mea, columba mea:
quoniam ecce hiems transiit, pluuia abiit sibi. Hoc de ueteri testamento. Rursum de euan
gelio, & uirginitate: Flores uisi sunt in terra, tempus sectionis aduenit. Nonne tibi uide-
1.Cor.7 tur id ipsum dicere, quod & Apostolus: Superest, ut, qui habent uxores, sic sint, quasi
Cant.2 non habeant? Et manifestius de præconio castitatis: Vox, inquit, turturis audita est in
terra nostra. Turtur auis pudicissima, semper habitans in sublimibus, typus est saluatoris.
Legamus physiologos; & reperiemus, turturis hanc esse naturam, ut, si parem perdiderit,
alteri non iungatur: & intelligemus digamiam etiam a multis auibus reprobari. Statimq.
turtur dicit ad turturem: Ficus protulit grossos suos: idest, ueteris legis præcepta cecide-
2.Cor.2 runt: & de euangelio uites florentes dederunt odorem. Vnde & Apostolus: Christi bonus
Cant.2 odor sumus. Surge, ueni proxima mea, speciosa mea, & ueni. Tu columba mea in uela-
mento petræ iuxta promurale, & ostende mihi faciem tuam, & auditam fac mihi uocem
tuam: quoniam uox tua suauis, & facies tua speciosa. Dum uultum tuum tegeres cum Moy
se, & uelamentum esset in lege; nec faciem tuam uidebam; nec uocem tuam dignabar au-
Esa.1 dire, dicens: Et si multiplicaueritis preces uestras, nec sic exaudiam uos. Nunc autem, re
uelata facie, contemplare gloriam meam, & petræ firmissimæ tegere promurali. Quod au-
Cant.2 diens sponsa aperit sacramenta pudicitiæ. Fratruelis meus mihi, & ego illi, qui pascit inter
lilia, hocest inter uirginum candidissimos choros. Vis scire, quale uerus Solomon & paci-
Cant.3 ficus noster solium, quales habeat armigeros? Ecce, ait, lectus Solomonis, sexaginta poten
tes in circuitu eius de potentibus Israel, omnes tenentes frameam, & docti bello, uniuscu-
iusque uiri gladius in femore ipsius. Qui in circuitu Solomonis sunt, gladium habent in
Iud.3 femore, sicut, Ahod ille iudex ἀμφιδέξιος, qui interfecit hostem pinguissimũ, & totum carni
Cant.3 deditum, omnes amputans uoluptates. Ibo, inquit, ad montem myrrhæ, ad eos scilicet,
qui,

qui mortificauerunt corpora sua, & ad collem Libani ad purissimos uirginum greges, & loquar sponsæ meæ: Tota speciosa es amica mea, & non est macula in te. Vnde & Apostolus, Eph.5
Vt exhibeat, inquit, sibi sanctam Ecclesiam, non habentem maculam, neque rugam. Veni Cant.4
a Libano sponsa, ueni a Libano: Venies, & pertransibis ab initio fidei, a capite Sanir, & Hermon, a cubilibus leonum, a montibus leopardorum. Libanus λευκασμός, idest, candor interpretatur. Veni ergo sponsa candidissima, de qua alibi dicitur: Quæ est ista, quæ ascendit Cant.3
dealbata, & transit per uiam huius sæculi: ab exordio fidei, & ex Sanir, quod interpretatur Deus lucernæ, iuxta illud quod in psalmo legimus: Lucerna pedibus meis uerbum tuum Psal.118
Domine, & lux semitis meis: & Hermon, idest consecratione: & fuge leonum cubilia, & Cant.4
leopardorum montes, qui non possunt mutare uarietatem suam. Fuge, inquit, cubilia leonum, fuge superbiam dæmonum; ut, postquam mihi fueris consecrata, possim tibi dicere: Vulnerasti cor meum, soror mea sponsa uulnerasti cor meum, in uno oculorum tuorum, in Cant.4
uno ornamento colli tui. Quod dicit, huiuscemodi est. Non repudio nuptias: habes & sinistrum oculum, quem tibi dedi propter imbecillitatem eorum, qui recta uidere non possunt: sed magis mihi dexter uirginitatis oculus placet: qui si cæcatus fuerit, omne corpus in tenebris est. Ac, ne putaremus eum amorem carnis, & nuptias significare corporeas; illico excludit hunc sensum, & ait: Vulnerasti cor meum soror mea sponsa. Vbi sororis nomen est, suspitio omnis fœdi amoris excluditur. Quam speciosa sunt ubera tua a uino: de quibus & supra dixerat: Fratruelis meus mihi, & ego illi, in medio uberum meorum commorabitur, in principali cordis, ubi habet sermo Dei hospitium. Quam spetiosa sunt ubera Cant.2
tua uino. Quod istud uinum est, quod sponsæ mămas pulcherrimas facit, & pudicitiæ lacte fœcundat? Nempe illud, de quo sponsus in consequentibus loquitur: Bibi uinum meū cum Cant.5
lacte meo. Manducate proximi mei, & bibite, & inebriamini fratres. Vnde & Apostoli dicebantur musto pleni: Musto, inquit, non uino ueteri, quia uinum nouum in utres nouos Act.2 Matth.9
mittitur: & non ambulabant in uetustate litteræ, sed in nouitate spiritus. Hoc est uinum, quod cum inebriauerit adolescentes, & puellas, statim uirginitatem sitiunt, & in crapulam castitatis eructant, & expletur illud uaticinium Zachariæ, dumtaxat iuxta Hebraicam ueritatem de Ecclesiæ uirginibus prophetantis: Complebuntur infantibus, & puellis ludĕtibus Zach.8
plateæ eius. Quid enim bonum eius est, & quid pulchrum eius, nisi frumentum electorum, & uinum germinans uirgines? Istæ sunt uirgines, de quibus in quadragesimo quarto psalmo scriptum est: Adducentur regi uirgines post eam, proximæ eius afferentur tibi in lætitia, & exultatione. Adducentur in templum regis. Sequitur: Hortus conclusus soror mea Can.4
sponsa: hortus conclusus, fons signatus. Quod clausum est, atque signatum, similitudinem habet matris Domini, matris & uirginis. unde & in sepulcro saluatoris nouo, quod in petra purissima fuerat excisum, nec ante, nec postea quisquam positus est. et tamen hæc uirgo perpetua multarum est mater uirginum. sequitur enim: Emissiones tuæ paradisus malogranatorum cum fructu pomorum. in malogranatis & pomis omnium uirtutum significatur in uirginitate concentus. Fratruelis meus candidus, & rubicundus: candidus in uirginitate, rubicundus in martyrio. Et quia rubicundus & candidus est, iccirco statim additur: Guttur eius dulcedines, & totus concupiscentia. Sponsus uirgo laudatus a sponsa uirgine, laudat uicissim uirginem sponsam, & dicit ei: Speciosi facti sunt gressus tui in calciamentis filii Aminadab; quod interpretatur, populi sponte offerentis. uirginitas enim uoluntaria est, & ideo gressus Ecclesiæ in castitatis pulchritudine collaudantur, Non est huius temporis, in morem commentarii omnia de Cantico canticorum uirginitatis pandere sacramenta: quia & hæc ipsa fastidioso lectori nares contractura non ambigo. Loquatur Esaias, spei Esa.7
nostræ fideiq. mysterium: Ecce uirgo in utero concipiet, & pariet filium, & uocabis nomen eius Emanuel. Scio Iudæos opponere solere, in Hebræo uerbum, עלמה, non uirginem sonare, sed adolescentulam. et reuera uirgo proprie bethula appellatur, adolescentula autem uel puella, non halma dicitur, sed naara. Quid est igitur, quod significat halma? Absconditam uirginem, idest, non solum uirginem, sed cum ἐπιτάσει uirginem: quia non omnis uirgo abscondita est, nec ab hominum fortuito separata conspectu. Denique & Rebecca in Genesi, ob nimiam castitatem & Ecclesiæ typum, quem in sua uirginitate signabat, halma scribitur, nō bethula: sicut manifestum esse poterit ex sermonibus pueri Abraham, quos loquitur in Mesopotamia, & dicit: Domine Deus domini mei Abraham, si tu dirigis uiam Gen.24
meam, per quam ego ingredior, ecce dum stetero super fontem aquæ, uirgo, quæ egredietur, ut hauriat aquam, & dixero ad eam: Da mihi paulolum aquæ, ut bibam de hydria tua; & responderit, & tu bibe, & camelis tuis hauriam: hæc erit uxor, quam præparauit Dominus

Cant.4 Cant.5 Cant.6 Luc.23

nus

nus filio Domini mei. In eo enim loco, in quo ait: Virgo, quæ egredietur, ut hauriat aquã, in Hebraico scriptum est halma, idest, uirgo secreta, & nimia parentum diligentia custodita. aut certe ostendant mihi, ubi hoc uerbo appellentur & nuptæ; & imperitiam confitebor. Ecce uirgo in utero concipiet, & pariet filium. Si non præfertur nuptiis nirginitas:
Luc.2 spiritus sanctus cur maritatam, cur uiduam non elegit? nam illo tempore erat Anna, filia Phannelis de tribu Aser, insignis pudicitiæ, & semper uacans otationibus & ieinniis in templo Dei. Si conuersatio tantum, & bona opera, & ieiunia absque uirginitate, spiritus san-
Esa.37 cti ad se merentur aduentum: potuit & ista mater esse Domini. Cnrramus ad reliqna: Spreuit te, inquit, & despexi, uirgo filia Sion. Quam filiam dixerat, appellauit & nirginem: ne, si tantum filiam nominasset, arbitrareris & nuptam. Hæc est uirgo filia, ad qnam alibi di-
Esa.54 citur: Lætare sterilis, quæ non paris; erumpe, & clama, quæ non parturis: quoniam multi
Hier.2 filii desertæ magis, quam eins, quæ habet uirum. Ista est, de qua per Hieremiã loquitur Deus, dicens: Numquid obliuiscetur sponsa ornamenti sui, aut uirgo fasciæ pectoralis suæ?
Hier.31 De hac in eadem prophetia grande miraculum est; quia femina circumdederit uirum; & uniuersitatis parentem, uirginis uenter incluserit. Esto, inquit; nuptiarnm & uirginitatis sit diuersa condicio: quid ad hoc potes dicere? Si uirgo & uidua fuerint baptizatæ, & ita permanserint; quæ erit inter utramqne diuersitas? Quod de Petro, & Ioanne, Anna, & Maria dudum diximus, hoc præsenti loco proficiat. Si enim inter uirginem & uiduam baptizatas nihil interest, quia baptisma nouum hominem facit: eadem condicione & scorta, atque prostibula, si fuerint baptizatæ, uirginibus æquabuntur. si enim præteritæ nuptiæ nihil nocent uiduæ baptizatæ: & præteritæ in meretricibns uoluptates, expositaq. publicæ libidini corpora, post lauacrum uirginitatis præmia consequentur. Aliud est, puríssimam mentem, & nulla recordatione pollutam Deo iungere; aliud, meminisse am-
Hier.1 plexuum uiri, fœdæ necessitatis, &, quod corpore non agas, recordatione simulare. Hieremias, qui in utero sanctificatus est, & cognitus in uulua matris, ideo hoc priuilegio fruitur, quia uirginitatis erat beatitudini destinatus. et cum omnes capti sint, uasa quoque tem-
Hier.40 pli, Babylonio rege uastante, direpta; iste solus liber ab hostibus est, & captiuitatis nescit iniurias, & a uictoribus accepit stipendia; & Nabuzardan, cui de sanctis sanctorum Nabuchodonosor non præceperat, præcepit de Hieremia. hoc enim uerum templum Dei est, & hæc Sancta sanctorum, quæ uirginitatis puritate Domino consecrantur. At econtrario Eze-
Ezech.1 chiel, qui captiuus tenebatur in Babylone, qui tempestatem ab aquilone uenientem uide-
Ezech.24 rat, & turbinem cuncta rapientem, ait: Mortua est uxor mea ad uesperam, & feci mane sicut præceptum mihi erat. Prædixerat enim ei Dominus, quod in die illa aperiretur os eins, & loqueretur, & non taceret amplins. Diligenter attende. donec uxor uiueret, non habebat libertatem populum commonendi. moritur uxor, & coniugale uinculum soluitur, &
1.Cor.7 absque ulla trepidatione semper in officio prophetali est. Qui enim liber uocatus est, uere est seruus Christi. Non nego, beatas esse uiduas, quæ ita post baptismum manserint; nec illarum detraho merito, quæ cum uiris in castitate perdurant: sed, sicuti hæ maioris apud Deum præmii sunt, qnam nuptæ coniugali officio seruientes; ita & ipsæ æquo animo patiantur uirginitatem sibi præferri. si enim illas sera pudicitia, post despumatas corporis uoluptates, erigit contra maritatas: cur non infra perpetuam castitatem esse se nouerint? Frustra, inquit, hæc loqueris: quia & episcopi, & presbyteri, & diaconi, unius uxoris uiri, & ha-
1.Tim.3 bentes filios, ab Apostolo constituuntur. Quo modo de uirginibus Apostolns dicit se non
1.Cor.7 habere præceptum: & tamen dat consilium, quasi misericordiam consecutus a Domino; & hoc agit in omni illa disputatione, ut uirginitatem præferat matrimonio: & suadet, quod imperare non audet; ne iniicere uideatur laqueum, & plus imponere ponderis, quam potest hominum sustinere natura: ita & in ecclesiastico ordine cõstituendo, quia rudis ex gentibus constituebatur Ecclesia, leuiora nuper credentibus dat præcepta; ne territi ferre non
Act.15 possent. Denique & apostoli, & seniores de Hierosolymis litteras mittunt; ut non amplius imponatur oneris his, qui de gentibus crediderunt, nisi ut abstineant se ab idololatria, &
1.Cor.3 fornicatione, & a sanguine, & a snffocatis: & quasi paruulis atque infantibus lac potũ dant, non solidum cibum: nec præcipiunt de continentia: nec de uirginitate significant: nec ad ieiunia prouocant: neque dicunt illud, quod in euangelio ad apostolos dirigitur, ne ha-
Matth.10 beant duas tunicas, ne peram, ne æs in zonis, ne uirgam in manu, ne calciamenta in pedi
Matth.19 bus; aut certe illud: Si uis perfectus esse, uade, & uende omnia tua, & da pauperibus; & ueni sequere me. Si enim adolescens ille, qui se iactauerat cuncta fecisse, quæ legis sunt, audicns hoc tristis abiit, quia habebat possessiones multas, & pharisæi huiuscemodi Domini senten-

ſententiam ſubſannabant: quanto magis tanta gentium multitudo, cui ſumma uirtus erat
aliena non rapere, non babebat neceſſe præceptum de caſtitate & continentia perpetua, qui
bus ſcribebatur, ut abſtinerent ſe ab idolis, & a fornicatione, & in quibus audiebatur forni-
catio, & talis fotnicatio, quæ nec intet gentes quidẽ eſt? Sed & ipſa epiſcopalis electio me- 1.Cor.5
cum facit. Non enim dicit: eligatur epiſcopus, qui unã ducat uxorem, & filios faciat: ſed, 1.Tim.3
qui unam habuerit uxorem, & filios in omni ſubditos diſciplina. Certe confiteris non poſſe
eſſe epiſcopum, qui in epiſcopatu filios faciat. alioquin, ſi deprehenſus fuerit, non quaſi
uir tenebitur, ſed quaſi adulter damnabitur. Aut permitte ſacerdotibus exercere opera nu
ptiarum, ut idem ſint uirgines, quod mariti: aut, ſi ſacerdoribus non licet uxores tangere,
in eo ſancti ſunt, quia imitantur pudicitiam uirginalem. Sed & hoc inferendum. Si laicus,
& quicumque fidelis orare non poteſt, niſi careat officio coniugali: ſacerdori, cui ſemper
pro populo offerenda ſunt ſacrificia, ſemper orandum eſt. Si ſemper orandum eſt, ergo ſem
per carendum matrimonio. nam & in ueteri lege, qui pro populo hoſtias offerebant, non
ſolum in domibus ſuis non erant, ſed purificabantur ad tempus ab uxoribus ſeparati, & ui- Leuit.10
num & ſiceram non bibebant, quæ ſolent libidinem prouocare. Eliguntur mariti in ſacer-
dotium. non nego: quia non ſunt tanti uirgines, quanti neceſſarii ſunt ſacerdotes. Num-
quid, quia in exercitu fortiſſimus quiſque eligendus eſt, iccirco non aſſumentur & infirmio
res, cum omnes fortes eſſe non poſſint? Si exercitus uiribus tantum conſtaret, & non etiam
numero militum; abiicerentur imbecilliores: nunc & ſecundarum & tertiarum uirium gra-
dus aſſumitur; ut turba, & numero exercitus compleatur. Et quo modo, inquies, frequen
ter in ordinatione ſacerdotali uirgo negligitur, & maritus aſſumitur? Quia forte cetera ope
ra non babet uirginitati congruentia: aut uirgo putatur, & non eſt: aut eſt uirginitas infa-
mis; aut certe ipſa uirginitas ei parit ſuperbiam; &, dum ſibi applaudit de ſola corporis ca-
ſtitate, uirtutes ceteras negligit: non fouet pauperes: pecuniæ cupidior eſt. Euenit inter-
dum, ut triſtior uultus, adductum ſupercilium, inceſſus pomparum ferculis ſimilis, offen
dat populum, & quia nihil habet, quod reprehendat in uita, habitum ſolum oderit, & in-
ceſſum. Multi eliguntur non amore ſui, ſed alterius odio. In pleriſque ſuffragium meretur
ſola ſimplicitas: & alterius prudentiæ & calliditati quaſi malitiæ opponitur. Nonnumquam
errat plebis uulgiq. iudicium; & in ſacerdotibus comprobandis, unuſquiſque ſuis moribus
fauet; ut non tam bonum, quam ſui ſimilem quærat præpoſitum. Euenit aliquoties, ut ma
riti, quæ pars maior in populo eſt, maritis quaſi ſibi applaudant, & in eo ſe arbitrentur mi-
nores non eſſe uirginibus, ſi maritum uirgini præferant. Dicam aliquid, quod forſitan cum
multorum offenſa dicturus ſum: ſed boni mihi non iraſcentur, quia eos peccati conſcientia
non remordebit. Interdum hoc & pontificum uitio accidit, qui non meliores, ſed argutio
res in clerum allegunt, & ſimpliciores quoſque, atque innocentes inhabiles putant, uel affi
nibus & cognatis quaſi terrenæ militiæ officia largiuntur, ſiue diuitum obediunt iuſſioni:
quodq. his peius eſt, illis clericatus donant gradum, quorum ſunt obſequiis deliniti. alio-
qui, ſi iuxta ſententiam Apoſtoli non erunt epiſcopi niſi mariti, ipſe Apoſtolus epiſcopus
eſſe non debuit, qui dixit: Volo autem omnes ſic eſſe, ſicut ego ſum. Et Ioannes indignus 1.Cor.7
hoc gradu exiſtimabitur, & omnes uirgines & continentes, quibus quaſi pulcherrimis gem-
mis Eccleſiæ monile decoratur. Epiſcopus, & presbyter, & diaconus non ſunt meritorum
nomina, ſed officiorum. Nec dicitur: Si quis epiſcopatum deſiderat, bonum deſiderat gra 1.Tim.3
dum: ſed, Bonum opus deſiderat; quod, in maiori ordine conſtitutus, poſſit, ſi uelit, occa-
ſionem exercendarum habere uirtutum. Oportet ergo epiſcopum irreprehenſibilem eſſe;
ut nulli uitio mancipatus ſit: Vnius uxoris uirum; qui unam uxorẽ habuerit, non habeat:
Sobrium, ſiue, ut melius in Græco dicitur, uigilantem, ideſt, νηφάλιον: Pudicum; hoc
enim ſignificat σώφρονα, ornatum & caſtitate, & moribus: Hoſpitalem; ut Imitetur Abrahã, Gen.18
& cum peregrinis, immo in peregrinis Chriſtum ſuſcipiat: Doctorem; nihil enim prodeſt
conſcientia uirtutum frui, niſi & creditum ſibi populum poſſit inſtruere, ut ualeat exhortari
in doctrina, & eos, qui contradicunt redarguere: Non uinolentum; quia, qui ſemper in ſan Leuit.10
ctis ſanctorum eſt, & qui offert hoſtias, uinum & ſiceram non bibit, quia in uino luxuria
eſt. Sic bibat epiſcopus, ut, an biberit, ignoretur: Non percuſſorem; ideſt, qui conſcientias
non percutiat ſingulorum. neque enim pugilem deſcribit ſermo apoſtolicus, ſed pontifi-
cem inſtituit; quid facere non debeat. Docet nunc e regione, quid faciat: Sed modeſtum;
non litigioſum, non cupidum, domum ſuam bene regentem, filios habentem ſubditos cum
omni caſtitate. Vide; quanta pudicitia exigatur in epiſcopo, ut, ſi filii eius impudici fue-
rint, ipſe epiſcopus eſſe non poſſit; & eodem uitio offendat Deum, quo offendit Heli ponti- 1.Reg.4
fex

fex, qui corripuerat quidem filios, fed, quia non abiecerat delinquentes, retrorfum ceci-
1.Reg.3 dit, & mortuus eft, lucerna Dei antequam extingueretur. Mulieres fimiliter pudicas, & reliqua. In omni gradu, & fexu, tenet pudicitia principatum. Cernis igitur, quod epifcopus, presbyter, & diaconus non ideo fint beati, quia epifcopi, uel presbyteri fint, aut diaconi, fed fi uirtutes habuerint nominum fuorum, & officiorum. alioqui, fi diaconus fanctior epi-
Act.7 fcopo fuo fuerit, non ex eo, quod inferior gradu eft, apud Chriftũ deterior erit. aut Stephanus diaconus, qui primus martyrio coronatus eft, minor futurus eft in regno cælorũ multis epifcopis, & Timotheo, ac Tito; quos ut fubiicere non audeo, ita nec anteponere. quo modo in legionibus & exercitu funt duces, funt tribuni, funt centuriones, funt ferentarii, ac leuis armaturæ, & miles gregarius, & manipuli; cõmiffaq. pugna, uacant nomina dignitatum, & fola fortitudo quæritur: ita in hoc campo, & prœlio, quo contra dæmones dimicamus, non quæruntur nomina, fed opera; & gloriofior ille fub uero imperatore Chrifto, non qui nobilior, fed qui fortior eft. At dices: Si omnes uirgines fuerint; quo modo ftabit humanum genus? Par pari referam. Si omnes uiduæ fuerint, uel in matrimonio cõtinentes; quo modo ftirps mortalium propagabitur? hac ratione nihil omnino erit, ne aliud effe definat. Verbi gratia: Si cuncti philofophi fint, agricolæ non erunt. quid loquar de agricolis? non oratores, non iurifconfulti, non reliquarum artium præceptores. Si uniuerfi principes, quis erit miles? fi omnes caput, cuius uocabuntur caput, cum cetera membra defuerint? Vereris, ne, fi uirginitatem plures appetierint, ceffent lupæ, ceffent adulteræ, ne infantes in urbibus uillifq. non uagiant. Quotidie mœchorũ fanguis effunditur: adulteria damnantur; & inter ipfas leges, & fecures, ac tribunalia, flagrans libido dominatur. Noli metue-
Matth.20 re, ne omnes uirgines fiant. difficilis res eft uirginitas, & ideo rara, quia difficilis: Multi uocati, pauci electi. incipere, plurimorum eft; perfeuerare, paucorum. unde & grande præmium eorum, qui perfeuerauerint. Si omnes uirgines effe poffent, nunquam & Dominus
Matth.19 diceret: Qui poteft capere, capiat: & Apoftolus in fuadendo non trepidaret: De uirgini-
1.Cor.7 bus autem præceptum Domini non habeo. Et cur, inquies, creata funt genitalia, & fic a conditore fapientiffimo fabricati fumus, ut mutuum noftri patiamur ardorem, & geftiamus in naturalem copulam? Periclitamur refponfionis uerecundia, &, quafi inter duos fcopulos, & quafdam neceffitatis & pudicitiæ συμπλήγαδας, hinc atque inde uel pudoris, uel caufæ, naufragium fuftinemus. fi ad propofita refpondeamus; pudore fuffundimur. fi pudor imperarit filentium; quafi de loco uidebimur cedere, & aduerfario feriendi occafionem dare. melius eft tamen claufis, quod dicitur, oculis, Andabatarum more, pugnare, quam directa fpicula clypeo nõ repellere ueritatis. Poteram quidem dicere: Quo modo pofterior pars corporis, & meatus, per quem alui ftercora egeruntur, relegatus eft ab oculis, & quafi poft tergum pofitus; ita & hic, qui fub uentre eft, ad dirigendos humores, & potus, quibus uenæ corporis irrigantur, a Deo conditus eft: fed quoniam ipfa organa, & genitalium fabrica, & noftra feminarumq. difcretio, & receptacula uuluæ, ad fufcipiendos & coalendos fœtus condita fexus differentiam prædicant; hoc breuiter refpondebo. Numquam ergo ceffemus a libidine, ne fruftra huiufcemodi mẽbra portemus. Cur enim maritus fe abftineat ab uxore? cur cafta uidua perfeueret, fi ad hoc tantum nati fumus, ut pecudũ more uiuamus? aut, quid mihi nocebit, fi cum uxore mea alius concubuerit? Quo modo enim dentium officium eft mandere, & in aluum ea, quæ funt manfa, tranfmittere; & non habet crimen, qui coniugi meæ panem dederit: ita, fi genitalium hoc eft officium, ut femper fruantur natura fua; meam laffitudinem alterius uires fuperent; & uxoris, ut ita dixerim, ardentiffimã gulam fortuita libido reftinguat. Quid fibi autem uult Apoftolus, ut ad continentiam co-
Matth.19 hortetur, fi contra naturam eft? quid ipfe Dominus, qui eunuchorum præcipit uarietates?
1.Cor.7 Certe Apoftolus, qui ad fuam nos prouocat pudicitiam, debet conftanter audire, cur portas ueretrum o Paule? cur a fexu feminarum barba, pilis, aliisq. membrorum qualitate diftingueris? cur tuæ non intumefcunt papillæ, non dilatantur renes, non pectus arctatur? uox obfoletior eft, fermo ferocior, & hirfutius fupercilium. fruftra hæc omnia uirorum habes, fi complexu non uteris feminarum. Compellor aliquid loqui, & infipiens fieri: fed
Philip.2 uos me, ut loqui audeam, coegiftis. Dominus nofter, atque faluator, qui, cum in forma Dei effet, formam ferui dignatus eft affumere, factus obediens patri ufque ad mortẽ, mortem autem crucis, quid neceffe erat, ut his membris nafceretur, quibus ufurus non erat? qui certe, ut fexum oftenderet, etiam circumcifus eft. Cur Ioannem apoftolum, & Baptiftam fua dilectione caftrauit, quos uiros nafci fecerat? Qui ergo in Chriftum credimus, Chrifti fectemur exempla. Et fi noueramus illum iuxta carnem, fed iã non nouimus eum fecundũ carnem.

carnem. Certe in resurrectione eadem erit corporum substantia, qua nunc utimur, licet auctior gloria. nam & saluator intantum ipsum corpus habuit post inferos, in quo & crucifixus est, ut manus perforatas clauis, & lateris uulnus ostenderet. Porro si clausis ingressus Ioan.20
est ostiis; quod humanorum corporum natura non patitur: ergo & Petrum, & Dominum Matth.14
negabimus uera habuisse corpora, quia ambulauerunt super aquas; quod contra naturam
est. In resurrectione mortuorum, non nubent, neque nubentur, sed similes erunt angelis. Luc.20
Quod alii postea in cælis futuri sunt, hoc uirgines in terra esse cœperunt. Si angelorum nobis similitudo promittitur; inter angelos autem non est sexus diuersitas: aut sine sexu erimus, quod angeli sunt; aut certe, quod liquido comprobatur, resurgentes in proprio sexu, sexus nō fungemur officio. Verum quid agimus argumentis, & propositiones aduersarii callida cupimus responsione superare? Vetera transierunt, ecce facta sunt omnia noua. Cur- 2.Cor.5
ram per apostolorum sententias; & quo modo in Solomonis exemplis breues expositiunculas subdidi, ob intelligendi facilitatem; ita & nunc castitatis & continentiæ Christianæ exēpla replicabo; & de multis testimoniis quasi unum corpus efficiam; quo & nihil, quod ad pudicitiam pertineat, prætermittam; & nimiæ prolixitatis declinem fastidium. Scribit inter cetera Paulus apostolus ad Romanos: Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in qui- Rom.6
bus nunc erubescitis? nam finis illorum mors est. nunc uero liberati a peccato, serui autem Dei facti, habetis fructum nestrum in sanctificationem, finem uero uitam æternam. Puto quod & nuptiarum finis mors sit. Fructus autem sanctificationis, qui uel ad uirginitatem, uel ad continentiam pertinet, uita pensatur æterna. Ac deinde: Itaque fratres mei & uos Rom.7
mortificati estis legi per corpus Christi: ut sitis alterius, qui ex mortuis resurrexit: ut fructificemus Deo. cum enim essemus in carne, passiones, quæ per legem erant, operabantur in membris nostris, ut fructificarent morti: nunc autem soluti sumus a lege mortis, in qua detinebamur, ut seruiamus in nouitate spiritus, & non in uetustate litteræ. Cum inquit, essemus in carne, & non in nouitate spiritus, sed in uetustate litteræ, faciebamus ea, quæ carnis erant, & fructificabamus morti: nunc autem, quia mortui sumus legi per corpus Christi; fructificemus Deo, ut simus eius, qui ex mortuis resurrexit. Nec non & in alio loco, cum prædixisset: Scio, quia lex spiritualis est: & cum de uiolentia carnis, quod crebro nos im- Rom.7
pellat facere quod nolumus, latius disputasset, ad extremum intulit: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? gratia Dei per Iesum Christum dominum nostrum. Et iterum: Ipse igitur mente seruio legi Dei, carne autem legi peccati. Et nihil da- Rom.8
mnationis est iis, qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant. Lex enim spiritus in Christo Iesu, liberauit me a lege peccati, & mortis. Ac manifestius in consequentibus docet, Christianos non ambulare secundum carnem, sed secundum spiritum, dicēs: Qui enim secundum carnem sunt, quæ sunt carnis, sapiunt: qui uero secundum spiritum, quæ sunt spiritus, sentiunt. nam prudentia carnis mors est: prudentia autem spiritus, uita & pax: quoniam prudentia carnis, inimicitia est in Deum: legi enim Dei nō subiicitur: nec enim potest. qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem in carne non estis, sed in spiritu; si tamen spiritus Dei habitat in uobis. Et reliqua usque ad illum locum, in quo ait: Ergo fratres debitores sumus non carni, ut secundum carnem uiuamus. si enim secundum carnem uixeritis, moriemini. si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, uiuetis. quicunque enim spiritu Dei aguntur, hi filii Dei sunt. Si prudentia carnis, inimicitia est in Deum; & qui in carne sunt, Deo placere non possunt: arbitror eos, qui seruiunt officio coniugali, quod prudentiam carnis diligant, & in carne sint. a qua nos retrahens Apostolus, & iungens spiritui, deinceps loquitur: Obsecro uos fratres per misericordiam Dei, ut Rom.12
exhibeatis corpora nestra hostiam uiuentem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium uestrum. Et nolite conformari huic sæculo, sed reformamini in nouitate sensus nestri, ut probetis quæ sit uoluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. Dico enim per gratiam, quæ data est mihi, omnibus, qui sunt inter uos: non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad pudicitiam: non ad sobrietatem, ut male in Latinis codicibus legitur, sed sapere, inquit, ad pudicitiam. siquidem Græce scriptum est, εἰς τὸ σωφρονεῖν. Consideremus sententiam Apostoli. Reformamini, inquit, in nouitate sensus uestri, ut probetis, quæ sit uoluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. Quod dicit, huiuscemodi est. Concedit quidem Deus nuptias, concedit digamiā, &, si necesse fuerit, fornicationi & adulterio præfert etiam trigamiam: sed nos, qui corpora nostra exhibere debemus, hostiam uiuam, sanctam, placentem Deo, rationabile obsequium nostrum, non quid concedat Deus, sed quid uelit, consideremus: ut probemus, quæ sit uoluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. Ergo,

quod

quod concedit, nec bonū, nec beneplacens est, nec perfectum. Redditq. causas, cur hoc
Rom.13 suadeat: Scientes tempus, quia hora est iam nos de somno surgere. Nunc autem propior est nostra salus, quam cum credidimus. Nox processit, dies autem appropinquauit. Et in extremo: Induimini dominum Iesum Christum, & carnis curam ne feceritis in desideriis.
1.Cor.3 Aliud est uoluntas Dei, aliud indulgentia. Vnde & ad Corinthios scribens, ait: Ego fratres non potui loqui uobis sicut spiritualibus; sed sicut carnalibus, sicut paruulis in Christo, lac uobis potum dedi, non escam: nondum enim poteratis: sed neque nunc potestis: adhuc
1.Cor.2 enim carnales estis. Quia qui animalis est, & non recipit ea, quæ spiritus Dei sunt, stultitia enim illi est: nec potest intelligere, quia spiritualiter diiudicatur, iste non perfecto ca-
1.Cor.15 stitatis cibo, sed rudi nuptiarum lacte nutritur. Sicut per hominem mors, sic & per hominem resurrectio mortuorum. Quo modo in Adam omnes morimur, sic in Christo omnes uiuificabimur. Seruiuimus in lege ueteri Adam: seruiamus in euangelio nouo Adam. Factus est enim primus homo Adam, in animam uiuentem, & nouissimus Adam in spiritum uiuificantem. Primus homo de terra terrenus: Secundus homo de cælo cælestis. Qualis terrenus, tales & terreni: & qualis cælestis, tales & cælestes. sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem cælestis. Hoc autem dico fratres, quia caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt, neque corruptio in corruptionem possidebit. Hoc tam clarum est, ut nulla expositione queat manifestius fieri. Caro, inquit, & sanguis regnum Dei possidere non possunt, neque corruptio incorruptionem. Si corruptio ad omnem coitum pertinet; incorruptio autem proprie castitatis est: præmia pudicitiæ nuptiæ possidere non pos-
2.Cor.5 sunt. Scimus enim, quoniam, si terrena domus huius habitationis destructa fuerit, ædificationem habeamus ex Deo, domum non manufactam, sempiternam in cælis. In quo ingemiscimus, habitaculum nostrum, quod de cælo est, superindui cupientes. Cupimus enim egredi de corpore, & habitare cum Christo; propter quod & studiosissime nitimur, siue in corpore, siue extra corpus, placere Deo. Et ut plenius exponeret, quales nos esse uellet,
2.Cor.11 in alio loco docet, dicens: Despondi enim uos uni uiro uirginē castam exhibere Christo. Quod si ad totam Ecclesiam credentium uolueris referre, & in hac desponsione Christi & maritatas, & digamas, & uiduas, & uirgines contineri, hoc quoque pro nobis facit. nam dum omnes ad pudicitiā, & præmium uirginitatis inuitat; ostendit, cunctis gradibus uirgi-
Gal.2 nitatem esse potiorē. Rursumq. ad Galatas, Ex operibus, inquit, legis, non iustificabitur omnis caro. Opera legis & nuptiæ sunt, unde & maledicuntur in ea, quæ non habent filios. Quæ si conceduntur etiam in euangelio: aliud est, indulgētiam infirmitati tribuere; aliud, uirtutibus præmia polliceri. Dicam & ego nuptiatoribus meis, qui post castitatē, & diutur-
Gal.3 nam continentiā subant ad coitum, & pecudum more lasciuiunt: Sic insipientes estis, ut, cum cœperitis spiritu, nunc carne consumamini? Tanta passi estis sine causa? Apostolus, quod cōtinentiæ quibusdam nodos relaxat, & dimittit frena currentibus, propter infirmita-
Gal.5 tem carnis hoc facit. Contraquam scribens denuo loquitur: Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis. Caro enim concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnē. Non necesse est nunc de operibus carnis dicere: quia longum est, & facile potest de Apostoli epistola sumere, qui uoluerit. dicam tantum de spiritu, cuius fructus sunt, caritas, gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia. Omnes uirtutes spiritus, quasi solidissimum fundamentum, & sublime culmen, continentia sustentat, & protegit. Aduersum huiuscemodi non est lex. Qui autem sunt Christi, carnem suā
Gal.6 crucifixerunt cum uitiis, & concupiscentiis. Si uiuimus spiritu, spiritu & ambulemus. Qui cum Christo carnem nostram, & passiones eius, desideriaq. crucifiximus, quid rursum ea, quæ carnis sunt, agere cupimus? Quodcumque seminauerit homo, hoc & metet. Qui seminat in carne sua, de carne metet corruptionem: qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet uitā æternam. Existimo, quod, qui uxorem habet, quādiu reuertitur ad id ipsum, ne tentet eum satanas, in carne seminet, & non in spiritu. Qui autem in carne seminat, (nō ego,
Eph.1 sed Apostolus loquitur) metit corruptionem. Elegit nos in Christo Deus pater ante mundi constitutionem, ut essemus sancti, & immaculati coram eo. Ambulauimus in concupiscentiis carnis, facientes uoluntatem eius, & cogitationum: & fuimus filii iræ, sicut & ceteri. nunc autem conresuscitauit, & consîdere nos fecit in cælestibus in Christo Iesu; ut deponamus secundum priorem conuersationē ueterem hominem, qui corrumpitur iuxta desideria erroris; & aptari nobis illa benedictio possit, quæ missam ad Ephesios epistolam tali fine
Eph.6 concludit: Gratia uobis cum omnibus, qui diligunt Dominū, in incorruptione. Conuer-
Philip.3 satio nostra in cælis est, Vnde & saluatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christū,

qui

qui transfigurabit corpus humilitatis nostræ, cõforme fieri corpori gloriæ suæ. Quæcumque Philip.4
ergo sunt uera, quæcũque pudica, quæcumque iusta, quæcumque ad castitatẽ pertinentia,
his copulemur, hæc sequamur. Reconciliauit nos Christus in corpore suo, Deo patri per Col.1.2
mortem: & exhibuit sanctos, & immaculatos, & absque ulla reprehensione corã se: in quo
& circumcisi sumus circumcisione non manufacta, in expoliationem corporis carnis, sed cir
cumcisione Christi, consepulti ei in baptismo, in quo & consurreximus. Si ergo consurrexi Col.3
mus cum Christo; ea, quæ sursum sunt, quæramus, ubi Christus est in dextera Dei sedens;
ea sapiamus, quæ sursum sunt, non quæ super terrã. mortui enim sumus, & uita nostra ab-
scondita est cum Christo in Deo. cum enim Christus apparuerit uita nostra, tunc & nos
apparebimus cum ipso in gloria. Nemo militans Deo, implicat se negotiis sæcularibus, ut 2.Tim.2
possit ei placere, qui se eligit. apparuit enim gratia Dei saluatoris omnibus hominibus, eru Tit.2
diens nos, ut, abnegantes impietatem & sæcularia desideria, caste, & iuste, & pie uiuamus
in præsenti sæculo. Dies me deficiet, si uoluero omnia castitatis de Apostolo præcepta me
morare. Ista sunt, de quibus ad apostolos Dominus loquebatur: Adhuc multa habeo uobis Ioan.16
dicere; sed non potestis ea portare modo. Cum autem uenerit ille spiritus ueritatis, doce-
bit uos omnẽ ueritatem. Post crucem Christi, statim in Actis apostolorum una domus Phi Act.21
lippi euangelistæ, quadrigam producit uirginum filiarum: ut Cæsarea, in qua ex gentibus Act.10
ecclesia per centurionem Cornelium fuerat dedicata, etiam uirginum puellarum præberet
exempla. Cumq. Dominus in euãgelio dixerit; Lex & prophetæ, usque ad Ioannem: istæ, Luc.16
quia uirgines erant, etiam post Ioannem prophetasse referuntur. Neque enim poterant ue-
teris testamenti lege retineri, quæ uirginitatis fulserant claritate. Transeamus ad Iacobum;
qui frater Domini dicebatur, tantæ sanctitatis, tantæq. iustitiæ, & perpetuæ uirginitatis, ut
Iosephus quoque, historicus Iudæorum, propter huius necem Hierosolymam subuersam
referat. Hic primus episcopus ex Iudæis Hierosolymæ credentis ecclesiæ, ad quem Paulus Act.15
cum Tito, Barnabaq. pergebat, loquitur in epistola sua: Nolite errare fratres mei dilecti. Gal.2
Omne datum bonum, & omnis perfecta donatio desursum est, descendens a patre lumi- Iacob.1
num, apud quem non est differentia, aut conuersionis obumbraculum. Volens genuit nos
uerbo ueritatis, ut simus primitiæ creaturarum eius. Virgo mystice uirginitatem docet.
Omne perfectum donum desursum descendit, ubi non sunt nuptiæ, & descendit, non a
quolibet, sed a patre luminum, qui dixit ad apostolos: Vos estis lux mundi, apud quem Matth.5
non est differentia Iudæi, siue gentilis: nec illa umbra, quæ uersabatur in lege, premit eos,
qui de nationibus crediderunt: sed uerbo nos genuit, & uerbo ueritatis: quia umbra, &
imago, & species quædam ueritatis præcessit in lege, ut simus primitiæ creaturarum eius.
Et quo modo ipse primogenitus ex mortuis omnes in se mortuos suscitauit: sic ipse uirgo
primitias uirginum suorum in se uirgine dedicauit. Petrus quoque quid de uocatione gen- 1.Pet.1
tium sentiat, contemplemur: Benedictus, inquit, Deus & pater Domini nostri Iesu Chri-
sti, qui, secundum magnam misericordiam suam, regenerauit nos in spem uitæ, per resurre
ctionem Iesu Christi ex mortuis, in hereditatem incorruptam, & immaculatam, & immar-
cessibilem, quæ seruatur in cælis; in uos, qui uirtute Dei custodimini per fidẽ; in salutem,
quæ præparata est reuelari in tempore nouissimo. Vbi incorrupta prædicatur hereditas, &
immaculata, & immarcessibilis, & præparata in cælis, & in tempus nouissimum reseruata,
& spes uitæ æternæ, quando non nubent, neque nubentur, ibi aliis uerbis uirginitatis pri-
uilegia describuntur. nam & in sequentibus hoc ipsum docet: Propter hoc accincti lumbos
mentis uestræ, uigilantes perfecte, sperate in eam gratiam, quæ uobis deferenda est in reue
latione Iesu Christi. Quasi filii obedientiæ non conformemini prioribus ignorantiæ uestræ
desideriis, sed secundum eum, qui uos uocauit sanctum, & ipsi sancti estote, in omni con-
uersatione. Scriptum est enim: Sancti estote, quia ego sanctus sum. Neque enim corrupti- Leuit.19
bili auro & argento redempti sumus, sed pretioso sanguine immaculati agni Iesu Christi, ut 1.Pet.1
castificemus animas nostras in obedientia ueritatis, renati non ex coitu corruptibili, sed ex
incorruptione, per uerbum uiuentis Dei, & permanentis; & sicut lapides uiui ædificemur
in domum spiritualem, sanctum sacerdotium, offerentes spirituales uictimas, per Christum
dominum nostrum. nos enim sumus genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, po
pulus acquisitionis. Christus pro nobis carne mortuus est. Armemur eadem conuersatio- 1.Pet.4
ne, qua Christus: quoniam, qui passus est in carne, quieuit a peccato; ut nequaquam
in desideriis hominum, sed in uoluntate Dei reliquum in carne tempus exigamus. sufficit
enim nobis præteritum tempus, quando ambulauimus in luxuriis, & desideriis, ceterisq.
uitiis. Grandia nobis, & pretiosa uirginitatis promissa donauit; ut per hanc efficiamur

diuinæ consortes naturæ, fugientes eam, quæ in mundo est, cócupiscentiam corruptionis. 2.Pet.2 Nouit Dominus pios de tentatione eripere, & iniquos cruciandos in diem reseruare iudicii, præcipue eos, qui post carnem in desideriis pollutionis ambulant, & dominationes despiciunt, audaces, & procaces. isti enim, quasi irrationabilia iumenta, in uentrem, & libidinē proni sunt, blasphemantes; qui & in corruptione sua corrumpentur; recipientq. mercedem iniquitatis luxuriam; qui putāt delicias esse, iniustitiam, sordes, & maculas, & nihil aliud nisi de uoluptatibus cogitantes; qui habent oculos plenos adulterio, & insatiabili libidine, & decipiunt animas necdum Christi caritate robustas. loquuntur enim uerba tumentia, & indoctos facile illecebris carnis irretiunt, repromittentes eis libertatem, cum ipsi serui uitiorum sint, atque luxuriæ, & corruptionis. unusquisque enim ei subiacet passioni, a qua uincitur. Quod si, fugientes coinquinationes mundi per scientiā saluatoris nostri Iesu Christi, iisdem rursum superantur, quæ ante superauerant: facta sunt eis nouissima peiora prioribus: meliusq. eis erat, non nosse uiam iustitiæ, quam post agnitionē retrorsum conuerti, & relinquere sanctum mandatū, quod eis traditum fuerat. Completumq. est in eis uerissimū illud prouerbiū: Canis reuersus ad uomitum suum: et, Sus lota in uolutabro luti. Nolui omnē locum secundæ Petri epistolæ ponere, ne longum facerem; sed tantummodo ostendi, spiri-
2.Pet.3 tus sancti uaticinio huius temporis & doctores, & hæresim prænunciatam. Denique manifestius eos denotat, dicens: Venient in nouissimis diebus illusores seducentes, iuxta propria desideria ambulātes, &c. Descripsit sermo apostolicus Iouinianū loquentem buccis tumentibus, & inflata uerba trutinātem, repromittentē in cælis libertatem, cum ipse corruptionis seruus sit, atque luxuriæ, canis reuertens ad uomitū suum. nam cum monachum esse se iactitet; & post sordidam tunicam, & nudos pedes, & cibariū panem, & aquæ potum, ad candidam uestem, & nitidam cutem, ad mulsum, & elaboratas carnes, ad iura Apitii, & Paxami, ad balneas quoque, ac friullas, & popinas se conferat: manifestum est, quod terram cælo, uitia uirtutibus, uentrem præferat Christo, & purpuram coloris eius putet regna cælorum. Et tamen iste formosus monachus, crassus, nitidus, dealbatus, & quasi sponsus semper incedens, aut uxorem ducat, ut æqualem uirginitatem nuptiis probet: aut, si non duxe-
1.Ioan.2 rit, frustra contra nos uerbis agit, cum opere nobiscum sit. Sed & Ioannes in eadem uerba concordat: Nolite diligere mundum, neque ea, quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est caritas patris in eo. quoniam omne, quod in mundo est, desiderium carnis est, & desiderium oculorum, & superbia huius uitæ, quæ non est de patre, sed de mundo est. Et: Mundus præterit, & desiderium eius: qui autem facit uoluntatem Dei, manet in æternum. Mandatum nouum scripsi uobis; quod est uerissimum & in Christo, & in nobis:
1.Ioan.3 quia tenebræ præterierunt, & lux iam lucet. Et rursum: Carissimi nunc filii Dei sumus, & necdum apparuit quid futuri sumus. Scimus autem, quia, cum apparuerit, similes ei erimus: quoniam uidebimus eum, sicuti est: Et omnis, qui habet hanc spem, castificat semet-
1.Ioan.4 ipsum, sicut & ille castus est. In hoc perfecta est nostra caritas, si fiduciam habeamus in die
Iud.1 iudicii, ut, quo modo ille est, sic & nos simus in hoc sæculo. Epistola quoque Iudæ tale quid
Apoc.7 significat. Odientes & carnis pollutam tunicā. Legamus Apocalypsim Ioānis; & ibi reperiemus agnum super montem Sion, & cum eo centum quadragintaquatuor millia signatorum, habentium nomen eius, & nomen patris eius scriptum in frontibus suis, qui cantant canticum nouum: & nemo potest dicere canticum illud, nisi hi, qui empti sunt de terra. Isti sunt, qui cum mulieribus se non coinquinauerunt: uirgines enim permanserunt. hi sequuntur agnum, quocumque uadit: Empti sunt enim ex hominibus primitiæ Deo, & agno; & in ore ipsorum non est inuentū mendacium; & sine macula sunt. De singulis tribubus, excepta tribu Dan, pro qua reponitur tribus Leui, duodena millia uirginum signatorum creditura dicuntur, qui cum mulieribus non sunt coinquinati. Ac ne putaremus de iis dici, qui scorta non norunt, statim intulit: Virgines enim permanserunt. Ex quo ostendit, omnes, qui uirgines non permanserunt, ad comparationem purissimæ & angelicæ castitatis, & ipsius Domini nostri Iesu Christi esse pollutos. Hi sunt, qui cantant canticum nouum, quod nemo potest canere, nisi qui uirgo est. Hi sunt primitiæ Dei, & agni, & sine macula. Si uirgines primitiæ Dei sunt: ergo uiduæ, & in matrimonio continentes erunt post primitias, id est, in secundo & tertio gradu; nec prius perditus populus saluari poterit, nisi tales hostias castitatis Deo obtulerit, & immaculatum agnum purissimis uictimis reconciliauerit. Infini-
Matth.25 tum est, de euangelio decem uirginum exponere sacramentū, quinque stultarum, & quinque sapientum. hoc solum nunc dico, quod quo modo absque ceteris operibus uirginitas sola non saluat, sic omnia opera absque uirginitate, puritate, cótinentia, castitate, imperfecta sunt.

ſunt. ex quo nequaquam nos illud poterit impedire, quod aduerſarius obiicit, fuiſſe Dominum in Cana Galilææ, & nuptiarũ feſta celebraſſe, quando aquas uertit in uinum. Hoc Ioan. 2
enim breuiſſime reſpondebo, quod, qui octaua die circumciſus eſt, & pro quo par turturũ Luc. 2
& duo pulli columbarum die purgationis oblati ſunt, cum ceteris, antequam pateretur, Iudaicam conſuetudinem comprobauit, ne illis occaſionem iuſte ſe interficiendi tribuere uideretur, quaſi legem deſtruens, damnansq. naturam. Quamquam & hoc pro nobis faciat. Qui enim ſemel uenit ad nuptias, ſemel docuit eſſe nubendum. Et tunc uirginitati poſſet officere, ſi nuptias poſt uirginitatem & uiduitatis caſtimoniam non in gradu tertio poneremus. nunc autem, cum hæreticorum ſit damnare coniugia, & Dei ſpernere condicionem; quidquid de laude dixerit nuptiarum, libenter audimus. Eccleſia enim matrimonia nõ damnat, ſed ſubiicit; nec abiicit, ſed diſpenſat; ſciens, ut ſupra diximus in domo magna non 2. Tim. 2
ſolum eſſe uaſa aurea, & argentea, ſed & lignea, & fictilia; & alia eſſe in honorem, alia in contumeliam; & quicumque ſe mundauerit, eum futurum eſſe uas honorabile, & neceſſarium in omne opus bonum præparatum. Satis abundeq. Chriſtianæ pudicitiæ & uirginitatis angelicæ de diuinis libris exempla præbuimus: ſed quoniam intellexi in cõmentariis aduerſarii, prouocari nos etiam ad mundi ſapientiam, quod numquã hoc genus in ſæculo ſit probatum, & nouum dogma contra naturam religio noſtra prodiderit; percurram breuiter Græcas, & Latinas, barbarasq. hiſtorias; & docebo, uirginitatem ſemper tenuiſſe pudicitiæ principatum. Referunt fabulæ, Atalantam Calydoniam uirginem ſemper in uenatibus, ſemper in ſiluis, non tumentes uteros feminarum, faſtidiaq. conceptuum, ſed expeditam & caſtam amaſſe uirtutem. Harpalicen quoque uirginem Thraciã, inſignis poeta deſcribit, & reginam Volſcorum Camillam, quam Turnus, cui auxilio uenerat, laudare uolens, non amplius habuit, quod diceret, niſi uirginem nominaret, O decus Italiæ uirgo. Chalcœcus quoque filia illa λίω, uirgo perpetua, peſtilentiam patriæ ſcribitur ſpontanea morte ſoluiſſe, & Iphigeniæ uirginis ſanguis aduerſos placaſſe uentos. Quid referam Sibyllas Erithræam, atque Cumanam, & octo reliquas? (nam Varro decem fuiſſe autumat) quarum inſigne uirginitas eſt, & uirginitatis præmiũ diuinatio? Quod ſi Aeolici genere ſermonis Sibylla θιοϐέλη appellatur: recte cõſilium Dei ſola ſcribitur noſſe uirginitas. Caſſandrã quoque, & Chryſein, uates Apollinis, ac Iunonis, uirgines legimus. Et ſacerdotes Dianæ Tauricæ, & Veſtæ, innumerabiles extiterunt. quarum una Minutia propter ſuſpicionem ſtupri uiua defoſſa eſt, iniuſta, ut reor, pœna, niſi grande crimen putaretur læſa uirginitas. Certe, Romanus populus quanto honore uirgines ſemper habuerit, hinc apparet, quod conſules, & imperatores, & in curribus triumphantes, qui de ſuperatis gentibus trophœa referebant, & omnis dignitatis gradus eis de uia cedere ſolitus ſit. Claudia, uirgo Veſtalis, cum in ſuſpicionem ueniſſet ſtupri, & ſimulacrum matris Idææ in uado Tyberis hæreret, ad comprobandam pudicitiam ſuam fertur cingulo duxiſſe nauem, quam multa millia hominum trahere nequiuerant. Melius tamen, inquit Lucani poetæ patruus, cum illa eſſet actum, ſi hoc, quod euenit, ornamentum potius exploratæ fuiſſet pudicitiæ, quam dubiæ patrocinium. Nec mirum hoc de hominibus; cum Mineruam quoque, & Dianam uirgines deas finxerit error gentilium; & inter duodecim ſigna cæli, quibus mundum uolui putant, uirginem collocarint. Magna iniuria nuptiarum, ut ne inter ſcorpios quidem, & centauros, & cancros, & piſces, & ægocerotas, uxorem maritumq. contruſerint. Triginta Athenienſium tyranni, cum Phidonem in conuiuio necaſſent, filias eius uirgines ad ſe uenire iuſſerunt, & ſcortorum more nudari, ac ſuper pauimenta, patris ſanguine cruentata, impudicis geſtibus ludere: quæ, pauliſper diſſimulato doloris habitu, cum temulentos conuiuas cernerent, quaſi ad requiſita naturæ egredientes, inuicem ſe complexæ præcipitauerunt in puteum, ut uirginitatem morte ſeruarent. Demotionis, Areopagitarum principis, uirgo filia, audito ſponſi Leoſthenis interitu, qui bellum Lamiacum concitarat, ſe interfecit; aſſerens, quamquam intacta eſſet corpore, tamen, ſi alterum accipere cogeretur, quaſi ſecundũ acciperet, cũ priori mente nupſiſſet. Spartiatæ, & Meſſenii diu inter ſe habuere amicitias, intantum, ut ob quædam ſacra etiam uirgines ad ſe mutuo mitterent. quodam igitur tempore, cum quinquaginta uirgines Lacedæmoniorum Meſſenii uiolare tentaſſent, de tanto numero ad ſtuprum nulla conſenſit, ſed omnes libentiſſime pro pudicitia occubuerunt. quamobrem graue bellum, & longiſſimum concitatum eſt; & poſt multum temporis Mamertia ſubuerſa eſt. Ariſtoclides, Orchomeni tyrannus, adamauit uirginem Stymphalidem: quæ cum, patre occiſo, ad templum Dianæ confugiſſet, & ſimulacrum eius teneret, nec ui poſſet auelli, in eodem loco confoſſa eſt:

ob cuius necem, tanto omnis Arcadia dolore commota est, ut bellum publice sumeret, & necem uirginis ulcisceretur. Aristomenes Messenius, uir iustissimus, uictis Lacedæmoniis, & quodam tempore nocturna sacra celebrantibus, quæ uocabantur Hiacynthina, rapuit de choris ludentium uirgines quindecim; &, tota nocte gradu concito, fugiens excessit de finibus Spartanorum. cumq. eas comites eius uellent uiolare; monuit, quantum potuit, ne hoc facerent; & ad extremum quosdam non parentes interfecit, ceteris metu coercitis. redemptæ postea a cognatis puellæ, cum Aristomenem uiderent cædis reum fieri, tamdiu ad patriam non sunt reuersæ, quamdiu iudicum aduolutæ genibus defensorem pudicitiæ suæ cernerent absolutum. Quo ore laudandæ sunt Scedasi filiæ in Leuctris Bœotiæ, quas traditum est, absente patre, duos iuuenes prætereuntes iure hospitii suscepisse? qui multum indulgentes uino, uim per noctem intulere uirginibus: quæ, amissæ pudicitiæ nolentes superuiuere, mutuis conciderunt uulneribus. Iustum est & Locridas uirgines non tacere: quæ cum Ilium mitterentur ex more per annos circiter mille, nulla obsceni rumoris, & pollutæ uirginitatis ullam fabulam dedit. Quis ualeat silentio præterire septem Milesias uirgines? quæ, Gallorum impetu cuncta uastante, ne quid indecens ab hostibus sustinerent, turpitudinem morte fugerunt, exemplum sui cunctis uirginibus relinquentes, honestis mentibus magis pudicitiam curæ esse, quam uitam. Nicanor, uictis Thebis, atque subuersis, unius uirginis captiuæ amore superatus est. cuius coniugium expetens, & uoluntarios amplexus, quod scilicet captiua optare debuerat; sensit pudicis mentibus plus uirginitatem esse, quam regnum; & interfectam propria manu, flens & lugens amator tenuit. Narrant scriptores Græci, & aliam Thebanam uirginem, quam hostis Macedo corruperat, dissimulasse paulisper dolorem, & uiolatorē uirginitatis suæ iugulasse postea dormientem, seq. interfecisse gladio; ut nec uiuere uoluerit post perditam castitatem, nec ante mori, quam sui ultrix existeret. Apud gymnosophistas Indiæ, quasi per manus huius opinionis auctoritas traditur, quod Buddam, principem dogmatis eorum, e latere suo uirgo generarit. Nec hoc mirum de barbaris; cum, Mineruam quoque de capite Iouis, & liberum patrem de femore eius procreatos, doctissima finxerit Græcia. Speusippus quoque, sororis Platonis filius, & Clearchus in laude Platonis, & Anaxilides in secundo libro Philosophiæ, Perictionem, matrem Platonis, phantasmate Apollinis oppressam ferunt; & sapientiæ principem non aliter arbitrantur, nisi de partu uirginis editum. Sed & Timæus scribit Pythagoræ uirginem filiam choro uirginum præfuisse, & castitatis eas instituisse doctrinis. Diodorus Socraticus quinque filias dialecticas insignis pudicitiæ habuisse narratur; de quibus & Philo, Carneadis magister, plenissimam scribit historiam. Ac ne nobis Dominum saluatorem de uirgine procreatum Romana exprobraret potentia; auctores urbis & gentis suæ Ilia uirgine & Marte genitos arbitrantur. Hæc de uirginibus sæculi, currens per multiplices historias, & properans sermo perstrinxerit. Veniam ad maritatas; quæ, mortuis, uel occisis uiris, superuiuere noluerunt, ne cogerentur secundos nosse concubitus; & quæ mire unicos amauerunt maritos; ut sciamus digamiam apud ethnicos etiam reprobari. Dido, soror Pygmalionis, multo auri & argenti pondere congregato, in Africam nauigauit, ibiq. urbem Carthaginem condidit: & cum ab Iarba, rege Libyæ, in coniugium peteretur, paulisper distulit nuptias, donec conderet ciuitatem: nec multo post extructa in memoriam mariti quondam Sichæi pyra, maluit ardere, quam nubere. Casta mulier Carthaginem cōdidit, & rursum eadem urbs in castitatis laude finita est. uam Hasdrubalis uxor, capta, & incensa urbe, cum se cerneret a Romanis capiendam esse, apprehensis ab utroque latere paruulis filiis, in subiectum domus suæ deuolauit incendium. Quid loquar Nicerati coniugem? quæ impatiens iniuriæ uiri, mortem sibi ipsa consciuit; ne triginta tyrannorū, quos Lysander, uictis Athenis, imposuerat, libidinē sustineret. Artemisia quoque, uxor Mausoli, insignis pudicitiæ fuisse perhibetur. quæ cum esset regina Cariæ, & nobilium poetarū atque historicorum laudibus prædicetur; in hoc uel maxime effertur, quod defunctum maritum sic semper amauit, ut uiuum; & miræ magnitudinis extruxit sepulcrum, intantum, ut usque hodie omnia sepulcra pretiosa ex nomine eius Mausoloea nuncupentur. Teuta, Illyricorum regina, ut longo tempore uiris fortissimis imperaret, & Romanos sæpe frangeret, miraculo utique meruit castitatis. Indi, ut omnes pene barbari uxores plurimas habent. apud eos lex est, ut uxor carissima cum defuncto marito cremetur. Hæ igitur contendunt inter se de amore uiri: & ambitio summa certantium est, ac testimonium castitatis, dignam morte decerni. itaque uictrix in habitu ornatuq. pristino iuxta cadauer accubat, amplexans illud, & deosculans, & suppositos ignes pudicitiæ laude contemnens. Puto, quæ

quæ sic moritur, secundas nuptias non requirit. Alcibiades ille Socraticus, uictis Atheniensibus, fugit ad Pharnabazum. qui, accepto pretio a Lysandro, principe Lacedæmoniorum, iussit eum interfici. cumq. suffocato caput esset ablatum, & missum Lysandro in testimonium cædis expletæ; reliqua pars corporis iacebat insepulta. sola igitur concubina, contra crudelissimi hostis imperium, inter extraneos, & imminente discrimine, funeri iusta persoluit, mori parata pro mortuo, quem uiuum dilexerat. Imitentur matronæ,& matronæ Christianæ, saltem coucubinarum fidem; & præstent liberæ, quod captiua seruauit. Strato, regulus Sidonis, mauu propria se uolens confodere, ne imminentibus Persis ludibrio foret, quorum fœdus Aegyptii regis societate neglexerat; retrahebatur formidine, & gladium, quem arripuerat, circumspectans, hostium pauidus expectabat aduentum. quē iam iamq. capiendū uxor intelligens, extorsit acinacem de manu, & latus eius transuerberauit: compositoq. ex more cadaueri se moriens superiecit, ne post uirginalia fœdera alterius coitum sustineret. Xenophon in Cyri maioris scribit infantia, occiso Abradote uiro, quem Panthea uxor mito amore dilexerat, collocasse se iuxta corpus lacerum, &, confosso pectore, sanguinem suū mariti infudisse uulneribus. Iustam causam regis occidendi putauit uxor, quam maritus nudam amico suo & ignorantem monstrauerat. iudicauit enim se non amari, quæ & alteri posset ostendi. Rhodogune, filia Darii, post mortem uiri, nutricem, quæ illi secundas nuptias suadebat, occidit. Alcestin fabulæ ferunt pro Admeto spōte defunctam: & Penelopes pudicitia Homeri carmen est. Laodamia quoque poetarū ore cantatur, occiso apud Troiam Protesilao, noluisse superuiuere. Ad Romanas feminas transeam,& primā ponam Lucretiam: quæ uiolatæ pudicitiæ nolens superuiuere, maculam corporis cruore deleuit. Duellius, qui primus Romæ nauali certamine triumphauit, Biliam uirginem duxit uxorem, tantæ pudicitiæ, ut illo quoque fæculo pro exemplo fuerit, quo impudicitia monstrum erat, non uitium. is iam senex, & trementi corpore, in quodam iurgio audiuit exprobrari sibi os fœtidum; & tristis se domū contulit: cumq. uxori questus esset, quare numquam se monuisset, ut huic uitio mederetur; Fecissem, inquit illa, nisi putassem omnibus uiris sic os olere. Laudanda in utroque pudica & nobilis femina,& si ignorauit uitium uiri, & si patienter tulit, & quod maritus infelicitatem corporis sui, non uxoris fastidio, sed maledicto sensit inimici. Certe, quæ secundum ducit maritum, hoc non potest dicere. Marcia, Catonis filia minor, cum quæreretur ab ea, cur post amissum maritum denno non nuberet; respondit, nō se inuenire uitum, qui se magis uellet, quam sua. quo dicto ostendit, diuitias magis in uxoribus eligi solere, quā pudicitiam; & multos non oculis,sed digitis uxores ducere. optima sane res, quam auaritia conciliat. Eadem cum lugeret uirum; & matronæ ab ea quærerent, quem diem baberet luctus ultimum; ait, quem & uitæ. Arbitror, quæ ita uirum quærebat absentem, de secundo matrimonio non cogitabat. Brutus Porciam uirginem duxit uxorem, Marciam Cato non uirginem: sed Marcia inter Hortensium Catonemq. discurrit: & siue Catone uiuere Marcia potuit, Porcia sine Bruto nou potuit. magis enim se unicis uitis applicant feminæ: &, nihil aliud nosse, magnum arctioris indulgentiæ uinculum est. Anniam cum ptopinquus moneret, ut alteri uiro nuberet: esse enim ei & ætatem integram, & faciem bonam: nequaquam, inquit, hoc faciam. si enim uirum bonum inuenero,nolo timere ne perdam: si malum, quid necesse est post bonum pessimum sustinere? Porcia minor, cum laudaretur apud eam quædam bene morata, quæ secundum babebat maritum, respondit: Felix & pudica matrona, numquam præterquam semel uubit. Marcella maior rogata a matre sua, gauderet ne se uupsisse, respondit: ita ualde, ut amplius nolim. Valeria, Messallarum soror, amisso Seruio uiro, nulli uolebat nubere: quæ interrogara cur hoc faceret, ait sibi semper maritum Seruium uiuere. Sentio in catalogo feminarum multo me plura dixisse, quam exemplorum patitur consuetudo, & a lectore erudito iuste posse reprehendi: sed quid faciam, cum mihi mulieres nostri temporis Apostoli ingerant auctoritatem; &, necdum elato funere prioris uiri, memoriter digamiæ præcepta decantent? ut, quæ Christianæ pudicitiæ despiciunt fidem, discant saltem ab ethnicis castitatem. Fertur aureolus Theophrasti liber de nuptiis, in quo quærit,an uir sapiens ducat uxorem. et cū definisset, si pulchra esset, si bene morata, si honestis parentibus, si ipse sanus, ac diues, sic sapientem aliquando inire matrimonium, statim intulit: Hæc autem in nuptiis raro uniuersa concordant. Non est ergo uxor ducenda sapienti. Primum enim impediri studia philosophiæ, nec posse quemquam libris & uxori pariter inseruire. Multa esse, quæ matronarum usibus necessaria sint, pretiosæ uestes, aurum, gemmæ, sumptus, ancillæ, supellex uaria, lecticæ, & esseda deaurata. Deiude per noctes totas garrulæ cōque-

ftiones: Illa ornatior procedit in publicum; hæc honoratior ab omnibus: ego in conuentu feminarum misella despicior. Cur aspiciebas uicinam? quid cum ancillula loquebaris? de foro ueniens quid attulisti? Non amicum habere possumus, non sodalem. Alterius amorē, suum odium suspicatur. Si doctissimus præceptor in qualiber urbium fuerit, nec uxorem relinquere, nec cum sarcina ire possumus. Pauperem alere, difficile est: diuitem ferre, tormentum. Adde, quoniam nulla est uxoris electio, sed, qualiscumque obuenerit, habenda. si iracunda, si fatua, si deformis, si superba, si fœtida: quodcumque uitii est, post nuptias discimus. Equus, asinus, bos, canis, & uilissima mancipia, uestes quoque, & lebetes, sedile ligneum, calix, & urceolus fictilis probantur prius, & sic emuntur: sola uxor non ostenditur, ne ante displiceat, quā ducatur. Attendēda semper eius est facies, & pulchritudo laudanda: ne, si alteram aspexeris, se existimet displicere. Vocanda domina, celebrandus natalis eius, iurandum per salutem illius: ut sit superstes, optandum: honoranda nutrix eius, & gerula, seruus, patrimus, & alumnus, & formosus assecla, & procurator calamistratus, & in longam securamq. libidinem exectus spado: sub quibus nominibus adulteri delitescunt. quoscumque illa dilexerit, ingratis amandi. Si totam domum regendam ei commiseris; seruiendum est. si aliquid tuo arbitrio reseruaueris; fidem sibi haberi non putabit, sed in odiū uertetur, ac iurgia; &, nisi cito consulueris, parabit uenena. Anus, & aruspices, & hariolos, & institores gemmarum sericarumq. nestium si intromiseris, periculum pudicitiæ est; si prohibueris, suspicionis iniuria. Verum quid prodest etiam diligens custodia, cum uxor seruari impudica non possit, pudica non debeat? Infida enim custos est castitatis necessitas: & illa nere pudica dicenda est, cui licuit peccare, si uoluit. Pulchra cito adamatur, fœda facile cōcupiscit. Difficile custoditur, quod plures amant. Molestum est possidere, quod nemo habere dignetur. Minore tamen miseria deformis habetur, quam formosa seruatur. Nihil tutum est, in quod totius populi uota suspirant. Alius forma, alius ingenio, alius facetiis, alius liberalitate solicitat. Aliquo modo uel aliquando expugnatur, quod undique incessitur. Quod si, propter dispensationem domus, & languoris solatia, & fugam solitudinis ducuntur uxores: multo melius seruus fidelis dispensat, obediens auctoritati domini, & dispensationi eius obtemperans, quam uxor: quæ in eo se existimat dominam, si aduersum uiri faciat uoluntatem, idest, quod placet, non quod iubetur. Assidere autem ægrotanti magis possunt amici, & uernulæ beneficiis obligati, quam illa, quæ nobis imputat lacrymas suas, & hereditatis spe uendit illuuiem; & solicitudinem iactans, languentis animum desperatione conturbat. Quod si ipsa languerit; coægrotandum est, & numquam ab eius lectulo recedendum. aut, si bona fuerit & suauis uxor, quæ tamen rara auis est; cum parturiente gemimus, cum periclitante torquemur. Sapiens autem numquam solus esse potest: habet secum omnes, qui sunt, quiq. umquam fuerunt boni; & animum liberum, quocumque uult, transfert: quod corpore non potest, cogitatione complectitur; &, si hominum inopia fuerit, loquitur cum deo. numquam minus solus erit, quam cum solus fuerit. Porro, liberorum causa uxorem ducere, ut uel nomen nostrum non intereat, uel babeamus senectutis præsidia, & certis utamur heredibus; stolidissimum est. Quid enim ad nos pertinet recedentes e mundo, si nomine nostro alius nominetur; cum & filius non statim patris uocabulum referat; & innumerabiles sint, qui eodem appellentur nomine? Aut quæ senectutis auxilia sunt, enutrire domi, qui aut prior te forte moriatur, aut peruersissimis sit moribus? aut certe, cum ad maturam ætatem uenerit, tarde ei uidearis mori? Heredes autem meliores, & certiores amici sunt, & propinqui, quos iudicio deligas, quam quos, uelis nolis, habere cogaris. licet certior hereditas sit, dum adiuiuis, bene abuti substantia tua, quam tuo labore quæsita in incertos usus relinquere. Hæc & huiuscemodi Theophrastus disserēs, quē

Phil. 3. & 1 non suffundat Christianorum, quorū conuersatio est in cælis, qui quotidie dicunt: Cupio dissolui, & esse cum Christo? Heredem nimirum desiderabit hominem coheres Christi: & optabit liberos, nepotumq. serie delectabitur, quos forsitan sit occupaturus Antichristus,

Exod. 29 cum legamus Moysen & Samuelem filiis suis alios prætulisse, nec putasse liberos, quos uide

1. Reg. 8 bant Domino displicere? Cicero, rogatus ab Hirtio, ut, post repudium Terentiæ, sororem eius duceret, omnino facere supersedit, dicens, non posse se uxori & philosophiæ pariter operam dare. illa interim coniux egregia, & quæ de fontibus Tullianis hauserat sapientiā, nupsit Sallustio, inimico eius, & tertio Messallæ Coruino, & quasi per quosdam gradus eloquentiæ deuoluta est. Socrates Xantippen, & Myron, neptem Aristidis, duas habebat uxores. quæ cum crebro inter se iurgarentur; & ille eas irridere esset solitus, quod propter se, fœdissimum hominem, simis naribus, recalua fronte, pilosis humeris, & repandis cruribus, discepta-

disceptarent; nouissime uerterunt in eum impetum, & male multatum fugientemq. diu persecutæ sunt. Quodam autem tempore cum infinita conuicia ex superiori loco ingerenti Xantippæ restitisset, aqua perfusus immunda, nihil amplius respondit, quam capite deterso: Sciebam, inquit, futurum, ut ista tonitrua himber sequeretur. L. Syllæ (Felicis, si non habuisset uxorem) Metella coniux palam erat impudica: & (qnia nouissimi mala nostra discimus) id Athenis cantabatur, & Sylla ignorabat, secretaq. domus suæ primum hostium conuicio didicit. Cn. Pompeio Muciam uxorem impudicam, quam Pontici spadones & Mithridaticæ ambiebant cateruæ, cum eum putarent ceteri scientem pati, indicauit in expeditione commilito, & uictorem totius orbis tristi nuncio consternauit. M. Cato Censorius habuit uxorem Actoriam Paullam, humili loco natam, uinolentam, imporentem, &, quod nemo posset credere, Catoni superbam. Hoc ideo dico, ne quis putet, si pauperem dnxerit, satis se concordiæ prouidisse. Philippum, regem Macedonum, contra qnem Demosthenis Philippicæ tonant, introeuntem ex more cubiculum uxor exclusit irata: qui exclusus tacuit, & iniuriam suam uersu tragico consolatus est. Gorgias rhetor librum pulcherrimum de concordia Græcis tunc inter se dissidentibus recitauit Olympiæ. cui Melanthius, inimicus eius, Hic nobis, inquit, de concordia præcipit, qui se, & uxorem, & ancillam, tres in una domo, concordare non potuit. æmulabatur quippe nxor eius ancillulæ pulchritudini, & castissimum nirum quotidianis iurgiis exagitabat. Totæ Euripidis tragœdiæ, in mulieres maledicta sunt. unde & Hermione loquitur: Malarum me mulierum decepere consilia. In Lepti, urbe semibarbara, posita in solitudine, moris est, ut nurus altera die socrum ollam muruum postulet. cui illa statim negat: ut scias illud uerum esse Terentii, quod consulto ambigue extulit: Quid est hoc? omnes socrus oderunt nurus.

Legimus quendam apud Romanos nobilem, cum eum amici arguerent, quare uxorē formosam, & castam, & diuitem repudiasset, protendisse pedem, & dixisse eis: Et hic soccus, quem cernitis, uidetur uobis nouus, & elegans; sed nemo scit præter me, ubi me premat.

Scribit Herodotus, quod mulier cum ueste deponat & uerecundiam. Et noster Comicus fortunatum putat, qui uxorem numquam duxerit. Quid referam Pasiphaen, Clytemnestram, & Eriphylam: quarum prima deliciis diffluens, quippe ur regis uxor, tauri dicitur expetisse concubitus; altera occidisse uirum ob amorē adulteri; tertia prodidisse Amphiaraum, & saluti uiri monile aureum prætulisse. Quidquid tragœdiæ tument, & domos, urbes, regnaq. subuertit, uxorum pellicumq. contentio est. Armantur parentum in liberos manus: nefandæ apponuntur epulæ: &, propter unius mulierculæ raptum, Europa atque Asia decennali bello confligunt. Quasdam repudiatas, altero nnptiarum die statim nupsisse legimus. Vterque reprehendendus maritus, & cui tam cito displicuit, & cui tam cito placuit. Epicurus, uoluptatis assertor, (quamquam Metrodorus, discipulus eius, Leontium habuerit uxorem) raro dicit sapienti ineunda coniugia; quia multa incommoda admixta sunt nuptiis: et quo modo diuitiæ, & honores, & corporum sanitates, & cetera, quæ indifferentia nominamus, nec bona, nec mala sunt, sed uelut in meditullio posita, usu & euentu uel bona uel mala fiunt; ita & uxores sitas in bonorum malorumq. confinio: graue autem esse uiro sapienti uenire in dubium, utrum bonam an malam ducturus sit. Ridicule Chrysippus ducendam uxorem sapienti præcipit; ne Iouem Gamelium & Generhlium uiolet. isto enim modo apud Latinos ducenda uxor non erit, quia Iouem non habent nuptialem. quod si deorum, ut putant, nomina uitæ hominum præiudicant: offendet ergo Statorem Iouem, qui libenter sederit. Scripserunt Aristoteles, & Plutarchus, & noster Seneca de matrimonio libros: ex quibus & superiora nōnulla sunt, & ista, quæ subiicimus. Amor formæ, rationis obliuio est, & insaniæ proximus: fœdum minimeq. conueniens animo sospiti uitium. turbat consilia: altos & generosos spiritus frangit: a magnis cogitationibus ad humillimas detrahit: querulos, iracundos, temerarios, dure imperiosos, seruiliter blandos, omnibus inutiles, ipsi nouissime amori facit. nam cū fruendi cupiditate insatiabilis flagrat; plura tempora suspicionibus, lacrymis, conquestionibus perdit; odium sui facit; & ipse nouissime sibi odio est. Tota amoris insectatio apud Platonem exposita est; & omnia eius incommoda Lysias explicat; quod non iudicio, sed furore ducatur; & maxime uxorum pulchritudini grauissimus custos accubet. Refert præterea Seneca, cognouisse se quendam ornatum hominem, qui exiturus in publicum, fascia uxoris pectus colligabat, & ne puncto quidem horæ præsentia eius carere poterat: potionemq. nullam, nisi alterius tactam labris, uir & uxor hauriebant: alia deinceps non minus inepta facientes, in quæ improuida uis ardētis affectus erumpebat. Origo quidem amoris honesta erat, sed magnitudo

deformis

deformis. Nihil autem intereſt, quam ex honeſta cauſa quis inſaniat. Vnde & Xyſtus in ſen tentiis, Adulter eſt, inquit, in ſuam uxorem amator ardentior. In aliena quippe uxore omnis amor turpis eſt, in ſua nimius. Sapiens uir iudicio debet amare cõiugem, non affe ctu. Reget impetus uoluptatis, nec præceps feretur in coitum. Nihil eſt fœdius, quam uxo rem amare quaſi adulteram. Certe, qui dicunt ſe cauſa reipublicæ, & generis humani uxoribus iungi, & liberos tollere; imitentur ſaltem pecudes, &, poſtquam uxorum uenter intumuerit, non perdant filios; nec amatores uxoribus ſe exhibeant, ſed maritos. Quorundam matrimonia adulteriis cohæſerunt: &, o rem improbam, iidem illis pudicitiam præceperunt, qui abſtulerant. itaque cito eiuſmodi nuptias ſatietas ſoluit. cum primum lenocinium libidinis abſceſſit, quod libebat euiluit. Nam quid, ait Seneca, de uiris pauperibus dicam, quorum in nomen mariti, ad eludendas leges, quæ contra cælibes latæ ſunt, pars magna conducitur? Quo modo poteſt tegere mores & præcipere caſtitatem, & mariti auctoritatem tenere, qui nupſit? Doctiſſimi uiri uox eſt, pudicitiam in primis eſſe retinendã: qua amiſſa, omnis uirtus ruit. In hac muliebrium uirtutum principatus eſt. hæc pauperem commendat, diuitem extollit, deformem redimit, exornat pulchram; bene meretur de maioribus, quorum ſanguinem furtiua ſobole non uitiat; bene de liberis, quibus nec de matre erubeſcendum, nec de patre dubitandum eſt; bene in primis de ſe, quam a contumelia externi corporis uindicat. Captiuitatis nulla maior calamitas eſt, quam ad alienam libidinem trahi. Viros conſulatus illuſtrat, eloquentia in nomen æternum effert, militaris gloria triumphusq. nouæ gentis conſecrat. multa ſunt, quæ præclara ingenia nobilitent. Mulieris uirtus proprie pudicitia eſt. Hæc Lucretiam Bruto æquauit, neſcias an & prætulerit: quoniam Brutus, non poſſe ſeruire, a femina didicit. hæc æquauit Corneliam Graccho, hæc Porciam alteri Bruto. Notior eſt marito ſuo Tanaquil. illum inter multa regum nomina iam abſcondit antiquitas: hanc rara inter feminas uirtus altius ſæculorum omnium memoriæ, quam ut excidere poſſit, infixit. Imitentur ergo nuptæ Theano, Cleobulinam, Gorgunten, Timocliam, Claudias, atque Cornelias: & cum Apoſtolum malis mulieribus
1.Cor.7 digamiam uiderint ignoſcentem, legant, antequam religio noſtra fulgeret in mundo, unicubas ſemper habuiſſe inter matronas decus; per illas Fortunæ muliebri ſacra fieri ſolitum, nullum ſacerdotem digamum, nullum flaminem bimaritum; hierophantas quoque Athenienſium uſque hodie cicutæ ſorbitione caſtrari, &, poſtquam in pontificatum fuerint electi, uiros eſſe deſinere.

DIVI HIERONYMI
aduerſus Iouinianum
liber ſecundus.

SECVNDA propoſitio eſt, eos, qui fuerunt baptizati, a diabolo nõ poſſe ten
Act.8 tari. et, ne hoc ſtulte dicere uideretur, adiecit: Quicumque autẽ tentati fuerint, oſtendi eos aqua, & non ſpiritu baptizatos. Quod in Simone Mago legimus.
1.Ioan.3 Vnde & Ioannes dicit: Omnis, qui natus eſt ex Deo, peccatum nõ facit, quoniam ſemen ipſius in eo manet, & non poteſt peccare, quia ex Deo natus eſt, & in hoc ma
1.Ioan.5 nifeſti ſunt filii Dei & filii Diaboli. et in fine epiſtolæ: Omnis, qui natus eſt ex Deo, non peccat, ſed generatio Dei conſeruat eum, & malignus non tangit eum. Reuera fortis obiectio, & quæ indiſſolubilis permaneret, niſi ipſius Ioannis teſtimonio ſolueretur. ſtatim enim intulit: Filioli cuſtodite uos a ſimulacris. Si omnis, qui natus eſt ex Deo, non peccat, & a diabolo tentari non poteſt, quo modo præcipit ut caueant ne tententur? Et in eadem rur-
1.Ioan.1 ſus epiſtola: Si dixerimus, quia peccatum non habemus; ipſi nos ſeducimus, & ueritas in nobis non eſt. Si confiteamur peccata noſtra, fidelis & iuſtus eſt, ut remittat nobis peccata, & mundet nos ab omni iniquitate. Si dixerimus, quia non peccauimus: mendacem facimus eum, & uerbum eius non eſt in nobis. Exiſtimo quod Ioannes baptizatus ad baptizatos ſcripſerit, & quod omne peccatum a diabolo ſit. Ille peccatorem ſe confitetur, & ſperat remiſſionem poſt baptiſma peccatorum: & Iouinianus meus dicit: Ne tangas me, quoniam mundus ſum. Quid ergo? contraria ſibi Apoſtolus loquitur? Minime. In eodem quippe lo
1.Ioan.2 co cum hoc dixerit, ſtatim ediſſerit: Filioli mei hæc ſcribo uobis, ut non peccetis. Sed & ſi quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio

pitiatio pro peccatis nostris. Non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi. Et in hoc scimus, quod cognouimus eum, si mandata eius obseruemus. Qui dicit se nosse eum, & mandata eius non custodit, mendax est, & in eo ueritas non est. qui autem seruat uerbum eius, uere in hoc caritas Dei perfecta est. In hoc scimus, quoniam in ipso sumus. Qui dicit se in ipso manere, debet sicut ille ambulauit & ipse ambulare. Propterea, inquit, scribo uobis filioli mei: Omnis, qui natus est ex Deo, non peccat, ut non peccetis: & tamdiu sciatis uos in generatione Domini permanere, quamdiu non peccaueritis. Immo qui in generatione Domini perseuerant, peccare non possunt. Quæ enim communicatio luci 2.Cor.6
& tenebris? Christo & Belial? Quo modo dies & nox misceri non queunt: sic nec iustitia & iniquitas, peccatum & bona opera, Christus & antichristus. Si susceperimus Christum in hospitio nostri pectoris, illico fugamus diabolum. Si peccauerimus, & per peccati ianuam ingressus fuerit diabolus: protinus Christus recedit. Vnde & Dauid post peccatum, Redde mihi, ait, lætitiam salutaris tui, scilicet quã peccando amiserat. Qui dicit se nosse Deũ, Psal.50 Ioan.2
& mandata eius non custodit, mendax est, & in hoc ueritas non est. Christus ueritas appellatur: Ego sum, inquit, uia ueritas, & uita. Frustra nobis in eo plaudimus, cuius mandata non facimus. Scienti bonum, & non facienti illud peccatum est. Quo modo corpus sine Ioan.14
spiritu mortuum est, sic & fides sine operibus mortua est. Nec grande putemus unũ Deum Iacob 2
nosse, cum & dæmones credant & contremiscant. Qui dicit se in ipso manere, debet sicut 1.Ioan.2
ille ambulauit & ipse ambulare. Eligat aduersarius e duobus quod uult. optionem enim da mus. Manet in Christo, an non manet? Si manet, ita ergo ambulet ut Christus. Si autem temerarium est similitudinem uirtutum Domini polliceri, non manet in Christo, quia non ingreditur ut Christus. Ille peccatum non fecit, neque inuentus est dolus in ore eius: qui 1.Pet.2
cum malediceretur, non remaledixit, & tamquam agnus coram tondente sic non aperuit Esa.53
os suum, ad quem uenit princeps mundi istius, & inuenit in eo nihil: Qui cum peccatum Ioan.14
non fecisset, pro nobis peccatum eum fecit Deus: nos autem iuxta epistolam Iacobi, mul- 2.Cor.5
ta peccamus omnes, & nemo mundus a peccatis, nec si unius quidem diei fuerit uita eius: Iacob 3
Quis enim gloriabitur castum se habere cor? aut quis confidet mundum se esse a peccatis? Iob.14 Prou.20
Tenemurq. rei in similitudinem præuaricationis Adam. Vnde & Dauid, Ecce, ait, in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis concepit me mater mea. Et beatus Iob: Si fuero iu Rom.5
stus, os meum impia loquetur: & si sine crimine, prauus inueniar. Et si purificatus in niue Psal.50
& lotus mundis manibus, satis me sorde tinxisti, & execratum est me uestimentum meum. Iob 9
Verum ne penitus desperemus, arbitrantes nos post peccata baptismi non posse saluari, statim hoc ipsum temperat: Et si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Iesum 1.Ioan.2
Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi. Hoc ad credentes post baptisma loquitur, & aduocatum pro delictis eorum Dominum pollicetur. Nec dicit: Si quid peccaueritis, aduocatum habetis apud patrem Christum, & ipse est propitiatio pro peccatis uestris, ne eos diceres nõ plena fide baptisma consecutos: sed aduocatũ, inquit, habemus apud Patrem Iesum Christũ; & ipse est propitiatio pro peccatis nostris, & non solum pro Ioannis aliorumq. peccatis, sed etiam pro totius mundi. In toto autẽ mundo & apostoli sunt, omnesq. credentes. Ex quibus liquido comprobatur, post baptisma posse peccari. frustra enim habemus aduocatum Iesum Christum, si peccari non potest. Petrus apostolus, ad quem dictum fuerat, Qui Ioan. 13
lotus est, non necesse habet ut iterum lauet: Et, Tu es Petrus, & super hanc petram ædifi- Matth. 16
cabo Ecclesiam meam; ab ancilla perterritus negat. Et ipse Dominus, Simon, Simon, ec- Ioan.18
ce, inquit, satanas postulauit uos, ut cribraret sicut triticum. ego autem rogaui pro te, ne Luc.22
deficeret fides tua. Et in eodem loco: Vigilate, & orate, ne intretis in tentationem: spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Quod si ante crucẽ dictum responderis: certe post crucem in oratione Dominica dicimus: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris; & ne nos inducas in tentationem, sed libera nos a malo. Si Matth. 6
non peccamus post baptisma; cur nobis poscimus peccata dimitti, quæ in baptismate iam dimissa sunt? quid oramus ne intremus in tentationem, & ut liberemur a malo, si diabolus tentare non potest iam baptizatos? Aliud autem est, si ad catechuminos hæc oratio pertinet, & non conuenit fidelibus, & Christianis. Paulus, electionis uas, castigat corpus suũ, 1.Cor.9
& in seruitutem redigit; ne, aliis prædicans, ipse reprobus inueniatur. Et datus est mihi, 2.Cor.12
inquit, stimulus carnis, angelus satanæ, qui me colaphizet. Et ad Corinthios, Timeo, in- 2.Cor.11
quit, ne, sicut serpens decepit Euam in astutia sua, ita corrumpantur sensus uestri a simplicitate, quæ est in Christo. Et alibi: Cui autem aliquid donastis, & ego. nam & ego, quod 2.Cor.2
donaui,

donaui, si quid donaui, propter uos, in persona Christi, ut non circumueniamur a satana.
1.Cor.10 non enim eius ignoramus astutias. Et rursum: Tentatio uos non apprehendat, nisi humana. Fidelis autem Deus, qui non dimittet uos tentari supra id, quod potestis, sed faciet cũ tentatione etiam prouentum, ut possitis sustinere. Et qui sibi uidetur stare, uideat ne cadat.
Gal.5 Et ad Galatas: Currebatis bene, quis uos impediuit ueritati non obedire? Et alibi:
1.Thess.2 Voluimus uenire ad uos, ego quidem Paulus, & semel, & iterum, sed impediuit nos satanas.
1.Cor.7 Et ad maritos: Et iterum reuertimini ad id ipsum, ne tentet nos satanas propter incon
Gal.5 tinentiam uestram. Et rursum: Dico autem, spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis. caro enim concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnẽ. hæc enim inuicem aduersantur sibi, ut non, quæ uultis, illa faciatis. ex utroque compacti, necesse est, ut utriusque contra se substantiæ bella patiamur. Et ad Ephesios: Non est nobis colluctatio
Eph.6 aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus principatus, & potestates, aduersus rectores tenebrarum istarum, aduersus spiritualia nequitiæ in cælestibus. Et existimat aliquis secu-
Hebr.6 ros & dormientes nos esse debere post baptismum? Necnon ad Hebræos: Impossibile est enim, eos, qui semel sunt illuminati, & gustauerunt donum cæleste, & participes facti sunt spiritus sancti, gustaueruntq. nihilominus bonum Dei uerbum, uirtutesq. sæculi futuri, & prolapsi sunt, renouari iterum ad pænitentiã, rursum crucifigentes sibimet ipsis filium Dei, & ostentui habentes. Certe eos, qui illuminati sunt, & gustauerunt donum cæleste, & participes facti sunt spiritus sancti, gustaueruntq. bonum Dei uerbum, negare non possumus baptizatos. si autem baptizati peccare non possunt; quo modo nunc Apostolus dicit, Et prolapsi sunt? Verum ne Montanus, & Nouatus hic rideant; qui contendunt, nõ posse renouari per pænitentiam eos, qui crucifixerunt sibimet filium Dei, & ostentui habuerunt: consequenter hunc errorem soluit, & ait: Confidimus autem de uobis, dilectissimi, meliora, & uiciniora saluti, tametsi ita loquimur: non enim iniustus est Deus, ut obliuiscatur operis uestri, & dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis sanctis, & nunc ministratis. Et reuera grandis iniustitia Dei, si tantum peccata puniret, & bona opera non susciperet. Ita locutus sum, inquit Apostolus, ut uos a peccatis retraherem, & desperationis metũ facerem cautiores. ceterum confido de uobis, dilectissimi, meliora, & uiciniora saluti. neque enim iustitiæ Dei est, ut obliuiscatur bonorum operum, & ministerii, quod propter nomen eius exhibuistis, & exhibetis in sanctos, & tantum meminerit pec
Iacob 1 catorum. Sed & apostolus Iacobus, sciens baptizatos posse tentari, & propria corruere uoluntate, Beatus, ait, uir, qui suffert tentationem: quia, cum probatus fuerit, accipiet coronam uitæ, quam repromisit Deus diligentibus se. Ac ne putaremus, secundum illud Ge
Gen.22 neseos, ubi scribitur, Abraham a Deo fuisse tentatum, nos quoque tentari a Deo: Nemo, inquit, cum tentatur, dicat, quoniam a Deo tentor. Deus enim intentator malorum est, ipse autem neminem tentat. unusquisque uero tentatur a concupiscentia sua abstractus, & illectus: dehinc concupiscentia cum conceperit, parit peccatum: peccatum autem, cũ consummatum fuerit, generat mortem. Liberi arbitrii nos condidit Deus; nec ad uirtutes, nec ad uitia necessitate trahimur. alioquin, ubi necessitas est, nec damnatio, nec corona est.
Rom.9 Sicut in bonis operibus perfector est Deus; non est enim uolentis, neque currentis, sed miserentis & adiuuantis Dei, ut peruenire ualeamus ad calcem: sic in malis, atque peccatis, semina nostra sunt incentiua, & perfectio diaboli. Cum uiderit nos super fundamentum
1.Cor.3 Christi ædificare fenum, ligna, stipulam, tunc supponit incendium. Aedificemus ergo aurum, argentum, lapides pretiosos; & tentare non audebit: quamquam & in hoc non sit
Psal.9 certa & secura possessio. Sedet quippe leo in insidiis, & in occultis, ut interficiat innocen-
Eccl.27.2 tem. Et uasa figuli probat fornax, homines autem iustos tentatio tribulationis. Et in alio loco scribitur: Fili, accedens ad seruitutem Dei, præpara te ad tentationem. Rursum idem
Iacob.1 Iacobus loquitur: Estote factores uerbi, & non auditores tantum. Si quis auditor est uerbi, & non factor: iste similis est uiro, qui considerat uultum natiuitatis suæ in speculo. Considerauit illum, & statim recedens oblitus est qualis sit. Frustra monuit, ut iungerent opera fi-
Iacob.2 dei, si post baptisma peccare non poterant. Qui totam legem, inquit, seruauerit, & pecca
Rom.11 uerit in uno, factus est omnium reus. Quis nostrũ absque peccato? Conclusit Deus omnia
2.Pet.2 sub delicto, ut omnibus misereatur. Petrus quoque, Nouit, inquit, Dominus pios de ten tatione eruere. Et de falsis doctoribus: Hi sunt fontes sine aqua, & nebulæ turbinibus exagitatæ; quibus caligo tenebrarum reseruatur. Superba enim uanitatis loquentes pellicient in desideriis carnis luxuriæ eos, qui paulùlum effugerant, & ad errorem reuersi sunt. Nõne tibi uidetur pinxisse sermo apostolicus nouam imperitiæ factionẽ? aperiunt enim quasi fontes

fontes scientiæ, qui aquam non habent doctrinarum: promittunt himbrem, uelut nubes propheticæ, ad quas perueniat ueritas Dei; & turbinibus exagitantur dæmonum, atque uitiorum. Loquuntur grandia; & totus eorum sermo superbia est. Immundus est autē apud Deū omnis, qui exaltat cor suum; ut, qui paululum refugerant a peccatis, ad suum reuertantur errorem; & suadent in luxuria, ciborum carnisq. delicias. Quis enim non libenter audiat: manducemus, & bibamus, & in æternum regnabimus? Sapientes, & prudentes, pra uos uocant: eos uero, qui dulces sunt in sermonibus, plus audiunt. Ioannes apostolus, immo in Ioanne saluator, scribens angelo Ephesi ecclesiæ, Scio, inquit, opera tua, & laborē, Apoc. 2
& patientiam tuam, & quia sustinuisti propter nomen meum, & non defecisti: sed habeo aduersus te, quod caritatem tuam primam reliquisti. Memor esto, unde cecideris: & age pænitentiam, & prima opera fac. sin autem; ueniam tibi; & mouebo candelabrum tuū de loco, nisi pænitentiam egeris. Similiter & ceteras ecclesias, Smyrnam, Pergamum, Thyatiram, Sardis, Philadelphiam, Laodiceam ad pænitentiam prouocat, &, nisi reuertantur ad opera pristina, comminatur. Et in Sardis paucos habere se dicit, qui non coinquinauerunt uestimenta sua, & ambulaturi sunt cum eo in albis, quia digni sunt. Cui autem dicit: Memento, unde cecideris; & ecce missurus est diabolus ex uobis in carcerem, ut tentemini: & scio ubi habitas, ubi sedes est satanæ: & in mente habe, qualiter acceperis, & audieris, & serua, & pænitentiam age, & reliqua: utique ei dicit, qui credidit, & baptizatus est, & stans quondam, corruit per delictum. Paulisper de ueteri testamento exempla distuleram, quia solent, ubicumque contra eos facit, dicere, lex & prophetæ usque ad Ioannem. Apoc. 3 Matth. 11
ceterum quis ignorat, sub altera dispensatione Dei omnes retro sanctos eiusdem fuisse meriti, cuius nunc Christiani sunt? Quo modo ante Abraham placuit in cōiugio, sic nunc uirgines placent in perpetua castitate. seruiuit ille legi, & tempori suo: seruiamus & nos euangelio, & tempori nostro, in quos fines sæculorum decurrerunt. Dauid, electus secundum cor Domini, qui omnes eius fecerat uoluntates, & qui in quodam psalmo dixerat: Iudica me Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum, & in Domino sperans nō infirmabor: Proba me Domine, & tenta me, ure renes meos, & cor meum: postea tentatur a diabolo, & post peccatum pænitens loquitur: Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam. Magnum peccatum magna deleri uult misericordia. Salomon, amabilis Domini, & cui bis Deus fuerat reuelatus; quia amator mulierum fuit, a Dei amore discessit. Manassen, impiissimum regem, post captiuitatem Babylonicam in pristinam dignitatem liber Dierum restitutum refert. Et Iosias, uir sanctus, in campo Magedo ab Aegyptio rege confoditur. Iesus quoque, filius Iosedech, sacerdos magnus, quamquam in typo prægesserit saluatoris, qui nostra peccata portauit, & alienigenā sibi ex gentibus ecclesiam copulauit, tamen, secundum litteram, post sacerdotium sordidatus inducitur: & stat diabolus a dextris eius: & candida illi uestimenta deinceps redduntur. Superfluum est de Moyse & Aaron scribere, quod ad aquam contradictionis offenderint Deum, & terram repromissionis non intrauerint; cum beatus Iob angelos quoque, & omnem creaturam peccare posse commemoret, dicens: Quid enim, numquid homo coram Deo mundus est? aut in operibus suis sine macula uir? Si contra seruos suos non credit, & aduersum angelos suos prauū quid reperit; quanto magis habitantes in domibus luteis, de quibus & nos ex eodem luto sumus? Tentatio est uita hominis super terram. Et cecidit Lucifer, qui mittebat ad uniuersas nationes. Et ille, qui in paradiso deliciarū inter duodecim nutritus est lapides, uulneratus a monte Domini, ad inferna descendit. unde & saluator in euangelio, Videbam, inquit, satanam quasi fulgur de cælo cadentem. Si altissima illa sublimitas cecidit, quis cadere non possit? si in cælo ruinæ, quanto magis in terra? Et tamen cū ceciderit Lucifer, immo post casum coluber antiquus; uirtus eius in lumbis eius, & potestas eius super umbilicum uentris: obumbrantur in eo arbores magnæ, & dormit iuxta iuncum, & calamum, & caricem. Ipse est rex omnium, quæ in aquis sunt; ubi scilicet uoluptas, & luxuria, & propago, & irrigatio nuptiarum. Quis enim denudabit faciem uestitus eius? Et portas uultus eius quis apetiet? Saginantur in eo nationes Aethiopum, & partiuntur eum Phœnicum gentes. Ac ne forsitan tacite legentis cogitatio putaret, eas tantum Phœnicum gentes, & populos Aethiopum significari, quibus draco in escam datus sit; statim de iis, qui per mare huius sæculi transeunt, & ad portum salutis peruenire festinant, dicitur: Et in nauibus piscatorum caput eius stat, sicut incus infatigabilis: reputat ferrum, ut paleas, & sicut lignum putre, æs: et omne aurum maris sub eo est sicut lutum. ferueścere facit abyssum, sicut uas æneum: æstimat mare, sicut deletum, & tartarum abyssi ut captiuum: omne altū uidet. 1. Cor. 10 1. Reg. 13 Psal. 25 Psal. 50 3. Reg. 11 2. Par. 33 4. Reg. 23 Zach. 3 Num. 20 Iob 4 Iob 7 Esa. 14 Luc. 10 Iob. 40 Psal 73 Iob 41

Et arbi-

Et arbitratur Iouinianus meus, facile sibi eum posse succúmbere: Quid loqnár de sanctis ui
ris, & de angelis; qui cum creaturæ Dei sint, possunt utique recipere peccatum? Filiū Dei
Matth.4 tentare ausus est; & prima eius, & secunda sententia repercussus, nihilominus caput leuat;
Luc.4 & tertio uulneratus, usque ad tempus recedit, differens magis tentationem, quam auferens:
& nos nobis blandimur de baptismate: quod, sicut priora peccata dimittit, sic in futurum
seruare non potest, nisi baptizati omni custodia seruauerint cor suum. Tandem perueni-
mus ad cibos; & tertiæ quæstionis nobis opponitur difficultas: ad hoc creata esse omnia, ut
usui mortalium deseruirent: & quo modo homo, rationale animal, quasi quidam habitator
& possessor mundi, Deo subiacet, & suum ueneratur auctorem; ita cuncta animantia aut
in cibos hominum, aut in uestitum, aut ad scindendam terram, aut ad subuectionem fru-
Psal.8 gum, aut ipsius hominis esse creata; unde & iumenta ab eo, quod iuuent, appellentur.
Quid est, ait Dauid, homo, quod memor es eius, aut filius hominis, quoniā uisitas eum?
Minuisti eum paulo minus ab angelis; gloria, & honore coronasti eum; & constituisti eum
super opera manuum tuarum. Omnia subiecisti sub pedibus eius, oues & boues uniuersas,
insuper & pecora campi, uolucres cæli, & pisces maris, qui perambulant semitas maris.
Esto, inquit, bos ad arandum, ad sedendum equus, canis ad seruandum, capræ ad lac, oues
ad lanitia conditæ sint: quis usus porcorum absque esu carnium? quid capreæ, ceruuli, da-
mulæ, apri, lepores, & huiusmodi uenatio? quid anseres siluestres, & domestici? quid ana
tes? quid ficedulæ? quid attagen? quid fulica? quid turdus? cur in domibus gallina discur-
rit? si non comeduntur hæc omnia, frustra a Deo creata sunt. Verum quid opus est argu-
Gen.9 mentis: cum manifestissime scriptura doceat, omne, quod mouetur, sicut holera herbarū,
Tit.1 data nobis in escam: & Apostolus clamitet: Omnia munda mundis: & nihil reiiciendum,
1.Tim.4 quod cum gratiarum actione percipitur: & uenturos in nouissimo, qui prohibeant nubere
Luc.7 & uesci cibis, quos Deus creauit ad utendum. Ipse Dominus, uini potator & uorator a pha
Luc.19 risæis appellatur, & publicanorum conuiua, & peccatorum. Zachæi prandium non recu-
Ioan.2 sans, uadens ad nuptiarum epulas. Porro aliud est, si stulta contentione dicitis eum isse ad
nuptias ieiunaturum, & impostorum more dixisse: hoc comedo, illud non comedo: nolo
Matth.26 uinum bibere, quod ex aquis creaui. In typo sanguinis sui non obtulit aquam, sed uinum.
Luc.24 Post resurrectionem piscem & fauum comedit, non sesama, nuces, & sorbitiunculas. Petrus
Act.10 apostolus non expectans stellam more Iudaico, sed hora sexta in solarium pransurus ascen-
Act.27 dit. Paulus in naui panem frangit, non caricas. Timotheo dolenti stomachum, uinū sua-
1.Tim.5 det bibere, non piracium. De ciborum sibi placent abstinentia, quasi nō & superstitio gen
tilium cossum matris Deum obseruet, & Isidis. Sequar ergo uestigia propositionis expo-
sitæ: & antequam ad scripturas ueniam, doceamq. ex eis Deo grata ieiunia, & acceptabi-
lem continentiam, argumentis philosophorum argumenta componam: & probabo, non
Empedoclis & Pythagoræ nos dogma sectari, qui, propter μετεμψύχωσιν, omne, quod mo
uetur, & uiuit, edendum non putant; & eiusdem criminis reos arbitrantur, qui abietē quer
cumq. succiderint, cuius parricidæ sunt, & uenefici; sed uenerari conditorem nostrū, qui
in usus hominum cuncta creauit. et quo modo bos ad arandum, equus ad sedendum, ca-
nes ad seruandum, capræ ad lac, oues ad lanitia cōditæ sunt; ita sues, & ceruos, & capreas,
& lepores, & cetera; sed illa non statim ad comedendum creata esse, sed in alios usus homi
num. si enim omne, quod mouetur, & uiuit, ad uescendum factum est, & præparatum gu
læ: respondeant mihi: cur elephanti, cur leones, ursi, leopardi, lupi, cur uiperæ, scorpii,
cimices, culices, pulicesque, cur uultur, aquila, coruus, accipiter, cur ceti, delphines, pho
cæ, minutæq. cochleolæ conditæ sint? quis nostrum leonem, quis uiperam, quis uulturē,
quis ciconiam, quis miluum, quis reptantes in litoribus uermiculos umquam comedit?
Sicut igitur hæc proprios usus habent: ita possumus dicere, & ceteras bestias, pisces, aues
non ad esum, sed ad medicinas creatas. Denique carnes uiperæ, unde theriace conficitur,
quantis rebus aptæ sint, norunt medici. Segmenta eboris in medelas uarias assumuntur.
Fel hyenæ oculorum restituit claritatem; & stercus eius, & canum, putrida curat uulnera.
Et, quod forsitan legenti mirum sit, hominis fimus quantis curationibus proficiat, Gale-
nus ἐν ἁπλοῖς, docet. Aiunt physici, quod pellis colubri, qua exuitur, decocta in oleo,
mire dolorem aurium mitiget. Quid ita inutile uidetur nescientibus, ut cimices? Si san-
guisuga faucibus hæserit; fumo eius excepto, statim euomitur: & difficultas urinæ huius ap
positione laxatur. Porcorum autem, & anserum, & gallinarum, phasianorumq. adipes,
quid commodi habeant, omnes medicorum declarant libri: quos si legeris, uidebis tot cu-
rationes esse in uulture, quot membra sunt. Paui fimus podagræ feruorem mitigat. Gruis,
ciconiæ

ciconiæ fel, aquilæ, sanguis accipitris, struthiocamelus, ranæ chamæleontes, hirundinis ster
cus, & carnes, quibus morbis aptæ sint, dicerẽ, si mihi propositum esset de medela corpo-
rum disputare. Legat, qui uult, Aristotelem & Theophrastum prosa, Marcellum Siderem,
& nostrum Flauium hexametris uersibus differentes, Plinium quoque Secundũ, & Diosco-
ridem, & ceteros tã physicos, quam medicos, qui nullam herbã, nullum lapidem, nullum
animal, tam reptile, quam uolatile, & natatile, non ad suæ artis utilitatẽ referunt. Igitur,
cum mihi dixeris, cur porcus creatus est? statim tibi respondebo puerorũ more certãtium,
cur uiperæ, cur scorpii? nec Deum superfluorum iudicabis artificem, quia plurimæ & be-
stiæ, & uolucres sunt, quas tuæ fauces recusent. Sed ne contentiosum hoc, & pugnax ma-
gis uideatur esse, quã uerum; audi iccirco sues, & apros, & ceruos, & reliquas animantes
creatas, ut milites, & athletæ, nautæ, sectores, metallorumq. fossores, & ceteri duro ope
ri mancipati haberent cibos, quibus fortitudo corporũ necessaria est; qui portant arma, &
cibaria; qui pugnis, & calcibus sua inuicẽ membra debilitant; qui remos trahunt; quorum
latera ad clamandum, dicenduinq. sunt ualida; qui subuertunt mõtes, & sub diuo & imbri
bus dormiunt. Ceterum nostra religio nõ πύκτην, non athletã, non nautas, non milites, nõ
fossores, sed sapientiæ erudit sectatorẽ; qui se Dei cultui dedicauit; & scit, cur creatus sit,
cur uersetur in mundo, quo abire festinet. unde & Apostolus loquitur: Quando infirmor, 2.Cor.12
tunc fortior sum. Et: Si exterior noster homo corrũpitur, sed interior renouatur de die in 2.Cor.4
diem. Et: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Et: Carnis curam ne feceritis in desideriis. Philip.1
Numquid omnibus præceptum est, ne duas tunicas habeant; ne cibos in pera, æs in zona, Rom.13
uirgam in manu, calciamentũ in pedibus; ut uendant uniuersa, quæ possident, dentq. pau Matth. 10
peribus, & sequantur Iesum? sed de iis utique, qui uolunt esse perfecti. alioquin a Ioanne Luc.3
Baptista aliud præcipitur militibus, aliud publicanis. Dominus autẽ dicit in euangelio ad
eum, qui se iactauerat legis uniuersa cõplesse: Si uis perfectus esse, uade, & uende omnia, Matth.19
quæ habes, & da pauperibus, & ueni sequere me. Ne graue onus nolenti uideretur impone
re, in propria audientis uoluntate dimisit, dicens: Si uis perfectus esse. Quamobrem & ego
tibi dicã: Si uis perfectus esse, bonũ est uinum non bibere, & carnẽ non manducare. Si uis Rom.14
perfectus esse, melius est saginare animã, quam corpus. Si autem adhuc paruulus es, & co-
quorũ iura te delectant; nemo eripit faucibus tuis esculentas dapes. Manduca, & bibe: &,
si tibi placet, cũ Israele lude consurgens, & canito: Manducemus, & bibamus: cras enim 1.Cor.15
moriemur. Manducet, & bibat, qui post cibos expectat interitũ: qui cum Epicuro dicit:
Post mortem nihil est, & mors ipsa nihil est. Nos Paulo credimus intonanti: Esca uentri, & 1.Cor.6
uenter escis: Deus autẽ & hunc, & illam destruet. Hæc de scripturis pauca posuimus, ut
congruere nostra cum philosophis doceremus. Ceterum quis ignoret, unamquamque gen
tem non cõmuni lege naturæ, sed iis, quorũ apud se copia est, uesci solitam? uerbi gratia:
Arabes, & Saraceni, & omnis eremi barbaria, camelorum lacte & carnibus uiuit: quia hu-
iuscemodi animal pro temperie & sterilitate regionum facile apud eos & gignitur, & nutri-
tur. hi nefas arbitrantur, porcorum uesci carnibus. sues enim, qui glande, castaneis, radi
cibus filicum, & hordeo ali solent, aut raro apud eos, aut penitus non inueniuntur, &, si
inuenti fuerint, alimenta nõ habent, quæ supra diximus. E regione, septemtrionales popu
los si ad esum asinorum camelorumq. cõpellas, simile putabunt eorum uesci carnibus, ac
si lupũ comedere cogantur, aut coruum. In Ponto, & Phrygia uermes albos, & obesos,
qui nigello capite sunt, & nascuntur in lignorũ carie, pro magnis reditibus paterfamilias exi
git. et quo modo apud nos attagen, & ficedula, mullus, & scarus in deliciis cõputantur:
ita apud illos, ξυλοφάγον comedisse, luxuria est. Rursum oriẽtales & Libyæ populos, quia per
desertum & calidã eremi uastitatem locustarum nubes reperiuntur, locustis uesci moris est.
hoc uerum esse, Ioannes quoque Baptista probat. Cõpelle Phrygem, & Ponticum, ut locu Matth.3
stam comedat: nefas putabit. Coge Syrum, Afrum, & Arabem, ut uermes Põticos glutiat:
ita eos despiciet, ut muscas, millepedias, & lacertos. Quamquã Syri & crocodilis terrenis,
Afri etiam lacertis uiridibus uesci soleant. In Aegypto, & Palæstina, propter boũ raritatẽ,
nemo uaccam comedit, taurorumq. carnes, & boum, uitulorumq. assumunt in cibis. at in
nostra prouincia scelus putant uitulos deuorare. unde & imperator Valens nuper legem per
orientem dederat, ne quis uitulorum carnibus uesceretur, utilitati agriculturæ prouidens,
& pessimã Iudaizantis uulgi emendans cõsuetudinẽ, pro altilibus & lactentibus uitulos con
sumentis. Nomades, & Troglodytæ, & Scythæ, & Hunnorum noua feritas, semicrudis ue
scuntur carnibus. Porro Ichtyophagi, gens errans in litore maris rubri, super petras, solis
calore feruentes, assant pisces, & hoc solo alimento uictitant. Sarmatæ, Quadi, Vuandali,

& innumerabiles aliæ gentes, equorum & uulpium carnibus delectantur. Quid loquar de ceteris nationibus; cum ipse adolescentulus in Gallia uiderim Scotos, gentem Britannicã, humanis uesci carnibus; & cum per siluas porcorum greges, & armentorum, pecudumq. reperiant, pastorum nates, & feminarum papillas solere abscindere, & has solas ciborum delicias arbitrari? Scotorum natio uxores proprias non habet; &, quasi Platonis politiam legerit, & Catonis sectetur exemplum, nulla apud eos coniux propria est; sed, ut cuique libitum fuerit, pecudum more lasciuiunt. Persæ, Medi, Indi, & Aethiopes, regna non modica, & Romano imperio paria, cum matribus, & auiis, cum filiabus, & neptibus copulantur. Massagetæ, & Derbices miserrimos putant, qui ægrotatione moriantur; & parentes, cognatos, propinquos, cum ad senectam uenerint, iugulatos deuorant; rectius esse ducentes, ut a se potius, quam a uermibus, comedantur. Tibareni quos dilexerint, senes suspendunt in patibulis. Hircani uolucribus, & canibus semiuiuos proiiciunt, Caspii iisdem bestiis mortuos. Scythæ eos, qui a defunctis amati sunt, uiuos infodiunt cum ossibus mortuorum. Bactri canibus, ad hoc ipsum nutritis, obiiciunt senes. quod cum Alexandri præfectus Nicanor emendare uoluisset, pene amisit prouinciam. Coge Aegyptium, ut ouium lacte uescatur: impelle, si uales, Pelusioten, ut manducet cepe. Singulæ pene in Aegypto ciuitates, singulas bestias & monstra uenerantur; &, quodcumque coluerint, hoc inuiolabile & sacrum putant. unde & urbes quoque apud eos ex animalium uocabulis nuncupantur, Leonto, Cyno, Lyco, Busyris, Thmuis, quod interpretatur hircus. Et ut sciremus, quales deos semper Aegyptus recepisset: nuper ab Hadriani amasio urbs eorum Antinois appellata est. Peruides igitur, quod non solum in esu, sed & in sepulturis, & in connubiis, & in omni conuersatione unaquæque gens suo ritu & proprietatibus uictitet; & hoc eam naturæ legem putare, quod didicit. Verum fac esum carnium cunctis nationibus esse communem, & passim licere, quod passim gignitur. quid ad nos, quorum conuersa-
Philip.3 tio in cælis est; qui, super Pythagoram, & Empedoclem, & omnes sapientiæ sectatores, non ei debemur, cui nascimur, sed cui renascimur; qui repugnantem carnem, & ad libidinum incentiua rapientem, inedia subiugamus? Esus carnium, & potus uini, uentrisq. saturitas, seminarium libidinis est. unde & Comicus, Sine Cerere, inquit, & Libero friget Venus. Per quinque sensus, quasi per quasdam fenestras, uitiorum ad animam introitus est. Non potest ante metropolis & arx mentis capi, nisi per portas eius irruerit hostilis exercitus. horum perturbationibus anima prægrauatur, & capitur aspectu, auditu, odoratu, sapore, tactu. Si Circensibus quispiam delectetur; si athletarum certamine, si mobilitate histrionum, si formis mulierum, splendore gemmarum, uestium, metallorum, & ceteris huiuscemodi: per oculorum fenestras animæ capta libertas est, & imple-
Hier.9 tur illud propheticum: Mors intrauit per fenestras nostras. Rursum auditus uario organorum cantu, & uocum inflexionibus delinitur, & carmine poetarum, & comœdorum, mimorumq. urbanitatibus, & strophis, & quidquid per aures introiens uirilitatem mentis effeminat. Odoris autem suauitas, & diuersa thymiamata, & amomum, & cyphi, oenanthe, muscus, & peregrini muris pellicula, quod dissolutis & amatoribus conueniat, nemo nisi dissolutus negat. Porro, ciborum auiditas, quod auaritiæ mater sit, & animum quasi quibusdam compedibus degrauatum in terra teneat, quis ignorat? Propter breuem gulæ uoluptatem terræ lustrantur, & maria; & ut mulsum uinum, pretiosusq. cibus fauces nostras transeat, totius uitæ opera desudamus. Tactus autem alienorum corporum, & feminarum ardentior appetitus, uicinus insaniæ est. ob hunc sensum cupimus, irascimur, gestimus, inuidemus, æmulamur, soliciti sumus: &, expleta uoluptate, per quandam plenitudinem rursus accendimur; quærimusq. facere, quod cum fecerimus, iterum pæniteamus. Igitur, cum per has portas quasi quidam perturbationum cunei ad arcem nostræ mentis intrauerint; ubi erit libertas, ubi fortitudo eius, ubi de Deo cogitatio, maxime cum tactus depingat sibi etiam præteritas uoluptates, & recordatione uitiorum cogat animam compati, & quodam modo exercere quod non agit? His igitur rationibus inuitati multi philosophorum, reliquerunt frequentias urbium, & hortulos suburbanos, ubi ager irriguus, & arborum comæ, & susurrus auium, fontis speculum, riuus immurmurans, & multæ oculorum auriumq. illecebræ; ne per luxum & abundantiam copiarum, animæ fortitudo mollesceret, & eius pudicitia constupraretur. Inutile quippe est, crebro uidere per quæ aliquando captus sis, & eorum te experimento committere, quibus difficulter careas. nam & Pythagorei huiuscemodi frequentiam declinantes, in solitudine & desertis locis habitare consueuerant. Platonici quoque, & Stoici in templorum locis, &

porticibus

porticibus uersabantur; ut admoniti augustioris habitaculi sanctitate, nihil aliud, quam de uirtutibus, cogitarent. Sed & ipse Plato, cum esset diues, & thoros eius Diogenes luta tis pedibus conculcaret; ut posset uacare philosophiæ, elegit Academicam uillam, ab urbe procul, non solum desertam, sed & pestilentem; ut cura & assiduitate morborum, libidinis impetus frangeretur; discipuliq. sui nullam aliam sentirent uoluptatem, nisi earum rerum, quas discerent. Quosdam legimus effodisse sibi oculos, ne per eorum uisum a contemplatione philosophiæ auocarentur. Vnde & Crates ille Thebanus, proiecto in mari non paruo auri pondere, Abite, inquit, pessum malæ cupiditates: ego uos mergam, ne ipse mergar a uobis. Quod si quis existimat, & abundantia ciborum potionumq. se perfrui, & uacare posse sapientiæ, hoc est, & uersari in deliciis, & deliciarum uitiis non teneri; se ipsum decipit. cum enim, procul ab his remoti, sæpe capiamur naturæ illecebris; & cogamur ea cupere, quorum copiam non habemus: quanto magis, si, circumdati retibus uoluptatum, esse nos liberos arbitremur? Sensus noster illud cogitat, quod uidet, audit, odoratur, gustat, attrectat; & ad eius rei trahitur appetitũ, cuius capitur uoluptate: quod mens uideat, & mens audiat, & quod nec audire quippiam, nec uidere possimus, nisi sensus in ea, quæ cernimus, & audimus, fuerit intentus. Vetus quoque sententia est: difficile est, immo impossibile, deliciis & uoluptatibus affluentes, non ea cogitare, quæ gerimus: frustraq. quidam simulant, salua fide, & pudicitia, & integritate mentis, se abuti uoluptatibus; cum cõtra naturam sit, copiis uoluptatum sine uoluptate perfrui; & Apostolus, hoc ipsum cauens, dixerit: Quæ autẽ in deliciis est uidua, uiuens mortua est. Sensus corporũ quasi equi 1.Tim.5
sunt, sine ratione currentes; anima uero in aurigæ modum retinet frena currentium. et quo modo equi absque rectore præcipites ruunt: ita corpus sine ratione, & imperio animæ, in suum fertur interitum. Alia quoque comparatio animæ & corporis a philosophis ponitur, corpus puerum, animam pædagogum esse dicentibus. unde & historicus, Animæ, inquit, imperio, corporis seruitio magis utimur. alterum nobis cum diis, alterum cum belluis commune est. Igitur, nisi uitia adolescentis, & pueri, prudentia pædadogi rexerit, omnis conatus eius & impetus ad lasciuiam properant. Sine quattuor sensibus uiuere possumus, id est, sine aspectu, auditu, odoratu, atque complexu: absque gustu autem & cibis impossibile est humanum corpus subsistere. adesse ergo debet ratio, ut tales ac tantas sumamus escas, quibus non oneretur corpus, nec libertas animæ prægrauetur: quia & comedendum est, & deambulandum, & dormiendum, & digerendum, & postea, inflatis uenis, incenti ua libidinum sustinenda. Luxuriosa res uinum, & tumultuosa ebrietas. omnis, qui cum his Pro.20
miscetur, non erit sapiens. Ne tales accipiamus cibos, quos aut difficulter digerere, aut comesos, magno partos & perditos labore doleamus. holerum, pomorum, ac leguminum & facilior apparatus est, & arte impendiisq. coquorũ non indiget: & sine cura sustentat humanum corpus, moderateq. sumptus (quia nec auide deuoratur, quod irritamenta gulæ non habet) leuiori digestione concoquitur. nemo enim uno aut duobus cibis, hisq. uilibus, usque ad inflationẽ uentris oneratur; quæ diuersitate carnium, & saporis delectatione percipitur. Cum uariis nidoribus fumãt patinæ; ad esum sui, expleta esurie, quasi captiuos trahunt. unde & morbi ex saturitate nimia cõcitantur: multiq. impatientiam gulæ, uomitu remedianrur; &, quod turpiter ingesserunt, turpius egerunt. Hippocrates in Aphorismis docet, crassa & obesa corpora, quæ crescendi mensurã cõpleuerint, nisi cito ablatione sanguinis imminuantur, in paralysim & pessima morborum genera erumpere; & iccirco esse necessariam demptionem, ut rursum habeant, in quæ possint crescere: non enim manere in uno statu naturam corporum, sed aut crescere semper, aut decrescere; nec posse uiuere animal, nisi crescendi capax sit. unde & Galenus, uir doctissimus, Hippocratis interpres, athletas, quorũ uita & ars sagina est, dicit in exhortatione medicinæ, nec uiuere posse diu, nec sanos esse; animasq. eorũ ita nimio sanguine & adipibus, quasi luto, inuolutas, nihil tenue, nihil cæleste, sed semper de carnibus, & ructu, & uentris ingluuie cogitare. Diogenes tyrãnos & subuersiones urbium, bellaq. uel hostilia, uel ciuilia, non pro simplici uictu holerũ pomorumque, sed pro carnibus & epularum deliciis asserit excitari. Quodq. mirandũ sit; Epicurus, uoluptatis assertor, omnes libros suos repleuit holeribus, & pomis; & uilibus cibis dicit esse uiuendũ; quia carnes & exquisitæ epulæ ingenti cura ac miseria præparentur; maioremq. pœnã habeant in inquirendo, quã uoluptatem in abutendo: corpora autẽ nostra cibo tantum & potu indigere: ubi aqua & panis sit, & cetera his similia, ibi naturæ satisfactum: quidquid supra fuerit, non ad uitæ necessitatẽ spectare, sed ad uitium uoluptatis:

bibere, & comedere non ad deliciarum ardorem, sed sitim famemq. restinguere: qui carnibus uescantur, indigere etiam iis, quæ non sunt carnium; qui autem simplici uictu abutantur, eos carnes non requirere. Sapientiæ quoque operã dare non possumus, si mensæ abundantiam cogitemus, quæ labore nimio & cura indiget. Cito expletur naturæ necessitas: frigus, & fames, simplici uestitu, & cibo expelli potest. unde & Apostolus, Habentes, inquit, uictum, & uestitum, his contenti sumus. Deliciæ, & epularum uarietates, fomenta auaritiæ sunt. Grandis exultatio animæ est, cum paruo contentus fueris, mundum habere sub pedibus, & omnem eius potentiam; epulas, libidines, propter quæ diuitiæ comparantur, uilibus mutare cibis, & crassiore tunica compensare. Tolle epularum, & libidinis luxuriam: nemo quæret diuitias; quarum usus aut in uentre, aut sub uentre est. Qui ægrotat, non aliter recipit sanitatem, nisi tenui cibo & castigato uictu, quæ λιτὴ δίαιτα dicitur. quibus ergo cibis recipitur sanitas, his & seruari potest: ne quis putet morbos holeribus conciтari. Si autẽ Milonis illius Crotoniatæ uires holera non ministrant, quæ nascuntur, & aluntur carnibus: quid necesse est uiro sapienti, & philosopho Christi, tantam habere fortitudinem, quæ athletis & militibus necessaria est; quam cum habuerit, ad uitia prouocetur? Illi arbitrantur carnes sanitati congruas, qui uolunt abuti libidine; & in cœnum demersi uoluptatum, ad coitum semper exæstuant. Christiano sanitas absque uiribus nimiis necessaria est. Nec turbare nos debet, si rari sint huius propositi sectatores: quia rari sunt & amici boni, & fideles, & pudici, & continentes: semperq. uirtus rara est. Lege Fabricii continentiam, Curii paupertatem: & in tanta urbe uix paucos inuenies, quos sequaris. Noli timere, ne, si carnes non comederis, aucupes & uenatores frustra artificia didicerint. Legimus, quosdam, morbo articulari & podagræ humoribus laborantes, proscriptione bonorum ad simplicem mensam & pauperes cibos redactos, conualuisse. caruerant enim sollicitudine dispensandæ domus, & epularum largitate, quæ & corpus frangunt, & animum. Irridet Horatius appetitum ciborum, qui consumpti relinquunt pænitentiam: Sperne uoluptates: nocet empta dolore uoluptas. Et cum in amœnissimo agro in motum uoluptuosorum hominum se crassum pinguemq. describeret, lusit his uersibus. Me pinguem, & nitidum, & bene curata cute, uises, Cum ridere uoles, Epicuri de grege porcum. Sed & ex uilissimis cibis uitanda satietas est. nihil enim ita obruit animum, ut plenus uenter, & exæstuans, & huc illucq. se uertens, & in ructus, uel in crepitus uentorum efflatione respirans. Quale illud ieiunium est, aut qualis illa refectio post ieiunium, cum pridianis epulis distendimur, & guttur nostrum meditatorium efficitur latrinarum? dumq. uolumus prolixioris inediæ famam quærere, tantum uoramus, quantum uix alterius diei nox digerat. itaque non tam ieiunium appellandum est, quam crapula, ac fœtens & molesta digestio. Dicæarchus in libris antiquitatum, & descriptione Græciæ, refert, sub Saturno, idest, in aureo sæculo, cum omnia humus funderet, nullum comedisse carnes, sed uniuersos uixisse frugibus, & pomis, quæ sponte terra gignebat. Persarum regis Cyri uitam Xenophon octo uoluminibus explicat, polenta, & cardamo, & sale, ac pane cibario eos asserens uictitare. Lacedæmoniorum mensæ, frugalitatisq. & suprascriptus Xenophon, & Theophrastus, & omnes pene scriptores Græciæ testes sunt. Chæremon Stoicus, uir eloquentissimus, narrat de uita antiquorum Aegypti sacerdotum, quod, omnibus mundi negotiis curisq. postpositis, semper in templo fuerint; & rerum naturas, causasq. ac rationes siderum contemplati sint; numquã mulieribus se miscuerint; numquã cognatos & propinquos, ne liberos quidem uiderint; ex eo tempore, quo cœpissent diuino cultui deseruire, carnibus & uino se semper abstinuerint, propter tenuitatem sensus, & uertiginem capitis, quam ex paruo cibo patiebantur, & maxime propter appetitus libidinis, qui ex his cibis, & ex hac potione nascuntur. Pane raro uescebantur, ne onerarent stomachum: &, si quando comedebant, tusum pariter hysopũ sumebant in cibo, ut escã grauiorẽ illius calore decoquerent: oleum tantum in holeribus nouerant, uerum & ipsum parum, propter nauseam, & asperitatem gustus leniendam. Quid loquar, inquit, de uolatilibus, cum ouum quoque pro carnibus uitauerint, & lac? quorum alterum carnes liquidas, alterum sanguinẽ esse dicebant, colore mutato. Cubile eis de foliis palmarum, quas baias uocant, cõtextum erat: scabellum accliue, & ex una parte obliquum, in terra pro puluillo capiti supponebant, bidui triduiq. inediam sustinentes. Humores corporis, qui nascuntur ex otio, & ex mansione unius loci, nimia uictus castigatione siccabant. Iosephus in secunda Iudaicæ captiuitatis historia, & in octauodecimo antiquitatum libro, & contra Appionẽ duobus uoluminibus, tria describit dogmata

[Margin: 1.Tim.6]

dogmata Iudæorum, Pharisæos, Sadducæos, Essænos: quorum nouissimos miris effert laudibus, quod & ab uxoribus, & uino, & carnibus semper abstinuerint, & quotidianum ieiunium uerterint in naturam. Super quorum uita & Philo, uit doctissimus, proprium uolumen edidit. Eantes Cizycenus, & Asclepiades Cyprius, ætate, qua Pygmaleon in oriente regnabat, scribunt esum carnium non fuisse. Eubulus quoque, qui historiam Mithræ multis uoluminibus explicuit, narrat apud Persas tria genera Magorum; quorum primos, qui sint doctissimi, & eloquentissimi, excepta farina, & holere, nihil amplius in cibo sumere. Apud Eleusinam etiam uolucribus, & piscibus, & quibusdam pomis abstinere, sollemne est. Bardesanes, uir Babylonius, in duo dogmata apud Indos gymnophistas diuidit: quorum alterum appellat Bragmanas, alterum Samanæos; qui tantæ continentiæ sint, ut uel pomis arborum iuxta Gangen fluuium, uel publico orizæ, uel farinæ alantur cibo; & cum rex ad eos uenerit, adorare illos solitus sit, pacemq. suæ prouinciæ in illorum precibus arbitrari sitam. Euripides, In Creta Iouis prophetas non solum carnibus, sed & coctis cibis abstinuisse, refert. Xenocrates philosophus de Triptolemi legibus apud Athenienses tria tantum præcepta in templo Eleusinæ residere scribit, honorandos parentes, uenerandos deos, carnibus non uescendum. Orpheus in carmine suo esum carnium detestatur. Pythagoræ, Socratis, Antisthenis, & reliquorum frugalitatem referrẽ in confusionem nostram, nisi & longum esset, & proprii operis indigeret. hic certe est Antisthenes; qui, cum glorio se docuisset rhetoricam, audissetq. Socratem de paupertate disputantem, dixisse fertur ad discipulos suos: Abite, & magistrum quærite: ego enim iam reperi. Statimq. uenditis, quæ habebat, & publice distributis, nihil sibi amplius, quam palliolum, reseruauit. paupertatisq. eius, & laboris & Xenophon testis est in Sympofio, & innumerabiles libri eius; quorum alios philosophico, alios rhetorico genere scripsit. Huius Diogenes ille famosissimus sectator fuit, potentior rege Alexandro, & naturæ uictor humanæ. nam cum discipulorum Antisthenes nullum reciperet, & perseuerantem Diogenem remouere non posset; nouissime claua minatus est, nisi abiret. cui ille subiecisse dicitur caput, atque dixisse: Nullus tam durus baculus erit, qui me a tuo possit obsequio separare. Refert Satyrus, qui illustrium uirorum scribit historias, quod Diogenes palliolo duplici usus sit propter frigus, peram pro cellario habuerit, secumq. portarit clauam ob corpusculi fragilitatem, qua iam senex membra sustentare solitus erat; & ἡμερόβιος uulgo appellatus sit, in præsentem horam poscens a quolibet, & accipiens cibum. Habitabat autem in portarum uestibulis, & porticibus ciuitatum: cumq. se contorqueret in dolio, uolubilem se habere domum iocabatur, & se cum temporibus immutantem. frigore enim os dolii uertebat in meridiem, æstate ad septemtrionem: &, utcumque sol se inclinauerat, Diogenis simul prætorium uertebatur. Quodam uero tempore habens ad potandum cauum ligneum, uidit puerum manu concaua bibere; & elisisse illud fertur ad terram, dicens: Nesciebam, quod natura haberet poculum. Virtutem eius & continentiam mors quoque indicat. nam, cum ad agonem Olympia cum, qui magna frequentia Græciæ celebrabatur, iam senex pergeret, febri in itinere dicitur apprehensus, accubuisse in crepidine uiæ: uolentibusq. eum amicis aut in iumentum, aut in uehiculum tollere, non acquieuit: sed, transiens ad arboris umbrã, locutus est: Abi te quæso, & spectatum pergite: hæc me nox aut uictorem probabit, aut uictum. si febrem uicero, ad agonem ueniam; si me, uicerit ad inferna descendam. ibiq. per noctem eliso gut ture non tam mori se ait, quam febrem morte excludere. Vnius tantum philosophi exemplum posui, ut formosuli nostri, & thorosuli, & uix summis pedibus adumbrantes uestigia, quorum uerba in pugnis sunt, & syllogismi in calcibus, qui paupertatem apostolorum, & crucis duritiam aut nesciunt, aut contemnunt, imitentur saltem gentilium parcitatem.

Hæc de argumentis philosophorum, exemplisq. differui. nunc ad exordium generis humani, idest, ad nostra transiens, docebo primum Adam in paradiso accepisse præceptum, ut, cetera poma comedens, ab una arbore ieiunaret. Beatitudo paradisi absque abstinentia cibi non potuit dedicari. Quamdiu ieiunauit, in paradiso fuit: comedit, & eiectus est: eiectus, statim duxit uxorem. Qui ieiunus in paradiso uirgo fuerat, satur in terra matrimonio copulatur: & tamen eiectus, non protinus accepit licentiam carnium uescendarum; sed tantum poma arborum, & fruges segetum, & herbarum holera ei traduntur in cibum: ut exul quoque paradisi, non carnibus, quæ in paradiso non erant, sed similitudine frugum paradisi uesceretur. Postea uero uidens Deus, quod diligenter appositum esset ad malitiam cor hominis ab adolescentia, & spiritus eius in his permanere non posset, quia erant caro, opera carnis diluuio condemnauit; & auidissimam hominũ gulam probans, dedit eis licentiam

Gen. 2 Gen. 4 Gen. 1 Gen. 6 Gen. 9

comedendarũ carnium: ut, dum sibi intelligunt licere omnia, non desiderent magnopere
quod licebat; ne mandatum in causam uerterent præuaricationis. Quamquam & tunc ex
parte imperatum ieiunium sit. nam, cum alia munda dicantur, alia immunda; & in arca
Gen.6 Noe de immundis bina, de mundis introducuntur imparia; & utique immundorum esus
ablatus sit, ne sine causa dicerentur immunda: ex parte ieiunium dedicatum est, docens ab
Gen.25 stinentiam omnium in quorundam recisione. Cur perdidit Esau primogenita sua? nonne
propter cibum? impatientiamq. gulæ lacrymis emendare nõ potuit. Eiectus de Aegypto po
pulus Israel, & in terram repromissionis lacte & melle manantem introducendus, Aegy-
Exod.16 ptias carnes, & pepones, alliaq. desiderat. Vtinam, inquit, obissemus percussi a Deo in
Num.11 terra Aegypti, quando super ollas carnium sedebamus. Et iterum: Quis nos pascet car-
nibus? Venerunt in mentem nobis pisces, quos in Aegypto comedebamus gratis, & cucu
meres, & pepones, & porri, & cepe, & allia: at nunc anima nostra arida, nihil nisi manna
Psal.77 oculi nostri conspiciunt. Angelorum cibum contemnentes, carnes Aegyptias suspira-
Exod.24 bant. Moyses quadraginta diebus & noctibus ieiunans in monte Sina, etiam tunc probans
Deut.8 non in pane solo uiuere hominem, sed in omni uerbo Dei, cum Domino loquitur: popu
Exod.32 lus autem satur idola fabricatur. Ille, uacuo uentre, legem accipit, scriptam digito Dei;
iste, manducans & bibens, consurgensq. ludere, aurum conflat in uitulum, & Aegy-
ptium bouem præfert Domini maiestati. tot dierum labor unius horæ saturitate perit.
Frangit audacter Moyses tabulas: sciebat enim Dei sermonem non posse audire temulentos.
Deut.32 Incrassatus est, & pinguefactus, & dilatatus, & recalcitrauit dilectus, & dereliquit Domi-
Deut.8 num, qui fecerat eum, & abscessit a Deo salutari suo. Vnde & in eodem Deuteronomio
præcipitur: Ne, cum manducaueris, & biberis, & domos optimas ædificaueris, ouibus,
& bubus tuis multiplicatis, & argento, & auro, extollatur cor tuum, & obliuiscaris Do-
Matth.13 mini tui. Denique manducauit populus, & incrassatum est cor eius, ne uideret oculis, &
Exod.34 audiret auribus, & corde coniiceret: & uultum ieiunantis Moysi, & iuxta Hebraicam ueri-
tatem, Dei confabulatione cornutum, pastus & pinguior populus sustinere non potuit.
Quamobrem & Dominus noster, atque saluator, non ob differentiam uirginitatis, & nuptia
Matth.17 rum, ut quidam putant, sed ob ieiuniorum consortia, Moysen, & Eliam transfiguratus in
monte secum ostendit in gloria. Quamquam Moyses, & Elias typum proprie legis pro-
phetarumq. monstrauerint: sicut manifeste euangelii scriptura testatur: Dicebant ei exi-
tum, quem completurus erat in Hierusalem. passionem enim Domini non uirginitas, & nu
ptiæ, sed lex nunciat, & prophetæ. Quod si contentiose in Moyse nuptias, in Elia uirgini-
Deut.34 tatem dixerint demonstrari: breuiter audiant, Moysen mortuum, & sepultũ, Eliam igneo
4.Reg.2 curru raptum, ante immortalem esse cœpisse, quam mortuum. Sed nec secunda conscri-
Exod.34 ptio tabularum absque ieiunio potuit impetrari. quod ebrietas perdiderat, inedia reperit.
Ex quo ostenditur, posse nos per ieiunium redire in paradisum, unde per saturitatem fue-
Exod.17 ramus eiecti. In Exodo aduersus Amelech, oratione Moysi, & totius populi, usque ad ue-
Ios 10 speram ieiunio dimicatum est. Iesus, filius Naue, stationem imperauit soli & lunæ: & ine-
diam plus quam unius diei, uictoris exercitus protelauit. Saul, sicut in Regnorum primo
1.Reg.14 libro scribitur, Maledictus, inquit, qui ederit panem usque ad uesperã, donec ulciscar me
de inimicis meis. Et non gustauit omnis populus eius, & tota terra prandebat. Tantiq. fuit
auctoritas stationis, semel Domino destinatæ, ut Ionathas, qui causa uictoriæ extiterat, de-
prehenderetur sorte, & ignorantiæ crimen declinare non posset, patrisq. in se concitaret
3.Reg.19 manum, & uix populi precibus saluaretur. Elias, quadraginta dierum ieiunio præparatus,
Deum uidit in monte Oreb, & audit ab eo: Quid tu hic Elia? Multo familiarior ista uox,
Gen.3 quam illa in Genesi: Adam ubi es? Illa enim pastum terrebat, & perditum: hæc ieiunan-
1.Reg.7 ti famulo blandiebatur. Congregatum Samuel populum in Masphat, indicto ieiunio ro-
2.Par.32 borauit, & fecit hostibus fortiorem. Assyriorum impetum, & potentiam Sennacherib,
Esa.37 Ezechiæ regis lacrymæ, saccus, & humiliatio uictus, fregit, prostrauit, & uicit. Et econ
Ion.3 trario ciuitas Niniue imminentem iram Domini ieiuniorum miseratione detorsit: quam &
Sodoma placasset, & Gomorra, si uoluissent agere pænitentiam, & lacrymas pænitentiæ pa
3.Reg.21 trocinante conciliare ieiunio. Achab, rex impiissimus, ut sententiam Dei subterfugeret,
1.Reg.1 & euersio domus eius differretur in posteros, ieiunio impetrauit, & sacco. Anna, uxor Hel
chanæ, inanem cibo uentrẽ, filio meruit implere. Periclitantur in Babylone Magi, omnis
Dan.1 coniector & hariolus & haruspex cæditur. Daniel & tres pueri reuelationem merentur
ieiunio; & pasti leguminibus, pulchriores sunt, & prudentiores iis, qui de mensa regis carni
Dan.10 bus uescebantur. Deinde scriptum est, quod Daniel tribus hebdomadibus ieiunauerit; pa

nem

nem suauem non comederit; caro & uinum non intrauerit os eius; oleo unctus non sit; & uenerit ad eum angelus, dicens: Daniel homo miserabilis es. Qui deo miserabilis apparue rat, post ieiunium leonibus in lacu fuit horribilis. Quā pulchra res; quæ placat Deum, leo- Dan.14
nes mitigat, Dæmones terret. Mittitur ad eum (licet hoc io Hebraicis uoluminibus non in uenerimus) Habacuc, messorum prandium portans. talem enim discophorum inedia me-
ruerat hebdomadis. Dauid, periclitante filio post adulterium, ἐξομολόγησιν in cinere & ie- 2.Reg.12
iunio facit, dicens: Quia cinerem tamquam panem manducabam, & potum meum cum fle Psal.101
tu miscebam. Et infirmata sunt in ieiunio genua mea. Et certe iam audierat a Nathan: Do- Psal.108
minus abstulit a te hoc peccatum. Sampson & Samuel uinom & siceram non bibunt: erant Iud.13
eoim filii repromissionis, & per abstineotiam ieiuniumq. concepti. Aaron, & ceteri sacer- 1.Reg.1
dotes, ingressuri templum, omne, quod potest ioebriare, noo potant, ne moriantur. ex Leuit.10
quo intelligimus, mori eos, qui in ecclesia noo sobrii ministrarint. Quamobrem exprobra tur Israeli, potum dabatis Nazaræis meis uinum. Ionadab, filius Rechab, præcepit filiis Amos 2
suis, ut non biberent uioum usque in æternum. Quibus cum offerret Hieremias uinum, ut Hier.35
bibereot; & illi bibere noluissent; loquitur Dominus per prophetam. Quia obedistis præce pto Ionadab patris uestri, noo deficiet uir de stirpe Ionadab, filii Rechab, stans io conspe-
ctu meo cunctis diebus. Io foribus Euangelii Anna, filia Phanuelis, uniuira inducitur, Luc.2
semperq. ieiunans. Et Domioum oirginem longa castitas longaq. ieiunia suscepere. Præcur
sor eius, & præco Ioannes locustis alitur, & siluestri melle, oon carnibus: habitatioq. de- Matth.3
serti, & incuoabula monachorum, talibus iochoantur alimeotis. Sed & ipse Dominus ba- Matth.4
ptisma suum quadraginta dierum ieiuoio dedicauit, & acriora dæmonia docuit noo nisi ora Matth.17
tione & ieiuniis posse superari. Cornelius centurio, ut spiritum saoctum acciperet ante, quā Act.10
baptisma, eleemosynis meruit, crebrisq. ieiuniis. Paulus apostolus post famem, & sitim, 2.Cor.11
& ceteros labores suos, & pericula latrooum, naufragia, solitudines, crebra ieiunia enu- merat. Et discipulo Timotheo dolenti stomachum, & infirmitates plurimas sustinenti, sua
det uini modicam potiooem: Iam noli, inquit, aquam bibere. Cui autem dicit, Iam noli 1.Tim.5
aquam bibere, ostendit eum aquam ante potasse. quod non concederet, nisi crebræ infir-
mitates, & dolor stomachi postulasseot. Reprobat quidem Apostolus eos, qui prohibebant 1.Tim.4
nuptias, & iubebant cibis abstinere, quos Deus creauit ad uteodum cum gratiarum actio- ne: sed Marcionem designat, & Tatianum, & ceteros hæreticos, qui abstinentiam iodicuot perpetuam, ad destrueoda, & contemnenda, & abominanda opera creatoris. Nos autem & creaturam omoem laudamus Dei; & maciem saginæ, abstinentiam luxuriæ, ieiuoia præfe rimus saturitati. Vir quippe in laboribus laborat sibi, & uim facit in ioteritum suum. Et a diebus Ioannis Baptistæ, ieiunatoris, & uirginis, regnum cælorum uim patitur, & uioleo- Matth.11
ti diripiunt illud. Timemus enim, oe ab aduentu æterni iudicis, sicut in diebus diluuii, & euersionis Sodomæ, & Gomorræ, deprehendamur manducantes, & bibentes, & nuben- Luc.17
tes, & nuptui tradentes. nam & diluuium, & ignis de cælo saturitatem pariter & nuptias, quas deleret, iouenit. Nec mirum, si omne, quod in macello uenditur, Apostolus emi iu- 1.Cor.10
beat, & comedi: cum idololatris, adhuc io templis idolorū quasi idolothyta uescentibus, pro summa abstinentia fuerit, cibis tantum abstinere gentilium. Quod si loquitur ad Roma
nos: Is, qui manducat, non manducantem non spernat; &, qui non manducat, manducan Rom.14
tem non iudicet: non inter ieiunia & saturitatem æqualia merita dispensat; sed cootra eos loquitur, qui, in Christum credentes, adhuc Iudaizabant; & eos, qoi ex gentibus credide- rant, mooet, ut oe scandalizent illos cibo suo, qui adhuc in fide infirmiores erant. Denique & in consequentibus boc ipsum sonat. Scio, & confido in Domioo Iesu, quod nihil com- mune per se ipsum est, nisi ei, qui existimat quid commune esse, illi commune est. si enim propter cibum frater tuus contristatur, iam non secundū caritatem ambulas. noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est. Non ergo blasphemetur bonum oostrum. Noo est enim regnum Dei esca, & potus. Ac, ne qois putaret hoc de ieioniis dici, & nō de superstitiooe Iudaica, statim edisserit: Alius credit manducare omnia: qui autem infirmus est, holera manducat. Et rursom: Alius iudicat diem plus, quam diem, alius iudicat omnē diem. Vousquisque in suo seosuabundet. Qui sapit diem, Domino sapit: &, qoi manducat, Domino manducat: gratias enim agit Deo. & qui oon manducat, Domioo non mandu- cat: & gratias agit Deo. Qui enim adhuc infirmi erant in fide; & alias carnes mundas, alias arbitrabantur immundas; & inter diem & diem esse aliquid existimabant, uerbi gratia, san- ctius esse sabbatū, & neomenias, & scenopegiam, quam reliquos dies; iubeotut holera man ducare, quæ indifferenter comeduntur ab omnibus. qui uero firmiotis erant fidei; omnes

carnes

carnes, & dies omnes æquales esse credebant. Illud autem, quod proponere aduersarius au
Matth.11 sus est, Dominum uoratorem, & poratorem uini a pharisæis appellatum; & quia ad epulas
Ioan.2 ierit nuptiarum, & conuiuia non despexerit peccatorum; existimo quod nobiscum faciat.
Matth.4.5 Iste est Dominus, ut arbitraris, uorator: qui quadraginta diebus Christianorum ieiunium
Ioan.4 sanctificauit: qui beatos appellat esurientes & sitientes: qui escam habere se dicit, non quā
Matth.6 discipuli suspicabantur, sed quæ in perpetuum non periret: qui de die crastino cogitare pro
hibet: qui, cum esurisse & sitisse dicatur, & isse frequenter ad prandia, excepto mysterio,
Matth.26 quod in typum suæ passionis expressit; & probandi corporis ueritate, nec gulæ scribitur ser-
Luc.16 uisse, nec uentri: qui diuitem purpuratum propter epulas narrat in tartaro, & Lazarum
Matth.6 pauperem ob inediam dicit esse in sinu Abrahæ: qui, quando ieiunamus, ungi caput & la-
uari faciem præcipit; ut non gloriæ hominum, sed Domino ieiunemus: qui comedit qui-
Luc.24 dem post resurrectionem partem piscis assi, & fauum, non propter esuriem, & gutturis sua-
Mar.5 uitatem, sed ut ueritatem sui corporis comprobaret. nam, quotiescumque mortuum suscita
Ioan.12 uit, iussit ei dari manducare, ne resurrectio phantasma putaretur. Et Lazarus, post resurre
ctionem, ob hanc causam scribitur cum Domino iniisse conuiuiū. Nec hoc dicimus, quod
negemus pisces, & cetera, si uoluntas fuerit, in cibo esse sumenda: sed, quo modo nuptiis
Act.10 uirginitatem, ita saturitati & carnibus ieiunia spiritumq. præferimus. Si autem Petrus hora
sexta pransurus ascendit in cenaculam, fortuita esuries non facit præiudicium ieiuniorum.
Ioan.4 hoc enim modo & Dominus, quia ad puteum Samariæ hora sexta fessus resedit, & bibere
uoluit; omnibus incumbet necessitas, uelint nolint, hoc tempore bibendi. Potuit autem
fieri, ut uel sabbatum esset, uel dies Dominicus; & post bidui, triduiq. ieiunium, hora se-
xta esurierit. numquam enim crediderim, apostolum, si ante unam diem cœnauerat, epu
lisq. distentus fuerat, alterius diei esurisse meridie. quod si cenauit pridie, & sequenti die
esuriuit ante prandium: non existimo, quod usque ad satietatem comederit, qui tam cito
Esa.58 potuit esurire. Porro, si per Esaiam loquitur Deus, quod non tale ieiuniū elegerit, dicens:
In diebus ieiuniorum uestrorum inueniuntur uoluntates uestræ; & subiectos percutitis; &
in iudicia, & in lites ieiunatis, & cæditis pugnis: nō tale ieiunium elegi dicit Dominus. qua
le elegerit, docet: Frange esurienti panem tuum, & pauperes sine tecto induc in domum
tuam. Si uideris nudum, uesti: & domesticos seminis tui ne despicias. Non igitur ieiunium
reprobauit, sed, quale uellet, ostendit. Neque enim uentris esuries accepta est Deo, quam
Leuit.16 lites, & rapinæ, & luxuria destruunt. Si non uult ieiunium Deus, quo modo in Leuitico
præcipit, ut septimo mense, decima mensis, omnis populus ieiunet usque ad uesperam; &,
qui non afflixerit animam suam, moriatur, & exterminetur de populo suo? Quare sepul-
Num.11 cra concupiscentiæ, ubi carnibus deditus populus ruit, usque hodie in solitudine perseue-
3.Reg.13 rant? Et crassus populus ortygometram scribitur ad choleram usque ructasse? Cur homo
Dei, ad cuius prophetiam manus aruerat regis Hieroboam; quia manducauit contra edi-
ctum Dei, illico percussus est? & leo, qui asinam custodiuit intactam, prophetæ leuanti se
de prandio non pepercit? Qui ieiunus miracula fecerat, pransus illico saturitatis pœnas luit.
Ioel.2 Sed & Ioel clamitat: Sanctificate ieiunium: prædicate curationem; ut monstraretur, ieiu-
nium sanctificari ceteris operibus, & sanctificatum ieiunium curationi proficere peccatorū.
quo modo autem uirginitati ueræ non præiudicat imitatio uirginum diaboli: ita nec ueris
ieiuniis cossorum Isidis, & Cybelis, & quorundam ciborum in æternum abstinentia; maxi
me cum apud illos ieiunium panis, sagina carnium compensetur. Et, sicut signa, quæ facie-
Exod.7 bat Moyses, imitabantur signa Aegyptiorum, sed non erant in ueritate: nam uirga Moysi
uirgas Magorum deuorabat: ita per omnia, quæ in æmulationem Dei facit diabolus, non
religionis nostræ superstitio, sed nostra arguitur negligentia, id nolentium facere, quod bo
num esse, etiam sæculi homines non ignorant. Quarta propositio, quæ & extrema est:
duos esse ordines, ouium, & hircorum; alterum iustorum, alterum peccatorum; alios sta-
Matth.25 re a dextris, alios a sinistris; & audire iustos: Venite, benedicti patris mei, possidete para-
tum uobis regnum a constitutione mundi: Peccatoribus uero dici: Discedite a me maledi-
Matth.7 cti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo, & angelis eius: Arborem bonam non
Ioan.8 posse malos fructus facere, nec malam bonos: Vnde & Saluator loquitur ad Iudæos: Vos de
Matth.25 patre diabolo estis, & concupiscentias patris uestri facere uultis. Decem uirgines proponit
stultas, atque sapientes; & quinque, quæ oleum nō habuerunt, remansisse extrinsecus: alias
uero quinque, quæ sibi lumen bonorum operum præparauerant, thalamum intrasse cum
Gen.7.19 sponso. Ascendit ad diluuium, & ait: Qui erant cum Noe, iusti seruati sunt; qui uero pecca
tores, omnes in commune perierunt. Apud Sodomam, & Gomorram, exceptis duobus
gradibus

gradibus bonorũ malorumque, nulla diuersitas inuenitur. qui est iustus, eripitur: qui peccator, pari deuoratur incendio. una salus liberatis, unus interitus remanentibus. Ne paululum quidem a iustitia declinandum, indicio est uxor Lot. Si autem, inquit, mihi opponis, Gen.19
quare iustus laboret in pace, aut persecutionibus; si nullus profectus est, nec maiora præmia: scias hoc eũ facere, non ut plus quid mereatur, sed ne perdat, quod accepit. In Aegypto quoque decem plagas æqualiter omnes sentiunt peccatores: & similes tenebræ domino Exod.10
& seruo, nobili & ignobili, regi imminent & uulgo: sanctis uero Dei, & populo Israel una erat lux. Sed & in mari Rubro iusti pariter transeunt, peccatores pariter obruuntur. Sexcenta hominũ millia, excepta imbelli ætate & sexu, in deserto æqualiter ruunt: & duo, qui iustitia pares erant, æqualiter liberantur. Per quadraginta annos cunctus Israel similiter laborat, & moritur. Gomor mannæ uniuersis ætatibus una in cibo mensura est: uestitus pariter Exod.14 Num.14 Exod.16
non deteruntur: capilli simul non augentur: barba in commune non crescit: calciamenta Deut.29
ex æquo omnibus durant: non incalluere pedes: cibus in ore cunctorum æqualiter sapit. ad mansionem unam pari labore & mercede pergebant. Omnis Hebræus æquale habet pascha, æquales scenopegias, æquale sabbatum, æquales neomenias. Septimo requietionis Leuit.25
anno absque personarum discretione dimittitur: & in iubilæo uniuersa cunctis debita relaxantur, atque ad antiquam possessionem uenditor redit. Parabolam autem in euangelio seminantis, in qua in terra bona centesimus & sexagesimus & tricesimus fructus exoritur; & econtrario in terra mala, triplex sterilitatis uarietas indicatur; in duos ordines diuidit, bonæ terræ, & malæ. Et quo modo apostolis pro derelictis filiis & uxoribus, in alio euangelio centies, in alio septies Dominus repromittit, & in futuro uitam æternam; nullaq. distantia est inter centum, & septem: sic & in hoc numero non facere præiudicium, ubi huius terræ fertilitas prædicatur, præsertim cum & euangelista Marcus retrorsum numeret triginta, sexaginta, & centum. Dicit Dominus: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. Sicut ergo sine aliqua differentia graduum Christus in nobis est, ita & nos in Christo sine gradibus sumus. Omnis, qui diligit me, sermonem me um seruabit: & pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, & mansionem apud eum faciemus. Qui iustus est, diligit: qui diligit, ueniunt ad eum pater, & filius, & in eius habitant hospitio. Vbi autem huiuscemodi habitator est, puto quod nihil deesse possit hospiti. Sin autem dicit: Multæ mansiones sunt apud patrem meum: non in regno cælorum diuersas significat mansiones, sed ecclesiarum in toto orbe numerum, quæ constat una per septem. Vado, inquit, & præparabo uobis locum, non loca. Si hæc repromissio proprie duodecim apostolorũ est; ergo Paulus exclusus est de hoc loco; & electionis uas superfluus putabitur, & indignus. Ioannes, & Iacobus, quia plus ceteris petierunt, non impetrauerunt: & tamẽ non est dignitas eorum imminuta, quia reliquis apostolis æquales fuerunt. Nescitis, quia corpora uestra templum est spiritus sancti? Templum, inquit, est, non templa: ut similiter in omnibus habitatorem ostenderet Deum. Non pro his rogo tantum, sed pro illis, qui credituri sunt per uerbum eorum in me; ut, sicut tu pater in me, & ego in te unum sumus, ita omnes unum sint in nobis. Gloriam, quam dedisti mihi, dedi eis: dilexi eos, sicut me dilexisti. et quo modo nos sumus pater & filius & spiritus sanctus unus Deus; sic & unus populus in ipsis sit, hoc est, quasi filii carissimi, diuinæ consortes naturæ. Sponsa, soror, mater, & quæcumque alia putaueris uocabula, unius Ecclesiæ congregatio est, quæ numquam est sine sponso, fratre, filio; unam habet fidem; nec constupratur dogmatum narietate; nec hæresibus scinditur: uirgo permanet. Quocumque uadit agnus, sequitur illum: sola nouit canticum Christi. Si autem, inquit, mihi opposueris, stella a stella differt in claritate: audies differre stellam a stella, hoc est, spirituales a carnalibus. Omnia membra æqualiter diligimus, nec oculum præponimus digito, nec digitum auriculæ; sed in singulorum amissione membrorum communis dolor est. Aequaliter introimus in hoc sæculum, & æqualiter de eo egredimur. Vnus Adã terrenus, & alter cælestis. qui in terreno fuerit, a sinistris est, & peribit: qui in cælesti, a dextris est, & saluabitur. Qui fratri dixerit, fatue, & raka, reus erit gehennæ. Et qui homicida fuerit, & adulter, mittetur similiter in gehennam. In persecutione qui incenditur, qui suffocatur, qui decollatur, qui fugerit, qui in carcere inclusus obierit; uaria quidem luctæ genera, sed una corona uictorum est. Inter eum fratrem, qui semper cum patre fuerat, & qui postea pænitẽs est receptus, nulla diuersitas est. Operariis primæ horæ, & tertiæ, & sextæ, & nonæ, & undecimæ, unus denarius æqualiter redditur: &, quo magis admireris, ab iis incipit præmium, qui minus in uinea laborarunt. His, & huiuscemodi diuinarum scripturarum testimoniis, quæ ad peruersitatem sui dogmatis callidus

Matth. 13 Marc.10 Matth. 19 Marc.4 Ioan.6 Ioan.14 Matth. 20 1.Cor.6 Ioan.17 Apoc.14 1.Cor.15 Matth.5 Luc. 15 Matth. 20

1.Ioan.2 lidus disputator inclinat, quis non tentetur etiam electorum Dei? & quod Ioannes apostolus antichristos dicit uenisse multos, hæc uera est antichristi prædicatio, quæ inter Ioannem & ultimum pænitentem nullā facit esse distantiam. Simulq. miror, quo modo serpens lubricus, & Proteus noster, in uariarum se mutet portenta formarum. qui enim in coitu & in saturitate Epicureus est, subito in retributione meritorum Stoicus efficitur. Hierosolymam Cithio, Iudæam Cypro, Christum Zenone commutat. Si non licet a uirtutibus paululum declinare; & omnia peccata sunt paria; eiusdemq. criminis reus est, qui panem esurienti fur ripuerit, & qui hominem occiderit: tu quoque maximorū scelerum reus teneberis. Porro aliud est, si te dicas ne minima quidem habere peccata; &, cum omnes apostoli, & prophetæ, & sancti, iuxta id, quod in secunda propositione disserui, peccatores esse se plangant, solus de iustitia glorieris. Ante nudo eras pede, modo non solum calciato, sed & ornato. tūc pexa tunica, & nigra subucula uestiebaris, sordidatus, & pallidus, & callosam opere gestitans manum: nunc lineis & sericis uestibus, & Atrebatum ac Laodiceæ indumentis ornatus incedis. Rubent buccæ: niter cutis: comæ in occipitium frontemq. tornantur: protensus est aqualiculus: insurgunt humeri: turget guttur: & de obesis faucibus uix suffocata uerba promuntur. Certe in tanta diuersitate uictus & uestitus, necesse est, aut hic, aut ibi esse peccatum: non quod peccatum in cibo, aut in uestibus asseram: sed quod uarietas & commutatio in deterius, reprehensioni proxima sit. Quod autem reprehenditur, a uirtute procul est: quod a uirtute procul est, uitio mancipatur: quod uitiosum arguitur, peccato iungitur: quod peccatum est, iuxta tuam sententiam in sinistra parte, & hircorum grege describitur. Aut reuerteris igitur ad antiquum propositum, ut ouis possis esse ad dexteram: aut, si priorem sententiam peruersa pænitentia commutaris; uelis nolis, quamquam barbā rasetis, inter hircos numeraberis. Verum quid prodest luscum uocare luscum, & accusatoris docere inconstantiam, cum propositionum series diluenda sit? Oues, & hædos a dextera, & sinistra, duos iustorum, & peccatorum esse ordines non negamus. Arborem bonam, fructus malos non facere, nec malam bonos, nulli dubium est. Decem quoque uirgines sapientes, & stultas, in bonas, malasq. diuidimus. In diluuio liberatos iustos, & peccatores aquis obrutos, non ignoramus. In Sodoma & Gomorra ereptum iustum, & impios igne consumptos, omnibus perspicuum est. Decem quoque plagis percussam Aegyptum, & Israel fuisse sospitem nouimus. In mari rubro transisse iustos, & Pharaonem cum suo exercitu demersum, etiam in scholis cantant paruuli. Sexcenta millia in deserto cecidisse, quia increduli fuerint, & duos tantum terram repromissionis intrasse, scripturæ docent, & reliqua, quæ usque ad operarios uineæ, in duos bonorum & malorum ordines descripsisti. Sed quale est, ut, quia inter bonos & malos diuisio est, tu asseras inter ipsos bonos, uel econtrario malos nullam esse distantiam, nihilq. referre, utrum in pecore aliquis aries sit, an ouicula? utrum primam lanā habeat, an secundam? utrum scabidum pecus sit, & morbidum, an uegetum, atque suffultans? maxime cum Ezechiel oues rationabiles, & diuersitatem
Ezech.34 inter pecus & pecus, suæ prophetiæ auctoritate demonstret, dicens: Ecce ego iudico inter pecus & pecus, & inter arietes & hircos, & inter pecus pingue, & macilentum: Pro eo quod lateribus & humeris impingebatis, & cornibus uestris uentilabatis omnia infirma pecora, donec dispergerentur. Et ut sciremus quæ ista sunt pecora, statim intulit: Vos autē greges mei, oues pascuæ meæ homines estis. Id ipsum ergo erit Paulus, & ille pænitens, qui
1.Cor.5 cum patris uxore dormierat, quia in Ecclesiam post pænitentiam receptus est, & quia simul
2.Cor.2 a dextris est, in eadem cum apostolo claritate fulgebit? Et quo modo in uno agello usque
Matth.13 ad messem in consummationem mundi zizania pariter frumentaq. succrescunt? Qua consequentia pisces boni & mali, sagena Christi & reti euangelico continentur? Cur in typo Ecclesiæ, in arca Noe, diuersa animalia, & pro qualitate meritorum, diuersæ sunt mansiones?
Psal.44 Cur astitit regina a dextris Domini in uestitu deaurato, circumdata uarietate? Cur Ioseph
Gen.37 in forma Christi, uariam habuit tunicam? Cur Apostolus loquitur ad Romanos: Vnicui-
Rom.12 que sicut Deus diuisit mensuram fidei? Sicut enim in uno corpore multa membra habemus; omnia autem membra non eundem actum habent: ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Habentes autem donationes secundum gratiam, quæ data est nobis, differentes, siue prophetium secundum mensuram fidei, siue ministerium in ministrando, siue qui docet in doctrina, qui exhortatur in exhortando, qui tribuit
Rom.14 in simplicitate, qui præest in solicitudine, & reliqua. Et in alio loco: Alius iudicat diem plus quam diem, alius iudicat omnem diem. Vnusquisque in suo sensu abundet. Et ad Corin-
1.Cor.3 thios: Ego plantaui, Apollo rigauit, sed Deus incrementum dedit. Itaque neque, qui

planta;

plantat; est aliquid; neque, qui rigat; sed qui incrementum dat Deus. Qui plantat, & qui rigat, unum sunt. Vnusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. Dei enim sumus adiutores: Dei agricultura, Dei ædificatio estis. Et rursum: Secundum gratiam Dei, quæ data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui: alius autem superædificat. fundamentum enim aliud nemo potest pouere, præterquam id, quod positum est, quod est Christus Iesus. Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, feuum, stipulam, uniuscuiusque opus apparebit. Dies enim Domini illud manifestabit: quoniam in igne reuelabitur; & singulorũ opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superædificauit; mercedem accipiet. Si cuius opus arserit; detrimentum patietur; ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Si is, cuius opus arsit, & periit, & damnum sustinuit laboris sui, perder quidem laboris præmium, sed ipse saluabitur, non tamen absque probatione ignis: ergo is, cuius opus manserit, quod superædificauit, sine ignis probatione saluabitur, & inter saluationem & saluationem utique erit diuersitas aliqua. Necnõ in alio loco, Sic nos, inquit, existimet homo quasi ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Hic iam quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inueniatur. Vis scire, quoniam inter dispensatorem, & dispensatorẽ sit multa distantia: (non dico de malis & bonis, sed de ipsis bonis, qui ad dexteram stant) audi consequentia: Nescitis, quoniam qui in sacrificiis operantur, de sacrificiis comedunt: & qui altario deseruiunt, de altario participantur? Sic & Dominus disposuit iis, qui euangelium annunciant, de euangelio uiuere. Ego autem non abutar horum aliquo. Non scripsi autem hæc, ut sic fiant in me. melius est enim mihi mori, quam ut gloriam meam quis euacuet. si enim euangelizauero, non est mihi gloria: necessitas quippe mihi incumbit. uæ enim mihi est, si non euangelizauero. uam si uoluntate hoc ago, mercedem habeo: si autem nolens, dispensatio mihi credita est. quæ est ergo merces mea? Vt euangelizans sine sumptu, ponam euangelium Christi, ut non abutar potestate, quæ data est mihi iu euangelio. Cum enim essem liber, ex omnibus omnium me seruum feci, ut plures lucrifacerem. Numquid potes dicere, peccare eos, qui uiuunt de euangelio, & qui de sacrificiis participantur? Vtique non. Dominus enim disposuit, ut, qui prædicant euangelium, de euangelio uiuant. Apostolus autẽ, qui uou abutitur hac licentia, sed laborat manibus suis, ne quẽ grauet, & die ac nocte operatur, & ministrat iis, qui secum sunt, utique ideo hoc facit, ut plus laborans, plus aliquid mercedis accipiat. Curramus ad reliqua. Diuisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus. Et diuisiones ministeriorum sunt, idem autem Dominus. Et diuisiones operationum sunt, idem autem Deus, qui operatur omnia in omnibus. Vnicuique autem data est operatio spiritus iuxta id, quod expedit. Et iterum: Sicut corpus unum est, & membra plura habet; omnia autem membra corporis cum sint multa, unum corpus est.: sic & Christus. Verum ne dicas in uno corpore diuersa membra unũ habere meritum, statim gradus describit Ecclesiæ, et ait: Quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primum apostolos, secundo prophetas, tertio doctores. Deinde uirtutes & gratias curationum, opitulationes, gubernationes, geuera linguarũ. Numquid omnes apostoli? numquid omnes prophetæ? uumquid omnes doctores? uumquid omnes uirtutes? nũmquid omues gratiam habent curationum? numquid omnes linguis loquuntur? numquid omnes interpretantur? Aemulamini autem dona maiora; & adhuc excellentiorem uiam uobis demonstro. Cumq. de caritatis uirtutibus latius disputasset, adiecit: Siue prophetiæ euacuabuntur, siue linguæ cessabunt, siue scientia destruerur: ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus. cum autem uenerit, quod perfectum est; euacuabitur, quod ex parte est. Et in continentibus. Nunc autem manent fides, spes, caritas, tria hæc. maior autem horum est caritas: Sectamini caritatem, æmulamini spiritualia, magis autem ut propheretis. Et iterum: Volo autem omnes uos loqui linguis, magis autem prophetare. Nam maior est qui prophetat, quam qui loquitur liuguis. Et rursum: Gratias ago Deo, quod omnium uestrum linguis loquor. Vbi diuersa sunt dona, & alius maior, alius miuor est, & omnes spirituales appellantur: certe oues sunt, & stant a dextris, & inter ouem & ouem est aliqua diuersitas. Loquitur quidem de humilitate Paulus apostolus: Ego sum nouissimus apostolorum: qui nõ sum dignus uocati apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam Dei: gratia autem Dei sum id, quod sum: & gratia eius in me uacua non fuit, sed amplius omuibus illis laboraui; non ego autem, sed gratia Dei, quæ in me est. Verumtamen in eo, quod se humiliat, ostendit posse apostolos alios minores, alios esse maiores: & qui utique uas electionis dicitur, & cunctis amplius laborauit; non est iniustus Deus, ut obliuiscatur operis eius, & dispar meritum æquali

Marginal references: 1.Cor.4; 1.Cor.9; 1. Thes.2; 1.Cor.12; 1.Cor.13; 1.Cor.14; 1.Cor.15; Heb.6

æquali mercede compenset. Dehinc legimus: Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuificabuntur, unusquisque autem in suo ordine. Quando unusquisque in suo resurget ordine, utique diuersa sunt merita resurgentium. Non omnis caro, eadem caro; sed alia hominum, alia pecorum, alia uolucrum, alia autem piscium. Et corpora cælestia, & corpora terrestria; sed alia quidem cælestium gloria, alia autem terrestrium. alia claritas solis, alia claritas lunæ, alia claritas stellarum. stella enim a stella differt in claritate. Sic erit & resurrectio mortuorum. quod tu scilicet doctus interpres sic exposuisti, ut diceres spirituales differre a carnalibus. Ergo & spirituales & carnales in cælestibus erunt: & iam non solum oues, sed etiam hirci tui conscendent regna cælorum. Stella, inquit, a stella differt in claritate, non oues & hirci, sed oues & oues, idest, stella & stella. Denique alia, inquit, claritas solis, & alia claritas lunæ. Ne stellam & stellã totum humanæ multitudinis assereres genus, solem posuit & lunam, quos certe inter hircos non poteris numerare. Sic, inquit, erit & resurrectio mortuorum, ut iusti in claritate solis luceant, & qui in sequẽti gradu sunt, lunæ splendore rutilent, ut alius Lucifer sit, alius Arcturus, alius Orion, alius Mazuroth, &
Iob 9 cetera stellarum uocabula, quæ sacratæ, in Iob uolumine continentur. Omnes enim, ait, manifestari nos oportet ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisque quæ gessit per corpus,
2.Cor.5 siue bonum siue malum. Ac ne forsitan dicas, ante tribunal Christi nos manifestari, ut bo-
2.Cor.9 ni bona, mali recipiant mala; in eadem epistola docet: Qui parce seminat, parce & metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Certe & qui plus, & qui minus seminat, de parte sunt dextra. Et cum unius sementis genus sit, tamen mensura & nu
Eph.3 mero differunt. Scribit ad Ephesios idem Paulus: Vt nota fieret nunc principatibus & pote statibus in cælis per Ecclesiam, multiplex & uaria sapientia Dei. Cernis, quod in diuersis agminibus Ecclesiæ uaria & multiplex sapientia Dei prædicetur? Necnon in eadem epistola:
Eph.4 Vnicuique autem nostrum data est gratia, iuxta mensuram gratiæ Christi: non quod mensura Christi diuersa sit: sed tantum gratiæ eius infunditur, quantum ualemus haurire. Frustra igitur oues & hircos, quinque & quinque uirgines, Aegyptios, & Israelitas, & cetera huiuscemodi replicas, quia non est in præsenti retributio, sed in futuro. unde & dies iudicii in consummatione promittitur, quia nunc non est iudicium. sine causa enim appellatur dies extrema iudicii, si modo iudicat Deus. In præsentiarum nauigamus, luctamur, atque pugnamus, ut in fine perueniamus ad portum, coronemur, triumphemus. Tu autem peruerse & lubrice præsentis sæculi conuersationem in futurorum exempla proponis; cum utique hic iniustitia sit, ibi iustitia, donec intremus in sanctuarium Dei, & intelligamus in nouissimis eorum. Non aliter sanctus, aliter peccator moritur? in eodem mari nauigantibus eadem tranquillitas, & tempestas est? non aliter latro, aliter martyr occiditur? nec alio modo de adulterio & prostibulis, alio de castis matrimoniis nascuntur liberi? Certe Dominus
Mar.15 & latrones æquali iudicio crucifixi sunt. Si idem est huius sæculi futuriq. iudicium: ergo,
Act.27 quia hic pariter crucifixi sunt, & in futuro similiter habebuntur. Paulus, & qui eum uinxerant, simul nauigant, simul sustinent tempestatem, simul naui fluctibus dissipata in litus euadunt. Negare non potes, quin inter uinctum & uincientes diuersa sint merita. Et quo modo unum Apostoli militumq. naufragium est? Refert postea Paulus reuelationem, & eos qui in naui fuerant, dicit sibi a Domino esse donatos. Numquid is, cui donantur, & qui
Gen.18 donantur, unius meriti sunt? Decem sancti peccatricem possunt eruere ciuitatem. Lot cum filiabus ereptus est de incendio: liberati essent & generi, si exire uoluissent. & certe multa
Gen.19 differentia est inter Lot, & generos eius. Liberatur Segor, una urbs de pentapoli; & quæ eiusdem meriti erat, atque uni sententiæ subiacebat, cui Sodoma, & Gomorra, Adama, & Seboim, sancti precibus custoditur. Ecce diuersum meritum in Lot & Segor; & tamen
1.Reg.30 de incendio pariter euadunt. Latrunculi, qui, absente Dauid, uastauerant Sicelech, & uxores eorum, & liberos in prædam duxerant, die tertia cæduntur in campo, & quadringenti homines ascensis camelis fugiunt. Dic aliquam inter eos, qui cæsi sunt, & qui fugere
Luc.13 potuerunt, esse distantiam. Legimus in euangelio, turrem Siloe cecidisse super decem & octo uiros, & obrutos occidisse. Certe, iuxta sententiam saluatoris, non soli fuerant pecca
Pro.19 tores; sed in formidinem reliquorum puniti sunt, ut, pestilente flagellato, stultus sapientior fieret. Si omnium peccatorum unum est supplicium; iniuste alius occiditur, & per mortem alterius alius commonetur. Opponis mihi, Gomor mannæ, unamq. mensuram, & uestitum, & capillos, & barbam, & calciamenta, ex æquo fuisse Israelitarum: quasi non & nos Christi corpus æqualiter accipiamus. una est in mysteriis sanctificatio, domini & serui, nobilis & ignobilis, regis & militis: quamquam pro accipientium meritis diuersum fiat quod unum

unum est. Qui enim indigne manducauerit, & biberit, reus erit uiolati corporis & sanguinis Christi. Numquid, quia & Iudas de eodem calice bibit, de quo & ceteri apostoli, unius cum reliquis erit meriti? Quod si non uis recipere sacramentum: certe omnes æqualiter uiuimus, unum trahimus aerem, eodem humore irrigamur, iisdem cibis pascimur. Porro, si alimenta coquorum arte mutantur in melius, & fit aliquid suauius condituris: huiuscemodi cibi non naturæ satisfaciunt, sed uoluptati. Aeque esurimus, æque algemus: simul contrahimur frigore, æstibus & calore dissoluimur. Sol quoque ipse, & luna, & omnis astrorum chorus, & pluuiæ, & mundus æqualiter nobis currunt: & iisdem omnes iuxta euangelium imbribus irrigamur, boni & mali, iusti & iniusti. Si præsentia, exempla sunt futurorum: ergo & sol iustitiæ æqualiter iustis & peccatoribus, impiis & sanctis, Christianis, & Iudæis, atque gentilibus orietur, cum scriptura dicat: Timentibus autem Dominum orietur sol iustitiæ. Si timentibus orietur, ergo contemptoribus & pseudoprophetis occidet. Oues, quæ stant a dextris, uadunt ad regna cælorum, hirci in tartarum detruduntur. Parabola ista non ouium inter se merita & econtrario describit hircorum, sed inter oues & hircos tantum distantiam facit. neque enim in omnibus locis docentur omnia; sed unaquæque similitudo ad id refertur, cuius similitudo est. sicut & decem uirgines, non totius generis humani, sed solicitorum & pigrorum exempla sunt: quorum alteri semper Domini præstolantur aduentum; alteri, somno, & inertiæ se dantes, futurum iudicium non putant. unde & in fine parabolæ dicitur: Vigilate, quia nescitis diem, neque horam. Si in diluuio liberatus est Noe, & omnis orbis interiit: omnes caro erant, & propterea perierunt. aut non eiusdem esse meriti dices filios Noe, & Noe, propter quem filii liberati sunt: aut maledictum Cham in eodem pones loco, in quo & patrem, quia de diluuio similiter liberatus est. In passione Christi omnes declinauerunt; simul inutiles facti sunt; & non fuit qui faceret bonum, non fuit usque ad unum. Audebis ne igitur dicere, sic negasse Petrum, & ceteros apostolos, qui fugerunt, quo modo Caiphan, & pharisæos, & clamantem populum, Crucifige crucigetalem? Et, ut de apostolis taceam; eiusdem ne tibi sceleris uidebitur reus Annas, & Caiphas, & Iudas proditor, cuius & Pilatus, qui nolens compulsus est contra Dominum ferre sententiam? Quanto maioris meriti fuit Iudas, tanto maioris criminis est: &, quanto maioris criminis, tanto maioris & pœnæ: Potentes enim potenter tormenta patientur. Arbor mala fructus bonos non facit, nec bona malos. Si hoc ita est; responde mihi, quo modo Paulus, cum esset arbor mala, persequens Ecclesiam Christi, fecit postea fructus bonos? & Iudas, cum esset arbor bona, signa faciens cum apostolis, postea uersus in proditorem fecerit fructus malos. Tamdiu ergo nec arbor bona malos fructus facit, nec mala bonos, quamdiu uel in bonitate sua, uel in malitia perseuerant. Porro, quod omnis Hebræus æqualiter facit pascha, & septimo anno liber efficitur; & in Iobelæo, idest, quinquagesimo, uniuersa possessio redit ad Dominos: hoc non de præsenti dicitur, sed de futuro: quia in sex diebus huius sæculi seruientes, in septimo die uero & æterno sabbato liberi erimus; si tamen uoluerimus esse liberi, dum adhuc seruimus in sæculo: si autem noluerimus; perforabitur nobis auricula, in testimonium inobedientiæ; & cum uxore, & liberis nostris, quos prætulimus libertati, idest, cum carne & operibus eius iugiter seruiemus. Parabola autem sementis, quæ ex utraque parte ternos fructus facit; &, iuxta Apostolum, super fundamentum Christi alius ædificat aurum, argentum, lapides pretiosos, alius ligna, fenum, stipulam; cum & in domo magna, diuersa uasa sint; perspicue patet; & huic uelle cōtradicere, apertissimæ impudentiæ est. tamen, ne exultet in mendacio, & exemplum apostolorum in præiudicium centenarii, & sexagenarii, & tricenarii afferat numeri, sciat in Matthæo, & in Marco, apostolis, qui uniuersa sua dimiserant, centuplum repromissum: in euangelio autem Lucæ multo plura, idest, πολλαπλασίονα & penitus in nullo euangelio pro centum scriptum esse septem: seq. aut falsatii, aut imperitiæ reum teneri: nec nocere nobis, quia in alio euangelio a centum, in alio a triginta incipit numerari: cum omnis scriptura, maxime uetus, minorem præponat numerum, & sic ad maiorem gradatim conscendat. Verbi gratia, ut dicat aliquem fuisse annorum quinque & septuaginta & centum, nec tamen quinque & septuaginta plura poterunt esse, quam centum, quæ priora sunt nominata. Si non accipis in bonam partem diuersitatem numeri centum & sexaginta & triginta: nec in malam partem accipies, & idem uitium erit seminis, quod secus uiam cecidit, & super petras, & super spinas. sin & illa tria, & hæc uel in bonam, uel in malam partem singula sunt: stultum fuit pro duabus rebus sex species numerare, præsertim cum in Matthæo, & in Marco, & in Luca narrata

Matth.5
Malach.
Matth.25
Gen.8.9
Psal.13
Sap.6
Matth.7
Exod.12
Leuit.25
Exod.21
Matth.13
1.Cor.3
2.Tim.2
Matth.19
Mar.10
Luc.18

parabola, saluator semper intulerit: Qui habet aures audiendi, audiat. Vbi nihil est, quod
Ioan.14 intrinsecus lateat, frustra ad intelligentiam mysticam prouocamur. Si autem pater, & filius mansionem faciunt apud credẽtes; & ubi Christus hospes est, ibi nihil deesse existimas: puto, quod aliter Christus habitauerit in Corinthiis, aliter in Ephesiis; hoc est, aliter in iis, apud quos Paulus apostolus peccata multa deprehendit; & aliter in iis, quibus sacramenta
Matth.11 a sæculis ignorata disseruit; aliter in Tito & Timotheo, aliter in Paulo. Certe inter natos
Luc.7 mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista. Vbi autem maior dicitur, necesse est ut ceteros habuerit minores. Et qui minimus est in regno cælorum, maior est illo. Vides ergo, quod in cælis sit maximus & minimus, & inter angelos quoque, & inter inuisibiles creatu
Luc.17 ras sit multiplex & infinita diuersitas. Quare dicunt apostoli; Domine auge nobis fidem;
Matth.14 si omnium una mensura est? Et Dominus ad discipulum: Modicæ fidei, quid dubitasti?
Hier.31 In Hieremia quoque de futuro regno legimus: Ecce dies ueniunt, dicit Dominus, & feriam domui Israel & domui Iacob fœdus nouum, non secundum pactum, quod pepigi cum patribus uestris. Et post paululum: Dabo legem meam in uisceribus eorum, & in corde eorum scribam illam, & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum, & non docebit uir ultra proximum suum, & uir fratrem suum, dicens: cognosce Dominum. omnes enim cognoscent me a minimo usque ad maximum. Perspicue ex contextu illius loci, futurum Christi regnum propheta describit: & qua consequentia ibi erit minimus & maximus, si
Matth.5 omnes æquales futuri sunt? utique ea, qua & in euangelio dicitur: Qui docuerit, & fecerit, hic uocabitur maximus in regno cælorum. qui autem docuerit, & non fecerit, erit
Luc.14 minimus. In conuiuio saluator præcipit, ut inferiorem occupemus locum: ne, cum maior uenerit, de superiori turpiter detrudamur. Si cadere non possumus, sed tantum per pæni-
Gen.28 tentiam subleuamur: quid sibi uult scala illa in Bethel, per quam angeli descendunt, atque ascendunt, qui de cælis ad terram ueniunt? certe inter oues & ad dexteram stabant, dum ibi essent. Angeli de cælis descendunt, & Iouinianus de eorum possessione securus est. Quis autem risum tenere queat in eo, quod multas mansiones apud patrem, ecclesias arbitretur in toto orbe diffusas; cum manifestissime scriptura doceat secundum euan-
Ioan.14 gelium Ioannis, non de ecclesiarum numero, sed de cælorum mansionibus, & æternis ta-
Psal.83 bernaculis, quæ propheta desiderat, Domino fuisse sermonem? In domo, inquit, patris
Ioan.14 mei mansiones multæ sunt. Si quo minus, dixissem uobis: quia uado uobis parare locum: & si abiero, & præparauero uobis locum, iterum ueniam, & accipiam uos ad me ipsum; ut, ubi ego sum, & uos sitis. Locus, & mansiones, quas præparare se dicit Christus apostolis, in domo utique sunt patris, idest in regno cælorum, non in terra, in qua præsens apostolos relinquebat. Simulq. sensus scripturæ intuendus: Dicerem, inquit, uobis, quia uado, & præparabo uobis locum, si non mansiones multæ essent apud patrem, hoc est, si non unusquisque mansionem sibi non ex largitate Dei, sed ex propriis operibus præpararet: & ideo non est meum parare, sed uestrum: quia & Iudæ nihil profuit paratus locus, quem suo uitio perdidit. Iuxta quem sensum & illud intelligendum, quod ad filios
Matth.20 dicitur Zebedæi, quorum alter a sinistris, alter cupiebat sedere a dextris: Calicem quidem meum bibetis, sedere autem a dextris meis siue a sinistris, non est meum dare uobis, sed quibus paratum est a patre meo. Non est filii dare; & quo modo patris est præparare? Paratæ, inquit, sunt in cælo diuersæ & plurimæ mansiones, plurimis diuersisq. uirtutibus, quas non personæ accipiunt, sed opera. Frustra ergo a me petitis, quod in uobis situm est, quod pater meus illis parauit, qui dignis uirtutibus ad tantam ascensuri sunt
Ioan.14 dignitatem. Porro quod ait, Iterum ueniam, & accipiam uos ad me ipsum; ut, ubi ego sum, & uos sitis: proprie ad apostolos loquitur, de quibus & in alio loco scriptum est:
Ioan.17 Vt, quo modo ego & tu pater unum sumus, sic & illi in nobis unum sint, qui crediderunt, qui perfecti sunt, qui possunt dicere, pars mea Dominus. Si autem non sunt plurimæ mansiones; quo modo & in ueteri testamento & in nouo alium ordinem pontifex tenet, alium sacerdotes, alium leuitæ, alium ianitores, alium æditui? Et in uolu-
Ezech.40 mine Ezechielis, ubi futuræ Ecclesiæ & cælestis Hierusalem ordo describitur, sacerdo-
(44 tes, qui peccauerant, regradantur in æedituos, & hostiarios: & cum sint in templo Dei, hoc est, a dextris, non sunt inter arietes, sed inter minimas oues. In fluuio quoque illo,
Ezech.47 qui de templo egreditur, & irrigat salsum mare, & uniuersa uiuificat, multæ species piscium describuntur. Quare in regno cælorum archangeli sunt, angeli, throni, dominationes, potestates, cherubim, & seraphim, & omne nomen, quod nominatur non solum in præsenti sæculo, sed etiam in futuro? Sine causa diuersitas nominum est, ubi non est

diuersitas

diuersitas meritorum. Archangelus utique aliorum minorum est angelorum archangelus,
& potestates, & dominationes, habent aliqua, super quæ exerceant potestatem, & in quæ
subiecta dominentur. Hoc in cælis est, hoc in ministerio Dei, ne nos solito more irrideas,
atque subsannes, si imperatores posuerimus, & præfectos, & comites, & tribunos, & cen-
turiones, & manipulos, & reliquum militiæ ordinem. Illud autem, quod ait: Nescitis, 1.Cor.6
quia corpora uestra templum est spiritus sancti; friuolum est; cum scriptura diuina soleat &
unum pluraliter, & plura singulariter appellare: & tamen sciat in templo quoque ipso mul-
tas esse mansiunculas, esse exterius atrium, esse interius, esse uestibula, esse sanctum, esse
sancta sanctorum. sunt & culinæ in templo, sunt & cellariola, sunt & torcularia, & uasorum
receptacula. ita & in templo corporis nostri diuersa sunt merita. Non æque Deus omnes in-
habitat, nec ad eandem mensuram omnibus infunditur. De spiritu Moysi aufertur, & se- Num.11
ptuaginta presbyteris datur. Puto aliam esse abundantiam fluminis, aliam riuulorum. Eliæ 4.Reg.2.4
spiritus Elisæo duplex datus est: unde & duplex gratia, fecit signa maiora. Ille uiuus mor- 3.Reg.17
tuum, iste mortuus mortuum suscitauit: ille famem imprecatus est populo, iste obsessæ ci-
uitati sub una die hostiles copias præbuit. Licet hoc quod ait: Nescitis quia corpora uestra 1.Cor.6
templum est spiritus sancti, de cuncta credentium dicat Ecclesia; qui pariter congregati;
unum Christi corpus efficiunt. Hic iam quæritur in corpore, qui pedibus Christi dignus
sit, qui capite, qui oculus eius sit, qui manus. Quod & duæ mulieres in euangelio, pæni-
tens & sancta significant: quarum altera pedes, altera caput tenet. tametsi nonnulli existi- Luc.7
mant unam esse, &, quæ primum cœpit a pedibus, eam gradatim ad uerticem peruenisse. Mar.14
Sed & illud, quod obiicit: non pro his rogo tantum, sed & pro illis, qui credituri sunt per Ioan.17
uerbum eorum in me, ut, sicut ego pater in te, & tu in me unum sumus, ita omnes unum
sint in nobis. Et quod omnis populus Christianus unum sit in Deo, quasi filii carissimi di-
uinæ consortes naturæ; iam supra diximus, & nunc plenius inculcandum est, non nos se-
cundum naturam, sed secundum gratiam unum esse in patre & filio. Neque enim eiusdem
substantiæ est (quod Manichæi solent dicere) anima humana & Deus. Sed dilexisti, inquit,
eos, sicut & me dilexisti. Vides ergo, quod in consortium substantiæ eius assumimur, non
naturæ esse, sed gratiæ: & ideo nos diligit, quia filium dilexit pater, & membra diliguntur,
scilicet in corpore. Quotquot enim receperunt Christũ, dedit eis potestatem filios Dei fieri, Ioan.1
iis qui credunt in nomine eius, qui non ex sanguinibus, neque ex uoluntate carnis, neque
ex uoluntate uiri, sed ex Deo nati sunt. Verbum caro factum est, ut nos de carne transire-
mus in uerbum. Nec uerbum desiit esse, quod fuerat: nec homo perdidit esse, quod natus
est. gloria aucta est, non mutata natura. Vis scire quo modo cum Christo unum corpus effi
ciamur? Doceat te ipse, qui condidit. Qui comedit carnem meam, & bibit sanguinem me- Ioan.6
um: hic in me manet, & ego in illo. Sicut misit me uiuens pater, & ego uiuo propter patrē:
& qui comedit me, uiuit propter me. Iste est panis, qui de cælo descendit. Sed et Ioannes 1.Ioan.3
euangelista, qui de pectore Christi hauserat sapientiam, in eadem uerba cõcordat, dicens:
In hoc intelligimus, quod in eo manemus, et ipse in nobis: quoniam de spiritu suo dedit
nobis. Si quis confessus fuerit, quoniam Iesus est filius Dei; Deus in eo manet, et ipse in 1.Ioan.4
Deo est. Si credis in Christum, quo modo et apostoli crediderunt: unum cum eis in Chri-
sto corpus efficieris. si autem temerarium est fidem eorum tibi et opera uindicare, qui fidem
eandem & opera non habes: eundem locum habere nõ poteris. Porro, quod iactitas, spon
sam, sororem, matrem, & omnia hæc uocabula unius esse Ecclesiæ, cunctosq. credentes
his nominibus significari: contra te facit. Si enim unus ordo Ecclesiæ est, & non habet plu-
ra membra in uno corpore: quid necesse est, ut sponsa, soror, uocetur, & mater? nisi alio-
rum sponsa, aliorum soror, aliorum mater sit. Stant quidem omnes ad dexteram: sed alius
stat ut sponsus, alius ut frater, alius ut filius. Filioli, inquit, mei, quos iterum parturio, do Gal.4
nec Christus formetur in nobis. Putasne eiusdem esse meriti, eos, qui parturiuntur, & qui
parturit? Vnde & stulte asserere uoluisti, omnia mẽbra æqualiter nos diligere, nec oculum
præponere digito, nec manum auriculæ, sed in singulorum amissione membrorũ dolorem
esse cõmunem, cum Apostolus doceat ad Corinthios, alia membra esse honestiora, alia uere 1.Cor.12
cundiora; & quæ uerecũdiora sunt, maiore honestate circumdari; quæ uero per se honesta,
nostri non indigere solicitudine. Eiusdem ne ordinis arbitraris & meriti, os & aluum, oculos
& meatus, per quos fimus egeritur & urina? Lucerna, inquit, corporis tui est oculus tuus. Matth.6
Si oculus cæcus fuerit, totum corpus in tenebris est. si digitum amputes, si summitatem au
riculæ: est quidem dolor, sed non tantum damnum, nec tanta cum dolore deformitas,
quanta si oculos eruas, trunces nares, os discindas. sine aliis membris uiuere possumus, sine

aliis omnino non possumus. Sunt peccata leuia, sunt grauia. Aliud est, decem millia talen
Matth.12 ta debere; aliud, quadrantem. Et de otioso quidem uerbo & adulterio rei tenebimur: sed
non est idem suffundi & torqueri, erubescere & longo tempore cruciari. Putas nostrum esse,
Ioan.5 quod loquimur? Audi apostolum Ioannem: Qui scit fratrem suum peccare peccatum non
ad mortem, petat, & dabit ei uitam, peccanti non ad mortem. qui uero peccauerit ad mor
tem, quis orabit pro eo? Cernis quod, si pro peccatis minoribus deprecemur, impetremus
ueniam; si pro maioribus, difficilis impetratio sit, & inter peccata & peccata magnam esse
distantiam. Vnde & de populo Israel, quia peccauerat peccatum ad mortem, dicitur ad Hie
Hier.7 remiam: Noli orare pro populo hoc; nec assumas pro eis deprecationem: & non obsistas
mihi; quia non exaudiam te. Si autem omnes æqualiter & introimus sæculum, & eximus
de sæculo; & hoc præiudicium futurorū est: ergo æqualiter & iusti & peccatores habebimur
apud Deum, quia nunc pari modo & generamur, & morimur. Quod si duos esse contendis
Adam, alterum terrenum, alterum cælestem, & qui in terreno fuerint, eos esse a sinistra;
qui uero in cælesti, eos esse a dextris: responde mihi interim, ut de duobus te fratribus in-
terrogem: Esau in terreno fuit, an in cælesti? nulli dubium est, quin in terreno eum fuisse
respondeas. Iacob in quo fuit? dices protinus in cælesti. & quomodo in cælesti fuit, cum
adhuc Christus non uenisset in carne, qui secundus & cælestis Adam dicitur? Aut igitur
omnes ante incarnationem Christi in ueteri reputabis Adam; & iusti quoque in terreno ho
mine, & ad sinistram erunt inter hircos tuos: aut, si impiū est ibi Isaac ponere, ubi Ismael;
ibi Iacob, ubi Esau; ibi sanctos, ubi peccatores, nouissimus Adam ex eo tempore numera-
bitur, quo Christus est natus ex uirgine; & argumentum duorum Adam non proficiet oui-
bus & hædis tuis; quia in primo Adam & oues & hædos conuincimus fuisse, & in uno at-
Rom.5 que eodem homine, alios a dextris Dei stetisse, alios a sinistris. ab Adam enim usque ad
Moysen, mors super omnes dominata est, etiam super eos, qui non peccauerunt in simi-
litudine præuaricationis Adam. De eo autem, quod niteris approbare conuicium & ho-
Matth.5 micidium, raka & adulterium, & otiosum sermonem, & impietatem uno supplicio repen-
(12 sari: iam & supra tibi responsum est, & nunc breuiter respondebo. Aut peccatorem te
negabis, ut non sis reus gehennæ: aut, si peccator fueris, etiam de leui crimine duceris ad
Sap.1 tartarum. Os, inquit, quod mentitur, occidit animam. Suspicor te aliquando ut homi-
Psal.115 nem fuisse mentitum: omnis enim homo mendax, ut sit solus Deus uerax, & iustificetur
Rom.3 in sermonibus suis, & uincat cum iudicauerit. Aut igitur homo non eris, ne mendax sis:
aut, si, quia homo es, mendax fueris, cum parricidis & adulteris punieris: nulla est enim
inter peccata diuersitas: & non tibi habebunt tantas gratias, quos de humili in sublime
leuas: quantum irascentur, quos, propter leue quotidianumq. peccatum, in exteriores
tenebras retrusisti. Si autem in persecutione, qui suffocatur, & qui decollatur, & qui
fugerit, & qui in carcerem retrusus obierit, in uariis luctæ generibus una corona uictoriæ
est: & hoc pro nobis facit. In martyre enim uoluntas, ex qua ipsa mors nascitur, corona-
tur. Meum est, opponere me gentilium furori, & Dominum non negare. Iam in illorum
arbitrio est, aut decollare, aut urere, aut recludere in carcerem, aut uaria adhibere genera
pœnarum. quod si fugero, & in solitudine obiero; nec eadem erit corona morientis, quia
Luc.15 non eadem causa mortis est Christus. Ad illud uero, quod dicis inter eum fratrem, qui sem
per cum patre fuerit, & qui postea pænitens est receptus, nihil penitus discrepare: adiicio,
si uis, & drachmam unam, quæ perdita fuerat, & inuenta, iunctam esse cum reliquis, & o-
uem unam, quam, nonagintanouem ouibus derelictis, bonus pastor inquisiuit, & retulit,
explesse numerum centenarium. Sed aliud est, pænitentem esse, & lacrymis ueniam depre
Ezech.16 cari; aliud, semper esse cum patre. Vnde per Ezechielem ad reportatam ouem, & perditū
quondam filium loquitur pastor, & pater: Et suscitabo pactum meum tecum: & scies quia
ego Dominus: & recordaberis, & confunderis, ut non sit tibi ultra aperire os præ confusio-
ne tua, cum placatus fuero tibi in omnibus, quæ fecisti. Vt nihil minus iusto habeant pæni
Ezech.20 tentes, sufficit eis pro omni pœna sola confusio. Vnde & in alio loco dicitur ad eos: Et re-
cordabimini uiarum uestrarū pessimarum, & omnium scelerum, quibus polluti eratis: &
displicebitis uobis in conspectu uestro, in omnibus malitiis uestris, quas fecistis: & scietis
quia ego Dominus, cum benefecero uobis, propter nomen meum, & non secundum uias
Luc.15 uestras malas, neque secundum scelera uestra pessima. Arguitur quoque a patre filius, quod
saluti fratris inuideat, &, cū angeli lætentur in cælo, ille liuore crucietur. Quamquā duorum
fratrū similitudo frugi, & luxuriosi, nō ad merita totius generis humani, sed uel ad Iudæi per
tinent, Christianiq. personas, uel ad sanctorum, & pænitentium. Super qua parabola libellū
quondam

quondam Damaso episcopo, dum adhuc uiueret, dedicaui. Porro, si operariis primæ horæ, & tertiæ, & sextæ, & nonæ, & undecimæ unus denarius redditur; & ab eis incipit præmiū, qui nouissimi in uinea laborauerunt; & hic non unius temporis & unius ætatis homines describuntur, sed ab exordio mundi usque ad finem: uocationū sacramenta sunt diuersarum. Prima hora uocatus est Abel & Seth: tertia Enoch & Noe: sexta Abraham Isaac & Iacob: nona Moyses & prophetæ: undecima gẽtium populus: cui primo redditur merces; quia in crucifixum credens Dominum, difficultate fidei magnitudinem meruit præmiorū: multiq. reges & prophetæ quæsierunt uidere, quæ uidemus, & non uiderunt. Vnus autem denarius non unum est præmium, sed una uita, & una de gehenna liberatio. Ceterum quo modo ad indulgentiam principalem, diuersorum criminum rei dimittuntur de carcere; & unusquisque, pro labore uel operibus suis, in hoc uel in illo statu uitæ est: ita & denarius, quasi indulgentia ueri principis, omnes per baptismum emittit de carcere. Iam nostri laboris est, pro diuersitate uirtutum diuersa nobis præmia præparare. Hucusque per partes ad proposita respondimus: sequens sermo in commune ad omnia respondebit. Dominus ad discipulos suos, Qui uult, inquit, inter uos maior esse, sit omnium minimus. Si omnes in cælo æquales futuri sumus; frustra nos hic humiliamus, ut ibi possimus esse maiores. De duobus debitoribus quingentorum denariorum & quinquaginta: cui plus dimittitur, plus amat. Vnde & saluator, Dico, inquit, tibi, remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Cui autem minus dimittitur, minus diligit. Qui minus diligit, & minus ei dimittitur; utique in minori gradu erit. Paterfamilias proficiscens tradidit seruis suis substãtiam, alii quinque talenta, alii duo, alii unum, unicuique secundum proprias uirtutes. Simile quid & in alio euangelio scribitur, quod homo nobilis proficiscens in regionem longinquã ut acciperet sibi regnum, & reuerteretur, uocauerit decem seruos, & dederit eis singulas mnas: de quibus unus lucratus est decem mnas, alius quinque; & singuli, iuxta uires suas, & emolumentum, uel decem, uel quinque acceperint ciuitates. Porro alius, qui unum talentum, siue unam mnam acceperat, quod accepit infodit, siue in sudario colligauit, & Domini reseruauit aduentui. Primo considerandum, quod, si iusti non spe profectus laborant, ut uult noster Zeno, sed ne perdant quod acceperant; iste, qui mnam & talentum infodit, ne perderet quod acceperat, non peccauit; magisq. laudanda est cautio reseruantis, quam cassus labor eorum, qui sine laboris præmio desudarunt. Deinde, quod hoc ipsum talentum, quod aufertur a timido, uel negligente seruo, non datur ei, qui minus lucrifecerat, sed qui plus, idest, qui super decem positus fuerat ciuitates: Si numerus nõ facit ordinem: quare dixit, Dedit unicuique secundum uires suas. Si eadem lucra sunt quinque talentorum, & decẽ: cur ei, qui minus lucrifecerat, nõ decem, & ei, qui plus, non quinque traduntur urbes? Quod autem Dominus non his contentus sit, quæ habemus, sed semper maiora desideret, ipse monstrat, dicens: Quare non dedisti pecuniam meam ad trapezitas, & ego ueniens cum usura exegissem? Quod quidem & Paulus apostolus sciens, præteritorum obliuiscitur; & ad ea, quæ in ante sunt, se extendit, idest, quotidie proficit, nec seruat in sudario delicate gratiam, quam accepit: sed auarus negotiator renouatur de die in diem; & decrescere se putat, nisi semper creuerit. Sex urbes fugitiuorum describuntur in lege, qui hominem interfecere nolentes, & ipsæ urbes sacerdotales sunt. Rogare libet, fugitiuos istos inter hircos tuos, an inter oues nostras colloces? Si hirci essent, occiderentur ut homicidæ ceteri, nec ministrorum Dei intrarent ciuitates. Si oues dixeris; utique non erunt tales oues, quæ absque luporum metu tota libertate pascantur. Et probabitur tibi, oues quidem eos esse, sed erroneas a dextris esse, uerum non stare, sed fugere, donec moriatur sacerdos magnus, & ad inferna descendens liberet animas fugitiuorum. Gabaonitæ occurrunt filiis Israel, &, cæsis aliis gentibus, in lignarios & aquarios reseruantur. tantiq. apud Deum meriti sunt, ut stirps Saul ob eorum iniurias sit deleta. inter quos eos collocabis? inter hircos? sed non sunt interfecti, & sententia Domini uindicantur. inter oues? sed dicit scriptura diuina, quod non sint eiusdem meriti, cuius & Israelitæ. Vides ergo, quod stent quidem a dextris, sed multo inferiori gradu. Inter Dauid, uirum sanctum, & Saul, regem pessimum, medius Ionathas fuit. quem nec inter hædos possumus ponere, quia prophetæ amore dignus est; nec inter arietes, ne parem eum faciamus Dauid, maxime cum & ipse interfectus sit. erit igitur inter oues, sed inferiori ordine. et quo modo inter Dauid & Ionatham, ita inter ouem & ouem cogeris suscipere differentias. Seruus qui cognouit uoluntatem Domini sui, & non præparauit, nec fecit secundum uoluntatem eius, uapulabit multis. Qui autem non cognouit, nec fecit digna, plagis uapulabit paucis.

Matth. 20
Matth. 13
Matth. 20
Luc. 7
Matth. 25
Luc. 19
Philip. 3
Num. 35
Ios. 9
2. Reg. 21
Luc. 12

Omni enim, cui multum datum eſt, multum quæretur ab eo: & cui cõmendatur multum,
plus exigetur ab illo. Ecce ſeruo & ſeruo plus minusue committitur; &, pro qualitate com
miſſi atque peccati, plagarum quoque numerus irrogatur. Tota Iudææ terra, tribuumq. de
Ios.13.(&c. ſcriptio, futuræ Eccleſiæ in cælis typus eſt. Legamus Ieſum Naue: legamus Ezechielis extre
Ezech.40 mas partes: & uidebimus, quidquid in altero quaſi per hiſtoriam in terrra diſtribuitur, in
(48 altero in cælis ſpiritualiter repromitti. Quid ſibi uolunt in deſcriptione templi, ſeptem &
octo gradus? quid rurſum, quod in pſalterio, poſt elementa centeſimi octaui decimi pſalmi,
quibus myſticum erudimur alphabetum, per quindecim gradus uſque illuc peruenimus,
Pſal.133 ut poſſimus canere: Ecce nunc benedicite Dominum omnes ſerui Domini. Qui ſtatis in
Ios 13 domo Domini, in atriis domus Dei noſtri? Quare duæ & ſemis tribus trans Iordanem habi
tant, ubi plurima ſunt iumenta: & nouem & ſemis reliquæ, uel expellunt priſtinos habita-
Num.18 tores de ſedibus ſuis, uel cum ipſis habitant? Cur leuitica tribus in terra partem nõ accipit,
ſed Dominus pars eius eſt, & inter ipſos leuitas, & ſacerdotes ad ſancta ſanctorum, ubi che
Hebr.9 rubim & propitiatorium eſt, pontifex ſolus ingreditur? Quare reliqui ſacerdotes lineis tan-
Exod.28 tum utuntur ueſtibus, & non habent indumentum auro, hiacyntho, cocco, purpura, biſ-
Num.4 ſoq. contextum? Inferioris gradus leuitæ, & ſacerdotes plauſtra & boues accipiunt: maioris
1.Par.15 ordinis geſtant arcam Domini humeris ſuis. Si tollis ordinem tabernaculi, templi, eccle-
ſiæ, ſi omnes, qui a dextris, ſunt corpus unũ, &, ut uulgo dicitur, ἐν κόινον: nequidquam epi
ſcopi, fruſtra presbyteri, ſine cauſa diaconi ſunt. Quid perſeuerant uirgines? quid labo-
rant uiduæ? cur maritatæ ſe continent? peccemus omnes, & poſt pænitentiam idem eri-
mus, quod apoſtoli ſunt. Verum iam cœpimus terram proſpectare de pelago; & poſt mõ
tes gurgitum, & ſpumoſos fluctus, & nauim uel in ſublime ſubrectam, uel in ima præcipi-
tem, paulatim feſſis & languentibus portus aperitur. Diximus de nuptis, uiduis, uirgi-
nibus: uiduitati uirginitatem, uiduitatem prætulimus matrimonio: expoſita eſt περικοπὴ
apoſtoli de huiuſcemodi quæſtionibus diſputantis: ſingulis oppoſitionibus reſponſum eſt.
Sæcularis quoque litteratura uenit in medium, quæ uirgines fuerint, quæ uniuiræ, & econ-
trario quas interdum habeat moleſtias uinculum coniugale. Tranſiuimus ad ſecundam par
titionem: in qua negat eos, qui tota fide baptiſma conſecuti ſunt, deinde poſſe peccare.
Et docuimus, quod, excepto Deo, omnis creatura ſub uitio ſit: non quod uniuerſi pecca-
uerint: ſed quod peccare poſſint; & ſimilium ruina, ſtantium metus ſit. Tertio uenimus ad
ieiunia: & quia aduerſarii duplex propoſitio fuerat, uel ad philoſophos, uel ad diuinarũ ſcri
pturarum prouocantis exempla; nos quoque ad utramque reſpondimus. Quarta, ideſt ex-
trema diuiſio, oues & hædos, dexteram & ſiniſtram, iuſtos & peccatores, in duos ordines
diſtribuerat, uolens oſtendere, nullam inter iuſtum & iuſtum, peccatorem & peccatorem
eſſe diſtantiam. & ut hoc probaret, infinita de ſcripturis exempla congeſſerat, quaſi ſuo ſen
ſui congruentia: cui nos quæſtioni & argumentis, & exemplis reſpondimus ſcripturarum,
ueteremq. Zenonis ſententiam tam communi ſenſu, quam diuina lectione contriuimus.
Nunc reſtat, ut Epicurum noſtrum, ſubantem in hortulis ſuis inter adoleſcentulos & mulier-
culas, alloquamur. Fauent tibi craſſi, nitidi, dealbati. adde, ſi uis, iuxta Socraticam ir
riſionem, omnes ſues, & canes, &, quia carnem amas, uultures quoque, aquilæ, accipi-
tres, & bubones. Numquã nos Ariſtippi multitudo terrebit. quoſcumque formoſos, quoſ-
cũque calamiſtratos, quos crine compoſito, quos rubentibus buccis uidero, de tuo armẽ
to ſunt, immo inter tuos ſues grunniunt. de noſtro grege triſtes, pallidi, ſordidati, & qua
Pſal.19 ſi peregrini huius ſæculi, licet ſermone taceant, habitu loquuntur, & geſtu: Hei mihi, quia
Ioan.1 peregrinatio mea prolongata eſt: habitaui cum habitantibus cedar, uidelicet in tenebris hu
ius mundi, quia lux lucet in tenebris, & tenebræ eam non comprehenderunt. Ne glorieris,
quod multos diſcipulos habeas. filius Dei docuit in Iudæa, & duodecim tantum illum apo
Eſa.63 ſtoli ſequebantur. Torcular, inquit, calcaui ſolus, & de gentibus uir non eſt mecum. Ille in
paſſione ſolus remanſit, & Petri quoque erga eum trepidauit conſtantia: phariſæorrum autẽ
Luc.23 doctrinæ omnis populus applaudebat, dicens: Crucifige, crucifige talem. Nõ habemus re-
gem, niſi Cæſarem: ideſt, uitia ſequimur, non uirtutes; Epicurũ, non Chriſtum; Iouinia-
num, nõ apoſtolum Paulum. Quod multi acquieſcunt ſententiæ tuæ, indicium uoluptatis
eſt: non enim tam te loquentem probant, quam ſuis fauent uitiis. In circulis platearum
quotidie fictus hariolus ſtultorum nares uerberat, & obtorto fuſte dentes mordentium qua-
tit; nec tamen deeſt, qui ſemper poſſit induci: & pro magna ſapientia deputas, ſi plures por
ci poſt te currant, quos gehennæ ſuccidiæ nutrias? Poſt præconium tuum, & balneas, quæ
uiros pariter & feminas lauant, omnis impatientia, quæ ardentem prius libidinem quaſi
uere-

uerecundiæ uestibus tegebat, nudata est, & exposita: quæ ante in occulto erant, nunc in propatulo sunt. Ostendisti tales discipulos, non fecisti. Hoc profecit doctrina tua, ut peccatum ne pænitentiam quidem habeat. Virgines tuæ, quas prudentissimo consilio, quod nemo umquam legerat, nec audierat, de Apostolo docuisti, Melius est nubere, quam uri; 1.Cor.7
occultos adulteros in apertos uerterunt maritos. non suasit hoc Apostolus, non electionis uas. Virgilianum consilium est: Coniugium uocat, hoc prætexit nomine culpam. Quadringenti ferme anni sunt, quod Christi prædicatio fulget in mundo. ex quo innumerabiles hæreses tunicam illius consciderunt. uniuersus pene error de Chaldæo, & Syro, & Græco sermone processerat. Basilides, magister luxuriæ, & turpissimorum complexuum, post tot annos ita in Iouinianum, quasi in Euphorbum, transformatus est, ut Latina quoque lingua haberet hæresim suam. Nulla ne fuit alia in toto orbe prouincia, quæ reciperet præconium uoluptatis, in quam coluber tortuosus irreperet, nisi quam Petri doctrina super petram fundauerat Christum, uexillum crucis & prædicationis austeritas, idolorum templa destruxerat? E regione luxuria uentris & gutturis subuertere nititur fortitudinem crucis. Vnde per Esaiam loquitur Deus: Populus meus, qui uos beatificant, seducunt uos, & Esa.3
semitas pedum uestrorum conturbant. Necnon per Hieremiam: Fugite de medio Babylonis, & seruate unusquisque animam suam, & nolite credere pseudoprophetis, qui dicunt Hier.50. (48.7
pax pax, & non est pax qui semper ingeminant, templum Domini, templum Domini. Prophetæ tui uiderunt tibi falsa & insipientia, non aperuerunt iniquitatem tuam, ut te ad pænitentiam prouocarent: qui deuorant plebem Dei, ut cibum panis, Deum non inuocauerunt. Hieremias, captiuitatem nuncians, lapidatur a populo. Ananias, filius Azur, frangebat ad præsens ligneas torques, & in futurū ferreas præparabat. Semper pseudoprophetæ dulcia pollicentur, & ad modicum placent. Amara est ueritas, &, qui eam prædicant, replentur amaritudine: in azymis enim ueritatis & sinceritatis, Domini pascha celebratur, & cum amaritudinibus comeditur. Egregia sane uox, & quam audiat sponsa Christi, inter uirgines, & uiduas, & cælibes, unde & ipsum nomē inditū est, quod cælo digni sint, quia coitu careant: Raro ieiunate, crebrius nubite. nō enim potestis implere opera nuptiarum, nisi mulsum, & carnes, & nucleū sumpseritis. Viribus opus est ad libidinem. Cito caro consumpta marcescit. Nolite timere fornicationem. Qui semel in Christo baptizatus est, cadere non potest: habet enim ad despumandas libidines solatia nuptiarum. Quod & si cecideritis, redintegrabit uos pænitētia: & qui in baptismate fuistis hypocritæ, eritis in pænitentia solidæ fidei. Neque turbemini, putantes inter iustum & pænitentē aliquid interesse, & humiliorem gradum dare quidem ueniam, sed coronā tollere. una est enim retributio. qui ad dexterā steterit, introibit in regna cælorū. His cōsiliis subulci tui pastoribus nostris ditiores sunt, & hirci plurimas secum capras trahunt. Equi insaniētes in feminas facti sunt; statim ut mulieres uiderint, adhinniunt; & impatientiā suam, pro nefas, scripturarū solantur exemplis. Sed & ipsæ mulierculæ miseræ, & non miserabiles, præceptoris sui uerba cantantes, Quid enim nisi semen requirit Deus? nō solum pudicitiā, sed etiam uerecundiam perdiderunt; maiorīq. procacitate defendunt libidinē, quam exercent. Habes præterea in exercitu tuo plures succenturiatos: habes scurras & uelites in præsidiis, crassos, cōptos, nitidos, clamatores, qui te pugnis calcibusq. defendant. Tibi cedunt de uia nobiles: tibi osculantur diuites caput. nisi enim tu uenisses, ebrii atque ructantes paradisum intrare non poterant. Macte uirtute, immo uitiis, habes in castris tuis & Amazonas exerta mamma, &, nudo brachio & genu, uenientes contra se uiros, ad pugnam libidinū prouocantes. Et quia opulentus paterfamilias es, in auiariis tuis non turtures, sed upupæ nutriuntur, quæ tota fœtidæ uoluptatis lustra circumuolent. Me carpe, me dilace: obiice crimina, quæ nolueris: argue luxuriæ, & deliciarum. magis me amabis, si talis fuero: ero enim de armento tuo. Sed & ad te loquar, quæ scriptam in fronte blasphemiā, Christi confessione delesti. Vrbs potens, urbs orbis domina, urbs Apostoli uoce laudata, interpretare uocabulum tuum. Roma aut Rom.1
fortitudinis nomen est apud Græcos, aut sublimitatis iuxta Hebræos. serua quod diceris: uirtus te excelsam faciat, non uoluptas humilem. Maledictionem, quam tibi saluator in Apocalypsi comminatus est, potes effugere per pænitentiam, habens exemplum Niniuitarum. Caue Iouiniani nomen, quod de idolo deriuatum est. Squalet Capitolium: templa Iouis & cærimoniæ conciderunt. cur uocabulum eius, & uitia apud te uigeant? Adhuc sub regibus, & sub Numa Pompilio facilius maiores tui Pythagoræ continentiam, quam sub consulibus Epicuri luxuriam susceperunt.

Thr.2 Psal.13 Hier.28 1.Cor.5 Exod.12 Hier.5 Apo.17.18

ARGV-

ARGVMENTVM.

PAMMACHIVS, Paulæ gener, & Hieronymi amicus, sicut quondam condiscipulus, locos quosdam notauerat, quibus multi in libris contra Iouinianum offensi fuerant, quod Hieronymus propensior, quã oportuisset, in uirginitatis laudes, & durior in matrimonium uideretur: notatos ad Hieronymum miserat, familiariter rogans, ut ad ea, quæ illi obijciebantur, responderet. facit id nunc uir sanctus mira causæ fiducia, ueluti qui optime sciret, nihil a se ea in re peccatum fuisse: acriterq. eos interea carpit, qui, uerba tantum aliqua aucupati, postea cauillantur, non considerantes, a quo dicta sint, cui, quando, uel qua occasione; neque quid aut ante præcesserit, aut postea consecutum sit.

HIERONYMI PRO LIBRIS ADVERSVS Iouinianum Apologia ad Pammachium.

EPISTOLA L.

VOD ad te hucusque non scripsi, causa fuit silentium tuum. uerebar enim,
ne, si tacenti scriberem, molestum me magis, qnam officiosum, putares. nunc
autem, prouocatus dulcissimis litteris tuis, & huiuscemodi litteris, quæ me ad
philosophiam nostri dogmatis prouocarent, & condiscipulum quondam, & so
dalem, & amicum, obuiis, ut aiunt, manibus excipio, defensoremq. meorum opusculo-
rum paro, ita tamen, si ante te placatum iudicem habuero, immo si oratorem meum super
omnibus, quæ in me arguuntur, instruxero. hoc enim & Tullius tuus, & ante illum in bre
ui & solo uolumine scripsit Antonius, primam causam esse uictoriæ, diligenter causam, pro
qua dicturus es, discere. Reprehendunt me quidam, quod in libris, quos aduersum Ioui
nianum scripsi, nimius fuerim uel in laude uirginum, uel in suggillatione nuptarum: &
aiunt condemnationem quodam modo esse matrimonii, intantum pudicitiam prædicare,
ut nulla uideatur inter uxorem & uirginem comparatio derelinqui. Ego si bene problema-
tis memini, inter Iouinianum & nos ista contentio est, quod ille exæquet uirginitati nu-
ptias, nos subiiciamus; ille parum, uel nihil, nos multum interesse dicamus. Denique ie-
circo, te post Dominum faciente, damnatus est, quod ausus sit perpetuæ uirginitati matri
monium comparare. Aut, si id ipsum uirgo putatur, & nupta: cur piaculum uocis huius
Romæ Victorinus audire non potuit? Virgo a uiro, non uir a uirgine, generatur. Medium
esse nihil potest: aut mea sententia sequenda est, aut Iouiniani. Si reprehendor, quod nu-
ptias uirginitati subiicio: laudetur ipse, qui comparat. si autem damnatus est, qui æquales
putabat: damnatio eius mei operis testimonium fit. Si sæculi homines indignantur in mino
ri gradu se esse, quam uirgines: miror, clericos, & monachos, & continentes id non lau-
dare, quod faciunt. Castrant se ab uxoribus suis, ut imitentur uirginum castitatem: & id
ipsum uolunt esse maritatas, quod uirgines? Aut iungantur itaque uxoribus suis, quibus
renunciauerant: aut, si se abstinuerint, etiam tacentes confitebuntur melius esse, quod nu
ptiarum operi prætulerunt. An ego rudis in scripturis, & nunc primum sacra uolumina le-
gens, lineam, &, ut ita dicam, tenue dicendi filum inter uirginitatem & nuptias seruare
non potui? uidelicet nesciebam dictum: Noli esse iustus multum: & dum unum latus pro-
tego, in altero uulneratus sum: atque, ut manifestius loquar, dum contra Iouinianum pres-
so gradu pugno, a Manichæo terga mea confossa sunt. Nonne, quæso, statim in principio
operis mei ista præfatus sum? Neque enim nos, Marcionis & Manichæi dogma sectantes,
nuptiis detrahimus: nec Tatiani principis Encratitarum errore decepti, omnẽ coitum spur-
cum putamus; qui non solum nuptias, sed cibos quoque, quos Deus creauit, ad utendum
2.Tim.2 damnat, & reprobat. Scimus, in domo magna non solum uasa aurea, & argentea esse, sed
& lignea, & fictilia: & super fundamentum Christi, quod Paulus architectus posuit, alius
1.Cor.3 superædificat aurum, argentum, lapides pretiosos, alius econtrario fenum, ligna, stipulam.
Heb.13 Non ignoramus honorabiles nuptias, & cubile immaculatum. Legimus primam Dei senten
Gen.1 tentiam: Crescite, & multiplicamini, & replete terram. Sed ita nuptias recipimus, ut uir-
ginitatem, quæ de nuptiis nascitur, præferamus. Numquid argentum non erit argentum,
si aurũ pretiosius est? aut arboris & segetis contumelia est, si radici, & foliis, culmo & aristis
poma præferantur, & fructus? Vt poma ex arbore, frumentum ex stipula, ita uirginitas ex
nuptiis. Centesimus, & sexagesimus, & tricesimus fructus, quamquam de una terra, & de
una

unâ femente nafcatur, tamẽ multũ differt in numero. Triginta referuntur ad nuptias; quia & ipfa digitorũ coniunctio quafi molli ofculo fe cõplexans, & fœderans, maritum pingit, & coniugem: fexaginta uero ad uiduas; eo quod in anguftia, & tribulatione fint pofitæ. Vnde & fuperiori digito deprimuntur: quia, quanto maior eft difficultas, expertæ quondam uoluptatis illecebris abftinere; tanto maius & præmium. Porro numerus centefimus (quæfo diligenter lector attende) de finiftra transfertur ad dexteram: & iifdem quidem digitis, fed non eadem manu, quibus in læua, nuptæ fignificantur & uiduæ: circulum faciens, exprimit uirginitatis coronam. Oro te, qui hæc loquitur, damnat nuptias? Aurum uirginitatẽ, argentum diximus matrimonium. centefimum & fexagefimum & tricefimum fructum de una terra expofuimus, & de una femente generari, licet multum differat in numero. & quis quam tam iniquus lector erit, ut non ex meis dictis, fed ex fuo me fenfu iudicet? Et certe multo clementiores erga coniugia fuimus, omnibus pene Latinis & Græcis tractatoribus; qui centefimum numerum ad martyres referunt, fexagefimum ad uirgines, tricefimum ad uiduas: atque ita fit iuxta illorum fententiam, ut de bona terra, & de patrisfamilias femine excludantur mariti. Verum, ne in principio cautus, in reliquis forfitan improuidus fuerim: nonne poft partitionem opufculi, cum ad quæftiones uenirem, ftatim intuli? Vos quæfo utriufque fexus uirgines & continentes, mariti quoque & digami, ut conatus meos orationibus adiuuetis. Cunctorum in commune Iouinianus hoftis eft. Quorũ ego orationibus indigeo, & quos adiutores mei operis precor, eos poffum Manichæi errore damnare? Curramus ad reliqua. neque enim epiftolæ breuitas patitur, diutius in fingulis immorari. Interpretantes illud Apoftoli teftimonium: Vxor proprii corporis non habet poteftatem, fed uir: fimiliter & uir corporis fui non habet poteftatem, fed uxor: hoc fubiunximus: Omnis hæc quæftio de iis eft, qui in matrimonio funt, an eis liceat uxores dimittere: quod & Dominus in euangelio prohibuit. Vnde & Apoftolus, Bonum eft, ait, homini, uxorem, uel mulierem non tangere: quafi in tactu eius periculum fit: quafi qui eam tetigerit, non euadat. unde & Iofeph, quia illam tangere uolebat Aegyptia, fugiens de manibus eius, pallium abiecit. Sed quia qui femel duxit uxorem, nifi ex confenfu fe non ualet abftinere, nec dare repudium non peccanti: reddat coniugi debitum, quia fponte fe alligauit, ut reddere cogeretur. Qui Domini dicit effe præceptum, ne dimittantur uxores; & abfque confenfu, quod Deus coniunxit, homo non feparet; hic poteft dici nuptias condemnare? Rurfum in fequentibus, Sed unufquifque, ait, habet proprium donum ex Deo, alius quidem fic alius autem fic. Quam fententiam nos exponentes, hæc intulimus. Quid, inquit, uelim, perfpicuum eft. Sed, quoniam in Ecclefia diuerfa funt dona; concedo & nuptias, ne uidear damnare naturam. fimulq. confidera, quod aliud donum uirginitatis fit, aliud nuptiarum. fi enim eadem effet merces nuptarum & uirginum; nequaquam dixiffet poft præceptum continentiæ: Sed unufquifque proprium habet donum ex Deo, alius quidem fic, alius autem fic. Vbi proprietas fingulorum eft, ibi altrinfecus diuerfitas. Concedo & nuptias effe donum Dei: fed inter donum & donum magna diuerfitas eft. Denique & Apoftolus de quodam poft inceftum pænitente, Econtrario, inquit, donate ei, & confolamini. Et, fi cui quid donaftis, & ego. Ac ne putaremus donum hominis contemnendum, addidit: Nã & ego quod donaui, fi quid donaui, propter uos in perfona Chrifti. Diuerfa funt dona Chrifti. unde Iofeph in typo eius uariam habebat tunicam. Et in pfalmo quadragefimoquarto legimus: Aftitit regina a dextris tuis in ueftitu deaurato, circumdata uarietate. Et Petrus apoftolus, Sicut difpenfatores, ait, multiplicis gratiæ Dei. Quod fignificantius Græce dicitur ποικίλης, ideft, uariæ. Rogo, quæ ifta contentio, claudere oculos, nec apertiffimum lumen afpicere? In Ecclefia diximus effe dona diuerfa, & aliud donum uirginitatis, & aliud nuptiarum. Et poft paululum: Concedo & nuptias effe donum Dei: fed inter donum & donum magna diuerfitas eft. Et, quod Dei donum noce apertiffima pronunciamus, damnare dicimur? Porro, fi Iofeph in typo Domini accipitur; tunica eius uaria, atque diftincta in uirginibus, uiduis, cõtinentibus, ac maritatis eft. Et poteft uideri quafi alienus, qui de tunica Chrifti eft; cum & ipfam reginam, hoc eft Ecclefiam faluatoris in ueftitu deaurato, eadem uarietate circumdatam dixerimus? Sed & in confequentibus de coniugio difputantes eundem fenfum fecuti fumus. Hic locus ad præfentem controuerfiam nõ pertinet. docet enim iuxta fententiam Domini, uxorem, excepta caufa fornicationis, non repudiandam; & repudiatam uiuo marito alteri non nubere, aut certe uiro fuo debere reconciliari. Et in alio loco, Mulier, inquit, alligata eft, quanto tempore uir eius uiuit. Quod fi dormierit uir eius, liberata eft a lege uiri: cui uult nubat, tantum in Domino, ideft, Chriftiano.

Matth. 13

1. Cor. 7

Matth. 5

Gen. 39

1. Cor. 7

2. Cor. 2

Gen. 37

1. Pet. 4

Pfal. 44

1. Cor. 7

ſtiano. Qui ſecundas nuptias tertiasq. concedit in Domino, primas cum ethnico prohibet? Aperiant, quæſo, aures obtrectatores mei, & uideant me ſecundas & tertias nuptias conceſſiſſe in Domino. qui ſecundas & tertias non damnaui, primum potui damnare matrimonium? In eo quoque loco, ubi interpretamur capitulum Apoſtoli: Circumciſus aliquis uocatus eſt, non adducat præputium. In præputio uocatus eſt, nō circumcidatur: (licet quidam prudentiſſimi interpretes ſcripturarum, hoc de circumciſione & ſeruitute legis dictum eſſe contendant) nonne apertiſſime fœdera ſeruamus nuptiarum? Diximus enim: Si in præputio quis uocatus eſt, non circumcidatur. Habebas, inquit, uxorem, cum credidiſti: noli fidem Chriſti cauſam putare diſſidii, quia in pace nos uocauit Deus. Circumciſio nihil eſt, & præputium nihil eſt, ſed obſeruatio mandatorum Dei. nihil enim prodeſt abſque operibus cælibatus & nuptiæ: cum etiam fides, quæ proprie Chriſtianorum eſt, ſi opera non habuerit, mortua eſſe dicatur; & hac lege uirgines quoque Veſtæ & Iunonis uniuiræ, in ſanctarum queant ordine numerari. Et poſt paululum: Seruus uocatus es, non ſit tibi curæ: ſed &, ſi potes fieri liber, magis utere. Etiā ſi habes, inquit, uxorem, & illi alligatus es; & ſoluis debitum; & non habes tui corporis poteſtatem; atque (ut manifeſtius loquar) ſeruus uxoris es: noli propter hoc habere triſtitiam, nec de amiſſa uirginitate ſuſpires. Sed etiam, ſi potes cauſas aliquas inuenire diſſidii, ut libertate pudicitiæ perfruaris, noli ſalutem tuam cum alterius interitu quærere. Habeto paulisper uxorem, nec præcurras morantem. Expecta, dum ſequitur: Si egeris patienter, coniux mutabitur in ſororem. In eo quoque loco, ubi tractauimus, cur dixiſſet Paulus: De uirginibus autem, Domini præceptum non habeo: conſilium autem do, tamquam miſericordiam conſecutus a Domino, ut ſim fidelis: ita uirginitatem prætulimus, ut nuptiarum ordinem ſeruaremus. Si uirginitatem Dominus imperaſſet; uidebatur nuptias cōdemnare, & hominum auferre ſeminarium, unde & ipſa uirginitas naſcitur. Si præcidiſſet radicem, quo modo fruges quæreret? Niſi ante fundamenta iecíſſet, qua ratione ædificium extrueret, & opertutum cuncta deſuper culmen imponeret? Si radicem nuptias, ſi uirginitatem diximus fructus; ſi fundamentum matrimonium, & ædificium uel culmen perpetuam caſtitatem: quis uel tam inuidus, uel tam cæcus obtrectator mei erit, ut in eadem domo ædificium uel culmen uideat; & fundamentum, quod ædificium & culmen portat, ignoret? Porro & in alio loco proponentes Apoſtoli teſtimonium, in quo ait: Alligatus es uxori, noli quærere ſolutionem. ſolutus es ab uxore, noli quærere uxorem: illico hæc ſubiecimus: Habet unuſquiſque noſtrū terminos ſuos, redde mihi meum, & tu tene tuum. Si alligatus es uxori, ne illi des repudium: ſi ſolutus ſum ab uxore, non quæram uxorem. Vt ego non ſoluo coniugia, ſi ſemel ligata ſunt: ita tu non liges, quod ſolutum eſt. Sed & in alio teſtimonio, quid de uirginitate & nuptiis ſenſerimus, manifeſtiſſime declaratur. Non imponit nobis Apoſtolus laqueum, nec cogit eſſe, quod nolumus; ſed ſuadet, quod honeſtum eſt, & decorum; & intente facit ſeruire Domino, & ſemper eſſe ſolicitos, & expectare paratam Domini uoluntatem; ut, cum quid imperauerit, quaſi ſtrenuus & armatus miles, ſtatim impleat quod præceptū eſt; & hoc faciat ſine ulla diſtentione, quæ data eſt ſecundum Eccleſiaſten hominibus huius mundi, ut diſtendantur in ea. In fine quoque cōparationis nuptarum & uirginum, diſputationē noſtrā hoc ſermone concluſimus: Vbi bonū & melius eſt, ibi boni & melioris non unum eſt præmium, &, ubi nō eſt unum præmium, ibi utique dona diuerſa. Tantū igitur intereſt inter nuptias & uirginitatē, quantum inter non peccare & benefacere, immo, ut leuius dicā, quantum inter bonum & melius. Porro in conſequentibus, cum dicimus: Finita diſputatione coniugiorū & uirginitatis, ut inter utrumque cauto moderamine præceptorum, nec ad ſiniſtram, nec ad dexterā diuerteret, ſed uia regia graderetur, & illud impleret: Ne ſis multum iuſtus: rurſus monogamiam digamiæ cōparat: & quo modo nuptias ſubdiderat uirginitati, ita digamiam nuptiis ſubiicit: nonne perſpicue oſtendimus, quæ ſit in ſcripturis ſanctis ſiniſtra, quæ dextra; & quid ſignificet, Ne ſis multum iuſtus? quod uidelicet ſiniſtra ſit, ſi Iudæorum & gentilium ſequamur libidinem, & ſemper æſtuemus ad coitum: dextra, ſi Manichæorum ſequamur errorem; &, ſimulata pudicitia, impudicitiæ retibus implicemur: uia autem regia ſit, ita appetere uirginitatem, ne nuptiæ cōdemnētur. Præterea, quis tam iniquus meorum opuſculorum iudex erit, ut prima matrimonia damnare me dicat, cum etiam de ſecundis dixiſſe me legerit: Concedit Apoſtolus ſecundas nuptias, ſed uolentibus, ſed iis, quæ ſe continere non poſſunt: ne luxuriatæ in Chriſto, nubere uelint: habentes damnationem, quod primam fidem irritam fecerint? Et hoc concedit, quia multæ abierunt retro poſt ſatanam. ceterum beatiores erunt, ſi ſic permanſerint. Continuoq. ſubiungit Apoſtolicam

Iac. 2 · 1. Cor. 7 · Eccls. 1 · Eccls. 7 · 1. Tim. 5 · 1. Cor. 7

anctoritatem : Secundum consilium meum . Porro, ne auctoritas Apostoli quasi hominis le
uior uideretur , addidit : Puto autẽ, quod & ego spiritum Dei habeam . Vbi ad continen-
tiam pronocat ; ibi non hominis , sed spiritus Dei consilio usus est : nbi autem nnbendi con
cedit ueniam , spiritum Dei non nominat, sed prudentiæ librat consilium ; ita singulis rela-
xans , ut unusquisque ferre possit . Propositis ergo testimoniis , in quibus Apostolus secun-
das concedit nuptias , statim subiecimus : Quo modo nirginibus ob fornicarionis pericu-
lum concedit nuptias , & excusabile facit , quod per se non appetitur : ita ob eandem forni
cationem concedit uidnis secunda matrimonia . Melius est enim , licet alterum & tertium,
unum uirum nosse, quam plurimos : idest, tolerabilius est uni homini prostitutam esse, quã
multis . Facessat calumnia . De secundo hic , & de tertio , & quarto , si libet , matrimonio
disputanimus , non de primo . Sed ne quis in eo , quod diximus, tolerabilius est uni homi-
ni prostitutam esse , quam multis, ad primum matrimonium referat,cum omnis nobis quæ
stio de digamia & trigamia fuerit , denique digamiæ , & trigamiæ disputationem bac calce
signauimus : Omnia licent , sed non omnia expediunt . Non damno digamos , immo nec 1.Cor.6
trigamos, &, si dici potest, octogamos . Plus aliquid inseram : etiam scortatorem recipio pæ
nitentem . Quidquid æqualiter licet , æquali lance pensandum est . Erubescat calumniator
meus , dicens me prima damnare matrimonia , quãdo legit , Nõ damno digamos , & triga
mos, &, si dici potest,octogamos. Aliud est, nõ damnare : aliud, prædicare : aliud est, ueniã
concedere ; aliud, laudare uirtutem . Si autẽ durus in eo uideor, quia dixi : Quidqnid æqua
liter licet, æquali lance pensandũ est : puto nõ me crudelem iudicabit , & rigidum , qui alia
loca uirginitati , & nuptiis , alia trigamis , & octogamis , & pænitentibus legerit præparata.
Christum in carne uirginem , in spiritu monogamũ , quod unã habeat Ecclesiam , noster in
reliquis sermo testatus est : & crediti sumus nuptias cõdemnare ? damnare dicor nnptias,cu
ius hic sermo est ? Nulliq. dubium est, sacerdotes de Aaroñ, & Eleazar , & Phinees stirpe ge
neratos : qui cũ & ipsi uxores habuerint , recte nobis opponerentur , si errore Encratitarum
contenderemus matrimonia reprobanda . Tatianum Encratitarum principem, qui abiicit
matrimoniã, reprehendimus , & ipsi nuptias condemnamus ? Rursumq. ubi uirgines & ui-
duas comparo , quid de nuptiis senserim, & quo modo tres gradus uirginitatis, uiduitatisq.
uel continentiæ & coniugii fecerim , declarant ipsa, quæ scripta sunt. Non nego beatas esse
uiduas , quæ ita post baptismum manserint : nec illarum detraho merito , quæ cum uiris in
castitate perdurant : sed sicut hæ maiotis præmii apud Deum sunt , quam nuptæ coniugali
officio seruientes ; ita & ipsæ æquo patiantur animo , uirginitatem sibi præferri . Ad Galatas Gal.2
quoque testimonium Apostoli proponentes : Ex operibus legis non iustificabitur omnis
caro : huiuscemodi sensum intulimus . Opera legis & nuptiæ sunt . unde & maledicunrut in
ea , quæ non habent filios : quæ si conceduntur etiam in euangelio ; aliud tamen est, indul-
gentiam infirmitati tribuere ; aliud est, uirtutibus præmia polliceri . Ecce perspicue nuptias
diximus concedi in euangelio ; sed tamen easdem in suo officio permanentes, præmia casti-
tatis capere nõ posse . Quod si indigne accipiunt mariti ; nõ mihi irascantur , sed scripturis
sanctis , immo episcopis, & presbyteris, & diaconis , & uniuerso choro sacerdotali , & leui-
tico ; qui se nouerunt hostias offerre nõ posse , si operi seruiant coniugali . Sed eo loco , ubi
de Apocalypsi testimoniũ posuimus, nonne manifestum est, qnid de uirginibus , & niduis,
& coniugibus senserimus ? Hi sunt , qui cantant canticum nouum ; quod nemo potest can- Apoc.14
tare , nisi qui uirgo est . Hi sunt primitiæ Dei , & agni , & sine macula . Si uirgines primitiæ
Dei sunt ; ergo uiduæ , & in matrimonio continentes , erunt post primitias, hocest, in secun
do & tertio gradu . In secundo & tertio gradu uiduas ponimus , & maritatas : & hæretico fu
rore dicimur damnare nuptias ? Multa sunt , quæ per omnem librum cauto moderamine de
uirginitate , de uidũis , de nuptiis diximus . sed breuitatis studio unum adhuc ponam testi-
monium : cui non reor contradicturum , nisi eum , qui aut se inimicum probare noluerit ,
aut uecordem . nam cum proposuissem , quod Dominus isset ad nuptias in Cana Galilææ , Ioan.2
post quædam etiam hæc addidi : Qui enim semel init ad nuptias , semel docuit esse nuben-
dum : & tunc uirginitati posset officere , si nuptias post uirginitatem & niduitatis castimo-
niam , non in gradu tertio , poneremus . nunc autem, cum hæreticorum sit damnare coniu-
gia , & dei spernere condicionem ; quidquid de laude dixerint nuptiarum , libenter audi-
mus . Ecclesia enim non damnat matrimonia , sed subiicit ; nec abiicit , sed dispensat , sci-
ens (sicut supra diximus) in domo magna, non solum esse uasa aurea, & argentea , sed & li- 2.Tim.2
gnea, & fictila , & alia esse in honorem, alia in contumeliam ; & quicumque se mundauerit ,
eum futurum esse uas honorabile & necessarium , in omne opus bonum præparatum.Quid-
quid ,

quid, inquam, de laude dixerint nuptiarum, libenter audimus. Laudari nuptias, libenter audimus, & nuptias condemnamus? Ecclesia matrimonia non damnat, sed subiicit. Velitis nolitis, maritus subiicitur uirginitati & uiduitati. Ecclesia nuptias, sed nuptias in suo opere permanentes, subiicit, non damnat; nec abiicit, sed dispensat. In potestate uestra est, si uelitis secundum pudicitiæ gradum scandere. Quid indignamini, si in tertio stantes, nolitis ad superiora properare? Igitur cum toties, & tam crebro lectorem admonuerim; & per singula pene tractuum millia, cautus uiator incesserim, me ita recipere nuptias, ut eis continentes, uiduas, uiginesq. præferrem: debuerat prudens & benignus lector, etiã ea, quæ uidentur dura, æstimare de ceteris, & non, in uno atque eodem libro, criminari, me diuersas sententias protulisse. quis enim tam hebes, & sic in scribendo rudis est, ut idem laudet, & damnet? ædificata destruat, & destructa ædificet? &, cum aduersarium uicerit, suo nouissime mucrone feriatur? Si rusticani homines, & uel rhetoricæ, uel dialecticæ artis ignari detrahetent mihi; tribuerem ueniam imperitiæ; nec accusationem reprehenderem, ubi non uoluntatem in culpa cernerem, sed ignorantiam: nunc uero, cum diserti homines, & liberalibus studiis eruditi magis uelint lædere, quam intelligere; breuiter a me responsum habeant, corrigere eos debere peccata, non reprehendere. Patet campus: stat ecõtra acies: aduersarii dogma manifestum est: & (ut Virgilianum aliquid inferam) illum aspice contra, Qui uocat: respondeant aduersario: aliter teneant modum in disputando, aliter uirgam in docendo; & me, in libris suis, quid uel prætermiserim, uel addiderim, doceant. Reprehensores non audio, sequor magistros. Delicata doctrina est, pugnanti ictus dictare de muro, &, cum ipse unguentis delibutus sis, cruentum militem accusare formidinis. Nec hoc dicens, statim iactantiæ reus sum, quod ceteris dormientibus solus certauerim: sed hoc dico, cautius eos posse pugnare, qui me uiderint uulneratum. Nolo tale certamen adeas, in quo tantum te protegas; &, torpente dextra, sinistra clypeum circumferas. aut feriendum tibi est, aut cadendum. non possum te existimare uictorem, nisi aduersarium uidero trucidatum. Legimus, o eruditissimi uiri, in scholis pariter, & Aristotelea illa de Gorgiæ fontibus manantia: simul didicimus, plura esse uidelicet genera dicendi; & inter cetera, aliud esse γυμναστικῶς scribere, aliud δογματικῶς: in priori uagam esse disputationem, & aduersario respondentem nunc hæc, nunc illa proponere: argumentari ut libet, aliud loqui, aliud agere, panem, ut dicitur, ostendere, lapidem tenere. In sequenti autem aperta frons, &, ut ita dicã, ingenuitas necessaria est. Aliud est, quærere; aliud, definire: in altero pugnandum, in altero docendum est. Tu me stantem in prœlio, & de uita periclitantem studiosus magister doceas? Noli ex obliquo, & unde non putaris, uulnus inferre: directo percute gladio. turpe tibi est hostem dolis ferire, non uiribus. quasi non & hæc ars summa pugnantiũ sit, alibi minari, alibi percutere. Legite, obsecro uos, Demosthenem: legite Tullium: ac, ne forsitan rhetores uobis displiceant, quorum artis est, uerisimilia magis, quam uera, dicere; legite Platonem, Theophrastum, Xenophontem, Aristotelem, & reliquos, qui, de Socratis fonte manantes, diuersis cucurrere riuulis: quid in illis apertum, quid simplex est? quæ uerba nõ sensuum? qui sensus non uictoriæ? Origenes, Methodius, Eusebius, Apollinarius, multis uersuum millibus scribunt aduersus Celsum, & Porphyrium. Cõsiderate, quibus argumentis, & quam lubricis problematibus diaboli spiritu contexta subuertant: & quia interdum coguntur loqui, non quod sentiunt, sed quod necesse est, dicunt aduersus ea, quæ dicunt gentiles. Taceo de Latinis scriptoribus, Tertulliano, Cypriano, Minucio, Victorino, Lactantio, Hilario; ne non tam me defendisse, quam alios uidear accusasse. Paulum apostolum proferam: quem quotiescumque lego, uideor mihi non uerba audire, sed tonitrua. legite epistolas eius, & maxime ad Romanos, ad Galatas, ad Ephesios, in quibus totus in certamine positus est: & uidebitis eum, in testimoniis, quæ sumit de ueteri testamento, quam artifex, quam prudens, quã dissimulator sit eius, quod agit. uidentur quidem uerba simplicia, & quasi innocentis hominis, ac rusticani, & qui nec facere, nec declinare nouerit insidias: sed, quocumque respexeris, fulmina sunt. hæret in causa: capit omne, quod tetigerit: tergum uertit, ut superet: fugam simulat, ut occidat. Calumniemur ergo illum, atque dicamus ei: Testimonia, quibus contra Iudæos, uel ceteras hereses usus es, aliter in suis locis, aliter in tuis epistolis sonant. Videmus exempla captiua seruire tibi ad uictoriam, quæ suis in uoluminibus non dimicant. Nonne uobis loquitur cum saluatore, aliter foris, aliter domi loquimur? Turbæ parabolas, discipuli audiunt ueritatem. Propo-
Matth. 13 nit pharisæis Dominus quæstiones, & non edisserit. Aliud est, docere discipulum; aliud,
Esa. 24 aduersarium uincere. Mysterium, inquit, meum mihi, mysterium meum mihi, & meis.

Indigna-

Indignamini mihi, quod Iouinianum non docuerim, sed uicerim. Immo indignantur ii, qui illum anathematizatű dolent: & cum laudãt quod sunt, accusant quod esse se simulant. Quasi uero rogandus fuerit, ut mihi cederet; & non, inuitus ac repugnans, in ueritatis uin cula ducendus. Et hæc dicerem, si uincendi studio contra regulam scripturarum quippiam locutus fuissem, &, sicut uiri fortes in controuersiis solent facere, culpam præmio redimerem. nunc uero, cum interpres magis Apostoli fuerim, quam dogmatistes, & commentatoris sim usus officio; quidquid durum uidetur, ei magis imputetur, quem exposuimus, quam nobis, qui exposuimus. nisi forte ille aliter dixit, & nos simplicitatem uerborum eius maligna interpretatione detorsimus. qui hoc arguit, de ipsis scripturis probet. Diximus: Si bonum est mulierem non tangere, malum ergo est tangere. nihil enim bono contrarium est, nisi malum. si autem malum est, & ignoscitur: ideo conceditur, ne malo quid deterius fiat: & cetera usque ad propositionem alterius capituli. Hoc ideo subiecimus, quia Apostolus dixerat: Bonum est homini mulierem non tangere: propter fornicationem autem unusquisque uxorem suam habeat; & unaquæque suum uirum habeat. 1.Cor.7
In quo differunt uerba mea a sensu Apostoli? Nisi forte in eo, quod ille pronunciat, ego dubito: ille definit, ego sciscitor: ille aperte dicit: Bonum est homini mulierem non tangere: ego timide quæro, si bonum est mulierem non tangere. Si, dubitantis est, non confirmantis. Ille dicit: Bonum est non tangere: ego, quid bono contrarium esse possit, adiungo. Statimq. in consequentibus: animaduertenda Apostoli prudentia. Non dixit: Bonum est homini uxorem non habere: sed bonum est mulierem non tangere: quasi & in tactu eius periculum sit: quasi, qui illam tetigerit, non euadat. Vides igitur, non de coniugibus nos exponere, sed de coitu simpliciter disputare, quod ad comparationem pudicitiæ & uirginitatis, & angelicæ similitudinis, bonum sit homini mulierem non tangere. Vanitas uanitatum, & omnia uanitas, dicit Ecclesiastes. Si omnes creaturæ bonæ, ut a bono creatore conditæ; quo modo uniuersa uanitas? Si terra uanitas; numquid & cæli, & angeli, & throni, dominationes, potestates, ceteræq. uirtutes? Sed quæ per se bona sunt, ut a bono creatore condita, ad comparationem meliorum uanitas appellantur. uerbi gratia. Eccls.1
Lucerna lampadis comparatione pro nihilo est: lampas stellæ comparatione non lucet: stellam lunæ confer, cæca est. lunam soli iunge, non rutilat. solem Christo confer, tenebræ sunt. Ego sum, inquit, qui sum. Omnem igitur creaturam si Deo contuleris, non subsistit. Ne tradas, inquit, Hester hereditatem tuam iis, qui non sunt, idolis scilicet, & dæmonibus. Et certe erant idola, & dæmones, quibus ne traderentur orabat. In Iob quoque legimus, a Baldach dictum de impio: Auellatur de tabernaculo suo fiducia eius, & calcet super eű quasi rex interitus. Habitent in tabernaculo illius socii eius, qui nő est: haud dubium quin diaboli: qui cum habeat socios; non autem haberet, nisi esset; tamen, quia Deo periit, non esse dicitur. Ergo secundum hunc comparationis sensum, malum diximus mulierem tangere; (licet uxoris nulla facta sit mentio) quia bonum est non tangere. Et subiecimus: Virginitatem frumentum, nuptias hordeum, fornicationem stercus bubulum nuncupantes. Vtique frumentum & hordeum creatura Dei est. Verum in euangelio maior turba hordeaceis panibus, minor frumentaceis pascitur. Homines, inquit, & iumenta saluos facies Domine. Aliis uerbis id ipsum locuti sumus, quando aurum uirginitatem, argentum nuptias diximus, & centum quadraginta quattuor millia uirginum signatorum, qui cum mulieribus non sunt coinquinati: in quo ostendi uoluimus, omnes, qui uirgines non permanserint, ad comparationem purissimæ & angelicæ castitatis, & ipsius domini nostri Iesu Christi, esse pollutos. Quod si cui asperum & reprehensione dignum uidetur, tantam nos inter uirginitatem & nuptias fecisse distantiam, quanta inter frumentum & hordeum est: legat sancti Ambrosii de uiduis librum; & inueniet illum inter cetera, quæ de uirginitate & nuptiis disputauit, etiã hoc dixisse. Neque ita coniugium prætulit Apostolus, ut studia uirginitatis extingueret; sed a continentiæ persuasione incipiens, ad incontinentiæ remedia descendit: & cum brauium supernæ uocationis fortibus demonstrasset, deficere tamen in uia neminem passus est, ita plaudens prioribus, ut non despiceret & sequentes. didicerat enim & ipse, quia Dominus Iesus aliis panem hordeaceum, ne in uia deficerent, aliis corpus suum, ut ad regnum tenderent, demonstrauit. Et in consequentibus: Non ergo copula nuptialis quasi culpa uitanda, sed quasi necessitatis sarcina declinanda est. Lex enim astringit uxorem, ut in laboribus & tristitia filios generet; conuersio eius ad uirum fit, ut ei ipse dominetur. Ergo laboribus & doloribus in generatione filiorum addicitur nupta, non uidua: & dominatui uiri subditur copulata, non uirgo. Et in alio loco,

Marginal references: Exod.3; Hester14; Iob18; Ioan.6; Psal.35; Act.14; Ioan.6; Matth.14; Gen.3; 1.Cor.7

Gg Pretio,

Pretio, inquit, empti estis, nolite fieri serui hominum. Videtis, quam euidens coniugalis sit definitio seruitutis. Et post pusillum. Si igitur bonum coniugium seruitus est; malum quid est, quando nequeunt se inuicem sanctificare, sed perdere? Vniuersa, quæ nos de uirginitate ac nuptiis lato sermone diffudimus, ille breui arctauit compendio, in paucis multa comprehendens. Virginitas ab eo persuasio continentiæ, nuptiæ remedia incontinentiæ prædicantur. Et significanter a maioribus ad minora descendens, uirginibus brauium supernæ uocationis ostendit; nuptas, ne in uia deficiant, consolatur. alios laudat, alios non despicit. coniugium hordeo, uirginitatem corpori Christi comparat. et puto multo minorem distantiam inter frumentum esse & hordeum, quam inter hordeum & corpus Christi. Denique nuptias dicit, quasi necessitatis sarcinam, declinandas, & definitionem esse euidentissimæ seruitutis. Et multa alia, quæ tribus libellis de uirginibus latissime persecutus est. Ex quibus uniuersis perspicuum est, me nihil noui de uirginibus nuptisq. dixisse, sed maiorum in omnibus secutum esse sententiam, tam huius uidelicet, quam reliquorum, qui de ecclesiasticis dogmatibus disputarunt: quorum æmulari exopto negligentiam potius, quam aliorum obscuram diligentiam. Tumeant contra me mariti, quare dixerim: Oro te, quale illud bonum est, quod orare prohibet, quod corpus Christi accipere non permittit? Quando impleo mariti officium, non impleo continentis. Iubet
1. Thess.5 idem Apostolus in alio loco, ut semper oremus. Si semper orandum est, nunquam ergo coniugio seruiendum: quoniam, quotiescumque uxori debitum reddo, orare non possum. hoc quare dixerim, perspicuum est quia, interpretabar illud Apostoli dictum: Noli-
1.Cor.7 te fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut uacetis orationi. Paulus apostolus dicit, quando coimus cum uxoribus, nos orare non posse. Si per coitum, quod minus est, impeditur, idest, orare: quanto plus, quod maius est, idest, corpus Christi pro-
1.Pet.3 hibetur accipere? Petrus ad continentiam hortatur: Ne impediantur orationes nostræ. Quod hic, quæso, peccatum meum est? quid commerui? quid deliqui? Si turbidæ & nebulosæ aquæ fluunt, non est aluei culpa, sed fontis. An iccirco arguor, quod de meo ausus sum adiicere: Quale illud bonum est, quod corpus Christi accipere non permittit? Ad hoc breuiter respondebo. Quid est maius, orare, an corpus Christi accipere? utique accipere corpus Christi. Si per coitum, quod minus est, impeditur: multo magis, quod maius est.
1.Reg.21 Diximus in eodem uolumine, panes propositionis ex lege non potuisse comedere Dauid & socios eius, nisi se triduo mundos a mulieribus respondissent: non utique a meretricibus,
Deut.23 quod damnabatur a lege; sed ab uxoribus, quibus licite iungebantur. Populum quoque,
Exod.19 quando accepturus erat legem in monte Sina, tribus diebus iussum esse ab uxoribus abstinere. Scio Romæ hanc esse consuetudinem, ut fideles semper Christi corpus accipiant:
Rom.14 quod nec reprehendo, nec probo: unusquisque enim in suo sensu abundet: sed ipsorū conscientiam conuenio: qui eodem die post coitum communicant, &, iuxta Persium, noctem flumine purgant. quare ad martyres ire non audent? quare non ingrediuntur ecclesias? an alius in publico, alius in domo Christus est? quod in ecclesia non licet, nec domi licet. Nihil Deo clausum est; & tenebræ quoque lucent apud eum. Probet se unusquisque, & sic ad corpus Christi accedat: non quod dilatæ communionis unus dies, aut biduum sanctiorem efficiat Christianum, ut, quod hodie non merui, cras uel perendie merear: sed quod, dum doleo me non communicasse corpori Christi, abstineam me paulisper ab uxoris amplexu; ut amori coniugis amorem Christi præferam. Durum est, & non ferendum. quis hoc sæcularium sustinere potest? Qui potest sustinere, sustineat: qui non potest, ipse uiderit. nobis curæ est, non quid unusquisque possit, aut uelit, sed, quid scripturæ præcipiant,
1.Cor.7 dicere. Illud quoque in commentariolis meis eiusdem Apostoli carpitur, in quibus dixi: Verum ne quis putet ex eo, quod sequitur: Vt uacetis orationi, & iterum ad ipsum reuertimini: Apostolum hoc uelle, & nō propter maiorē ruinam concedere: statim infert, ne tentet uos satanas propter incontinentiam uestram. Pulchra nimirum indulgentia; Et iterum reuertimini ad id ipsum; quod erubescit suo uocare nomine; quod tentationi præfert satanæ; quod causam habet incontinentiā. Laboramus quasi obscurum differere, cum exposuerit ipse, qui scripsit: Hoc autem dico, inquit, iuxta indulgentiā, nō secundum imperium. Et mussitamus adhuc nuptias non uocare indulgentiam, sed præceptum: quasi non eodem modo secunda & tertia matrimonia concedantur, & reliqua. Quid hic locutus sum, quod Apostolus non dixerit? Nimirum illud, quod erubescit suo uocare nomine? Ego arbitror, quando dicit, Ad id ipsum, & rem ipsam tacer, non eum nominare palam coitum, sed uerecunde ostendere. An quia sequitur, Quod tentationi præfert satanæ, quod habet causam incon-

Incontinentiam? nonne alio uerborum ordine id ipſum eſt, ne tentet uos ſatanas propter in
continentiam ueſtram? An quia dixi, Et muſſitamus adhuc nuptias non uocare indulgen-
tiam, ſed præceptum? quod ſi durum eſt, imputetur Apoſtolo, qui ait: Hoc autem dico ſe
cundum indulgentiam, non ſecundum imperium: non mihi, qui, excepto præpoſtero or-
dine, nec ſenſum, nec uerba mutaui. Transeamus ad reliqua: epiſtolari enim breuitate
feſtinat oratio. Dico, inquit Apoſtolus, innuptis, & uiduis: bonum eſt eis, ſi ſic perman-
ſerint, ut ego: ſi autem ſe non continent, nubant: melius eſt enim nubere, quam uri.
Quod capitulum nos ſic interpretati ſumus. Poſtquam nuptis conceſſerat uſum coniugii;
& oſtenderat, ipſe quid uellet, quid ue concederet; tranſit ad innuptas, & uiduas; & ſui
proponit exemplum; & felices uocat, ſi ſic permanſerint; ſi autem ſe non continent, nu-
bant: id ipſum dicens, quod ſupra: Propter fornicationem autem, & ne tentet uos ſatanas
propter incontinentiam ueſtram. Redditq. cauſam, cur dixerit; Si ſe non continent, nu-
bant: melius eſt enim nubere, quam uri. Ideo melius eſt nubere, quia peius eſt uri. Tolle
ardorem libidinis, & non dicet, Quia melius eſt nubere. Melius, ſemper ad comparationē
deterioris reſpicit, non ad ſimplicitatem incomparabilis per ſe boni. Velut ſi diceret: me-
lius eſt unum oculum habere, quam nullum. Et poſt paululum, cum apoſtropham feciſſem
ad Apoſtolum, intuli: Si per ſe bonæ nuptiæ ſunt, noli eas incendio cōparare: ſed dic ſim-
pliciter, bonum eſt nubere. Suſpecta eſt mihi bonitas eius rei, quā magnitudo alterius ma-
li malum cogit eſſe inferius. Ego autem nō leuius malum, ſed ſimplex per ſe bonum uolo.
Vult Apoſtolus innuptas & uiduas abſque coitu permanere, & ad exemplum ſui prouocat;
& feliciores uocat, ſi ſic permanſerint. ſi autem ſe continere non poſſunt; & ardorem libi-
dinis non tam continentia uolunt, quam fornicatione reſtinguere; melius eſt nubere, quā
uri. Ad quod nos intulimus: Ideo melius eſt nubere, quia peius eſt uri: non noſtram ſen-
tentiam proferentes, ſed interpretantes illud Apoſtoli, Melius eſt nubere, quam uri, ideſt,
melius eſt maritum ducere, quam fornicari. Si uri, uel fornicari bonum eſſe docueris; tunc
bono melius præfertur. Si autem nubere melius eſt, quod malo præfertur: non eſt germa
næ & puræ integritatis, nec eius beatitudinis, quæ angelis comparatur. Si dixero; melius
eſt uirginem eſſe, quam nuptam: bono melius prætuli. ſi autem alterum gradum fecero;
melius eſt nubere, quam fornicari: ibi non bono melius, ſed malo bonum prætuli. Multa
diuerſitas eſt inter id melius, quod nuptiis, & inter id, quod fornicationi anteponitur. Ob-
ſecro te, quid in hac diſſertione peccaui? Propoſitum mihi erat, non ad meam uolunta-
tem ſcripturas trahere, ſed id dicere; quod ſcripturas uelle intelligebam. Commentatoris
officium eſt, non quid ipſe uelit, ſed, quid ſentiat ille, quē interpretatur, exponere. alio-
qui, ſi contraria dixerit, non tam interpres erit, quam aduerſarius eius, quē nititur expla-
nare. Certe, ubicumque ſcripturas non interpretor, & libere de meo ſenſu loquor, arguat
me cui libet, durum quid dixiſſe contra nuptias. quod ſi non repererit; quidquid uel auſte
rum eſſe uidetur, uel durū, id ſcriptoris auctoritati, non interpretis officio deputet. Illud ue
ro ferre quis poſſet, quod in me reprehenditur, quare exponens capitulū Apoſtoli, in quo
de coniugibus ſcripſit, Tribulationem carnis habebunt huiuſmodi, dixerim: Nos ignari re
rum putabamus nuptias ſaltē carnis habere lætitiam. Si autem nubentibus & in carne tribu
latio eſt, in qua ſola uidebantur habere delicias: quid erit reliquum, propter quod nubant;
cum & in ſpiritu, & in anima, & in ipſa carne tribulatio ſit? Quæ hæc condemnatio matri-
monii eſt, ſi infantum uagitus, filiorum mortes, diuortia, damna domus, & cetera huiuſ-
modi tribulationem diximus nuptiarum? Dum adhuc uiueret ſanctæ memoriæ Damaſus,
librum contra Heluidium de beatæ Mariæ uirginitate perpetua ſcripſimus: in quo neceſſe
fuit nobis, ad uirginitatis beatitudinem prædicandam, multa de moleſtiis dicere nuptia-
rum. Num uir egregius, & eruditus in ſcripturis, & uirgo, Eccleſiæ uirginis doctor, aliquid
in illo ſermone reprehendit? In libro quoque ad Euſtochium multo duriora de nuptiis di-
ximus; & nemo ſuper hac re læſus eſt. Amator quippe caſtitatis, præconium pudicitiæ in-
tenta aure captabat. Lege Tertullianum, lege Cyprianum, lege Ambroſium; & cum il-
lis me uel accuſa, uel libera. Inuentæ ſunt Plautinæ familiæ, & ſcioli tantum ad detrahen-
dum, qui in eo ſe doctos oſtentare uelint, ſi omnium dicta lacerent, & in una atque eadem
cauſa utrumque, ideſt, & me & aduerſarium reprehendant: ut, cum e duobus alterū neceſſe
ſit uincere, ambos uictos eſſe contendant. Porro, ubi de digamis, & trigamis differen-
tes diximus, Melius eſt, licet alterum & tertium, unum uirum noſſe, quam plurimos; id-
eſt, tolerabilius eſt uni homini proſtitutam eſſe, quam multis; nonne ſtatim, cur hoc dixe
rim, ſubiecimus? Siquidem & illa in euangelio Samaritana, ſextum maritum habere ſe Ioan.4

Gg 2 dicens,

dicens, arguitur a Domino, quod nō sit uir eius. Ego etiam nunc libera uoce proclamo, non damnari in Ecclesia digamiam, immo nec trigamiam; & ita licere quinto, & sexto, & ultra, quo modo & secundo marito nubere: sed quo modo non damnantur istæ nuptiæ, ita nec prædicantur. Solatia miseriæ sunt, non laudes continentiæ. unde & in alio loco dixi: Vbi unus maritus exceditur, nihil refert, secundus, an tertius sit: quia definit esse monogamus. Omnia licent, sed non omnia expediunt. Non damno digamos, immo nec trigamos, &, si dici potest, octogamos: habeat, cui libet, octauum maritum, & esse desinat prostituta. Ve-
Gen.1 niam & ad illum locum, in quo arguor, quare dixerim dumtaxat, iuxta Hebraicam ueritatem, in die secundo nō additum, sicut in primo, & in tertio, & reliquis: Vidit deus, quia bonum est: statimq. subiecerim, nobis intelligentiam derelinqui; non esse bonum duplicem
Gen.7 numerum, qui ab unione diuidat, & præfiguret fœdera nuptiarum. Vnde & in arca Noe, omnia animalia, quæcunque bina ingrediuntur, immunda sunt. Impar numerus est mundus. In hoc nescio quid reprehendatur interim de secunda die: utrum quia scriptum est, & scriptum esse non diximus: an, quia etiam si scriptum est, nos aliter intelleximus, quam scripturæ simplicitas patitur. Scriptum non esse, in secundo die uidit Deus quia bonum est: non meum accipiant testimonium, sed cunctorum Hebræorum, & aliorum interpretum, Aquilæ uidelicet, & Symmachi, & Theodotionis. Si autem scriptum non est, cum in ceteris diebus scriptum sit: aut reddant aliam probabiliorem causam, quare non scriptum sit; aut, si non repererint, ingratis suscipiant quod a nobis dictum est. Porro si in arca Noe omnia animalia, quæ bina ingrediuntur, immunda sunt, & impar numerus mundus est; & hoc scriptum esse nemo dubitat: quare scriptum sit, edisserant. si autem non edisserunt; quod a me expositum est, uelint nolint, suscipient. Aut profer meliores epulas, & me conuiua utere: aut qualicumque nostra cænula cōtentus esto. Scilicet nunc enumerandum mihi est, qui ecclesiasticorum de impari numero disputarunt, Clemens, Hippolytus, Origenes, Dionysius, Eusebius, Didymus, nostrorumq. Tertullianus, Cyprianus, Victorinus, Lactantius, Hilarius: quorum Hilarius de septenario, idest, impari numero differens, quæ & quāta dixerit, ad Fortunatum liber illius testimonio est. An forsitan Pythagorā, & Architam Tarentinum, & Scipionem in sexto de republica, de impari numero proferam disputantes? Et si hos audire noluerint obtrectatores mei; grammaticorum scholas eis faciam conclamare, Numero deus impare gaudet. Grande piaculum. euersæ sunt ecclesiæ: orbis audire non potest, si mundiorem uirginitatem diximus esse, quam nuptias; si parem numerū impari subiecimus; & ueteris testamēti typos euangelicæ ueritati profecisse monstrauimus. Cetera, quæ in libro nostro reprehensa sunt, uel leuiora puto, uel ad eundem sensum pertinentia. unde ad ea respondere nolui; ne & libelli excederem magnitudinem; & tuo uiderer ingenio diffidere; quem patronum causæ meæ ante habui, quam rogarem. Igitur hoc extrema uoce protestor, me nec damnasse nuptias, nec damnare; respondisse aduersario, non meorum insidias formidasse. Virginitatem autem in cælum fero, non quia habeam, sed quia magis mirer quod non habeo. Ingenua & uerecunda confessio est; quo ipse careas, id in aliis prædicare. Numquid, quia graui corpore terræ hæreo, auium non miror uolatus, nec columbam prædico, quod Radit iter liquidum, celeres neque commouet alas? Nullus se decipiat: nemo blando adulatore se præcipitet. Prima est uirginitas a prima natiuitate, secunda
Matth.6 uirginitas a secunda natiuitate. Non est meus sermo, antiqua sententia est: Nemo potest duobus dominis seruire, carni, & spiritui. Caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem: hæc adinuicem sibi aduersantur: ut non, quæ nolumus, illa faciamus. Quando aliquid tibi asperum uidetur in nostro opusculo; non ad mea uerba respicias, sed ad scripturam, unde mea tracta sunt uerba. Christus uirgo, mater uirginis nostri
Ioan.20 uirgo perpetua, mater & uirgo. Iesus enim clausis ingressus est ostiis: & in sepulcro eius,
Luc.23 quod nouum & in petra durissima fuerat excisum, nec antea quis, nec postea positus est.
Cant.4 Hortus conclusus, fons signatus: de quo fonte ille fluuius manat iuxta Ioel, qui irrigat tor-
Ioel 3 rentem, uel funium, uel spinarum: funium peccatorum, quibus ante alligabamur; spina-
Ezech.44 rum, quæ suffocant sementem patrisfamilias. Hæc est porta orientalis, ut ait Ezechiel, semper clausa, & lucida, operiens in se uel ex se proferens sancta sanctorum, per quā sol iustitiæ & pontifex noster secundum ordinē Melchisedek ingreditur, & egreditur. Respondeant mi-
Ioan.20 hi, quo modo Iesus ingressus est clausis ostiis, cum palpandas manus, & latus consideran-
Luc.24 dum, & ossa carnemq. monstrauerit; ne ueritas corporis, phantasma putaretur: & ego respondebo, quo modo sancta Maria sit & mater, & uirgo, uirgo post partum, mater antequam nupta. Igitur, ut dicere cœperamus, Christus uirgo, uirgo Maria, utriusque sexus

uirginitatem dedicauere. Apoſtoli uel uirgines, uel poſt nuptias cõtinentes: epiſcopi, preſbyteri, diaconi aut uirgines eligũtur, aut uidui, aut certe poſt ſacerdotium in æternum pudici. Quid nobiſmet ipſis illudimus, & iraſcimur, ſi, ſubantibus nobis ſemper ad coitum, præmia pudicitiæ denegentur? Volumus opipare comedere, uxorum adhærere complexibus, & in nnmero uirginnm, & niduarum regnare cum Chriſto? idem ergo habebit fames præmium, & ingluuies? ſordes, & munditiæ, ſaccus, & ſericum? Lazarus recepit mala in uita ſua; & diues ille purpuratus, craſſus, & nitidus, fruitus eſt carnis bonis, dum aduiueret; ſed diuerſa poſt mortem tenent loca. miſeriæ deliciis, & deliciæ miſeriis commutantur. in noſtro arbitrio eſt, uel Lazarum ſequi, uel diuitem. Luc.16

ARGVMENTVM.

In monachum quendam, qui libros ſuos contra Iouinianum hæreticum ab eo alioqui conuictũ, quaſi in eis matrimonio detraxiſſet, cauillabatur, Domnioni amico reſpondens, ſurſum, ac deorſum miris illum iocis exagitans, inuebitur.

HIERONYMI AD DOMNIONEM Apologeticon.

EPISTOLA LI.

LITTERAE tuæ & amorem pariter ſonant, & querelam; amorem tuum, quo ſedulo monens, etiam quæ tuta ſunt, in nobis pertimeſcis: querelam eorum, qui non amant, &, quærentes occaſionem in peccatis, garriunt aduerſus fratrem ſuum, & contra filium matris ſuæ ponunt ſcandalum. ſcribis enim, monachum, immo neſcio quem de triuio, de compitis, de plateis circumforaneum, rumigerulum, uafrum tantum ad detrahendum, qui per trabem oculi ſui feſtucam alterius nitatur eruere, concionari aduerſum me, & libros, quos contra Iouinianum ſcripſi, canino dente rodere, lacerare, conuellere; hunc dialecticum urbis ueſtræ, & Plautinæ familiæ columen, non legiſſe quidem κατηγορίας Ariſtotelis, non περὶ ἑρμηνείας, non τοπικά, non ſaltem Ciceronis τόπους, ſed per imperitorum circulos, mulierculárumq. συμπόσια, ſyllogiſmos texere, & quaſi ſophiſmata noſtra callida argumentatione diſſoluere. Stultus ego, qui me putauerim hæc abſque philoſophis ſcire non poſſe, qui meliorem ſtyli partem eam legerim, quæ deleret, quam quæ ſcriberet. Fruſtra ergo Alexandri uerti commentarios: nequidquam me doctus magiſter per εἰσαγωγὴν introduxit ad logicam: &, ut humana contemnam, ſine cauſa Gregorium Nazianzenum, & Didymum in ſcripturis ſanctis catechiſtas habui: nihil mihi profuit Hebræorum ernditio, & ab adoleſcentia uſque ad hanc ætatem quotidiana in lege, prophetis, euangeliis, apoſtoliſq. meditatio. Inuentus eſt homo abſque præceptore perfectus, πνευματοφόρος, ἴσθεος, καὶ αὐτοδίδακτος, qui eloquentia Tullium, argumentis Ariſtotelem, prudentia Platonem, eruditione Ariſtarchum, multitudine librorum Chalcenternm, Didymum ſcientia ſcripturarũ, omneſq. ſui temporis uincat tractatores. Denique dicitur materiam poſcere, & Carneadeum aliquid referens, in utramque partem, hoceſt, & pro iuſtitia & contra iuſtitiam diſputare. Liberatus eſt mundus a periculo; & hereditariæ, uel centumuirales cauſæ de barathro erutæ; quod hic, forum negligens, ſe ad Eccleſiam tranſtulit. Quis, hoc uolente, fuiſſet innoxius? quem criminoſum non huius ſeruaſſet oratio, cum cœpiſſet in digitis partiri cauſam, & ſyllogiſmorum ſuorum retia tendere? nam ſi applosiſſet pedem, intendiſſet oculos, rugaſſet frontem, iactaſſet manum, uerba tonaſſet, tenebras illico ob oculos offudiſſet iudicibus. Nec mirum, ſi me & abſentem iamdiu, & abſque uſu Latinæ linguæ, ſemigræculum barbarumque, homo latiniſſimus & facundiſſimus ſuperet, cum præſentem Iouinianum, Ieſu bone qualem & quantum uirum, cuius nemo ſcripta intelligeret, dignum qui ſibi caneret tantum & muſis, eloquentiæ ſuæ mole oppreſſerit. Quæſo igitur te pater cariſſime, ut moneas eum, ne loquatur contra propoſitum ſuum; ne caſtitatem, habitu pollicens, uerbis deſtruat; ne uirgo, uel continens, (ipſe enim uiderit, quid eſſe ſe iactet) maritatas uirginibus comparet; & fruſtra aduerſus hominẽ diſertiſſimũ tanto tempore digladiatus ſit. Audio præterea eum libenter uirginum & uiduarum cellulas circumire, &, adducto ſupercilio, de ſacris inter eas litteris philoſophari. Quid in ſecreto, quid in cubiculo mulierculas docet? Vt hoc ſciant eſſe uirgines, quod maritatas; ut florem

Luc.6 [margin note beside line "lum, uafrum tantum ad detrahendum..."]

ætatis non negligant; ut comedant, & bibant, & balneas adeant, munditias appetant, unguenta non spernant? an magis ieiunia, & pudicitiam, & illuuiem corporis? utique illa præcipit, quæ plena uirtutis sunt. Fateatur ergo publice, quod domi loquitur: aut, si & domi eadem docet, quæ & publice; a puellarum consortio separandus est. Miror autem, non erubescere, iuuenem, & monachum, ut sibi uidetur, disertum, cuius de ore ueneres fluunt, qui tantæ in sermocinando elegantiæ est, ut comico sale ac lepore conspersus sit, lustrare nobilium domos, hærere salutationibus matronarum, religionem nostram paganam facere, & fidem Christi contentione torquere uerborum, atque inter hæc fratri suo detrahere.

Iacob 3 Utique, si errare me arbitratus est, (in multis enim offendimus omnes; &, si quis in uerbo non peccat, hic perfectus est uir) debuit uel arguere, uel interrogare per litteras, quod uir eruditus & nobilis fecit Pammachius: cui ego responsum dedi, ut potui; & epistola longiore disserui, quo quidque sensu dixerim. Imitatus saltē fuisset tuam uerecundiā, qui ea loca, quæ scandalum quibusdam facere uidebantur, excerpta de uolumine per ordinē digessisti, poscens ut uel emendarem, uel exponerē; & non tantæ me putasti dementiæ, ut in uno atque eodem libro & pro nuptiis, & contra nuptias scriberē. Parcat sibi, parcat mihi, parcat nomini Christiano. monachum se esse non loquendo, & discursando, sed tacendo, & sedendo nouerit. Legat Hieremiam, dicentem; Bonum est uiro, cū portauerit iugum ab adolescentia sua. Sedebit solus, & tacebit: quia tulit super se iugum. Aut, si certe in omnes scriptores censoriam accepit uirgulam; & iccirco se eruditum putat, quia Iouinianum solus intelligit; est quippe prouerbium: Balbum melius balbi uerba cognoscere: πάντας συγγραφεῖς pellamus Attilio iudice. Ipse quoque Iouinianus, συγγραφεὺς ἀγράμματος, iustissime proclamabit: quod me dānant episcopi, non est ratio, sed cōspiratio. Nolo mihi ille uel ille respondeat; quorum me auctoritas opprimere potest, docere non potest. Scribat contra me uir, cuius & ego linguam intelligam; quem cum uicero, omnes homines simul uicerim. ego enim bene noui. Experto credite, quantus in clypeum assurgat, quo turbine torqueat hastam. Fortis est, & in disputando nodosus, & tenax, & qui obliquo & acuminato pugnet capite. Sæpe de nocte usque ad uesperam contra nos in plateis clamauit: habet latera, & athletarum robur, & belle corpulentus est. Videtur mihi occulte mei dogmatis esse sectator. Præterea numquam erubescit; nec considerat, quid, sed quantum dicat; & in tantam uenit opinionem eloquentiæ, ut soleant dicta eius Cirratorum esse dictata. Quoties me iste in circulis stomachari fecit, & adduxit ad choleram? quoties conspuit, & consputus abscessit? Sed hæc uulgaria sunt, & a quolibet de sectatoribus meis possunt fieri: ad libros prouoco, ad memoriam in posteros transmittendam. Loquamur scriptis, ut de nobis tacitus lector iudicet; ut, quo modo ego discipulorum gregem duco, sic ex huius nomine Gnathonici, uel Phormionici uocentur. Non est grande, mi Domnion, garrire per angulos, & medicorū tabernas, ac de mundo ferre sententiā: hic bene dixit, ille male: iste scripturas nouit, ille delirat: iste loquax, ille infantissimus est. Vt de omnibus iudicet, cuius hoc iudicio meruit? Contra quemlibet passim in triuiis strepere, & congerere maledicta, nō crimina, scurrarum est, & parasitorum. Moueat manū; figat stylum; cōmoneat se, &, quidquid potest, scriptis ostendat: det nobis occasionem respondendi disertitudini suæ. Possum remordere, si uelim: possum genuinū dentem læsus infigere. Et nos didicimus litteras, Et nos sæpe manum ferulæ subduximus. De nobis quoque dici potest, Fenum habet in cornu, longe fu-

Esa.50 ge. Sed magis uolumus esse discipuli eius, qui ait: Dorsum meū posui ad flagella, & faciem

1.Petr.2 meā non auerti a confusione sputorū. Qui cum malediceretur, non remaledixit: & post alapas, crucē, flagella, blasphemias, nouissime pro crucifigentibus deprecatus est, dicens: Pa-

Luc.23 ter ignosce eis: quod enim faciunt, nesciunt. Et ego ignosco errori fratris: intelligo, quia diaboli arte deceptus est, Inter mulierculas sciolus sibi & eloquens uidebatur: postquā Romam mea opuscula peruenerunt, quasi æmulū exhorruit, & de me quoque captauit gloriā, ut nullus esset in terris, qui non eius eloquentiæ displiceret, exceptis iis, quorum potentiæ nō parcit, sed cedit, immo quos nō honorat, sed metuit. Voluit scilicet homo peritissimus, ut ueteranus miles, uno rotatu gladii percutere utrūque, & ostendere populis, quod, quidquid ipse uellet, hoc scriptura sentiret. Dignetur igitur nobis sermonē suum mittere, & non reprehendendo, sed docēdo garrulitatem nostrā corrigere. tunc intelliget aliam uim fori esse, aliam triclinii, non æque inter fusos & calathos puellarū, & inter eruditos uiros de diuinæ legis dogmatibus disputari. nunc libere & impudēter iactat in uulgus, & perstrepit, damnat nuptias; & inter uteros tumentes, Infantium uagitus, & lectulos maritorum, quid Apostolus dixerit, tacet, ut me solum in inuidiam uocet. cum autem ad libros uenerit,

&pedem

& pedem pedi contulerit, & uel proposuerit aliqiud de scripturis, uel audierit proponentem: tunc sudabit, tunc hærebit: procul Epicurus, longe Aristippus: subulci non aderunt; feta scropha non grunniet. Et nos tela, pater, ferrumq. haud debile dextra Spargimus; & nostro sequitur de uulnere sanguis. Porro, si nō uult scribere, & tantum maledictis agendum putat; audiat, tot interiacentibus terris, fluctibus, populis, saltem hoc clamoris mei: Non damno nuptias, non damno coniugium: et ut certius sententiam meam teneat, uolo omnes, qui propter nocturnos forsitan metus soli cubitare non possunt, uxores ducere.

ARGVMENTVM.

PAMMACHIVM, Paulæ generum, & Marcellæ consobrinum, quod eius exemplaria contra Iouinianum, quibus multi offendebantur, occultauerit, laudat: uerum, quia id ubique fieri non poterat, Apologeticum pro eis mittit, & amicum, unicum futurum sacerdotem, ad sacrarum litterarum studium, & suorum operum lectionē hortatur.

HIERONYMVS AD PAMMACHIVM,

pro libris suis aduersus Iouinianum.

EPISTOLA LII.

CHRISTIANI interdum pudoris est, etiam apud amicos tacere, & humilitatem suam magis silentio consolari, quam, retrectando ueteres amicitias, ambitionis crimen incurrere. Quamdiu tacuisti, tacui, nec umquam expostulare super hac re uolui; ne non amicum quærere, sed potentiorem uiderer expetere: nunc autem prouocatus officio litterarum, primas partes semper habere tentabo, & non tam rescribere, quam scribere; ut & uerecunde hucusque tacuisse, & uerecundius loqui cœpisse cognoscar. De opusculis meis contra Iouinianum, quod & prudenter & amanter feceris exemplaria subtrahendo, optime noui. sed nihil profuit ista diligentia, cum aliquanti ex urbe uenientes, mihi eadem lectitarent, quæ se Romæ excepisse referebant. in hac quoque prouincia iam libri fuerant diuulgati: et, ut ipse legisti, nescit uox missa reuerti. nō sum tantæ felicitatis, quantæ plerique huius temporis tractatores, ut nugas meas, quando uoluerim, emendare possim. statim, ut aliquid scripsero, aut amatores mei, aut inuidi, diuerso quidem studio, sed pari certamine, in uulgus nostra disseminant; & uel in laude, uel in uituperatione nimii sunt, non meritum styli, sed suum stomachū sequentes. itaque, quod solum facere potui, apologeticum ipsius operis tibi misi, quem προσφώνησα, & te poscente edidi. quem cum legeris; aut ipse pro nobis ceteris satisfacies; aut, si tu quoque narem contraxeris, illam Apostoli περικοπὴν, in qua de uirginitate & nuptiis disputat, aliter differere compelleris. Nec hoc dico, quod te ad scribendum prouocem; cuius in sacris litteris studium mihi præfero; sed ut alios, qui nos lacerant, hoc facere compellas. Norunt litteras: uidentur sibi scioli: possunt me non reprehendere, sed docere. si quid scripserint, magis ex operis eorum cōparatione mea interpretatio negligetur. Lege, quæso te, & diligenter Apostoli uerba considera: & tunc uidebis, me propter calumniam declinandam multo plus, quam ille uoluit, in maritos fuisse clementem. Origenes, Dionysius, Pierius, Eusebius Cæsariensis, Didymus, Apollinarius latissime hanc epistolam interpretati sunt: quorum Pierius cum sensum Apostoli uentilaret, atque edissereret, & proposuisset illud exponere: Volo autē omnes esse sicut me ipsum: adiecit: ταῦτα λέγων ὁ Παῦλος ἀντικρὺς ἀγαμίαν κηρύσσει. Quod hic, quæso, peccatum meum est, quæ duritia? Vniuersa, quæ scripsi, huic sententiæ comparata leuissima sunt. Reuolue omnium, quos supra memoraui, commentarios; & ecclesiarum bibliothecis fruere; & magis concito gradu ad optata cœptaq. peruenies. Audio totius in te urbis studia concitata: audio pontificis & populi uoluntatem pari mente congruere. Minus est tenere sacerdotium, quam mereri. Libros sedecim prophetarum, quos in Latinum de Hebræo sermone uerti, si legeris, & delectari te hoc opere comperero; prouocabis nos, etiam cetera clausa armario non tenere. Transtuli nuper Iob in linguam nostram: cuius exemplar a sancta Marcella, consobrina tua, poteris mutuari. Lege eundem Græcum & Latinum; & ueterem editionem nostræ translationi compara: & liquido peruidebis, quantum distet inter ueritatem, & mendacium. Miseram quædam τῶν ὑπομνημάτων in prophetas duodecim sancto patri Domnioni, Samuelem quoque & Malachim, idest quattuor Regum libros.

1.Cor.7

libros. quæ si legere uolueris; probabis, quantæ difficultatis sit diuinam scripturam, & maxime prophetas intelligere, & interpretum uitio, quæ apud suos purissimo cursu orationis labuntur, apud nos scatere uitiis. Porro eloquentiam, quam pro Christo in Cicerone contemnis, in paruulis ne requiras. ecclesiastica interpretatio, etiam si habet eloquii uenustatem, dissimulare eam debet, & fugere; ut non otiosis philosophorum scholis, paucisq. discipulis, sed uniuerso loquatur hominum generi.

ARGVMENTVM.

RIPARIVS *presbyter scripserat ad D. Hieronymum, quo modo Vigilátius hæreticus in martyrum reliquias, & sollemnes, quæ in eorum templis fiebant Christianorum Vigilias, sicut Nouatores hodie faciunt, debacchabetur. respondens nunc ei uir sanctus, ueluti quodam pugnæ præludio uelitatus, hæresim generatim percutit, ostendens, si hæreticus librum mittat, se longiori oratione eius ineptius responsurum.*

HIERONYMVS ADVERSVS VIGILANTIVM,

ad Riparium presbyterum.

EPISTOLA LIII.

ACCEPTIS primum litteris tuis, non respondere, superbiæ est; respondere, temeritatis. De his enim rebus interrogas, quæ & proferre, & audire sacrilegiũ est. Ais, Vigilantium, qui κατ᾽ ἀντίφρασιν hoc uocatur nomine; nam Dormitantius rectius diceretur; os fœtidum rursum aperire, & putorem spurcissimum contra sanctorũ martyrum proferre reliquias, & nos, qui eas suspicimus, appellare cinerarios, & idololatras, qui mortuorum hominum ossa ueneremur. O infelicem hominem, & omni lacrymarum fonte plangendum; qui hæc dicens, non se intelligat esse Samaritanum, & Iudæum, qui corpora mortuorum pro immundis habent, & etiam uasa, quæ in eadem domo fuerint, pollui suspicantur, sequentes occidentem litteram, & non uiuificantem spiritum. Nos autem non dico martyrum reliquias, sed ne solem quidem, & lunam, non angelos, non archangelos, non cherubim, non seraphim, & omne nomen, quod nominatur & in præsenti sæculo & in futuro, colimus, & adoramus; ne seruiamus creaturæ potius, quam creatori, qui est benedictus in sæcula. Honoramus autem reliquias martyrum, ut eum, cuius sunt martyres, adoremus. Honoramus seruos, ut honor seruorum redundet ad Domi-
Matth.10 num, qui ait: Qui uos suscipit, me suscipit. Ergo Petri & Pauli immundæ sunt reliquiæ? er-
Deut.34 go Moysi corpusculum immũdum erit, quod iuxta Hebraicam ueritatem ab ipso sepultum est Domino? & quotiescumque apostolorum, & prophetarum, & omnium martyrum basilicas ingredimur, toties idolorum templa ueneramur? accensiq. ante tumulos eorum cerei, idololatriæ insignia sunt? Plus aliquid dicam, quod redundet in auctoris caput, & insanum cerebrum uel sanet aliquando, uel deleat, ne tantis sacrilegiis simplicium animæ subuertan-
Mar.16 tur. Ergo & Domini corpus, in sepulcro positum, immundum fuit? et angeli, qui candidis uestibus utebantur, mortuo cadaueri atque polluto præbebant excubias, ut post multa sæcula Dormitantius somniaret, immo eructaret immundissimam crapulam; & cum Iuliano persecutore, sanctorum basilicas aut destrueret, aut in templa conuerteret? Miror sanctum episcopum, in cuius parochia esse presbyter dicitur, acquiescere furori eius, & non uirga
1.Cor.5 apostolica, uirgaq. ferrea confringere uas inutile, & tradere in interitum carnis, ut spiritus
Psal.49 saluus fiat: nec meminerit illius dicti: Si uidebas furem, currebas cum eo, & cum adulteris
Psal.100 portionem tuam ponebas. Et in alio loco: In matutino interficiebam omnes peccatores ter-
Psal.138 ræ, ut disperderem de Ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem. Et iterum: Nonne odientes te, Domine, odio habui, & super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos. Si non sunt honorandæ reliquiæ martyrum, quo modo legimus: Pretiosa in con-
Psal.115 spectu Domini mors sanctorum eius? Si ossa mortuorum polluunt contingentes, quo modo
4.Reg.13 Elisæus mortuus mortuum suscitauit, & dedit uitam corpus, quod iuxta Vigilantium iacebat immundum? Ergo omnia castra Israelitici exercitus & populi Dei fuere immunda, quia
Exod.13 Ioseph & patriarcharum corpora portabant in solitudine, & ad sanctam terram immundos
Ios.24 cineres pertulerunt? Ioseph quoque, qui in typo præcessit Domini saluatoris nostri, scele-
Gen.50 ratus fuit; qui tanta ambitione Iacob in Hebron ossa portauit, ut immundum patrem suo

&

&atauo sociaret immundis, & mortuum mortuis copularet? O præcidendam linguam a
medicis, immo insanum curandum caput, ut, qui loqui nescit, discat aliquando reticere.
Ego uidi hoc aliquando portentum, & testimoniis scripturarum, quasi uinculis Hippocra-
tis, uolui ligare furiosum: sed abiit, excessit, euasit, erupit; & inter Hadriæ fluctus, Cotiiq.
regis alpes in nos declamando clamauit. quidquid enim amens loquitur, uociferatio, &
clamor est appellandus. Tacita me forsitan cogitatione reprehendas, cur in absentem inue-
har. Fatebor tibi dolorem meum. sacrilegium tantum patienter audire non possum. legi
enim Siromasten Phinees, austeritatem Eliæ, zelum Simonis Cananæi, Petri seueritatem, Num.25
Ananiam & Sapphiram trucidantis, Pauliq. constantiam, qui Elymam magum, uiis Domi 3.Reg.18 Matth.10
ni resistentem, æterna cæcitate damnauit. Non est crudelitas, pro Deo pietas. Vnde & in Act.1.5.13
lege dicitur: Si frater tuus, & amicus, & uxor, quæ est in sinu tuo, deprauare te uoluerit a Deut.13
ueritate; sit manus tua super eos, & effunde sanguinem eorum; & auferes malum de medio
Israel. Iterum dicam: Ergo martyrum immundæ sunt reliquiæ? Et quid passi sunt apostoli,
ut immundum Stephani corpus tanta funeris ambitione præcederent; ut facerent ei plan- Act.8
ctum magnum; ut eorum luctus in nostrum gaudium uerteretur? Nam quod dicis eum uigi
lias execrari: facit & hoc contra uocabulum suum, ut uelit dormire Vigilantius, & non au-
diat saluatorem dicentem: Sic non potuistis una hora uigilare mecum? Vigilate, & orate, Matth.26
ne intretis in tentationem: Spiritus promptus est, sed caro infirma. Et in alio loco prophe-
ta decantat: Media nocte surgebam, ut confiterer tibi super iudicia iustitiæ tuæ. Dominum Psal.118
quoque in euangelio legimus pernoctasse, & apostolos clausos carcere tota nocte uigilasse, Luc.6
ut, illis psallentibus, terra quateretur, custos carceris crederet, magistratus & ciuitas terre Ioan.20 Col.4
rentur. Loquitur Paulus: Orationi insistite, uigilantes in ea. Et in alio loco: In uigiliis fre- 2.Cor.11
quenter. Dormiat itaque Vigilantius, & ab exterminatore Aegypti cum Aegyptiis dor- Exod.12
miens suffocetur. Nos dicamus cum Dauid: Non dormitabit, neque dormiet, qui custo- Psal.120
dit Israel, ut ueniat ad nos sanctus & Hir, qui interpretatur uigil. Et si quando propter pec- Dan.4
cata nostra dormierit, dicamus ad eum: Surge, ut quid dormitas Domine? excitemusq. Matth.8
illum, &, nauicula fluctuante, clamemus: Magister saluos nos fac, perimus. Plura dicta-
re uolueram, si non epistolaris breuitas pudorem nobis tacendi imponeret; & si librorum
ipsius ad nos uoluisses mittere cantilenas; ut scire possemus, ad quæ rescribere deberemus.
nunc autem aerem uerberauimus; & non tam illius infidelitatem, quæ omnibus patet, quã
nostram fidem aperuimus. ceterum, si uolueris longiorem nos aduersum eum librum scri-
bere, mitte nænias illius, & ineptias; ut Ioannem Baptistam audiat prædicantem: Iam se- Matth.3
curis ad radicem arborum posita est. Omnis enim arbor, quæ non facit fructum bonum,
excidetur, & in ignem mittetur.

ARGVMENTVM.

VIGILANTIVS, *Gallus natione, Barcilonensis ecclesiæ, quæ in Hispania est, presbyter, homo, auctore Gennadio, in diuinis scripturis imperitus, eloquens tamen, & argutus, cleri primum improbato cælibatu: aiebat non esse martyres, aut eorum reliquias uenerandas, neque ad eorum sepulcra m ecclesiis uigilandum, ut qui nos precibus suis adiuuare nequirent, & signa, quæ per eos fierent, incredulis dumtaxat prodessent. Cereos frustra in templis clara luce accendi, præterea causabatur. Eleemosynas Hierosolymam mitti debere negabat: hominisq. substantiam retinendam, paulatimq. potius distribuendam, quam omnem semel in pauperes effundendam, asseuerabat: monachorum denique in solitudinem fugam uituperabat. Huius hæretici librum Riparius, & Desiderius per Sisinnium fratrem Hieronymo, ut eius responsione confutaretur, miserant. Respondet nunc acriter ac excitata bile uir sanctus, hæresimq. imperiti hominis omnem iugulat. Vtinam scioli, & oculatiores nostri temporis Vigilantij, tanti doctoris auctoritate, rationibusq. prostrati, una cum eo penitus obdormiscerent.*

HIERON. ADVERSVS VIGILANTIVM.

VLTA in orbe monstra generata sunt. Centauros, & Sirenas, ululas, & ono- Esa.34
crotalos in Esaia legimus. Iob Leuiathan & Behemoth mystico sermone descri- Iob.40
bit. Cerberum, & Stymphalidas, aprumq. Erimanthiũ, & leonem Nemeæum,
chimæram, atque hydram multorum capitum narrant fabulæ poetarum. Ca-
cum describit Virgilius. triformem Geryonem Hispaniæ prodiderunt. sola Gallia monstra,
non habuit, sed uiris semper fortissimis & eloquentissimis abundauit. Exortus est subito
Vigilantius, seu uerius Dormitantius, qui immundo spiritu pugnet cõtra Christi spiritum,
&

& martyrum neget sepulcra ueneranda; damnandas dicat esse uigilias; numquam nisi in pascha Alleluia cantandum; continentiam, hæresim; pudicitiam, libidinis seminarium. & quo modo Euphorbus in Pythagora renatus esse perhibetur, sic in isto Iouiniani mens praua surrexit: ut in illo, & in hoc diaboli respondere cogamur insidiis. Cui iure dicetur: Se-
Esa.14 men pessimum, para filios tuos occisioni peccatis patri tui. Ille Romanæ Ecclesiæ auctoritate damnatus, inter phasides aues, & carnes suillas non tam emisit spiritum, quam eructauit: iste caupo Calagurritanus, & in peruersum propter nomen uiculi mutus Quintilianus, miscet aquam uino; & de artificio pristino suæ uenena perfidiæ catholicæ fidei sociare conatur, impugnare uirginitatem, odisse pudicitiam, in conuiuio sæcularium contra sanctorum ieiunia proclamare; dum inter phialas philosophatur, &, ad placentas liguriens, psalmorum modulatione mulcetur; ut tantum inter epulas, Dauid & Idithum, & Asaph & filiorũ Choræ cantica audire dignetur. Hæc dolentis magis effudi animo, quam ridentis; dum me cohibere non possum, & iniuriam apostolorum ac martyrum surda nequeo aure transire. Pro nefas, episcopos sui sceleris dicitur habere consortes: si tamen episcopi nominandi sunt, qui non ordinant diaconos, nisi prius uxores duxerint; nulli cælibi credentes pudicitiam, immo ostendentes quam sancte uiuant, qui male de omnibus suspicantur: & nisi prægnantes uxores uiderint clericorum, infantesq. de ulnis matrum uagientes, Christi sacramenta nõ tribuunt. Quid facient orientis ecclesiæ? quid Aegypti, & Sedis Apostolicæ? quæ aut uirgines clericos accipiunt, aut continentes; aut, si uxores habuerint, mariti esse desistunt? Hoc docuit Dormitantius, libidini frena permittens, & naturalem carnis ardorem, qui in adolescentia plerumque feruescit, suis hortatibus duplicans, immo extinguens coitu feminarum: ut nihil sit, quo distemus a porcis, quo differamus a brutis animantibus, quo
Hier.15 ab equis: de quibus scriptum est: Equi insanientes in feminas facti sunt mihi: unusquisque
Psal.31 in uxorẽ proximi sui hinniebat. Hoc est, quod loquitur per Dauid spiritus sanctus: Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. Et rursum de Dormitantio, & sociis eius: In chamo, & freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te. Sed iam tempus est, ut ipsius uerba ponentes, ad singula respondere nitamur. Fieri enim potest, ut rursum malignus interpres dicat fictam a me materiam, cui rhetorica declamatione respondeam, sicut illam, quam scripsi ad Gallias, matri & filiæ inter se discordantibus. Auctores sunt huius dictariunculæ meæ sancti presbyteri Riparius, & Desiderius, qui parochias suas uicinia istius scribunt esse maculatas, miseruntq. libros per fratrem Sisinnium, quos inter crapulam stertens euomuit: & asserunt repertos esse nonnullos, qui, fauentes uitiis suis, illius blasphemiis acquiescant. Est quidem imperitus, & uerbis, & scientia, & sermone inconditus, ne uera quidem potest defendere: sed, propter homines sæculi, & mulierculas
2.Tim.3 oneratas peccatis, semper discentes, & numquam ad scientiam ueritatis peruenientes, una lucubratiũcula illius næniis respondebo; ne sanctorum uirorum, qui, ut hoc facerem, me deprecati sunt, uidear litteras respuisse. Nimirum respondet generi suo, ut qui de latronum & conuenarum natus est semine: quos Cn. Pompeius, edomita Hispania, & ad triumphũ redire festinans, de Pyrenæi iugis deposuit, & in unum opidum congregauit; unde & conuenarum urbs nomen accepit. Hucusque latrocinetur contra Ecclesiam Dei: & de Vectonibus, Arrebacis, Celtiberisq. descendens, incurset Galliarũ ecclesias, portetq. nequaquam uexillum Christi, sed insigne diaboli. Fecit hoc idem Pompeius, etiam in oriẽtis partibus; ut, Cilicibus & Isauris piratis, latronibusq. superatis, sui nominis inter Ciliciam & Isauriam conderet ciuitatem. sed hæc urbs hodie seruat scita maiorum; & nullus in ea ortus est Dormitantius. Galliæ uernaculum hostem sustinent, & hominem moti capitis, atque Hippocratis uinculis alligandum, sedentem cernunt in ecclesia, &, inter cetera uerba blasphemiæ, ista quoque dicentem: Quid necesse est, te tanto honore non solum honorare, sed etiam adorare illud nescio quid, quod in modico uasculo transferendo colis? Et rursum in eodem libro: Quid puluerem, linteamine circumdatum, adorando osculatis? Et in consequẽtibus: Prope ritum gentilium uidemus sub prætextu religionis introductum in ecclesias, sole adhuc fulgente moles cereorum accendi, & ubicumque puluisculum nescio quod, in modico uasculo pretioso linteamine circumdatum, osculantes adorare. Magnum honorem præbent huiusmodi homines beatissimis martyribus, quos putant de uilissimis cereolis illu-
Apoc.21 strandos: quos agnus, qui est in medio throni, cum omni fulgore maiestatis suæ illustrat. Quis enim, o insanum caput, aliquando martyres adorauit? quis hominem putauit De-
Act.4 um? nonne Paulus, & Barnabas, cum a Lycaonibus Iupiter & Mercurius putarentur, & eis uellent hostias immolare, sciderunt uestimenta sua, & se homines esse dixerunt? non quod meliores

meliores non essent olim mortuis hominibus, Ioue, atque Mercurio: sed quod sub gentilitatis errore honor eis Deo debitus deferretur. Quod & de Petro legimus; qui Cornelium, se adorare cupientẽ, manu subleuauit, & dixit: Surge: nam & ego homo sum. Et audes dicere, Illud nescio quid, quod in modico uasculo transferendo colis? Quid est illud, nescio quid? scire desidero. expone manifestius, ut tota libertate blasphemes. Puluisculum, inquit, nescio quod, in modico uasculo pretioso linteamine circumdatum. Dolet martyrũ reliquias pretioso operiri uelamine, & non uel pannis, uel cilicio colligari, uel proiici in sterquilinium; ut solus Vigilantius ebrius & dormiens adoretur. Ergo sacrilegi sumus, quando apostolorum basilicas ingredimur? Sacrilegus fuit Constantinus imperator, qui sanctas reliquias Andreæ, Lucæ, & Timothei transtulit Constantinopolim, apud quas dæmones rugiunt, & inhabitatores Vigilantii illorum se sentire præsentiam confitentur? Sacrilegus dicendus est & nunc Augustus Arcadius, qui ossa beati Samuelis longo post tempore de Iudæa transtulit in Thraciam? Omnes episcopi non solum sacrilegi, sed & fatui iudicandi, qui rem uilissimam, & cineres dissolutos in serico, & uase aureo portauerunt? Stulti omnium ecclesiarum populi, qui occurrerunt sanctis reliquiis, & tanta lætitia, quasi præsentem, ui uentemq. prophetam cernerent, susceperunt, ut de Palæstina usque Chalcedonem iungerentur populorum examina, & in Christi laudem una uoce resonarent? Videlicet adorabãt Samuelem, & non Christum; cuius Samuel & leuita, & prôphetes fuit. Mortuum suspicaris, & iccirco blasphemas. Lege euangelium: Deus Abraam, Deus Isaac, Deus Iacob: non est Deus mortuorum, sed uiuorum. Si ergo uiuunt, honesto inxta re carcere non clauduntur. Ais enim, uel in sinu Abrahæ, uel in loco refrigerii, uel subter aram Dei, animas apostolorum & martyrum consedisse, nec posse suis tumulis, & ubi uoluerint, adesse præsentes. Senatoriæ uidelicet dignitatis sunt, ut non inter homicidas tæterrimo carcere, sed in libera honestaq. custodia in fortunatorum insulis & in campis Elysiis recludantur. Tu Deo leges pones? Tu apostolis uincula iniicies, ut usque ad diem iudicii teneantur custodia, nec sint cum Domino suo? de qnibus scriptum est: Sequuntur agnum, quocumque uadit. Si agnus ubique; ergo & hi, qui cum agno sunt, ubique esse credendi sunt. Et cum diabolus, & dæmones toto uagentur orbe, & celeritate nimia ubique præsentes sint; martyres, post effusionem sanguinis sui, arca opertientur inclusi, & inde exire non poterunt? Dicis in libello tuo, quod, dum uiuimus, mutuo pro nobis orare possumus; postquam autem mortui fuerimus, nullius sit pro alio exaudienda oratio; præsertim cum martyres, ultionem sui sanguinis obsecrantes, impetrare non quiuerint. Si apostoli, & martyres, adhuc in corpore constituti, possunt orare pro ceteris, quando pro se adhuc debent esse soliciti: quanto magis post coronas, uictorias, & triumphos? Vnus homo Moyses sexcentis millibus armatorum impetrat a Deo ueniã: & Stephanus, imitator Domini sui, & primns martyr in Christo, pro persecutoribus ueniam deprecatur: &, postquam cum Christo esse cœperint, minus ualebunt? Paulus apostolus ducentas septuagintasex sibi dicit in naui animas condonatas; & postquam resolutus esse cœperit cum Christo, tunc ora clausurus est, & pro iis, qui in toto orbe ad sunm euangelium crediderunt, mutire non poterit? Meliorq. erit Vigilantius canis uiuens, quam ille leo mortuus? Recte hoc de Ecclesiaste proponerem, si Paulum in spiritu mortuum cousiterer. Denique sancti non appellantur mortui, sed dormientes. Vnde & Lazarus, qui resurrecturus erat, dormisse perhibetur. Et Apostolus uetat Thessalonicenses de dormientibus contristari. Tu uigilans dormis, & dormiens scribis: & proponis mihi librum apocryphum, qui sub nomine Esdræ a te, & similibus tui legitur: ubi scriptum est, quod post mortem nullus pro aliis audeat deprecari: quem ego librum numquam legi. quid enim necesse est in manus sumere, quod Ecclesia non recipit? Nisi forte Balsamnm mihi, & Barbelum, & thesaurum Manichæi, & ridiculum nomen Leusiboræ proferas: & quia ad radices Pyrenæi habitas, uicinusq. es Hiberiæ, Basilidis, antiquissimi hæretici, & imperitæ scientiæ, incredibilia portenta prosequeris, & proponis quod totius orbis auctoritate damnatut. Nam in commentariolo tuo, quasi pro te faciens, de Salomone sumis testimonium, quod Salomon omnino non scripsit: ut, qui habes alterum Esdram, habeas & Salomonem alterum: &, si tibi placuerit, legito fictas reuelationes omnium patriarcharum, & prophetarum: &, cum illas didiceris, inter mulierum textrinas cantato, immo legendas propone in tabernis tuis: ut facilius per has nænias uulgus indoctum prouoces ad bibendũ. Cereos autem non clara luce accendimus, sicut frustra calumniaris; sed ut noctis tenebras hoc solatio temperemus, & uigilemus ad lumen, ne cæci tecum dormiamus in tenebris. Quod si aliqui, propter imperitiam, & simplicitatem, sæcularium hominum, uel certe religiosarum

Act.10
Mar.12
Apoc.6
Apoc.14
Apoc.6
Exod.32
Act.7
Act.27
Eccls.9
Ioan.11
1.Thess.4

Rom.10 giosarum feminarum, de quibus uere possumus dicere: Confiteor, zelum Dei habent, sed non secundum scientiam: hoc pro honore martyrum faciunt: quid inde perdis? Causaban
Matth.26 tur quondam & apostoli, quod periret unguentum, sed Domini uoce correpti sunt. neque enim Christus indigebat unguento, nec martyres lumine cereorum: & tamen illa mulier in honore Christi hoc fecit, deuotioq. mentis eius recipitur: & quicumque accendunt cereos,
Rom.14 secundum fidem suam habẽt mercedem, dicente Apostolo: Vnusquisque in suo sensu abundet. Idololatras appellas huiusmodi homines? Non diffiteor, omnes nos, qui in Christo credimus, de idololatriæ errore uenisse. non enim nascimur, sed renascimur Christiani. & quia quondam colebamus idola, nunc Deum colere non debemus, ne simili eum uideamur cum idolis honore uenerari? illud fiebat idolis, & iccirco detestandum est: hoc fit martyribus, & iccirco recipiendum est. nam & absque martyrum reliquiis per totas orientis ecclesias, quando legendum est euangelium, accenduntur luminaria, iam sole rutilante, nõ
Matth.25 utique ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum. unde & uirgines illæ
Luc.12 euangelicæ semper habent accensas lampades suas: & ad apostolos dicitur: Sint lumbi ue-
Ioan.5 stri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus uestris. Et de Ioanne Baptista: Ille erat lucerna ardens, & lucens: ut sub typo luminis corporalis illa lux ostendatur, de qua in psalterio
Psal.118 legimus: Lucerna pedibus meis uerbum tuum Domine, & lumen semitis meis. Male facit ergo Romanus episcopus, qui super mortuorum hominum Petri, & Pauli secundum nos ossa uenerãda, secundum te uilem puluisculum, offert Domino sacrificia, & tumulos eorũ Christi arbitratur altaria? & non solum unius urbis, sed totius orbis errant episcopi, qui, cauponem Vigilantium contemnentes, ingrediuntur basilicas mortuorum, in quibus puluis uilissimus, & fauilla, nescio quæ, iacet linteamine conuoluta, ut polluta omnia polluat; & quasi sepulcra pharisaica foris dealbata sint, cum intus immundo cinere, iuxta te, immũda omnia oleant, atque sordeant. Et post hæc de barathro pectoris tui cœnosam spurcitiam euomens, audes dicere: Ergo cineres suos amant animæ martyrum, & circumuolant eos, semperq. præsentes sunt; ne forte, si aliquis precator aduenerit, absentes audire non possint? O portentum in terras ultimas deportandum. Rides de reliquiis martyrum; & cum auctore huius hæreseos Eunomio, ecclesiis Christi calumniam struis: nec tali societate terreris, ut eadem contra nos loquaris, quæ ille contra Ecclesiam loquitur? Omnes enim sectatores eius basilicas apostolorum & martyrum nõ ingrediuntur, ut scilicet mortuum adorent Eunomium, cuius libros maioris auctoritatis arbitrantur, quam euangelia: & in ipso credunt esse lumen ueritatis: sicut aliæ hæreses paracletum in Montanum uenisse contendunt, & Manichæum ipsum dicunt esse paracletum. Scribit aduersum hæresim tuam, quæ olim erupit contra Ecclesiam, (ne & in hoc quasi repertor noui sceleris glorieris) Tertullianus, uir eruditissimus, insigne uolumen, quod Scorpiacum uocat, rectissimo nomine; quia arcuato uulnere in Ecclesiæ corpus uenena diffudit; quæ olim appellabatur Caina hæresis; & multo tempore dormiens, uel sepulta, nunc a Dormitantio suscitata est. Miror, quod non dicas, nequaquam perpetranda martyria; Deum enim, qui sanguinem hircorum taurorumq. non quærat, multo magis hominum non requirere. quod cum dixeris, immo & si non dixeris, ita habeberis quasi dixeris. qui enim reliquias martyrum asseris calcãdas esse, prohibes sanguinẽ fundi, qui nullo honore dignus est. De uigiliis & pernoctationibus in basilicis martyrum sæpe celebrandis, in altera epistola, quam ferme ante biennium sancto Ripario presbytero scripseram, respondi breuiter. Quod si ideo eas existimas respuendas, ne sæpe uideamur pascha celebrare, & non sollemnes post annum exercere uigilias: ergo & die Dominico non sunt Christo offerenda sacrificia; ne resurrectionis Domini crebro pascha celebremus; & incipiamus non unum pascha habere, sed plurima. Error autem & culpa iuuenum, uilissimarumq. mulierũ, qui per noctem sæpe deprehenditur, non est religiosis hominibus imputandus: quia & in uigiliis paschæ tale quid fieri plerique conuincitur; & tamen paucorũ culpa non præiudicat religioni; qui & absque uigiliis possunt errare uel in suis, uel in alienis domibus. Apostolorum fidem Iudæ proditio nõ destruxit. & nostras ergo uigilias malæ aliorum uigiliæ non destruent: quin potius pudicitiæ uigilare cogantur, qui libidini dormiunt. quod enim semel fecisse bonum est, non potest malum esse, si frequenter fiat: aut, si aliqua culpa uitanda est, non ex eo, quod sæpe, sed ex eo, quod fit aliquando, culpabile est. Non uigilemus itaque diebus paschæ: ne expectata diu adulterorum desideria compleantur; ne occasionem peccandi uxor inueniat; ne maritali non possit recludi claue. Ardentius appetitur, quidquid est rarius. Non possum uniuersa percurrere, quæ sanctorum presbyterorum litteræ comprehendunt: de libellis illius aliqua proferam. Argumentatur contra

contra signa, atque uirtutes, quæ in basilicis martyrum fiunt; & dicit eas incredulis prodesse, non credentibus: quasi nunc hoc quæratur, quibus fiant, & non qua uirtute fiant. Esto, signa sint infidelium: qui quoniam sermoni & doctrinæ credere noluerunt, signis adducantur ad fidem. & Dominus incredulis signa faciebat: & tamen non icc irco Domini suggillanda sunt signa, quia illi infideles erant; sed maiori admirationi erunt, quia tantæ fuere potentiæ, ut etiam mentes durissimas edomarent, & ad fidem cogerent. Itaque nolo mihi dicas, signa infidelium sunt: sed responde, quo modo in uilissimo puluere, & fauilla nescio qua, tanta sit signorum uirtutumq. præsentia. Sentio, sentio, infelicissime mortaliũ, quid doleas, quid timeas. Spiritus iste immundus, qui hæc te cogit scribere, sæpe hoc uilissimo tortus est puluere, immo hodieq. torquetur; & qui in te plagas dissimulat, in ceteris confitetur. Nisi forte in morem gentilium, impiorumque, Porphyrii, & Eunomii has præstigias dæmonum esse confingas, & non uere clamare dæmones, sed sua simulare tormenta. Do consilium: ingredere basilicas martyrum, & aliquando purgaberis: inuenies ibi multos socios tuos; & nequaquam cereis martyrum, qui tibi displicent, sed flammis inuisibilibus combureris: & tunc fateberis, quod nunc negas: & tuum nomen, qui in Vigilantio loqueris, libere proclamabis, te esse aut Mercurium propter nummorum cupiditatem, aut Nocturnum iuxta Plauti Amphitryonem; quo dormiente, in Alcmenæ adulterio duas noctes Iupiter copulauit, ut magnæ fortitudinis Hercules nasceretur; aut certe Liberum patrẽ pro ebrietate & cantaro ex humeris dependente, & semper rubente facie, & spumantibus labiis, effrenatisq. conuiciis. Vnde & in hac prouincia cum subitus terræmotus, noctis medio omnes de somno excitasset; tu, prudentissimus & sapientissimus mortalium, nudus orabas, & referebas nobis Adam & Euam de paradiso. et illi quidem apertis oculis erubuerunt, nudos se esse cernentes, & uerenda texerunt arborum foliis: tu, & tunica, & fide nudus, subitoq. timore perterritus, & aliquid habens nocturnæ crapulæ, sanctorum oculis obscenam partem corporis ingerebas, ut tuam indicares prudentiam. Tales habet aduersarios Ecclesia: hi duces contra martyrum sanguinem dimicant: huiuscemodi oratores contra apostolos pertonant, immo tam rabidi canes contra Christi latrant discipulos. Ego confiteor timorem meum, ne forsitan de superstitione descendat. Quando iratus fuero, & aliquid mali in meo animo cogitauero, & me nocturnum phantasma deluserit; basilicas martyrum intrare non audeo: ita totus & corpore, & animo pertremisco. Rideas forsitan, & muliercularum deliramenta subsannes. Non erubesco earum fidem, quæ primæ uiderunt Dominum resurgentem, quæ mittuntur ad apostolos, quæ in matre Domini saluatoris sanctis apostolis commendantur. Tu ructato cum sæculi hominibus: ego ieiunabo cum feminis, immo cum religiosis uiris, qui pudicitiam uultu præferunt, & pallida iugi continentia ora portantes, Christi ostendunt uerecundiam. Videris mihi dolere & aliud, ne, si inoleuerit apud Gallos continentia, & sobrietas, atque ieiunium, tabernæ tuæ lucra non habeant; & uigilias diaboli, ac temulenta conuiuia tota nocte exercere non possis. Præterea iisdem ad me relatum est epistolis, quod, contra auctoritatem apostoli Pauli, immo Petri, Ioannis, & Iacobi, qui dextras dederunt Paulo, & Barnabæ cõmunicationis, & præceperunt eis, ut pauperum memores essent, tu prohibeas Hierosolymam in usus sanctorum aliqua sumptuũ solatia dirigi. Videlicet, si ad hæc respondero, statim latrabis, meam me causam agere; qui tanta cunctos largitate donasti, ut, nisi uenisses Hierosolymã, & tuas uel patronorum tuorũ pecunias effudisses, omnes periclitaremur fame. Ego hoc loquor, quod beatus apostolus Paulus in cunctis pene epistolis suis loquitur, & præcipit in ecclesiis gentium per unam sabbati, hoc est, in die Dominico omnes conferre debere, quæ Hierosolymam in sanctorum solatia dirigantur; & uel per discipulos suos, uel per quos ipsi probauerint; & si, dignum fuerit, ipse aut dirigat, aut perferat quod collectum est. In Actibus quoque apostolorum loquens ad Felicem præsidem, Post annos, ait, plures eleemosynam facturus in gentem meam, ueni Hierosolymã, & oblationes & uota, in quibus inuenerunt me purificatum in templo. Numquid in alia parte terrarum, & in iis ecclesiis, quas nascentes fide sua erudiebat, quæ ab aliis acceperat, diuidere non poterat? Sed sanctorum locorum pauperibus dare cupiebat, qui, suas pro Christo facultatulas relinquentes, ad Domini seruitutem tota mente conuersi sunt. Longum est nunc, si de cunctis epistolis eius omnia testimonia reuoluere uoluero, in quibus hoc agit: & tota mente festinat, ut Hierosolymam & ad sancta loca credentibus pecuniæ dirigantur, non in auaritiam, sed in refrigerium; non ad diuitias congregandas, sed ad imbecillitatem corpusculi sustentandam, & frigus atque inediam declinandam. Hac in Iudæa usque hodie perseuerante consuetudine, non solum apud nos, sed & apud Hebræos; ut, qui in lege

Gen. 3

Mar. 16
Ioan. 19

Gal. 2

Rom. 15
2. Cor. 9
1. Cor. 16
Act. 24

Psal. 1 Domini meditantur die ac nocte, & partem non habent in terra, nisi solum Deum, synago
Deut. 18 garum & totius orbis foueantur ministeriis, ex æqualitate dumtaxat; non ut aliis refrigeriũ,
2. Cor. 8 & aliis sit tribulatio; sed ut aliorum abundantia, aliorum sustentet inopiam. Respondebis, hoc unumquemque posse in patria sua facere; nec pauperes defuturos, qui Ecclesiæ opibus sustentandi sint. Nec nos negamus, cunctis pauperibus etiam Iudæis, & Samaritanis, si tan
Gal. 6 ta sit largitas, stipes porrigendas: sed Apostolus faciendam quidem docet ad omnes eleemosynam, sed maxime ad domesticos fidei. De quibus & saluator in euangelio loquebatur:
Luc. 16 Facite uobis amicos de mãmona iniquitatis, qui uos recipiant in æterna tabernacula. Numquid isti pauperes, inter quorum pannos & illuuiem corporis, flagrans libido dominatur, possunt habere æterna tabernacula, qui nec præsentia possident, nec futura? Non enim sim
Matth. 5 pliciter pauperes, sed pauperes spiritu beati appellantur: de quibus scriptum est: Beatus,
Psal. 40 qui intelligit super egenum & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus. In uulgi pauperibus sustentandis nequaquam intellectu, sed eleemosyna opus est. In sanctis pauperibus beatitudo est intelligentiæ, ut ei tribuas, qui erubescit accipere; & cũ acceperit, dolet; me-
1. Cor. 9 tens carnalia, & seminans spiritalia. Quod autem asseris, eos melius facere, qui utuntur rebus suis, & paulatim fructus possessionum suarum pauperibus diuidunt, quam illos, qui, possessionibus uenundatis, semel omnia largiuntur: non a me eis, sed a Domino responde-
Matth. 19 bitur: Si uis esse perfectus, uade, & uende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & ueni se
Matth. 4 quere me. Ad eum loquitur, qui uult esse perfectus, qui cum apostolis patrem, nauiculam, & rete dimittit. Iste, quem tu laudas, secundus & tertius gradus est; quem & nos recipimus, dummodo sciamus, prima secundis & tertiis præferenda. Nec a suo studio monachi deterrendi sunt a te lingua uiperea, & morsu sæuissimo, de quibus argumentaris, & dicis: Si omnes se clauserint, & fuerint in solitudine, quis celebrabit ecclesias? quis sæculares homines lucrifaciet? quis peccantes ad uirtutes poterit cohortari? Hoc enim modo, si omnes tecum fatui sint, sapiens quis esse poterit? & uirginitas non erit approbanda. Si enim omnes uirgines fuerint; nuptiæ non erunt; interibit humanũ genus; infantes in cunis non uagient; obstetrices absque mercedibus mendicabunt; &, grauissimo frigore, solus, atque contractus Dormitantius uigilabit in lectulo. Rara est uirtus, nec a pluribus appetitur. atque uti-
Matth. 20 nam hoc omnes essent, quod pauci sunt, de quibus dicitur: Multi uocati, pauci autem electi. uacui essent carceres. Monachus autem non doctoris, sed plangentis habet officium: qui uel se, uel mundum lugeat, & Domini pauidus præstoletur aduentum: qui sciens imbecillitatem suam, & uas fragile, quod portat, timet offendere, ne impingat, corruat, atque frangatur. unde & mulierum, maximeq. adolescentularum uitat aspectum, & intãtum castigator sui est, ut, etiam quæ tuta sunt, pertimescat. Cur, inquies, pergis ad eremum? uide licet ut te non audiam, non uideam; ut tuo furore non mouear; ut tua bella non patiar; ne me capiat oculus meretricis; ne forma pulcherrima ad illicitos ducat amplexus. Respondebis: hoc non est pugnare, sed fugere: sta in acie: aduersariis armatus obsiste; ut, postquam uiceris, coroneris. Fateor imbecillitatem meam. nolo spe pugnare uictoriæ, ne perdam aliquando uictoriam. Si fugero, gladium deuitaui: si stetero, aut uincendum mihi est, aut cadendum. quid autem necesse est certa dimittere, & incerta sectari? aut scuto, aut pedibus mors uitanda est. Tu, qui pugnas, & superari potes, & uincere. ego cum fugero, non uinco in eo, quod fugio; sed ideo fugio, ne uincar. Nulla securitas est, uicino serpente dormire. potest fieri, ut me non mordeat: tamen potest fieri, ut aliquando me mordeat. Matres uocamus, sorores, & filias, & non erubescimus uitiis nostris nomina pietatis obtendere. Quid facit monachus in cellulis feminarum? quid sibi uolunt sola & priuata colloquia, & arbitros fugientes oculi? Sanctus amor impatientiam nõ habet. Quod de libidine diximus, referamus ad auaritiã, & ad omnia uitia, quæ uitantur solitudine. Et iccirco urbiũ frequentias declinamus, ne facere compellamur, quæ nos non tam natura cogit facere, quam uoluntas. Hæc, ut dixi, sanctorum presbyterorum rogatu, unius noctis lucubratione dictaui, festinante admodum fratre Sisinnio, & propter sanctorum refrigeria ad Aegyptum ire properante. alioquin & ipsa materia apertam habuit blasphemiam, quæ indignationem magis scribentis, quam testimoniorum multitudinem flagitaret. Quod si Dormitantius in mea rursus maledicta uigilauerit; & eodem ore blasphemo, quo apostolos & martyres lacerat, de me quoque putauerit detrahendum: nequaquam illi breui lucubratiuncula, sed tota nocte uigilabo, & sociis illius, immo discipulis, uel magistris; qui nisi tumentes uteros uiderint feminarum, maritos earum Christi ministerio arbitrantur indignos.

ARGVMENTVM.

MONTANVS, natione Phryx, a quo Cataphrygarum hæreſis prodijt, aiebat, per Moyſen & prophetas in ueteri lege, & per Chriſtum in noua, Deum mundum ſaluare non potuiſſe, propterea que, ut id tandem obtineret, Spiritum Sanctum a Chriſto promiſſum miſiſſe, qui in ſe, Priſcamque, & Maximillam feminas deſcenderit. in Trinitate præterea unam tantum ponebat perſonam: ſecundas nuptias immundas, & tamquam adulteria reputabat: tres in anno ex præſcripto quadrageſimas obſeruari præcipiebat: Epiſcopos non primo, hoceſt Apoſtolorum, ſed tertio ponebat loco: Peccatorum confeſſionem nec faciebat, nec lapſos propterea homines ad pænitentiam recipiebat. Hos errores idea nunc omnes Marcella explicat, quia ad feminam eruditiſſimam, rogatus tantum quid de illis ſentiret, ſcribit: & tam clara eſt eorum perfidia, ut illos expoſuiſſe, ſuperaſſe etiam ſit. explicat tamen epiſtola initia in redargutionem hæreſeos, quando in credentes deſcenderit Spiritus ſanctus.

HIERONYMVS AD MARCELLAM,

aduerſus Montanum.

EPISTOLA LIIII.

TESTIMONIA de Ioannis euangelio congregata, quæ tibi quidam Mon- Ioan.14
tani ſectator ingeſſit, in quibus ſaluator noſter ſe ad patrem iturum, miſſu-
rumq. paracletum pollicetur, in quod promiſſa ſint tempus, & quo completa
ſint tempore, apoſtolorum acta teſtantur. Decima die dixit poſt aſcenſum Do- Act.1.2
mini, hoceſt quinquageſima poſt reſurrectionem ſpiritum ſanctum deſcendiſſe, linguasq.
credentium eſſe diuiſas, ita ut unuſquiſque omnium gentium ſermone loqueretur: quan-
do quidam adhuc parum credentium, muſto eos ebrios aſſerebant: & Petrus, ſtans in
medio apoſtolorum, omnisq. conuentus, ait: Viri Iudæi, & omnes, qui habitatis in Hieru
ſalem, hoc uobis notum ſit, & auribus percipite uerba mea. Non enim, ſicut uos exiſti-
matis, hi ebrii ſunt: nam eſt hora diei tertia: ſed hoc eſt, quod dictum eſt per Ioel prophe- Ioel 2
tam: In nouiſſimis diebus, dicit Dominus, effundam de ſpiritu meo in omnem carnem:
& prophetabunt filii, & filiæ eorum: & iuuenes uiſiones uidebunt, & ſeniores ſomnia ſo-
mniabunt: & quidem in ſeruos meos & ancillas meas effundam de ſpiritu meo. Si igitur
apoſtolus Petrus, ſuper quem Dominus fundauit Eccleſiam, & prophetiam, & promiſſio- Matth.16
nem Domini, Illo tempore completam memorauit: quo modo poſſumus nobis aliud tem-
pus uindicare? Quod ſi uoluerint reſpondere, & Philippi deinceps quatuor filias prophe- Act.21.11
taſſe, & prophetam Agabũ reperiri, & in diuiſionibus ſpiritus inter apoſtolos, & doctores, 1.Cor.12
prophetas quoque apoſtolo ſcribente formatos, ipſumq. Paulum apoſtolum, multa de fu- 11
turis hæreſibus, & de fine ſæculi prophetaſſe: ſciant, a nobis non tam prophetiam repelli, 2Teſſ.2
quæ Domini eſt ſignata paſſione, quam eos non recipi, qui cum ſcripturæ ueteris & nouæ
auctoritate non congruant. Primum in fidei regula diſcrepamus. Nos patrem & filium &
ſpiritum ſanctum in ſua unumquemque perſona ponimus, licet ſubſtantia copulemus: illi,
Sabellii dogma ſectantes, trinitatem in unius perſonæ anguſtias cogunt. Nos ſecundas nu-
ptias non tam appetimus, quam concedimus, Paulo iubente, ut uiduæ adoleſcentulæ nu- 1.Tim.5
bant: illi intantum putant ſcelerata coniugia iterata, ut, quicumque hoc fecerit, adulter ha
beatur. Nos unam quadrageſimã ſecundum traditionem apoſtolorum, toto anno, tempore
nobis congruo, ieiunamus: illi tres in anno faciunt quadrageſimas, quaſi tres paſſi ſint ſal-
uatores. non quo & per totum annum, excepta Pentecoſte, ieiunare non liceat: ſed quod
aliud ſit neceſſitate, aliud uoluntate munus offerre. Apud nos apoſtolorum locum epi-
ſcopi tenent: apud eos epiſcopus tertius eſt. habent enim primos de Pepuſa Phrygiæ Pa-
triarchas: ſecundos, quos appellant Cenones: atque ita in tertium, ideſt pene ultimum
locum epiſcopi deuoluuntur: quaſi exinde ambitioſior religio fiat, ſi, quod apud nos pri-
mum eſt, apud illos nouiſſimum ſit. Illi ad omne pene delictum eccleſiæ obſerant fores:
nos quotidie legimus, Malo pænitentiam peccatoris, quam mortem. Et numquid qui Ezech.18
cadet, non reſurget, dicit Dominus? Et conuertimini ad me filii conuertentes, & ego cu- Pſal.40
rabo contritiones ueſtras. Rigidi autem ſunt, non quo & ipſi peiora non peccent: ſed Hier.3
hoc inter nos, & illos intereſt, quod illi erubeſcunt confiteri peccata, quaſi iuſti; nos, dum
pænitentiam agimus, facilius ueniam promeremur. Prætermitto ſcelerata myſteria, quæ
dicuntur de lactente puero, & de uicturo martyre confarrata. Malo, inquam, non credere:

sit falsum omne, quod sanguinis est. Aperta est conuincenda blasphemia dicentium, Deum primum uoluisse in ueteri testamento per Moysen, & prophetas saluare mundum; sed, quia non potuerit explere, corpus sumpsisse de uirgine, & in Christo sub specie filii prædicantem, mortem obiisse pro nobis. &, quia per duos gradus mundum saluare nequiuerit, ad extremum per spiritum sanctum in Montanum, Priscam, & Maximillam, insanas feminas, descendisse, & plenitudinem, quam Paulus non habuerit, dicens: Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus; & nunc uidemus per speculum in ænigmate, abscisum & semiuirum habuisse Montanum. Hæc sunt, quæ coargutione non indigent. perfidiam eorum exposuisse, superasse est. nec necesse est, ut singula deliramenta, quæ proferunt, breuior epistolæ sermo subnertat; cum & tu, ipsas scripturas apprime tenens, non tam ad eorum mota sis quæstiones, quam, quid sentirem, a me uolueris sciscitari.

1.Cor.13

ARGVMENTVM.

RIPARIVM presbyterum, cuius hortatu aduersus Vigilantium scripserat, quo modo Origenis dogmata reiecta, illorumq. disseminator Ruffinus ueluti alter Catilina expulsus sit, & quid ei illa contigerit in re, docet.

HIERONYMVS RIPARIO.

EPISTOLA LV.

CHRISTI te aduersum hostes catholicæ fidei bella bellare, & tuis litteris, & multorum relatione cognoui; uentosq. esse contrarios, & in perditionem mutuam fautores esse perditionis, qui defensores sæculi esse deberent: tamē scias in hanc prouinciam nullis humanis auxiliis, sed proprie Christi sententia pulsum esse, non solum de urbe, sed de Palæstinæ quoque finibus Catilinam; nosq. dolere plurimum, quod cum Lentulo multi coniurationis socii remanserunt, qui in Ioppe remorantur. Nobis autem melius uisum est, locum mutare, quam fidei ueritatem; ædificiorumq. & mansionis amœnitatem amittere, quam eorum communione maculari, quibus inpræsentiarum aut cedendum erat, aut certe quotidie nō lingua, sed gladiis dimicandum. Quanta autem passi simus, & quo modo excelsa manus Christi pro nobis in hostem sæuierit, puto te celebri nuncio omnium cognouisse. Quæso ergo te, ut arreptum opus impleas; nec patiaris, te præsente, non habere Christi Ecclesiam defensorem. Certe scit unusquisque, quod uel tibi sufficiat pro uirili parte: quia non uiribus corporis, sed caritate animi dimicandum, quæ superari numquam potest. Sancti fratres, qui cum nostra sunt paruitate, plurimum te salutant. Puto autem & sanctum fratrem Alentium diaconum tuæ dignationi cuncta narrare fideliter. Incolumē, te, & memorem mei, Christus, Dominus noster tueatur omnipotens, Domine uere sancte & suscipiende frater.

ARGVMENTVM.

APRONIVM, quod in fide contra Origenistas manserit, laudat, & , ut sancta Hierosolymæ loca petat, hortatur.

HIERONYMVS APRONIO.

EPISTOLA LVI.

NESCIO, qua tentatione diaboli factum sit, ut & tuus labor, & sancti Innocentii presbyteri industria, & nostrum desiderium ad præsens nequaquam uideatur habere effectum. Deo gratia, quod te sospitem, & fidei calore feruentem, inter ipsa tentamenta diaboli cognoui. Hoc meum gaudium est, quando in Christo audio filios meos dimicare; & istum zelum in nos ipse confirmet, cui credimus; ut pro fide eius sanguinem uoluntarie fundamus. Euersam nobilem domum funditus doleo: & tamen, quid in causa sit, scire nō potui. Neque enim portitor litterarū nosse se dixit. unde dolere possumus pro amicis cōmunibus, & Christi, qui solus potens & dominus est, & eius clementiā

deprecari;

deprecari: licet ex parte Dei mereamur offensam, qui inimicos Domini fouerimus. Optimum autem facies, si, cunctis rebus omissis, orientem, & præcipue sancta loca petas. hic enim quieta sunt omnia. & licet uenena pectoris non amiserint, tamen os impietatis non audent aperire, sed sunt, sicut aspides, surdæ, & obturantes aures suas. Sanctos fratres sa- Psal.57
luta. Nostra autem domus, secundum carnales opes, hæreticorum persecutionibus penitus euersa, Christo propitio spiritalibus diuitiis plena est. melius est enim, panem manducare, quam fidem perdere.

ARGVMENTVM.

QVANQVAM *Ariana hæresis profligata iam esset, reliquiæ tamen eius adhuc in aliquot orientis ecclesiis uigebant: eamq. Antiochenus Episcopus una cum Campensibus fouens, apud Hieronymum, ut tres confiteretur hypostases, acriter instabat. nunc uir sanctus pro ea re Romanam Ecclesiam, ueluti ceterarum matrem, & ad quam maiores fidei quæstiones referuntur, consulens, quid credere debeat, postulat; & quo modo uenenum in eo maneat uerbo, docet.*

HIERONYMVS DAMASO.

EPISTOLA LVII.

QVONIAM uetusto oriens inter se populorum furore collisus, indiscissam Do Ioan.19
mini tunicam, & desuper textam, minutatim per frusta discerpit; & Christi ui- Cant.2
neam exterminant uulpes; ut inter lacus contritos, qui aquam non habent, dif Hier.2
ficile, ubi fons signatus, & hortus ille conclusus sit, possit intelligi: ideo mihi ca Cant.4
thedram Petri, & fidem apostolico ore laudatam, censui consulendam, inde nunc meæ ani- Rom.1
mæ postulans cibum, unde olim Christi uestimenta suscepi. Neque uero tanta uastitas elementi liquentis, & interiacens longitudo terrarum, me a pretiosæ margaritæ potuit inquisitione prohibere. Vbicumque fuerit corpus, illuc cõgregabuntur & aquilæ. Profligato a so- Luc.17
bole mala patrimonio, apud uos solos incorrupta patrum seruatur hereditas. Ibi cespite terra fecundo, Dominici seminis puritatem centeno fructu refert: hic obruta sulcis frumenta in lolium auenasq. degenerant. Nunc in occidente sol iustitiæ oritur: in oriente autem Luci Esa.14
fer ille, qui ceciderat, supra sidera posuit thronum suum. Vos estis lux mundi, uos sal ter- Matth.5
ræ, uos aurea uasa & argentea: hic testacea uasa, uel lignea, uirgam ferream, & æternum operiuntur incendium. Quamquam igitur tui me terreat magnitudo, inuitat tamen humanitas. A sacerdote uictimam salutis, a pastore præsidium ouis flagito. Facessat inuidia: Romani culminis recedat ambitio: cum successore piscatoris, & discipulo crucis loquor. Ego nullum primum, nisi Christum sequens, beatitudini tuæ, idest cathedræ Petri, communione consocior: super illam petram ædificatam Ecclesiam scio. Quicumque extra hanc domũ Matth.16
agnum comederit, profanus est. Si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluuio. Exod.12
Et quia pro meis facinoribus ad eam solitudinem commigraui, quæ Syriam iuncto Barbariæ fine disterminat; nec possum sanctum Domini, tot interiacentibus spatiis, a sanctimonia tua semper expetere: ideo hic collegas tuos Aegyptios confessores sequor, & sub onerariis nauibus parua nauicula delitesco. Non noui Vitalem, Meletium respuo, ignoro Paulinum. Quicumque tecum non colligit, spargit: hocest, qui Christi non est, antichristi est. Nunc igitur, pro dolor, post Nicenam fidem, post Alexandrinum iuncto pariter occidente decretum, trium hypostaseon ab Arianorum præsule & Campensibus, nouellum a me, homine Romano, nomen exigitur. Qui, quæso, ista apostoli prodidere? quis nouus magister gentium Paulus hæc docuit? Interrogamus, quid tres hypostases posse arbitrentur intelligi. Tres personas subsistentes, aiunt. Respondemus nos ita credere. Non sufficit sensus, ipsum nomen efflagitant: quia nescio quid ueneni in syllabis latet. Clamamus, si quis tres hypostases, aut tria enypostata, hocest, tres subsistentes personas non confitetur, anathema sit. Et quia uocabula non ediscimus, hæretici iudicamur. Si quis autem hypostasin usian intelligens, non in tribus personis unam hypostasin dicit, alienus a Christo est: & sub hac confessione uobiscum pariter cauterio unionis inurimur. Discernite, si placet, obsecro: non timebo tres hypostases dicere: si iubetis, condatur noua post Nicenam fides: & similibus uerbis, cum Arianis confiteamur orthodoxi. Tota sæcularium litterarum schola nihil aliud hypostasin, nisi usiã, nouit. Et quis, rogo, ore sacrilego tres substantias prædicabit? Vna est Dei & sola natura, quæ uere est. id enim, quod subsistit, non habet aliunde, sed

suum est. Cetera, quæ creata sunt, etiam si uidentur esse, non sunt; quia aliquando non fuerunt; & potest rursum non esse, quod nõ fuit. Deus solus, qui æternus est, hoc est, qui exordium non habet, essentiæ nomen uere tenet. Iccirco & ad Moysen de rubo loquitur:

Exod.3 Ego sum, qui sum. Et rursum: Qui est, me misit. Erant utique tunc angeli, cælum, terra, maria. & quo modo cõmune nomen essentiæ proprie sibi uindicat Deus? Sed quia illa sola natura est perfecta, & in tribus personis deitas una subsistit, quæ est uere, & una natura est: quisquis tria esse, hoc est tres esse hypostases, idest, usias dicit; sub nomine pietatis, tres naturas conatur asserere. & si ita est; cur ab Ario parietibus separamur, perfidia copulati? Iungatur cum beatitudine tua Vrsicinus, cũ Ambrosio societur Auxentius. Absit hoc a Romana fide: sacrilegium tantum religiosa populorum corda non hauriant. Sufficiat nobis dicere, unam substantiam, tres personas subsistentes, perfectas, æquales, coæternas. Taceantur tres hypostases: si placet, & una teneatur. Non bonæ suspitionis est, cum in eodem sensu uerba dissentiunt. Sufficiat nobis memorata credulitas. Aut, si rectum putatis tres hypostases cum suis interpretationibus debere nos dicere, non negamus: sed, mihi credite, uene-

2.Cor.11 num sub melle latet, transfigurauit se angelus satanæ in angelum lucis. Bene interpretantur hypostasin; & cum id, quod ipsi exponunt, habere me dicã, hæreticus iudicor. Quid tam anxie unum uerbũ tenent? quid sub ambiguo sermone latitant? Si sic credunt, ut interpretantur; non damno, quod retinent. Si sic credo, ut ipsi sentire se simulant; permittant & mihi, meis uerbis suum sensum loqui. Quamobrem obtestor beatitudinem tuam per crucifixum, mundi salutem, per homousion trinitatem, ut mihi epistolis tuis siue tacendarum, siue dicendarum hypostaseon detur auctoritas. Et ne forte obscuritas loci, in quo dego, te fallat; per baiulos litterarum ad Euagrium presbyterum, quem optime nosti, dignare scripta transmittere; simul etiam, cui apud Antiochiam debeam cõmunicare, significes: quia Campenses cum Tharsensibus hæreticis copulari, nihil aliud ambiunt, quam ut auctoritate communionis uestræ fulti tres hypostases cum antiquo sensu prædicent.

ARGVMENTVM.

ITERVM *pro responsione eiusdem quæstionis, quod uehementer ab Arianis uexaretur, apud Damasum instat.*

HIERONYMVS DAMASO.

EPISTOLA LVIII.

Luc.18.11 IMPORTVNA in euangelio mulier, tandem meruit audiri: &, clauso cum seruis ostio, media licet nocte ab amico panes amicus accepit. Deus ipse, qui nullis cõtra se uiribus superari potest, publicani precibus uincitur. Niniue ciui-

Luc.18 tas, quæ peccato periit, fletibus stetit. Quorsum ista tam longo repetita princi-

Ion.3 pio? uidelicet, ut paruum magnus aspicias; ut diues pastor morbidã non contemnas ouem.

Luc.23 Christus in paradisum de cruce latronem intulit. & ne quis aliquando feram conuersionem

Luc.15 putaret, fecit homicidii pœnam martyrium. Christus, inquam, prodigum filium reuertentem lætus amplectitur; &, nonagintanouem pecudibus derelictis, una ouicula, quæ reman-

Act.9 serat, humeris boni pastoris aduehitur. Paulus ex persecutore fit prædicator, oculis carnalibus excæcatur, ut mente plus uideat: & qui uinctos Christi famulos ducebat ad concilium

2.Cor.11 Iudæorum, ipse postea etiam de Christi uinculis gloriatur. Ego igitur, ut ante iam scripsi, Christi uestem in Romana urbe suscipiens, nunc Barbaro Syriæ limite teneor. Et ne putes alterius hanc de me fuisse sententiam; quid mererer, ipse constitui. Verum, ut ait gentilis poeta, Cælum, non animum, mutat, qui trans mare currit. Ita me incessabilis inimicus post tergum secutus est, ut maiora in solitudine bella nunc patiar. Hinc enim præsidiis fulta mundi Ariana rabies fremit. hinc in tres partes scissa Ecclesia ad se rapere me festinat. monachorum circa manẽtium antiqua in me surgit auctoritas. Ego interim clamito, si quis cathedræ Petri iungitur, meus est. Meletius, Vitalis, atque Paulinus tibi hærere se dicunt. possem credere, si hoc unus assereret: nunc aut duo mentiuntur, aut omnes. Iccirco obtestor beatitudinem tuam per Crucem Domini, per necessarium fidei nostræ decus, per passionem Christi, ut, qui apostolos honore sequeris, sequaris & merito. ita in solio cum duodecim iudicaturus sedeas; ita te alius senem cum Petro cingat; ita municipatum cæli cum Paulo consequaris; ut mihi litteris tuis, apud quem in Syria debeam communicare, significes. noli despicere animam, pro qua Christus mortuus est.

ARGV-

ARGVMENTVM.

Aduersus Luciferianos per dialogum disputans asserit, Episcopos, qui cum Ario senserant, recipi, Episcopatu nequaquam adempto, debere; & quod ab Arianis baptizati, rebaptizandi minime sint: inter disputandum autem quo modo pro sarcienda pace, Vsiæ nomen in Ariminensi synodo reiectum sit, quando in ceteris se consentire cum catholicis Ariani finxerunt, & quo modo rursus totus orbis, dolens se inscium Arianum factum, commotus sit, late copioseq. enarrat. Lucifer autem, a quo Luciferiani sunt dicti, cum Beatus in hoc dialogo a Hieronymo nuncupatus; multis interea præconijs extollatur; eumq. post Ariminensem synodum exulasse pro catholica fide, uerbisq. tantum, non rebus, a catholicis dissiensse prodatur, diuersus omnino a Lucifero Smyrniensi Episcopo Ariano fuit. Eundem autem esse certum est cum eo, quem Liberius Papa ad Constantium imperatorem misit, & quem ille in exilium una cum Eusebio Vercellensi, ut in Trip. historia legitur, amandauit, pro eo quod Nicenã fidem damnare noluerit. Nam Hilarius quoque honorifice de Lucifero in libro ad Cõstantium Augustum meminit. Fuit autem de Sardinia Caralitanus Episcopus, ut ex Marcellino, et Faustino historicis, eius sectatoribus, in libro de schismate Vrsicini, qui nondum editus in bibliotheca Vaticana extat, late constat. Obiisse autem hereticum Luciferum seu animi obstinatione, seu quod morte præuentus sententiam mutare nequiuerit, testis est in decimo ecclesiasticæ historiæ libro Eusebius. Error autem eius præcipuus fuit, quod se a communione eorum, qui Episcopos, Arimini lapsos, etiam sub satisfactione receperant, Antiochiæ, ubi erat in exilio, ut auctor est Sulpicius, separauit.

HIERONYMI ORTHODOXI ET LVCIFERIANI DIALOGVS.

PROXIME accidit, ut quidam Luciferi sectator, cum alio Ecclesiæ alumno odiosa loquacitate contendens, caninam facundiam exercuerit. Asserebat quippe, uniuersum mundum esse diaboli, &, ut iam familiare est eis dicere, factum de Ecclesia lupanar. At ille econtrario rationabiliter quidem, sed importuno & loco, & tempore defendebat, non sine causa Christum mortuum fuisse, nec ob Sardorum tantum mastrucam Dei filium descendisse. Quid plura? dum audientiam & circulum lumina iam in plateis accensa soluerent, & inconditam disputationem nox interrumperet, consputa pene inuicem facie recesserunt; hoc tamen iis, qui affuerant, statuentibus, ut in secretam porticum primo mane conueniretur: quo cum iuxta placitum omnes conuenissent, uisum est utriusque sermonem a notariis excipi. atque ita cunctis residentibus, Helladius Luciferianus dixit: Hoc primum mihi responderi uolo, utrum Ariani Christiani sint, an non? ORTHODOXVS. d. Ego plus, inquit, interrogo, utrum ne omnes hæretici Christiani sint? LVCIFERIANVS. d. Quem hæreticum dixeris, Christianum negasti. ORTHOD. dixit. Omnes ergo hæretici Christiani non sunt? LVCIF. d. Iam superius audisti. ORTHOD. d. Si Christi non sunt, diaboli sunt. LVCIF. d. Nemo dubitat. ORTH. d. Si autem diaboli sunt, nihil refert heretici sint, an gentiles. LVCIFER. d. Non refello. ORTHOD. d. Igitur præfixum inter nos habemus, de hæretico sic loquendum, sicut de gentili. LVCIFER. d. Plane fixũ. ORTHOD. d. Quære nunc ut libet: quoniam inter nos constat, hæreticos gentiles esse. LVCIFER. d. Quod interrogatio mea cogere uolebat, expressum est, hæreticos Christianos non esse: nunc restat conclusio. Si Ariani hæretici sunt, & hæretici omnes gentiles sunt: & Ariani gentiles sunt. si autem Ariani gentiles sunt, & constat nullam societatem Ecclesiæ esse cum Arianis, idest cum gentilibus: manifestum est, uestram Ecclesiam, quæ ab Arianis, idest, a gentilibus, episcopos suscipit, non tam episcopos recipere, quam de Capitolio sacerdotes; ac per hoc antichristi magis synagoga, quam Christi Ecclesia, debeat nuncupari. ORTHOD. d. Ecce impleta est prophetia: Parauit mihi foueam, & ipse incidit in eam. LVCIFER. d. Quonã modo? Psal. 7
ORTHOD. d. Si Ariani, ut dicis, gentiles sunt, & Arianorum conuenticula castra sunt diaboli: quo modo in castris diaboli baptizatum recipis? LVCIFER. d. Recipio, sed pænitentem. ORTHOD. d. Prorsus, quid dicas, non intelligis. Quisquam ne gentilem recipit pænitentem? LVCIFER. d. Ego simpliciter in exordio sermonis omnes hæreticos gentiles esse respondi. Verum quia captiosa interrogatio fuit primæ quæstionis, tibi palmam tradens, ad secundam ueniam, in qua aio laicum ab Arianis uenientem recipi debere pænitentem, clericum uero non debere. ORTHOD. d. Atqui in prima quæstione, quam obtinuisse me dicis, etiam secundam obtinui. LVCIFER. d. Doce, quo modo

modo obtinueris. ORTHOD. d. Nescis & laicos, & clericos unum habere Christũ, nec alium neophytis, alium episcopis esse Deũ? cur ergo non recipiat clericos, qui recipit laicos pœnitentes? LVCIF. d. Non est episcopi, ipsum lacrymas fundere pro peccatis, & corpus attrectare Domini. Non est episcopi, ad fratrũ genua prouolui, & de sublimi loco euchari stiam ministrare populo. Aliud est lugere, quod fueris: aliud, neglecto peccato, in Ecclesia uiuere gloriosum. Tu, qui hesterno die sacrilegus creaturã Dei filium prædicabas; qui, quotidie peior Iudæis, blasphemiarũ lapides in Christum iaciebas; cuius manus sanguine plenæ sunt; cuius stylus lancea militis fuit; ad unius horæ conuersionẽ uirginem Ecclesiam adulter ingrederis? Si peccasse te pœnitet, officium depone sacerdotis: si te non peccasse confidis, permane quod fuisti. ORTHOD. d. Rhetoricaris, & a disputationum spinetis ad campos liberæ declamationis excurris. Verum desine, quæso, a communibus locis, & in gradum rursum ac lineas regredere: postea, si placuerit, latius differemus. LVCIF. d. Nulla declamatio hic est. dolor patientiam superat: propone ut libet: argumentare ut libet: numquã persuadebis id esse episcopum, quod laicum pœnitentem. ORTHOD. d. Quoniam obstinate tenes, aliam esse rationem episcopi, aliam laici, ad compendium tibi concertationis tribuo, quod postulas: nec me pigebit, locum te faciente, manum tecum conserere. Expone mihi, quare laicum uenientem ab Arianis recipias, episcopum non recipias. LVCIF. d. Recipio laicum, qui errasse se confitetur; & Dominus mauult pœnitentiam pec

Ezech. 18 catoris, quam mortem. ORTHOD. d. Recipe ergo & episcopum; qui & errasse se confitetur, & Dominus mauult pœnitentiam peccatoris, quam mortem. LVCIF. d. Si errasse se confitetur; cur episcopus perseuerat? deponat sacerdotium; concedo ueniam pœnitenti. ORTHOD. d. Respondebo tibi & ego sermonibus tuis. Si laicus errasse se confitetur; quo modo laicus perseuerat? Deponat sacerdotium laici, idest, baptisma; & ego

Apoc. 1 do ueniam pœnitenti. Scriptum est enim: Regnum quippe nos & sacerdotes Deo & pa

1. Petr. 2 tri suo fecit. Et iterum: Gentem sanctam, regale sacerdotium, populum acquisitum. Omne, quod non licet Christiano, commune est tam episcopo, quam laico. Qui pœnitentiam agit, priora condemnat. Si non licet episcopo pœnitenti perseuerare, quod fuerat; non licet & laico pœnitenti permanere in eo, propter quod pœnitentiam confitetur. LVCIFER. d. Recipimus laicos, quoniam nemo conuertetur, si se scierit rebaptizandum: & ita fiet, ut nos simus causa perditionis eorum, si repudientur. ORTHOD. d. Tu in eo, quod recipis laicum, unam animam recipiendo saluas: & ego in recipiendo episcopum, non dicam unius ciuitatis populos, sed uniuersam, cui præest, prouinciam Ecclesiæ socio: quem si repellam, multos secum in ruinam trahet. Quamobrem quæso uos, ut eam rationem, quam in paucis recipiendis habere uos existimatis, etiam ad totius orbis salutem concedatis. quod si displicet, & tam duri estis, immo tã irrationabiliter inclementes, ut eum, qui dederit baptisma, hostem Christi, eum, qui acceperit, filium puteris: nos nobis aduersa non facimus: aut episcopum cum populo recipimus, quem facit Christianum; aut, si episcopum non recipimus, scimus etiam nobis populum reiiciendum. LV-

Matth. 5 CIF. d. Oro te, nonne legisti de episcopis dictum: Vos estis sal terræ? Si autem sal infatuatum fuerit, in quo salietur? ad nihilum est utile, nisi ut proiiciatur foras, & conculcetur

1. Reg. 3 ab hominibus. Sed & illud, quod pro populo peccatore sacerdos Deum exoret, ac pro sacerdote, nullus sit alius, qui deprecetur. Quæ quidem duo scripturarum capitula in sententiam concurrunt unam. nam ut sal omnem cibum condit; nec est aliquid per se tam suaue, quod absque eo gustum demulceat: ita mundi totius, & proprie Ecclesiæ condimentum episcopus est: qui si infatuatus fuerit, siue per negationem, siue per hæresim, siue per libidinem, &, ut simul dicam, per uniuersa peccata, a quo alio poterit condiri, cum ipse fuerit omnium condimentum? Sacerdos quippe pro laico offert oblationem suam, imponit manum subiecto, reditum sancti spiritus inuocat; atque ita eum, qui traditus fuerat satanæ in

1. Cor. 5 interitum carnis, ut spiritus saluus fieret, indicta in populum oratione, altario reconciliat; nec prius unum membrum restituit sanitati, quam omnia simul membra confleuerint. Facile quippe ignoscit filio pater, cum mater pro uisceribus suis deprecatur. Si ergo hoc, quẽ diximus, gradu laicus pœnitens restituitur Ecclesiæ; ibiq. sequitur uenia, ubi luctus præcesserat: manifestum est, sacerdotem, de gradu suo motum, in eundem locum non posse restitui: quia aut pœnitens sacerdotio carebit; aut in honore persistens, reduci in Ecclesiam

Matth. 5 non poterit per ordinem pœnitentis. Tu mihi nunc infatuato sale Ecclesiæ saporem contaminas: tu eum, qui proiectus foras, iacere deberet in stercore a cunctis hominibus concul-

Tit. 1 candus, super altarium teponis? Et ubi erit illud Apostoli præceptum: Oportet episcopum esse

esse sine crimine, quasi dispensatorem Dei. Et iterum: Probet autem se unusquisque & sic accedat? Vbi Dominica denunciatio est: Ne miseritis margaritas uestras ante porcos? Quod si de omnibus generaliter dictum intelligis: quanto magis de sacerdotibus præcauendum est, cum etiam de laicis sic cauetur? Separamini, inquit Dominus, per Moysen, a tabernaculis istorum, hominum durissimorum; & nolite tangi ab omnibus, quæ sunt eorũ; ne simul pereatis in peccato eorũ. Et rursum in duodecim prophetis: Sacrificia eorũ tamquam panis luctus: omnes, qui manducant ea, contaminabuntur. Et in euangelio Dominus, Lucerna, inquit, corporis est oculus, idest, Ecclesiæ lumen est episcopus. Si autem oculus tuus simplex est, totum corpus tuum lucidum erit. Sacerdote enim fidem uerã prædicante, ex omnium corde tenebræ discutiuntur. Et causam reddit: Neque enim lucerna accenditur & ponitur subter modium, sed super candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo sunt: hoc est, ideo Deus scientiæ suæ igniculum in episcopo succendit, ut non sibi tantum luceat, sed omnibus prosit. Et in consequenti, Si, inquit, oculus tuus nequam fuerit, omne corpus tenebrosum est. si autem lumen, quod in te est, tenebræ sunt: ipsæ tenebræ quantæ erunt? Et recte, nam, cum ideo episcopus in ecclesia constituatur, ut populum coerceat ab errore; quantus erit error in populo, cum erat ipse, qui doceat? quo modo potest peccata dimittere, qui ipse peccator est? quo modo sanctum sacrilegus faciet? unde ad me lumen introiet, cum oculus meus cæcus sit? Pro dolor, antichristi discipulus Ecclesiam Christi gubernat. et, ubi est illud: Non potestis duobus Dominis seruire? Sed & illud: Quæ communicatio luci ad tenebras? qui consensus Christo ad Belial? Legimus in ueteri testamento: Homo, in quo fuerit macula, & uitium, non accedat offerre dona Domino. Et rursum: Sacerdotes, qui accedunt ad Dominum Deum, ut sacrificent, mundi sint; ne forte derelinquat eos Dominus. Et in eodem: Et, cum accedunt ministrare sancta, non adducant in se delictum, ne moriantur. Et multa alia, quæ persequi infinitum est, studio breuitatis omitto. neque enim numerus testimoniorum, sed auctoritas ualet. Ex quibus ostenditur, uos per modicum fermentum totam Ecclesiæ massam corrupisse, & de eius manu hodie eucharistiam accipere, quem heri quasi idololatram respuebatis. ORTHOD. d. Multa quidem de sacris uoluminibus memoriter copioseq. dixisti: sed, cum totũ circumieris saltum, meis cassibus concluderis. Sit quippe, ut uis, Arianorum episcopus hostis Christi, sit infatuatum sal, sit lucerna sine igniculo, sit oculus sine pupilla: nempe eo peruenies, ut salire non possit, qui sal ipse non habeat, non illuminet cæcus, non accendat extinctus. Tu autem, cum conditum ab eo cibum deuores, cur insulsum arguis conditorem? De igniculo eius Ecclesia tua lucet, & lucernam eius criminaris extinctam? Oculos tibi præbet, & cæcus est? Quamobrem oro te, ut aut sacrificandi ei licentiam tribuas, cuius baptisma probas; aut reprobes eius baptisma, quem non existimas sacerdotem. neque enim fieri potest, ut, qui in baptismate sanctus est, sit apud altare peccator. LVCIFER. d. Sed ego recipio laicum pænitentem per manus impositionem, & inuocationem Spiritus sancti, sciens ab hæreticis Spiritum sanctum non posse conferri. ORTHOD. d. Omnes propositionum uestrarum calles ad unum compitum confluunt; &, pauidorum more ceruorum, dum uanos pennarum euitatis uolatus, fortissimis retibus implicamini. Nam, cum in patre & filio & Spiritu sancto baptizatus homo templum Domini fiat; cum, ueteri æde destructa, nouum trinitatis delubrum ædificetur: quo modo dicis, sine aduentu Spiritus sancti apud Arianos peccata posse dimitti? quo modo antiquis sordibus anima purgatur, quæ sanctum non habet spiritum? neque enim aqua lauat animam. sed prius ipsa lauatur a spiritu, ut alios lauare spiritualiter possit. Spiritus, inquit Moyses, Domini ferebatur super aquas. Ex quo apparet, baptisma non esse sine Spiritu sancto. Bethesda, lacus Iudææ, nisi per aduentum angeli, debilitata corporaliter membra sanare non poterat: & tu mihi aqua simplici, quasi de balneo animam lotam producis. Ipse Dominus noster, Iesus Christus, qui non tam mundatus est in lauacro, quam lauacto suo uniuersas aquas mundauit, statim ut caput extulit de fluento, Spiritum sanctum accepit: non quod umquam sine Spiritu sancto fuerit, quippe qui de Spiritu sancto in carne natus est: sed ut illud nobis monstraretur, uerum esse baptisma, quo Spiritus sanctus adueniat. Igitur, si Arianus Spiritum sanctum non potest dare: ne baptizare quidem potest; quia Ecclesiæ baptisma sine Spiritu sancto nullum est. Tu uero cum baptizatum ab eo recipias, & postea inuoces Spiritum sanctum; aut baptizare eum debes, quia sine Spiritu sancto non potuit baptizari; aut, si est baptizatus in spiritu, desine ei inuocare spiritum, quem tunc, cum baptizaretur, accepit. LVCIFER. d. Obsecro te, nonne legisti in Actibus apostolorũ, eos, qui iam a Ioanne baptizati fuerant, cum ad interrogatio-

nem

1.Cor.11
Matth.7
Num.16
Ose.9
Matth.6
Luc.11
Matth.6
2.Cor.6
Leuit.21
Gen.1
Ioan.5
Matth.3
Act.19

nem Apostoli respondissent, se nec auditu quidem comperisse, quid esset Spiritus sanctus,
postea fuisse Spiritum sanctum consecutos? unde manifestum est, posse aliquem baptizari,
& tamen non habere Spiritum sanctum. ORTHOD. d. Non tam imperitos diuinorum
uoluminum eos, qui audiunt, puto, ut ad hanc quæstiunculam dissoluendam longo ser-
mone mihi opus sit. Verum, priusquam quid in eam sententiam loquar, ausculta, iuxta sen
sum tuum quanta scripturarum turbario oriatur. Quid est hoc, quod Ioannes in baptisma
te suo aliis Spiritum sanctum dare non potuit, qui Christo dedit? et quis est iste Ioannes?
Esa.40 Vox clamantis in deserto, Parate uiam Domini: rectas facite semitas Dei nostri. ille, qui di
Ioan.1 cebat: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Minus dico: ille, qui ex matris utero
Luc.1 clamabat: Et unde hoc mihi, ut ueniat mater Domini mei ad me? Spiritum sanctum non
Act.8.9 dedit, quem Philippus diaconus eunucho dedit? quē Ananias Paulo dedit? Audacter for-
Matth.11 sitan uidear Ioannem præferre cunctis. Audi Dominum loquentem: Non est in natis mulie
rum maior Ioanne Baptista. Nulli enim contigit prophetarum & annunciare Christum, &
digito demonstrare. Et quid mihi necesse est in talis uiri laudibus immorari, cum a Deo pa
Mal.3 tre etiam angelus nuncupetur? Ecce, inquit, mitto angelum meum ante faciem tuam, qui
Luc.7 præparabit uiam tuam. Plane angelum, qui, post materni uentris hospitium eremi deserta
sectatus, paruulus de serpentibus lusit; qui, oculis spectantibus Christum, nihil aliud est di
Psal.18 gnatus aspicere; qui eloquiis Domini, quæ melle & fauo dulciora sunt, dignam Deo uocē
erudiuit. Et, ne quæstionem morer, sic decebat crescere præcursorem Domini. Iste ergo ta
Act.10 lis, tantusq. Spiritum sanctum non dedit, quem Cornelius centurio, antequam baptizare-
tur, accepit? Responde, quæso, cur non dederit? ignoras? audi, quid scripturæ doceant:
Ioannis Baptisma non tam peccata dimisit, quam baptisma pænitentiæ fuit in peccatorum
remissionem, idest, in futuram remissionem, quæ esset postea per sanctificationem Christi
Marc.1 subsecutura. Scriptum est enim: Fuit Ioannes in deserto baptizans, & prædicans euan-
gelium pænitentiæ in remissionem peccatorum. Et post modicum: Et baptizabantur ab
eo in Iordane confitentes peccata sua. Vt enim ante præcursor Domini ipse, sic & ba-
Ioan.3 ptisma eius præuium Dominici baptismatis fuit. Qui de terra est, aiebat, terrena loqui-
Luc.3 tur: at, qui de supernis uenit, super omnes est. Et iterum: Ego baptizo uos in aqua, ille
baptizabit uos in Spiritu sancto. Si autem Ioannes, ut confessus est ipse, non baptizauit in
spiritu: consequenter neque peccata dimisit, quia nulli hominum sine Spiritu sancto pec-
cata dimittuntur. Aut, si contentiose argumentaris, ideo Ioannis baptisma dimisisse pec-
Luc.20 cata, quia de cælis fuit: edoce, quid amplius in Christi baptismate consequamur, quod
peccata dimittit, & liberat a gehenna. Quod a gehenna liberat, perfectum est. perfe-
ctum autem baptisma non est, nisi quod in cruce & in resurrectione Christi est. Ita tu, per-
Ioan.3 uerse religiosus, dicente ipso Ioanne, illum oportet crescere, me autem minui: dum serui
baptismo plus, quam habuit, tribuis, Dominicum destruis, cui nihil amplius relinquis.
Quorsum ista tendit assertio? uidelicet, ut non tibi durum uideatur, si ii, qui a Ioanne fue-
rant baptizati, postea per impositionem manus apostolorum sint Spiritum sanctum conse-
cuti; cum constet, eos ne peccatorum quidem sine subsecutura fide remissionē consecutos.
Tu uero, qui ab Arianis recipis baptizatum, & ei tribuis baptisma, quod perfectum est,
quo pacto, quasi modicum quid ei defuerit, sanctū inuocas spiritum; cum baptisma Chri
sti sine Spiritu sancto nullum sit? Verum longius excessi; &, cum æqua fronte aduersarii po
tuerim impetum submouere, leuiora eminus tela direxi. Ioannis autem baptisma intantum
imperfectum fuit, ut constet postea Christi baptismate baptizatos, qui ab eo fuerant bapti-
Act.19 zati. ita enim historia refert: Factum est autem, cum Apollo esset Corinthi, & cum Paulus
pertransiret superiores partes Asiæ, deuenit Ephesum; &, cum inuenisset quosdam discipu
los, dixit ad eos: Si Spiritum sanctum accepistis, cum credidistis? At illi responderunt:
Sed nec, si Spiritus sanctus sit, audiuimus. Dixit autem ad eos: In quo ergo baptizati estis?
Responderunt, In Ioannis baptismate. Dixit autem Paulus: Ioannes quidem baptizauit
baptismo pænitentiæ plebem, dicens, in aduenientem post eum ut crederent, hoc est in Ie
sum, in remissionem peccatorum. His auditis, baptizati sunt in nomine Domini nostri, Ie-
su Christi. Et, cum imposuisset illis manus Paulus, continuo cecidit Spiritus sanctus super
eos. Si ergo baptizati sunt uero, & legitimo Ecclesiæ baptismate, & ita postea Spiritum san
ctum consecuti sunt: & tu apostolorum sequere auctoritatem, & baptiza eos, qui Christi
non habent baptisma; & poteris inuocare Spiritum sanctū. LVCIFER. d. Qui dormien
tes sitiunt, auide fauces fluminibus ingurgitant: et, quāto plus hauserint, tanto plus sitiunt.
ita mihi & tu uideris aduersus quæstiunculam, quam proposui, hinc atque illinc argumenta
quasisse,

quæsisse, & nihilominus in eadem quæstionum siti perseuerare. An nescis, etiam ecclesiarum hunc esse morem, ut baptizatis postea manus imponantur, & ita inuocetur spiritus sanctus? exigis ubi scriptum sit? in Actibus apostolorum. Etiam si scripturæ auctoritas non Act.8.19
subesset, totius orbis in hanc partem consensus instar præcepti obtineret. nam & multa alia, quæ per traditionem in ecclesiis obseruantur, auctoritatem sibi scriptæ legis usurpauerunt, uelut in lauacro ter caput mergitare; deinde egressos, lactis & mellis prægustare concordiã, ad infantiæ significationem; die Dominico, & per omnem pentecosten, nec de geniculis adorare, & ieiunium soluere: multaq. alia, quæ scripta non sunt, rationabilis sibi obseruatio uindicauit. ex quo animaduertis, nos Ecclesiæ consuetudinem sequi; licet ante aduocationem spiritus constet aliquem baptizatum. ORTH. d. Non quidem abnuo hanc esse ecclesiarum consuetudinem, ut ad eos, qui longe in minoribus urbibus per presbyteros & diaconos baptizati sunt, episcopus ad inuocationem sancti spiritus manum impositurus excurrat: sed quale est, ut leges Ecclesiæ ad hæresim transferas; & uirginis integritatem per meretricum lupanaria patiaris spurcari? Episcopus si imponit manum, iis imponit, qui in recta fide baptizati sunt, qui in patre & filio & spiritu sancto tres personas, unã substantiam credi derunt. Arianus uero, cum aliud nihil crediderit, (claudite, quæso, aures, qui audituri estis, ne tantæ impietatis uocibus polluamini) nisi in patre solo, uero Deo, & in Iesu Christo saluatore creatura, & in spiritu sancto, utriusque seruo; quo modo spiritum sanctum ab Ecclesia recipiet, qui necdum remissionem peccatorum consecutus est? Spiritus quippe sanctus nisi mundam sedem non incolit; nec habitator eius templi efficitur, quod antistitem non habet ueram fidem. Quod si hoc loco quæris, quare in ecclesia baptizatus, nisi per manus episcopi, non accipiat spiritum sanctum, quem nos asserimus in uero baptismate tribui: disce, hanc obseruationem ex ea auctoritate descendere, quod post ascensum Domini spiritus sanctus ad apostolos descendit. & multis in locis idem factitatum reperimus, ad honorem potius sacerdotii, quam ad legis necessitatem. Alioqui si ad episcopi tantum imprecationem spiritus sanctus defluit; lugendi sunt, qui in uiculis, aut in castellis, aut in remotioribus locis per presbyteros & diaconos baptizati ante dormierunt, quam ab episcopis inuiserentur. Ecclesiæ salus in summi sacerdotis dignitate pendet: cui si non exors quædam, & ab hominibus eminens detur potestas; tot in ecclesiis efficientur schismata, quot sacerdotes. inde uenit, ut sine chrismate, & episcopi iussione, neque presbyter, neque diaconus ius habeant baptizandi. quod frequenter, si tamen necessitas cogit, scimus etiam licere laicis. Vt enim accipit quis, ita & dare potest: nisi forte eunuchus a Philippo diacono baptizatus, sine spiritu sancto fuisse credendus est, de quo scriptura ita loquitur: Et descenderunt ambo in aquam; & baptizauit eum Philippus: &, cum ascenderent ab aqua, spiritus sanctus uenit in eunuchum. Si autem illud obiiciendum putas, quia cum audissent apostoli, qui erant Hierosolymis, quia recepit Samaria uerbum Dei, miserunt ad eos Petrum, & Ioannem; qui cum uenissent ad eos, orauerunt pro eis, ut acciperent spiritum sanctum: nondum enim ceciderat super ullum illorum. Cur ita factum sit, in consequentibus disce. ipse enim ait: Sed solum baptizati erant in nomine Domini Iesu. Tunc imponebant illis manus, & accipiebant spiritum sanctum. Hoc loco si & tu similiter te facere dicis, quia hæretici non baptizauerunt in spiritu sancto: scias Philippum ab apostolis non fuisse diuisum; eandem habuisse Ecclesiam; eundem Dominũ Iesum Christum prædicasse; diaconum certe fuisse eorum, qui postea manus imposuerunt. Tu uero, cum apud Arianos non Ecclesiam dicas esse, sed synagogam, nec clericos Dei, sed creaturæ & idolorum cultores; quo modo in dispari causa eandem asseris rationem te tenere?

Act.2 · Act.8 · Act.8

LVCIFER. d. Valenter quidem, & fixo gradu me tibi in faciem dimicantem repellis: sed post tergum cæderis, & nuda a spiculis dorsa non protegis. Esto quippe, apud Arianos ne baptisma quidem esse, & ideo spiritum sanctum ab eis non posse dari, quia necdum remissionem peccatorum acceperint: totum hoc uictoriæ meæ proficit; & argumentorum tuorũ palæstra mihi palmam uictoriæ sudat. Arianus baptisma non habet, & quo modo sacerdotium habet? Laicus apud eos non est, & quo modo episcopus esse potest? Mihi recipere mendicum non licet, tu recipis regem? uos hosti castra traditis, & a nobis perfuga reiiciendus est? ORTHOD. d. Si priorum meminisses, iam scires tibi fuisse responsum: sed dum amorem contradicendi sequeris, a quæstionum lineis excidisti, more quorundam loquacium potius, quam facundorum; qui cum disputare nesciant, tamen litigare non desinunt. Ego enim non tam in præsenti Arianos uel improbo, uel defendo, quam illam cursus mei metam circumeo, eadem ratione a nobis episcopum recipi, qua laicus a uobis

recipi-

recipitur. Si erranti concedis ueniam: & ego ignosco pœnitenti. Si in fide sua baptizato baptizans nocere non potuit: & in fide sua sacerdotem constitutum constituens non inquinauit. Subtilis est hæresis, & ideo simplices animæ facile decipiuntur. Deceptio tam laici, quã episcopi communis est: at episcopus errare non potuit. Reuera de Platonis & Aristophanis sinu in episcopatum alleguntur. quotus enim quisque est, qui non apprime in his eruditus sit? denique ex litteratis quicumque hodie ordinantur, id habent curæ, non quo modo scripturarum medullas ebibãt, sed quo modo aures populi declamationum flosculis mulceant. Accedit ad hoc, quod Ariana hæresis magis cum sapientia sæculi facit, & argumentationũ riuos de Aristotelis fontibus mutuatur. Igitur, paruulorum inter se certantium ritu, quidquid dixeris, dicam: affirmabis, affirmabo: negabis, negabo. Arianus baptizat; ergo episcopus est: non baptizat; tu refuta laicum, & ego non recipio sacerdotem. Sequar te quocumque ieris: aut pariter in luto hærebimus, aut pariter expediemur. LVCIF. d. Sed laico ideo ignoscendum est, quia Ecclesiam Dei putans simpliciter accessit, & iuxta fidem suã credens baptizatus est. ORTHOD. d. Nouam rem asseris, ut Christianus quisquam factus sit ab eo, qui non fuit Christianus. Accedens ad Arianos in qua fide baptizatus est? nempe in ea, quam habebant Ariani: aut, si iam ipse bene credebat, & sciens ab hæreticis baptizatus est; erroris ueniam non meretur. Verum hoc penitus absurdum est, ut discipulus ad magistrum uadens ante sit artifex, quam doceatur; ut modo ab idolorum ueneratione conuersus nouerit Christum melius, quam ille, qui doceat. At dicis: simpliciter in patre & filio & spiritu sancto credidit, & ideo baptisma consecutus est. Quæ est ista, quæso, simplicitas, nescire quod credas? Simpliciter credidit. Quid credidit? certe aut tria nomina audiens, tres deos credidit, & idololatra effectus est; aut, in tribus uocabulis trinominem credens Deum, in Sabelii hæresim incurrit. Aut edoctus ab Arianis, unum esse uerum Deum patrem, filium & spiritum sanctum credidit creaturas: aut, extra hæc quid credere potuerit, nescio: nisi forte homo iam edoctus in Capitolio, homousion didicerat trinitatem. Sciebat patrem, filium, & spiritum sanctum, non natura, sed personis esse diuisos. Sciebat & filii nomen in patre, & patris nomen in filio. Ridicula penitus assertio, ante de fide quemquam disputare, quam credere; ante mysterium scire, quam initiatus sit; aliter de Deo sentire baptizantem, & aliter baptizatum. Præterea cum sollemne sit in lauacro, post trinitatis confessionem interrogare: credis sanctam Ecclesiam? credis remissionem peccatorum? quam Ecclesiam credidisse eum dicis? Arianorum? sed non habent: nostram? sed extra hanc baptizatus non potuit eam credere, quam nesciuit. LVCIF. d. Quoniam ad omnia argumentaris, & emissa a nobis spicula scuto orationis eludis; unam hastam iaciam, quæ umbonem tegminis tui, & uerba crepitantia, ui sua penetret; nec diutius patiar fortitudinem arte superari. Laicus etiam extra Ecclesiam fide baptizatus, pœnitens recipitur: episcopus uero aut pœnitentiam non agit, & sacerdos est; aut, si pœnitentiam egerit, esse episcopus desinit. Quamobrem recte nos & laicum suscipimus pœnitentem; & episcopum, si in sacerdotio perseuerare uult, repudiamus. ORTHOD. d. Sagitta, quæ contento neruo dirigitur, difficile uitatur. ante enim ad eum, ad quem iacta est, peruenit, quam obice clypei frustretur. Econtrario tuæ propositiones, quia sine ferri acumine mittuntur, hostem non ualent perforare. Hanc igitur hastam, quam totis uiribus misisti, de qua nobis minitaris, uno, ut aiunt, digitulo repellam. neque enim hic modo quæritur, an episcopus pœnitens esse non possit, & laicus possit; sed an hæreticus baptisma habeat: qui si, ut constat, nõ habet; quo modo potest esse pœnitens, ante quam Christianus? Proba mihi, ab Arianis uenientẽ laicum habere baptismum; & tunc ei pœnitentiam non negabo. Si uero Christianus non est, si non habuerit sacerdotem, qui eum faceret Christianum: quo modo aget pœnitentiam homo, qui necdum credit? LVCIF. d. Oro te, ut, philosophorum argumentatione deposita, Christiana mecum simplicitate loquaris: si tamen non dialecticos sequeris, sed piscatores. Aequum ne tibi uidetur, ut Arianus episcopus sit? ORTHOD. d. Tu eum episcopum probas, quia ab eo recipis baptizatum, & in hoc reprehendendus es: quare a nobis parietibus separaris, cum in fide & in Arianorum nobiscum receptione consentias? LVCIF. d. Iam & superius rogaui, ut non philosophice, sed Christiane mecum loquaris. ORTHOD. d. Discere uis, an contendis? LVCIF. d. Vtrique contendo, quia facti tui a te quæro rationem. ORTHOD. d. Si contendis, iam tibi responsum est. eadẽ enim ratione episcopum ab Arianis recipio, qua tu recipis baptizatum. Si discere cupis, in meam aciem transgredere. aduersarius enim uincitur, discipulus docetur. LVCIF. d. Non possum ante esse discipulus, quam magistrum audiam prædicantẽ. ORTHOD. d. Quoniam

niam tergiuersaris, & sic uis a me doceri, ut aduersarium in integro habeas: tuo animo te docebo. Consentimus in fide: consentimus in hæreticis recipiendis: consentiamus etiam in conuentu. LVCIF. d. Hoc non est docere, sed argumentari. ORTHOD. d. Quia tu pacem cum scuto petis, & nos oliuæ ramum gladio inserimus. LVCIF. d. En tollo manus, cedo, uicisti. uerum cum arma deponam, sacramenti, in quod me iurare compellis, quæro rationem. ORTOD. d. Gratulor interim tibi, & Christo Deo meo gratias ago, quia animo bono a falsitatis ardore ad totius orbis te saporem contulisti, nec dicis more quorundam: Saluum me fac Domine, quoniam defecit sanctus: quorum uox impia cru Psal.11
cem Christi euacuat; Dei filium subiugat diabolo; & illam complorationem, quæ a Domino de peccatoribus prolata est, nunc de uniuersis hominibus dictam intelligit: Quæ utili- Psal.29
tas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem? Sed absit, ut frustra Deus mortuus sit. Alligatus est fortis, & uasa eius direpta sunt. Allocutio patris impleta est: Postula a me, Matth.12
& dabo tibi gentes, hereditatem tuam, & possessionem tuam, terminos terræ. Apparue- Psal.2.17
runt fontes aquarum: & reuelata sunt fundamenta orbis terrarum. In sole posuit tabernacu- Psal.18
lum suum, nec est qui se abscondat a calore eius. Deo plenus psalmista canit: Inimici defe- Psal.9
cerunt frameæ in finem, & ciuitates eorum destruxisti. Et ubi, quæso, isti sunt nimium religiosi, immo nimium profani, qui plures synagogas asserunt esse, quam ecclesias? Quo modo destructæ sunt diaboli ciuitates; & in fine, hoc est in sæculorum consummatione, ido la corruerunt? Si Ecclesiam per totum orbem diffusam non habet Christus, aut si in Sardinia tantum habet: nimium pauper factus est. En si Britannias, Gallias, orientem, Indorum populos, barbaras nationes, & totum simul mundum possidet satanas: quo modo ad angulum uniuersæ terræ crucis trophæa collata sunt? nimirum aduersarius potens concessit Christo Hiberiam; & Celtiberos, luridos homines, inopemq. prouinciam dedignatus est possidere. Quod si de illa, quæ in euangelio scripta est, sibi sententia blandiuntur: Putas ne, Luc.18
cum uenerit filius hominis, inueniet fidem super terram: sciant illam fidem nominari, de Matth.9
qua ipse Dominus aiebat: Fides tua te saluam fecit. Et alibi de centurione: Non inueni Luc.7
tantã fidem in Israel. Et rursus ad Apostolos: Quid timidi estis modicæ fidei? Necnon & in Matth.14
alio loco: Si habueritis fidẽ sicut granum sinapis, dicetis huic monti, transmigra, & transmi Luc.17
grabit. Neque enim centurio, aut illa muliercula, quæ per duodecim annos fluxu sangui- Matth.9
nis tabescebat, in trinitatis sacramẽta crediderant, quæ post resurrectionem Christi apostolis manifestata sunt; ut merito fides horum, quæ in mysterio est, laudaretur: sed simplicitas mentis, & deuota Deo suo anima approbata est: dicebat enim in corde suo: si tetigero uestimentum eius tantum, salua fiam. Hæc est fides, quam raro inueniri Dominus pronunciauit. Hæc est fides, quæ etiã apud eos, qui bene credũt, difficile perfecta inuenitur. Fiat tibi, Luc.18
inquit Deus, secundum fidem tuam. Hanc ego uocẽ audire nolo. si enim secundum fidem Matth.8
meam fiat mihi, peribo. et certe credo in Deum Patrem, credo in Deum Filium, & credo in Deum Spiritum sanctum: credo in unum Deum: & tamen secundũ meam fidem nolo mihi fieri. sæpe quippe uenit inimicus homo, & inter Dominicam messem zizania interserit. Ne- Matth.13
que hoc dico, quod maius quidquã sit, quam sacramenti fides, quã puritas animæ: sed indubitata ad Deum fides ardue reperitur. uerbi gratia dictum sit, ut, quod uolumus, perspicuũ fiat: ad orationẽ assisto: non orarem, si non crederem: sed, si uere crederem, illud cor, quo Deus uidetur, mundarẽ, manibus tunderem pectus, genas lacrymis rigarem, corpore inhorrescerem, ore pallerem, iacerẽ ad Domini mei pedes, eosq. fletu perfunderem, crine tergerẽ, hærerem certe trunco crucis, nec prius amitterem, quã misericordiam impetrarẽ. nunc uero creberrime in oratione mea aut per porticus deambulo, aut de fenore cõputo; aut abductus turpi cogitatione, etiã quæ dictu erubescenda sunt, gero. Vbi est fides? siccine putamus orasse Ionam? sic tres pueros? sic Danielẽ inter leones? sic certe latronem in cruce? Et hæc ego Ion.4
exempli causa ad intelligentiam sensus protuli. Ceterum cõueniat unusquisque cor suũ; & Dan.3.14
in omni uita inueniet, quam rarum sit, fidelem animã inueniri, ut nihil ob gloriæ cupidita Luc.23
tẽ, nihil ob rumusculos hominũ faciat. neque enim statim, qui ieiunat, Deo ieiunat; aut, extendens pauperi manũ Deo fenerat. uicina sunt uitia uirtutibus. difficile est, Deo tantũ iudice esse cõtentum. LVCIF. d. Præuenisti interrogationem meam. hanc enim scripturã mihi in ultimo reseruabam. et fere omnes nostri, immo iam nõ mei, hoc quasi ariete in disceptationibus utuntur; quẽ confractũ, ac cõminutum, uehementer gaudeo. Sed quæso te, ut mihi omnẽ causam, quare ab Arianis uenientes Ecclesia recipiat, non quasi aduersario, sed quasi discipulo explices. nam cum tibi uerbo respondere nõ possim, animo tamen necdum assentior. ORTHOD. d. Sub rege Constantino, Eusebio & Hippatio consulibus,

nomine unitatis & fidei infidelitas scripta est, ut nunc agnoscitur. nam illo tempore nihil tam pium, nihil tam conueniens seruo Dei uidebatur, quam unitatem sequi, & a totius mundi communione non scindi; præsertim cum superficies expositionis nihil iam sacrilegum præferret. Credimus, aiebant, in unum uerum Deum, patrem omnipotentem. hoc etiam nos confitemur. Credimus in unigenitum Dei filium, qui ante omnia sæcula, & ante omne principium natus est ex Deo; natum autem unigenitum solum ex solo patre, Deum ex Deo, similem genitori suo patri secundum scripturas; cuius natiuitatem nullus nouit, nisi qui solus eum genuit pater. Numquid hic insertum est, Erat tempus, quando non erat? uel de nullis extantibus, creatura est filius Dei? Perfecta fides est, Deum de Deo credere. Et natum aiebant unigenitum solum, ex solo patre. Quid est natum? certe non factum. natiuitas suspicionem auferebat creaturæ. Addebant præterea, Qui de cælo descendit, conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria uirgine, crucifixus a Pontio Pilato, tertia die resurrexit a mortuis, ascendit in cælum, sedet ad dexterā Dei patris, uenturus iudicare uiuos, & mortuos. Sonabant uerba pietatem; & inter tanta illa præconia nemo uenenum insertum putabat. De usiæ uero nomine abiiciendo, uerisimilis ratio præbebatur. Quia in scripturis, aiebant, non inuenitur, & multos simpliciores nouitate sua scandalizat; placuit auferri. non erat curæ episcopis de uocabulo, cum sensus esset in tuto. Denique ipso in tempore cū fraudem fuisse in expositione rumor populi uentilaret; Valens, Mursiensis episcopus, qui eam conscripserat præsente Tauro, prætorii præfecto, qui ex iussu regis synodo aderat, professus est se Arianum non esse, & penitus ab eorum blasphemiis abhorrere. Res secrete gesta opinionem uulgi non extinxerat. itaque alia die in ecclesia, quæ est apud Ariminum, & episcoporum simul & laicorum turbis concurrentibus, Muzonius, episcopus prouinciæ Byzantinæ, cui propter ætatem primæ ab omnibus deferebantur, ita locutus est: Ea, quæ sunt iactata per publicum, & ad nos usque perlata, aliquem e nobis sanctitati nostræ legere præcipimus: ut, quæ sunt mala, & ab auribus & a corde nostro abhorrere debent, omnium una uoce damnentur. Responsum est ab uniuersis episcopis, placet. itaque, cum Claudius, episcopus prouinciæ Piceni, ex præcepto omnium blasphemias, quæ Valentis ferebantur, legere cœpisset; Valens, suas esse negans, exclamauit, & dixit: Si quis negat Christum Deum, Dei filium, ante sæcula ex patre genitum; anathema sit. Ab uniuersis consonatum est, anathema sit. Si quis negat filium similem patri secundum scripturas, anathema sit. Omnes responderunt, anathema sit. Si quis filium Dei non dixerit æternum cum patre, anathema sit. Ab uniuersis conclamatum est, anathema sit. Si quis dixerit creaturam filium Dei, ut sunt ceteræ creaturæ, anathema sit. Similiter dictum est, anathema sit. Si quis dixerit, de nullis extantibus filium, & non de Deo patre, anathema sit. Omnes conclamauerunt, anathema sit. Si quis dixerit, erat tempus, quando non erat filius, anathema sit. In hoc uero cuncti episcopi, & tota simul ecclesia plausu quodam & tripudio Valentis uocem exceperunt. Quod si quis a nobis fictum putat, scrinia publica scrutetur. plenæ sunt certe ecclesiarum arcæ, & recens adhuc rei memoria est. supersunt homines, qui illi synodo interfuerunt; &, quod ueritatem firmet, ipsi Ariani hæc ita, ut diximus, gesta non denegant. Cum ergo cuncti Valentem ad cælum laudibus tollerent, & suam in eum suspicionem cum pænitentia damnarent; idem Claudius, qui supra legere cœperat, ait: Adhuc sunt aliqua, quæ subterfugerunt dominum, & fratrem meum Valentem: quæ, si uobis uidetur, ne quis scrupulus remaneat, in commune damnemus. Si quis dixerit filium Dei esse quidem ante omnia sæcula, sed non ante omne omnino tempus, ut ei aliquid anteferat, anathema sit. Dixerunt cuncti, anathema sit. Multaq. alia, quæ suspiciosa uidebantur, ad pronunciationem Claudij Valens condemnauit. quæ si quis plenius discere cupit, in Ariminensis synodi actis reperiet, unde & nos ista libauimus. His ita gestis, concilium soluitur: læti omnes ad prouincias reuertuntur. idem enim regi & bonis omnibus curæ fuerat, ut oriens, atque occidens communionis sibi uinculo necterentur. Sed diu scelera non latent: & cicatrix male obducta, incocto pure dirumpitur. Cœperūt postea Valens, & Vrsacius, ceteriq. nequitiæ eorum socij, egregij uidelicet Christi sacerdotes, palmas suas iactitare, dicētes se filium non creaturā negasse, sed similem ceteris creaturis. tunc usiæ nomen abolitum est, tunc Nicenæ fidei damnatio conclamata est. Ingemuit totus orbis, & Arianū se esse miratus est. Igitur alii intra suam communionē remanere, alii ad eos confessores, qui sub nomine Athanasii exulabant, cœperunt litteras mittere: nonnulli initam societatem meliorum desperatione planxerunt: pauci uero (ut se natura hominum habet) errorem pro cōsilio defensauere. Periclitabatur nauicula apostolorū: urgebant uenti: fluctibus latera tundebātur:

nihil

nihil iam supererat spei. Dominus excitatur, imperat tempestati, bestia moritur, tranquillitas redit. Manifestius dicam. Omnes episcopi, qui de propriis sedibus fuerant exterminati, per indulgentiam noui principis ad ecclesias redeunt. Tunc triumphatorem suum Athanasium Aegyptus excepit: tunc Hilarium, de prœlio reuertentem, Galliarum ecclesia complexa est: tunc ad reditum Eusebii lugubres uestes Italia mutauit. Concurrebant episcopi, qui Ariminensibus dolis irretiti, sine conscientia hæretici ferebantur, contestantes corpus Domini, & quidquid in Ecclesia sanctum est, se nihil mali in sua fide suspicatos. Putauimus, aiebant, sensum congruere cum uerbis: nec in Ecclesia Dei, ubi simplicitas, ubi pura confessio est, aliud in corde clausum esse, aliud in labiis proferri timuimus. decepit nos bona de malis existimatio. non sumus arbitrati sacerdotes Christi aduersus Christum pugnare. Multaq. alia, quæ breuitatis studio prætereo, flentes asserebant, parati & subscriptionem pristinam, & omnes Arianorum blasphemias condemnare. Hoc loco interrogo istos nimium religiosos, quid de confessoribus agendum putauerint? Depositis, inquient, ueteribus episcopis, nouos ordinassent. Tentatum est. sed quotusquisque bene sibi conscius patitur se deponi? præsertim cum omnes populi, sacerdotes suos diligentes, pene ad lapides & ad interemptionem deponentium eos conuolauerint? Mansissent, aiunt, intra suam communionem. hoc est dicere, irrationabili crudelitate orbem totum diabolo condonassent. Cur damnassent eos, qui Ariani non erant? cur Ecclesiam scinderent, in concordia fidei permanentem? cum denique credentes bene, obstinatione sua facerent Arianos. nam cum in synodo Nicena, quæ propter Arianam perfidiam congregata est, octo episcopos Arianos susceptos sciamus; & episcopus iam in mundo nullus sit, nisi quos synodus illa ordinauit: quo modo potuerunt aduersum eam facere, propter quam exilium sustinuerunt?
LVCIF. d. An tandem & tunc recepti sunt Ariani? quinam, quæso? ORTHOD. d. Eusebius, episcopus Nicomediensis; Theogonus, episcopus Nicenus; Saras, tunc presbyter Libyæ; Eusebius, episcopus Cæsareæ Palæstinæ; & reliqui, quos enumerare longum est; ipse quoque, caput horum & causa malorum, Atius presbyter, & Euzoius diaconus, qui post Eudoxium Antiochenus episcopus fuit, & Achillas lector. hi quippe tres, Alexandrinæ ecclesiæ clerici, auctores huius hæreseos extiterunt. LVCIF. d. Si quispiam eos neget fuisse susceptos, quo modo reuincetur? ORTHOD. d. Supersunt adhuc homines, qui illi synodo interfuerunt. et si hoc parum est, quia propter temporis antiquitatem rari admodum sunt, & in omni loco testes adesse non possunt: legamus acta & nomina episcoporum synodi Nicenæ: & hos, quos supra diximus fuisse susceptos, subscripsisse homusion, inter ceteros reperiemus. LVCIF. d. Si potes, ostende post synodum Nicenam illos in perfidiam declinasse. ORTHOD. d. Recte proposuisti. solent enim oculis clausis denegare, qui non credunt factum esse, quod nolunt. Sed quo modo postea non declinarunt, propter quos synodus congregata est? et quorum epistolæ & libri impietatis ante synodum editi, usque ad præsentem diem durant? Igitur cum illo tempore trecenti & eo amplius episcopi paucos homines, quos sine damno Ecclesiæ abiicere poterant, susceperint: miror quosdam, & certe Nicenæ fidei sectatores, tantæ duritiæ existere, ut tres confessores, de exilio reuertentes, nō putent id ob totius orbis salutem necessario facere debuisse, quod tot & tales uiri uoluntate fecerunt. Sed, ut dicere cœperamus, post reditum confessorum in Alexandrina postea synodo constitutum est, ut, exceptis auctoribus hæreseos, quos error excusare non poterat, pænitentes Ecclesiæ sociarentur: non quod episcopi possint esse, qui hæretici fuerant: sed quod constaret, eos, qui reciperentur, hæreticos non fuisse. Assensus est huic sententiæ occidens; & per tam necessarium concilium, Satanæ faucibus mundus ereptus est. Ventum est ad asperrimum locum, in quo aduersum uoluntatem & propositum meum cogor de beato Lucifero, secus quidquam, quam & illius meritum, & mea humanitas poscit, existimare. sed quid faciam? ueritas os reserat, & inuitam linguam conscium ad eloquendum pectus impellit. In tali articulo Ecclesiæ, in tanta rabie luporum, segregatis paucis ouibus, reliquum gregem deseruit, bonus quidem ipse pastor, sed multam prædam bestijs relinquens. Prætereo illa, quæ quidam ex maledicis, quasi satis firma, defendunt; hoc illum amore gloriæ, & nominis in posteros transmittendi fecisse; necnon & pro simultate, quam aduersus Eusebium propter Antiochenam dissensionem susceperat. nihil istorum de tali uiro credo: unum est, quod etiam in præsenti constanter loquar, uerbis eum a nobis dissentire, non rebus; siquidem eos recipiat, qui ab Arianis baptisma consecuti sunt. LVCIF. d. Quam longe alia, &, ut nunc intelligo, errori magis, quam spei proficientia, mihi antea afferebātur. uerum gratias ago CHRISTO Deo,

Matth.8

qui in pectus meum ueritatis lumen infudit; ne adhuc ore sacrilego uirginem eius scortum diaboli clamarem. Restat unum, quod, quæso te, ut edisseras, quid aduersum Hilarium dicendum sit, qui ne baptizatos quidem recipiat ab Arianis. ORTHOD. d. Hilarius cum diaconus de Ecclesia recesserit, solusq. ut putat turba sit mundi, neque eucharistiam conficere potest, episcopos & presbyteros non habens, neque baptisma sine eucharistia tradere: et cum iam homo mortuus sit, cum homine pariter interiit & secta: quia post se nullum clericum diaconus potuit ordinare. Ecclesia autem non est, quæ non habet sacerdotes. Sed, omissis paucis homunculis, qui ipsi sibi & laici sunt, & episcopi, ausculta quid de omni Ecclesia sentiendum sit. LVCIFER. d. Tribus, ut aiunt, uerbis tam grandem quæstionem dissoluisti: & quidem, dum loqueris, uideor mihi tecum facere. si uero obticueris, nescio quid rursum scrupuli nascitur, quare ab hæreticis baptizati suscipiūtur. ORTHOD. d. Hoc est, quod & ego dixi, ausculta quid de omni Ecclesia sentiendum sit. iste enim, ut ais, scrupulus multos titillat. et longus fortasse ero in enarrando, uerum tanti est lucrum ueritatis.

1.Pet.3 Arca Noe Ecclesiæ typus fuit, dicente Petro apostolo: In arca Noe pauci, idest, octo animæ saluæ factæ sunt per aquam: quod & nos nunc similis formæ baptisma saluos facit. Vt in illa omnium animalium genera, ita & in hac uniuersarum & gentium, & morum homines sunt. ut ibi pardus, & hædi, lupus, & agni: ita & hic iusti, & peccatores, idest, uasa aurea, & argentea, cum ligneis, & fictilibus commorantur. Habuit arca nidos suos: habet Ecclesia plurimas mansiones. Octo animæ hominum in arca Noe seruatæ sunt: et nos Ecclesiastes

Eccls.11 Psal.6.11 iubet dare partes septem, dare partes octo, idest, credere utrique testamento. Ideo quidam psalmi pro octaua inscribuntur, & per octonos uersus, qui singulis litteris subiecti sunt, in

Matth.5 centesimo decimooctauo psalmo iustus eruditur. Beatitudines quoque, quas Dominus discipulis in monte pronuncians, Ecclesiam deliniauit, octo sunt. Et Ezechiel in ædificatio-

Ezech.40 nem templi octonarium numerum assumit. Multaq. alia in hunc modum per scripturas si-

Gen.8 gnificata reperies. Emittitur itaque de arca coruus, & non rediit: & postea pacem terræ columba nunciat. Ita & in baptismate Ecclesiæ, teterrimo alite expulso, idest, diabolo, pacem terræ nostræ columba spiritus sancti nunciat. A triginta cubitis incipiens, & usque ad unum cubitum paulatim decrescens, arca construitur. similiter & Ecclesia, multis gradibus consistens, ad extremum diaconis, presbyteris, episcopisq. finitur. Periclitata est arca

Gen.9 in diluuio: periclitatur Ecclesia in mundo. Egressus Noe uineam plantauit, & bibens de ea inebriatus est: natus quoque in carne Christus Ecclesiam plantauit, & passus est. Nudatum patrem irrisit maior filius, & minor texit: & Deum crucifixum illuserunt Iudæi, & honorauerunt gentiles. Dies me deficiet, si omnia arcæ sacramenta cum Ecclesia componens, edisseram. Qui sint inter nos aquilæ, qui columbæ, qui leones, qui cerui, qui uermiculi, qui serpentes, quod ad præsens negotium pertinet, breuiter expediam. Non solum in Ecclesia morantur oues, nec mundæ tantum aues uolitant, sed frumentum in agro seritur, & inter nitentia culta. Lappæq. & tribuli, & steriles dominantur auenæ. Quid faciat agricola? euellat lolium? sed tota pariter messis diuellitur. Quotidie industria rusticana aues sonitu abigit, imaginibus exterret: hinc flagello crepitat, hinc formidines tendit. attamen aut ueloces capreæ, aut lasciuus onager incurrit: hinc in effossa horrea mures frumenta comportant: hinc feruenti agmine segetem formica populatur. Ita res se habet. nemo securus

Matth.13 agrum possidet. Dormiente patrefamilias, inimicus homo zizania superseminauit: ad quæ eradicanda cum serui ire proponerent, Dominus prohibuit, sibi seruans palearum & fru-

Rom.9 menti discretionem. Hæc sunt uasa iræ, & misericordiæ, quæ in domo Dei ab Apostolo

2.Tim.2 prædicantur. Venit ergo dies, quando, thesauro Ecclesiæ aperto, proferet Dominus uasa

1.Ioan.2 iræ suæ, quibus exeuntibus sancti dicent: Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. si enim fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum. Nemo potest Christi palmam sibi assumere, nemo ante diem iudicij de hominibus iudicare. Si iam mundata est Ecclesia,

Pro.14 quid Domino reseruamus? Est uia, quæ uidetur esse apud homines recta: nouissima autem eius ueniunt in profundum inferni. In hoc errore iudicij quæ potest esse certa sen-

Hier.2 tentia? Conatus est & beatus Cyprianus contritos lacus fugere, nec bibere de aqua aliena; & iccirco hæreticorū baptisma reprobans, ad Stephanum, tunc Romanæ urbis episcopum, qui a beato Petro uigesimussextus fuit, super hac re Africanam synodum direxit: sed conatus eius frustra fuit. Denique illi ipsi episcopi, qui rebaptizandos hæreticos cum eo statuerant, ad antiquam consuetudinem reuoluti, nouum emisere decretum. Quid facimus? ita & nobis maiores nostri, & illis sui tradidere maiores. Sed quid de posterioribus loquar? Apostolis adhuc in sæculo superstitibus, adhuc apud Iudæam Christi sanguine recenti,

phantasma

phantaſma Domini corpus aſſerebatur. Galatas ad obſeruationem legis traductos, Apoſtolus iterum parturit: Corinthios reſurrectionem carnis non credentes, pluribus argumentis ad uerum iter trahere conatur. Tunc Simon Magus, & Menander, diſcipulus eius, Dei ſe aſſeruere uirtutes: tunc Baſilides ſummum Deum Abraxas cum trecētis ſexagintaquinque editionibus commentatus eſt: tunc Nicolaus, qui unus de ſeptem diaconis fuit, die noctuq. nuptias faciens, obſcenos & auditu quoque erubeſcendos coitus ſomniauit. Taceo de Iudaiſmi hæreticis, qui, ante aduentum Chriſti, legem traditam diſſiparunt: quod Doſitheus, Samaritanorum princeps, prophetas repudiauit: quod Sadducæi, ex illius radice naſcentes, etiam reſurrectionem carnis negauerunt: quod phariſæi, a Iudæis diuiſi, propter quaſdam obſeruationes ſuperfluas nomen quoque a diſſidio ſuſceperunt: quod Herodiani Herodem regem ſuſcepere pro Chriſto. ad eos uenio hæreticos, qui euangelia laniauerunt. Saturnium quendam, & Ophitas, & Gnoitam Carpocratem, & Cerinthum, & huius ſucceſſorem Hebionem, & ceteras peſtes: quorum plurimi, uiuente adhuc Ioanne apoſtolo, eruperunt: & tamen nullum eorum legimus rebaptizatum. Quoniam autem talis uiri fecimus mentionem, de Apocalypſi quoque eius approbemus, hæreticis ſine baptiſmate debere pænitentiam concedi. Angelo Epheſi deſerta caritas imputatur. In angelo Pergamenæ eccleſiæ, idolothytorum eſus, & Nicolaitarum doctrina reprehenditur. Item apud angelum Thiatyrorum, Hiezabel prophetiſſa, & ſimulacrorum eſcæ, & fornicationes increpantur. Et tamen omnes hos ad pænitentiam Dominus hortatur, ſub comminatione quoque futuræ pœnæ, niſi conuertantur. non autem cogeret pænitere, ſi non eſſet pænitentibus ueniam conceſſurus. Numquid dixit, rebaptizentur qui in Nicolaitarum fide baptizati ſunt? uel imponantur eis manus, qui eo tempore apud Pergamenos crediderunt, quo diſciplinam tenebant Balaam? Quin potius age, inquit, pænitentiam: ſin autem, ego ueniam tibi cito, & pugnabo tecum in rhomphæa oris mei. Verū, ſi uoluerint ii, qui ab Hilario inſtituti ſunt, & oues ſine paſtore eſſe cœperunt, de ſcripturis ea proferre, quæ beatus Cyprianus ob hæreticos rebaptizandos in epiſtolis ſuis reliquit: ſciant illum hæc non cum anathemate eorum, qui ſe ſequi noluerant, edidiſſe; ſiquidem in communione eorum permanſit, qui ſententiæ ſuæ contraierant; ſed hortatum potius fuiſſe propter Nouatum, & alias tunc hæreſes multas enaſcentes, ne quiſquam ab eo ſine damnatione erroris ſui reciperetur. Sermonem denique ſuum, quem ſuper hac re ad Stephanum Romanum Pontificem habuit, tali fine compleuit: Hæc ad conſcientiam tuam, frater cariſſime, & pro honore communi, & pro ſimplici dilectione protulimus; credentes etiam tibi pro religionis tuæ & fidei ueritate placere, quæ & religioſa pariter, & uera ſunt. Ceterum ſcimus quoſdam, quod ſemel imbiberunt, nolle deponere, nec propoſitum ſuum facile mutare; ſed, ſaluo inter collegas pacis & concordiæ uinculo, quædam propria, quæ apud ſe ſemel ſint uſurpata, retinere. Qua in re non uim cuiquam facimus, aut legem damus: quin habeat in eccleſiæ adminiſtratione uoluntatis ſuæ arbitrium liberum; unuſquiſque ſit præpoſitus, rationem actus ſui Domino redditurus. Ad Iubaianum quoque de hæreticis rebaptizandis ſcribens, in fine libelli ſic locutus eſt: Hæc tibi breuiter pro noſtra mediocritate ſcripſimus, frater cariſſime, nemini præſcribentes, aut præiudicantes, quo minus unuſquiſque epiſcoporum, quod putat, faciat, habens arbitrii ſui liberam poteſtatem. Nos, quantum in nobis eſt, propter hæreticos cum collegis & coepiſcopis noſtris non contendimus, cum quibus diuinam concordiam & Dominicam pacem tenemus, maxime cum Apoſtolus dicat: Si quis autem putauerit ſe contentioſum eſſe, nos talem conſuetudinē non habemus, nec Eccleſia Dei. Seruatur a nobis patienter & leniter caritas animi, collegii honor, uinculū fidei, cōcordia ſacerdotii. Eſt præterea aliud, quod inferemus, aduerſum quod ne mutire quidem audeat Hilarius, Deucalion orbis. Si enim hæretici baptiſma non habent; & ideo rebaptizandi ab Eccleſia ſunt, quia in Eccleſia non fuerunt: ipſe quoque Hilarius nō eſt Chriſtianus: in ea quippe Eccleſia baptizatus eſt, quæ ſemper ab hæreticis baptiſmū recepit. Antequam Ariminenſis ſynodus fieret, antequā Lucifer exularet, Hilarius Romanæ Eccleſiæ diaconus ab hæreticis uenietes, in eo, quod prius acceperāt, baptiſmate ſuſcipiebat. Niſi forte tantum Ariani hæretici ſunt, & ab his ſolis baptizatum recipere nō licet, ab aliis licet. diaconus eras, o Hilari, & a Manichæis baptizatos recipiebas. diaconus eras, & Hebionis baptiſma comprobabas: repente, poſtquam exortus eſt Arius, totus tibi diſplicere cœpiſti. Segregas te cum tuis uernulis, & nouum balneum aperis. Si te angelus aliquis, aut apoſtolus rebaptizauit: nō infringo, quod ſequeris. ſi uero in ſinu meo natus, ſi uberum meorū lacte nutritus, aduerſum me gladiū leuas: redde, quod dedi; & eſto, ſi potes, aliter Chriſtianus.

Gal. 4
1. Cor. 15
Act. 8
Act. 6
Matth. 22
Apoc. 2
1. Cor. 11

Meretrix sum, sed tamen mater tua sum. Non seruo unius thori castitatem: talis eram quando conceptus es. Cum Ario adulteria committo: feci & antea cum Praxea, cum Hebione, cum Cerintho, Nouato: hos amplexaris, hos in matris tuæ domum iam adulteros recipis. nescio quid te unus adulter offendat. Quod si negaodum quispiam putauerit, hæreticos a maioribus nostris semper fuisse susceptos: legat beati Cypriani epistolas, in quibus Stephanum, Romanæ urbis episcopum, & inueteratæ consuetudinis lacerat errorem: legat & ipsius Hilarii libellos, quos aduersus nos de hæreticis rebaptizandis edidit: & ibi reperiet ipsum Hilarium confiteri, a Iulio, Malcho, Syluestro, & ceteris ueteribus episcopis, similiter in pæniteotiam omoes hæreticos susceptos; nec tamen sibimet ueritatis consuetudinem præiudicare debere. Synodus quoque Nicena, cuius paulo ante fecimus mentionem, omnes hæreticos suscepit, exceptis Pauli Samosateni discipulis. &, quod his maius est, episcopo Nouatianorum, si conuersus fuerit, presbyterii gradum seruat: quæ sententia & Luciferum impugnat, & Hilarium; dum idem & clericus est, & baptizatus. Poteram diem istiusmodi eloquio ducere, & omnes propositionum riuulos uno Ecclesiæ sole siccare: uerum, quia iam multum sermocinati sumus; & prolixitas concertationis audientium studia lassauit; breuem tibi apertamq. animi mei sententiam proferam; in illa esse Ecclesia permanendum, quæ ab apostolis fundata, usque ad diem hanc durat. Sicubi audieris, eos, qui dicuntur Christi; non a domino Iesu Christo, sed a quoquam alio nuncupari, ut puta Marcionitas, Valentinianos, Montenses, siue Campitas: scito non Ecclesiam Christi, sed antichristi esse synagogam. ex hoc enim ipso, quod postea instituti sunt, eos se esse indicant, quos futuros Apostolus prænunciauit. (1.Tim.4) Nec sibi blandiantur, si de scripturarum capitulis uidentur sibi affirmare, quod dicunt: (Matth.4) cum & diabolus de scripturis aliqua sit locutus; & scripturæ non in legendo consistant, sed in intelligendo. alioqui, si litteram sequimur, possumus & nos quoque nouũ nobis dogma componere: ut asseramus in Ecclesiã non recipiendos, qui calciati sint, & duas tunicas habeant, LVCIF. d. Nõ solũ te uicisse existimes: uicimus utrique: uterque nostrum palmam refert, tu mei, ego erroris. utinamq. mihi sic semper disputare contingat, ut ad meliora proficiens, deseram quod male tenebam. unum tamen tibi confiteor, quia mores meorum apprime noui; facilius eos uinci posse, quam persuaderi.

ARGVMENTVM.

QVIA Ruffinus male uerterat Origenis librum περὶ ἀρχῶν, addens mutilansq. aliqua, ut, quæ in eo manifeste erant hæretica, excusaret, et Origenem legendum cunctis ingereret; eundem ad Pammachij preces ipse denuo uertit Hieronymus, nihil mmutans: uerum, ut sine periculo liber legi posset, quæ sint in eo impie dicta, propterea ue ab omnibus caueri debeant, nunc ad Auitum scribens, erudite declarat.

AD AVITVM, QVID CAVENDVM in libris περὶ ἀρχῶν.

EPISTOLA LIX.

ANTE annos circiter decem sanctus uir Pammachius ad me cuiusdam schedulas misit, quæ Origenis περὶ ἀρχῶν interpretata uolumina continerent, immo uitiata; hoc magnopere postulans, ut Græcam ueritatem Latina seruaret translatio; & in utramque partẽ, seu bene seu male dixisset ille qui scripsit, absque interpretis patrocinio, Romana lingua cognosceret. Feci ut uoluit, misiq. ei libros; quos cũ legisset, exhorruit, & reclusit scrinio; ne prolati in uulgus, multorum animos uulnerarent. a quodam fratre, qui habebat zelum Dei, sed nõ secundum scientiam, rogatus ut traderet ad legendum, quasi statim redditurο, propter angustiam temporis fraudem non potuit suspicari. qui acceperat legendos, adhibitis notariis opus omne descripsit; & multo celerius, quam promiserat, codicem reddidit. eademq. temeritate, &, ut leuius dicam, ineptia, quod male surripuerat, peius aliis credidit. & quia difficile grandes libri, de rebus mysticis disputantes, notarum possunt seruare compendia, præsertim qui furtim celeriterq. dictantur; ita in illis confusa sunt omnia, ut & ordine in plerisque, & sensu careant. Quamobrem petis, Auite carissime, ut ipsum ad te exemplar dirigam, quod a me olim translatum, & nulli alii traditum, a supradicto fratre peruerse editum est. Accipe igitur, quod petisti; sed ita,

ita, ut ſcias deteſtanda tibi in eis eſſe quamplurima; &, iuxta ſermonẽ Domini, inter ſcor- Luc. 10
piones & colnbros incedendum: ut eſt illud ſtatim in primo uolumine: Chriſtum filium
Dei non natum eſſe, ſed factum: Deum patrem per naturam inuiſibilem, etiam a filio non
uideri: Filium, qui ſit imago inuiſibilis patris, comparatum patri, nõ eſſe ueritatem: apud
nos autem, qui Dei omnipotentis non poſſumus recipere ueritatem, imaginariam ueritatem
uideri; ut maieſtas ac magnitudo maioris, quodam modo circumſcripta ſentiatur in fi-
lio: Deum patrem eſſe lumen incomprehenſibile: Chriſtum collatione patris, ſplendorem
eſſe perparuum, qui apud nos pro imbecillitate noſtra magnus eſſe uideatur. Duarum ſta-
tuarum, maioris, & paruulæ; unius, quæ mundum impleat, & magnitudine ſua quodam
modo inuiſibilis ſit; & alterius, quæ ſub oculos cadat; ponit exemplum, priori patrem, po-
ſteriori filium comparans. Deum patrem omnipotentem appellat bonum, & perfectæ boni
tatis: Filium non eſſe bonum, ſed auram quandam & imaginem bonitatis: ut non dicatur
abſolute bonus, ſed cum additamento paſtor bonus: & cetera. Tertium dignitate, & ho-
nore poſt patrem & filium, aſſerit ſpiritum ſanctum. de quo cum ignorare ſe dicat, utrum
factus ſit, an infectus; in poſterioribus, quid de eo ſentiret, expreſſit, nihil abſque ſolo Deo
patre infectum eſſe confirmans. Filium quoque minorem patre, eo quod ſecundus ab illo
ſit, & ſpiritum ſanctum inferiorem filio, in ſanctis quibuſque uerſari. atque hoc ordine ma-
iorem patris fortitudinem eſſe, quam filii & ſpiritus ſancti: & rurſum maiorem filii fortitu-
dinem eſſe, quam ſpiritus ſancti: & conſequenter ipſius ſancti ſpiritus maiorem eſſe uirtutẽ
ceteris, quæ ſancta dicuntur. Cumq. ueniſſet ad rationabiles creaturas, & dixiſſet eas per
negligentiam ad terrena corpora eſſe delapſas; etiam hoc addidit: Grandis negligentiæ, at-
que deſidiæ eſt, intantum unumquemque defluere, atque euacuari, ut ad uitia ueniens, ir-
rationabilium iumentorum poſſit craſſo corpore colligari. Et in conſequentibus: Quibus,
inquit, moti diſputationibus, arbitramur ſua ſponte alios eſſe in numero ſanctorum, & mi
niſterio Dei; alios ob culpam propriam de ſanctimonia corruentes, in tantam negligentiam
corruiſſe, ut etiam in contrarias fortitudines uerterẽtur: rurſumq. naſci ex fine principium,
& ex principio finem; & ita cuncta uariari, ut & qui nunc homo eſt, poſſit in alio mundo
dæmon fieri; & qui dæmon eſt, & negligentius egerit, in craſſiora corpora relegetur, ideſt,
ut homo fiat. Sicq. permiſcet omnia, ut de archangelo poſſit diabolus fieri, & rurſus diabo
lus in angelum reuertatur. Qui uero fluctuauerint, & motis pedibus nequaquã corruerint,
ſubiicientur omnino diſpenſandi, & regendi, atque ad meliora gubernandi principatibus,
poteſtatibus, thronis, dominationibus: & forſitan ex his hominum cõſtabit genus in uno
aliquo ex mundis; quando, iuxta Eſaiam, cælum & terra noua fient. Qui uero non fuerint Eſa. 65
meriti, ut per genus hominum reuertantur ad priſtinum ſtatum; fient diabolus, & angeli
eius, & peſſimi dæmones; ac pro uarietate meritorum in ſingulis mundis diuerſa officia ſor
tientur. Ipſosq. dæmones, ac rectores tenebrarum in aliquo mundo, uel mundis, ſi uolue-
rint ad meliora conuerti, fieri homines, & ſic ad antiquum redire principium: ita dumta-
xat, ut per ſupplicia, atque tormenta, quæ uel multo uel breui tempore ſuſtinuerint, in ho
minum eruditi corporibus, rurſum ueniant ad angelorum faſtigia: Ex quo conſequenti ra-
tione monſtrari, omnes rationabiles creaturas ex hominibus poſſe fieri, non ſemel & ſubi-
to, ſed frequentius: nosq. & angelos, futuros dæmones, ſi egerimus negligentius, & rur-
ſum dæmones, ſi uoluerint capere uirtutes, peruenire ad angelicam dignitatem. Corpora-
les quoque ſubſtãtias penitus dilapſuras: aut certe in fine omnium hoc eſſe futura corpora,
quod nunc eſt æther, & cælum, & ſi quod aliud corpus ſincerius & purius intelligi poteſt.
Quod cum ita ſit; quid de reſurrectione ſentiat, perſpicuum eſt. Solem quoque, & lunã, &
aſtra cetera, eſſe animantia; immo quo modo nos homines ob quædam peccata his ſumus
circumdati corporibus, quæ craſſa ſunt, & pigra; ſic & cæli luminaria, talia uel talia accepiſ
ſe corpora, ut uel plus uel minus luceant; & dæmones, ob maiora delicta, aereo corpore
eſſe ueſtitos: Omnem creaturam, ſecundum Apoſtolum, uanitati eſſe ſubiectam, & libera- Rom. 8
ri in reuelationem filiorum Dei. Ac ne quis putet noſtrum eſſe quod dicimus, ipſius uerba
ponamus: In fine atque conſummatione mundi, quando uelut de quibuſdam repagulis at-
que carceribus miſſæ fuerint a Domino animæ, & rationabiles creaturæ, alias earũ tardius
incedere ob ſegnitiem, alias pernici uolare curſu propter induſtriam. Cumq. omnes liberũ
habeant arbitrium, & ſponte ſua uel uirtutes poſſint capere, uel uitia: illæ multo in peiori
condicione erunt, qnam nunc ſunt; hæ ad meliorem ſtatum peruenient: quia diuerſi mo-
tus, & nariæ uoluntates in utramque partem diuerſum accipient ſtatum, ideſt, ut angeli
homines, uel dæmones, & rurſum ex his homines uel angeli fiant. Cumq. omnia uario
ſermone

fermone tractaſſet, aſſerens diabolum non incapacem eſſe uirtutis, & tamen necdum uelle capere uirtutem; ad extremnm ſermone latiſſimo diſputauit, angelum, ſiue animam, aut certe dæmonem, quos unius aſſerit eſſe naturæ, ſed diuerſarum uoluntatum, pro magnitudine negligentiæ, & ſtultitiæ iumentum poſſe fieri; & pro dolore pœnarum & ignis ardore, magis eligere ut brutum animal ſit, & in aquis habitet & fluctibus, ac corpus aſſumere huius uel illius pecoris: ut nobis non ſolum quadrupedum, ſed & piſcium corpora ſint timēda. Et ad extremum, ne teneretur Pythagorici dogmatis reus, qui aſſerit μετεμψύχωσιν, poſt tam nefandam diſputationem, qua lectoris animum uulnerauit; Hæc, inquit, iuxta noſtrā ſententiam non ſint dogmata, ſed quæſita tantum, atque proiecta; ne penitus intractata uiderentur. In ſecundo autē libro mundos aſſerit innumerabiles, non, iuxta Epicurum, uno tēpore plurimos, & ſui ſimiles, ſed, poſt alterius mundi finem, alterius eſſe principium: et ante hunc noſtrum mundum, alium fuiſſe mundum; & poſt hunc alium eſſe futurū, & poſt illum alium, rurſumq. ceteros poſt ceteros. Et dubitat utrū futurus ſit mundus alteri mundo ita ex omni parte conſimilis, ut nullo inter ſe diſtare uideantur: an certe numquam mundus alteri mundo ex toto indiſcretus & ſimilis ſit futurus. Rurſumq. poſt modicum, Si omnia, inquit, (ut ipſe diſputationis ordo compellit) ſine corpore uixerint, conſumetur corporalis uniuerſa natura; & redigetur in nihilum, quæ aliquando facta eſt de nihilo; eritq. tempus, quo uſus eius iterum neceſſarius ſit. Et in conſequentibus: Sin antem, ut ratione &
1.Cor.15 ſcripturarum auctoritate monſtratum eſt, corruptiuum hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem: abſorbebitur mors in uictoriam, & corruptio in incorruptionem: & forſitan omnis corporea natura tolletur e medio, in qua ſola poteſt mors operari. Et poſt paululum: Si hæc non ſunt contraria fidei, forſitan ſine corporibus aliquando uiuemus. Sin autem, qui perfecte ſubiectus eſt Chriſto, abſque corpore intelligitur; omnes autem ſubiiciendi ſunt Chriſto: & nos erimus ſine corporibus, quando ei ad perfectum ſubiecti fuerimus. Et in eodem loco: Cum ſubiecti fuerint omnes Deo, omnes depoſituri ſunt corpora: & tunc corporalium rerum uniuerſa natura ſoluetur in nihilum: Quæ ſi ſecundo neceſſitas poſtularit, ob lapſum rationabilium creaturarum rurſus exiſtet. Deus enim in certamen & luctam animas dereliquit, ut intelligant plenam conſummatamq. uictoriam non ex propria ſe fortitudine, ſed ex Dei gratia conſecutas. Et iccirco arbitror pro uarietate cauſarum diuerſos mundos fieri; & elidi errores eorum, qui ſimiles ſui mundos eſſe contendunt. Et iterum: Triplex ergo ſuſpicio nobis de fine ſuggeritur: e quibus quæ uera & melior ſit, lector inquirat. Aut enim ſine corpore uiuemus, cum ſubiecti Chriſto ſubiiciemur Deo, & Deus fuerit omnia in omnibus: aut, quo modo Chriſto ſubiecta, cum Ipſo Chriſto ſubiicientur Deo, & in unum fœdus arctabuntur; ita omnis ſubſtantia redigetur in optimam qualitatem, & diſſoluetur in ætherem, quod purioris ſimplicioriſq. naturæ eſt: aut certe ſphæra illa, quam ſupra appellauimus ἀπλανῆ, & quidquid illius circulo continetur, diſſoluetur in nihilum: illa uero, qua ἀντίζωνη ipſa tenetur, & cingitur, nocabitur terra bona: neenon & altera ſphæra, quæ hanc ipſam terram circumdabit uertigine, & dicitur cælum, in ſanctorum habitaculum conſeruabitur. Cum hæc dicat, nonne manifeſtiſſime gentium ſequitur errores; & philoſophorum deliramenta ſimplicitati ingerit Chriſtianæ? Et in eodem libro. Reſtat, ut inuiſibilis ſit Deus. ſi autem inuiſibilis per naturam eſt, neque ſaluatori uiſibilis erit. Et in inferioribus: Nulla alia anima, quæ ad corpus deſcēdit humanum, puram & germanam ſimilitudinem ſigni in ſe prioris expreſſit, niſi illa, de
Ioan.10 qua ſaluator loquitur: Nemo tollet animam meam a me, ſed ego pono eam a me ipſo. Et in alio loco: Vnde cum infinita cautione tractandum eſt, ne forte, cnm animæ ſalutem fuerint conſecutæ, & ad beatam uitam peruenerint, animæ eſſe deſiſtant. ſicut enim uenit Do-
Luc.19 minus atque ſaluator quærere & ſaluum facere quod perierat, ut perditum eſſe deſiſtat, ſic anima, quæ perierat, & ob cuius ſalutem uenit Dominus, cum ſalua facta fuerit, anima eſſe ceſſabit. Illud quoque pariter requirendum, utrum, ſicut perditum aliquando non fuit perditum, & erit tempus quando perditum non erit; ſic & anima aliquando fuerit non anima, & fore tempus, quando nequaquam anima perſeueret. Et poſt multum de anima tractatum hæc intulit. νοῦς, ideſt, mens corruens, facta eſt anima: & rurſum anima inſtructa uirtutibus mens fiet. Quod & de anima Eſau ſcrutantes poſſumus inuenire, propter antiqua peccata eum in deteriori uita eſſe damnatum. Et de cæleſtibus requirendum eſt, quod non eo tempore, quo factus eſt mundus, ſolis anima, uel quodcumque eam appellari oportet, eſſe cœperit, ſed antequam lucens illud & ardens corpus intraret. De luna & ſtellis ſimiliter ſentiamus; quod ex cauſis præcedentibus, licet inuite compulſæ ſint, ſubiici uanitati,

ob præ-

ob præmia futurorum; non suam facere, sed creatoris uoluntatem, a quo in hæc officia distributæ sunt. Ignis quoque gehennæ & tormenta, quæ scriptura sancta peccatoribus comminatur, non punit in suppliciis, sed in conscientia peccatorum, quando dei uirtute & potentia omnis memoria delictorum ante oculos nostros ponitur; et ueluti ex quibusdam seminibus, in anima derelictis, uniuersa uitiorum seges exoritur; et quidquid feceramus in uita, uel turpe, uel impium, omnis eorum in conspectu nostro pictura describitur; ac præteritas uoluptates mens intuens conscientiæ, punitur ardore, & pœnitudinis stimulis confoditur. Et iterum: Nisi forte corpus hoc pingue, atque terrenum, caligo, & tenebræ nominandæ sunt; per quod, consummato hoc mundo, cum necesse fuerit in alium transire mundum, rursum nascendi sumet exordia. Hæc dicens, perspicue μετεμψύχωσιν Pythagoræ Platonisq. defendit. Et in fine secundi uoluminis de perfectione nostra disputans, intulit: Cumq. intantum profecerimus, ut nequaquam carnes & corpora, forsitan ne animæ quidem fuerimus, sed mens & sensus ad perfectum ueniens, nulloq. perturbationum nubilo caligans, intuebitur rationabiles intelligibilesq. substantias, facie ad faciem. In libro quoque tertio hæc uitia continentur. Sin autem semel recipimus, quod ex præcedentibus causis aliud uas in honorem, aliud in contumeliam sit creatum: cur non recurramus ad animæ arcanum, & intelligamus eam egisse antiquitus, propter quod in altero dilecta, in altero odio habita sit, antequam in Iacob corpore supplantaret, & in Esau planta teneretur a fratre? Et iterum: Vt autem aliæ animæ fierent in honorem, aliæ in contumeliam, materiarum causarumq. merita præcesserunt. Et in eodem loco: Iuxta nos autem ex præcedentibus meritis, uas, quod in honorem fuerit fabricatum, si non dignum uocabulo suo opus fecerit, in alio sæculo fiat uas contumeliæ: & rursum uas illud, quod ex anteriori culpa contumeliæ nomen acceperat, si in præsenti uita corrigi uoluerit, in noua creatione fiet uas sanctificatum, & utile Domino, in omne opus bonum paratum. Statimq. subiungit: Ego arbitror posse quosdam homines, a paruis uitiis incipientes, ad tantam nequitiam peruenire; si tamen noluerint ad meliora conuerti, & pænitentia emendare peccata; ut & contrariæ fortitudines fiant, et rursum ex inimicis contrariisq. uirtutibus, intantum quosdam per multa tempora uulneribus suis adhibere medicinam, & fluentia prius delicta constringere, ut ad locum transeant optimorum. Sæpius diximus, in infinitis perpetuisq. sæculis, in quibus anima subsistit, & uiuit, sic nonnullas earum ad peiora corruere, ut ultimum malitiæ locum teneant; & sic quasdam proficere, ut de ultimo malitiæ gradu ad perfectam ueniant consummatamq. uirtutem. Quibus dictis, conatur ostendere & homines, idest, animas posse fieri dæmones, & rursum dæmones in angelicam redigi dignitatem. Atque in eodem uolumine. Sed & hoc requirendum, quare humana anima nunc ab his, nunc ab aliis uirtutibus ad diuersa moueatur. Et putat quorundam, antequam uenirent in corpora, merita præcessisse: ut est illud Ioannis exultantis in utero matris suæ, quando, ad uocem salutationis Mariæ, indignam se consabulatione eius Elizabet confitetur. Statimq. subiungit: Et econtrario paruuli licet & pene lactentes malis replentur spiritibus, & in diuinos atque hariolos inspirantur, intantum, ut etiam dæmon Pythonicus quosdam a tenera ætate possideat: quos derelictos esse apud prouidentiam Dei, cum nihil tale fecerint, ut istiusmodi insaniam sustinerent, non est eius, qui nihil uult absque Deo fieri, & omnia illius iustitia gubernari. Rursumq. de mundo, Nobis autem, inquit, placet, & ante hunc mundum alium fuisse mundum; & post istum, alium futurum. Vis discere, quod post corruptionem huius mundi alius sit futurus? audi Esaiam loquentem: Erit cælum nouum, & terra noua; quæ ego facio permanere in conspectu meo. Vis nosse, quod ante fabricam istius mundi, alij mundi in præterito fuerint? ausculta Ecclesiasten: Quid est, quod fuit? ipsum, quod erit. Et quid est, quod factum est? ipsum, quod futurum est. Et non est omne nouum sub sole, quod loquatur, & dicat: Ecce hoc nouum est: iam enim fuit in sæculis pristinis, quæ fuerunt ante nos. Quod testimonium non solum fuisse, sed futuros mundos esse testatur; non quod simul & pariter omnes fiant, sed alius post alium. Statimq. subiungit. Diuinitus habitaculum, & ueram requiem apud superos existimo intelligi: in qua creaturæ rationabiles commorantes antequam ad inferiora descenderent, & de inuisibilibus ad uisibilia commigrarent, ruentesq. ad terram, crassis corporibus indigerent, antiqua beatitudine fruebantur. unde cõditor Deus fecit eis congrua humilibus locis corpora, & mundum istum uisibilem fabricatus est; ministrosq. ob salutem & correptionem eorum, qui ceciderunt, misit in mundum; ex quibus alij certa obtinerent loca, & mundi necessitatibus obedirent; alij iniuncta sibi officia, singulis quibusque temporibus, quæ nouit artifex Deus, sedula mente tractarent. et ex his subli miora

Rom.9 Gen.25 2.Tim.2 Luc.1 Esa.65 Eccl.1

Rom.8 miora mundi loca, sol & luna & stellæ, quæ ab Apostolo creatura dicitur, acceperunt. quæ creatura uanitati subiecta est, eo quod crassis circumdata corporibus, & aspectui pateat, et tamen non sponte subiecta est uanitati, sed propter uoluntatem eius, qui eam subiecit in spe. Et iterum: Alij uero in singulis locis, atque temporibus, quæ solus artifex nouit, mundi gubernaculis seruiunt, quos angelos eius esse credimus. Est post paululum: Quem rerũ ordinem totius mundi regit prouidentia, dum aliæ uirtutes de sublimioribus corruunt, aliæ paulatim labuntur in terras. Istæ uoluntariæ descendunt, aliæ præcipitantur inuitæ. Hæ sponte suscipiunt ministeria, ut ruentibus manum porrigant: illæ coguntur ingratæ, ut tanto tempore in suscepto officio perseuerent. Et iterum: Ex quo sequitur, ut ob uarios motus uarij creentur & mundi; & post hunc, quem incolimus, alius multo dissimilis mundus fiat. Nullusq. alius diuersis casibus & profectibus, uel uirtutum præmiis, uel uitiorum suppliciis, & in præsenti, & in futuro, atque in omnibus & retro, & postea temporibus potest merito dispensare, & ad unum rursum finem cuncta pertrahere, nisi solus conditor omnium Deus, qui scit causas, propter quas alios permittat sua perfrui uoluntate, & de maioribus ad ultima delabi, alios incipiat uisitare, et gradatim, quasi manu data, ad pristinum retrahere statum, & in sublimibus collocare. Cumq. de fine disputare cœpisset, hæc intulit: Quia, ut crebro iam diximus, principium rursus ex fine generatur, quæritur utrum & tunc futura sint corpora, an sine corporibus aliquando uiuendum sit, cum redacta in nihilum fuerint, & incorporalium uita incorporalis esse credenda sit; qualem & Dei nouimus. Nec dubium est, quin, si omnia corpora ad mundum istum sensibilem pertineant, quæ appellan-

Rom.1 tur ab Apostolo uisibilia, futura sit uita incorporalium in corporalis. Et Paulo post: Illud

Rom.8 quoque, quod ab eodem Apostolo dicitur: Omnis creatura liberabitur a seruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei: sic intelligimus, ut primam creaturam rationabilium & incorporalium esse dicamus, quæ non seruiat corruptioni, eo quod non sit uestita corporibus; &, ubicumque corpora fuerint, statim corruptio subsequatur. Postea autem liberabitur de seruitute corruptionis, quando receperint gloriam filij Dei, & Deus fuerit omnia in omnibus. Et in eodem loco: Vt autem incorporeum finem omnium rerum esse

Ioan.18 credamus, illa nos saluatoris oratio prouocat, in qua ait: Vt, quo modo ego & tu unum sumus, sic & isti in nobis unum sint. Etenim scire debemus, quid sit Deus, & quid sit futurus in fine saluator; & quo modo in sanctis similitudo patris & filij repromissa sit; quo modo in se illi unum sunt, sic & isti in eis unum sint. Aut enim suscipiendum est, uniuersitatis Deum uestiri corpore, & quo modo nos carnibus, sic illum qualibet materia circumdari; ut similitudo uitæ Dei, in fine sanctis possit æquari: aut, si hoc indecens est, maxime apud eos, qui saltem ex minima parte Dei sentire cupiunt maiestatem, & ingenitæ atque omnia excedentis naturæ gloriam suspicari; e duobus alterum suscipere cogimur, ut aut desperemus similitudinem Dei, si eadem semper sumus corpora habituri; aut, si beatitudo nobis eiusdem cum Deo uitæ promittitur, eadem, qua uiuit Deus, nobis condicione uiuendum est. Ex quibus omnibus approbatur, quid de resurrectione sentiat, & quod omnia corpora interitura confirmet, ut simus absque corporibus, quo modo prius fuimus, antequam crassis corporibus uestiremur. Rursumq. de mundorũ uarietate disputans, & uel ex angelis dæmones, uel de dæmonibus angelos siue homines futuros esse contestans, & econtrario ex hominibus dæmones, & omnia ex omnibus, sententiam suam tali fine confirmat. Nec dubium est, quin, post quædam interualla temporum, rursus materia subsistat, et corpora fiant, & mundi diuersitas construatur, propter uarias uoluntates rationabilium creaturarum, quæ post perfectam beatitudinem usque ad finem omnium rerum paulatim ad inferiora dilapsæ, tantam malitiam receperunt, ut in contrarium uerterentur; dum nolunt seruare principium, & incorruptam beatitudinem possidere. Nec hoc ignorandum, quod multæ rationabiles creaturæ usque ad secundum & tertium & quartum mundum seruent principium, nec mutationi in se locum tribuant: aliæ uero tam parum de pristino statu amissuræ sint, ut pene nihil perdidisse uideantur: & nonnullæ, grandi ruina, in ultimum præcipitandæ sint barathrum. Nouitq. dispensator omnium Deus, in condicione mundorum singulis abuti iuxta meritum, & opportunitates, & causas, quibus mundi gubernacula sustentantur, & initiantur; ut, qui omnes uicerit nequitia, & penitus se terræ coæquauerit, in alio mundo, qui postea fabricandus est, fiat diabolus, principium plasmationis Domini: ut illudatur ei ab angelis, qui exordij amisere uirtutem. Quibus dictis, quid aliud conatur ostendere, nisi huius mundi homines peccatores, in alio mundo posse diabolum, & dæmones fieri? et rursum nunc dæmones, in alio mundo posse uel angelos, uel homines procreari? Et post di-

post disputationem longissimam, qua omnem creaturam corpoream in spiritualia corpora & tenuia dicit esse mutandam, cunctamq. substantiam in unum corpus mundissimum, & omni splendore purius conuertendam, & talem, qualem nunc humana mens non potest cogitare, ad extremum intulit: Et erit Deus omnia in omnibus, ut uniuersa natura corporea redigatur in eam substantiam, quæ omnibus melior est, in diuinã scilicet, qua nulla est melior. In quarto quoque libro, qui operis eius extremus est, hæc ab Ecclesia Christi damnanda interserit. Et forsitan, quo modo in isto mundo qui moriuntur separatione carnis & animæ, iuxta operum differentiam diuersa apud inferos obtinẽt loca: sic, qui de cælestis Hierusalem, ut ita dicam, administratione moriuntur, ad nostri mũdi inferna descendunt, ut, pro qualitate meritorum, diuersa in terris possideant loca. Et iterum: Et quia comparauimus, de isto mundo ad inferna pergentes animas, ijs animabus, quæ de superiori cælo ad nostra habitacula peruenientes quodam modo mortuæ sunt; prudenti inuestigatione rimandum est, an hoc ipsum possimus etiam in natiuitate dicere singularum; ut, quo modo quæ in ista terra nostra nascuntur animæ, uel de inferno rursum, meliora cupientes, ad superiora ueniunt, & humanum corpus assumunt, uel de melioribus locis ad nos usque descendunt, sic & ea loca, quæ supra sunt in firmamento, aliæ animæ possideant, quæ de nostris sedibus ad meliora proficiant; aliæ, quæ de cælestibus ad firmamentum usque delapsæ sunt, nec tantum fecere peccatum, ut ad loca, quæ incolimus, truderentur. Quibus dictis, nititur approbare, & firmamentum, idest, cælum, ad comparationem superioris cæli esse inferos; & hanc terram, quam incolimus, collatione firmamenti inferos appellari; & rursum, ad comparationem inferorum; qui subter nos sunt, nos cælum dici; ut, quod alijs infernus est, alijs cælum sit. Nec hac disputatione contentus, dicit in fine omnium rerum, quando ad cælestem Hierusalem reuersuri sumus, aduersariarum fortitudinum contra populum Dei bella consurgere; ut non sit eorum otiosa uirtus, sed exerceantur ad prœlia, & habeant materiam roboris, quam consequi non possint, nisi fortes primum aduersariis restiterint; quos ratione, & ordine, & solertia repugnandi, in libro Numerorum legimus Num.10
esse superatos. Cumq. dixisset iuxta Ioannis Apocalypsim, euangelium sempiternum, idest, 26.33
futurum in cælis, tantum præcedere hoc nostrum euangelium, quantum Christi prædicatio legis ueteris sacramenta; ad extremum intulit, (quod & cogitasse sacrilegum est) pro salute dæmonum Christum etiam in aere, & in supernis locis esse passurum. Et licet ille non dixerit, tamen, quod consequens sit, intelligitur: sicut pro hominibus homo factus est, ut homines liberaret; sic & pro salute dæmonum Deum futurum, quod sunt il, ad quos uenturus est liberandos. Quod ne forsitan de nostro sensu putemur asserere, ipsius uerba ponenda sunt. Sicut enim per umbram euangelii, umbram legis impleuit: sic, quia omnis lex exemplum & umbra est cærimoniarum cælestium, diligentius requirendum, utrum recte intelligamus, legem quoque cælestem, & cærimonias superni cultus plenitudinem non habere, sed indigere euangelii ueritate, quod in Ioannis Apocalypsi euangelium legimus sempiternum, ad comparationem uidelicet huius nostri euangelii, quod temporale est, & in transituro mundo ac sæculo prædicatum. Quod quidem etiam si usque ad passionem Domini saluatoris inquirere uoluerimus; quamquam audax & temerarium sit, in cælo eius quærere passionem; tamen, si spiritualia nequitiæ in cælestibus sunt, & non erubescimus crucem Domini confiteri propter destructionem eorum, quæ sua passione destruxit; cur timeamus, etiam in supernis locis, in consummatione sæculorum aliquid simile suspicari, ut omnium locorum gentes illins passione saluentur? Rursumq. blasphemans de filio sic locutus est: Si enim patrem cognoscit filius; uidetur in eo, quod nouit patrem, posse eum comprehendere: ut, si dicamus artificis animum artis scire mensuram. Nec dubium, quin, si pater sit in filio, comprehendatur ab eo, in quo est. Sin autem comprehensionem eam dicimus, ut non solum sensu quis & sapientia comprehendat, sed & uirtute, & potentia cuncta teneat, qui cognouit: non possumus dicere, quod comprehendat filius patrem; pater uero omnia comprehendit. Inter omnia autem & filius est, ergo & filium comprehendit. Et ut sciremus causas, quibus pater comprehendat filium, & filius patrem non queat comprehendere; hæc uerba subnectit. Curiosus lector inquirat, utrum ita a semet ipso cognoscatur pater, quo modo cognoscitur a filio: sciensq. illud, quod scriptum est: Pater, Ioan.14
qui me misit, maior me est: in omnibus uerum esse contendet, ut dicat, & in cognitione filio patrem esse maiorem, dum perfectius & purius a semet ipso cognoscitur, quam a filio. Μετεμψύχωσιν quoque & abolitionem corporum, per hoc rursum sentire conuincitur. Si quis autem potuerit ostendere, incorporalem rationabilemq. naturam, cum expoliauerit se corpore,

corpore, uiuere per semet ipsam; & in peiori condicione esse, quando corporibus uestitur; in meliori, quando illa deponit: nulli dubium est, corpora non principaliter subsistere, sed per interualla, & ob uarios motus rationabilium creaturarum nunc fieri; ut, qui his indigent, uestiantur; & rursum, cum illa deprauatione lapsos se ad meliora correxerint, dissol ui in nihilum; & hac semper successione uariari. Et ne paruam putaremus impietatem esse eorum, quæ præmiserat, in eiusdem uoluminis fine coniungit: omnes rationabiles naturas, idest, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, angelos, potestates, dominationes, ceterasq. uirtutes, ipsum quoque hominem secundum animæ dignitatem unius esse substantiæ. Intellectualem, inquit, rationabilemq. naturam sentit Deus, & unigenitus Filius eius, & Spiritus sanctus; sentiunt angeli, & potestates, ceteræq. uirtutes; sentit interior homo, qui ad
Gen.1 imaginem & similitudinem Dei conditus est. ex quo concluditur, Deum, & hæc quodam modo unius esse substantiæ. Vnum addit uerbum. Quodam modo, ut tanti sacrilegii crimen effugeret; & qui in alio loco Filium & Spiritum sanctum non uult de patris esse substātia, ne diuinitatem in partes secare uideatur; naturam omnipotentis Dei angelis hominibusq. largitur. Cum hæc ita se habeant; quæ insania est, paucis de Filio & Spiritu sancto commutatis, quæ apertam blasphemiam præferebant, cetera, ita ut scripta sunt, protulisse in medium, & impia uoce laudasse; cum utique & illa, & ista de uno impietatis fonte processerint? Aduersum omnia scribere, nec huius est temporis; & omnes, qui aduersus Ariū, & Eunomium, Manichæumq. & diuersas scripserunt hæreses, his quoque impietatibus re-
Exod.12 spondisse credendi sunt. Quisquis igitur hos uoluerit legere libros, & calciatis pedibus ad terram repromissionis pergere, necubi a serpentibus mordeatur, & arcuato scorpii uulnere uerberetur; legat prius hunc librum; &, antequam ingrediatur uiam, quæ sibi cauenda sint, nouerit.

ARGVMENTVM.

Epiphanius, Salamina Cypri Episcopus, et intimus D. Hieronymi, a quo epistola uersa est, amicus, excusat se Ioanni Episcopo Hierosolymitano, quod Presbyterum ordinarit in eius diœcesi, ipso inconsulto. Deinde, ut ab Origenis erroribus, quos multos interea recenset, caueat, hortatur. Postremo, cur uelum ad ecclesiæ fores pendens, in quo hominis imago depicta erat, sciderit, rationem reddit.

EPIPHANIVS IOANNI EPISCOPO Hierosolymorum.

EPISTOLA LX.

DOMINO, dilectissimo fratri, Ioanni episcopo Epiphanius. Oportebat nos, dilectissime, clericatus honore non abuti in superbiam, sed custodia mandatorum Dei & obseruatione diligentissima hoc esse, quod dicimur. Si enim sancta scri-
Hier.12 ptura loquitur: cleri eorum non proderunt eis: quæ arrogantia clericatus conducere nobis poterit, qui non solum cogitatione & sensu, uerum etiam sermone peccamus? Audiui quippe quod tumeas contra nos, & irascaris, & miniteris scribere in extremos fines terræ, ut loca prouinciasq. non nominem. Et ubi est Dei timor, qui nos debet illo tre
Matth.5 more concutere, qui dictus est a Domino: Si quis irascitur fratri suo sine causa, reus erit iudicio? Non quod magnopere curem, si scribas quod placuerit. scribebantur enim & epi-
Esa.8 stolæ biblynæ iuxta Esaiam: & mittebātur super aquas, quæ cito cum sæculo transeunt. Nihil tibi nocuimus, nihil iniuriæ fecimus, nec quidqnam uiolenter extorsimus. In monasterio fratrum, & fratrum peregrinorum, qui prouinciæ nihil tuæ deberent, & propter nostrā paruitatem & litteras, quas ad eos crebro direximus, communionis quoque tuæ cœperunt habere discordiam, ne uiderentur quadam duritia & conscientia nostra, antiquæ fidei ab Ecclesia separari, ordinauimus diaconum: & postquam ministrauit, rursum presbyterum: super quo debueras gratulari, intelligens quod ob Dei timorem hoc fumus facere compulsi: maxime cum nulla sit diuersitas in sacerdotio Dei, & ubi utilitati Ecclesiæ prouidetur. Nā etsi singuli ecclesiarum episcopi habent sub se ecclesias, quibus curam uidentur impendere, & nemo super alienam mensuram extenditur: tamen præponitur omnibus caritas Christi, in qua nulla simulatio est: nec considerandum, quid factum sit, sed quo tempore, & quo modo

modo, & in quibus, & quare factum sit. Cum enim uidissem, quia multitudo sanctorum fratrum in monasterio consisteret; & sancti presbyteri Hieronymus & Vincentius propter uerecundiam & humilitatem nollent debita nomini suo exercere sacrificia, & laborare in hac parte ministerii, quæ Christianorum præcipua salus est; inuenire autem & comprehendere serum Dei non posses, qui te, eo quod graue onus sacerdotii nollet suscipere, sæpe fugiebat; sed nec alius quis episcoporum facile eum reperiret: unde & satis miratus sum, quo modo dispensatione Dei ad nos uenerit cum diaconis monasterii, & ceteris fratribus, ut mihi satisfaceret, quia nescio quid aduersum eos habebam tristitiæ: cum igitur celebraretur collecta in ecclesia uillæ, quæ est iuxta monasterium nostrum, ignorantem eum, & nullam penitus habentem suspicionem, per multos diaconos apprehendi iussimus, & teneri os eius; ne forte, liberari se cupiens, adiuraret nos per nomen Christi: & primum diaconum ordinauimus, proponentes ei timorem Dei, & compellentes ut ministraret. ualde quippe obnitebatur, indignum se esse contestans. Vix ergo compulimus eum, & persuadere potuimus testimoniis scripturarum, & propositione mandatorum Dei. Et cum ministraret in sanctis sacrificiis, rursus eum, ingenti difficultate tento ore eius, ordinauimus presbyterum: & iisdem uerbis, quibus antea suaseramus, impulimus ut sederet in ordine presbyterii. Post hæc scripsimus ad sanctos presbyteros monasterii, & ceteros fratres: & increpauimus eos, quare non scripsissent super eo, cum ante annum multos eorum queri audissem, cur non haberent, qui sibi Domini sacramenta conficerent, & illum omnes suo poscerent testimonio, & grandem utilitatem in commune monasterii testarentur: quare tunc, reperta opportunitate, non scripsissent nobis, neque super ordinatione eius aliquid poposcissent. Hæc ita acta sunt, ut locutus sum, in caritate Christi, quam te erga paruitatem nostram habere credebam: quamquam in monasterio ordinauerim, & non in parochia, quæ tibi subiecta sit. O uere benedicta episcoporum Cypri mansuetudo, & bonitas, & nostra rusticitas sensu tuo & arbitratu digna misericordia Dei. Nam multi episcopi communionis nostræ & presbyteros in nostra ordinauerunt prouincia, quos nos comprehendere non potueramus; & miserunt ad nos diaconos & hypodiaconos, quos suscepimus cum gratia. et ipse cohortatus sum beatæ memoriæ Philonem episcopum, & sanctum Theoprobum, ut in ecclesiis Cypri, quæ iuxta se erant, ad meæ autem parochiæ uidebantur ecclesiam pertinere, eo quod grandis esset, & late patens prouincia, ordinarent presbyteros, & Christi Ecclesiæ prouiderent. Numquam autem ego ordinaui diaconissas, & ad alienas misi prouincias, neque feci quidquam ut Ecclesiam scinderem. Quid ergo tibi uisum est, sic grauiter intumescere, & iactari contra nos pro opere Dei, quod in ædificationem, & non in destructionem fratrum factum est? Sed & illud uehementer admiratus sum, quod meis locutus es clericis, asserens te per sanctum presbyterum & abbatem monachorum Gregorium mandasse mihi, ne quemquam ordinarem; & ego hoc pollicitus sim, dicens: Numquid iuuenis sum, aut canones ignoro? Audi igitur ueritatem in sermone Dei, me hoc nec audisse, nec nosse, nec istius sermonis penitus recordari. Suspicatus autem sum, ne forsitan inter multa quasi homo oblitus essem: & ob hanc causam sanctum Gregorium sciscitatus sum, & Zenonem presbyterum, qui cum eo est. e quibus abbas Gregorius respondit, se hoc penitus ignorare: Zenon autem dixit, quia cum ei presbyter Ruffinus nescio quæ alia transitorie loqueretur, etiam hoc dixerit: Putas ne, aliquos ordinaturus est sanctus episcopus? Et hucusque stetisse sermonem. Ego autem Epiphanius nec audiui quidquam, nec respondi. Vnde, dilectissime, non te præueniat furor, nec occupet indignatio, nec frustra mouearis; & aliud dolens, te uertas ad alia, ut peccandi occasionem inuenisse uidearis. Quod propheta deuitans, Dominum precatur, dicens: Non declines cor meum in uerba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis. Psal.140 Illud quoque audiens admiratus sum, quod quidam, qui solent ultro citroq. portare rumusculos, & iis, quæ audierunt, semper addere, ut tristitias, & rixas inter fratres concitent, te quoque turbauerunt, & dixerunt, quod in oratione, quando offerimus sacrificia Deo, soleamus pro te dicere: Domine, præsta Ioanni ut recte credat. Noli nos intantum putare rusticos, ut hoc tam aperte dicere potuerimus. quamquam enim hoc in corde meo semper orem: tamen, ut simpliciter fatear, numquam in alienas aures protuli; ne te uiderer parui pendere, dilectissime. quando autem complemus orationem secundum ritum mysteriorum, & pro omnibus & pro te quoque dicimus: Custodi illum, qui prædicat ueritatem. Vel certe ita: Tu præsta Domine, & custodi, ut ille uerbum prædicet ueritatis: sicut occasio sermonis se tulerit, & habuerit oratio consequentiá. Quapropter obsecro te, dilectissime, & aduolutus pedibus tuis precor, præsta mihi, &

tibi, ut salueris, sicuti scriptum est, a generatione peruersa; & recede ab hæresi Origenis, &
a cunctis hæresibus, dilectissime. Video enim, quod propter hanc causam omnis uestra in-
dignatio concitata sit, quod dixerim uobis, Arii patrem, Originem scilicet, & aliarum hæ
reseon radicem, & parentem laudare non debeiis. Et cum uos rogarem, ne ita erraretis, &
monerem, contradixistis, & me ad tristitiam atque lacrymas adduxistis. Non solum autem
me, sed & alios plurimos catholicos, qui intererant. Inde, ut intelligo, hæc est omnis indi
gnatio, & iste furor. Et iccirco comminamini, quod mittatis aduersum me epistolas, ut
huc illucq. sermo uester discurrat; & propter defensionem hæreseos aduersum me odia susci
tantes, rumpitis caritatem, quam in uos habuimus; intantum, ut feceritis nos etiam pæni
tentiam agere, quare uobis communicauerimus, ita Origenis errores & dogmata defenden
Matth.5 tibus. Simpliciter loquor: nos, secundum quod scriptum est, nec oculo nostro parcimus,
ut non effodiamus eum, si nos scandalizauerit; nec manui, neque pedi, si nobis scandalum
fecerit, et uos ergo, siue oculi nostri, siue manus, siue pedes fueritis, similia sustinebitis.
quis enim catholicorum possit æquo animo sustinere, & eorum, qui fidem suam bonis ope-
ribus exornant, ut audiant Origenis doctrinam, atque consilium, & credant præclaræ illius
prædicationi: Non potest Filius uidere Patrem, neque Spiritus sanctus uidere Filium? Hæc
in libris περὶ ἀρχῶν scribuntur, his uerbis legimus, & ita locutus est Origenes. Sicut enim in
congruum est dicere, quod possit Filius uidere Patrem: sic inconsequens est opinari, quod
Spiritus sanctus possit uidere Filium. Illud quoque quis Origenem dicentē patiatur, quod
animæ, angeli fuerint in cælis; & postquam peccauerint in supernis, deiectas esse in istum
mundum; &, quasi in tumulos, & sepulcra, sic in corpora ista relegatas, pœnas antiquorum
luere peccatorum? & corpora credentium non templa Christi esse, sed carceres damnato-
rum? Exinde ueritatem historiæ, allegoriæ deprauans mendacio, infinita uerba multiplicat
& simplices quosque uaria persuasione supplantans, nunc asserit animas, iuxta Græcam ety-
mologiam, ψυχὰς ἀπὸ τοῦ ψύχεσθαι iccirco uocitatas, quia de cælestibus ad inferiora uenien-
tes, calorem pristinum amiserint: nunc corpus hoc, ob id iuxta Græcos δέμας, idest, uin-
culum, siue, iuxta aliam proprietatem, cadauer dici, quia animæ de cælo ruerint: a pleris-
que autem, secundum uariam Græci sermonis supellectilem, σῶμα, idest, corpus, σῆμα,
idest, monumentum interpretari; eo quod ita animam in se clausam habeat, quo modo se-
pulcra & tumuli cadauera mortuorum. Et si hoc uerum est, ubi est fides nostra? ubi præco-
nium resurrectionis? ubi apostolica doctrina, quæ in ecclesiis Christi hucusque perdurat?
Gen.1.9 ubi illa benedictio ad Adam, & ad semē eius, & ad Noe, & ad filios eius: Crescite, & multi
plicamini, & replete terram? Iam enim non erit benedictio, sed maledictio, iuxta Origenē,
qui angelos uertit in animas, & de sublimi fastigio dignitatis facit ad inferiora descendere;
quasi Deus generi humano non possit animas per benedictionem dare, nisi angeli peccaue-
rint, & tot in cælo sint ruinæ, quot in terra natiuitates. Dimittenda ergo nobis est do-
ctrina apostolorum, & prophetarum, & legis, & ipsius Domini saluatoris in euangelio
pertonantis. Econtrario Origenes præcipit, & legem dat, ut non dicam constringit di-
scipulos suos; ne quis oret in cælum ascendere; ne peius iterum peccans, quam in ter-
ris ante peccauerat, præcipitetur in mundum. Quamquam istiusmodi nugas & delira-
menta soleat ille scripturarum interpretatione peruersa, & aliud significante, quam quod
Psal.118 uerum est, affirmare, dicens: Priusquam a malitia humiliarer, ego deliqui. Et illud:
114 Reuertere anima mea in requiem tuam. Nec non & illud: Educ de carcere animam meam.
Psal.141 Et in alio loco: Confitebor Domino in regione uiuorum: cum alius proculdubio sensus
114 scripturæ diuinæ sit, quam ille in hæresim sua maligna interpretatione detorquet. Quod
faciunt & Manichæi, & Gnostici, & Hebionitæ, & Marcionis sectatores, & aliæ hæreses nu-
mero octoginta; quæ de purissimo scripturarum fonte assumentes testimonia, non ita in-
terpretantur ut scripta sunt, sed simplicitatem sermonis ecclesiastici, id uolunt significare,
quod ipsi sentiunt. Illud quoque, quod asserere nititur, doleam ne, an rideam, nescio.
Doctor egregius Origenes audet docere, diabolum id rursum futurum esse, quod fuerat;
& ad eandem rediturum dignitatem, & conscensurum regna cælorum. Pro nefas, quis tam
uecors, & stolidus, ut hoc recipiat, quod sanctus Ioannes Baptista, & Petrus, & Ioannes
apostolus & euangelista, & Esaias quoque, & Hieremias, & reliqui prophetæ coheredes fi-
ant diaboli in regno cælorum? Præterea friuolam eius expositionem super tunicis pelliceis,
Gen.3 quanto conatu, quantisq. egerit argumentis, ut tunicas pelliceas humana esse corpora cre-
deremus. qui inter multa ait: Numquid coriarius, aut scortisarius erat Deus, ut confice-
ret pelles animalium, & consueret ex eis tunicas pelliceas Adam & Euæ? Manifestum est,
ergo,

ergo, inquit, quod de corporibus nostris loquatur. Et si hoc ita est; quo modo legimus, ante pelliceas tunicas, & ante inobedientiam, & de paradiso ruinam Adam loquentem non secundum allegoriam, sed uere: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea? Aut unde assumptum est illud, quod diuinus sermo testatur: Et iniecit Deus soporem in Adam, & dormiuit; & sumpsit unam de costis eius; & adimpleuit pro ea carnem; & aedificauit costam, quam tulerat ex eo, illi in uxorē? Aut quae corpora contegebat Adam & Eua foliis ficus, postquam comederunt de arbore uetita? Quis autem patienter ferat Origenem, lubricis argumentationibus resurrectionem carnis huius negantem, sicut declarat manifestissime in uolumine explanationum primi psalmi, & in aliis multis locis? Aut quis audiat in tertio caelo donantem nobis Origenem paradisum; & illum, quem scriptura commemorat, de terra ad caelestia transferentem; & omnes arbores, quae scribuntur in Genesi, sic allegorice intelligentem; quod scilicet arbores, angelicae fortitudines sint; cum hoc ueritas non recipiat? neque enim dixit scriptura diuina: Deposuit Deus Adam & Euam in terram, sed eiecit eos de paradiso, & habitare fecit eos contra paradisum. Non ait, sub paradiso. Et posuit romphaeam flammeam, & Cherubin custodire introitum ligni uitae. Non dixit, ascensum. Et fluuius egrediebatur ex Eden. Non dixit, descendit ex Eden. Iste diuiditur in quattuor principia: nomen uni Phison, & nomen secundi Geon. Ego uidi aquas Geon, Aquas, quas his carneis oculis aspexi. Iste est Geon, quem Hieremias demonstrat, dicens: Quid uobis & uiae Aegypti, ut bibatis aquam Geon turbidam? Bibi & de magno flumine Euphrate aquas simpliciter, quas manu potes tangere, ore sorbere, non aquas spiritales. Vbi autem flumina sunt, quae & uidentur, & bibuntur, ibi consequens est quod & ficus & alia ligna sint: de quibus dicit Deus: Ex omni ligno, quod est in paradiso, comedes: Si autem aqua, quae cernitur, uere aqua est; necesse est, ut & ficus uera sit, & alia ligna; & Adam uerus statim a principio plasmatus in corpore, sicut & Eua, & non in phantasmate; & post ruinam, ut uult Origenes, propter peccatum postea corpus acceperit. Sed dicis: Legimus quod sanctus Paulus raptus sit usque ad tertium caelum, & usque in paradisum. Bene dicis. Quando ponit tertium caelum, & postea addit, Et in paradisum; ostendit alibi esse caelum, & alibi paradisum. Illas uero praestigias quis non statim abiiciat, atque contemnat, dicente Origene de aquis, quae super firmamentum sunt, non esse aquas, sed fortitudines quasdam angelicae potestatis; & rursum aquas, quae super terram sunt, hoc est, sub firmamento, esse uirtutes contrarias, idest, daemones? Et quo modo legimus, in diluuio apertas cataractas caeli; & aquas inundasse diluuii? unde aperti sunt fontes abyssi, & totus mundus opertus est aquis? O furor hominum iunctus stultitiae, qui reliquerunt illud, quod in Prouerbiis dicitur: Audi fili sermonem patris tui; & ne abiicias legem matris tuae: & conuersi sunt ad errorem: & dicunt stulto, ut princeps sui sit: nec contemnunt res fatuas, quae dicuntur a fatuo, sicut scriptura testatur: Fatuus autem fatua loquitur, & cor eius uana intelligit. Vnde obsecro te, dilectissime, & quasi membris meis parcens, propter caritatem, quam in te habeo, precor scribens, & orans, ut impleas illud quod dicitur: Nonne odientes te, Domine, odiui, & super inimicos tuos tabescebam? inimica & digna odio Origenis uerba sunt, & Deo repugnantia, & sanctis eius: & nō ista sola, quae dixi, sed & alia innumerabilia. neque enim nunc mihi propositum est aduersus omnia Origenis dogmata disputare. nihil mihi surripuit Origenes, nec in mea generatione fuit; nec, propter aliquas res mundi, & hereditatem, odium aduersum illum pugnasq. suscepi: sed, ut simpliciter fatear, doleo, & ualde doleo, uidens plurimos fratrum, & eorum praecipue, qui professionem habent non minimam, & in gradum quoque sacerdotii maximum peruenerunt, eius persuasionibus deceptos, & peruersissima doctrina cibos factos esse diaboli: in quibus completū est illud, quod dicitur: Super omnem munitionem ludit, & escae eius electae, & congregauit sicut arenam captiuitatem. Te autem, frater, liberet Deus, & sanctum populum Christi, qui tibi creditus est, & omnes fratres, qui tecum sunt, & maxime Ruffinum presbyterum ab haeresi Origenis, & ab aliis haeresibus, & perditione earum. Si enim propter unum uerbum, aut duo, quae contraria fidei sunt, multae haereses abiectae sunt ab Ecclesia: quanto magis hic inter haereticos habebitur, qui tantas peruersitates, & tam mala dogmata contra fidem adinuenit, Deiq. & Ecclesiae hostis extitit? Inter multa enim mala etiam illud ausus est dicere, perdidisse imaginem Dei Adam, cum hoc in nullo penitus loco scriptura significet. Si enim ita esset, numquam omnia, quae in mundo sunt, seruirent semini Adam, idest, uniuerso generi hominum: sicut & Iacobus apostolus loquitur: Omnia domantur; & subiecta sunt

Marginal references: Gen. 2. — Gen. 3 — Gen. 2 — Hier. 2 — 2. Cor. 12 — Gen. 1 — Gen. 7 — Pro. 1 — Esa. 32 — Psal. 138 — Habac. 1 — Iacob. 3

cta sunt humanæ naturæ. Nunquam enim uniuersa subiecta essent hominibus, si non haberent homines iuxta id, quod uniuersis imperarent, imaginem Dei. Coniungens autem atque consocians scriptura diuina gratiam benedictionis, quam Adam donauerat, & generationibus, quæ ex eo erant, ne qui forsitan maligna interpretatione auderent dicere, uni datam gratiam Dei, & illum solum factum esse ad imaginem Dei: quia plasmatus esset ex humo, & uxorem eius, quam creasset de costa uiri: eos uero, qui conciperentur in utero, &
Gen.4.5 non ita nascerentur ut Adam, Dei non habere imaginem, statim per ordinem ingerit, & dicit: Et uixit Adam ducentos triginta annos, & cognouit Euam uxorem suam, & peperit ei filium iuxta speciem, & iuxta imaginem eius, & uocauit nomen eius Seth. Rursumq. in decima generatione post annos bis mille ducentenos quadragintaduos, uindicans Deus imaginem suam, & ostendens, quod gratia, quam dedisset hominibus, perseueraret in eis, ait:
Gen.9 Ne comederitis carnem cum sanguine: ego enim ulciscar sanguinē uestrum de manu omnis hominis effundentis illum: quia ad imaginem Dei feci hominem. Nec non post alteras decem generationes usque ad Abraham, & ab Abraham usque ad Dauid alias generationes quatuordecim: quæ uigintiquatuor generationes simul faciunt annos bis mille centum decem & septem, Spiritus sanctus in tricesimooctauo psalmo, cum quereretur de omnibus hominibus, quod in uanitate ambularent, & peccatis essent obnoxii, loquitur: Veruntamen in imagine perambulat omnis homo. Necnon post Dauid, etiam sub Salomone filio eius,
Sap.2 legimus tale quiddam super Dei imagine nominatum. Dicit enim in Sapientia, quæ titulo eius inscribitur: Creauit Deus incorruptum hominem, & imaginem suæ proprietatis dedit ei. Et rursum post annos mille centum & undecim plus minus, in nouo legimus testamen-
Iacob.3 to, quod non perdiderunt homines imaginem Dei. Iacobus enim apostolus, & frater Domini, cuius & supra meminimus, instituit nos, ne Origenis laqueis capiamur, habere hominem imaginem & similitudinem Dei. nam, cum de lingua hominis latius disputasset, adiecit: Instabile malum: in ipsa quippe benedicimus Deum patrē, & in ipsa maledicimus homines, qui ad similitudinem Dei conditi sunt. Paulus quoque, uas electionis, & qui doctrinam euangelicam sua prædicatione compleuit, docet nos, quod homo ad imaginem & simi
1.Cor.11 litudinem Dei conditus sit, dicens: Vir non debet nutrire comam, cum gloria & imago Dei sit: imaginem simpliciter appellans suo nomine, similitudinem autem, gloriæ appellatione significans. Pro tribus igitur testimoniis, quæ tibi si de scriptura sancta reperirem, dicebas posse sufficere, ecce septem testimonia dedimus. Quis ergo sustinebit Origenis ineptias? ut non grauius aliquid loquar: & similis efficiar uel ipsi, uel discipulis eius, qui audent in periculo animæ suæ asserere, quodcumque eis in buccam uenerit, & magis iubere Deo, & nō ab eo uel orare, uel discere ueritatem. Quidam enim eorum dicunt, quod imago Dei, quam prius accepit Adam, illo peccante perierit. Alii suspicantur corpus, quod filius Dei habiturus esset ex Maria, ipsam esse imaginem: alii sensum, alii uirtutem: isti baptisma: hi quod homo ad imaginem Dei dominetur omnibus: ebriorum more hæc uel illa ructantes, quos oportebat tantum effugere discrimen, nec negare quæ loquitur Deus, & credentes simpliciter saluos fieri, Deoq. concedere donationis suæ certamen, & ueram scientiam, in qua potissimum parte homines cōdiderit ad imaginem & similitudinem suam. qui, hæc relinquētes, multis se quæstionibus implicarunt, & per has in cœnum demersi sunt peccatorum. Nos autem, dilectissime, credimus iis, quæ locutus est Dominus: & scimus, quod in cunctis hominibus imago Dei permaneat: ipsiq. concedimus nosse, in qua parte homo ad imagi-
1.Ioan.3 nem Dei conditus sit. Sed neque illud, quod quidam in epistola Ioannis legentes non intelligunt, quemquā decipiat, ubi loquitur: Nunc filii Dei sumus, & nondum apparet, quod erimus. Nouimus autem, quia, cum ille reuelatus fuerit, similes ei erimus. Videbimus enim eum, sicuti est. Hoc enim propter gloriam, quæ ibi reuelanda est sanctis eius, dictum est: si
2.Cor.3 cut & in alio loco legimus: A gloria in gloriā: cuius gloriæ iam in isto sæculo sancti arrhabo
Exod.34 nem & portiunculam susceperunt. Primus eorū Moyses, cuius fulsit facies ualde, & radiabat
4.Reg.2 ueluti fulgor & sol. Secundus Elias, igneo curru raptus in cælum, & ignis detrimenta non
Act.7 sentiens. Stephanus lapidabatur, & faciem habebat angeli; quæ ab omnibus cernebatur. Hoc autem, quod in paucis diximus, de omnibus intelligendum est; ut impleatur illud,
Matth.5 quod scriptum est: Omnis, qui sanctificat semet ipsum, inter beatos numerabitur. Beati enim mundo corde, quoniam ipsi Deum uidebunt. Cum hæc ita se habeant, dilectissime, custodi animam tuam, & desine circa nos murmurare. Dicit enim scriptura diuina: Nolite
1.Cor.10 murmurare adinuicem, sicut quidam murmurauerunt, & a serpentibus perierunt: magis acquiesce

quiesce ueritati, & dilige diligentes te, & ueritatem. Deus autem pacis præstet nobis iuxta suam clementiam, nt conteratur satanas sub pedibus Christianorum, & abiiciatur omnis occasio peruersa, ne scindatur in nobis uinculum caritatis, & pacis, & rectæ fidei prædicatio. Præterea audiui quosdam murmurare contra me, quia, quando simul pergebamus ad sanctum locum, qui uocatur Bethel, ut ibi collectam tecum ex more ecclesiastico facerem, & uenissem ad uillam, quæ dicitut Anablatha, uidissemq. ibi præteriens lucernam ardentem, & interrogassem, quis locus esset, didicissemq. esse ecclesiam, & intrassem, ut orarẽ; inueni ibi uelum pendens in foribus eiusdem ecclesiæ, tinctum, atque depictum, & habens imaginem quasi Christi, uel sancti cuiusdam. non enim satis memini, cuius imago fuerit. Cum ergo hoc uidissem in ecclesia Christi cõtra auctoritatem scripturarum hominis pende re imaginem, scidi illud, & magis dedi consilium custodibus eiusdem loci, ut pauperem mortuum eo obuoluerent, & efferrent. illiq. contra murmurantes dixerunt: Si scindere uo luerat, iustum erat, ut aliud daret uelum, atque mutaret. Quod cum audissem, me daturum esse pollicitus sum, & illico esse missurum. Paululum autem morarum fuit in medio, dum quæro optimnm uelum pro eo mittere. arbitrabar enim de Cypro mihi esse mittendum. Nunc autem misi, quod potui reperire: & precor, ut iubeas presbyteros eiusdem loci suscipere uelum a latote, quod a nobis missum est; & deinceps præcipere, in ecclesia Christi istiusmodi nela, quæ contra religionem nostram ueniunt, non appendi. decet enim honestatem tuam hanc magis habere solicitudinem, ut scrupulositatem tollat, quæ indigna est Ecclesia Christi, & populis, qui tibi crediti sunt. Palladium uero Galatam, qui quondam nobis carus fuit, & nunc misericordia Dei indiget, caue, quia Origenis hæresim prædicat, & docet, ne forte aliquos de populo tibi credito ad peruersitatem sui inducat erroris. Opto, ut ualeatis in Domino.

ARGVMENTVM.

IOANNES, Episcopus Hierosolymitanus, cum Origenem sequeretur, & octo præcipuas eius hæreses foueret, admonitus primo per epistolam ab Epiphanio, Salaminæ Cypri Episcopo est, deinde, efflagitante Palæstina tota, quæ illi non communicabat, cum tergiuersaretur, & respondere, quid de fide sentiret, renueret, uocatusq. ad Synodum uenire contemneret, nunciumq. absque litteris, & aliqua satisfactione ad eam tantũ miserit, aperte nunc a D. Hieronymo reprehenditur, & errorum, quos speciatim recenset, præsertim eius qui contra resurrectionem carnis erat, conuincitur.

HIERON. AD PAMMACHIVM, aduersus errores Ioan. Hierosol.

EPISTOLA LXI.

SI iuxta Paulum apostolum, quod sentimns orare nõ possumus, ac propriæ men tis cogitationem sermo non explicat: quanto magis periculosum est de alterius animo iudicare, & singulorum dictorum, atque uerborum inuestigare, atque proferre rationem? Natura hominum prona est ad clementiam, & in alieno pec cato sui quisque miseretur. Si ergo reum in sermone reprehenderis, simplicitatem uocabit: si calliditatem argueris, imperitiam confitebitur, ut suspicionem uitet malitiæ. Atque ita fiet, ut tu, qui arguis, calumniator; ille, qui reprehenditur, non hæreticus, sed rusticus iudicetur. Nosti, Pammachi; nosti me ad hoc opus non inimicitiis, non gloriæ cupiditate descendere, sed prouocatum litteris tuis ex ardorẽ fidei; ac uelle, si fieri posset, omnes id ipsum sapere; nec impatientiæ, ac temeritatis posse reprehendi, si post triennium loquor. Denique, nisi ad apologiam, de qua nunc scribere institui, multorum animos diceres perturbatos, & in utramque partem fluctuare sententiam, decreueram in incepto silentio permanere. Facessat itaque Nouatus, errantibus manus non porrigens: Montanus cum insanis feminis prosternatur, iacentes in barathrum præcipitans, ne leuentutr. Quotidie peccamus omnes, & in aliquo labimur. Qui ergo in nos clementes sumus, rigorem contra alios non tenemus: quin potius oramns, petimus, obsecramus, ut aut simpliciter nostra fateatur, aut aperte defendat aliena. Nolo uerborum ambiguitates: nolo mihi dici, quod & aliter possit intelligi. Reuelata facie gloriam Domini contemplemur. Claudicabat quondam & Israeliticus populus in utroque pede; sed Elias, qui interpretatur fortis Do-

Rom.8 (margin, beside the first line) · 2.Cor.3 (margin, beside "Claudicabat quondam")

 mini,

3.Reg.18 mini: usquequo (ait) claudicatis in utroque uestigio? Si Dominus est Deus, ambulate
Psal..17 post eum: si autem Baal, sequimini eum. Et ipse Dominus de Iudæis: Filii alieni mentiti sunt mihi: filii alieni inueterauerunt, & claudicauerunt a semitis suis. Certe si hæreseos nulla suspicio est, ut cupio, & credo; cur non uerbis meis meum sensum loquitur? quam ille simplicitatem uocat, ego malitiam interpretor. Persuadere mihi uult, quod pure credat. pure ergo & loquatur. et siquidem unum uerbum uel unus sensus esset ambiguus, si duo, si tres; ignorantiæ ueniam tribuerem; nec ea, quæ aut obscura uel dubia sunt, de certis & perspicuis æstimarem: nunc uero quæ ista simplicitas est, quasi super oua & aristas inter theatrales præstigias pendenti gradu incedere, ubique dubium, ubique suspectum? putes eum non expositionem fidei, sed figuratam controuersiam scribere. Quod iste nunc appetit, olim in scholis didicimus. Nostra aduersum nos dimicat armatura. Etiam si bene credit, & circūspe
Pro.10 cte, & timide loquitur, suspicionē mihi facit nimia diligentia. Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter. Stultum est frustra infamiam sustinere. Obiicitur ei crimen, cuius non habet conscientiam. Ergo crimen, quod totum pendet in uerbo, neget confidenter, ac libere faciat inuidiam aduersario suo. eadē audacia, qua ille insimulat, hic defendat. cumque omnia dixerit, quæ uoluerit, quæ proposuerit, quæ suspicionibus carent; si perseuerat calumnia, conserta manu in ius trahat. Nolo in suspicione hæreseos quemquam esse patientem; ne apud eos, qui ignorant innocentiam eius, dissimulatio conscientia iudicetur, si taceat: licet superfluū sit eius præsentiam quærere, & extorquere silentium, cuius apud te litteras teneas. Scimus omnes, quid tibi scripserit, quid in te arguerit, in quo, ut tu uis, calumniatus sit. Responde ad singula: per epistolæ huius gradere uestigia: ne punctum quidem & apicem calumniæ transeas. Si enim egeris negligenter, &, ut ego tibi credo iutanti, casu aliqua transieris; statim ille clamabit, & dicet: Hic hic te uictum teneo: hic totius negotii cardo uersatur. Non æque inimici audiunt, & amici. Qui inimicus est, etiam in scirpo nodum quærit: amicus praua quoque recta iudicat. Scribunt sæculi litteræ, amantium cæca esse iudicia: quas tu forsitan, sacris uoluminibus occupatus, omnino neglexeris. Nūquam de amicorum iudicio glorieris. Illud uerum est testimonium, quod ab inimica uoce profertur. alioqui, si amicus pro te dixerit, non testis, aut iudex, sed fautor putabitur. Hæc & huiusmodi loquentur inimici tui, qui tibi forte non credant, & monere cupiant stomachum. Ceterum ego, quem numquam nolens læsisti, cuius semper in epistolis tuis nomen cogeris uentilare, do consilium, ut aperte aut fidem Ecclesiæ prædices; aut loquaris, ut credis. Dispensatio etenim ac libratio ista prudens uerborum, indoctos decipere potest: cautus auditor & lector cito deprehendet insidias, & cuniculos, quibus ueritas subuertitur, aperte in luce demonstrabit. Et Ariani, quos optime nosti, multo tempore propter scandalum nominis ὁμοούσιον se damnare simulabant, uenenaq. erroris circumlinebant melle uerborum. sed tandem coluber se tortuosus aperuit, & noxium caput, quod spiris totius corporis tegebatur, spiritali mucrone confossum est. Recipit, ut scis, Ecclesia pœnitentes; & numero superata peccantium, dum deceptis gregibus consulit, pastorū uulneribus ignoscit. Eadem nunc in ueteri & noua hæresi consuetudo seruatur, ut aliud populi audiant, aliud prædicent sacerdotes. Ac primum, antequam epistolam tuam, quam scripsisti ad episcopum Theophilum, interpretatam huic uolumini inseram, & ostendam tibi, me intelligere nimis cautam prudentiam tuam, expostulare tecum libet. Quæ hæc est tanta arrogantia, non respondere de fide interrogantibus? tantam fratrum multitudinem, & monachorum choros, qui tibi in Palæstina non communicant, quasi hostes publicos æstimare? Dei
Matth.18 filius propter unam morbidam ouem, nonagintanouem in montibus derelictis, alapas, crucem, flagella sustinuit, & suis humeris portauit ad cælos baiulans, & patiens delicatam peccatricem. Tu beatissimus Papa, & fastidiosus antistes, solus diues, solus sapiens, solus nobilis, ac disertus, conseruos tuos, & redemptos sanguine Domini tui, rugata fronte & obli
1.Pet.3 quis oculis despicis? hoc est illud, quod, Apostolo præcipiente, didicisti: Parati semper ad satisfactionem omni poscenti uos rationem de ea, quæ in uobis est, spe? Finge nos occasionem quærere, & sub prætextu fidei lites serere, schisma conficere, iurgia concitare. Tolle
2.Cor.11 occasionem uolentibus, occasionem, ut, postquam de fide satisfeceris, & omnes nodos, qui contra te nectuntur, absolueris, tunc liquido omnibus probes, non dogmatū, sed ordinationis esse certamē. Nisi forte prudenti cōsilio, ideo de fide interrogatus taces, ne uidearis hæreticus esse, cum satisfeceris. Omnia ergo crimina, quibus accusantur, homines refutare nō debent; ne, postquā negauerint, criminosi sint. At contemnis laicos, diaconos, atque presbyteros. Potes enim, ut gloriaris, & iactitas, in una hora mille clericos facere. Habes Pa

pam

pam Epiphanium, qui te aperte missis litteris hæreticũ uocat. certe nec ætate, nec scientia, nec uitæ merito, nec totius orbis testimonio maior illo es. Si ætatẽ quæris, iuuenis ad senem scribes. si scientiam, non sic eruditus ad doctum: licet te fautores tui disertiorem Demosthene, acutiorem Chrysippo, sapientiorem Platone contendant, & tibi ipsi forte persuaserint. De uita autem, & fide nihil amplius dicam, ne te lædere uidear. Eo tempore, quo totum orientem, excepto Papa Athanasio, atque Paulino, Arianorum, & Eunomianorum hæresis possidebat, quando tu occidentalibus & in medio exilio confessoribus non communicabas; ille uel presbyter monasterii ab Eutychio audiebatur, uel postea episcopus Cypri a Valente non tangebatur. tantæ enim uenerationis semper fuit, ut regnantes hæretici ignominiam suam putarent, si talem uirum persequerentur. Scribe igitur ad hunc. responde epistolæ eius: sentiant ceteri fidem, eloquentiam, prudentiam tuam; ne tibi solus disertus esse uidearis. Cur, ab alio prouocatus, aliorsum arma conuertis? Palæstinæ interrogaris, & respondes Aegypto. aliis lippientibus, ungis oculos non dolentium. Si placitura nobis alteri loqueris, satis superbe: si aliud quam quærimus, satis superflue. Sed dicis, epistolam meam probauit Alexandrinus episcopus. Quid probauit? contra Arium, cotra Photinum, contra Manichæum bene locutum. Quis enim te hoc tempore arguit Arianum? quis tibi nunc Photini Manichæiq. crimen impingit? olim ista emendata sunt, atque concussa. Non eras tam stultus, ut aperte defenderes hæresim, quam sciebas Ecclesiæ displicere. Noueras te, si hoc fecisses, statim loco mouendum, & solii tui delicias suspirabas. sic sententiam temperasti, ut nec simplicibus displiceres, nec tuos offenderes. Bene scripsisti, sed nihil ad causam pertinẽs. Vnde nouerat Alexandrinæ Ecclesiæ Pontifex, in quibus arguereris? quorum a te confessio postularetur? Debueras tibi obiecta proponere, & sic ad singula respondere. Vetus narrat historia: Quidam cum diserte diceret, ferreturq. impetu ac uolubilitate uerborum, causamq. omnino non tangeret, prudens auditor, & iudex, Bene, inquit, bene, sed quo istud tam bene? Imperiti medici ad omnes oculorum dolores uno utuntur collyrio. Qui arguitur in pluribus, & in dilutione criminum aliqua prætermittit, quidquid tacuerit, confitetur. An non respondisti ad epistolam Epiphanij, & proposuisti ipse, quæ dissolueres? Nimirum hac fiducia respondisti. Nullus fortiter a semet ipso cæditur. Elige e duobus, quod uis: optio tibi dabitur. Aut respondisti ad epistolam Epiphanii, aut non. si respondisti; cur maxima & plurima de iis, quæ tibi obiecta sunt, reliquisti? si non respondisti; ubi est illa apologia tua, in qua gloriaris apud simplices; &, quasi ignorantibus causam, huc illucq. disseminas? Octo tibi, ut statim probabo de spe fidei Christianæ, quæstionum capita obiecta sunt, tria tantum tangis, & præteris: in ceteris grande silentium est. Si ad septem absolutissime respondisses; hærerem tantum in uno crimine; &, quod tacueras, hoc tenerem: nunc uero, quasi auribus lupum apprehenderis, nec tenere potes, nec audes dimittere. Ipsa quoque tria quasi negligens atque securus, quasiq. aliud agens, & in quibus aut nulla aut parua sit quæstio, præteruolas, atque perstringis. Et ita opertus ac tectus incedis, ut plus confitearis tacendo, quam renuas disputando. Quis non protinus tibi potest dicere: Si lumen, quod in te est, tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ erunt? Si tres quæstiunculæ, de quibus nisus es aliquid dicere, suspicione & culpa non carent, & fraudulenter ac lubrice scriptæ coarguuntur: quid faciemus de quinque reliquis, in quibus quia nulla ambigui sermonis dabatur occasio, nec illudere poteras audientes, maluisti omnino reticere, quam aperte, quod rectum fuerat, confiteri. Et primum de libro περὶ ἀρχῶν, ubi loquitur. Sicut enim incongruum est dicere, quod possit filius uidere patrem; ita inconueniens est opinari, quod spiritus sanctus possit uidere filium. Secundum, quod in hoc corpore quasi in carcere sunt animæ religatæ; &, antequam homo fieret in paradiso, inter rationabiles creaturas in cælestibus commoratæ sunt: unde postea in consolationem suam anima loquitur in psalmis: Priusquam humiliarer, ego deliqui. Et: Reuertere anima mea in requiem tuam. Et: Educ de carcere animam meam: & cetera his similia. Tertium, quod dicat, & diabolum & dæmones acturos pænitentiam aliquando, & cum sanctis ultimo tempore regnaturos. Quartum, quod tunicas pelliceas humana corpora interpretetur, quibus post offensam & eiectionem de paradiso Adam & Eua induti sunt, haud dubium quin ante in paradiso sine carne, neruis, & ossibus fuerint. Quintum, quod carnis resurrectionem, membrorumq. compagem, & sexum, quo uiri diuidimur a feminis, apertissime neget, tam in explanatione primi psalmi, quam in aliis multis tractatibus. Sextum, quod sic paradisum allegorizet, ut historiæ auferat ueritatem, pro arboribus angelos, pro fluminibus uirtutes cælestes intelligens, totamq. paradisi continentiam tropologica interpretatione subuertat. Septimum,

Matth.6

Psal.118. 114

Psal.141

Gen.3

Gen.2

Psal.148 primum, quod aquas, quæ super cælos in scripturis esse dicuntur, sanctas supernasq. uirtutes, quæ super terram, & infra terram, contrarias & dæmoniacas esse arbitretur. Octauum, quod extremum obiicit, imaginem & similitudinem Dei, ad quam homo conditus fuerat dicit ab eo perditã, & in homine post paradisum non fuisse. Hæ sunt sagittæ, quibus confoderis; hæc tela, quibus in tota epistola uulneraris: excepto eo, quod tuis genibus aduolutus, sanctamq. caniciem, sepofito parumper sacerdotis honore, substernens, deprecatur sa
Act.2 lutem tuam, & his uerbis loquitur: Præsta mihi, & tibi, ut salueris, sicut scriptum est: A generatione peruersa: & recede ab hæresi Origenis, & a cunctis hæresibus dilectissime. Et infra: Propter defensionem hæreseos aduersum me odia suscitantes rumpitis caritatem, quã in nobis habui; intantum, ut faceretis nos etiam pænitere, quare uobis communicauerimus, ita Origenis errores & dogmata defendentibus. Dic mihi disputator egregie de octo capitulis, ad quæ responderis. paulisper de ceteris taceo. Prima illa blasphemia, quod nec Filius Patrem, nec Filium potest uidere Spiritus sanctus, quibus a te telis confossa est? Sanctam, inquit, & adorandam trinitatem, eiusdem substantiæ, & coæternam, eiusdem gloriæ & diuinitatis credimus; anathematizantes eos, qui grande aut paruum, aut inæquale, aut uisibile in deitate trinitatis quidquam loquuntur. Sed sit incorporalem, inuisibilem, & æternum dicimus Patrem: sic incorporalem, inuisibilem, & æternum dicimus Filium, & Spiritum sanctum. Nisi hoc diceres, Ecclesiam non teneres: & tamen non quæro, si ante non dixeris: non euentilabo, si amaueris eos, qui talia prædicauerunt; cum quibus fueris, quando ista dicentes exilia sustinebant; quis sit ille, qui Theone presbytero Spiritum sanctum Deum in ecclesia prædicante, clauserit aures, forasq. cum suis concitus fugerit, ne tantum audiret piaculum. Statim ferã conuersione fidelem, inquit, uolo. Miserabilis prætextatus, qui designatus consul est mortuus. Homo sacrilegus, & idolorum cultor, solebat ludens beato Papæ Damaso dicere: Facite me Romanæ urbis episcopum, & ero protinus Christianus. Quid mihi longo sermone & laciniosis periodis Arianum te non esse demonstras? Aut nega hoc dixisse eum, qui arguitur; aut, si locutus est talia, damna, quia dixerit. Vis
Gal.1 scire, quantus sit ardor bene credentium? audi Apostolum: Et si nos, aut angelus de cælo aliter euangelizauerit uobis, quam annunciauimus, anathema sit: Tu mihi ut crimen extenues, &, dissimulato nomine criminosi, quasi secura sint omnia, & nullus in blasphemiis arguatur, erosam fidem artifici sermone contexis. Dic statim, & epistola tua hoc habeat ex ordium: Anathema ei, qui talia ausus est scribere. Fides pura moram non patitur. Vt ap-
Act.13 paruerit scorpius, illico conterendus est. Dauid inuentus secundum cor Domini: Nonne,
Psal.118 inquit, odiẽtes te Domine oderam, & super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos. Ego, si patrem, si matrem, si germanum aduersum Christum meum audiuissem ista dicẽtes, quasi rabidi canis blasphemantia ora lacerassem, & fuisset in primis manus mea
Deut.33 super eos. Qui patri & matri dixerunt, Non nouimus uos, hi impleuerunt uoluntatem Do-
Matth.10 mini. Qui diligit patrem, aut matrem super Christum, non est eo dignus. Obiicitur tibi, quod magister tuus, quem catholicum uocas, quem defendis obnixe, dixerit, Filius non uidet Patrem, & Filium non uidet Spiritus sanctus; & tu mihi dicis: Inuisibilis Pater, inuisibilis Filius, inuisibilis Spiritus sanctus: quasi non & angeli, & cherubim, & seraphim, secundum naturam suam, oculis nostris inuisibiles sint? Certe Dauid etiam de aspectu cælo
Psal.8 rum dubitans, Videbo, inquit, cælos, opera digitorum tuorum. Videbo, non uideo. Vi
2.Cor.3 debo, quando facie reuelata gloriam Domini fuero contemplatus: nunc autem ex parte ui
1.Cor.13 demus, & ex parte cognoscimus. Quæritur, an Patrem uideat Filius: & tu dicis, Inuisibilis Pater est. Deliberatur, an Filium uideat Spiritus sanctus: & tu respondes, Inuisibilis est Filius. Versatur in causa, an se inuicem trinitas uideat, humanæ aures tantam blasphemiã ferre non sustinent: & tu dicis, Inuisibilis trinitas est. In laudes ceteras euagaris: perorasin his, quæ nullus inquirit. Auditorem aliorsum trahis, ut, quod quærimus, non loquaris. Verum hæc ex superfluo dicta sint. Donamus tibi, ut non sis Arianus: immo plus, ut numquam fueris. Concedimus, ut in expositione primi capituli aduersum te nulla suspicio sit, & totum pure, totum simpliciter sis locutus, eadem simplicitate & nos tecum loquimur. Num Papa Epiphanius accusauit te, quod Arianus esses? num Eunomij αἵρεσιν tibi impegit hæresim? Hoc per totam epistolam quæritur, quod Origenis dogmatum sequaris errores, & quosdam habeas huius hæreseos socios. Cur, aliud interrogatus, respondes aliud; &, quasi cum stultis loquaris, dissimulatis criminibus, quæ in litteris continentur, replicas quid in ecclesia præsente Epiphanio dixeris? Confessionem fidei postularis, & disertissimos tractatus tuos nolentibus ingeris? Quæso, lector, ut, memor tribunalis Domini, & de iudi-
cio

cio tuo te intelligens iudicandum, nec mihi, nec aduersario faueas, neue personas loquentium, sed causam cõsideres. Dicamus ergo, quod cœpimus. Scribis in epistola tua, quod, antequam Paulinianus presbyter fieret, numquam te Papa Epiphanius super Origenis errore conuenit. Primum dubium est, & de personis disputo. Ille obiecisse se dicit, tu negas. ille testes profert, tu non uis audire productos. ille etiam commemorat alium esse conuentum, tu pro utroque dissimulas. mittit tibi per clericum suum epistolam, responsionem flagitat: taces, mutire non audes. &, Palæstinæ prouocatus, Alexandriæ loqueris. Inter illum & te cui accommodanda sit fides, non est meum dicere. puto, quod nec ipse audeas aduersum talem ac tantum uirum, tibi ueritatem, illi mendacium deputare. Sed fieri potest, ut unusquisque pro se loquatur. Te ipsum contra te testem uocabo. Si enim nulla de dogmatibus quæstio uersabatur; si stomachum senis non moueras; si ille tibi nihil responderat: quid necesse erat, ut in uno Ecclesiæ tractatu, de cunctis dogmatibus, homo non satis eloquens, disputares, & de trinitate, de assumptione Dominici corporis, de cruce, de inferis, de angelorum natura, de animarum statu, de resurrectione Saluatoris, & nostra; & interea, quæ forsitan oblitus es scribere, præsentibus populis & tali ac tanto uiro intrepidus diceres, & omnia una saliua continuares? Vbi sunt ueteres Ecclesiæ tractatores, qui uix singulas quæstiones explicare multis uoluminibus potuerunt? ubi electionis uas, tuba euãgelii, rugitus leonis nostri, tonitruus gentium, flumen eloquentiæ Christianæ: qui mysterium, retro generationibus ignoratum, & profundum diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei magis miratur, quam loquitur? ubi Esaias uirginis demonstrator, qui in una quæstione succumbens ait: Generationem eius quis enarrabit? Repertus est sæculis nostris haud grandis homunculus, qui de cunctis Ecclesiæ quæstionibus, uno linguæ rotatu, sole clarius corusscaret. Si nemo a te postulabat, & tranquilla erant omnia; stulte tanta disputandi uoluisti subire discrimina. Si tam tunc in sanctificatione fidei loquebaris; ergo non est ordinatio presbyteri causa discordiæ; quem constat multo post tempore constitutum. Fefellisti absentes, & litteræ tuæ peregrinis auribus blandiuntur. Nos hic eramus, cuncta nouimus, quando contra Origenem in ecclesia tua Papa Epiphanius loquebatur, quando sub illius nomine in uos iacula torquebantur. Tu & chorus tuus canino rictu, naribusq. contractis, scalpentes capita, delirum senem nutibus loquebamini. Nonne ante sepulcrum Domini, misso archidiacono, præcepisti, ut talia disputans conticesceret? Quis hoc usquam presbytero suo coram plebe imperauit episcopus? Nonne, cum de ἀναστάσει pergeretis ad crucem, & ad eum omnis ætatis, & sexus turba conflueret, offerens paruulos, pedes deosculans, fimbrias uellens; cumq. non posset promouere gradum, sed in uno loco uix fluctus undantis populi sustineret; tu tortus inuidia aduersus gloriosum senem clamitabas; nec erubuisti in os ei dicere, quod uolens & de industria moraretur? Recordare, quæso, illius diei, quando ad horam septimam inuitatus populus spe sola, quasi postea auditurus Epiphanium esset, detinebatur, quid tunc concionatus sis. nempe contra Anthropomorphitas, qui simplicitate rustica Deum habere membra, quæ in diuinis libris scripta sunt, arbitrantur, furens & indignans loquebaris: oculos, & manus, & totius corporis truncum, in senem dirigebas, uolens illum suspectum facere stultissimæ hæreseos. Postquam lassus ore arido, resupinaq. ceruice, ac trementibus labiis conticuisti; & tandem totius populi uota completa sunt; quid tibi fecit delirus & fatuus senex? surrexit, ut se indicaret pauca dicturum esse, salutataq. & uoce, & manu ecclesia, Cuncta, inquit, quæ locutus est collegio frater, ætate filius meus, cõtra Anthropomorphitarum hæresim, bene & fideliter locutus est, quæ mea quoque damnatur uoce. sed æquum est, ut, quo modo hanc hæresim condemnamus, etiam Origenis peruersa dogmata condemnemus. Qui risus omnium, quæ acclamatio cõsecuta sit, puto quod retineas. Hoc est illud, quod in epistola tua dicis loquentem illum ad populum, quæ uellet, & qualia uellet. Scilicet delirabat, qui in regno tuo contra tuam sententiam loquebatur. Quæ uellet, inquis, & qualia uellet. Vel lauda, uel reproba. quid & hic dubius incedis? Si bona erant, quæ loquebatur; cur non aperte prædicas? si mala; cur non constanter reprehendis? Atqui columna ueritatis ac fidei, qui de tanto uiro audet dicere, loquente illo ad populum quæ uellet, & qualia uellet, de se ipso quam prudenter & uerecunde, quam humiliter referat, consideremus. Cum, inquit, & nos quadam die ante eum locuti essemus; & præsens lectio prouocasset, audiente illo, & uniuersa Ecclesia; de fide & omnibus ecclesiasticis dogmatibus hæc locuti sumus, quæ & semper gratia Dei indesinenter in ecclesia docemus, & in catechesibus. Rogo, quæ est ista confidentia, qui tantus animi tumor? Gorgian Leontinum cuncti philosophi & oratores lacerant, quod ausus sit, publice sella posita,

Rom. 11
Esa. 53

fita, polliceri responsurum se, de qua quisque re interrogare uoluisset. Nisi me honor sacer
Act.23 dotii, & ueneratio nominis refrenaret, & scirem illud Apostoli: Nesciebam fratres, quia Pontifex est: scriptum est enim: Principi populi tui nō maledices: qua uociferatione & indignatione uerborum, de tua narratione conqueteter? licet ipse nominis tui extenues dignitatem, cum patrem pene omnium episcoporum, & antiquæ reliquias sanctitatis & opere & sermone despicias. Dicis te, quadam die, cum præsens lectio prouocasset audiente illo & uniuersa ecclesia, de fide & omnibus ecclesiasticis dogmatibus disputasse. Non est mirari Demosthenem, qui pulcherrimam orationem contra Aeschinem multo tempore dicitur exarasse. Frustra suspicimus Tullium. refert enim Cornelius Nepos, se præsente iisdem pene uerbis, quibus edita est, eam pro Cornelio, seditioso tribuno, defensionem peroratam. En Lysias noster, en Gracchus, &, ut aliquid de neotericis inseram, Q. Aterius, qui ingenium in numerato habebat; ut siue monitore tacere non posset: de quo egregie Cæsar Augustus, Quintus, inquit, noster sufflaminandus est. Quisquam ne prudentum & sani capitis, in uno Ecclesiæ tractatu, de fide & de omnibus ecclesiasticis dogmatibus se asserat disputasse? Quæso te, ut ostendas mihi, quæ sit illa lectio, toto scripturarum sapore condita; cuius te occasio prouocarit, ut repente ad periculum ingenij descenderes. Et nisi tibi disertitudinis tuæ fluuius inundasset, poteras argui, quod non posses ex tempore de cunctis dogmatibus dicere. Verum quid hoc est? aliud promittis, & aliud exhibes. Consuetudo autem apud nos istiusmodi est, ut iis, qui baptizandi sunt, per quadraginta dies publice tradamus sanctam & adorandam trinitatem. Si te præsens lectio prouocauit, ut de cunctis dogmatibus una hora diceres: quid necesse fuit quadraginta dierum replicare doctrinam? sin autem ea referebas, quæ per totam quadragesimam locutus es: quo modo te quadam die, ut de cunctis dogmatibus diceres, una lectio prouocauit? Sed & hic ambigue loquitur. potest enim fieri, ut, quæ per quadraginta dies tradere solebat in ecclesia baptizandis, hæc sub unius lectionis occasione perstrinxerit. eiusdem enim eloquentiæ est, & pauca multis, & multa paucis uerbis posse dicere. Hoc quoque intelligi datur, quod, postquam illum una lectio prouocauit, inflammatus ardore dicendi, per quadraginta dies numquam tacuerit; sed & otiosus senex, ex eius ore dependens, dum res inauditas scite desiderat, pene dormiens ceciderit. Vtcumque toleranda sunt: forsitan & hæc simpliciter more suo sit locutus. Ponamus reliqua, in quibus, post laciniosæ disputationis labirynthos, nequaquam dubiam, sed apertam ponit sententiā, & miros tractatus suos hoc fine concludit. Cum hæc ipso præsente locuti essemus; & ipse post nos causa honoris, quem ei super omnem mensuram exhibuimus, prouocatus esset ut diceret: prædicationem nostram laudauit, atque miratus est, & catholicam fidem esse omnibus declarauit. Quantum ei super omnem mensuram honoris exhibueris, declarant supra mensuram exhibitæ contumeliæ; quando eum per archidiaconum tacere iussisti; & morantem in populis, laudis cupidum pertonabas. Docent præsentia de præteritis. Ille per totum exinde triennium suas iniurias deuorat, priuataq. simultate contempta, fidei tantum correctionem postulat. Tu, qui sumptibus abundas, & totius orbis religio lucrum tuum est, grauissimos illos legatos tuos huc illucq. transmittis, & dormientem senem ad respondendum suscitas. Et reuera, cui tantum honoris detuleras, iustum erat, ut tua præsertim extemporalia dicta laudaret. quia uero solent interdum homines laudare quod non probant, & alienam stultitiam cassis nutrire præconiis: non solum tua dicta laudauit, sed laudauit, & miratus est; &, ne miraculum quoque paruum esset, catholicæ esse fidei omni populo declarauit. Hæc quam uere dixerit, & nos testes sumus, qui audiuimus, ad quos tuis uocibus perturbatus uenit exanimis, temere se communicasse, dicens: Rogatusq. ab omni monasterio, ut ad te de Bethlehem reuerteretur, tātorum preces non ferens: sic reuersus est uespere, ut medio noctis aufugeret, & litteras ad Papam Syritium probant: quas si legeris, peruidebis, quo modo tua dicta miratus sit, & catholica declarauerit. Verum nugas terimus, & aniles & superfluas cātilenas longo sermone conuincimus. Transeamus ad secundam quæstionem, in qua, quasi nihil sibi propositum sit, securus & ructans dormire se simulat, ut legentes faciat dormitare. Sed de reliquis, quæ ad fidem pertinent, sermo nobis erat, idest, omnium uisibilium & inuisibilium, cælestium fortitudinum, & terrestrium creaturarum, unum, & eundem esse conditorem Deum, idest, sanctā
Psal.32 trinitatem, iuxta Dauid dicentem: Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius
Gen.1 omnis uirtus eorum: quod simpliciter ostendit & hominis creatio. Ipse est enim, qui, accepto limo de terra, plasmauit hominem: & per gratiam propriæ insufflationis animam donauit rationabilem, & liberi arbitrij, non partem aliquam suæ naturæ, iuxta quosdam, qui hoc

hoc impie prædicant, ſed propriam condicionem. Et de ſanctis angelis æque credunt, ſe
cundum diuinam ſcripturam de Deo dicentem: Qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros Pſal. 103
ſuos ignem urentem: de quibus credere quod immutabilis naturæ ſint, non concedit nobis
ſcriptura, dicens: Angelos quoque, qui non cuſtodierunt ſuum principatum, ſed dereli- Iudæ 1
querunt proprium domicilium in iudicium magni Dei, uinculis æternis in tenebris cuſto-
diuit: quia immutati ſunt; & ex propria dignitate & gloria, magis in dæmonum ordinem
abiſſe eos cognouimus. Animas uero hominum ex angelorum ruina, aut ex conuerſione
fieri, neque credidimus aliquando, neque docuimus, (abſit enim) & alienũ hoc eſſe a præ-
dicatione eccleſiaſtica confitemur. Quærimus, utrum animæ, antequam homo in paradi-
ſo fieret, & plaſmaretur Adam de terra, inter rationabiles fuerint creaturas; utrum propriũ
ſtatum habuerint, uixerint, moratæ ſint, atque ſubſtiterint: & an Origenis doctrina ſit ue-
ra, qui dicit cunctas rationabiles creaturas, incorporales, & inuiſibiles, ſi negligentiores
fuerint, paulatim ad inferiora labi, & iuxta qualitates locorum, ad quæ defluunt, aſſume-
re ſibi corpora, uerbi gratia, primum ætherea, deinde aerea: cumq. ad uicina terræ per-
uenerint, craſſioribus corporibus circumdari, nouiſſime humanis carnibus alligari: ipſosq.
dæmones, qui proprio arbitrio cum principe ſuo diabolo de Dei miniſterio receſſerunt, ſi
paulum reſipiſcere cœperint, humana carne ueſtiri: ut, acta deinceps pœnitentia, poſt reſur
rectionem eodem circulo, quo in carnem uenerant, reuertantur ad uiſionem Dei, libera-
ti etiam aereis æthereisq. corporibus: & tunc omnia genua curuent Deo, cæleſtium, terre-
ſtium, & infernorũ, & ſit Deus omnia in omnibus. Cum ergo iſta quærantur; cur tu, omiſ-
ſis ſuper quibus pugna eſt, de ſcammate & loco certaminis egrediens, in peregrinis & lon-
ge alienis diſputationibus immoraris? Credis quod cunctas uiſibiles & inuiſibiles creaturas
unus Deus fecerit: hoc & Arius confitetur, qui dicit cuncta creata per filium. Si de Marcio
nis arguereris hæreſi, quæ alterum bonum, alterum iuſtum Deum ferens, illum inuiſibili-
um, hunc uiſibilium aſſerit creatorem: recte mihi de huiuſmodi ſatisfaceres quæſtione. Cre
dis, quod uniuerſitatis trinitas ſit creatrix: iſtud Ariani & Emeriani negant, Spiritum ſan-
ctum non conditorem, ſed conditum blaſphemantes. Sed te quis hoc tempore inſimulat
Arianum? Dicis, animas hominum non partem Dei eſſe naturæ; quaſi Manichæus nunc
ab Epiphanio ſis uocatus. Deteſtaris eos, qui animas ex angelis aſſerunt fieri, & illorum rui
nam noſtram dicunt eſſe ſubſtantiam. Noli diſſimulare quod noſti, nec ſimplicitate quod
non habes fingere: nec Origenes umquam dixit, ex angelis animas fieri; cum ipſos ange-
los nomen eſſe officij doceat, non naturæ. in libis enim περὶ ἀρχῶν, & angelos, & thronos,
& dominationes, poteſtates, & rectores mundi, & tenebrarum, & omne nomen, quod no
minatur, non ſolum in præſenti ſæculo, ſed in futuro, dicit animas eſſe eorum corporum,
quæ uel deſiderio, uel miniſterio ſuſceperint: ſolemq. ipſum & lunam, & omnium aſtrorum
chorum, eſſe animas rationabilium quondam & incorporalium creaturarum: quæ nunc ua
nitati ſubiectæ, ignitis uidelicet corporibus, quæ nos imperiti & rudes luminaria mundi ap
pellamus, liberabuntur a ſeruitute corrruptionis in libertatẽ gloriæ filiorũ Dei. Vnde omnis
creatura congemiſcit & parturit. Et Apoſtolus deplorat, dicens: Infelix ego homo, quis me Rom. 8
liberabit de corpore mortis huius? Non eſt iſtius temporis, contra dogma gentilium, & ex
parte Platonicum, ſcribere. ante annos ferme decem, in commentariis Eccleſiaſtis, & ex-
planatione epiſtolæ ad Epheſios, arbitror ſenſum animi mei prudentibus explicatum. Hoc
nunc rogo, qui tanta loqueris, qui de cunctis ſermonibus ſub uno tractatu ediſſeris uerita-
tem, ut reſpondeas ſciſcitantibus breuem abſolutamq. ſententiã. Quando plaſmauit Deus
hominem ex limo, & per gratiam propriæ inſufflationis ei animam tribuit; utrum illa ani-
ma fuerit ante & ſubſtiterit, & ubi uerſata ſit, quæ Dei poſtea inſufflatione donata eſt; an in
ſexto die, quando corpus ex limo formatum eſt, & eſſe, & uiuere, Dei poteſtate, ſuſcepe-
rit. De hoc taces; &, quid quæratur, ſcire diſſimulans, in ſuperfluis quæſtionibus occupa-
ris. Origenem relinquis intactum, & contra Marcionem, Appollinarẽ, Eunomium, Ariũ,
Manichæum, ceterorumq. hæreticorum ineptias debacchatis. Manum peteris, & pedem
porrigis: & tamen dogma, quod retines, latenter inſinuas. Sic nos ruſticos placas, ut tuis
penitus non diſpliceas. Dicis, ex angelis dæmones potius, quam animas fieri: quaſi non
& ipſi dæmones iuxta Origenem, hoc eſt pium, animæ ſint aerei corporis; & ex dæmonibus
poſtea, ſi reſipuerint, humanæ animæ ſint futuri. Angelos ſcribis eſſe mutabiles, & ſub eo,
quod pium eſt, illud, quod impium eſt, introducis, ut multis periodis animæ fiant, non ex
angelis, ſed ex iis uocabulis, in quæ prius angeli mutati ſunt. Volo, quod dico, manifeſti-
us fieri. finge aliquem tribuniciæ poteſtatis ſuo uitio regradatum, per ſingula militiæ eque-

ſtris

ſtris officia ad tironis uocabulum deuolutum: numquid ex tribuno ſtatim fit tiro? non, ſed
ante primicerius, deinde ſenator, ducenarius, biarchus, circitor, eques, dein tiro: & quã-
quam tribunus quondam miles gregarius ſit, tamen ex tribuno non tiro, ſed primicerius
Gen.28 factus eſt. Docet Origenes, per ſcalam Iacob paulatim rationabiles creaturas ad ultimum
gradum, ideſt, ad carnem & ſanguinem deſcendere: nec fieri poſſe, ut de centenario nu-
mero ſubito quis ad unum numerum præcipitetur, niſi per ſingulos numeros, quaſi per ſca
læ gradus, ad ultimum uſque perueniat: & tot mutare corpora, quot de cælo ad terram mu
tauerint manſiones. Hæ ſunt ſtrophæ ueſtræ, atque præſtigiæ, quibus nos Peluſiotas & iu-
menta & animales homines dicitis, quia non recipimus ea, quæ ſpiritus ſunt. Vos Heroſo
lymitæ etiam angelos derideris. Pertrahuntur in medium noſtra myſteria; & de gentilium
fabulis dogma cõtextum, Chriſtianis auribus publicatur. Hoc, quod uos miramini, olim in
Platone contempſimus: contẽpſimus autem, quia Chriſti ſtultitiam recepimus. Recepimus
1.Cor.1 Chriſti ſtultitiam, quia fatuum Dei ſapientius eſt hominibus. Non puder Chriſtianos & ſa
cerdotes Dei, quaſi de rebus ludicris agatur, uerbis dubiis hærere, & ambiguas librare ſentẽ
tias, quibus loquens magis, quam audiens, decipitur. Vnus ex choro ueſtro, cum a me te-
neretur, ut diceret quid ſentiret de anima, fuiſſet ne ante carnem, an non fuiſſet; fuiſſe re-
ſpondit ſimul & corpus, & animam. Sciebam hominẽ hæreticum laqueos in ſermone quære
re. tandem reperi eum, ex quo corpus animaſſet, ex tunc eam dicere animam nuncupatã,
quæ prius uel dæmon, uel angelus Satanæ, uel ſpiritus fornicationis, aut in parte cõtraria,
dominatio, poteſtas, adminiſtrator ſpiritus, aut nuncius appellata ſit. Si fuit anima ante-
quam Adam in paradiſo formaretur, in quolibet ſtatu & ordine; & uixit, & egit aliquid:
(neque enim poſſumus, incorporalem & æternam in modum glirium immobilem torpen-
temq. ſentire) neceſſe eſt, ut aliqua cauſa præceſſerit, cur, quæ prius ſine corpore fuit, po-
ſtea circumdata ſit corpore. et ſi animæ eſt naturale, eſſe ſine corpore: ergo contra naturam
eſt, eſſe in corpore. ſi contra naturam eſt, eſſe in corpore: ergo reſurrectio corporis contra
naturam erit. ſed non fiet reſurrectio contra naturam: ergo, iuxta ſententiam ueſtram, cor
pus, quod contra naturam eſt reſurgens, animam non habebit. Dicis animam non eſſe de
Dei ſubſtantia. Pulchre: damnas enim impiiſſimum Manichæum, quem nominare pollutio
eſt. Dicis ex angelis animas non fieri. Acquieſco pauliſper; licet nouerim, quo ſenſu dixe-
ris. Quia ergo didicimus, quid neges; uolumus ſcire, quid credas. Accepto, inquis, de
Gen.2 terra limo, plaſmauit Deus hominem, & per gratiam propriæ inſufflationis animam dona-
uit rationabilem, & liberi arbitrij, non partem aliquam ſuæ naturæ, (iuxta quoſdam, qui
hoc impie prædicant) ſed propriam condicionem. Videte, quanto circumitu, quod non
quærimus, eloquatur. Scimus, quod de terra Deus plaſmauit hominem: nouimus, quod
inſufflauit in faciem eius, & factus eſt in animam uiuentem: non ignoramus, quod anima
rationalis ſit, & proprij arbitrij: & ſcimus, quod Dei illa condicio ſit. Nemo dubitat errare
Manichæum, qui dicit eam eſſe Dei ſubſtantiam. hoc nunc interrogo: Anima iſta, Dei cõ
dicio, liberi arbitrij, rationalis, neque de ſubſtantia creatoris, quando facta ſit; utrum eo
tempore, quo de limo factus eſt homo, & inſufflatum eſt ſpiraculum uitæ in faciem eius;
an, quæ prius fuerat, & inter rationabiles creaturas & incorporeas erat, atque uiuebat, Dei
poſtea inſufflatione donata ſit? Hic taces: hic ſimplicem ac ruſticum te ſimulas; & ſub uer-
bis ſcripturæ, ea quæ ſcriptura non ſentit, abſcondis. In eo loco, ubi dicis, quod nullus
quærit, non illam partem aliquam eſſe ſuæ naturæ, iuxta quoſdam, qui hoc impie prædi-
cant: illud magis debueras dicere, quod omnes quærimus, non eam, quæ prius fuerat, nõ
eam, quam ante condiderat, quæ inter rationabiles atque incorporeas & inuiſibiles creatu
ras multo iam tempore uerſabatur. nihil horum loqueris: producis nobis Manichæum, &
abſcondis Origenem: & ſicut paruulis, cibum poſcentibus, ludicra quædam offerunt geru
læ, ut auocent mentes eorum; ſic tu nos ruſticos auocas ad alia, ut, dum alterius perſonæ
nouitate tenemur, quod uolumus non quæramus. Eſto: hoc non loquaris; & ſimplicitas
tua nihil in ſe habeat, quod callide taceas. Qui ergo de anima ſemel dicere cœperas, & de re
tanta ab exordio condicionis humanæ repetere, cur, diſputatione pendente, ad angelos &
ad diſpenſationem Dominici corporis repente tranſcendis; & tam grandi in medio præter-
miſſa ſalebra, dubios nos in luto hærere pateris? Si inſufflatio Dei, quod non uis, & quod
nunc relinquis ambiguũ, humanæ animæ condicio eſt: Eua, in cuius faciem non inſufflauit
Deus, unde animam habuit? Taceo de Eua, quæ in typo Eccleſiæ de coſta uiri ædificata, nõ
debet poſt tanta ſæcula nepotum calumnias ſuſtinere. Cain, & Abel, primi ex primis ho-
minibus, unde habuere animas? omne deinceps humanum genus quibus animarum cen-

ſetur

ſetur exordiis? utrum ex traduce, iuxta bruta animalia; ut quo modo corpus ex corpore,
ſic anima genereretur ex anima; an rationabiles creaturæ, deſiderio corporum paulatim ad ter-
ram delapſæ, nouiſſime etiam humanis illigatæ corporibus ſint? an certe, quod eccleſiaſti-
cum eſt ſecundum eloquia ſaluatoris, pater uſque modo operatur, & ego operor. Et illud Ioan. 5
Zachariæ: Qui format ſpiritum hominis in ipſo. Et in pſalmis: Qui fingit per ſingulos corda Zach. 12
eorum, quotidie Deus fabricetur animas: cuius uelle feciſſe eſt, & conditor eſſe non ceſſat. Pſal. 32
Scio, quæ contra hæc ſoleatis dicere, & adulterina nobis atque inceſta proponere: quæ lon
gior pugna eſt, nec huius tẽporis patitur anguſtias. Eadem controuerſia & in uos retorqueri
poteſt: &, quodcumque in conditorem præſentis temporis uidetur indignum, hoc etiam eo
donante non eſt indignum. Naſci de adulterio, non eius culpa eſt, qui naſcitur, ſed illius,
qui generat. Quo modo in ſeminibus non peccat terra, quæ fouet; non ſemen, quod in ſul-
cis iacitur; non humor, & calor, quibus tẽperata frumenta in germen pullulant; ſed, uerbi
gratia, fur, & latro, qui fraude & ui eripit ſemina: ſic in generatione hominum recipit terra,
ideſt, uulua quod ſuum eſt; & receptum confouet; confotum corporat; corporatum in mem
bra diſtinguit. Et inter illas ſecretas uentris anguſtias, Dei manus ſemper operatur: idemq.
eſt corporis & animæ creator. Noli deſpicere bonitatem figuli tui, qui te plaſmauit, & fecit
ut uoluit. Ipſe eſt Dei uirtus & Dei ſapientia, qui in utero uirginis ædificauit ſibi domũ. Ie-
pte, inter uiros ſanctos Apoſtoli uoce numeratus, meretricis eſt filius. Sed audi, ex Rebecca Hebr. 11
& Iſaac Eſau genitus hiſpidus, tam mente quam corpore, quaſi bonum triticum in lolium Gen. 25
auenasq. degenerat: quia non in ſeminibus, ſed in uoluntate naſcentis cauſa eſt uitiorũ, at-
que uirtutum. Si offenſa eſt, naſci in corporibus humanis: quo modo Iſaac, Sampſon, Ioan Gen. 15
nes Baptiſta de repromiſſione naſcuntur? Intelligis, quid ſit, fidem ſuam audacter ac libere Iud. 13
profiteri? Pone errare me: aperte dico quod ſentio. et tu igitur aut libere noſtra profitere, Luc. 1
aut conſtanter tua loquere. noli ſtatuere te in acie mea, ut, ruſticitate ſimulata, in tuto abeas,
cum uolueris pugnantis terga confodere. Non eſt iſtius temporis, cõtra Origenis dogmata
conſcribere: alteri iſtud, ſi Chriſtus uitam dederit, operi dedicabimus. nunc quæritur, an,
qui arguitur, ad interrogata reſponderit, & ſimplex ſit & aperta eius reſponſio. Transeamus
hinc ad famoſiſſimam de reſurrectione carnis & corporis quæſtionem: in qua te rurſum, le-
ctor, admonitum uolo, ut cum timore & iudicio Dei me ſcias loqui, & te audire debere. ne-
que enim tantæ ſtultitiæ ſum, ut, ſi in expoſitione illius fides mera eſt, & perfidiæ nulla ſu-
ſpicio, quæram accuſandi rationem; &, dum uolo alium notare culpæ, ipſe noter calumniæ.
lege ergo de reſurrectione carnis, quæ ſubdita ſunt: &, cũ legeris, & non placuerint, (ſcio
enim haud placitura ignorantibus) ſuſpẽde iudicium, expecta pauliſper uſque ad finem re
ſponſionis noſtræ, cohibe ſententiam: &, ſi tibi poſtea nõ placuerint, tunc nos calumniæ de
notabis. Paſſionẽ quoque eius in cruce, & mortem, ac ſepulturã, quæ uniuerſa ſeruauit, ac
reſurrectionem ueritate & non putatiue confitemur: qui & primogenitus ex mortuis, primi
tias maſſæ corporum noſtrorũ, quas in ſepulcro poſitas ſuſcitauit, peruexit ad cælum, ſpem
nobis reſurrectionis in reſurrectione proprii corporis tribuens: unde & omnes ſic ſperamus
reſurgere ex mortuis, ſicut ille reſurrexit. Non in aliis quibuſdam peregrinis & in alienis cor
poribus, quæ aſſumuntur in phantaſmate, ſed, ſicut ipſe in illo corpore, quod apud nos in
ſancto ſepulcro conditum reſurrexit, ita & nos in ipſis corporibus, quibus nunc circumda-
mur, & in quibus nunc ſepelimur, eadem ratione & uiſione ſperamus reſurgere. Quæ enim,
iuxta Apoſtolum, ſeminantur in corruptione, ſurgent in incorruptione: quæ ſeminantur in 1. Cor. 15
ignobilitate, ſurgent in gloria. Seminatur corpus animale, ſurget corpus ſpirituale: de qui-
bus & ſaluator docẽs locutus eſt: Qui enim digni fuerint ſæculo illo, & reſurrectione ex mor Luc. 20
tuis, neque nubent, neque nebentur: neque enim ultra mori poterunt, ſed erunt ſicut ange Matth. 22
li Dei in cælo, cum ſint filii reſurrectionis. Rurſum in alia parte epiſtolæ, hoceſt, in fine ſuorũ
tractatuũ, ut auribus illuderet neſcientium, ſtrepitum reſurrectionis ac pompam hac uerbo
rũ ambiguitate librauit: Sed neque de ſecundo glorioſo aduentu domini noſtri Ieſu Chriſti
intermiſimus, qui uenturus eſt in gloria ſua iudicare uiuos & mortuos: ipſe enim ſuſcitabit
omnes mortuos, & ante ſuũ tribunal eſſe faciet; & unicuique redder ſecundũ quod egit per
corpus, ſiue bonũ, ſiue malum; ſcilicet aut coronãdus in corpore, quod caſte egit & iuſte;
aut condemnandus, quod uoluptatibus pariter iniquitatibusq. ſeruiuit. Hoc, quod in Euã
gelio legimus: In cõſummatione mundi, ſi fieri poteſt, ſeduci etiam electos: in hoc capitulo Matth. 24
comprobamus. Audit uulgus indoctum mortuos & ſepultos: audit reſurrectionem mor-
tuorum, ueritate & non putatiue: audit primitias maſſæ noſtrorum corporum, in Domi-
ni corpore, ad cæleſtia perueniſſe: audit reſurrecturos, non in peregrinis alieniſq. corpo-

ribus, quæ assumuntur in phantasmate; sed, sicut surrexit Dominus in corpore, quod apud nos in sancto sepulcro conditum iacuit, ita & nos in ipsis corporibus, quibus nunc circumdamur & sepelimur, in die iudicij resurrecturos. Et, ne hoc parum quis existimaret, addidit in extremo capitulo: Et unicuique reddet secundum quod egit in corpore, siue bonum, siue malum; scilicet aut coronandus in corpore, quod caste egit & iuste; aut condemnandus, quod uoluptatibus iniquitatibusq. seruiuit. Hæc audiens indoctum uulgus, in tanto mortuorum sepulti corporis resurrectionis sonitu, nullam stropham, nullas insidias suspicatur; credit esse, quod dicitur. sanctiores enim sunt aures populi, quam sacerdotis animus. Iterum atque iterum te, lector, commoneo, ut patientiam teneas; & discas, quod ego quoque per patientiam didici: & tamen, antequam uultum draconis euoluam, & dogma Origenis de resurrectione breuiter exponam, (non enim poteris uim scire antidoti, nisi uenena perspexeris) illud diligenter obserua, & caute relegens numera; quod nouies resurrectionem nominans corporis, ne semel quidem carnis inseruit: suspectumq. tibi sit, quod de industria prætermisit. Dicit ergo Origenes in pluribus locis, & maxime in libro de resurrectione quarto, & in expositione primi psalmi, & in Stromatibus, duplicem errorem uersari in Ecclesia, nostrorum, & hæreticorum: nos simplices & philosarcas dicere, quod eadem ossa, & sanguis, & caro, idest, uultus, & membra, totiusq. compago corporis resurgat in nouissima die; scilicet ut pedibus ambulemus, operemur manibus, uideamus oculis, auribus audiamus, circumferamusq. uentrem insatiabilem, & stomachum cibos concoquentem: consequens autem esse, qui ista credamus, dicere nos, quod & comedendum nobis sit, & bibendum, digerenda stercora, effundendus humor, ducendæ uxores, liberi procreandi. quo enim membra genitalia, si nuptiæ non erunt? quo dentes, si cibi non mo-
1.Cor.6 lendi sunt? quo uenter, & cibi, si, iuxta Apostolum, & hic, & illi destruentur? ipso iterum
1.Cor.15 clamante: Caro, & sanguis regnum Dei non possidebunt, neque corruptio incorruptionem. Hæc nos innocentes & rusticos asserit dicere. Hæreticos uero, in quorum parte sunt Marcion, Apelles, Valentinus, Manes, nomen insaniæ, penitus & carnis & corporis resurrectionem negare, & salutem tantum tribuere animæ; frustraq. nos dicere ad exemplum Domini resurrecturos, cum ipse quoque Dominus in phantasmate resurrexerit; & non solum resurrectio eius, sed & ipsa natiuitas τῷ δοκεῖν, idest, putatiue, uisa magis sit, quam fuerit. Sibi autem utramque displicere sententiam: fugere se & nostrorum carnes, & hæreticorum phantasmata; quia utraque pars in contrarium nimia sit; aliis id uolentibus se esse, quod fuerunt; aliis resurrectionem corporum omnino denegantibus. Quattuor, inquit, elementa sunt, philosophis quoque nota & medicis, de quibus omnes res & corpora humana compacta sunt, terra, aqua, aer, & ignis: terram in carnibus, aerem in halitu, aquam in humore, ignem in calore intelligi. Cum ergo anima caducum hoc frigidumq. corpusculum Dei iussione dimiserit, paulatim omnia redire ad matrices suas substantias: carnes in terram relabi, halitum in aera misceri, humorem reuerti ad abyssos, calorem ad æthera subuolare: et quo modo, si sextarium lactis & uini mittas in pelagus, uelisq. rursum separare quod mixtum est, uinum quidem & lac, quod miseras, non perire, non tamen posse, quod fusum est, separari; sic substantiam carnis & sanguinis non perire quidem in originalibus materiis, non tamen in antiquam redire compagem, nec posse ex toto eadem esse, quæ fuerint. Cum autem ista dicantur; soliditas carnium, sanguinis liquor, crassitudo neruorum, uenarumq. perplexio, & ossium durities denegatur. Alia ratione resurrectionem corporum confitemur, eorum, quæ in sepulcris posita sunt, dilapsaq. in cineres, Pauli Pauli, & Petri Petri, & singula singulorum: neque enim fas est, ut in aliis corporibus animæ peccauerint, in aliis torqueantur; nec iusti iudicis alia corpora pro Chisto sanguinem fundere, & alia coronari. Quis hæc audiens, resurrectionem carnis eum negare putet? Est, inquit, singulis seminibus ratio quædam a Deo artifice insita, quæ futuras materias in medullæ principiis tenet. Et quo modo tanta arboris magnitudo, truncus, rami, poma, folia non uidentur in semine, sunt tamen in ratione seminis, quam Græci ἀνπθηεισμὸν uocant; & in grano frumenti est intrinsecus uel medulla, uel uenula; quæ cum in terra fuerit dissoluta, trahit ad se uicinas materias, & in stipulam, folia, aristasq. consurgit; aliudq. moritur, aliud resurgit; neque enim in grano tritici, radices, culmus, folia, aristæ, paleæ sunt dissolutæ: sic & in ratione humanorum corporum manent quædam surgendi antiqua principia, & quasi ἀνθέων, idest, seminarium mortuorum, sinu terræ confouetur. Cum autem iudicii dies aduenerit; & in uoce archangeli, & in nouissima tuba tremuerit terra; mouebuntur statim semina, & in puncto horæ mortuos germinabunt: non tamen easdem car-

nes,

nes, nec in iis formis reſtituent, quæ fuerunt. Vis ſcire uerum eſſe, quod dicimus: audi
Apoſtolum. Sed dicit aliquis, quo modo reſurgent mortui? quo autem corpore uenient? 1.Cor.15
Inſipiens, quod tu ſeminas, non corpus, quod futurum eſt, ſeminas, ſed nudum granum,
utpuia tritici, uitis, & arboris. Et quia de grano tritici ac ſemente arborum ex parte iam
diximus; nunc de acino uinacii diſſeramus. Granum paruum eſt, ita ut uix duobus digi-
tulis teneri poſſit. ubi ſunt radices? ubi radicum, & trunci, & propaginum tortuoſa per-
plexio? ubi pampinorum umbracula, & uuarum pulchritudo, futura uina parturiens? ari
dum eſt, quod tenetur, & pene uix cernitur: ſed in ſicco illo grano, potentia Dei & occul-
ta ratione ſementis, ſpumantia muſta fundentur. Hæc ligno tribuis, quod periturum eſt;
ſic ornatur, quod manſurum non eſt, nec priſtinam recipiet uilitatem: & uis turſus oſſa,
ſanguinem, membra; ut creſcentibus capillis tonſore egeas; naſus pituitas digerat; incre-
menta unguium ſecanda ſint; ut per inferiores partes uel ſtercora, uel libidines effluant? Si
affers iſtas ineptias ruſticorum & carnis, in qua Deo placere non poſſumus, quaſi inimici;
obliuiſceris reſurrectionem mortuorum. Seminatur in corruptione; ſurget in incorrup-
tione. Seminatur in contumelia; ſurget in gloria. Seminatur in infirmitate; ſurget in uir-
tute. Seminatut corpus animale; ſurget corpus ſpirituale. Nunc oculis uidemus, auribus
audimus, manibus agimus, pedibus ambulamus: in illo autem corpore ſpirituali toti ui-
debimus, toti audiemus, toti operabimur, toti ambulabimus; & transfigurabit Dominus Philip.3
corpus humilitatis noſtræ, confotme corpori claritatis ſuæ gloriæ. Quando dixit, transfigu
rabit, ideſt, μετασχηματίσει, membrorum, quibus nunc utimur, diuerſitas denegatur. Ali-
ud nobis ſpirituale & æthereum promittitur; quod nec tactui ſubiacet, nec oculis cernitur,
nec pondere prægrauatur, & pro locorum, in quibus futurum eſt, uarietate mutabitur. alio-
qui, ſi eædem carnes erunt, & corpora, quæ fuerunt, rurſum mares & feminæ, rurſum nu-
ptiæ, uiris hirſutum ſupercilium, barba prolixa, mulieribus leues genæ, & anguſta pecto-
ra: ad concipiendos & pariendos fetus, uenter & femora dilatanda ſunt. reſurgent etiam
infantuli, reſurgent & ſenes, illi nutriendi, hi baculis ſuſtentandi. Nec uos, o ſimplices,
reſurrectio Domini decipiat, quod latus & manus monſtrauerit, in litore ſteterit, in itinere
cum Cleopha ambulauerit, & carnes & oſſa habere ſe dixerit. illud corpus aliis pollet pri- Luc.24
uilegiis, quod de uiri ſemine & carnis uoluptate non natum eſt. Comedit poſt reſurrectio-
nem ſuam, & bibit, & ueſtitus apparuit, tangendum ſe præbuit: ut dubitantibus apoſto-
lis fidem faceret reſurrectionis. ſed tamen non diſſimulat naturam aerei corporis & ſpiri-
tualis: clauſis enim ingreditur oſtiis, & in fractione panis ex oculis euaneſcit. Ergo & no- Ioan.20
bis poſt reſurrectionem bibendum erit, & comedendum, & poſt cibum ſtercora egerenda?
Et ubi erit illa promiſſio: Oportet mortale hoc induere immortalitatem? Hæc eſt omnis 1.Cor.15
cauſa, cur in expoſitione fidei tuæ, ad decipiendas aures ignorantium, nouies corpus, &
ne ſemel quidem carnes nominas; dum homines putant te carnes in corporibus confite-
ri, & idem carnem eſſe quod corpus. Si idem eſt, non diuerſum ſignificat. Scio enim te
hoc eſſe dicturum. Putaui idem corpus eſſe, quod carnem: ſimpliciter ſum locutus. Qua
re non carnem potius nominas, ut corpus ſignifices; & indifferenter nunc carnem, nunc
corpus; ut corpus in carne, & caro in corpore demonſtretur? Sed, mihi crede, non eſt ſim-
plex ſilentium tuum. Alia enim carnis, alia corporis definitio eſt. omnis caro eſt corpus;
non omne corpus eſt caro. caro eſt proprie, quæ ſanguine, uenis, oſſibus, neruiſq. con-
ſtringitur. corpus, quamquam & caro dicatur, interdum tamen æthereum, uel aereum no-
minatur, quod tactui uiſuiq. non ſubiacet, & plerumque uiſibile eſt, atque tangibile. Pa-
ries corpus eſt, ſed non caro. Vnde Apoſtolus corpora cæleſtia appellat, & corpora terre-
ſtria. Cæleſte corpus, ſolis, lunæ, ſtellarum: terreſtre, ignis, aeris, aquæ, terræ, & reliquo-
rum, quæ abſque anima his ſentiuntur elementis. Vides nos intelligere ſubtilitates ueſtras,
& arcana, quæ in cubiculis & inter perfectos loquimini; &, quæ populus foris ſtans non me
retur audire, proferre in medium? Hoc eſt illud, quod, reducta ad auriculam manu, & con
crepantibus digitis, ridentes dicitis: Omnis gloria filiæ regis intrinſecus. Et: Introduxit Pſal.44
me rex in cubiculum ſuum. Patet, quare corporis, & non carnis reſurrectionem dixeris: ſci Cant.1
licet, ut nos rudes carnem te dicere putaremus in corpore, & hi, qui perfecti ſunt, intelli-
gerent carnem in corpore denegari. Denique Apoſtolus in epiſtola ſua ad Coloſſenſes, uo- Col.1
lens corpus Chriſti carneum, & non ſpirituale, aereum, tenue, demonſtrare, ſignifican-
ter locutus eſt, dicens: Et uos, cum eſſetis aliquando alienati a Chriſto, & inimici ſen-
ſus eius in operibus malis, reconciliauit in corpote carnis ſuæ per mortem. Rurſumq. in
eadem epiſtola: In quo circumciſi eſtis circumciſione non manufacta, in expoliatione Col.2

corporis carnis. Si corpus carnem solum significat; & non est nomen ambiguum, nec ad diuersas intelligentias trahi potest: satis superflue corporeum & carneum dicit, quasi caro non intelligatur in corpore. In symbolo fidei & spei nostræ, quod ab apostolis traditum non scribitur in charta, & atramento, sed in tabulis cordis carnalibus, post confessionem Trinitatis & unitatem Ecclesiæ, omne Christiani dogmatis sacramentum, carnis resurrectione cõcluditur. Et tu intantum in corporis, & iterum corporis, & tertio corporis, & usque nouies corporis, uel sermone, uel numero immoraris: nec semel nominas carnem: quod illi semper nominant carnem, corpus uero tacent. Sed & illud, quod argute subnectis, & prudenter præcauens dissimulas, scito nos intelligere. His enim testimoniis ueritatem resurrectionis probas, quibus Origenes negat; & de dubiis incerta confirmans, certam fidei domum subita tempestate subuertis. Seminatur, inquit, corpus animale: surget corpus spirituale. Neque enim nubent, neque nubentur, sed erunt sicut angeli in cælis. Quæ alia exempla assumeres, si resurrectionem negares? Vis resurrectionem carnis ueritate, & non putatiue, ut loqueris, confiteri. Post illa, quibus ignorantium blanditus es auribus, quod in ipsis corporibus, in quibus mortui sumus, & sepulti resurgamus, hoc potius adiunge, & dic: Quoniam spiritus carnem & ossa non habet, sicut me uidetis habere: & proprie ad Thomam: Infer digitum tuum in manus meas, & manum tuam in latus meum, & noli esse incredulus, sed fidelis. Sic & nos post resurrectionem eadem habebimus membra, quibus nunc utimur, easdem carnes & sanguinem & ossa: quorum in scripturis sanctis opera, non natura, damnantur. Denique in Genesi scriptum est: Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quia caro sunt. Et Paulus apostolus de praua doctrina & operibus Iudæorum, Non acquieui, ait, carni & sanguini. Et ad sanctos, qui utique in carne erant, dicit: Vos autem in carne non estis, sed in spiritu: si tamen Dei spiritus habitat in uobis. Negans enim eos in carne, quos in carne esse constabat, non carnis substantiam, sed peccata damnabat. Hæc est uera resurrectionis confessio; quæ sic gloriam carni tribuit, ut non auferat ueritatem. Quod uero dicit Apostolus, Corruptibile hoc, & mortale; hoc ipsum corpus, idest, carnem, quæ tunc uidebatur, ostendit. Quod autem copulat, Induere incorruptionem, & immortalitatem; illud indumentum, idest, uestimentum, non dicit corpus abolere, quod ornat in gloria; sed, quod ante inglorium fuit, efficere gloriosum; ut, mortalitatis & infirmitatis uiliore ueste deposita, immortalitatis auro, &, ut ita dicam, firmitatis atque uirtutis beatitudine induamur, uolentes non spoliari carne, sed superuestiri in gloria, & domicilium nostrum, quod de cælo est, superindui desiderantes, ut deuoretur mortale a uita. Certe nemo superinduitur, nisi qui ante uestitus est. Sic & Dominus noster in monte transfiguratus est in gloria, non ut manus, ac pedes, ceteraq. membra perderet, & subito in rotunditate uel solis uel sphæræ uolueretur; sed eadem membra solis fulgore rutilantia, apostolorum oculos præstringerent; unde & uestimenta eius mutata sunt in candorem, non in aerem; ne forte & uestes eius afferas spirituales. Et facies eius, inquit, fulgebat sicut sol. Vbi autem facies nominatur, existimo quod & cetera membra conspecta sint. Enoch translatus est in carne: Elias carneus raptus est in cælum: nec dum mortui & paradisi iam coloni, habent quoque membra, cum quibus rapti sunt, atque translati. Quod nos imitamur ieiunio, illi possident dei consortio. Vescuntur cælesti pane, & saturantur omni uerbo Dei, eundem habentes Dominum, qoem & cibum. Audi saluatorem dicentem: Et caro mea requiescet in spe. Et in alio loco: Caro eius non uidit corruptionem. Et rursum: Omnis caro uidebit salutare Dei. Et tu semper corpus ingeminas? Profer magis Ezechielem, qui ossa iungens ossibus, & educens ea de sepulcris suis, & super pedes stare faciens, carnibus neruisq. constringit, & cute desuper tegit; donec Iob, tormentorum uictor, & testa radens putridæ carnis saniem, miserias suas resurrectionis spe & ueritate soletur: Quis mihi det, inquit, ut scribãtur sermones mei? quis mihi det, ut exarentur in libro stylo ferreo, & plumbi lamina, uel celte sculpantur in silice? scio enim, quod redemptor meus uiuit; & in nouissimo die de terra surrecturus sum; & rursum circumdabor pelle mea; & in carne mea uidebo Deum; quem uisurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius. reposita est hæc spes mea in sinu meo. Quid hac prophetia manifestius? nullus tam aperte post Christum, quam iste ante Christum de resurrectione loquitur. uult uerba sua in perpetuum durare; &, ut nulla possint uetustate deleri, exarari ea uult in plumbi lamina, & sculpi in silice. Sperat resurrectionem, immo nouit, & uidit, quod uiuit Christus redemptor eius, & in nouissimo die de terra resurrecturus sit. Nec dum mortuus erat Dominus, & athleta Ecclesiæ redemptorem suum uidebat ab inferis resurgentem. Illud uero, quod infert: Et rursum circumdabor pelle mea, & in carne mea

[Margin notes: 1.Cor.15 — Luc.20 — Luc.24 — Ioan.20 — Gen.6 — Gal.1 — Rom.8 — 1.Cor.15 — 2.Cor.5 — Matth.17 — Gen.5 — 4.Reg.2 — Psal.15 — Act.2 — Luc.3 — Ezech.37 — Iob.19]

mea uidebo Deum: puto quod non loquatur quasi amator carnium, quas putridas fetentesq. cernebat; sed ex fiducia resurgendi contemnit præsentia, solatio futurorum. Rursum ait, Circumdabor pella mea. Vbi hic corpus æthereum? ubi aereum, & spiritui & auræ simile? certe, ubi pellis, & caro, ubi ossa, & nerui, & sanguis, & uenæ, ibi carnis structura, ibi sexus proprietas. Et in carne, inquit, mea uidebo Deum. Quando omnis caro uidebit salutare Dei, idest Iesum Deum, tunc & ego uidebo redemptorem, & saluatorem, & Deũ meum. uidebo autem in ista carne, quæ me nunc cruciat, quæ nunc præ dolore distillat. Icirco Deum in carne conspiciam, quia omnes infirmitates meas sua resurrectione sanauit. Nonne tibi uidetur iam tunc Iob contra Origenem scribere; & pro carnis ueritate, in qua tormenta sustinuit, alterum contra hæreticos habere certamen? Dolet ei, si tanta sit frustra perpessus; &, alia spiritualiter resurgente, ista carnaliter cruciata sit. unde inculcat, & exaggerat, & omnia lubricæ confessionis arcana manifesta uoce concludit, dicens: Quem uisurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius. Is si non in sexu suo resurrecturus est; si non eisdem membris, quæ iacuere in stercore; si non eosdem oculos aperiat ad uidendum Deum, quibus tunc uidebat uermiculos; ubi erit ergo Iob? Tollis ea, in quibus substitit Iob; & donas mihi inane uocabulum resurgentis: quo modo, si nauim post naufragium restitutam uelis, ac neges singula, de quibus nauis construitur? Ego libere dicam; &, quamquam torqueatis labia, trahatis capillum, applaudatis pede, Iudæorum lapides in quiratis, fidem Ecclesiæ apertissime confitebor. Resurrectionis ueritas catholicæ, sine carne & ossibus, sine sanguine & membris intelligi non potest. Vbi caro, & ossa, & sanguis, & membra sunt, ibi necesse est ut sexus diuersitas sit: ubi sexus diuersitas est, ibi Ioannes Ioannes, Maria Maria. Noli timere eorum nuptias, qui etiam ante mortem in sexu suo sine sexus opere uixerunt. Quando dicitur: In illa die neque nubent, neque nubentur: de iis dicitur, qui possunt nubere, & tamen non nubent. nemo enim dicit de angelis, non nubent, neque nubentur. Ego numquam audiui, spiritualium uirtutum in cælo nuptias celebrari: sed, ubi sexus est, ibi uir & femina. Vnde & tu, inuitus licet, cogente ueritate confessus es, & dixisti: aut coronandus in corpore, quod caste egit, & iuste; aut condemnandus in corpore, quod uolupratibus iniquitatiq. seruiuit. Tolle corpus, & pone carnem, & uirum ac feminam non negasti. quis enim uiuit cum gloria pudicitiæ, qui non habet sexum, per quem committi potuit impudicitia? quis enim umquam lapidem coronauit, quia uirgo permanserit? Angelorum nobis similitudo promittitur, idest, beatitudo illa, in qua sine carne & sexu sunt angeli, nobis in carne & sexu nostro donabitur. Mea rusticitas sic credit, & sic intelligit sexum confiteri sine sexuum operibus, homines resurgere, & sic eos angelis adæquari. Nec statim superflua uidebitur membrorum resurrectio, quæ caritura sint officio suo, cum adhuc in hac uita positi, nitamur opera non implere membrorum. Similitudo autem ad angelos, non hominum in angelos demutatio, sed profectus immortalitatis & gloriæ est. Argumenta uero illa puerorum, & infantium, & senum, & ciborum, & stercorum, quibus aduersum ecclesias uteris, non sunt tua, de gentilium fonte manarunt. eadem enim opponunt nobis ethnici. Qui Christianum esse te dicis, gentilium arma depone. Discant illi magis a te resurrectionem carnis confiteri, quam tu ab illis negare: aut, si et tu de hostium numero es, ostende te libere aduersarium, ut ethnicorum suscipias uulnera. Dono tibi nutriculas tuas, ne uagiant infantes: dono decrepitos senes, ne hiberno frigore contrahantur. Frustra etiam tonsores artificia didicerunt, scientes Israeliticum populum per quadraginta annos nec unguium, nec capillorum incrementa sensisse: &, quod his maius est, non sunt attrita uestimenta eorum, nec inueterauerunt calciamenta eorum. Enoch, & Elias, de quibus dudum diximus, tanto tempore in eadem permanent ætate, qua rapti sunt: habent dentes, uentrem, genitalia; & tamen nec cibis, nec uxoribus indigent. Quid potentiam Dei calumniaris? qui potest de medulla illa & de seminario uestro interiori, non carnes tantum de carnibus, sed corpus educere, & aliud ex alio facere, & de aqua, idest de utilitate carnium, pretiosa & aerii corporis uina mutare; potest utique eadem potentia, qua de nihilo cuncta fabricatus est, reddere quæ fuerunt: quia multo minus est, restituere quod fuerit, quam facere quod non fuit. Miraris, si de infantibus, & senibus in perfecti uiri ætatem resurrectio fiat; cum de limo terræ, absque ullis ætatum incrementis, consummatus homo factus sit? Costa mutatur in feminam: & tertio humanæ condicionis modo uilia & pudenda nostræ natiuitatis elementa mutantur in carnes, ligantur membris, discurrunt in uenas, in ossa durantur. Vis & quartum genus humanæ generationis audire? Spiritus sanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi.

Luc. 3 — Matth. 22 — Deut. 29 — Gen. 2 — Luc. 1

Propterea, quod nascetur ex te sanctum, uocabitur filius Dei. Aliter Adam, aliter Eua, aliter Abel, aliter homo Iesus Christus. Et in omnibus diuersis exordiis una hominis natura non differt. Resurrectionem carnis, omniumq. membrorum si uelim probare, & ad singula testimonia explanationes adiungere; multis libris opus erit: sed præsens causa hoc non desiderat. proposui enim, non Origeni in omnibus respondere, sed fraudulentæ satisfactionis aperire mysteria. attamen, quia longus fui in assertione contraria; & uereor ne, dum fraudes pandere studeo, scandalum lectori reliquerim; aceruatim testimonia ponam, cursimq. perstringam; ut toto contra uenenatam argumentationem scripturarum pondere

Matth. 22 dimicemus. Qui uestem non habet nuptialem, nec seruauit illud mandatum: Candida sint

Eccls. 9 uestimenta tua: semper manibus pedibusq. constringitur: ne recumbat in conuiuio, sedeat in solio, stet ad dexteram Dei, mittitur in gehennam, ubi fletus oculorum & stridor den-

Luc. 12 tium est. Capilli capitis uestri numerati sunt. Si capilli, puto facilius dentes. Frustra autem

Ioan. 5 numerati, si aliquando perituri. Veniet hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient uocem filii Dei, & procedent: audient auribus, procedent pedibus. hoc & Lazarus ante iam fecerat. procedent autem de monumentis: idest, qui monumentis illati fuerant, uenient mortui, & resurgent de sepulcris suis. Ros enim, qui a Deo est, medulla est ossibus

Esa. 26 ipsorum. Tunc implebitur, quod Dominus loquitur per prophetam: Populus meus intra in cellaria tua aliquantulum, donec ira mea transeat. Cellaria sepulcra significant, de quibus hoc utique profertur, quod conditum fuerat: Et exibunt de sepulcris suis ueluti hinnuli de uinculis soluti. Gaudebit cor eorum, & ossa eorum, sicut sol, orientur: ueniet omnis caro in conspectu Domini: & mandabit piscibus maris; & eructabunt ossa, quæ comederant: & faciet compagem ad compagem, & os ad os: & qui in terræ puluere dormierunt, resurgent, alii in uitam æternam, alii in opprobrium & confusionem æternam. Tunc uide-

Esa. 66 bunt iusti impiorum pœnas, atque cruciatus: quoniam uermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, & erunt in conspectu omnis carnis. Quotquot igitur habe-

Rom. 6 mus hanc spem, sicut exhibuimus membra nostra famulantia immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita exhibeamus ea famulantia iustitiæ ad sanctificationem: ut resurgentes ex

2. Cor. 4 mortuis, in nouitate uitæ ambulemus. Quo modo & uita domini Iesu manifestatur in no-

Rom. 7 stro mortali corpore: et qui suscitauit Iesum Christum a mortuis, uiuificabit & mortalia corpora nostra, propter inhabitantem spiritum eius in nobis. Iustum enim est, ut qui semper mortificationem Christi in corpore nostro circumtulimus, uita quoque Iesu manifestetur in corpore nostro mortali, idest, in carne mortali secundum naturam, æterna autem se-

Act. 7 cundum gratiam. Vidit & Stephanus stantem Iesum ad dexteram Patris: & manus Moysi

Exod. 4 mutata est in candorem niuis, & deinceps colori pristino restituta. In utraque diuersitate

Hier. 18 manus fuit. Figulus ille Hieremiæ, cuius per duritiā lapidum uas, quod fecerat, confractū est, de eadem massa & de eodem luto redintegrauit, quod ceciderat. Sed & ipsum resurrectionis uocabulum significat, non aliud ruere, aliud suscitari: & quod adiicitur mortuorū,

Luc. 10 carnem propriam demonstrat: quod enim in homine moritur, hoc & uiuificatur. Vulneratus ille itineris Iericho totus refertur ad stabulum, & delictorum plagæ immortalitate sanan-

Matth. 27 tur. Aperta sunt & sepulcra in Domini passione, quādo sol fugit, terra tremuit, & multa cor-

Esa. 63 pora sanctorum surrexerunt, & uisa sunt in sancta ciuitate. Quis est, inquit Esaias, qui ascendit ex Edom, fulgida uestimenta eius ex Bosor, sic formosus in stola cādida? Edom aut terrenus interpretatur, aut cruentus: Bosor, aut caro, aut in tribulatione. Paucis uerbis totum resurrectionis mysterium demonstrat, idest, & ueritatem carnis, & augmentum gloriæ. Et est sensus: Quis est iste, qui ascendit de terra, ascendit de sanguine? Cuius uestimēta, iuxta

Gen. 49 prophetiam Iacob, qui alligauit pullum suum ad uitem, & torcular calcauit solus, musto tinctia sunt. De Bosor, idest, de carne siue tribulatione mundi: ipse enim uicit mundū. Ideoq.

Psal. 44 rubra & fulgida sunt uestimenta eius, quia speciosus forma fuit præ filiis hominum: propter gloriam triumphantis in stolam candidam cōmutata sunt: & tunc uere de Christi carne com-

Cant. 8 pletum est: Quæ est ista, quæ ascendit dealbata, innitens super fratruelem suum? Et quod

Cant. 5 in eodem libro scribitur: Fratruelis meus rubicundus & candidus. Hunc imitantur, qui ue-

Apoc. 14 stimenta sua non coinquinauerunt cum mulieribus: uirgines enim permanserunt, qui se ca-

Matth. 19 strauerunt propter regna cælorum: itaque in albis erunt uestibus. Eo tempore sententia Do-

Ioan. 6 mini opere perfecta mōstrabitur: Omne quod dedit mihi pater, nō perdam ex eo quidquā, sed resuscitabo illud in nouissimo die. Totum uidelicet hominem, quem totum nascendo

Luc. 15 susceperat. Tunc ouis, quæ perierat, & in inferioribus oberrabat, humeris saluatoris tota

Ioan. 19 portabitur: & quæ peccatis languida fuit, clementia iudicis sustentabitur. Tunc uidebunt illum,

illum, qui compunxerunt, qui clamauernnt: Crucifige, crucifige talem. Tribus & tribus Matth.24
cædent pectora, ipsi & mulieres eorum, illæ mulieres, quibus Dominus locutus est crucem Apoc.1
portans: Filiæ Hierusalem, nolite flere super me, sed super uos flete, & super filios uestros. Luc.23
Tunc angelorum uaticinium complebitur, qui stupentibus apostolis euntem in cælum, di
xerunt: Hic Iesus, qui a uobis assumptus est in cælum, sic ueniet, quemadmodum uidistis Act.1
eum euntem in cælum. Quale est autem, iccirco dicere Dominum post resurrectionem qua
draginta diebus comedisse cum apostolis, ne phantasma putaretur; & hoc ipsum, quod co
medit in carne, & in membris uisus est, in phantasmate confirmare? Aut uerum est, quod
uidebatur, aut falsum. si uerum est; ergo uere comedit, & uere membra habuit. si autem
falsum; quo modo res falsas ostendere uoluit, ut resurrectionis ueritatem probaret? nemo
enim falso uerum probat. Ergo, inquies, & nos post resurrectionem comesuri sumus? Ne-
scio: non enim scriptum est: & tamen, si quæratur, non puto comesuros. Legi enim, non
esse regnum Dei cibum, & potum, repromittens nobis, quæ oculus non uidit, nec auris Rom.14
audiuit, nec in cor hominis ascenderunt. Moyses & Elias quadraginta diebus ieiunauerūt, Esa.64
ac noctibus. hoc hominum natura non patitur: sed qnod homini impossibile est, Deo im- Exod.24
possibile non est. sicut, qui futura prædicit, non interest utrum post decem annos, aut post 3.Reg.19
centum futura pronunciet; quia una est scientia futurorum: sic, qui quadraginta diebus po
test ieiunare, & uiuere, immo non potest ieiunare, sed uiuit uirtute Dei, & æterno tempo
re poterit absque esca & potu uiuere. Quare fauum comedit Dominus? ut resurrectionem Luc.24
probaret, non ut tuis faucibus mella permitteret. Piscem in prunis assum petiit, ut dubitan
tes confirmaret apostolos, qui ad illum accedere non audebant, quod putarent se spiritum
uidere, non corpus. Archisynagogi filia suscitatur, & cibum accipit. Lazarus quatridua- Marc.5
nus mortuus resurgit, & prandens inducitur; non quia apud inferos esuriebat; sed quia dif Ioan.12
ficultas operis, scrupulositatem fidei requirebat. Quo modo ueras manus & uerum osten- Ioan.20
dit latus; ita uere comedit cum discipulis; uere ambulauit cum Cleopha; uere lingua locu- Luc.24
tus est cum omnibus; uero accubitu discubuit in cæna; ueris manibus accepit panem, bene
dixit, ac fregit, & porrigebat illis. Quod autem ab oculis repente euanuit, uirtutis Dei est,
non umbræ & phantasmatis. Alioquin & ante resurrectionem, cum eduxissent eum de Na
zareth, ut præcipitarent de supercilio montis, transiuit per medios, idest, elapsus est de ma Luc.4
nibus eorum. Numquid, iuxta Marcionem, dicere possumus, quod ideo natiuitas eius in
phantasmate fuerit, quia contra naturam, qui tenebatur, elapsus est? Quod Magis licet,
hoc Domino non licet? Apollonius Tyaneus scribitur, cum ante Domitianum staret in cō
sistorio, repente non comparuisse. Noli potentiam Domini Magorum præstigiis adæqua-
re; ut uideatur fuisse, quod non fuit, & pntetur comedisse sine dentibns, ambulasse sine pe
dibus, fregisse panem sine manibus, locutus esse sine lingua, & latus monstrasse sine costis.
Et quo modo, inquies, non cognoscebant eum in itinere, si ipsum habebat corpus, qnod
ante habnit? Audi scripturam dicentem: Ocnli eornm tenebantur, ne eum agnoscerent. Et Luc.24
rursum: Aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum. Numquid alius fuit, quando non
agnoscebatur, & alius, quando agnitus est? Certe unus atque idem erat. Cognoscere er-
go, & non cognoscere, oculorum fuit, non eius, qui uidebatur, licet & ipsius fuerit. ocu
los enim tenebat eorum, ne se agnoscerent. Denique, ut scias errotem, qui uersabatur in
medio, non corporis Domini, sed oculorum fuisse clausorum: Aperti sunt oculi eorum, Ioan.20
inquit, & cognouerunt eum. Vnde & Maria Magdalene, quamdiu non agnoscebat Iesum, &
uiuum quærebat inter mortuos, hortulanum putabat: agnoscit, & Dominum uocat. Post
resurrectionem Iesus stabat in litore: discipuli in naui erant. ceteris non cognoscentibus Ioan.21
eum, dicit discipulus, quem diligebat Iesus, Petro: Dominus est. Prior enim uirginitas
uirginale corpus agnoscit. Idem erat, & non idem omnibus uidebatur. Statimq. subiungi-
tur: Et nemo audebat interrogare eum, tu quis es? scientes, quod Dominns est. Nemo au
debat, quia Deum sciebant. Vescebantur cnm prandente, quia hominem & carnem uide-
bant, non quod alter Deus, alter homo esset, sed unus atque idem filius Dei cognosceba-
tur nt homo, adorabatur ut Deus. Scilicet nunc mihi philosophandum est, incertos esse
sensus nostros, & maxime uisum. Carneades aliquis ab inferis excitandus, ut proferat re-
mnm in aqna fractum, uideri porticus longius angustiores, rotundos procul turrium angu
los, columbarum colla, ad singulas conuersiones colorem mutantia. Cum Rhode Petrum Act.12
nnnciaret, & apostolis diceret, ob periculi magnitudinem euasisse: non credunt, phantas-
ma suspicantur. Porro, qnod clausis ingressus est ostiis, eiusdem uirtutis fuit, cuius & ex Ioan.20
oculis euanescere. Lynceus, ut fabulæ ferunt, uidebat trans parietem: Dominus clausis
ostiis,

ostiis, nisi phantasma fuerit; intrare non poterit? Aquilæ & uultures transmarina cadauera sentiunt: saluator apostolos suos, nisi ostium aperuerit, non uidebit? Dic mihi acutissime disputator, quid est maius, tantam terræ magnitudinem appendere super nihilum, & super aquarum incerta librare, an Deum transire per clausam portam, & creaturam cedere creatori? quod maius est, tribuis: quod minus est, calumniaris. Petrus super aquas ambu-
Matth.14 lat graui & solido corpore: mollis unda non cedit: paululum fides dubitat, & statim naturam suam corpus intelligit: ut sciamus, super aquas non corpus ambulasse, sed fidem. Oro te, qui tantum contra resurrectionem sentis, argumentaris, an simpliciter mecum loqueris? Credis, uere Dominum resurrexisse, in eodem, quo mortuus, quo sepultus est, corpore, an nō credis? si credis; cur ista proponis, per quæ resurrectio denegatur? si nō credis; quid ita imperitorum lactas animas, & resurrectionem casso nomine uentilas? Audiui nuper de Marcionis schola: uæ, inquit, ei, qui in hac carne, & in his ossibus resurrexerit: gau
Rom.6 dens animus statim intulit: Consepulti enim sumus, & consurreximus cum Christo per baptismum. Animæ, an carnis resurrectionem dicis? Respondi, non solius animæ, sed carnis, quæ cū anima renascitur in lauacro. Et quo modo peribit, quæ in Christo renata est?
1.Cor.15 Quia scriptum est, ait, Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt. Attende, obsecro te, quod dicitur: Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt. Numquid nō resurgent? absit; sed non possidebunt. Quare non possidebunt? quia sequitur, Neque corruptio incorruptionem possidebit. Tamdiu ergo regnum Dei non possidebunt, quamdiu caro tantum sanguisq. permanserint. Cum autem corruptiuum induerit incorruptionem; & mortale induerit immortalitatem; & lutum carnis in testam fuerit excoctum: quæ prius graui pondere premebatur in terram, acceptis spiritus pennis, & immutationis, non abolitionis, noua gloria uolabit ad cælum: & tunc implebitur illud, quod scriptum est: Absorpta est
Osee 3 mors in uictoria. Vbi est mors contentio tua? ubi est mors aculeus tuus? Præpostero ordi-
1.Cor.3 ne de animarum statu & carnis resurrectione respondimus: omissisq. principiis epistolæ, tota nobis contra egregios tractatus eius fuit disputatio. maluimus enim de Dei rebus, quā
1.Reg.2 de nostris iniuriis, dicere. Si peccauerit homo in hominem; rogabunt pro eo ad Dominū. Si autem in Deum peccauerit; quis orabit pro eo? Nunc ediuerso, super omnia nostros aduersarios immortali odio persequimur: blasphemantibus Deum, clementem porrigimus manum. Scribit ad Theophilum episcopum apologiam, cuius istud exordium est: Tu quidem, ut homo Dei, & apostolica ornatus gratia, curam omnium ecclesiarū, maxime eius, quæ in Hierosolymis est, sustines: cum ipse plurimis solicitudinibus Ecclesiæ Dei, quæ sub te est, distringaris. Laudat faciem, ad personam principum trahit. Tu, qui regulas quæris ecclesiasticas; & Niceni concilii canonibus uteris; & alienos clericos, & cum suis episcopis commorantes tibi niteris usurpare; responde mihi, ad Alexandrinum episcopum Palæstina quid pertinet? ni fallor, hoc ibi decernitur, ut Palæstinæ metropolis Cæsarea sit, & totius orientis Antiochia. Aut igitur ad Cæsariensem episcopum referre debueras; cui, spreta communione tua, communicare nos noueras. aut, si procul expetendum iudicium erat, Antiochiam potius litteræ dirigendæ. Sed noui, cur Cæsaream, cur Antiochiam nolueris mittere. sciebas, quid fugeres, quid uitares. maluisti occupatis auribus molestiam facere, quam debitum metropolitano tuo honorem reddere. Nec hoc dico, quod præter amicitias, quæ suspicionem generant, quidquam in legatione reprehendam; sed quia apud interrogantes magis & præsentes te purgare debueris. Misisti religiosissimum hominem Dei, Isidorum presbyterum, uirum potentem tam ex ipsa incessus & habitus dignitate, quam diuinæ intelligentiæ, curare etiam eos, qui animo uehementer ægrotant, si tamen sensum sui languoris habeant. Homo Dei mittit hominem Dei: nihil interest inter presbyterum & episcopum: eadem dignitas mittentis & missi: hoc satis imperite: in portu, ut dicitur, naufragium. Iste Isidorus, qui in cælum tuis laudibus tollitur, id ipsum infamatur Alexandriæ, quod tu Hierosolymæ: ex quo non legatus aduenisse uidetur, sed socius. Alioquin & litteræ manu eius scriptæ, quæ ante tres menses legationis ad nos directæ erant portantes errorem, Vincentio presbytero redditæ sunt, quæ usque hodie ab eo tenentur: quibus cohortatur ducem exercitus tui, ut super petram fidei stabili persistat gradu; nec nostris næniis terreatur. Pollicetur se, antequam legationis esset ulla suspicio, uenturum Hierosolymam, & ad aduentum suum illico aduersariorum cuneos proterendos. Et inter cetera his etiam uerbis utitur. Quo modo fumus in aere dissoluitur, & cera ad uiciniam ignis liquescit: ita dissipabuntur qui semper ecclesiasticæ fidei resistentes, nunc per homines simplices eandem fidem inquietare conantur. Rogo te lector, qui hoc scribit antequam ueniat, quid tibi uidetur? aduersarius, an legatus?

legatus? Iste est, quem nos piissimum, uel religiosissimum, &, ut uerbum exprimamus e uerbo, deicolam possumus dicere. Iste est homo diuinæ intelligentiæ, tam potens, & tanta incessus ac habitus dignitate, ut quasi spiritualis Hippocrates languorem animarum no strarum sua potuerit præsentia mitigare; si tamen nos uoluerimus suæ medicinæ acquiescere. Curet se tali medicamine, qui etiam alios curare consueuit. nobis diuina illa intelligentia pro Christo stultitia est. Libenter nostra rusticitate langnemus: nec collyrio uestro impie uidere discamus. Tuæ uero sanctimoniæ, pro optima uoluntate quasi ad finem usque perducta sit, deprecamur Dominum in sanctis locis nocte ac die, ut ei reddat perfectam mercedem, & coronam uitæ largiatur. Recte gratias agis: nisi enim uenisset Isidorus, tu in tota Palæstina tam fidelem sodalem non inuenisses. nisi ille tibi promissum apportasset auxilium, hæreres in turba rusticorum, quæ sapientiam tuam intelligere non posset. Hæc ipsa apologia, de qua nunc sermo est, Isidoro præsente, & multum collaborante, dictata est, ut idem esset & dictator, & baiulus litterarum. Cum ergo huc uenisset, & accessisset ad nos tribus uicibus, & admouisset tam diuinæ sapientiæ tuæ, quam propriæ intelligentiæ haben tia medicinam uerba; nec profuit alicui, nec profuit ei quisquam. Hic, qui ad tres uices di citur ad nos accessisse, ut & in ueniendo mysticum numerum conseruaret, qui Theophili episcopi mandatum nobis loquebatur, litteras, ad nos ab eo missas, noluit reddere. cumq. diceremus, si legatus es, redde legationis epistolas: si epistolas non habes, quo modo legatum te probabis? respondit, se habere quidem litteras ad nos, adiuratum tamen ab Hierosolymorum episcopo, ne nobis eas redderet. En legati constantia: qui ut pacem faceret, & suspicionem in alteram partem fauoris excluderet, æquum se utrisque præbuit. Et quia sine emplastro uenerat, & medicorum armamenta non habebat; iccirco eius medicina non profuit. Hieronymus, & ii, qui cum eo sunt, & secreto, & coram omnibus, frequentissime, & sub iurisiurandi testificatione satis ei fecerunt, quod numquam de nobis ambiguitatem aliquam habuerint fidei, dicentes: Quo modo eo tempore, quando communicabamus ei, nunc similiter eundem affectum habemus de ratione fidei. Videte, quid faciat concordia dogmatum. Isidorus, qui, ut hæc significaret, eius socius erat, homo Dei, & presbyter θεοσεβέστατος & uir potens, & sacro ac uenerabili incessu, & diuinæ intelligentiæ, & Hippocrates Christianorum uocatur. Ego misellus, dum in solitudine delitesco, a tanto Pontifice repente truncatus, presbyteri nomen amisi. Et tamen iste Hieronymus, cum pannosa turba & sordidatis gregibus, quid Isidoro illi fulmineo ausus est respondere? At ne forte ille non crederet, & opprimeret eos præsentia, & mole corporis sui, non semel, non tertio, sed frequentissime iurauerunt, se enim, de quo quæstio erat, scire orthodoxum, nec umquam in suspicione habuisse hæreseos. O apertum impudensq. mendacium: o testimonium pro se, nec Catoni creditum. In ore enim duorum uel trium testium stat omne uerbum. Matth. 18 Alicubi ne dictum, aut tibi alicubi mandatum est, quod sine satisfactione fidei communionem tuam subiremus? Quando per uirum disertissimum, & Christianissimum, Archelaum comitem, qui sequester pacis erat, condictus locus fœderis fuit; nonne hoc in primis postulatum est, ut futuræ concordiæ fides iaceret fundamenta? Pollicitus est esse se uenturum. Instabat dies paschæ: frequens monachorum turba conuenerat: expectabaris in loco: quid faceres, nesciebas. Repente mandasti ægrotare nescio quam; illo die te non posse uenire. Ludio ne, an episcopus hæc loquitur? Pone uerum esse quod dicis: propter unius mulierculæ delicias, ne te absente doleat caput, fastidium sustineat, stomacho perfrigescat, Ecclesiæ causam negligis? tot uirorum & Christianorum, & monachorum contemnis præsentiam? Noluimus occasionem dare: uidebamus enim strophamｺ dilationis tuæ iniuriam patientia uicimus. Rescribit Archelaus: monet altero & tertio die manere, si nellet uenire. At ille occupatus, (muliercula enim uomere non cessauit) dum nauseam euasisset, nostri penitus oblitus est. Post duos ergo menses tandem expectatus uenit Isidorus: qui non, ut tu fingis, pro te testimonium, sed causam postulatæ satisfactionis audiuit. Cum enim obiiceret nobis, quare ei communicastis, si hæreticus erat; audiuit ab omnibus, communicauimus nihil de hæresi suspicantes. Postquam uero a beato Papa Epiphanio conuentus, tam sermone quam litteris respondere contempsit; cunctis monachis ab eodem Epiphanio scripta uenerunt, ut absque satisfactione fidei nullus ei temere communicaret. Præsto sunt litteræ: nec super hac re dubitari potest. Hæc sunt, quæ fratrum turba respondit; non, ut tu argumentaris, ex eo te non esse hæreticum, quia aliquando non dictus sis. hac enim ratione ægrotare non debebit, qui ante ægrotationem sanus fuit. Quando autem cœptum est de ordinatione Pauliniani, & aliorum, qui cum eo sunt, uentilari; uidentes se reprehendi; cũ

propter

propter caritatem atque concordiam concederentur eis omnia; hoc autem solum expeteretur, ut licet ab aliis contra regulas ordinati essent, tamen subiicerentur Ecclesiæ Dei; et nō scinderent eam, neque proprium sibi facerent principatum: in boc non acquiescentes, cœperunt proponere de fide, & omnibus notum facere, quod, si non arguerentur ii, qui cum Hieronymo presbytero erant, nil culparent in nobis; sin autem arguerentur erroris & culpæ, cum penitus non queant de istiusmodi quæstionibus disputare, satisfactionem errati proprii non inuenientes ad ista confugerent: non quo sperarent nos posse conuinci; sed famam nostram lædere niterentur. Quod perplexa oratio est, nemo uitium interpretationis putet: talis enim & Græca est. Interim ego gaudeo, quod, qui me decollatum putabam, subito mihi presbyterii caput uideo repositum. Dicit nos omnino conuinci non posse; & uenire ad prœlium perhorrescit. Si causa discordiæ non ex dissensione fidei est, sed ex Pauliniani, ut dicit, ordinatione descendit: quæ tanta stultitia est, uolentibus occasionem dare nolle respondere? Confitere fidem; sed tamen responde quod quæreris, ut omnibus luceat non de fide, sed ordinatione esse certamen. quamdiu enim interrogatus de fide tacueris, potest tibi aduersarius dicere: Non est ordinationis causa, sed fidei. si ordinationis causa est; stulte facis de fide interrogatus, tacere: si fidei; stulte prætendis ordinationē. Porro, quod dicis te petisse ut subiicerentur Ecclesiæ Dei; & non scinderent eam, neque proprium sibi facerent principatum: de quibus dicas, non satis intelligo. Si de me, & de presbytero Vincentio: satis multo dormisti tempore, qui, post annos tredecim, nunc excitatus hæc loqueris. ob id enim & ego Antiochiam, & ille Constantinopolim, urbes celeberrimas, deseruimus; non ut te in populis prædicantem laudaremus; sed ut, in agris, et in solitudine adolescentiæ peccata deflentes, Christi in nos misericordiam deflecteremus. Sin autem de Pauliniano tibi sermo est: uides eum episcopo suo esse subiectum, uersari Cypri, ad uisitationem nostram interdum uenire, non ut tuum, sed ut alienum, eius uidelicet, a quo ordinatus est. quod si hic etiam esse uoluerit, & in exilio nostro quietus in solitudine uiuere: quid tibi debet, nisi honorem, quem omnibus debemus episcopis? Fac a te ordinatum: idem ab eo audies, quod a me, misello homine, sanctæ memoriæ episcopus Paulinus audiuit. Num rogaui te, ut ordinarer? Si sic presbyterium tribuis, ut monachum nobis non auferas: tu uideris de iudicio tuo. sin autem sub nomine presbyteri tollis mihi, propter quod sæculum dereliqui: ego babeo quod semper habui: nullum dispendium in ordinatione passus es. Vt non scinderent, inquit, eam, neque proprium sibi facerent principatum. Quis scindit Ecclesiam? nos, quorum omnis domus Bethlehem in Ecclesia communicat: an tu, qui aut bene credis, & superbe de fide taces; aut male, & uere scindis Ecclesiam? Nos scindimus Ecclesiam, qui ante paucos menses, circa dies Pentecostes, cum, obscurato sole, omnis mundus iamiamq. uenturum iudicem formidaret, quadraginta diuersæ ætatis & sexus, presbyteris tuis obtulimus baptizandos? et certe quinque presbyteri erant in monasterio, qui suo iure poterant baptizare, sed noluerunt quidquam contra stomachum tuum facere; ne & hæc tibi de fide reticendi daretur occasio. An non tu potius scindis Ecclesiam, qui præcepisti Bethlehem presbyteris tuis, ne competentibus nostris in pascha baptismum traderent, quos nos Diospolim ad confessorem & episcopum misimus Dionysium baptizandos? Ecclesiam scindere dicimur, qui extra cellulas nostras locum ecclesiæ non habemus? An nō tu scindis Ecclesiam, qui mandas clericis tuis, ut, si quis Paulinianum ab Epiphanio episcopo consecratum presbyterum dixerit, ecclesiam prohibeatur intrare? Ex quo tempore usque in præsentem diem uidemus tantum specum Domini; & hæreticis intrantibus procul positi suspiramus. Nos ne sumus, qui Ecclesiam scindimus; an ille, qui uiuis habitaculum, mortuis sepulcrum negat, qui fratrum exilia postulat? Quis potentissimam illam feram, totius orbis ceruicibus imminentem, contra nostras ceruices spiritualiter incitauit? Quis ossa sanctorum & innoxios cineres hucusque uerberari ab imbribus finit? His nos blandimentis bonus pastor inuitat ad pacem, & proprium arguit facere principatum; qui omnibus episcopis, rectam duntaxat fidem tenentibus, & communione & caritate sociamur. An tu solus Ecclesia es; & qui te offenderit, a Christo excluditur? Si proprium defendimus principatum; ostende nos in parochia tua habere episcopum. Quod tibi non communicamus, fidei est: responde, & ordinationis erit. Occasionem quoque fingunt aliarum litterarum, quas dicunt sibi scripsisse Epiphanium. quamquam dabit ille rationem pro omnibus, quæ gesta sunt, ante tribunal Christi, ubi maior & minor absque ulla personarum acceptione iudicabitur. Attamen quo modo possunt illius niti epistola, quam de ordinatione Pauliniani illicita, & illorum, qui cum eo sunt, a nobis coargutus scripsit; sicut & ipsa epistola

eius

eius in exordio ſuo ſignificat? Rogo, quæ tanta eſt cæcitas, & Cimmeriis, ſicut aiunt, tene
bris inuoluta? Dicit nos occaſionem fingere, & Epiphanii aduerſus ſe litteras non habere;
ſtatimq. ſubiungit: Quo modo poſſunt illius niti epiſtola, quam de ordinatione Pauliniani
illicita, & eorum, qui cum eo ſunt, a nobis coargutus ſcripſit; ſicut & ipſa eius epiſtola in
exordio ſuo ſignificat? Non habemus epiſtolam. Et quæ eſt illa epiſtola, quæ in exordio ſuo
de Pauliniano loquitur? Eſt aliquid poſt exordium, cuius tu times facere mentionem. A te
eſt coargutus ætatis qua Paulinianus erat: presbyterum ordinas, & legatum mittis, ac ſo-
cium; tantamq. habes fiduciam, ut, ubi Paulinianum mentitus es puerum, illuc puerum
mittas presbyterum. Itemq. Theoſebam, Tiriæ eccleſiæ diaconum, facis presbiterum, & cõ
tra nos armas, illiusq. in uos abuteris eloquentia. Tibi ſoli licet Eccleſiæ iura calcare: tu
quidquid feceris, norma doctrinæ eſt: & non erubeſcis ante tribunal Chriſti iudicandum
tecum Epiphanium prouocare. Quæ ſequuntur poſt hoc capitulum, hæc ſunt: Menſæ ſuæ
& domus contubernium imputat Epiphanio, ſcribitq. eum numquam eſſe ſecum de Orige
nis dogmatibus locutum, & ſub iuriſiurandi teſtificatione confirmat, dicens: ne ſuſpicio-
nem quidem, ſicut Deus teſtis eſt, peruerſæ in nos fidei ſe habere monſtrauit. Nolo reſpon
dere & arguere acriter; ne periurii epiſcopum conuincere uidear. Præſto ſunt plures epiſto-
læ Epiphanii, una ad ipſum, aliæ ad epiſcopos Palæſtinos, & nuper ad Romanum Pontifi-
cem: in quibus dicit ſe eum, coram multis, de dogmatibus arguentem non meruiſſe reſpõ
ſum: totumq. noſtræ paruitatis eſt monaſterium.

ARGVMENTVM.

THEOPHILVS, Alexandrinus Epiſcopus, per Iſidorum presbyterum litteras ad Hieronymum, & monachos, qui cum eo degebant, miſerat, ad pacem cum Ioanne Hieroſolymitano præſule exhortatorias. reſpondet nunc eis uir ſanctus, aſſerens per ſe non ſtare, quin fracta amicitia reſarciatur, dummodo pax Chriſtiane, & amice fiat, non autem per uim, & comminationes extorqueatur. Origenis in latinum uerſionem, & ordinationem ſui in presbyterum monachi, quæ illi Ioannes obiciebat, defendit, ſcribens & congruæ monachum fuiſſe ætatis, & in Ioannis diœceſi, ubi facta eſt ordinatio, Bethlehem ſitam non eſſe.

HIERON. ADVERSVS IAON. HIEROSOL.

AD THEOPHILVM.

EPISTOLA LXII.

EPISTOLA tua, hereditatis Dominicæ te indicans poſſeſſorem, qui pergens
ad patrem apoſtolis loquebatur: Pacem meam do uobis, pacem meam relinquo Ioã.14.20
uobis: illius quoque felicitatis compotem te eſſe teſtata eſt, in qua beati pacifi-
ci nuncupantur. Blandiris ut pater, erudis ut magiſter, inſtituis ut pontifex. Matth.5
Veniſti ad nos non in auſteritate uirgæ, ſed in ſpiritu benignitatis & lenitatis & manſuetu-
dinis; ut humilitatem Chriſti primo ſtatim ſermone reſonares; qui mortalium genus non
fulminans, & tonans, ſed in præſepi uagiens, & tacens, ſaluauit in cruce. Legeras enim in
typo illius ante prædictum: Memento domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius, & in Pſal.131
ipſo poſtea præſentatum. Diſcite a me, quia mitis ſum, & humilis corde. Vnde & multa Matth.11
de ſacris uoluminibus ſuper pacis laude perſtringens, ac per uarios ſcripturarum campos
more apum uolans, quidquid dulce & aptum cõcordiæ fuit, artifici eloquio meſſuiſti. Cur-
rentes igitur ad pacem incitati ſumus: expoſita ad nauigandum uela crebrior exhortationis
tuæ aura compleuit; ut non tam retrectantibus & faſtidioſis, quam ut auidis & plenis fauci
bus dulcia pacis fluenta biberemus. Verum quid facimus, in quorum poteſtate uoluntas
tantum pacis eſt, non effectus? Et quamquam uoluntas quoque apud Deum propoſiti ſui
mercedẽ habeat; tamen imperfectum opus etiam uolentes mærore contriſtat. Quod ſciens
& Apoſtolus, perfectiſſimam uidelicet pacem in utriuſque partis uoluntate conſiſtere: Quã Rom.12
tum, inquit, ex uobis eſt: cum omnibus hominibus pacem habentes. Et propheta: Pax pax. Hier.6
Et ubi eſt pax? Nihil enim grande eſt, pacem uoce prætendere, & opere deſtruere; aliud
niti, aliud demonſtrare; uerbis ſonare concordiam, re exigere ſeruitutem. Volumus & nos
pacem, et non ſolum uolumus, ſed & rogamus, ſed pacem Chriſti, pacem ueram, pacem
ſine inimicitiis, pacem in qua non ſit bellum inuolutum, pacem quæ non ut aduerſarios
ſubiiciat,

ſubiiciat, ſed ut amicos iungat. Quid dominationem pacem uocamus, & non reddimus
unicuique rei uocabulum ſuum? Vbi odium eſt, appellentur inimicitiæ: ubi caritas, ibi
tantummodo pax uocetur. Nos nec Eccleſiam ſcindimus, neque a patrum communione di
uidimur; ſed ab ipſis, ut ita dicam, incunabulis catholico ſumus lacte nutriti. Nemo nam-
que magis eccleſiaſticus eſt, quam qui numquam hæreticus fuit. Sed ignoramus abſque ca
Matth.5 ritate pacem, ſine pace communionem. Legimus quoque in euangelio: Si offers munus tuū
ad altare; & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduerſum te; dimitte ibi
munus tuum coram altari, & uade prius reconciliari fratri tuo, & tunc ueniens offer mu-
nus tuum. Si munera noſtra abſque pace offerre nõ poſſumus; quanto magis & Chriſti cor
pus accipere? Qua conſcientia ad euchariſtiam Chriſti accedam, & reſpondebo amen, cum
de caritate dubitem porrigentis? Quæſo te, ut patienter me audias, nec ueritatem adulatio-
nem putes. Quiſquam ne tibi inuitus communicat? quiſquam ne extenta manu uertit fa-
ciem, & inter ſacras epulas, Iudæ oſculum porrigit? Ad aduentum, ut reor, tuum non pa
uet monachorum turba, ſed gaudet. certatim tibi procedunt obuiam: & de eremi latibulis
exeuntes, ſua te cupiunt humilitate ſuperare. quis eos compellit exire? nonne amor tui?
quis per eremum ſeparatos in unum cogit? nonne tua dilectio? Amari enim parens debet.
Amari parens & epiſcopus debet, non timeri. Antiqua ſententia eſt: Quem metuit quis,
odit: quem odit, periiſſe cupit. Vnde & in noſtris litteris cum initia paruulorum in timo-
1.Ioan.2 re conſiſtant, perfecta dilectio foras mittit timorem. Non quæris monachos tibi eſſe ſubie-
ctos: & ideo magis ſubiectos habes. Tu offers oſculum, illi colla ſubmittunt. Exhibes mili
tem, & ducem impetras: quaſi unus in pluribus es, ut ſis unus ex pluribus. Cito indigna-
tur libertas, ſi opprimitur. Nemo plus impetrat a libero, quam qui ſeruire non cogit. No-
uimus canones eccleſiaſticos: non ignoramus ordines ſingulorum: & lectione, & quotidia-
nis exemplis uſque ad hanc ætatem multa didicimus, multa experti ſumus. Qui ſcorpioni
bus cædit, & lumbis patris habere ſe putat digitos groſſiores, cito regnum manſueti Dauid
diſſipat. Certe Romanus populus ne in rege quidem ſuperbiam tulit. Dux ille Iſraelitici
exercitus, qui decem plagis afflixerat Aegyptum, & ad cuius imperium cælum, & terra,
Num.12 & maria ſeruiebant, inter cunctos homines, quos tunc terra generauit, manſuetiſſimus præ
dicatur. et ideo per quadraginta annos obtinuit principatum: quia poteſtatis ſuperbiam
lenitate & manſuetudine temperabat. lapidabatur a populo, & pro lapidantibus rogabat:
Exod.32 quia potius deleri ipſe uult de libro Dei, ne commiſſus ſibi grex pereat. cupiebat enim il-
Ioan.10 lum imitari paſtorem, quem ſciebat etiam errantes oues ſuis humeris portaturum. Paſtor,
inquit, bonus, ponit animam ſuam pro ouibus ſuis. Boni quippe paſtoris diſcipulus optat
Rom.9 anathema eſſe pro fratribus ſuis, atque cognatis, qui ſunt Iſraelitæ ſecundum carnem. Et ſi il
le perire cupit, ne perditi pereant: quanto magis bonis parentibus prouidendum eſt, ne ad
iracundiam prouocent filios ſuos, & nimietate duritiæ etiam leniſſimos aſperos eſſe compel
lant? Epiſtola cogit me breuius loqui, dolor longius. Scribit in ſuis illis, ut ille uult, paci
ficis, ut ego ſentio, mordaciſſimis litteris, quod numquam a me læſus ſit, nec dictus hæreti
cus. Quonam igitur modo me ipſe lædit, ægrotantem morbo peſſimo, & rebellem Eccleſiæ
uentilans? Ab aliis laceſſitus, accurrit aduerſariis parcere; lædere non lædentem? Antequā
ordinaretur frater meus, numquam dixit fuiſſe inter ſe & ſanctum Papam Epiphanium de
dogmatibus quæſtionem. Et quæ eum ratio compellebat, ſicut ipſe tandem ſcribit, inde in
ter populos diſputare, unde nemo quærebat? Scit enim prudentia tua periculoſas eſſe hu-
iuſmodi quæſtiones, & nihil eſſe tutius, quam tacere: niſi forte neceſſe eſt loqui de grandi-
bus. Certe quod illud tantum ingenium flumenq. eloquentiæ fuit, ut in uno Eccleſiæ tracta
tu cuncta comprehendiſſe ſe dicat, de quibus ſingulis nouimus eruditiſſimos uiros infinita
uerſuum millia conſcripſiſſe? Sed hoc quid ad me? nouerit ille, qui audiuit: ſciat ipſe, qui
ſcripſit; meq. ab accuſatione ſui ipſe etiam liberet. ego nec interfui, nec audiui: unus e po-
pulo ſum; immo ne unus quidem, quia multis clamantibus tacui. Conferamus arguentis
accuſatiq. perſonas: &, cuius uel meritum, uel uita, uel doctrina præceſſerit, illi magis ac-
commodemus fidem. Vides ne, quod clauſis, ut dicitur, oculis ſumma quæque perſtrin-
gam, non tam eloquens quod mente concepi, quam indicans quid reticeam. Intellexi, &
probaui diſpenſationem tuam, quod, eccleſiaſticæ paci conſulens, quaſi Sireneos cantus
obturata aure pertranſis. Alioqui, quia a parua ætate ſacris litteris eruditus es, noſti quo
ſenſu unumquodque dicatur; quo modo in ambiguis ſententiis, tuus ſermo libratus & alie-
na non damnet, & noſtra non deneget. Sed fides pura & aperta confeſſio non quærit ſtro-
phas, & argumenta uerborum. Quod ſimpliciter creditur, ſimpliciter confitendum eſt. Po

teram

teram quidem libere proclamare, & inter gladios quoque ignesq. Babylonios dicere: Cur aliud respondetur, quam quæritur? cur nō simplex est, nec aperta confessio? Totum timet, totum temperat, totum relinquit ambiguum, & quasi super aristas graditur. Verum studio & expectatione pacis, feruente stomacho, uerba, non quo modo quæruntur, respondet. Lædunt libere alii, quos lædere læsus ipse non audet, ego interim sileo: nunc & dispensationem meam uel imperitiam simulabo, uel metum. Quid mihi accusanti facturus est, qui, ut ipse testatur, laudanti detrahit? Tota eius epistola, non tam expositione, quam nostris plena est contumeliis. Nomen meum absque ullis officiis, quibus nos inuicem palpare solemus homines, frequenter assumitur, carpitur, uentilatur, quasi de libro uiuentium deletus sim: quasi illius me litteræ suggillauerint, aut istiusmodi nugas unquam quæsierim: qui, ab adolescentia in monasterii clausus cellulis, magis esse uoluerim aliquid, quam uideri. Quosdam ex nobis sic cum honore appellat, ut laceret: quasi & nos non possimus dicere, quæ nemo tacet. E seruo clericum factum criminatur, cum & ipse non nullos eiusce modi clericos habeat, & Onesimum legerit inter Pauli renatum uincula, diaconum cœpisse esse de seruo. Sycophantam iactitat, &, ne probare cogatur, audisse se dicit. O si & mihi liberet dicere, quæ multi clamitant, & aliorum maledictis acquiescerem: iam & nos intelligeret scire, quæ omnes sciunt, & me quoque audire, quæ nullus ignorat. Dicit ei uelut præmia pro calumnia restituta. Quis tam argutum & callens non perhorrescat ingenium? quis tanto potest eloquentiæ fulmini respondere? Quid est plus, sustinere calumniam, an facere? accusare quem postea diligas, an peccati ueniam tribuere? quid minus ferendum, de sycophanta ædilem fieri, an consulem? Scit & ipse quid taceam, quid loquar, quid & ego audierim, quid pro Christi metu fortasse non credam. Origenem me arguit uertisse in Latinum. Hoc non solus ego feci, sed & confessor Hilarius fecit: & tamen uterque nostrum, noxia quæque detruncans, utilia transtulit. Legat ipse, si nouit; (arbitror enim eum assidua confabulatione & quotidiano Latinorum consortio Romanum non ignorare sermonem) aut, si certe penitus non imbibit, interpretentur ei qui solent; & tunc sciet, me in hoc ipso laudandum esse, quod detrahit. sicut enim interpretationem & idiomata scripturarum Origeni semper attribui, ita dogmatum constantissime abstuli ueritatem. Numquid ego in turbam mitto Origenem? numquid ceteros tractatores? Scio me aliter habere apostolos, aliter reliquos tractatores: illos semper uera dicere, istos in quibusdam ut homines aberrare. Nouum defensionis genus, sic Origenis uitia non negare, ut cum illo ceteros criminaris. Videlicet quem aperte defendere non audeas, multorum simili errore tuearis. Sex millia Origenis tomos non poterat quisquam legere, quos ille non scripsit: faciliusq. credo testem huius sermonis, quam auctorem esse mentitum. Fratrem meum causam dicit esse discordiæ, hominem, qui quiescit in monasterii cellula, & clericatum non honorem interpretatur, sed onus. Cumq. nos usque ad præsentem diem ficta pacis ostensione lactauerit, occidentalium sacerdotum commouit aures, dicens eum adolescentulum & pene puerum in parochia sua Bethlehem presbyterum constitutum. Si hoc uerum est, cuncti Palæstini episcopi non ignorant. Monasterium enim sancti papæ Epiphanii nomine uetus dictum, in quo frater meus ordinatus est presbyter, in Eleuteropolitano territorio, & non in Heliensi situm est. Porro ætas eius, & beatitudini tuæ nota est; & cum ad triginta annorum spatia iam peruenerit, puto eam in hoc non esse reprehendendam, quæ iuxta mysterium assumpti hominis in Christo perfecta est. Recordetur legis antiquæ, & post uigintiquinque annos a Leuitica tribu eligi in sacerdotium perujdebit. Aut, si in hoc testimonio solo Hebraicam sequitur ueritatem, nouerit triginta annorum fieri sacerdotem. Ac, ne forsitan dicat, Vetera transierunt, & facta sunt omnia noua, audiat cum Timotheo: Adolescentiam tuam nemo contemnat. Certe ipse, quando episcopus ordinatus est, non multum ab ea, in qua nunc frater meus est, distabat ætate. Vel, si hoc in episcopis licet, in presbyteris non licet, ne per antiphrasim a suo nomine discrepare uideantur; cur ipse aut eius, aut minoris ætatis, &, quod his amplius est, ministrum alterius ecclesiæ ordinauit presbyterum? Quod si non potest pacem habere cum fratre, nisi cum subdito & ordinationis suæ episcopo renunciante: ostendit se non tam pacem cupere, quam sub pacis occasione uindictam; nec aliter quietis & pacis ocio esse contentum, nisi integrum habeat quod minatur. Etiam si ipse eum ordinasset, & sic secreti amator quiescere uellet; nequidquam exerceret. Quod si Ecclesiam scinderet, nihil ei deberet præter honorem cunctis sacerdotibus debitum. Hucusque apologia eius, immo categoria, & laciniosus contra nos sermo protractus est. Cui ego quidem

Philem.1

Num.8

1.Tim.4

Mm in

in epistola breuiter prateriensq. respondi, ut ex his, quæ dixi, intelligat quid tacuerim; & nouerit nos homines esse, rationale animal, & prudentiam suam posse intelligere, nec ita obtusi cordis, ut, instar brutorum animalium, uerborum tantum sonum & non sententias audiamus. Nunc autem quæso te, ut ueniam tribuas dolori meo: et, si superbum est respondisse, multo sit superbius accusasse: quamquam ita responderim, ut silentium potius meum indicauerim, quam sermonem. Quid procul pacem quærunt, & uolunt eam nobis ab aliis imperari? Sint pacifici, & illico pax sequetur. Cur nomine sanctitudinis tuæ contra nos pro terrore abutuntur; cum epistola tua pacem & mansuetudinem sonet, illorum uerba duritiem comminentur? Denique quam pacificas & ad concordiam pertinentes per Isidorum presbyterum litteras nobis miseris, hinc probamus, quod illas, quæ pacem falso iactãt, reddere noluerit. Eligant itaque quod uolũt. Aut boni sumus, aut mali. si boni, dimittant quiescere; si mali, quid malorum expetunt societatem? Quantum ualeat humilitas, experimento didicit. Qui nunc dissuit, quæ suo consilio olim disiuncta sociauit, probat se nunc ad alterius uoluntatem, tunc copulata discerpere. Nuper nobis postulauit, & impetrauit exilium: atque utinam implere potuisset: ut, sicut illi uoluntas imputatur pro opere, ita & nos non solum uoluntate, sed & effectu coronam haberemus exilii. Fundendo sanguinem, & patiendo magis, quam faciendo contumelias, Christi fundata est Ecclesia. Persecutionibus creuit, martyriis coronata est. Aut, si isti soli, iuxta quod legimus, amant rigorem, & non nouerunt persecutionem sustinere, sed facere: sunt & hic Iudæi; sunt nariorum dogmatum hæretici, & maxime impurissimi Manichæi: cur eorum ne uerbo quidem quempiam audent lædere, nos solos expellere cupiunt? nos soli, qui Ecclesiæ communicamus, Ecclesiam scindere dicimur? Oro te, nonne æqua est ista postulatio, ut aut illos nobiscum expellant, aut nos eum illis teneant? Nisi quod in eo magis honorant, quos saltem exilio ab hæreticis separant. Monachus, pro dolor, monachis & minatur, & impetrat exilium: & hoc monachus, apostolicam cathedram habere se iactans. Non nouit terrori natio ista succumbere, & impendenti gladio magis ceruices, quam manus subiicit. Quis enim monachorum, exul patriæ, non exul est mundi? Quid opus est auctoritate publica, & rescripti impendiis, & toto orbe discursibus? Tangat saltem digitulo, & ultro exibimus. Do
Psal.23 mini est terra, & plenitudo eius. Christus loco non tenetur inclusus. Præterea quod scribit nos pergere tecum Romam, & Ecclesiæ communicare ei, a qua uidemur communione separati: non necesse est ire tam longe: & hic in Palæstina eodem modo ei iungimur. Et, ne hoc, quod procul sit, in uiculo Bethlehem presbyteris eius, quantum in nobis est, communione sociamur. Ex quo perspicuum est, dolorem proprium causam Ecclesiæ non putandum; nec stomachum unius hominis, immo per illum aliorum, generali Ecclesiæ uocabulo nuncupandum. Quapropter, quod in principio epistolæ dixi, etiam nunc repeto, nos uelle pacem Christi, optare concordiam; & te rogare, ut illos moneas, pacem non extorquere, sed uelle. Sit præteritarum nostrarum contumeliarum dolore contentus. ueterata uulnera, saltem noua obliteret caritate. Sit talis, qualis ante fuit, quando nos suo arbitrio diligebat. Verba ei de alieno stomacho non fluant. Faciat quod uult, & non quod uelle compellitur. Aut, quasi pontifex, cunctis æqualiter imperet; aut, quasi imitator Apostoli;
1.Cor.9 uniuersorum saluti ex æquo seruiat. Si talem se præbuerit, ultro præbemus manus, extendimus brachia, amicos & parentes habeat: & sentiat in Christo, sicut omnibus sanctis, ita &
1.Cor.13 sibi nos esse subiectos. Caritas patiens est, caritas benigna est, caritas non æmulatur, non inflatur, omnia sustinet, omnia credit. Cunctarum uirtutum mater est caritas, & quasi spar
Eccls.4 tum triplex Apostoli sententia roboratur dicentis, Fides, Spes, Caritas. Credimus, speramus; atque ita per Fidem, & Spem dilectionis uinculo copulamur. Iccirco enim & nos patrias nostras dimisimus, ut quieti absque ullis simultatibus in agris & in solitudine uiuetemus: ut pontifices Christi, qui tamen rectam fidem prædicant, non dominorum metu, sed patrum honore ueneremur; ut deferamus episcopis ut episcopis; & non, sub nomine alterius, aliis, quibus nolumus, seruire cogamur. Non sumus tam inflati cordis, ut ignore-
Matth.10 mus, quid debeatur sacerdotibus Christi. qui enim eos recipit, non tam eos recipit, quam illum, cuius episcopi sunt. Sed contenti sint honore suo: Patres se sciant esse, non Dominos, maxime apud eos, qui, spretis ambitionibus sæculi, nihil quieti & otio præferunt. Tribuat autem orationibus tuis Christus Deus omnipotens, ut pacis non ficto nomine, sed
Gal.5 uero & fideli amore sociemur: ne mordentes inuicem, consumamur ab inuicem.

ARGV-

ARGVMENTVM.

PRAEFATIONEM suam in librum περὶ ἀρχῶν Origenis, quem uerterat, Ruffinus ita accommodat, ut Origenem, ueluti ab ascriptis erroribus expurgatum, tanquam scilicet catholicum cunctis legendum obtrudat, & Hieronymum, quæ res dissidium inter eos peperit, Origenistam esse mundo ostendat.

PRAEFATIO RVFFINI
in libros περὶ ἀρχῶν Origenis.

EPISTOLA LXIII.

SCIO quamplurimos fratrum, scientiæ scripturarum desiderio prouocatos, poposcisse ab aliquantis eruditis uiris, & Græcarum litterarum peritis, ut Origenem Romanum facerent, & Latinis auribus eum donarent. in quo etiam frater & collega noster, ab episcopo Damaso deprecatus, cum homilias duas de Cantico canticorum in Latinum transtulisset ex Græco, ita in illo opere ornate magnificeq. præfatus est, ut cuiuis legendi Origenem, & auidissime perquirendi desiderium commoueret, dicens illius animæ conuenire quod dictum est: Introduxit me rex in cubiculum suum: asserens eum, quod, cum in ceteris libris omnes uincat, in Canticis canticorũ etiam ipse se uicerit. Pollicetur sane in ipsa præfatione, se & ipsos in Cantico canticorũ libros, & alios quãplurimos Origenis Romanis auribus largiturum. Sed ille, ut uideo, in stylo proprio placẽs, rem maioris gloriæ sequitur, ut pater uerbi sit potius, quam interpres. Nos ergo rem ab illo quidem cœptam sequimur, & probatam; sed non æquis eloquentiæ uiribus, tanti uiri ornare possumus dicta. unde uereor, ne uitio meo id accidat; ut is uir, quem ille alterum post apostolos Ecclesiæ doctorem scientiæ ac sapientiæ merito comprobauit, inopia sermonis nostri longe esse inferior uideatur. Quod ego sæpe considerans reticebam, nec deprecantibus me frequenter in hoc opus fratribus annuebam. Sed tua uis, fidelissime frater Macari, tanta est, cui obsistere ne imperitia quidem potest: propter quod ne te ultra tam grauem paterer exactorem, etiam contra propositum meum cessi; ea tamen lege, atque ordine, ut, quantum fieri potest, interpretando sequar regulam præcessorum, et eius præcipue uiri, cuius superius fecimus mentionem: qui cum ultra septuaginta libellos Origenis, quos Homiliticos appellauit, aliquantos etiam de tomis in Apostolum scriptis transtulisset in Latinum; in quibus cum aliquanta offendicula inueniantur in Græco; ita elimauit omnia interpretando atque purgauit, ut nihil in illis, quod a fide nostra discrepet, Latinus lector inueniat. Hunc ergo etiam nos, licet non eloquentiæ uiribus, disciplinæ tamen regulis, inquantum possumus, sequimur, obseruantes scilicet, ne ea, quæ in libris Origenis a se ipso discrepantia inueniuntur, atque contraria, proferamus. cuius diuersitatis causam plenius tibi in Apologetico, quem Pamphilus pro libris ipsius Origenis scripsit, edidimus, breuissimo libello superaddito: in quo euidentibus, ut arbitror, probamentis corruptos esse in quamplurimis ab hæreticis & maleuolis libros eius ostendimus; & istos præcipue, quos nunc exigis ut interpreter, idest περὶ ἀρχῶν; quod uel de principiis, uel de principatibus dici potest, qui sunt reuera alias & obscurissimi, & difficillimi. de rebus enim ibi talibus disputat, in quibus philosophi omni sua ætate consumpta nihil inuenire potuerunt. Hic uero noster, quantum potuit, id egit, ut creatoris fidem & creatarum rerum rationem, quam illi ad impietatem traxerunt, ad pietatem ipse cõuerteret. Sicubi ergo nos in libris eius aliquid contra id inuenimus, quod ab eo ceteris locis fideliter, pie de Trinitate fuerat definitum; ueluti adulteratum hoc & alienum, aut prætermisimus; aut secundum eam regulam protulimus, quam ab ipso frequenter inuenimus affirmatam. Si qua sane, uelut peritis iam & scientibus loquens, dum breuiter transire uult, obscurius protulit; nos, ut manifestior fieret locus, ea, quæ de ipsa re in aliis eius libris apertius legeramus, adiecimus, explanationi studentes; nihil tamẽ nostrum diximus; sed, licet in aliis locis, dicta sua tamen sibi reddidimus. Hoc autem iccirco in præfatione commonui; ne forte calumniatores iterum se criminandi putarent inuenisse materiam. Sed uiderint ipsi, quid peruersi & contentiosi homines agant. Nobis interim tantus labor, si tamen orantibus uobis Deus annuerit, iccirco susceptus est, non ut calumniosorum ora (quod fieri non potest, licet forte etiam hoc Deus faciet) clauderemus, sed

Cant. 1

ut proficere ad ſcientiam rerum uolentibus, materiam præberemus. Illud ſane omnem, qui hos libros uel deſcripturus eſt, uel lecturus, in cōſpectu Dei Patris, & Filii, & Spiritus ſancti conteſtor, atque conuenio per futuri regni fidem, per reſurrectionis ex mortuis ſacramentum, per illum, qui præparatus eſt diabolo & angelis ſuis, æternum ignem, ſi non illum lo cum æterna hæreditate poſſideat, ubi eſt fletus & ſtridor dentium, & ubi ignis eorum non extinguetur, & uermis eorum non morietur; ne quis addat aliquid huic ſcripturæ, ne auſerat, ne inſerat, ne immutet; ſed conferat cum exemplaribus, unde ſcripſerit, & emendet ad litteram, & diſtinguat; & inemendatum uel nō diſtinctum codicem non habeat; ne ſen ſuum difficultas, ſi diſtinctus codex non ſit, maiores obſcuritates legentibus generet.

Matth.25 Eſa.66

ARGVMENTVM.

PAMMACHIVS, & Oceanus, D. Hieronymi amici, uidentes ex ea præfatione Ruffini, & multorum rumore, Hieronymum uti Origeniſtam habitum, rogant ut a ſuſpicionibus ſe purget, & ſe minime Origenis errores ſequi oſtendens, liber περὶ ἀρχῶν, a Ruffino uerſus, qualis in Græco ſit, & qui ſint in eo errores, clare edſſerat.

PAMMACHIVS ET OCEANVS HIERONYMO.

EPISTOLA LXIIII.

SANCTVS aliquis ex fratribus ſchedulas ad nos cuiuſdam detulit, quæ Origenis uolumen, quod περὶ ἀρχῶν inſcribitur, in latinum ſermonem uerſum tenerent. & quoniam in his multa ſunt, quæ tenuitatem noſtri ingenii permouent, quæq. minus catholice dicta exiſtimamus; ſuſpicamur etiam ad excuſationem auctoris multa de libris eius eſſe ſubtracta, quæ apertam impietatem eiuſdem monſtrare potuiſſent; quæſumus præſtantiam tuam, ut & hoc ſpecialiter non tam nobis, quam uniuerſis, qui in urbe habitant, profuturum opus digneris impendere: ut ſupradictum librum Origenis, quemadmodum a ſupradicto auctore editum eſt, ad fidem tuo ſermone manifeſtes, & quæ a defenſore eius interpollata ſunt, prodas: et quæ etiam in his ſchedulis, quas ad ſanctitatem tuam direximus, uel contra catholicam regulam, uel imperite edita ſuot, redarguas, atque conuincas, ſane ſubtiliter in præfatione operis ſui, tacito nomine tuæ ſanctitatis, expreſſit, quod a te promiſſum opus ipſe compleret; illud oblique agens, etiam te ſimili ratione ſentire. purga ergo ſuſpiciones hominum, & conuince criminantem, ne, ſi diſſimulaueris, conſentire uidearis.

ARGVMENTVM.

RESPONDENS præmiſſæ epiſtolæ, quo animo legerit, & laudarit Origenem, exponit, uti ſacrarum ſcilicet litterarum interpretem, non autem uti dogmatiſten. æmulorum calumnias reiicit, & ſuſpiciones hominum diluit. & ut uere appareat, ſe Origenis errores non ſequi, illos dilucide prodit, & Ruffini uerſionem, defenſionemque, quam pro Origene, ſub nomine Pamphili martyris, emiſerat, coarguit.

HIERONYMVS PAMMACHIO ET OCEANO.

EPISTOLA LXV.

SCHEDVLAE, quas miſiſtis, honorifica me affecere contumelia, ſic ingenium prædicantes, ut fidei tollerent ueritatem. et quia eadem & Alexandriæ, & Romæ audieram, & in toto pene orbe boni homines ſuper meo nomine iactare conſueuerunt; & tantum me diligunt, ut ſine me hæretici eſſe non poſſint: omittam perſonas, rebus tantum & criminibus reſpondebo. neque enim cauſæ pro deſt, maledicentibus remaledicere, & aduerſarios talione mordere, cui præcipitur malum
1.Theſſ.5 pro malo non reddere, ſed uincere in bono malum, ſaturari opprobriis, & alteram uerbe-
Matth.5 ranti præbere maxillam. Obiiciunt mihi, quare Origenem aliquando laudauerim. Ni fallor, duo loca ſunt, in quibus eum laudaui, præfatiuncula ad Damaſum in Homilias Cantici canticorum, & prologus in librum Hebraicorum nominum. Quid ibi de dogmatibus Eccleſiæ

Ecclesiæ dicitur? quid de Patre, & Filio, & Spiritu sancto? quid de carnis resurrectione? quid de animæ statu, atque substantia? simplex interpretatio, atque doctrina, simplici uoce laudata est. nihil ibi de fide, nihil de dogmatibus comprehensum est. moralis tantum tractatur locus; & allegoriæ nubilum serena expositione discutitur. laudaui interpretem, non dogmatisten; ingenium, non fidem; philosophum, non apostolum. Quod si uolunt super Origene meum scire iudicium: legant in Ecclesiasten commentarios: replicent in epistolam ad Ephesios tria uolumina: & intelligent me semper eius dogmatibus contraisse. Quæ enim stultitia est, sic alicuius laudare doctrinam, ut sequaris & blasphemiam? Et beatus Cyprianus Tertulliano magistro utitur, ut eius scripta probant; cumq. eruditi & ardentis uiri delectetur ingenio, Montanum cum eo Maximillamq. non sequitur. Fortissimos libros contra Porphyrium scribit Apollinarius. Ecclesiasticam pulchre Eusebius historiam texuit. alter eorum dimidiatam Christi introduxit œconomiam, alter impietatis Arii apertissimus propugnator est. Væ, inquit Esaias, qui dicunt bonum malum, & malum bonum, & qui faciunt amarum dulce, & dulce amarum. Esa. 5 Nec bonis aduersariorum, si honestum quid habuerint, detrahendum est; nec amicorum laudanda sunt uitia; & unumquodque non personarum, sed rerum pondere iudicandum est. Mordetur & Lucilius, quod incomposito currat pede: & tamen sales eius leposq. laudantur. Dum essem iuuenis, miro discendi ferebar ardore, nec, iuxta quorundam præsumptionem, ipse me docui. Apollinarium Laodicenum audiui Antiochiæ frequenter, & colui: & cum me in sanctis scripturis erudiret, numquam illius contentiosum super sensu dogma suscepi. Iam canis spargebatur caput, & magistrum potius, quam discipulum decebat: perrexi tamen Alexandriam, audiui Didymum: in multis ei gratias ago: quod nesciui, didici: quod sciebam, illo docente non perdidi. Putabant me homines finem fecisse discendi: ueni rursum Hierosolymam & Bethlehem: quo labore, quo pretio Barrabanum nocturnum habui præceptorem? timebat enim Iudæos, & mihi alterum exhibebat Nicodemum. Ioan. 3 horum omnium frequenter in opusculis meis facio mentionem. Certe Apollinarii & Didymi inter se dogma contrarium est. rapiat me ergo utraque turma diuersum altrinsecus, quia magistrum utrumque confiteor. Si expedit odisse homines, & gentem aliquam detestari; miro odio auersor circumcisos. usque hodie enim persequuntur dominum nostrum Iesum Christum in synagogis satanæ. Obiiciat mihi quispiam, cur hominem Iudæum habuerim præceptorem. Et audet quidam proferre litteras meas ad Didymum, quasi ad magistrum. Grande crimen discipuli; si hominem eruditum & senem magistrum dixerim. Et tamen uolo inspicere ipsam epistolam, quæ tanto tempore in calumniam reseruata est. nihil præter honorē & salutationem continet. Inepta sunt hæc, & friuola: arguite potius, ubi hæresim defenderim, ubi prauum Origenis dogma laudauerim. In lectione Esaiæ, in qua duo Seraphin clamantia describuntur: Esa. 6 illo interpretante Filium & Spiritum sanctum, nonne ego detestandam expositionem in duo testamēta mutaui? Habetur liber in manibus, ante uiginti annos editus. Tot opuscula mea, & maxime cōmentarii, iuxta opportunitatē locorum gentilem sectam lacerant. Quod autem opponūt, cōgregasse me libros illius super cunctos homines: utinam omnium tractatorum haberem uolumina; ut tarditatē ingenii, lectionis diligentia compensarem. Congregaui libros eius, fateor: et ideo errores non sequor, quia scio uniuersa, quæ scripsit. Credite experto: quasi Christianus Christianis loquor. Venenata sunt illius dogmata, aliena a scripturis sāctis, uim scripturis facientia. Legi, inquam, legi Origenē: et, si in legendo crimen est, fateor: & nostrum marsupium Alexandrinæ cartæ euacuarunt. Si mihi creditis, Origenistes numquam fui. si non creditis, nunc esse cessaui. Quod si nec sic adducimini ad fidem: compellitis me, ad defensionem mei, contra amasium uestrum scribere: ut, si non creditis neganti, credatis falsē accusanti. Sed libentius mihi erranti creditur, quā correcto. nec mirum: putant enim me suum esse συμμύστην, & propter animales & luteos nolle palam dogmata cōfiteri. ipsorum enim decretum est, non facile margaritas ante porcos esse mittendas, nec dandum sanctum canibus, Matth. 7 & cum Dauid dicere: Abscondi in corde meo eloquia tua, ut non peccem tibi. Psal. 118 Et in alio loco super iusto: Qui loquitur, inquit, ueritatem cum proximo suo, Psal. 14 idest, cum his, qui domestici fidei sunt. Ex quo uolunt intelligi, nos, qui necdum initiati sumus, debere audire medacium; ne paruuli, atque lactētes, solidioris cibi edulio suffocemur. Quod autē periuriorum atque mendacii inter se orgiis fœderentur: sextus Stromateon liber, in quo ex Platonis sententia nostrum dogma componit, planissime docet. Quid igitur faciam? negem me eiusdē dogmatis esse? non credent. iurem? ridebunt, & dicent: domi nobis ista nascuntur. Faciam, quod solum cauēt, ut sacra eorum atque mysteria in publicum proferam, & omnis

prudentia eorũ, qua nos simplices ludunt, in propatulo fit; &, qui negãti uoci non credunt, credãt saltem arguenti stylo. hoc enim uel maxime cauent, ne quãdo cõtra auctorem suum eorum scripta teneantur. Facile dicunt cum iuramento, quod postea alio soluant periurio. At subscriptionem tergiuersantur, quæruntq. suffugia. Alius, non possum, inquit, damnare, quod nemo damnauit. Alius: nihil super hoc a patribus statutum est: ut, dum totius orbis prouocatur auctoritas, subscribendi necessitas differatur. Quidam constantius, quo modo, inquit, damnabimus, quos synodus Nicena non tetigit? quæ enim damnauit Arium, damnasset utique & Origenẽ; si illius dogmata reprobasset. Scilicet uno medicami ne omnes simul morbos debere curari. Et iccirco Spiritus sancti neganda maiestas est, quia in illa synodo super substantia eius silentium fuit. De Ario tunc, non de Origene quæstio fuit; de Filio, non de Spiritu sancto. Confessi sunt, quod negabatur; tacuerunt, de quo nemo quærebat. Quamquam latenter Origenem, fontem Arii, percusserunt. damnantes enim eos, qui Filium de Patris negant esse substantia, illum pariter Ariumq. damnauerunt. alioqui hoc argumento nec Valentinus, nec Marcion, nec Cataphryges, nec Manichæus damnari debent: quia synodus Nicena eos non nominat; quos certe ante synodum fuisse, non dubium est. Quod si quando urgeri cœperint; & aut subscribendum eis fuerit, aut exeundum de Ecclesia: miras strophas uideas. sic uerba temperant, sic ordinem uertunt, & ambigua quæque concinnant; ut & nostram, & aduersariorum confessionem teneant; ut aliter hæreticus, aliter catholicus audiat: quasi nõ eodem spiritu & Apollo Delphicus, atque Loxias oracula fuderit Crœso & Pyrro diuersis temporibus, sed pari illudens stropha. Exẽpli causa pauca subiiciam. Credimus, inquiunt, resurrectionem futuram corporum. Hoc si bene dicatur, pura confessio est. sed quia corpora sunt cælestia, & terrestria; & aer iste, & aura tenuis, iuxta naturam suam corpora nominantur: corpus ponunt, non carnem; ut orthodoxus corpus audiens, carnem putet, hæreticus spiritum recognoscat. Hæc est eorum prima decipula: quæ si deprehensa fuerit, instruunt alios dolos, & innocentiam simulant, & malitiosos nos uocant, &, quasi simpliciter credentes, aiunt: Credimus resurrectionem carnis. Hoc uero cum dixerint, uulgus indoctum putat sibi sufficere, maxime quia id ipsum & in symbolo creditur. Interroges ultra: circuli strepitus commouetur, fautores clamitant: Audisti resurrectionem carnis; quid quæris amplius? Et, in peruersum studiis commutatis, nos sycophantæ, illi simplices appellantur. Quod si obduraueris frontem, & urgere cœperis; carnem digitis tenens, an ipsam dicant resurrecturam, quæ cernitur, quæ tangitur, quæ incedit, & loquitur: primo rident, deinde annuunt. Dicentibusq. nobis, utrum capillos, & dentes, pectus, & uentrem, manus, & pedes, ceterosq. artus ex integro resurrectio exhibeat: tunc uero risu se tenere non possunt, cachinnoq. ora soluentes, tonsores nobis necessarios, & placentas, & medicos, ac sutores ingerunt. Vltroq. interrogant, utrum credamus & genitalia utriusque sexus resurgere, nostras genas hirtas, feminarum leues fore, & habitudinem corporis pro maris ac feminæ distinctione diuersam. quod si dederimus; statim expetunt uuluam, & coitum, & cetera, quæ in uentre sunt, & sub uentre. Singula membra negant; & corpus, quod constat ex membris, dicunt non resurgere. Non est huius temporis, contra dogma peruersum, rhetoricum iactare sermonem. Non mihi diues Ciceronis lingua sufficiat; non feruens Demosthenis oratio animi mei possit implere feruorem; si uelim hæreticorum fraudulentias prodere, qui, uerbo tenus resurrectionem fatentes, animo negant. solent enim mulierculæ eorum mammas tenere, uentri applaudere, lumbos, & femora, & putres attrectare axillas, & dicere: quid nobis prodest resurrectio, si fragile corpus resurget? et, futuræ angelorum similes, habebimus & naturam? Dedignantur uidelicet cum carne & ossibus resurgere, cum quibus resurrexit & Christus. Sed fac me errasse in adolescentia, & philosophorum, idest, gentilium studiis eruditum, in principio fidei dogmata ignorasse Christiana; & hoc putasse in apostolis, quod in Pythagora, & Platone, & Empedocle legeram. Cur paruuli in Christo, atque lactentis errorem sequimini? cur ab eo impietatem discitis, qui necdum pietatem nouerat? Secunda post naufragium tabula est, culpam simpliciter confiteri. Imitati estis errantem, imitamini & correctum. Errauimus iuuenes, emendemur senes. Iungamus gemitus, lacrymas copulemus, ploremus, & conuertamur ad Dominum, qui fecit nos: non expectemus diaboli pænitentiam. Vana est illa præsumptio, & in gehennæ trahens profundum: hic aut quæritur uita, aut amittitur. Si Origenem numquam secutus sum, frustra infamare me quæritis. si discipulus eius fui, imitamini pænitentem. Credidistis confitenti, credite & neganti. Si ista, ut ais, inquit, noueras; cur eum laudasti in opusculis tuis? Et hodie laudarem, nisi uos eius laudaretis errores.

rores. non mihi displiceret ingenium, nisi quibusdam eius placeret impietas. Et Apostolus præcipit: Omnia legentes, quæ bona sunt retinentes. Lactantius in libris suis, & maxime in epistolis ad Demetrianum, Spiritus sancti omnino negat substantiam: & errore Iudaico dicit eum uel ad Patrem referri, uel ad Filium, & sanctificationē utriusque personæ sub eius nomine demonstrari. Quis mihi interdicere potest, ne legam Institutionum eius libros, quibus contra gentes scripsit fortissime, quia superior sententia detestanda est? Apollinarius contra Porphyrium egregia scripsit uolumina. probo laborem uiri, licet fatuum in plerisque dogma contemnam. Confitemini & uos in quibusdam errare Origenem, & nn ultra non faciam. Dicite eum male sensisse de Filio, peius de Spiritu sancto; animarum de cælo ruinas impie protulisse; resurrectionem carnis uerbo tantum confiteri, ceterum assertione destruere; & post multa secula, atque unam omnium restitutionem, id ipsum fore Gabrielem, quod diabolum; Paulum, quod Caipham; uirgines, quod prostibulas. Cum hæc reieceritis, & quasi censoria uirgula separaueritis a fide Ecclesiæ; tuto legam cetera; nec uenena iam timebo, cum antidotum præbibero. non mihi nocebit, si dixero: Origenes, cum in ceteris libris omnes uicerit, in Cantico canticorum ipse se uicit. nec formidabo sententiam, qua illum doctorem Ecclesiarum quondam adolescentulus nominaui: nisi forte accusare debui, cuius rogatus opuscula transferebam, & dicere in prologo: Hic, cuius interpretor libros, hæreticus est. caue lector, ne legas: fuge uiperam. aut, si legere uolueris, scito a malis hominibus & hæreticis corrupta esse, quæ transtuli. quamquam timere non debeas: ego enim omnia, quæ uitiata fuerant, correxi. Hoc est aliis uerbis dicere: ego, qui interpretor, catholicus sum; hic, quem interpretor, hæreticus est. Denique & uos satis simpliciter, & ingenue, & non malitiose, parui scilicet pendentes præcepta rhetorica, & præstigias oratorum, dum libros eius περὶ ἀρχῶν hæreticos confitemini, & in alios crimen transferre uultis, iniecistis legentibus scrupulum, ut totam auctoris uitam discuterent, & ex ceteris libris eius coniecturam præsentis facerent quæstionis. Ego callidus, qui emendaui, silens quod uolui, & dissimulans crimina, non feci inuidiam criminoso. Aiunt & medici, grandes morbos non esse curandos, sed dimittendos naturæ, ne medela languorem exasperet. Centum quinquaginta anni prope sunt, ex quo Origenes mortuus est Tyri. quis Latinorum ausus est umquam transferre libros eius de resurrectione, περὶ ἀρχῶν, στρωματέας & τόμους? quis per infame opus se ipsum uoluit infamari? nec disertiores sumus Hilario, nec fideliores Victorino, qui eius tractatus nō ut interpretes, sed ut auctores proprii operis transtulerunt. Nuper sanctus Ambrosius sic Hexaemeron illius compilauit, ut magis Hippolyti sententias Basiliiq. sequeretur. Ego ipse, cuius æmulatores esse uos dicitis, &, ad ceteros talpæ, caprearum in me oculos possidetis, si malo animo fuissem erga Origenem, interpretatus essem hos ipsos, quos supra dixi, libros, ut mala eius etiam Latinis nota facerem. sed numquam feci, & multis rogantibus acquiescere nolui. non enim consueui eorum insultare erroribus, quorum miror ingenia. ipse, si adhuc uiueret, Origenes irasceretur uobis fautoribus suis, & cum Iacob diceret, Odiosum me fecistis in mundo. Vult aliquis laudare Origenem? laudet ut laudo. magnus uir ab infantia, & uere martyris filius. Alexandriæ ecclesiasticam scholam tenuit, succedens eruditissimo uiro Clementi presbytero. uoluptates intantum fugit, ut zelo Dei, sed tamen non secundum scientiam, ferro truncaret genitalia. calcauit auaritiam: scripturas memoriter tenuit; et in studio explanationis earum, diebus desudauit ac noctibus. Mille & eo amplius tractatus in Ecclesia locutus est: edidit innumerabiles præterea commentarios, quos ipse appellat τόμους, & quos nunc prætereo, ne uidear operum eius indicem texere. quis nostrum tanta potest legere, quanta ille conscripsit? quis ardentem in scripturis animum non miretur? Quod si quis Iudas zelotes opposuerit nobis errores eius, audiat libere: Interdum magnus dormitat Homerus. Verum operi longo fas est obrepere somnum. Non imitemur eius uitia, cuius uirtutes non possumus sequi. Errauerunt in fide alij tam Græci, quam Latini: quorum non necesse est proferre nomina, ne uideamur eum non sui merito, sed aliorum errore defendere. Hoc non est, inquies, excusare Origenem, sed accusare ceteros. Pulchre, si eum errasse non dicerem, si in fidei prauitate saltem apostolum Paulum uel angelum de cælo audiendum crederem. nunc uero, cum simpliciter errorem eius fatear, sic legam ut ceteros, quia sic errauit ut ceteri. Sed dicas: si multorum communis est error, cur solum persequimini? Quia uos solum laudatis ut apostolum. Tolle amoris ὑπερβολὴν, & nos tollimus odii magnitudinem. Ceterorum uiria de libris suis ad hoc tantum excerpitis, ut huius defendatis errorem: Origenem sic fertis in cælum, ut nihil eum errasse dicatis. Quisquis es assertor nouorum dogmatum,

1.Thess.5

Gen.34

Gal.1

Rom.1 dogmatum, quæso te, ut parcas Romanis auribus; parcas fidei, quæ Apostoli uoce laudata
est. Cur post quadringentos annos docere nos niteris, quod ante nesciuimus? cur profers
in medium, quod Petrus & Paulus edere noluerunt? Vsque ad hunc diem sine ista doctrina
mundus Christianus fuit. illam senex tenebo fidē, in qua puer natus sum. Pelusiotas nos ap
pellant, & luteos animalesq. & carneos, quod non recipiamus ea, quæ spiritus sunt. illi
Gal.4 scilicet Hierosolymitæ, quorum mater in cælo est. Non contemno carnem, in qua Chri-
stus natus est, & resurrexit: non despicio lutum, quod excoctum in testam purissimam, re
gnat in cælo. et tamen miror, cur carni detrahentes uiuant carnaliter, & inimicam suam fo
Luc.6 ueant, & nutriant delicate. nisi forte implere uolunt scripturam dicentem: Amate inimi-
Matth.5 cos uestros: benefacite iis, qui persequuntur uos. Amo carnem castam, uirginem, ieiunan
tem: amo carnis non opera, sed substantiam: amo carnem, quæ iudicandam se esse nouit
amo illam, quæ pro Christo in martyrio cæditur, laniatur, exuritur. Illud uero, quod asse
runt, a quibusdam hæreticis & maleuolis hominibus libros eius esse uiolatos, quam ine-
ptum sit, hinc probari potest. Quis prudentior, doctior, eloquentior Eusebio, & Didy-
mo, assertoribus Origenis, inueniri potest? quorum alter sex uoluminibus τῆς ἀπολογίας ita
eum, ut se, sensisse confirmat: alter sic eius errores nititur excusare, ut tamen illius esse fa-
teatur; non scriptum negans, sed sensum scribentis edisserens. Aliud est, si, quæ ab hære-
ticis addita sunt, Didymus quasi bene dicta defendat. Solus inuentus est Origenes, cuius
scripta in toto orbe falsarentur, &, quasi ad Mithridatis litteras, omnis ueritas uno die de uo
luminibus illius raderetur. Si unus uiolatus est liber; num uniuersa eius opera, quæ diuer-
sis & locis & temporibus edidit, simul corrumpi potuerunt? Ipse Origenes in epistola, quā
scribit ad Fabianum, Romanæ urbis episcopum, pænitentiam agit, cur talia scripserit; &
causæ temeritatis in Ambrosium refert, quod secreto edita in publicum protulerit: & quid
adhuc ἀπολογιῶν, aliena esse, quæ displicent? Porro, quod Pamphilum proferunt lauda-
torem eius, gratias illis ago meo nomine, quod dignum me putauerunt, quem cum martyre
calumniarentur. Si enim ab inimicis Origenis libros eius dicitis esse uiolatos, ut infamare-
tur: quare mihi non liceat dicere, ab amicis eius & sectatoribus compositum esse sub nomi-
ne Pamphili uolumen, quod illum testimonio martyris ab infamia uindicaret? Ecce uos
emendatis in Origenis libris, quod ille non scripsit: & miramini, si edat aliquis librum, quē
ille non edidit? Vos in edito opere potestis coargui: ille, qui nihil aliud edidit, facilius pa
tet calumniæ. Date quodlibet aliud opus Pamphili, nusquam reperietis. hoc unum est.
unde igitur sciam, quod Pamphili sit? uidelicet stylus & saliua docere me poterit. Numquā
credam, quod doctus uir primos ingenii sui fructus quæstionibus & infamiæ dedicarit: &
ipsum nomen apologetici ostendit accusationem: non enim defenditur, nisi quod in crimi
ne est. Vnum nunc proferam, cui contradicere uel stulti sit, uel impudentis. Sexti libri En
sebii super Origenis defensione principium usque ad mille ferme uersus liber iste, qui Pam-
phili dicitur, continet. Et in reliquis scriptor eiusdem operis profert testimonia, quibus niti
tur approbare Origenem fuisse catholicum. Eusebius & Pamphilus tantam inter se habuere
concordiam, ut unius animæ homines putes, & ab uno alter nomen acceperit. quo modo
igitur inter se dissentire potuerunt, ut Eusebius in toto opere suo Origenem Ariani probet
dogmatis, & Pamphilus Nicenæ synodi, quæ fuit postea, defensorem? Ex quo ostenditur,
uel Didymi, uel cuiuslibet alterius esse opusculum, qui, sexti libri capite detruncato, cete
ra membra sociarit. Sed concedamus ex superfluo, ut Pamphili sit, sed necdum martyris. an
te enim scripsit, quam martyrium perpetraretur. Et quo modo, inquies, martyrio dignus
fuit? Scilicet ut martyrio deleret errorem, ut unam culpam sanguinis sui effusione purga-
ret. Quanti in toto orbe martyres, antequam cæderentur, uariis subiacuere peccatis? Defen
damus ergo peccata: quia qui postea martyres, prius peccatores fuerunt. Hæc, fratres
amantissimi, ad epistolam uestram celeri sermone dictaui, uincens propositum, ut contra
eum scriberem, cuius ingenium ante laudaueram, malens existimatione periclitari, quam
fide. hoc mihi præstiterunt amici mei, ut, si tacuero, reus, si respondero, inimicus iudicer.
dura utraque condicio: sed e duobus eligam, quod leuius est. simultas redintegrari potest,
blasphemia ueniam non meretur. Quid autem laboris in libris transferendis περὶ ἀρχῶν sustì
nuerim, uestro iudicio derelinquo: dum, & mutare quippiam de Græco, non est uerten-
tis, sed euertentis; & eadem ad uerbum exprimere, nequaquam eius, qui seruare uelit elo
quii uenustatem.

ARGV-

ARGVMENTVM.

RESPONDENS Ruffino, ait reconciliatam amicitiam a se nullo modo fuisse læsam, sed obiectū tantum sibi crimen dilutum. Deinde cum obliquis, figuratisq. Ruffini laudibus in suspicionem hæresium Origenis traheretur, admonet ne se post hac simili extollat præconio; & de quibusdam suis rebus certiorem reddit.

HIERONYMVS RVFFINO.

EPISTOLA LXVI.

DIV TE Romæ moratum, sermo proprius indicauit. nec dubito spiritalium parentum ad patriam reuocatum desiderio, quem matris luctus ire prohibebat; ne magis coram doleres, quod absens uix ferre poteras. Quod quereris, stomacho suo unumquemque seruire, & nostro non acquiescere iudicio: conscientiæ nostræ testis est Dominus, post reconciliatas amicitias nullum intercessisse rancorem, quo quempiam læderemus: quin potius cum omni cautione prouidimus, ne saltem casus in maleuolentiam uerteretur. Sed quid possumus facere, si unusquisque iuste putat se facere, quod facit? & uidetur sibi remorderi potius, quam mordere? Vera amicitia, quod sentit, dissimulare non debet. Præfatiuncula librorum περὶ ἀρχῶν ad me missa est, quam ex stylo intellexi tuam esse. in qua oblique, immo aperte ego petor. qua mente sit scripta, tu uideris: qua intelligatur, & stultis patet. Poteram & ego, qui sæpissime figuratas controuersias declamaui, aliquid de uetere artificio repetere, & tuo te more laudare: sed absit a me, ut, quod reprehendo in te, imiter: quin potius ita sententiam temperaui, ut & obiectum crimen effugerem, & amicum, quantum in me est, nec læsus læderem. Sed obsecro te, ut, si deinceps aliquem sequi uolueris, tuo tantum iudicio sis contentus. aut enim bona sunt, quæ appetimus, aut mala: si bona, non indigent alterius auxilio: si mala, peccantium multitudo non parit errori patrocinium. Hæc apud te amice potius expostulare uolui, quam lacessitus publice desæuire; ut animaduertas me reconciliatas amicitias pure colere, & non, iuxta Plautinam sententiam, altera manu lapidem tenere, panem offerre altera. Frater meus Paulinianus necdum de patria reuersus est; & puto, quod eum Aquileiæ apud sanctum Papam Chromatium uideris. Sanctum quoque presbyterum Ruffinum ob quandam causam per Romam Mediolanum misimus; & orauimus, ut nostro animo & obsequio uos uideret. Ceterisq. amicis eadem significauimus; ne mordentes inuicem, consumamur ab inuicem. Gal.5 Iam tuæ moderationis est, & tuorum, nullam occasionem impatientibus dare; ne non omnes similes mei inuenias, qui possint figuratis laudibus delectari.

ARGVMENTVM.

CVM Ruffinus, rursum recrudescente inimicitiæ uulnere, multa in D. Hieronymū inuectus scripserit, & inter cetera in suspicionem Origenis errorum inuoluere illum tentauerit, uir sanctus ex amicorum litteris certior de his factus, excitato nunc stomacho, ac flaua prodeunte bile, omnes eius calumnias refellit, & modo clypeo, modo gladio utens, ita semet tuetur, ut aduersarium, nihil illi parcens, omnino prosternat, ac necet. Opus autem omne in tres libros partitum est. primo crimina sibi a Ruffino obiecta diluit: altero Ruffini inuectiuam, sub Apologiæ nomine Anastasio Papæ missam, confutat. Tertio, & ultimo Ruffini litteris, ad se ueluti excusatoris missis, respondet.

AD PAMMACHIVM ET MARCELLINVM

Apologia Hieronymi aduersum Ruffinum.

ET uestris, & multorum litteris didici, oblici mihi in schola tyrannica, lingua canum meorum ex inimicis ab ipso, cur περὶ ἀρχῶν libros in Latinum uerterim. Psal.67 O impudentiam singularem: accusant medicum quod uenena prodiderit, ut scilicet φάρμακον θανάσιμον suum non innocentiæ merito, sed criminis communione tueantur: quasi culpam numerus peccantium minuat, & in personis, non in rebus sit accusatio. Scribuntur contra me libri, ingeruntur omnibus audiendi, & tamen non eduntur, ut simplicium corda percutiant, & mihi facultatem pro me auferant respondendi. Nouum malitiæ genus, accusare, quod prodi timeas; scribere, quod occultes. Si sunt uera,

quæ ſcripſit, cur publicum timuit? ſi falſa, cur ſcripſit? Olim pueri legimus, Intemperantis eſſe arbitror, ſcribere quidquam, quod occultari uelis. Rogo, quis eſt iſte dolor? quid æſtuant? quid inſaniunt? quod præconem repuli figuratum? quod nolui me ſubdolo ore laudari? quod ſub amici nomine, inimici inſidias deprehendi? Frater & collega in præfatiuncula uocor, & ſatis aperte exponuntur crimina mea, quid ſcripſerim, quibus in cælum Origenem laudibus leuauerim. Bono animo feciſſe ſe dicit. Et quo modo nunc eadem inimicus obiicit, quæ tunc amicus laudauerat? Voluerat me in interpretatione quaſi præuium ſequi, & auctoritatem operi ſuo ex noſtris opuſculis mutuari. Suffecerat ſemel dixiſſe, quod ſcripſeram: quid neceſſe fuit eadem rurſus iterare, & frequenter ingerere, &, quaſi nemo ſibi laudanti crederet, ipſa dicta replicare? Non eſt tam ſolicita de audientium fide, ſimplex & pura laudatio. Quid metuit, ne illi ſine teſtimoniis dictorum meorum in meis laudibus non credatur? Videtis nos intelligere prudentiam eius, & prædicationis diaſyrticæ ſtrophis in ſcholis ſæpe luſiſſe? Simplicitatem obtendere non poteſt, in quo artifex deprehenditur malitia. Semel, aut, ut multum, bis erraſſe, ſit caſus: cur prudenter errat, & crebro, & ſic per totum texit errorem, ut mihi non liceat negare quod laudat? Prudentis fuerat, & amici, poſt reconciliatam ſimultatem etiam leues ſuſpiciones fugere; ne, quod fortuito feciſſet, conſulto facere putaretur. unde & Tullius in commentariis cauſarum pro T. Gabinio, Ego, inquit, cum omnes amicitias tuendas ſemper putaui ſumma religione, & fide, tum eas maxime, quæ eſſent ex inimicitiis reuocatæ in gratiam: propterea quod integris amicitiis officium prætermiſſum, imprudentiæ, uel, ut grauius interpretemur, negligentiæ excuſatione defenditur: poſt reditum in gratiam ſi quid eſt commiſſum, id non neglectum, ſed uiolatũ putatur, nec imprudentiæ, ſed perfidiæ aſſignari ſolet. Flaccus quoque in epiſtola, quam ſcribit ad Florum, Male, ait, ſarta gratia nequidquam coit, & reſcinditur. Quid mihi nũc prodeſt, quod ſimpliciter erraſſe ſe iurat? Ecce obiiciuntur mihi laudes eius, & crimini datur ſimpliciſſimi amici non ſimplex nec pura laudatio. Si auctoritatem ſuo operi præſtruebat, uolens quos ſequeretur oſtendere: habuit in promptu Hilarium confeſſorem, qui quadraginta ferme millia uerſuum Origenis in Iob & pſalmos tranſtulit: habuit Ambroſium, cuius pene omnes libri huius ſermonibus pleni ſunt: & martyrem Victorinum, qui ſimplicitatem ſuam in eo probat, dum nulli molitur inſidias. de his omnibus tacet, &, quaſi columnis Eccleſiæ prætermiſſis, me ſolum publicat, & nihili hominem per angulos conſectatur. Niſi forte eadem ſimplicitate, qua amicum neſcius accuſauit, illos ignoraſſe ſe iuret. Et quis ei credet, uiro eruditiſſimo, & qui tantam habeat ſcientiam ſcriptorum ueterum, maxime Græcorum, ut, dum peregrina ſectatur, pene ſua amiſerit; quod recentiſſimæ memoriæ uiros & Latinos neſciat? Ex quo apparet, non tam me ab eo laudatum, quam illos non accuſatos: ut, ſiue laus illa eſt, ut ſtultis perſuadere conatur; ſiue accuſatio, ut ego ex uulneris mei dolore ſentio; nec in laude haberem æqualium gloriam, nec in uituperatione ſolatium. Teneo epiſtolas ueſtras, quibus accuſatum me ſcribitis eſſe; & hortamini, ut reſpondeam criminanti; ne, ſi tacuerim, uidear crimen agnoſcere. Ad quas reſpondi, fateor: & quamuis læſus ſic amicitiæ iura ſeruaui, ut me ſine accuſantis accuſatione defenderem; &, quod unus Romæ amicus obiecerat, a multis in toto orbe inimicis dicerem iactitatum; ut non uiderer homini, ſed criminibus reſpondere. Aliud eſt, ſi pro iure amicitiæ accuſatus tacere debui, & lutatam ab eo faciem, atque, ut ita dicam, hæretico fœtore conſperſam, ne ſimplici quidem aqua diluere; ne ille mihi feciſſe putaretur iniuriam. Hæc uox nec hominis eſt, nec ad hominem, aperte amicum petere, crimina eius ſub perſona laudatoris exponere; & illi ne hoc quidem liberum derelinqui, ut ſe catholicum probet, & laudationem hæretici, quæ illi obiicitur, non de aſſenſu hæreſeos, ſed de ingenii extitiſſe admiratione reſpondeat. Placuerat ei, ſiue, ut ipſe uult uideri, compulſus erat in Latinam linguam uertere, quod nolebat: quid neceſſe fuit, me latentem, & tantis maris atque terrarum diuiſum ſpatiis, inſerere quæſtioni? opponere inuidiæ plurimorum? ut plus mihi laudando noceret, quam ſibi prodeſſet exemplo? Nunc quoque, quia renui laudatorem, & uerſo ſtylo docui me non eſſe, quod meus neceſſarius prædicauit, dicitur furere, & tres contra me libros uenuſtate Attica texuiſſe, eadem accuſans, quæ ante laudauerat, & obiiciens mihi in translatione Origenis nefaria dogmata, de quo in præfatiuncula laudationis ſuæ dixerat: Sequar regulam præcefforum, & eius præcipue uiri, cuius ſuperius fecimus mentionem: qui cum ultra ſeptuaginta libellos Origenis, quos Homiliticos appellauit, aliquantos etiam de tomis in Apoſtolum ſcriptis tranſtuliſſet in Latinum: in quibus cum aliquanta offendicula inueniantur in Græco, ita elimauit omnia interpretando, atque purgauit, ut nihil in

illis,

illis, quod a fide nostra discrepet, Latinus lector inueniat. hunc ergo etiam nos, licet non eloquentiæ uiribus, disciplinæ tamen regulis, inquantum possumus, sequimur. Certe hæc illius uerba sunt, negare non potest. Ipsa styli elegantia, & sermo compositus, quodq. his maius est, simplicitas Christiana, auctoris sui characterem probant. Aliud est, si ista Eusebius deprauauit, & accusator Origenis meiq. studiosus in uno eodemq. opere & illum, & me uel errasse, uel bene sensisse testatus est. Non potest me nunc inimicus hæreticum dicere, quem a fide sua dudum nō discrepare præfatus est. Simulq. & hoc ab eo quæro, quid sibi uelit sermo moderatus & dubius? Nihil, inquit, in illis, quod a fide nostra discrepet, Latinus lector inueniet. Fidem suam quam uocat? eam ne, qua Romana pollet Ecclesia? an illam, quæ in Origenis uoluminibus continetur? si Romanam responderit; ergo catholici sumus, qui nihil de Origenis errore transtulimus. sin autem Origenis blasphemia, fides illius est: dum mihi inconstantiæ crimen impingit, se hæreticum probat. siue bene credit laudator meus, confessione sua me assumit in socium; siue male, ostendit me ideo ante laudatum, quia participem sui putabat erroris. Sed aduersus illos libros, qui per angulos garriunt, & furtiua accusatione me mordent, cum editi fuerint, & de tenebris ad lucem processerint, atque ad nos uel studio fratrum, uel temeritate æmulorum potuerint peruenire, respondere conabor. neque enim magnopere formidandi sunt, quos metuit auctor suus prodere, & tantum confœderatis legendos esse decreuit. Tunc aut agnoscam crimina, aut diluam; aut in accusatorem, quæ sunt obiecta, retorquebo; & ostendam, quod hucusque silentium modestiæ fuerit, non malæ conscientiæ. Interim apud tacitum lectoris iudicium purgatum me esse uolui, & grauissimum inter amicos crimen refellere; ne prior læsisse uidear, qui & uulneratus nequaquam contra persecutorem tela direxi, sed meo tantum uulneri admoui manum. quem obsecro, ut absque præiudicio personarum culpam in eum referat, qui lacessiuit. Nec læsisse contentus, quasi aduersus elinguem, semperq. taciturum, tres elucubrauit libros; et ἀρνήσεις Marcionis de meis opusculis fabricatus est. Gestit animus & illius repente doctrinam, & meam insperatam uecordiam cognoscere. Fortasse breui tempore didicit, quod nos docere debeat, &, quod illum scire nullus putabat, subitum eloquētiæ flumen ostendet. Sic pater ille Deus faciat, sic magnus Iesus, Incipiat conferre manum. Quamuis librauerit accusationis suæ hastas, & totis aduersum nos uiribus intorserit: credimus in Deo saluatore, quod scuto circumdabit nos ueritas eius, & cum Psalmista cantare poterimus: Sagittæ paruulorum factæ sunt plagæ eorum. Et, si constiterint aduersum me castra, non timebit cor meum. Si steterit aduersum me prœlium, in hoc ego sperabo. Sed hæc alias: nunc ad id reuertamur, quod cœperamus. Obiiciunt mihi sectatores eius, ceteraliaq. arma expediunt fessi rerum, quare περὶ ἀρχῶν libros Origenis, noxios, & ecclesiasticæ fidei repugnantes, in Latinum sermonem uerterim. Ad quos breuis & succincta responsio est: Tuæ me, frater Pammachi, & tuorum litteræ compulerunt, dicentes, illos ab alio fraudulenter esse translatos, & interpollata nonnulla, & uel addita, uel mutata. Ac, ne parum epistolis haberem fidem, misistis exemplaria eiusdem translationis, cum præfatiuncula laudatrice mea. Quæ cum legissem, contulissemq. cum Græco, illico animaduerti, quæ Origenes de Patre, & Filio, & Spiritu sancto impie dixerat, et quæ Romanæ aures ferre non poterant, in meliorem partem ab interprete commutata: cetera autem dogmata, de angelorum ruina, de animarum lapsu, de resurrectionis præstigiis, de mundo uel mundis Epicuri, de restitutione omnium in æqualem statum, & multo his deteriora, quæ longum esset retexere, uel ita uertisse, ut in Græco inuenerat, uel de commentariolis Didymi, qui Origenis apertissimus propugnator est, exaggerata & firmiora posuisse: ut, qui in trinitate catholicum legerat, in aliis hæreticum non caueret. Alius forsitan, qui non esset amicus eius, diceret: Aut totum muta, quod malum est; aut totum prode, quod optimum putas. Si propter simplices noxia quæque detruncas, & ea, quæ ab hæreticis addita simulas, in peregrinum non uis transferre sermonem; cæde quidquid est noxium. sin autem ueritatis fidem in translatione conseruas; cur alia mutas, & alia dimittis intacta? Quamquam aperta confessio est, in eodem prologo emendasse te praua, & optima reliquisse. ex quo non interpretis libertate, sed scriptoris auctoritate teneberis, si quid in iis, quæ uertisti, hæreticum comprobetur, & manifesti criminis argueris, iccirco te ueneni calicem circumliuere melle uoluisse, ut simulata dulcedo uirus pessimum tegeret. Hæc & multa his duriora inimicus diceret; & te non ut interpretem mali operis, sed ut adstipulatorem in ius Ecclesiæ traheret. Ego autem, memet tantum defendisse contentus, in libris περὶ ἀρχῶν simpliciter, quod in Græco habebatur, expressi; non ut crederet lector iis, quæ interpretabar, sed ne crederet illis,

Psal. 90. 63 26

ret illis, quæ tu ante transtuleras. Duplex in opere meo utilitas fuit, dum & hæreticus au- ctor proditur, & non uerus interpres arguitur. Ac, ne quis me putaret iis consentire, quæ uerteram; interpretationis necessitatem præfatione muniui, & docui, quibus lector non de beret credere. Prior translatio laudem auctoris continet; secunda uituperationem. illa le- ctorem prouocat ad credendum, ista ad non credendum; mouet. ibi & ego inuitus laudator assumor; hic intantum non laudo, quem transfero, ut cogar accusare laudantem. Eadem res non eadem mente perfecta est: immo unum iter diuersos exitus habuit. Abstulit quæ erant, dicens ab hæreticis deprauata: & addidit quæ non erant, asserens ab eodem in locis aliis disputata: quod nisi ipsa loca monstrauerit, unde transtulisse se dicit, probare non po- terit. Mihi studio fuit nihil mutare de uero. ad hoc enim interpretabar, ut mala interpreta- ta conuincerem. Putatis me interpretem? Proditor fui, prodidi hæreticum, ut Ecclesiam ab hæresi uindicarem. Cur Origenem in quibusdam ante laudauerim, prælatus huic operi ostendit liber. Nunc sola interpretationis meæ causa redditur, quæ cum pietatis habeat uo luntatem, non debeo impietatis argui, prodens impium, quod quasi pium ecclesiis trade- batur. Septuaginta libros eius, ut meus necessarius criminatur, in Latinum uerteram, & multa de tomis. Numquam de opere meo fuit quæstio, numquam Roma commota est. Quid necesse erat Latinis auribus tradere, quod detestatur & Græcia? quod orbis accusat? Ego per tot annos tam multa conuertens numquam scandalo fui: tu ad primum & solum opus, ignotus prius, temeritate factus es nobilis. Docet ipsa præfatio, & Pamphili martyris librum pro defensione Origenis a te esse translatum. Et hoc agis totis uiribus, ut, cuius fi- dem martyr probat, Ecclesia non refutet. Sex libros, ut ante iam dixi, Eusebius, Cæsarien sis episcopus, Arianæ quondam signifer factionis, pro Origene scripsit, latissimum & elabo ratum opus: & multis testimoniis approbauit, Origenem iuxta se catholicum, idest, iuxta nos Arianum esse. Horum tu primum librum uertis sub nomine martyris. Et miramur, si me, homunculum parui pretii, Origenis laudatorem uellis, cum martyri calumniam fece- ris? Paucisq. testimoniis de Filio Dei & Spiritu sancto commutatis, quæ sciebas displicitu- ra Romanis, cetera usque ad finem integra dimisisti; hoc idem faciens in apologia quasi Pamphili, quod & in Origenis περὶ ἀρχῶν translatione fecisti. Si iste Pamphili liber est de sex libris; quis erit primus Eusebii? In ipso uolumine, quod tu Pamphili simulas, sequentium librorum facta mentio est. In secundo quoque & reliquis dicit Eusebius, quid in primo li- bro ante iam dixerat, & quod eadem repetere non debeat. Si totum opus Pamphili est, cur reliquos libros non transfers? si alterius, cur nomen immutas? Taces: ipsæ res loquun- tur: uidelicet ut crederent martyri, qui Arianorum principem detestatuti erant. Quid tibi animi fuisse dicam, amice simplicissime? te ne potuisse hæretici hominis libro martyris nò- men imponere? Et ignoras te sub auctoritate testis Christi, Origenis facere defensores? Pro eruditione, qua polles, & inclytus συντάκτης in occidente laudaris, ita ut κορυφαῖον te omnes tuæ partis nominent, non reor te ignorasse Eusebij σύνταγμα, & Pampbilum marty- rem nihil omnino operis condidisse. ipse enim Eusebius, amator & præco & contubernalis Pamphili, tres libros scripsit elegantissimos, uitam Pamphili continentes: in quibus cum cetera miris laudibus prædicaret, humilitatemq. eius ferret in cælum, etiam hoc in tertio libro addidit. Quis studiosorum amicus non fuit Pamphili? Si quos uidebat ad uictum ne- cessariis indigere, præbebat large quæ poterat. Scripturas quoque sanctas non ad legendum tantum, sed & ad habendum tribuebat promptissime, nec solum uiris, sed & feminis, quas uidisset lectioni deditas. unde & multos codices præparabat, ut, cum necessitas poposcisset, uolentibus largiretur. Et ipse quidem proprij operis nihil omnino scripsit, exceptis episto- lis, quas ad amicos forte mittebat; intantum se humilitate deiecerat: ueterum autem tra- ctatus scriptorum legebat studiosissime, & in eorum meditatione iugiter uersabatur. De- fensor Origenis, & laudator Pamphili, dicit Pamphilum nihil omnino scripsisse, nec pro- prii quidquam condidisse sermonis. Et hoc dicit, iam Pamphilo martyrio coronato: ne ha beas suffugium, post editos ab Eusebio libros hoc Pamphilum scripsisse. Quid facies? Eo libro, quem sub nomine martyris edidisti, uulneratæ sunt conscientiæ plurimorum. Non ualet apud eos super Origenis damnatione episcoporum auctoritas, quem putant a marty- re prædicatum. Quid facient epistolæ Theophili episcopi? quid Papæ Anastasij, in toto or- be hæreticum persequentes, cum liber tuus, sub nomine Pamphili editus, pugnet contra epistolas eorum, & episcopali nomini testimonium martyris opponatur? Quod fecisti in li bris περὶ ἀρχῶν, hoc facito & in isto uolumine ψευδεπιγράφῳ. Audi consilium amici: nō te pæ niteat artis tuæ: uel dicito tuum non esse, uel ab Eusebio presbytero deprauatum. Vnde

probari

probari tibi poterit, quod a te translatum est? Non manus tua tenetur: non tantæ es eloquentiæ, ut nullus te possit imitari. Aut certe, si res ad probationem uenerit, & impudentiam frontis oppresserint testimonia plurimorum; palinodiam Stesicori more cantato. Melius est pænitere facti tui, quam & martyrem in calumnia, & deceptos in errore persistere. Nec erubescas de commutatione sententiæ: non es tantæ auctoritatis, & famæ, ut errasse te pudeat. Imitare me, quem plurimum amas, sine quo nec uiuere, nec mori potes: & mecum clama, quæ ego laudatus a te in defensione mei locutus sum. Eusebius, Cæsariensis episcopus, cuius supra memini, in sexto libro τῆς ἀπολογίας Origenis hoc idem obiicit Methodio episcopo, & martyri, quod tu in meis laudibus criminaris; & dicit: Quo modo ausus est Methodius nunc contra Origenem scribere, qui hæc & hæc de Origenis locutus est dogmatibus? Non est huius loci, pro martyre loqui: neque enim omnia in locis omnibus disserenda sunt: nunc tetigisse sufficiat, hoc ab Ariano homine obiici clarissimo & eloquentissimo martyri, quod tu in me & amicus laudas, & offensus accusas. Habes occasionem & de præsenti loco, si uelis, mihi calumniam struere; cur nunc & Eusebio detraham, quem in alio loco ante laudaui. Alterum quidem nomen Eusebii, sed eadem, quæ super Origenis uocabulo, est calumnia. Laudaui Eusebium in ecclesiastica historia, in digestione temporum, in descriptione sanctæ terræ: & hæc ipsa opuscula in Latinum uertens, meæ linguæ hominibus dedi: nunc ex eo Arianus sum, quia Eusebius, qui hos libros condidit, Arianus est? Si ausus fueris me hæreticum dicere; memento præfatiunculæ περὶ ἀρχῶν, in qua fidei tuæ me esse testaris: simulq. obsecro, ut amicum quondam tuum expostulantem patienter audias. Contra alios digladiaris: aut facis calumniam, aut pateris. quos accusas, & a quibus accusaris, ordinis tui sunt: recte, an perperam, uos uideritis. mihi etiam uera accusatio contra fratrem displicet: nec reprehendo alios; sed dico, quid ipse non facerem. Tantis spatiis terrarum separatus quid peccaui in te? quid commerui? an quia Origenisten me non esse respondi? numquid defensio mea accusatio tua est? et tu si non es Origenistes, uel non fuisti; credo iuranti: si fuisti, suscipio pænitentem. quid doles, si id sum, quod esse te dicis? An quia περὶ ἀρχῶν Origenis libros post te transferre ausus sum, & interpretatio mea suggillatio putatur operis tui? Quid poteram facere? missa mihi est laudatio tua, idest, accusatio mea. tam fortiter me prolixeq. laudaueras, ut, si tuis laudibus acquieuissem, omnes hæreticum me putarent. Vide, quid Romanæ ad me epistolæ clausula teneat: purga suspiciones hominum, & conuince criminantem; ne, si dissimulaueris, consentire uidearis. Tali constrictus articulo, interpretaturus eosdem libros, ausculta, quid scripserim. Hoc mihi præstiterunt amici mei, (non dixi, amicus meus; ne te uiderer arguere) ut, si tacuero, reus, si respondero, inimicus iudicer. dura utraque condicio: sed e duobus eligam, quod leuius est. Simultas redintegrari potest: blasphemia ueniam non meretur. Animaduertis inuito mihi & repugnanti hoc onus impositum; & futuram ex huiuscemodi opere simultatem, necessitatis excusatione curatam. Si interpretatus esses libros περὶ ἀρχῶν absque meo nomine; recte querereris, in reprehensionem tuam a me postea esse translatos. nunc autem iniuste doles, in eo opere a me tibi esse responsum, in quo a te laudando accusatus sum. quam enim tu laudem uocas, omnes accusationem intelligunt. Constet apud te, quod accusaueris: non indignaberis, quod responderim. Esto: tu bono animo scripseris; & homo innocens, & amicus fidissimus, de cuius numquam egressum est ore mendacium, me nescius uulneraris: quid ad me, qui percussus sum? num iccirco curari non debeo, quia tu me bono animo uulnerasti? Confossus iaceo: stridet uulnus in pectore: candida prius sanguine membra turpantur: & tu mihi dicis: Noli manum adhibere uulneri, ne ego te uidear uulnerasse? Quamquam & ipsa translatio magis Origenem, quam te, arguit. tu enim emendasti, quæ addita ab hæreticis arbitratus es: ego prodidi, quod ab illo scriptum Græcia uniuersa conclamat: quis rectius arbitratus sit, nec meum, nec tuum iudicium est: utriusque scripta censoriam lectoris uirgulam sentiant. Tota illa epistola, qua pro me satisfacio, contra hæreticos & accusatores meos dirigitur: quid ad te, qui & orthodoxum & laudatorem meum te esse dicis, si asperior sum in hæreticos, & illorum in publicum strophas profero? lætare inuectione mea; ne, si dolueris, hæreticus esse uidearis. Quando sine nomine contra uitia scribitur; qui irascitur, accusator sui est. Prudentis hominis fuerat, etiam si dolebat, dissimulare conscientiam, & cordis nubilum frontis serenitate discutere. alioqui, si, quidquid contra Origenem & sectatores eius dicitur, in te dictum putas: ergo & epistolæ papæ Theophili, & Epiphanii, & aliorum episcoporum, quas nuper ipsis iubentibus transtuli, te petunt, te lacerant. Imperatorum quoque scri-

pta, quæ de Alexandria, & Aegypto Origenistas pelli iubent, me suggerente dictata sunt. Vt Romanæ urbis pontifex miro eos odio detestetur, meum consilium fuit. ut totus orbis post translationem tuam in Origenis odia exarserit, quem antea simpliciter lectitabat, meus operatus est stylus. Si tantum possum; miror, cur me non metuas. Ego ille moderatus in epistola publica, qui diligenter caui, ne quid in te dictum putares, scripsi ad te statim breuem epistolam, expostulans super laudibus tuis: quam, quia Romæ non eras, amici mei tibi mittere noluerunt, eo quod te dicerent cum sodalibus tuis indigna nomine Christiano de mea conuersatione iactitare: cuius exemplum huic uolumini subdidi; ut scias, quantum dolorem quanta moderatione necessitudinis temperaui. Audio præterea, te quædam de epistola mea philosophice carpere, & hominem rugosæ frontis, adductiq. supercilii, Plautino in me sale ludere, eo quod Barrabam Iudæum dixerim præceptorem meum. Nec mirum, si pro Bar hanina, ubi est aliqua uocabulorum similitudo, scripseris Barrabam; cum tantam habeas licentiam nominum immutandorum, ut de Eusebio Pamphilum, de hæretico martyrem feceris. cauendus homo, & mihi maxime declinandus; ne me repente, dum nescio, de Hieronymo Sardanapalum nomines. Audi ergo sapientiæ columen, & norma Catonianæ seueritatis. Ego non illum magistrum dixi, sed meum in scripturas sanctas studium uolui comprobare: ut ostenderem me sic legisse Origenem, quo modo & illum audieram. neque enim Hebræas litteras a te discere debui. An iniuria tibi facta est, quod pro te Apollinarium, Didymumq. secutus sum? Numquid in illa epistola Gregorium, uirum eloquentissimum, non potui nominare, qui sui apud Latinos impar est, quo ego magistro glorior, & exulto? Sed eos tantum posui, qui in reprehensione erant: ut similiter me Origenem non ob fidei ueritatem, sed ob eruditionis meritum legisse testarer. Ipse Origenes, & Clemens, & Eusebius, atque alii complures, quando de scripturis aliqua disputant, & uolunt approbare quod dicunt, sic solent scribere: Referebat mihi Hebræus: &, Audiui ab Hebræo: &, Hebræorum ista sententia est. Certe etiam Origenes patriarchen Huillum, qui temporibus eius fuit, nominat; & tricesimum tomum in Esaiam, in
Esa. 29 cuius fine edisserit, Væ tibi ciuitas Ariel, quam expugnauit Dauid, illius expositione concludit; ut, cum aliter prius sensisse se dicat, doctum ab illo, id quod est uerius, confitetur. Octogesimum quoque nonum psalmum, qui scribitur: Oratio Moysi, hominis Dei: & reliquos undecim, qui non habent titulos, secundum Huilli expositionem, eiusdem Moysi putat: nec dedignatur, Hebræam scripturam interpretans, per singula loca, quid Hebræis uideatur, inserere. Lectis nuper papæ Theophili epistolis, in quibus Origenis exponit errores, dicitur obturasse aures suas, & auctorem tanti mali clara coram omnibus uoce damnasse; & dixisse, usque ad illud tempus se ignorasse, quod tam nefaria scripserit. Non recuso; nec dico, quod alius diceret forsitan, non potuisse eum ignorare, quod interpretatus est: cuius apologiam scriptam ab hæretico sub nomine martyris edidit: cuius defensionem etiam proprio uolumine professus est: aduersum quod in sequentibus, si dictandi spatium fuerit, disputabo. hoc loquor, cui contradicere non potest. Si illi licet non intellexisse, quod transtulit: quare mihi non liceat ignorasse libros περὶ ἀρχῶν, quos ante nõ legi; & eas tantum homilias legisse, quas transtuli; in quibus nihil esse mali, ipsius testimonium est? Sin autem contra sententiam suam nunc me in eis arguit, in quibus ante laudauerat; undique strictus tenebitur. aut enim iccirco me hæreticum hominem laudauit, quia eiusdem mecum dogmatis erat: aut nunc frustra inimicus accusat, quem prius ut orthodoxum prædicauit. Sed forsitan tunc errores meos quasi amicus tacuit; & nunc iratus profert, quod prius celauerat. Quamquam non mereatur fidem inconstantia, & professæ inimicitiæ suspicionem habeant mendacii: tamen audacter conferam gradum, uolens scire quid hæreticum scripserim: ut aut cum illo agam pænitentiam, & Origenis mala ignorasse me iurem, ac nunc primum a Papa Theophilo didicisse impietates eius; aut certe doceam, me quidem bene sensisse, sed illum more suo non intelligere. Neque enim fieri potest, ut in eisdem ad Ephesios libris, quos, ut audio, criminatur, & bene & male dixerim; & de eodem fonte dulce amarumq. processerit: ut qui toto opere damnauerim eos, qui credunt animas ex angelis conditas, subito mei oblitus id defenderem, quod ante damnaui. Stultitiam mihi obiicere non potest, quem disertissimum, & eloquentissimum in suis opusculis prædicauit. alioqui stulta uerbositas, fabulæ potius, & garruli hominis, quam eloquentis putanda est. Quid in illis libris proprie accuset, ignoro. fama enim ad me criminum eius, non scripta uene-
1.Cor.9 runt: & stultum est, iuxta Apostolum, pugnis aerem uerberare. tamen in incertum respondebo,

debo, donec ad certa perueniam. ἀντίπαλον meum docebo senex, quod puer didici, multa esse genera dictionum, &, pro qualitate materiæ, non solum sententias, sed & scripturarum uerba uariari. Chrysippus & Antipater inter spineta uersātur. Demosthenes & Aeschynes contra se inuicem fulminant. Lysias & Isocrates dulciter fluunt. mira in singulis diuersitas, sed omnes in suo perfecti sunt. Lege ad Herennium Tullii libros, lege rhetoricos eius: aut, quia illa sibi dicit inchoata & rudia excidisse de manibus, reuolue tria uolumina de Oratore, in quibus introducit eloquentissimos illius temporis oratores, Crassum & Antonium disputātes, & quartum Oratorem, quem iam senex scribit ad Brutum: tunc intelliges, aliter cōponi historiam, aliter orationes, aliter dialogos, aliter epistolas, aliter cōmentarios. Ego in commentariis ad Ephesios sic Origenem, & Didymum, & Apollinarium secutus sum, qui certe contraria inter se habent dogmata, ut fidei meæ non amitterē ueritatem. commentarii quid operis habent? alterius dicta edisserunt: quæ obscure scripta sunt, plano sermone manifestant: multorum sententias replicant: & dicunt: Hunc locum quidam sic edisserunt: alii sic interpretantur: illi sensum suum & intelligentiam his testimoniis, & hac nituntur ratione firmare: ut prudens lector, cum diuersas explanationes legerit, & multorum uel probanda, uel improbanda didicerit, iudicet quid uerius sit, &, quasi bonus trapezita, adulterinæ monetæ pecuniam reprobet. Num diuersæ interpretationis & contrariorum inter se sensuum tenebitur reus, qui in uno opere, quod edisserit, expositiones posuerit plurimorum? Puto quod puer legeris, Aspri in Virgilium & Sallustium commentarios, Vulcatii in orationes Ciceronis, Victorini in dialogos eius, & in Terentii comœdias præceptoris mei Donati, æque in Virgilium, & aliorum in alios, Plautum uidelicet, Lucretium, Flaccum, Persium, atque Lucanum. argue interpretes eorum, quare nō unam explanationem secuti sint, &, in eadem re quid uel sibi, uel aliis uideatur, enumerent. Prætermito Græcos, quorum tu iactas scientiam, &, dum peregrina sectaris, pene tui sermonis oblitus es: ne, ueteri prouerbio, sus Mineruam docere uidear, & in siluam ligna portare. Illud miror, quod Aristarchus nostri temporis puerilia ista nescieris. Quamquam tu occupatus in sensibus, & ad struendam mihi calumniam cernuus, grammaticorum & oratorum præcepta contempseris, paruipendens ὑπέρβατα post anfractus reddere, asperitatem euitare consonantium, hiulcam fugere dictionem. Ridiculum est, debilitati & fracti totius corporis uulnera pauca monstrare. Non eligo, quod reprehendam: eligat ipse, quod uitio careat. Ne illud quidem Socraticum nosse debuerat: scio quod nescio. Nauem agere ignarus nauis timet: Abrotanum ægro Non audet, nisi qui didicit, dare. quod medicorū est, Promittunt medici: tractant fabrilia fabri. Scribimus indocti, doctiq. poemata passim. Nisi forte se litteras non didicisse iurabit: quod nos illi & absque iuramento perfacile credimus: uel ad Apostolum confugiet profitentem: Etsi imperitus sermone, non tamen scientia. Ille Hebræis litteris eruditus, & ad pedes doctus Gamalielis, quem non erubescit, iam apostolicæ dignitatis, magistrum dicere, Græcam facundiam contemnebat, uel certe, quod erat humilitatis, dissimulabat: ut prædicatio eius non in persuasione uerborum, sed in signorum uirtute consisteret: spernens alienas opes, qui in suis diues erat: quamquam ad imperitum & per singulas instar tui sententias corruentem, numquam pro tribunali sedens Festus diceret: insanis Paule, insanis: multæ te litteræ ad insaniam conuertunt. Tu, qui in Latinis mussitas, & testudineo gradu moueris potius, quam incedis, uel Græce debes scribere, ut apud homines Græci sermonis ignaros aliena scire uidearis; uel, si Latina tentaueris, ante audire grammaticum, ferulæ manum subtrahere, & inter paruulos ἀθλογήρων, artem loquendi discere. Quamuis Crœsos quis spiret, & Darios; litteræ marsupium non sequuntur: sudoris comites sunt, & laboris, sociæ ieiuniorum, non saturitatis, continentiæ, non luxuriæ. Demosthenes plus olei, quam uini, expendisse dicitur, & omnes opifices nocturnis semper uigiliis præuenisse. Quod ille in una littera fecit exprimenda, ut a cane rho disceret: tu in me criminaris, quare homo ab homine Hebræas litteras didicerim. Inde est, quod quidam inerudite sapientes remanent, dum nolunt discere quod ignorant. nec Horatium audiunt commonentem: Cur nescire pudens praue, quam discere malo? Loquitur & sapientia, quam sub nomine Salomonis legimus: In maliuolam animam numquam intrabit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Spiritus enim sanctus eruditionis fugiet dolum, & recedet a cogitationibus stultis. Aliud est, si, uulgi lectione contenti, doctorum aures despiciunt, & contemnunt illud elogium, quo procax imperitia denotatur: Non tu in triuiis indocte solebas, Stridenti miserum stipula disperdere carmen? quasi non cirrhatorum turba, Milesiorum in scholis figmenta de-

[margin: 2.Cor.11; Act.22; Act.26; Sap.1]

cantet; & testamentum suis, Bessorum cachinno membra concutiat, atque inter scurrarum
epulas nugæ istiusmodi frequententur. Quotidie in plateis fictus hariolus stultorum nares
uerberat, &, obtorto scorpione, dentes mordentium quatit: & miramur, si imperitorum
libri lectorem inueniant? Indignantur, quare Origenistas scripserim inter se orgiis menda-
ciorum fœderari. Nominaui librum, in quo hoc scriptum legerim, idest, sextum Stroma-
teon Origenis: in quo Platonis sententiæ nostrum dogma componens, ita loquitur Plato
in tertio de republica libro: Veritas quoque sectanda magnopere est. Si enim, ut paulo an-
te rectissime dicebamus, Deo indecens, & inutile mendacium est hominibus quandoque
utile, ut utantur eo quasi condimento atque medicamine: nulli dubium est, quin huiusmo
di licentia medicis danda sit, & ab imprudentibus remouenda. Vera, inquit, asseris: ergo
principes urbium, si quibus & aliis hoc conceditur, oportet aliquando mentiri uel contra
hostes, uel pro patria, & ciuibus. ab aliis uero, qui uti mendacio nesciunt, auferendum
Eph.4 est omne mendacium. Origenes. Et nos igitur illius præcepti memores: Loquimini uerita
tem unusquisque cum proximo suo: non debemus dicere, quis est proximus meus? sed con
siderare, quo modo philosophus caute dixerit: Deo indecens & inutile esse mendacium, ho
minibus interdum utile: & quod ne pro dispensatione quidem putandus sit Deus aliquan
do mentiri. Sin autem commodum audientis exegerit: uerbis loquitur ambiguis, & per
ænigmata, quæ uult, profert: ut & ueritatis apud eum dignitas cõseruetur; &, quod noxium
esse poterat, si nudum proferretur in uulgus, quodam tectum uelamine proferatur. Homo
autem, cui incumbit necessitas mentiendi, diligenter attendat, ut sic utatur interdum mẽ-
dacio, quo modo condimento, atque medicamine; ut seruet mensuram eius; ne exce-
Iud.11 dat terminos, quibus usa est Iudith contra Holosernem, & uicit eum prudenti simulatione
Hester 2 uerborum. Imitetur Hester, quæ Artaxersis sententiam diu tacita gentis ueritate correxit:
Gen.27 et in primis patriarcham Iacob, quem legimus benedictiones patris artifici impetrasse men
dacio. Ex quo perspicuum est, quod, nisi ita mentiti fuerimus, ut magnum nobis ex hoc
aliquod quæratur bonum, iudicandi simus quasi inimici eius, qui ait: Ego sum ueritas.
Hæc Origenes scripsit, negare non possumus; scripsit in iis libris, quos ad perfectos & ad di
scipulos loquebatur; docetq. magistris mentiendum, discipulos autem non debere menti-
ri. Qui ergo bene mentitur, & absque ulla uerecundia, quidquid in buccam uenerit, con
fingit in fratres; magistrum se optimum probat. Illud quoque carpere dicitur, quod secun-
dum psalmum interpretans, pro eo quod legimus in Latino, apprehendite disciplinam,
& in Hebraico uolumine scriptum est נשקו בר nascu bar, dixerim in commentariolis meis,
adorate filium. Et rursum omne psalterium in Romanum uertens sonum, quasi immemor
expositionis antiquæ posuerim, adorate pure: quod utique sibi esse contrarium omnibus
patet. Et reuera ignoscendum est ei, si ignoret linguæ Hebraicæ ueritatem, qui interdum
& in Latinis hæsitat. נשקו nascu, ut uerbum de uerbo interpreter, καταφιλήσατε, idest,
deosculamini dicitur: quod ego nolens transferre putide, sensum magis secutus sum, ut
dicerem, adorate. quia enim, qui adorant, solent deosculari manum, & capita submitte-
Iob.31 re; quod se beatus Iob elementis & idolis fecisse negat, dicens: Si uidi solem cum fulgeret,
& lunam incedentem clare: & lætatum est in abscondito cor meum, & osculatus sum ma-
num meam ore meo: quæ iniquitas maxima est, & negatio contra Deum altissimum: et
Hebræi, iuxta linguæ suæ proprietatem, deosculationem pro ueneratione ponunt: id tran-
stuli, quod ipsi intelligunt, quorum uerbum est. בר Bar autem apud illos diuersa significat.
Matth.10 dicitur enim & filius, ut est illud: Bariona, filius columbæ, & Barptolemæus, filius Ptole-
Mar.10 mæi, & Barthimæus & Bariheu & Barrabas. Triticum quoque & spicarum fasciculus & ele-
Act.13 ctus ac purus. Quid igitur peccaui, si uerbum ambiguum diuersa interpretatione conuer-
Ioan.18 ti? & qui in commentariolis, ubi libertas est disserendi, dixeram: adorate filium in ipso
corpore, ne uiolentus uiderer interpres, & Iudaicæ calumniæ locum darem, dixerim: ado
rate pure, siue electe: quod Aquila quoque, & Symmachus trãstulerunt. Quid ergo eccle
siasticæ fidei nocet, si doceatur lector, quot modis apud Hebræos unus uersiculus explane-
tur? Origeni tuo licet tractare μετεμψύχωσιν, innumerabiles mũdos introducere, & rationa
biles creaturas aliis atque aliis uestire corporibus; Christumq. dicere sæpe passũ, & sæpius
passurum; ut, quod semel profuit, semper prosit assumptũ: tibi quoque ipse tantam assumis
auctoritatem, ut de hæretico martyrem, de Origenis libris hæreticorũ adulteria mentiaris:
mihi non licebit disputare de uerbis, & in cõmentariorum opere Latinos docere quod ab
Hebræis didici? nisi enim & prolixum esset, & redoleret gloriolam: iam nunc tibi osten-
derem, quid utilitatis habeat magistrorum limina terere, & artem ab artificibus discere: &
uideres,

uideres, quanta filua fit apud Hebræos ambiguorum nominum, atque uerborum. Quæ res diuerfæ interpretationi materiam præbuit; dum unufquifque inter dubia, quod fibi conuenientius uidetur, hoc transfert. Quid ad peregrina te mitto? Reuolue Ariftotelem, & Alexandrum, Ariftotelis uolumina differentem: &, quanta ambiguorum fit copia, eorum lectione cognofces: ut tandem definas amicum tuum in eo reprehendere, quod ne per fomni um quidem aliquando didicifti. Sed, quia Paulinianus, frater meus, de commentariis ad Ephefios quædam ab eo reprehenfa narrauit, & pauca ex his memoriæ tradidit, mihiq. ipfa demonftrauit loca: non debeo fubterfugere; quæfoq. lectorem, ut, fi paululo iu propouendis & diluendis criminibus longior fuero, neceffitati det ueniam. non enim alterum accufo, fed me uitot defendere, & obiectam hærefeos calumniam refutare. In epiftolam Pauli ad Ephefios tria Origenes fcripfit uolumina: Didymus quoque & Apollinarius propria opufcula coudidere: quos ego uel transferens, uel imitans, quid in prologo eiufdem operis fcripferim, fubiiciam. Illud quoque in præfatione commoneo, ut fciatis Origenem tria uolumina in hanc epiftolam confcripfiffe, quem & nos ex parte fecuti fumus; Apollinarium etiam, & Didymum quofdam commẽtariolos edidiffe. ex quibus licet pauca decerpfimus: & nonnulla, quæ nobis uidebantur, adiecimus, fiue fubtraximus: ut ftudiofus ftatim iu priucipio lector agnofcat, hoc opus uel alienum effe, uel noftrum. Quidquid ergo in explanatione huius epiftolæ uitii potuerit demonftrari, fi ego illud iu Græcis uoluminibus, unde iu Latinum uertiffe me dixi, oftendere non potuero: crimen agnofcam; & meum erit, quod alienum nou fuerit. tameu, ne rurfus uidear cauillari, &, hac excufationis ftropha, gradum uou audere conferre; pouam ipfa teftimonia, quæ uocantur in crimeu. Iu primo ftatim uolumine teftimonium Pauli, iu quo loquitur, Sicut elegit in ipfo nos ante conftitutionem mundi; ut effemus fancti & immaculati coram ipfo: fic interpretati fumus, ut electionem uon iuxta Origenem eorum diceremus, qui prius fuerant, fed ad Dei præfcientiam referremus. Denique diximus; quod autem electos nos, ut effemus fancti & immaculati coram ipfo, hoceft Deo, ante fabricam mundi, teftatus eft; ad præfcientiam Dei pertinet; cui omnia futura iam facta fuut; &, antequam fiant, uniuerfa funt nota. Sicut & Paulus ipfe prædeftinatur in utero matris fuæ: & Hieremias in uulua fanctificatur, eligitur, roboratur, & in typo Chrifti propheta gentibus mittitur. Certe in expofitione ifta uullum crimen eft: &, Origene dicente contraria, nos ecclefiafticum fenfum fecuti fumus. Et, quia commentatoris eft officium, multorum fententias ponere; & hoc me facturum in præfatione promiferam: etiam Origenis abfque inuidia nominis eius explanationem pofui, dicens: Alius uero, qui Deum iuftum conatur oftendere, quod uon ex præiudicio fcientiæ fuæ, fed ex merito electorum unumquemque eligat, dicit aute uifibiles creaturas, cælum, terram, maria, & omnia, quæ in eis funt, fuiffe alias iuuifibiles creaturas, in quibus & animas, quæ ob quafdam caufas foli Deo notas deiectæ funt deorfum, in uallem lacrymarum, in locum affictiouis & peregrinationis noftræ, iu quo fanctus conftitutus orabar, ut ad fedem priftinam reuerteretur, dicens: Hei mihi, quia incolatus meus prolongatus eft, habitaui cum habitantibus cedar, multum peregrinata eft anima mea. Et Apoftolus: Mifer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et, Melius eft reuerti, & effe cum Chrifto. Et alibi: Antequam humiliarer, ego peccaui: & cetera his fimilia, quæ longum eft fcribere. Animaduerte, quid dixerim: Alius uero, qui Deum iuftum conatur oftendere; conatur oftendere, inquam, non oftendit. Siu autem iu eo fcandalum pateris, quare latiffimam Origenis difputationem breui fermone comprehenderim, & lectori fenfum eius aperuerim; atque ex eo tibi occultus illius uideor effe fectator, quia nihil ab eo dictum prætermiferim: uide, ne hoc iccirco fecerim, ut ueftram calumniam declinarem; ne me diceretis, quæ ab eo fortiter funt dicta, tacuiffe, & illum in Græco robuftius difputare. pofui ergo omnia, licet breuius, quæ in Græco reperi: ut nihil haberent difcipuli eius noui, quod latinorum auribus ingererent. facilius enim nota, quam repentina, contemnimus. Expofita autem interpretatione eius, quid in fine capituli dixerimus, aufculta. Nou enim ait Apoftolus, Elegit nos ante conftitutionem mundi, cum effemus fancti & immaculati: fed, Elegit nos, ut effemus fancti, & immaculati: hoceft, qui fancti, & immaculati ante non fuimus, ut poftea effemus. quod & de peccatoribus ad meliora conuerfis dici poteft: & ftabit illa fententia: Non iuftificabitur in confpectu tuo omnis uiuens: ideft, in tota uita fua, in omni, quo in mundo ifto uerfatus eft, tempore. Quod quidem ita intellectum, & aduerfum eum facit, qui, antequam mundus fieret, animas dicit effe electas propter fanctitatem, & uullum uitium peccatorum. Non enim, ut ante iam diximus,

Eph. 1
Gal. 1
Hier. 1
Pfal. 119
Rom. 7
Philip. 1
Pfal. 118
Pfal. 142

mus, eliguntur Paulus, & qui ei similes sunt, quia erant sancti & immaculati, sed eliguntur,
& prædestinantur: ut in consequenti uita per opera, atque uirtutes sancti, & immaculati fi-
ant. Et audet quisquam, post huiusmodi sententiam, nos Origenis hæreseos accusare?
Decem & octo ferme anni sunt, ex quo istos dictaui libros, eo tempore, quo Origenis no-
men florebat in mundo, quo περὶ ἀρχῶν illius opus latinæ aures ignorabant: et tamen pro-
fessus sum fidem meam, &, quid mihi displiceret, ostendi. ex quo, etiam si in ceteris ali-
quid hæreticum monstrare potuisset inimicus, non tam dogmatum peruersorum, quæ &
hic, & in aliis libris sæpe damnaui, quam impronidi tenerer erroris. Secundum locum,
quem mihi ab eo reprehensum frater ostendit, quia ualde friuolus est, & apertam sui præ-
Eph.1 fert calumniam, ponam breuiter. In eo testimonio, ubi Paulus loquitur: Sedere eum faci-
ens ad dexteram suam in cælestibus, super omnem principatum, & potestatem, & uirtu-
tem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur, non solum in hoc sæculo, sed
etiam in futuro, post multiplicem expositionem, cum ad ministrorum Dei officia perue-
nissem, & de principatibus, ac potestatibus, & uirtutibus, ac dominationibus dicerem, etiã
hoc addidi: Necesse est, ut subiectos habeant, & timentes se, & seruientes sibi, & eos,
qui a sua fortitudine roborentur. Quæ distributiones officiorum non solum in præsentia-
rum, sed etiam in futuro sæculo erunt: ut per singulos profectus, & honores, ascensiones,
& descensiones, uel crescat aliquis, uel decrescat, & sub alia atque alia potestate, uirtute,
principatu, & dominatione fiat. Et post exemplum terreni regis, totamq. palatii descri-
ptionem, per quam diuersa ministeriorum Dei officia demonstrabam, addidi: Et putamus
Deum, dominum dominorum, regemq. regnantium, simplici tantum ministerio esse con
tentum? Quo modo archangelus non dicitur, nisi qui prior est angelorum: sic principa-
tus, & potestates, & dominationes non appellantur, nisi subiectos aliquos habeant, & in-
ferioris gradus. Sin autem putat iccirco me Origenem sequi, quia profectus, & honores,
ascensiones, & descensiones, incrementa, & imminutiones, in expositione mea posui:
sciat multum interesse, de angelis & seraphim & cherubim dicere dæmones & homines
fieri, quod affirmat Origenes; & ipsos inter se angelos diuersa officiorum genera esse sor-
titos, quod Ecclesiæ non repugnat. quo modo & inter homines ordo dignitatum ex la-
boris uarietate diuersus est, cum episcopus, & presbyter, & omnis ecclesiasticus gradus
habeat ordinem suum; & tamen omnes homines sunt; sic & inter angelos merita esse di-
uersa, & tamen in angelica omnes persistere dignitate, nec de angelis homines fieri, nec
rursum homines in angelos reformari. Tertius est reprehensionis locus, quod, dicen-
Eph.2 te Apostolo: Vt ostenderet in sæculis superuenientibus abundantes diuitias gratiæ suæ
in bonitate super nos in Christo Iesu: nos triplicem expositionem posuimus; in prima,
quid nobis uideretur; in secunda, quid Origenes opponeret; in tertia, quid Apollina-
rius simpliciter explanaret. Quorum si nomina non posui, ignosce uerecundiæ meæ: non
debui eos carpere, quos imitabar ex parte, & quorum in Latinam linguam sententias
transferebam: sed dixi, Qui diligens lector est, statim requiret, & dicet: & rursus in fi-
ne: Alius uero hoc, quod ait, ut ostenderet in sæculis superuenientibus abundantes di-
uitias gratiæ suæ, ad illam intelligentiam transfert. Ecce, inquies, sub diligentis lectoris
persona Origenis sententias explicasti. Fateor errorem: non debui diligentem dicere,
sed blasphemum: quod si fecissem; & aliquo scissem uaticinio te istiusmodi nænias secta-
turum, etiam calumniæ uerba uitassem. Grande crimen, si Origenem diligentem dixi esse
lectorem: cuius septuaginta libros interpretatus sum: quem in cælum laudibus tuli: pro
quo compulsus sum ante bienium breui libello tuis contra me præconiis respondere. Ec-
clesiarum magistrum a me dictum esse Origenem, in tuis laudibus obiicis: & putas, quod
pertimescere debeam, si, diligentem lectorem me illum dixisse, inimicus accuses. Sole-
mus & negotiatores parcissimos, & frugi seruos, & molestos pædagogos, & argutissimos
Luc.16 fures, diligentes uocare. Et in euangelio uillicus iniquitatis prudenter quædam fecisse dici
tur: & prudentiores sunt filij huius sæculi filiis lucis in generatione sua: & serpens sapien-
Gen.3 tior erat omnibus bestiis, quas fecit Dominus super terram. Quartus reprehensionis lo-
Eph.3 cus exordium secundi libri possidet, in quo hoc Pauli testimonium exposuimus: Huius rei
gratia ego Paulus uinctus Iesu Christi pro uobis gentibus: & quia per se locus ipse mani-
festus est, eam tantum partem ponam explanationis, quæ patet calumniæ. Vinctum Chri-
sti Iesu Paulum esse pro gentibus, potest & de martyrio intelligi; quod, Romæ in uincula
coniectus, hanc epistolam miserit, eo tempore, quo ad Philemonem, & ad Colossenses,
& Philippenses, in alio loco scriptas esse monstrauimus. Vel certe, quia in plurimis locis
lectum

lectum est, uinculum animæ corpus hoc dici, quo quasi clausa teneatur in carcere; dicimus, propterea Paulum corporis nexibus coerceri, nec reuerti, & esse cum Christo, ut perfecta in gentes per eum prædicatio impleatur: licet quidam alium sensum in hoc loco introducant, quod Paulus prædestinatus & sanctificatus ex utero matris suæ ad prædicationem gentium, antequam nasceretur, postea uincula carnis acceperit. Et in hoc loco triplicem, ut supra, expositionem posui; in prima, quid mihi uideretur; in secunda, quid Origenes assereret; in tertia, quid Apollinarius cōtra illius nadens dogmata sentiret. Lege Græcos cōmentarios; &, nisi ita repeteris, crimē fatebor. Quod est in isto loco peccatū meum? Illud nimirum, pro quo supra respondi, quare non eos, a quibus dicta sunt, nominarim? Snperfluum erat, per singula Apostoli testimonia, eorum nomina ponere, quorum me opuscula translaturum, in præfatione signaueram. Et tamen, uinctam dici animam corpore, donec ad Christum redeat, &, in resurrectionis gloria, corruptiuum & mortale corpus, incorruptione & immortalitate cōmutet, non absurdæ intelligentiæ est. Vnde & Apostolus, Miser ego, inquit, homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Corpus mortis appellans, quod uitiis, & morbis, & perturbationibus, ac morti subiaceat, donec cum Christo resurgat in gloria, & fragile prius lutum, excoquatur feruore Spiritus sancti in testam solidissimam, demutans gloriam, non naturam. Qnintus locus ualidissimus est, in quo exponētes illud Apostoli testimonium: Ex quo totum corpus compactum, & conglutinatum per omnem iuncturam subministrationis, secundum operationem in mensuram uniuscuiusque membri augmentum corporis facit in ædificationem sui in caritate, latissimam Origenis expositionem, & eosdem sensus per diuersa uerba uoluentem, breui sermone constrinximus, nihil exemplis & assertionibus illius auferentes. Cumq. perueníssemus ad finem, hæc subiecimus. Igitur & in restitutione omnium, quando corpus totius Ecclesiæ, nunc dispersum, atque laceratum, uerus medicus Christus Iesus sanatutus adnenerit, unusquisque secundū mensuram fidei & agnitionis filii Dei, quem ideo agnoscere dicitur, quia prius nouerat, & postea nosse desiit, suum recipiet locum, & incipiet id esse, quod fuerat: ita tamen, ut non, iuxta hæresim aliam, omnes in una ætate sint, idest, omnes in angelos reformentur; sed unumquodque membrum iuxta mēsuram & officium suum perfectum sit: uerbi gratia, ut angelus refuga id esse incipiat, quod creatus est: ut homo, qui de paradiso fuerat eiectus, ad culturam iterum paradisi restituatur: & reliqua. Miror te, hominem prudentissimum, non intellexisse artem expositionis meæ: Quando enim dico: Ita tamen, ut non, iuxta aliam hæresim, omnes in una ætate sint positi, idest, omnes in angelos reformentur: ostendo, & ea, de quibus disputo, esse hæretica, & ab alia hæresi discrepare. Quæ sunt ergo duæ hæreses? una, quæ dicit omnes rationabiles creaturas in angelos reformari; altera, quæ asserit unumquodque in restitutione mundi id fore, quod conditum est. uerbi gratia: quia ex angelis dæmones sunt, rursum dæmones angelos fieri: & animas hominum, ita ut sunt conditæ, non in angelos, sed in id, quod a Deo sunt conditæ, reformari; ut & iusti, & peccatores æquales fiant. Denique, ut scias me non meam explicasse sententiam, sed inter se hæreses comparasse, quarum utramque in Græco legeram, disputationem meam hoc fine compleui. Ideirco, ut supra diximus, hæc apud nos obscuriora sunt, quia μεταφορικῶς dicuntur in Græco: & omnis metaphora, si de alia in aliam linguam transferatur ad uerbū, quibusdam quasi sentibus, orationis sensus & germina suffocantur. Nisi hæc eadem in Græco repereris; quidquid dictum est, meum putato. Sextum, quod & extremum mihi obiicere dicitur, si tamen nihil in medio frater oblitus est: Cur illum locum Apostoli interpretans, ubi ait: Qui uxorem suam diligit, se ipsum diligit: Nemo enim umquam suam carnē odit, sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiam: post simplicem expositionem, Origenis posuerim quæstionem, ex cuius persona tacito nomine dixerim: Opponi nobis potest, quod non sit uera sententia dicentis Apostoli. Nemo umquam carnem suam odit: cum, morbo regio laborantes, pthisi, & cancro, & distillationibus, mortem uitæ præferant, & sua oderint corpora: & statim, quid ipse sentirem, adiunxi: Magis itaque ad tropicam intelligentiam sermo referatur. Quando dico, Tropicam: doceo, uerum non esse, quod dicitur, sed allegoriæ nubilo figuratum. Ponamus tamen ipsa uerba, quæ in Origenis libro tertio continentur: dicamus, quod illam carnem, quæ uisura sit salutare Dei, animam diligat, & nutriat, & foueat eam, disciplinis erudiens, & cælesti saginans pane, & Christi sanguine irrigans; ut refecta, & nitida, possit libero cursu uirum sequi, & nullo debilitatis pondere prægrauari. Pulchre etiam in similitudinem Christi nutrientis & fouentis Ecclesiam, & dicentis ad Hierusalem: Quoties uolui congregare filios tuos, ut gallina congregat pul-

Rom.7 · Eph.4 · Eph.5 · Matth.23

gat pullos suos sub alas suas, & noluisti? animæ qnoque fouent corpora sua, ut corruptiuum hoc induat incorruptionem, & alarum leuitate suspensum in aerem facilius subleuetur. Foueamus igitur & uiri uxores nostras, & animæ nostræ corpora: ut & uxores in uiros, & corpora redigantur in animas, & nequaquam sit sexuum ulla diuersitas: sed, quo modo apud angelos non est uir & mulier, ita & nos, qui similes angelis futuri sumus, iam nunc incipiamus esse, quod nobis in cælestibus repromissum est. Supra simplicem expositionem, quæ nobis in testimonio isto esse uidebatur, expressimus, dicentes: Quantum ad simplicem intelligentiam pertinet, sancta inter uirum & uxorem caritate præcepta, nunc iubemur, ut nutriamus & foueamus coniuges; ut scilicet eis uictum, & uestitum, & ea, quæ sunt necessaria, præbeamus. Hæc nostra sententia est. Igitur omne, quod sequitur deinceps, opponi nobis potest: ostendimus non ex nostra, sed ex contradicentium intelligi debere persona. Quæ cum sit breuis & absoluta responsio, & iuxta id, quod supra diximus, etiam allegoriæ umbris, de eo, quod est, ad id, quod non erat, deprauata; tamen accedam propius, & sciscitabor, quid tibi in hac disputatione displiceat; nempe, quia dixerim, animas ut uiros fouere quasi uxores corpora sua, ut corruptiuum hoc induat incorruptionem, & alarum leuitate suspensum in aerem facilius subleuetur. Quando dico, Corruptiuum hoc induat incorruptionem; non muto naturam corporum, sed augeo gloriam. Necnon, quod sequitur, Alarum leuitate suspensum in aerem facilius subleuetur: qui alas assumit, idest immortalitatem, ut leuius ad cælum uolet, non perdit esse quod fuerat. Sed dices: mouent me, quæ sequuntur: Foueamus igitur & uiri uxores, & animæ nostræ corpora; ut & uxores in uiros, & corpora redigantur in animas; & nequaquam sit sexuum ulla diuersitas; sed, quo modo apud angelos non est uir, neque mulier, ita & nos, qui similes angelis futuri sumus, iam nunc incipiamus esse in terris, quod nobis in cælestibus repromissum est. Recte mouerent, nisi post priora dixissem, Iam nunc incipiamus esse, quod nobis in cælestibus repromissum est. Quando dico, hic esse incipiamus in terris, naturam non tollo sexuum, sed libidinem & coitum uiri & uxoris aufero, dicente Apostolo: Tempus breue est, reliquũ est, ut & qui habent uxores sic sint, quasi non habeant. Et Dominus interrogatus in euangelio, cuius de septem fratribus in resurrectione esse deberet uxor, ait: Erratis, nescientes scripturas, neque uirtutem Dei: in resurrectione enim neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut angeli Dei in cælo. Et reuera, ubi inter uirum & mulierem castitas est; nec uir incipit esse, nec femina; sed, adhuc in corpore positi, mutantur in angelos: in quibus non est uir, neque mulier. Quod & in alio loco ab eodem Apostolo dicitur: Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis: non est Iudæus, neque Græcus; non est seruus, neque liber; non est masculus, neque femina. omnes enim unum uos estis in Christo Iesu. Sed, quoniam de confragosis & asperis locis enauigauit oratio, & hæreseos crimen impactum tota frontis libertate repulimus; ad alias eius accusationis partes, quibus nos mordere nititur, transeamus. E quibus prima est, me hominem maledicum, omnium detractorem, in præcessores meos genuinum semper infringere. Det unum, cuius in opusculis meis nomen taxauerim, uel quem, iuxta artem illius, figurata laude perstrinxerim. sin autem contra inuidos loquor; & L. Lauinium, uel Asinium Pollionem, de genere Corneliorum, styli mei mucro conuulnerat; si histricosæ & liuidæ mentis hominem a me submoueo, & ad unum stipitem cuncta iacula dirigo: quid uulnera sua partitur in multos? quid ex impatientia respondendi, ostendit se esse, qui petitur? Obiicit mihi mixtum periurium sacrilegio, quod in libro, quo ad instituendam Christi uirginem loquor, ante tribunal iudicis dormiens pollicitus sim, numquam me litteris sæcularibus daturum operam, & nihilominus damnatæ eruditionis interdum meminerim. Nimirum iste est Sallustianus Calpurnius: qui nobis per magnum oratorem nõ magnam mouerat quæstionem: cui libello breui satisfecimus. nunc, quod instat, pro sacrilegio atque periurio somnii respondendum est. Dixi, me sæculares litteras deinceps non lecturum: de futuro sponsio est, non præteritæ memoriæ abolitio. Et quo modo, inquies, tenes, quod tanto tempore non relegis? Rursum, si aliquid de ueteribus libris respondero, & dixero: Adeo in teneris consuescere multum est: dũ renuo, crimen incurro; &, pro me testimonium proferens, hoc ipso arguor, quo defendor. Scilicet nunc longo sermone texendum est, quod probant conscientiæ singulorum. Quis nostrum non meminit infantiæ suæ? Ego certe, ut tibi homini seuerissimo risum moueam; & imiteris aliquãdo Crassum; quem semel in uita dicit risisse Lucilius; memini me puerum cursitasse per cellulas seruulorum, diem feriatum duxisse lusibus, & ad Orbilium sæuientem de auiæ sinu tractum esse captiuum. Et, quo magis stupeas, nunc, cano & recaluo capite, sæpe

1.Cor.7
Matth.22
Gal.3

sæpe mihi uideor in somnis comatulus; &, sumpta toga, ante rhetorem controuersiolam declamare. Cumq. experrectus fuero, gratulor me dicendi periculo liberatum. Crede mihi, multa ad purum recordatur infantia, Si litteras didicisses; oleret testa ingenioli tui, quo semel fuisset imbuta. Lanarum conchylia nullæ aquæ diluunt. Etiam asini & bruta animalia, quamuis in longo itinere, nouerunt secundo diuerticula. Miraris, si ego literas Latinas non sum oblitus, cum tu Græcas sine magistro didiceris? Septem modos conclusionum dialectica me elementa docuerunt, quid significet ἀξίωμα, quod nos pronunciatum possumus dicere; quo modo absque uerbo & nomine nulla sententia fit: soritarum gradus, pseudomeni argutias, sophismatum fraudes. Iurare possum, me, postquam egressus de schola sum, hæc numquam omnino legisse. Bibendum igitur mihi erat de Lethæo gurgite, iuxta fabulas poetarum: ne arguar scire, quod didici. En tu, qui in me paruam criminaris scientiam, & uideris tibi litteratulus, atque Rabbi: responde, cur scribere aliqua ausus sis, & uirum disertissimum Gregorium pari eloquii splendore transferre. unde tibi tanta uerborum copia, sententiarum lumen, translationum uarietas, homini, qui oratoriam artem uix primis labris in adolescentia degustasti? Aut ego fallor, aut tu Ciceronem occulte lectitas. et ideo tam disertus es, mihiq. lectionis eius crimen intendis, ut solus inter ecclesiasticos tractatores eloquentiæ flumine glorieris. licet magis philosophos sequi uidearis, spinas Cleantis, & contorta Chrysippi non ex arte, quam nescis, sed de ingenii magnitudine. Et quoniam Stoici logicam sibi uindicant; & tu huius scientiæ deliramenta contemnis: in hac parte Epicureus es: nec quæris, quo modo, sed quid loquaris. Quid enim ad te pertinet, si alius non intelligat, quid uelis dicere; quia non ad omnes, sed ad tuos loqueris? Denique & ego, scripta tua relegens, quamquam interdum non intelligam quid loquaris, & Heraclitum me legere putem; tamen non doleo, nec me pænitet tarditatis: id enim in legendo patior, quod tu pateris in scribendo. Hæc dicerem, si quippiam uigilans promisissem: nunc autem, nouum impudentiæ genus, obiicit mihi somnium meum. Vtinam celebritas loci, & sanctorum de toto orbe conuentus, fineret me diuinas scripturas legere. intantum spatium non habeo externa meditandi. Sed tamen, qui somnium criminatur, audiat prophetarum uoces, somniis non esse credendum: quia nec adulterium somnii ducit me ad tartarum; nec corona martyrij in cælum leuat. Quoties uidi me esse mortuum, & in sepulcro positum? quoties uolare super terras, & montes ac maria natatu aeris transfretare? Cogat ergo me non uiuere, uel pennas habere per latera; quia uagis imaginibus mens sæpe delusa est. Quanti in somnis diuites, apertis oculis repente mendici sunt? sitientes flumina bibunt: & experrecti, siccis faucibus æstuant. Tu a me somnii exigis sponsionē: ego te uerius strictiusq. conueniā. Fecisti omnia, quæ in baptismate promisisti? Quidquid monachi uocabulum flagitat, nostrum uterque cōpleuit? Caue quæso, ne per trabem tuam, Luc.6
festucam meam uideas. Inuitus loquor, & retrectantem linguam dolor in uerba compellit. Non tibi sufficiunt, quæ de uigilante confingis; nisi & somnia crimineris. Tantam habes curiositatem meorum actuum, ut, quid dormiens fecerim, dixerim ue, discutias. Prætermitto, quæ contra me loquens, propositum tuū deturpasti; quæ in depompationem omnium Christianorum & uerbis, & opere feceris. Hoc unum denuncio, & repetens iterum iterumq. monebo. cornutam bestiam petis: & nisi cauerem illud Apostoli: Maledici regnum 1.Cor.6
Dei non possidebunt: & Mordentes inuicem, consumpti estis ab inuicem: iam nunc sentires, de paruula subdolaq. concordia magnam tibi in mundo ortam esse discordiam. Quid Gal.5
tibi prodest, apud notos pariter & ignotos in nos maledicta congerere? an, quia Origenistæ non sumus, & in cælo nos peccasse nescimus, in terris arguimur peccatores? et ideo in concordiam rediuimus, ut mihi loqui contra hæreticos non liceret, ne si illos descripsero, tu te appetitum putes? Quamdiu non renuebam laudationem tuam; sequebaris ut magistrum, fratrem & collegam uocabas, & catholicum in omnibus fatebaris: postquam non agnoui laudes tuas, & me indignum tanti uiri præconio iudicaui; illico uertis stylum, & omnia laudata prius uituperas, de eodem ore & dulce proferens & amarum. Sentis ne, Iac.3
quid taceam? quod æstuanti pectori uerba nō commodem? & cum psalmista loquar: Pone Psal.140
Domine custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ labiis meis? Non declines cor meum in uerba malitiæ. Et alibi: Cum consisteret aduersum me peccator, obmutui, & humiliatus sum, & silui a bonis. Et rursus: Factus sum quasi homo non audiens, nec habens in ore Psal.38 Psal.37
suo redargutiones. Sed pro me ultor tibi Dominus respondebit; qui dicit per prophetam: Mihi uindicta, & ego retribuam, dicit Dominus. Et in alio loco: Sedens aduersus fratrem Deut.32
tuum loquebaris, & aduersus filium matris tuæ ponebas scandalum. Hæc fecisti, & tacui: Psal.49
existimasti

existimasti inique, quod ero tui similis: arguam te, & statuam contra faciem tuam: ut in te uideas condemnata, quæ falso in aliis criminaris. Audio præterea obiici mihi a Chrysogono, sectatore eius, cur in baptismate dixerim, uniuersa peccata dimitti, &, mortuo bimarito, nouum uirum in Christo resurgere, atque istiusmodi sacerdotes in ecclesiis esse nonnullos. Cui breui sermone respondebo: habent libellum, quem in crimen uocant: ille respondear: hunc sua disputatione subuertat, & scripta scriptis arguat. Quid austeritate frontis, & contractis rugatisq. naribus concaua uerba trutinatur, & sanctitatem apud uulgus ignobile simulato rigore mentitur? Audiat nos iterum proclamantes: ueterem Adam in lauacro totum mori, & nouum cum Christo in baptismate suscitari: perire Choicum, & nasci supercælestem. Hæc dicimus, non quod ipsi propitio Christo hac quæstione teneamur: sed interrogati a fratribus, quid nobis uideretur, respondimus; nulli præiudicantes sequi, quod uelit; nec alterius decretum nostra sententia subuertentes. neque enim ambimus sacerdotium, qui latemus in cellulis: nec, humilitate damnata, episcopatum auro redimere festinamus: nec electum Pontificem a Deo, rebelli cupimus mente iugulare: nec fauendo hæ-
1.Tim.6 reticis, hæreticos nos docemus: pecunias nec habemus, nec habere uolumus. habentes
Psal.23.14 uictum, & uestitum, his contenti sumus: illud de ascensore montis Dominici iugiter decantantes: Qui pecuniam suam non dedit ad usuram, et munera super innocentem non accepit: Qui facit hæc, nō mouebitur in æternum. ergo qui non facit, iam corruit in æternū.

APOLOGIAE HIERONYMI
aduersus Ruffinum

LIBER SECVNDVS.

HVCVSQVE de criminibus, immo pro criminibus meis, quæ in me quondam subdolus laudator ingessit, & discipuli eius constantius arguunt, non ut debui, sed ut potui, moderato dolore respondi. propositum quippe mihi est, nō tam alios accusare, quam me defendere. Veniam ad apologiam eius, qua sancto Anastasio, Romanæ urbis episcopo, satisfacere nititur; & in defensionem sui mihi rursum calumniam struit; tantumq. me diligit, ut raptus turbine, & in profunda demersus, meum potissimum inuadat pedem; ut mecum aut liberetur, aut pereat. Dicit se primum respondere rumoribus, quibus illius Romæ carpatur fides, hominis probatissimi tam in fide, quam in caritate Dei; et, nisi, post triginta annos parentibus redditus, nollet eos deserere, quos tam tarde uiderat, ne inhumanus putaretur, aut durus, &, tam longi itineris labore fragilior, ad iterandos labores esset infirmus, ipsum uenire uoluisse: quod quia non fecerit, contra latratores suos misisse baculum litterarum, quem ille teneret in dextera, & sæuientes contra se abigeret canes. Si probatus est cunctis, & maxime ipsi, cui scribit, episcopo in fide & caritate Dei: quo modo Romæ mordetur, & carpitur, & appetitæ æstimationis eius fama crebrescit? Deinde cuius est humilitatis, probatum se dicere in fide & carita-
Luc.17 te Dei, cum apostoli petant: Domine adauge nobis fidem: & audiant: Si habueritis fidē,
Matth.14 ut granum sinapis: et ad ipsum dicatur Petrum: Modicæ fidei, quare dubitasti? Quid lo-
1.Cor.13 quar de caritate, quæ & fide, & spe maior est, & quam Paulus optat potius, quam præsumit: sine qua & martyrio sanguis effusus, corpusq. flammis traditum, coronam non habet præmiorum? Harum utramque iste sic sibi uindicat, ut tamen contra se habeat latratores: qui nisi inuicti Pontificis baculo repellantur, latrare non cessant. Illud uero ridiculum, quod post triginta annos ad parentes se reuersum esse iactat, homo qui nec patrem habet, nec matrem: &, quos uiuentes iuuenis dereliquit, mortuos senex desiderat. nisi forte parentes, militari uulgariq. sermone, cognatos & affines nominat: quos quia non uult deserere, ne inhumanus putetur, aut durus, iccirco, patria derelicta, Aquileiæ habitat. Periclitatur Romæ illa probatissima fides eius: & hic supinus & lassulus post triginta annos per mollissimum Flaminiæ iter essedo uenire non potest: sicq. prætendit longi itineris lassitudinem, quasi triginta annis semper cucurrerit; aut, biennio Aquileiæ sedens, præteriti itineris labore confectus sit. Carpamus reliqua, & ipsa epistolæ eius uerba ponamus. Quamuis igitur fides nostra, persecutionis hæreticorum tempore, cum in sancta Alexandrina ecclesia degeremus in carceribus, & exiliis, quæ pro fide inferebantur, probata sit. Miror, quod non adiecerit,

adiecerit, Vinctus Iesu Christi: &, Liberatus sum de ore leonis: &, Alexandriæ ad bestias 2.Tim.4
pugnaui: &, Cursum consummaui: fidem seruaui: superest mihi corona iustitiæ. Quæ, ma- 1.Cor.15
lum, exilia, quos iste carceres nominat? pudet me apertissimi mendacii: quasi carceres &
exilia absque iudicum sententiis irrogentur. uolo tamen ipsos scire carceres, & quarum
prouinciarum se dicat exilia sustinuisse. et utique habet copiam de multis carceribus & infi-
nitis exiliis unum aliquod nominandi. prodat nobis confessionis suæ acta, quæ hucusque
nesciuimus: ut inter alios Alexādriæ martyres huius quoque gesta recitemus, & cōtra latra
tores suos possit dicere: De cetero nemo mihi molestus sit: ego enim stigmata domini nostri Gal.6
Iesu Christi in corpore meo porto. Tamen & si quis nunc est, qui uel tentare fidem nostram
cupit, uel audire, uel discere; sciat, quod de trinitate ita credimus: & reliqua. Supra, con
tra canes tuos baculum episcopo porrigis; quo pro te munitus incedat: nunc quasi ambigēs
dicis: Si quis est, qui tentare fidem nostram cupit: denuo dubitas, cum multorum latra-
tus ad te usque peruenerint. Non discutio parumper elocutiones tuas, quas & tu cōtemnis,
& despicis: tantum sensibus respondebo. Aliud a te quæritur, & pro alio satisfacis. Contra
Arii dogmata iam Alexandriæ in carceribus & exiliis dimicaueras, non uoce, sed sanguine:
nunc super Origenis hæresi tibi calumnia commouetur. Nolo cures, quæ sana sunt, uulne-
ra medicare. Trinitatem dicis unius esse deitatis. Hoc toto credente iam mūdo, puto quod
& dæmones confiteantur filium Dei natum de Maria uirgine, & carnem naturæ humanæ
atque animam suscepisse. Si arctius quid rogauero, contentiosum uocabis. Si dicis, filium
Dei humanæ naturæ carnem atque animā suscepisse: oro te, ut absque stomacho respōdeas:
anima ista, quam suscepit Iesus, erat ne antequā nasceretur ex Maria? An in origine uirgina
li, quæ de Spiritu sancto nascebatur, cum corpore simul creata est, uel iam in utero corpo-
re figurato, statim facta & missa est de cælo? E tribus unum quid sentias, scire desidero. Si
fuit antequam nasceretur ex Maria: necdum ergo erat anima Iesu, & agebat aliquid; ac pro-
pter merita uirtutum postea facta est anima eius. Si cœpit ex traduce: humanarum igitur
animarum, quas æternas fatemur, & brutorum animantium, quæ cum corpore dissoluun-
tur, una condicio est. Sin autem, figurato corpore, statim creatur, & mittitur: fatere sim
pliciter, & nos scrupulo libera. Nihil horum loqueris; sed occupatus in aliis, simplicitate
nostra abuteris, & præstigiis pompaq. uerborum hærere nos non sinis quæstioni. Quid,
inquies, nonne quæstio erat de resurrectione carnis & pœnis diaboli? Fateor. Ergo breui-
ter pureq. responde. Non quæro quod scribis eandem carnem resurgere, in qua uiuimus,
nullo membro amputato, nec aliqua parte corporis desecta: hæc enim tua uerba sunt: sed
quæro, quod Origenes negat, utrum in eodem sexu, quo mortua sunt, corpora susciten-
tur; & Maria Maria, Ioannes resurgat Ioannes; an, commixto sexu, atque turbato, nec
uir, nec femina sit, sed utrumque, uel neutrum: et an ipsa corpora incorrupta & immor
talia: &, ut argute præmones, iuxta Apostolum, spiritualia permaneant in æternum: & 1.Cor.15
non solum corpora, sed caro, & sanguis infusus uenis & ossibus irrigatus, quæ Thomas Ioan.20
tetigit: an certe paulatim resoluantur in nihilum, & ad quattuor, unde compacta sunt, ele
menta retrahantur? Hæc aut dicere debueras, aut negare, & non ea loqui, quæ subdole Ori
genes fatetur, ut quasi fatuis & pueris illudens, nullo membro amputato, nec aliqua cor-
poris parte desecta. Scilicet hoc timuimus, ne sine naso & auribus surgeremus, &, amputa-
tis sectisq. genitalibus, eunuchorum in cælesti Hierusalem ciuitas conderetur. Porro de dia
bolo sic sententiam temperat. Dicimus quoque & iudicium futurum, in quo iudicio unus-
quisque recipiet propria corporis, prout gessit, siue bona, siue mala. quod si homines rece
pturi sunt pro operibus suis; quanto magis & diabolus, qui omnibus extitit causa peccati?
De quo illud sentimus, quod scriptum est in euangelio: quia & ipse diabolus, & omnes an Matth.25
geli eius, cum iis, qui opera eius faciunt, idest, qui criminantur fratres, cum ipso pariter
æterni ignis hereditate potientur. Si quis ergo negat diabolum æternis ignibus mancipa-
ri: partem cum ipso æterni ignis accipiat; ut sentiat quod negauit. Repetamus singula. Di
cimus, inquit, futurum iudicium: in quo iudicio, & cetera. Super uerborum uitiis tacere
decreueram: sed, quia discipuli eius mirantur eloquentiam præceptoris, pauca perstringā.
Dixerat iudicium futurum: sed homo cautus timuit solum dicere, in quo, & posuit, in quo
iudicio: ne, si nō secundo repetisset iudicium, nos, obliti superiorum, pro iudicio asinum
putaremus. Illud quoque, quod postea infert; Qui criminantur fratres, cum ipso pariter
æterni ignis hereditate potientur; eiusdem est uenustatis. quis enim umquam audiuit, po-
tiri ignibus, & frui suppliciis? sed homo Græcus uidetur mihi se ipsum interpretari uoluis-
se, & pro eo, quod apud eos dicitur κληρονομήσουσιν, & apud nos uno uerbo dici potest hero

ditabunt,

ditabunt, compofitius & ornatins dixiffe, Hereditate potientur. Iftinfmodi nugis, & acy-
rologiis omnis eius fcatet oratio. Sed reuertamur ad fenfum. Grandi diabolns lancea per-
cutitur, qui omnibus extitit caufa peccati, fi pro operibus fuis, quafi homo, redditurus eft
rationem, & cum angelis fuis æterni ignis hereditate potietur. hoc enim deerat, ut, homi-
nibus tormento fubditis, ille potiretur ignibus æternis, quos tanto tempore defiderauerat.
Et uideris mihi calumniam in hoc loco facere diabolo, & criminatorem omnium falfis cri-
minibus accufare. Dicis enim, Qui omnibus extitit caufa peccati: & dum in illum refers
Matth.15 crimina, homines culpa liberas, tollisq. arbitrii libertatem, faluatore dicente, quod de cor
de noftro exeunt cogitationes malæ, homicidia, adultreia, fornicationes, furta, falfa tefti-
Ioan.13 monia, blafphemiæ. Et rurfum de Iuda in Euangelio legimus: Poft buccellam intrauit in
eum fatanas: quia ante buccellam fponte peccauerat; & nec humilitate nec clementia falua
1.Tim.1 toris flexus eft ad pænitentiam. Vnde Apoftolus, Quos tradidi, inquit, fatanæ, ut difcant
1.Cor.5 non blafphemare. Et in alio loco: Tradidi huiufmodi fatanæ in interitum carnis, ut fpiritus
faluus fiat. Tradidit eos fatanæ, quafi tortori ad puniendum: qui antequam traderentur,
Pfal.18 noluntate propria blafphemauerant. Et Dauid, Ab occultis, inquit, meis munda me Do-
mine: & ab alienis parce feruo tuo: breuiter & fuæ uoluntatis errorem, & uitiorum incen-
Eccls.10 tiua fignificans. In Ecclefiafte quoque legimus: Si fpiritus poteftatem habentis afcenderit
fuper cor tuum, locum tuum ne dimiferis. Ex quo liquido apparet, fi dederimus afcenden
ti locum, nos peccaffe, qui dederimus, & afcendentem muros hoftem non præcipitem de-
turbauerimus. Quod autem imprecaris fratribus, hoc eft, criminatoribus tuis, æternos
ignes cum diabolo: non tam fratres mihi uideris premere, quam diabolum fubleuare; cum
iifdem, quibns homines Chriftiani, ignibus puniendus fit. Ignes antem æternos, quos in
telligere folet Origenes, puto quod te non fugiat, confcientiam uidelicet peccatorum, &
Bfa.66 pænitudinem interna cordis urentem, de qua & Efaias loquitur: Vermis eorum non morie
Efa. 47 tur, & ignis eorum nõ extinguetur. Et ad Babylonem fcriptum eft: Habes carbones ignis,
Pfal.119 fedebis fuper eos: hi erunt tibi in adiutorio. Et in pfalmo pænitens audit: Quid detur ti-
bi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolofam? Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus
defolatoriis: ut linguam dolofam fagittæ præceptorum Dei, de quibus in alio loco prophe-
Pfal.31 ta dicit; Verfatus fum in miferia, dum configitur mihi fpina; uulnerent, atque confodiant,
& peccatorum in ea folitudinem faciant. Illud quoque teftimonium, in quo Dominus lo-
Luc.12 quitur: Ignem ueni mittere fuper terram, & quam uolo nt ardeat fic interpretatur: Omnes
cupio agere pænitentiam, & excoquere Spiritu fancto uitia, atque peccata. Ipfe enim fum,
Deut.4 de quo fcribitur: Deus ignis confumens eft. Non ergo grande eft, hoc de diabolo dicere,
quod & hominibns præparatum eft. Magis debueras, ut fufpicionem falutis diabolicæ de-
Hier.27 clinares, dicere, perditio factus es, & non eris in æternum: & ex perfona Domini loquen-
Iob 40, 41 tis ad Iob de diabolo: Ecce fpes eius fruftrabitur enm, & uidentibus cunctis præcipitabitur.
Non quafi crudelis fufcitabo eum. quis enim refiftere poteft uultui meo? Quis ante dedit
mihi ut reddam ei? Omnia, quæ fub cælo funt, mea funt. Non parcam ei, & uerbis potẽ-
tibus, & ad deprecandum compofitis. Verum hæc poffunt quafi fimplicis hominis excufa-
ri, &, cum eruditos non fubterfugiant, apud indoctos præferre innocentiæ fimilitudinem.
Quod fequitur de animarum ftatu, excufari omnino non poteft. dicit enim: Audio & de
anima quæftiones effe commotas: de que re utrum recipi debeat querimonia, an abiici,
uos probate. Si autem & de me, quid fentiam, quæritur: fateor me de hac quæftione apud
quamplurimos tractatorum diuerfa legiffe. Legi quofdam dicentes, quod pariter cum cor-
pore per humani corporis traducem etiam animæ diffundantur: & hæc quibus poterant af-
fertionibus confirmabant: quod puto inter Latinos Tertulliannm fenfiffe, uel Lactantium,
fortaffis & nonnullos alios. Alii afferunt, qnod, formatis in ntero corporibus, Deus quo-
tidie faciat animas, & infundat. Alii factas iam olim, ideft, tunc cum omnia creauit Deus
ex nihilo, nunc eas iudicio fuo nafci difpenfet in corpore. Hoc fentit & Origenes, & non-
nulli alii Græcorum. Ego uero cum hæc fingula legerim, (Deo tefte dico) quia ufque ad
præfens certi & definiti aliquid de hac quæftione non teneo; fed Deo relinquo fcire quid fit
in uero, & fi cui ipfe reuelare dignabitur. ego tamen hæc fingula & legiffe me non nego, &
adhuc ignorare confiteor, præter hoc, quod manifefte tradit Ecclefia, Deum effe & anima-
rum & corporum conditorem. Antequam de fenfibus difputem, Theoprafti uerba mira-
bor. Audio, inquit, de anima quæftiones commotas effe: de qua re utrum recipi debeat
querimonia, aut abiici, uos probate. Si quæftiones de animæ ftatu in urbe commotæ funt:
quæ eft ifta querimonia, uel querela; quæ utrum recipi debeat, epifcoporum iudicio dere-
linquitur?

linquitur? niſi forte quæſtionem, & querimoniam id ipſum ſignificare putat: quia in Capri commentariis huiuſcemodi figuram reperit. Deinde ponit: Legi quoſdam dicentes, quod pariter cum corpore per humani ſeminis traducem etiam animæ diffundantur: & hæc quibus poterant aſſertionibus confirmabant. Rogo, quæ eſt iſta licentia figurarum? quæ modorum & temporum perturbatio? Legi dicentes: quibus poterant aſſertionibus confirmabant. Et in conſequentibus: Alii aſſerunt, quod, formatis in utero corporibus, Deus quotidie faciat nouas animas, & infundat. Alii, factas iam olim, ideſt, tunc, cum omnia Deus creauit ex nihilo, nunc eas iudicio ſuo naſci diſpenſet in corpore. Et hic ordo pulcherrimus. Alii, inquit, aſſerunt hoc uel illud: alii factas iam olim, ideſt, tunc, cum omnia Deus creauit ex nihilo, nunc eas iudicio ſuo naſci diſpenſet in corpore. Tam putide & confuſe loquitur, ut plus ego in reprehendendo laborem, quã ille in ſcribendo. Ad extremum poſuit: Ego uero cum hæc ſingula legerim: &, adhuc pendente ſententia, quaſi nouum aliquid protuliſſet, adiecit: Ego tamen hæc ſingula & legiſſe me non nego, & adhuc ignorare confiteor. O infelices animas, quæ tantis uitiorum lanceis uulnerantur. non eas puto, iuxta Origenis errorem, tantum laboraſſe, cum de cælo in terras ruerent, & craſſis corporibus ueſtirentur, ut nunc uerbis & ſententiis hinc inde colliſas: ut prætermittam κακέμφατον, quo de humani ſeminis traduce diffundi animæ dicuntur. Scio, inter Chriſtianos uerborum uitia non ſolere reprehendi: ſed ex paucis oſtendere uolui, cuius temeritatis ſit docere quod neſcias, ſcribere quod ignores; ut ſimilem prudentiam & in ſenſibus requiramus. Mittit epiſtolam, ideſt, robuſtiſſimum baculum, quo Romanæ urbis armetur epiſcopus: & in ipſa quæſtione, pro qua canes latrant, dicit ſe neſcire quod quæritur. Si ignorat, pro quo ſibi calumnia commouetur: quid neceſſe eſt apologiam mittere, quæ non habet defenſionem ſui, ſed ignorantiæ confeſſionem? Hoc eſt ſuſpiciones hominum non ſopire, ſed ferere. Tres ſuper animarum ſtatu ponit ſententias; & in fine concludens, Singula, inquit, me legiſſe non nego, & adhuc ignorare cõfiteor. Arceſilaum, aut Carneadem putes, qui omnia incerta pronunciant: licet & illos ſuperet cautione. illi enim, omnium philoſophorum inuidiam non ferentes, quod uitam e uita tollerent, uerisimilia repererunt, ut ignorantiam rerum probabili aſſertione temperarent: iſte ſe dicit incertum, & e tribus omnino neſcire quid uerum ſit. Si hoc erat reſponſurus; quæ eum ratio impulit, ut tantum pontificem inſcitiæ ſuæ teſtem faceret? Nimirum hæc illa eſt laſſitudo, quod, triginta annorum itinere confectus, Romam uenire non potuit. Quanta & alia neſcimus, & tamen imperitiæ noſtræ teſtes non quærimus? De Patre, Filio, & Spiritu ſancto, de natiuitate Domini ſaluatoris, ſuper qua Eſaias clamitat: Generationem eius quis enarrabit? audacter loquitur, & myſterium, omnibus retro ſæculis ignoratum, ſcientiæ ſuæ uindicat: & hoc ſolum ignorat, quod ignoratum cunctis ſcandalum facit. Scit, quo modo Deum uirgo generarit; & neſcit, quo modo ipſe ſit natus. Animarum & corporum conditorem fatetur Dominum, ſiue animæ ante corpora fuerint, ſiue cum corporum naſcantur exordiis, ſiue iam formatis in utero figuratisq. corporibus immittantur. In omnibus nouimus auctorem Dominum. Nec de hoc nunc quæſtio eſt, utrum Deus, an alius eas fecerit: ſed e tribus, quas poſuit, quæ ſit illarum ſententia uera, neſcire ſe dicit. Vide, ne ſtatim tibi obiiciatur, iccirco te trium ignorantiam confiteri, ne unum damnare cogaris; & Tertulliano, & Lactantio ideo parcere, ne Origenem cum illis iugules. Quantum memoria ſuggerit, niſi tamen fallor, neſcio me legiſſe, Lactantium ουαπεσερμένην animam dicere. ceterum, qui legiſſe te ſcribis, dic in quo libro legeris; ne ut me dormientem, ſic illum mortuum calumniatus eſſe uidearis. Sed & in hoc cunctabundus incedis, & cautus: dicis enim: Puto inter Latinos Tertullianum ſenſiſſe, uel Lactantium, fortaſſis & alios nonnullos. Non ſolum de animarum ſtatu dubitas, ſed de auctorum ſententiis putas, & tamen aliquid intereſt. De animabus autem aperte neſcis, & inſcitiam confiteris: de auctoribus ſic noſſe te dicis, ut putes potius, quam præſumas. In ſolo Origene non ambigis: dicis quippe, Hoc ſentit Origenes. Interrogabo te, bene ſentit, an male? Neſcio, inquis. Quid me igitur, miſſis tabellariis, & creberrimis nunciis, docere conaris, ut ſciam quod neſcias? Et ne forte non credam imperitiæ tuæ, & arbitrer te calide reticere quod noſti: iuras Deo teſte, quod uſque ad præſens certi & definiti aliquid de hac quæſtione non teneas; & Deo relinquas ſcire quid ſit in uero, & ſi cui ipſe reuelare dignabitur. Per tanta ſæcula tibi nullus uidetur dignus fuiſſe, cui de hac quæſtione Dominus reuelarit? non patriarcha, non propheta, non apoſtolus, non martyr? ne tibi quidẽ, quando in carceribus & exiliis morabaris, huiuſcemodi ſacramenta patuerunt? Dominus in euangelio, Pater, inquit, reuelaui nomen tuum hominibus. Qui patrem reuelauit, de ani-

Eſa. 53

Ioan. 17

Oo marum

marum statu tacuit. Et miraris, si contra te fratrum scandala concitentur, cum id nescire te iures, quod Christi Ecclesiæ se nosse fateantur? Exposita fide sua, immo inscitiæ confessione, transit ad aliud; & excusare se nititur, cur libros περὶ ἀρχῶν in Latinum uerterit; et hæc scribit ad uerbum. Sane quia audio etiam inde esse disputatum, quod quædam Origenis rogatus a fratribus de Græco in Latinum transtuli; puto quod omnes intelligant, hæc pro solo liuore culpari. si enim aliquid est, quod displiceat in auctore; quare id ad interpretem detorquetur? sicut in Græcis habetur, rogatus sum ut Latinis ostenderē: Græcis sensibus uerba dedi Latina tantummodo. siue ergo in illis sensibus laus inest aliqua, non est mea: siue culpa, similiter non est mea. Audio, inquit, etiam inde esse disputatum. Quam prudenter accusationem suam, disputationem uocat. Quod quædam Origenis rogatus a fratribus de Græco in latinum transtuli. Quæ sunt illa quædam? nomen non habent? taces? libelli accusatorum loquuntur. Puto, ait, quod omnes intelligant hæc pro solo liuore culpari. Pro quo liuore? num inuident eloquentiæ tuæ? aut fecisti, quod nullus hominum umquam facere potuit? Ecce & ego Origenis multa transtuli: &, præter te, nemo nec inuidet, nec calumniatur. Si enim, inquit, aliquid est, quod displiceat in auctore; quare id ad interpretē detorquetur? sicut in Græcis habetur, rogatus sum ut Latinis ostenderem: Græcis sensibus uerba dedi Latina tantummodo. siue ergo in illis sensibus laus inest aliqua, nō est mea: siue culpa, similiter non est mea. Et miraris, si de re homines male sentiant, cum de apertis blasphemiis dicas, Si est aliquid, qnod displiceat in auctore. omnibus, quæ in illis libris dicta sunt, displicent: & tu solus dubitas; & quereris, cur ad interpretem detorqueatur, qnod in translationis tuæ præfatione laudasti. Rogatus eras, ut, quo modo habebatur in Græco, in Latinum uerteres. utinam fecisses, quod rogatum te esse simulas: nulli nunc inuidiæ subiaceres. si tu translationis seruasses fidem; mihi necessitas non fuisset interpretationem falsam uera interpretatione subuertere. Nouit conscientia tua, quæ addideris, quæ subtraxeris, quæ in utramque partem, ut tibi uisum fuerit, immutaris: & post hæc audes dicere, quod & bona & mala non tibi, sed auctori debeant imputari. Et oppressus inuidia adhuc uerba moderaris, & quasi super aristas pendenti incedens gradu loqueris: Siue in illis sensibus laus est, siue culpa. Defendere non audes, & tamen damnare non uis. Elige e duobus, quod uis: optio tibi datur. si bona est interpretatio tua, lauda: si mala, condemna. Verum excusat se, & subnectit aliam stropham: dicit enim: Quinimmo etiam aliud adieci, sicut in præfatiuncula mea designaui; ut, inquantum possem, aliquanta deciderem, illa tamen, quæ mihi ad suspicionem nenicbant, quod non ab ipso Origene ita dicta, sed ab aliis uiderentur esse inserta, propter hoc quod de eisdem rebus in aliis auctoris eiusdem locis catholice dictum legeram. Mira eloquentia, & Attico flore uariata, Quinimmo etiam, &, Quæ mihi ad suspicionem ueniebant. Ausum illum esse hæc Romam uerborum portenta transmittere? compeditam putes linguam eius, & inextricabilibus nodis ligatam, uix in humanum sonum erumpere. Sed ad causam redeam. Quis tibi dedit hanc licentiam, ut multa de interpretatione decideres? Rogatns eras, ut Græca in Latinum uerteres, non ut emendares; ut alterius dicta proferres, non ut tua conderes. non fecisse te quod rogatus es, recidendo plurima confiteris. atque utinam præcidisses mala, & non, in assertionem malorum, tua multa posuisses. e quibus unum proferam, ut ex hoc cognoscantur & cetera. In primo libro περὶ ἀρχῶν, ubi Origenes lingua sacrilega blasphemauit, quod Filius Patrem non uideat, tu etiam causas reddis, quasi ex persona eius, qui scripsit: & Didymi interpretaris σχόλιον, in quo ille casso labore conatur alienum errorem defendere, quod Origenes qnidem bene dixerit: sed nos, simplices homines, & cicures Enniani, nec illius sapientiam, nec tuam, qui interpretatus es, intelligere possumus. Præfatio tua, quam nominas, & in qua me miris ornas laudibus, te reum pessimæ translationis facit. dicis enim quod de Græco multa decideris; licet taceas, quod addideris. Quæ decidisti, mala erant, an bona? utique mala. quæ reseruasti, bona an mala? utique bona. neque enim mala transferre poteras. ergo mala amputasti, & reliquisti bona? nulli dubium est. probantur antem, quæ translata sunt, pene omnia mala. quidquid igitur in translatione monstrauero, tibi imputabitur, qui illud pro bono transtulisti. Aliud est, si iniquus censor, eiusdem criminis reus, alios de senatu pellis, alios in curia retines. Sed dicis: omnia mutare non poteram, sed ea tantū, quæ addita ab hæreticis arbitrabar, mihi amputanda credidi. Pulchre. Si amputasti, quæ addita ab hæreticis existimabas: ergo, quæ reliquisti, eius sunt, quem interpretabaris. si eius sunt, quem interpretatus es: responde, utrum bona, an mala sint? mala transferre non poteras. semel enim, quæ ab hæreticis addita fuerant, amputasti. nisi

forte

forte hæreticorum mala amputare debueris, & Origenis errores iu Latinum integros uertere. Dic ergo, quare Origenis mala in Latinum uerteris: ut auctorem mali proderes, an ut laudares? si prodis, in præfatione cur laudas? si laudas, hæreticus approbaris. Restat, ut quasi bona protuleris. Si hæc omnia probantur mala: igitur unius & auctor, & interpres rei criminis erunt; & implebitur illa sententia: Videbas furem, & currebas cum eo: & cum adulteris portionem tuam ponebas. Non est necesse rem planam argumentatione dubiam facere. Quod sequitur, respondeat, unde illi sit orta suspicio, hæc ab hæreticis addita. Quia, inquit, de eisdem rebus in aliis locis eiusdem auctoris catholice dictum legeram. Videamus, quod primum est, ut ordine uenerit ad secundum. Probo ego inter multa Origenis mala, hæc maxime hæretica: Dei filium creaturam, Spiritum sanctum ministrum, mundos innumerabiles, æternis sibi sæculis succedentes; angelos uersos in animas hominum; animam saluatoris fuisse antequam nasceretur ex Maria; & hanc esse, quæ cum in forma Dei esset, non est rapinam arbitrata æqualem se esse Deo; sed se exinaniuit, formam serui accipiens: resurrectionem nostrorum corporum sic futuram, ut eadem membra non habeant: quia, cessantibus membrorum officiis, superfluo membra reddantur: ipsaq. corpora tenuia & spiritalia paulatim euanescere, & in auram tenuem atque in nihilum dissipari: in restitutione omnium, quando indulgentia principalis uenerit, cherubim, & seraphim, thronos, principatus, dominationes, uirtutes, potestates, archangelos, angelos, diabolum, dæmones, animas omnium hominum, tam Christianorum, quam Iudæorum, & gentilium, unius condicionis & mensuræ fore: cumq. ad formam & libram æquitatis peruenerint, & rationabiles creaturas, omni corporum fæce deposita, nouus de mundi exilio populi reuertentis monstrauerit exercitus; tunc rursus ex alio principio fieri mundum alium, & alia corpora, quibus labentes de cælo animæ uestiantur: ut uerendum nobis sit, ne, qui nunc uiri sumus, postea nascamur in feminas; &, quæ hodie uirgo, tunc prostibulum sit. Hæc in Origenis libris ego hæretica doceo: tu ostende, in quo eius opere his contraria legeris. Nolo dicas, quæ de eisdem rebus in aliis locis eiusdem auctoris catholice dicta legeram; ne me mittas ad sex millia librorum eius, quos legisse beatum papam Epiphanium criminaris: sed ipsa loca nomina: nec hoc mihi sufficiet, nisi eadem dicta ad uerbum proruleris. Non est fatuus Origenes, & ego noui: contraria sibi loqui non potest. Igitur ex hac supputatione illa summa nascitur, non hæreticorum esse, quæ amputasti, sed Origenis: cuius ideo mala interpretatus es, quia putasti bona: & tibi tam bona, quam mala illius imputanda: cuius scripta in prologo comprobasti. Sequitur in eadem Apologia: Origenis ego neque defensor sum, nec assertor, nec primus interpres. alii ante me hoc idem opus fecerunt, feci & ego postremus, rogatus a fratribus. Si iubetur, ne fiat: iussio obseruari solet in posterum. si culpantur, qui ante iussionem fecerunt: culpa a primis incipiat. Tandem euomuit, quod uolebat, & omnis animi tumor in nostræ accusationis erupit inuidiam. Vbi interpretatur libros περὶ ἀρχῶν, me sequi se dicit: ubi accusatur cur hoc fecerit, meum ponit exemplum: & securus, & periclitans, siue me uiuere non potest. Audiat igitur, quod nescire se simulat. Nemo tibi obiicit, quare Origenem interpretatus es: alioqui Hilarius & Ambrosius hoc crimine tenebuntur: sed quia interpretatus hæretica, præfationis tuæ laude firmasti. Ego ipse, quem in crimen uocas, sic septuaginta homilias eius transtuli, & nonnulla de tomis; ut & mala in bonorum interpretatione subtraherem; & aperte in libris περὶ ἀρχῶν, ad coarguendam translationem tuam, quid lector uitaret, ostenderem. Vis Origenem in Latinum uertere? habes multas homilias eius, & tomos, in quibus moralis tractatur locus, & scripturarum pandunrur obscura. hæc interpretare, hæc rogantibus tribue. quid primus labor tuus incipit ab infamia? cur translaturus hæretica, in defensionem eorum præmittis quasi martyris librum; & id Romanis auribus ingeris, quod translatum totus orbis expauit? aut certe, si ideo interpretaris, ut eum hæreticum arguas; nihil de Græco mutes; & hoc ipsum præfatione testare, quod prudentissime papa Anastasius in epistola, quam contra te scribit ad episcopum Ioannem, suo sermone complexus est, me liberans, qui id feci, & te arguens, qui facere noluisti. Ac ne forsitan hoc quoque neges, subieci exemplum eius; ut, si non uis audire fratrem monentem, audias episcopum condemnantem. Dicis te non esse defensorem, neque assertorem Origenis: iam nunc tibi proferam librum tuum, de quo in famosa illa præfatiuncula præclari operis tui his uerbis loqueris. cuius diuersitatis causam plenius tibi in apologetico, quem Pamphilus in libris suis scripsit, edidimus, breuissimo libello superaddito: in quo euidentibus, ut arbitror, probamentis deprauatos esse iu quamplurimis ab hæreticis & maleuolis libros eius ostendimus, & præ-

Psal. 49
Philip. 2

cipue istos, quos nunc exigis ut interpreter, idest περὶ ἀρχῶν. Non tibi suffecerat Eusebii, uel certe, ut tu uis, Pamphili pro Origene defensio, nisi, quod ab illis minus dictum putabas, tu quasi sapientior, & doctior adderes? Longum est, si uelim totum librum tuum huic operi inserere, &, propositis capitulis, ad singula respondere, quid in his uitiorum sermo habeat, quid mendaciorum assertio, quid inconsequens textus ipse uerborum. unde, laciniosæ disputationis fastidia fugiens, & in arctum uerba compingens, tantum uersibus respondebo. Statim de portu egrediens, nauem impegit. referens enim de apologia Pamphili martyris, quam nos Eusebii, Arianorum principis, probauimus; de qua dixerat, prout potuimus, uel res poposcit, Latino sermone digessimus: intulit: Illud est, quod desideriorum uir Macari te admonitum uolo, ut scias hanc quidem fidei regulam, quam de libris eius supra exposuimus, esse talem, quæ & amplectenda, & tenenda sit. In omnibus enim his catholicum inesse sensum, euidenter probatur. Quamuis de Eusebii libro multa subtraxerit, & in bonam partem de Filio & Spiritu sancto nisus sit commutare: tamen multa in illo scandala reperiuntur, & apertissimæ blasphemiæ, quæ ille sua negare non poterit, catholica esse pronuncians. Dicit Eusebius, immo, ut tu uis, Pamphilus, in isto uolumine; Filii & Patris ministrum Spiritum sanctum, non de eadem Patris Filiiq. substantia; animas hominum lapsas esse de cælo; & in hoc, quod sumus, de angelis commutati, in restitutione omnium æquales & angelos, & dæmones, & homines fore; & multa alia tam impia, & nefaria, quæ etiam replicare sit criminis. Quid faciet assertor Origenis, & interpres Pamphili? si in iis, quæ emendauit, tanta blasphemia est: in illis, quæ ab hæreticis falsata confingit, quanta sacrilegia continentur? Cuius opinionis causam hanc suspicatur, quod uir neque stultus, neque insanus dicere sibi repugnantia non potuerit. Et, ne forsitan putaremus diuersis eum uaria scripsisse temporibus, & pro ætatibus edidisse contraria, addidit: Quid facimus, quod interdum in eisdem locis, atque; ut ita dixerim, in consequenti pene capite sententia contrarii sensus inuenitur inserta? Numquid in eodem opere eiusdem libri, & interdum, ut diximus, statim in consequenti capitulo oblitus sui esse potuit? uerbi gratia: ut, qui superius dixerat, nusquam inueniri in omni scriptura, ubi Spiritus sanctus factus uel creatus esse diceretur, continuo subiiceret, inter ceteras creaturas factum esse Spiritum sanctum? aut iterum, qui Patrem & Filium unius substantiæ, quod Græce ὁμοούσιον dicitur, designauit, in consequentibus statim capitulis alterius esse substantiæ, & creatum poterat dicere eum, quem paulo ante de ipsa natura Dei Patris pronunciauerat natum? Hæc ipsius uerba sunt, negare non potest. Nolo dicas, uerbi causa, ut qui superius dixerat: sed ipsum librum nomina, ubi prius bene dixerit, & postea male; ubi Spiritum sanctum & Filium de Dei Patris scribens esse substantia, statim in consequentibus asseruerit creaturas. Nescis ne me Origenis habere omnia? legisse quamplurima? Ad populum phaleras, ego te intus & in cute noui. Vir doctissimus Eusebius (doctissimum dixi, non catholicum; ne more solito mihi & in hoc calumniam struas) per sex uolumina nihil aliud agit, nisi ut Origenem suæ ostendat fidei, idest, Arianæ perfidiæ: et multa ponit exempla, & hoc constanter probat. Tibi ergo in quo somnio Alexandrini carceris reuelatum est, ut, quæ ille uera profitetur, falsata confingas? Sed forsitan hic, ut Arianus, ab hæreticis addita, in occasionem sui traxit erroris; ne solus male sensisse contra Ecclesiam putaretur. Quid respondebis pro Didymo, qui certe in trinitate catholicus est? cuius etiam nos de Spiritu sancto librum in Latinā linguam uertimus. certe hic in iis, quæ ab hæreticis in Origenis operibus addita sunt, consentire non potuit; & in ipsis περὶ ἀρχῶν, quos tu interpretatus es, libris breues dictauit commentariolos, quibus nō negaret ab Origene scripta, quæ scripta sunt; sed nos, simplices homines, nō posse intelligere quæ dicuntur; &, quo sensu in bonam partē accipi debeant, persuadere conatur. Hoc dūtaxat de Filio & Spiritu sancto. Ceterum in aliis dogmatibus & Eusebius & Didymus apertissime in Origenis scita concedunt; &, quod omnes ecclesiæ reprobant, catholice & pie dictum esse defendunt. Videamus tamen, quibus argumentis probare nitatur, Origenis ab hæreticis scripta uitiata. Clemens, inquit, apostolorum discipulus, qui Romanæ ecclesiæ post apostolos episcopus, & martyr fuit, libros edidit, qui appellātur ἀναγνωρισμός, idest, recognitio: in quibus cum ex persona Petri apostoli doctrina, quasi uere apostolica, in quamplurimis exponatur; in aliquibus ita Eunomii dogma inseritur, ut nihil aliud quam ipse Eunomius disputare credatur, filium Dei creatum de nullis extantibus asseuerans. Et post alia, quæ prolixum est scribere, Quid quæso, ait, de iis sentiendum est, quod apostolicus uir hæretica scripserit? an id potius credendum, quod peruersi homines

nes ad assertionem dogmatum suorum sub uirorum sanctorum nomine, tamquam facilius credenda, interseruerint ea, quæ illi nec sensisse, nec scripsisse credendi sunt? Clementem quoque, Alexandrinæ ecclesiæ presbyterum, uirum catholicum, scribit in libris suis interdum Dei filium dicere creaturam; & Dionysium, Alexandrinæ urbis episcopum, uirum eruditissimum, contra Sabellium quattuor uoluminibus disputantem, in Arianum dogma delabi. Et sub his exemplis illud agit, ut non ecclesiasticos & catholicos uiros male sensisse, sed ab hæreticis eorum scripta corrupta esse testetur; & concludat ad extremum, dicens: De Origene quoque, in quo similiter, ut in his, quos supra diximus, quædam diuersitas inuenitur, istud non sufficiat sentire, quod de præiudicatis iam catholicis sentitur uel intelligitur uiris; ne similis causæ similis sufficiat excusatio. Si conceditur, ut, quidquid in libris omnium reperitur, ab aliis corruptum sit: nihil eorum erit, quorum fertur nominibus; sed iis deputabitur, a quibus dicitur esse uitiatum. quamquam & illorum non erit, quorum incerta sunt nomina: atque ita fiet, ut, dum omnium omnia sunt, nihil alicuius sit. Hac defensionis perturbatione nec Marcion, nec Manichæus, nec Arius, nec Eunomius accusari poterunt: quia, quidquid nos ab his impie dictum obiecerimus, discipuli respondebunt, non a magistris suis ita editum, sed ab inimicis esse uiolatum. Hoc genere & iste ipse tuus liber tuus non erit, sed fortitan meus: et meus liber, quo tibi accusatus respondeo, si in illo aliquid reprehenderis, non erit meus, sed tuus, a quo reprehenditur. Et dum omnia ad hæreticos refers, quid ecclesiasticis tribues, quibus proprium nihil relinquis? Et quo modo, inquies, in libris eorum uitiosa nonnulla sunt? Si me causas uitiorum nescire respondero, non statim illos hæreticos iudicabo. fieri enim potest, ut uel simpliciter errauerint, uel alio sensu scripserint, uel a librariis imperitis eorum paulatim scripta corrupta sint. Vel certe, antequam in Alexandria quasi dæmonium meridianum Arius nasceretur, innocenter quædam & minus caute locuti sunt, & quæ non possint peruersorum hominum calumniam declinare. Obiiciuntur Origeni crimina: & tu non illum defendis, sed alios accusas: nec crimen renuis, sed criminosorum turbam requiris. Si tibi diceretur, quos habet Origenes in hæresi socios; recte ista proferres: nunc a te quæritur, hæc, quæ in Origenis libris scripta reperiuntur, bona sint, an mala. Taces, & pro his alia loqueris? Clemens hoc ait: Dionysius in isto errore deprehenditur: Anastasius episcopus sic Dionysii defendit errorem: apostolorum scripta similiter deprauata sunt. quo modo & nunc ab aliis tibi hæreseos crimen impingitur, & tu pro te taces, & pro me confiteris. Ego neminem accuso, pro me tantum respondisse contentus. Non sum, quod arguis: si tu es, quod accusaris; ipse uideris. nec absolutio mea me, nec reatus te aut innocentem, aut obnoxium crimini probabunt. Præmissa falsarione ab hæreticis apostolorum, & utriusque Clementis, atque Dionysii, uenit ad Origenem, & his uerbis loquitur: Ipsius hoc conquerentis & deplorantis scriptis ac uocibus probauimus. quid enim ipse cum adhuc in carne uiuens, sentiens uidensq. perpessus sit de librorum suorum uel sermonum corruptionibus, uel adulteriis editionibus, ex ipsius epistola, quam scribit ad quosdam caros suos Alexandriam, euidenter docetur. statimq. exemplum subiungit epistolæ. et qui falsitatem scriptorum Origenis hæreticis imputat, ipse incipit a falsitate, non ita interpretans, ut habetur in Græco; nec id Latinis insinuans, quod ipse in suis litteris profitetur. Cumq. illa epistola tota Demetrium, Alexandrinæ urbis pontificem, laceret, & in totius orbis episcopos & clericos inuehatur; & frustra ab ecclesiis excommunicatum esse se dicat, nec uelle in maledictis referre uicem, ne scilicet maledicus uideatur esse homo, qui intantum cautus sit ad maledicendum, ut ne diabolo quidem audeat maledicere; unde & Candido, Valentiniani dogmatis sectatori, calumniandi se occasionem dederit, quod diabolum saluandæ dixerit esse naturæ: hic, dissimulato argumento epistolæ, fingit pro Origene, quod ille non loquitur. unde epistolæ ipsius partem paululum ex superioribus transtuli; & iis iunxi, quæ ab ipso commatice doloseq. translata sunt: ut, quo consilio superiora tacuerit, lector agnoscat. Contra sacerdotes ergo ecclesiæ generaliter disputans, a quibus indignus communione eius fuerat iudicatus, hæc intulit: Quid necesse est de prophetarum sermonibus dicere, quibus sæpissime pastoribus, & maioribus natu, & sacerdotibus, ac principibus populi comminantur, & arguunt eos? Quæ absque nobis de sanctis scripturis elicere potestis, & liquido peruidere quod forsitan hoc tempus sit, de quo dicitur: Nolite credere amicis, nec speretis in principibus. Et Mich.7
nunc impleatur uaticinium: Duces populi mei me nescierunt: filii stulti sunt, & non sunt Hier.4
sapientes. Sapientes sunt, ut faciant mala, bene autem facere nescierunt: quorum magis misereri, quam eos odisse debemus, & orare pro illis, quam eis maledicere. ad benedicen-

(margin, beside "Arius nasceretur": Psal.90)

Iudæ 1 dum enim, & non ad maledicendum creati sumus. Vnde & Michael, cum aduersus diabolum disputaret de Moysi corpore, ne tanto quidem malo ausus est iudicium inferre blasphe-
Zach. 3 miæ, sed dixit: Increpet tibi Dominus. Cui quid simile etiam in Zacharia legimus: Increpet tibi Dominus diabole: & increpet Dominus in te, qui elegit Hierusalem. Itaque & nos cupimus increpari a Domino eos, qui nolunt cum humilitate a proximis increpari. Dicente autem Michaele: Increpet tibi Dominus diabole: et Zacharia similiter: utrum increpet, an non increpet Deus diabolum, ipse uiderit: et si increpat, quo modo increpet, ipse agnoscat. Et post multa, quæ prolixum est scribere, addit: Nos hoc sentimus, quod eiicientur de regno cælorum non solum qui grandia peccauerunt, uerbi gratia, fornicatores, & adulteri, & masculorum concubitores, & fures, sed & qui minora deliquerunt: ex eo,
1.Cor. 6 quod scriptum est: Neque ebriosi, neque maledici regnum Dei possidebunt: & tam in bonitate, quam in seueritate Dei esse mensuram. Vnde cuncta nitimur agere consilio: in uini quoque potu, & in moderatione sermonis, ut nulli audeamus maledicere. Ergo cum propter Dei timorem caueamus in quempiam maledicta conferre, recordantes illius dicti,
Iudæ 1 Non fuit ausus iudicium inferre blasphemiæ, quod dicitur de Michaele contra diabolum: & in alio loco: Dominationes quidem reprobant, glorias autem blasphemant: quidam eorum qui libenter contentiones reperiunt, adscribunt nobis & nostræ doctrinæ blasphemi-
1.Cor. 6 am: super qua, ipsi uiderint, quo modo illud audiant: Neque ebriosi, neque maledici regnum Dei possidebunt: licet patrem malitiæ, & perditionis eorum, qui de regno Dei eiiciuntur, dicant posse saluari: quod ne mente quidem quis captus dicere potest. Cetera quidem ex eadem epistola transtulit pro hoc, quod in fine uerborum Origenis interpretati sumus. Ergo, enim propter timorem Dei caueamus in quempiam maledicta conferre, & reliqua: iste fraudulenter, amputatis superioribus ex quibus inferiora dependent, sic cœpit transferre epistolam, quasi hoc sensus esset exordium; & ait: Quidam eorum, qui libenter habent criminari proximos suos, adscribunt nobis & doctrinæ nostræ crimen blasphemiæ, quod a nobis nusquam audierunt: de quo ipsi uiderint, nolentes obseruare mandatum il-
1.Cor. 6 lud, quod dicit: Quia maledici regnum Dei non possidebunt: dicentes asserere me patrem malitiæ & perditionis eorum, qui de regno Dei eiiciuntur, idest, diabolum esse saluandum: quod ne aliquis quidem mente motus, & manifeste Insaniens dicere potest. Conferte Origenis uerba, quæ supra ad uerbum transtuli, his, quæ ab isto non uersa sunt, sed euersa: & quantum inter se, non solum uerborum, sed & sensuum habeant dissonantiam, perspicietis. Obsecro, ne molesta sit uobis prolixior interpretatio. Iccirco enim omnia uertimus, ut, quo consilio superiora tacuerit, probaremus. Habetur dialogus apud Græcos Origenis, & Candidi, Valentinianæ hæreseos defensoris: in quo duos andabatas digladiantes inter se spectasse me fateor. Dicit Candidus, filium de patris esse substantia, errans in eo quod προβολὴν asserit. E regione Origenes, iuxta Arium & Eunomium, repugnat, eum uel prolatum esse, uel natum, ne Deus pater diuidatur in partes: sed dicit sublimem & excellentissimam creaturam uoluntate extitisse patris, sicut & ceteras creaturas. Rursus ad secundam ueniunt quæstionem. Asserit Candidus, diabolum pessimæ esse naturæ, & quæ saluari numquam possit. Contra hoc recte Origenes respondit, non eum perituræ esse substantiæ, sed uoluntate propria corruisse, & posse saluari. Hoc Candidus uertit in calumniam, quasi Origenes dixerit, diaboli naturam esse saluandam: quod ille falso obiecerat, hic refutat. Et intelligimus in hoc tantum dialogo ab Origene argui hæreticam falsitatem, & non in ceteris libris, de quibus numquam quæstio fuit. alioqui, si omnia, quæ hæretica sunt, non erunt Origenis, sed hæreticorum; omnes autem propemodum illius tomi his erroribus pleni sunt: nihil Origenis erit, sed eorum, quorum ignoramus uocabula. Non ei sufficit Græcos & antiquos calumniari, de quibus, pro uetustate temporum, & longinquitate regionum, habet licentiam quidquid uoluerit mentiendi: uenit ad Latinos, & primum ponit Hilarium confessorem, quod post Ariminensem synodum liber illius falsatus ab hæreticis sit; et ob hanc causam cum in concilio episcoporum ei quæstio moueretur, proferri librum de domo sua iusserit; qui, nesciente se, in scriniis suis hæreticus tenebatur; cumque prolatus fuisset, & ab omnibus hæreticus iudicatus, auctor libri excommunicatus, de concilii conuentione discesserit. Et tantæ auctoritatis se putat, ut, cum hoc familiaribus suis narrat somnium, nemo ei contra confessorem ista simulanti audeat contradicere. Responde quæso: Synodus, a qua excommunicatus est, in qua urbe fuit? dic episcoporum uocabula: profer sententias subscriptionum, uel diuersitatem, uel consonantiam. doce, qui eo anno consules fuerint, quis

Imperatot hanc ſynodum luſſerit congregari : Galliæ ne tantum epiſcopi fuerint , an & Italiæ , & Hiſpaniæ : certe quam ob cauſam ſynodus congregata ſit . nihil horum nominas : ſed nirum eloquentiſſimum, & contra Arianos Latini ſermonis tubam, ut Origenem defendas, excommunicatum a ſynodo criminaris . Sed confeſſoris calumnia utcumque toleranda eſt . Tranſit ad inclytum martyrem Cyprianum , & dicit Tertulliani librum , cui titulus eſt de trinitate, ſub nomine eius Conſtantinopoli a Macedonianæ partis hæretlcis lectitari . In quo crimine mentitur duo . nam nec Tertulliani liber eſt , nec Cypriani dicitur , ſed Nouatiani , cuius & inſcribitur titulo ; & auctoris eloqnium , ſtyli proptietas demonſtrat . Et ſuperfluū puto apertas ineptias confutare , cum mihi mea ingeratur fabella a ſynodo uidelicet , & ſub nomine cuiusdam amici Damaſi , Romanæ urbis epiſcopi , ego petar , cui ille eccleſiaſticas epiſtolas dictandas tradidit , & Apollinariorum uerſutiæ deſcribantur , quod Athanaſii librum , ubi Dominicus homo ſcriptus eſt , ad legendum acceptum , ita corruperit , ut in litura id , quod raſerint , rurſus ſcriberet , ut ſcilicet non ab illis falſatum , ſed a me additum putaretur . Quæſo te , amice cariſſime , ut in eccleſiaſticis tractatibus , ubi de ueritate dogmatum quæritur , & de ſalute amimarum noſtrarum maiorum flagitatur auctoritas , huiuſcemodi deliramenta dimittas , & prandiorum cenarumq. fabulas pro argumento non teneas neritatis . Fieri enim poteſt , ut , etiam ſi a me uerum audiſti , alius , qui hnius rei ignatus eſt , dicat a te eſſe compoſitum , & quaſi mimum Philiſtionis , uel Lentuli ac Marilli ſtrophā eleganti ſermone confictam . Quo non perueniat ſemel effrenata temeritas ? Poſt excommnnicationem Hilarii , poſt Cypriani ψευδεπίγραφον hæreſeos librum , poſt Athanaſii me dormitante lituram , ſimul & inſcriptionem , erupit aliquando contra Papam Epiphanium ; & dolorem pectotis ſui , quod eum in epiſtola , quam ad Ioannem epiſcopum ſcripſerat , hæreticum arguit , in apologia pro Origene digerit , & his ſe ſermonibus conſolatur . Quin potius aperienda eſt hoc in loco ueritas latens . non enim poſſibile eſt , tam iniquo iudicio uti quēquam hominum , ut de cauſa æquali non æqnaliter ſentiat : ſed quod auctores obtrectatorum eius hi ſunt , qui uel in eccleſia diſputare latius ſolenr , uel etiam libros ſcribere , qui totnm de Origene uel loquuntur , uel ſcribnnt . Ne ergo plures ipſorum furta cognoſcant , quæ utique , ſi ingrati in magriſtrum non eſſent , nequaquam criminoſa uiderentnr , ſimpliciores quoſque ab eius lectione deterrent . Denique quidam ex ipſis , qui ſe uelut euangelizandi neceſſitatem per omnes gentes & per omnes linguas habere putat de Origene male loquendi , ſex millia librorum eins ſe legiſſe , quamplurima , fratrum multitudine audiente , confeſſus eſt . qui ſi utique , ut ipſe dicere ſolet , pro cognoſcendis eius malis legebat ; ſufficere poterant decem libri ad cognoſcendum , aut uiginti certe , aut , nt plurimum , triginta . ſex millia autem librorum legere , non iam eſt errores ac mala uelle cognoſcere , ſed totam pene uitam diſciplinis eius ac ſtudiis dedere . Quo modo ergo iſte merito audiendus eſt , cum eos culpat , qui inſtructionis ſuæ cauſa perpauca eius , ſalua fidei regula atque integra pietate , legerunt ? Qui ſunt iſti , qui in eccleſia diſputare larius ſolent ? qui libros ſcribere ? qui totum de Origene loquuntur , & ſcribunt ? qui , dum ſua nolunt furta cognoſci , & ingrati ſunt in magiſtrum ; iccirco ſimplices ab illius lectione deterrent . nominatim debes dicere , & ipſos homines denotare . Ergo beati epiſcopi , Anaſtaſius , & Theophilus , & Venerius , & Chromatius , & omnis tam orientis quam occidentis catholicorum ſynodns , qui pari ſententia , quia pari & ſpiritu , illum hæreticum denunciant populis , fures librorum illius iudicandi ſunt , & , quando in eccleſiis prædicant , non ſcripturarum myſteria , ſed Origenis furta commemorant ? Non tibi ſufficit paſſim contra omnes detractio , niſi ſpecialiter contra beatum , & inſignem eccleſiæ ſacerdotem ſtyli tui lanceam dirigas ? Quis eſt ille , qui uelut neceſſitatem euangelizandi per omnes gentes , & per omnes linguas habere ſe putat de Origene male loquendi , qui ſex millia librorum eius ſe legiſſe , quamplurima fratrum multitudine audiente , confeſſus eſt ? in qua multitudine & caterua fratrum tu quoque medius eras , quando ille in ſua epiſtola queritur , pro Origenis hæreſi nefaria a te dogmata eſſe prolata ? Crimini ei dandum eſt , quare Græcam , Syram , & Hebræam , & Aegyptiacam linguam , ex parte & Latinam nouerit ? ergo & Apoſtolus , & apoſtolici uiri , qui linguis loquebantur , in crimine ſunt : & me trilingnem bilinguis ipſe ridebis ? De ſex millibus autem librorum , quos ab eo lectos eſſe confingis , quis credet aut te nerum dicere , aut illum potuiſſe mentiri ? ſi enim Origenes ſex millia ſcripſiſſet librorum ; potuerat fieri nt uir eruditus , & ab infantia ſacris litteris inſtitutus , pro curioſitate & ſcientia legiſſet aliena . quod uero ille non ſcripſit , quo modo iſte legere potuit ? Numera indices librorum eius , qui in tertio uolumine Euſebii , in quo ſcribit uitam Pamphili , continentur : & non dico

ſex

sex millia, sed tertiam partem non reperies. Habemus epistolam supradicti pontificis, in qua huic calumniæ tuæ, dum adhuc esses in oriente, respondet; & apertissimum mendacium libera ueritatis fronte confutat. Post hæc & tanta audes in apologia tua dicere, te non esse defensorem Origenis, neque assertorem illius, pro cuius defensione Pamphilus & Eusebius tibi parum dixisse sunt uisi. aduersum quæ uolumina, si Dominus uitæ huius dederit spatium, alias respondere conabor: nunc tantum tuis assertionibus obuiasse sufficiat, & hoc breuiter prudentem instruxisse lectorem, me istum librum, qui sub nomine Pamphili ferebatur, uidisse primum scriptum in codice tuo; &, quia non erat mihi curæ, quid pro hæretico diceretur, sic semper habuisse, quasi diuersum esset opus Pamphili & Eusebii; postea uero quæstione mota, scriptis eorum respondere noluisse; & ob hanc causam legisse, quid pro Origene unusquisque sentiret; perspicueq. deprehendisse, quod primus liber sex uoluminum Eusebii ipse esset, qui unus sub nomine Pamphili a te editus est, tam Græce, quam Latine, immutatis dumtaxat sensibus de Filio & Spiritu sancto, qui apertam blasphemiam præferebant. Vnde etiam ante annos ferme decem, cum Dexter, amicus meus, qui præfecturam administrauit prætorii, me rogasset, ut auctorum nostræ religionis ei indicem texerem; inter ceteros tractatores posui & hunc librum a Pamphilo editum, ita putans esse, ut a te & tuis discipulis fuerat diuulgatũ. Sed cum ipse dicat Eusebius, Pamphilum nihil scripsisse, exceptis breuibus epistolis ad amicos; & primus liber sex uoluminum illius, eadem & eisdem uerbis contineat, quæ sub nomine Pamphili a te ficta sunt: perspicuum est, te iccirco librum hunc disseminare uoluisse, ut sub persona martyris hæresim introduceres. cũq. de ipso libro, quem Pamphili simulas, multa peruerteris; & aliter in Græco, aliter in Latino sit: fraudem tuam errori meo imputare non debes. credidi enim eius esse librum, quem titulus præferebat, sicut περὶ ἀρχῶν, & multa alia Origenis opera, plurimorumq. Græciæ tractatorum, quæ aut ante non legi, aut nunc compellor legere quæstione hæreseos suscitata: ut sciam, quæ uitare debeam, quæ probare. Vnde & in adolescentia homilias tantum eius, quas loquebatur ad populum, & in quibus non tanta scandala tenebantur, simpliciter rogantibus transtuli; nullis præiudicans, ex iis, quæ probantur, illa suscipere, quæ manifeste hæretica sunt. certe, ut compendium longi sermonis faciam, sicut ego ostendo me ab his accepisse librum, qui de tuo codice transcripserunt; sic tu doce, a quo exemplar acceperis; ut, qui auctorem libri dare alium non potuerit, ipse falsitatis reus teneatur. Bonus
Matth. 12 homo de bono cordis thesauro profert illa, quæ bona sunt; atque ex pomorum dulcedine generosi seminis arbor agnoscitur. Scribit frater Eusebius, se apud Afros episcopos, qui propter ecclesiasticas causas ad comitatum uenerant, epistolam quasi meo scriptam nomine reperisse, in qua agerem pænitentiam, & me ab Hebræis in adolescentia inductum esse testarer, ut Hebræa uolumina in Latinum uerterem, in quibus nulla sit ueritas. Quod au-
Matth. 18 diens obstupui. et quia in ore duorum uel trium stat omne uerbum; uniq. testi nec Catoni creditum est; id ipsum multorum me ex urbe fratrum scripta docuerunt, sciscitantium an ita se haberet, &, a quo ipsa epistola disseminata esset in uulgus, lacrymabiliter indicantium. Qui hoc ausus est facere, quid aliud non audeat? Bene, quod malitia non habet tãtas uires, quantos conatus. perierat innocentia, si semper nequitiæ iuncta esset potentia; & totum, quidquid cupit, calumnia præualeret. Stylum meum, qualiscumque est, & formam eloquii uir disertissimus exprimere non potuit; sed inter ipsas præstigias, & alterius personam, qua se fraudulenter induerat, quis esset ostendit. Ergo ille, qui epistolam sub nomine meo pænitentiæ finxerat, quod male Hebræa uolumina transtulissem, obiicere dicitur, me in septuaginta condemnationem scripturas sanctas interpretatum: ut, siue falsa sunt, siue uera, quæ transtuli, in crimine maneam; dum aut in nouo opere fateor me errasse, aut recens editio ueteris condemnatio sit. Miror, quo modo in eadem epistola homicidam, & adulterum, & sacrilegum, & parricidam me esse non dixerit, & quidquid potest tacita mentis cogitatio intra se turpitudinis uoluere. Gratias ei debeo agere, quod, cum tanta sylua sit criminum, unum mihi erroris uel falsitatis crimen obiecerit. Ego ne contra Septuaginta interpretes aliquid sum locutus, quos ante annos plurimos, diligentissime emẽdatos, meæ linguæ studiosis dedi, quos quotidie in conuentu fratrum edissero, quorum psalmos iugi meditatione decãto? tam stultus eram, ut, quod in pueritia didici, senex obliuisci uellem? uniuersi tractatus mei horum testimoniis texti sunt. commentarii in duodecim prophetas & meam & Septuaginta editionem edisserunt. O labores hominum semper incerti: o mortalium studia contrarios interdum fines habentia. unde me putabam bene mereri de Latinis meis, & nostrorum ad discendum animos concitare; quod etiam Græci

uersum

uerſum de Latino poſt tantos interpretes non faſtidiunt: inde in culpam uocor, & nauſean-
ti ſtomacho cibos ingero. Ecquid in homine tutum ſit, ſi innocentia criminoſa eſt? Dormi
ente patre familias, inimicus homo zizania fnperſeminauit. Exterminauit uineam aper de Matth.13
ſilua, & ſingularis ſerus depaſtus eſt eam. Ego taceo, & litteræ non meæ loquuntur contra Pſal.79
me. Ignoro crimen, & crimen in toto orbe confiteor. Heu mihi mater mea, utquid me ge- Hier.15
nuiſti, uirum, qui iudicer, & diſcernar omni terræ? Omnes præfatiunculæ ueteris teſtamẽ
ti, quarum ex parte exempla ſubieci, huic rei teſtes ſunt. Et ſuperfluum eſt, quod in illis
dictum eſt, aliter, quam ibi dictum eſt, ſcribere. Incipiam igitur a Geneſi: cuius prologus
talis eſt: Deſiderii mei deſideratas accepi epiſtolas, qui, quodam præſagio futurorum, cũ
Daniele ſortitus eſt nomen, obſecrantis ut translatum in linguam Latinam de Hebræo ſer- Dan.9
mone Pentateuchum noſtrorum auribus traderem. Periculoſum opus certe, & obtrectato
rum latratibus patens, qui me aſſerunt in Septuaginta interpretum ſuggillationem noua pro
ueteribus cudere, ita ingenium quaſi uinum probantes: cum ego ſæpiſſime teſtatus ſim,
me pro uirili portione in tabernaculo Dei offerre, quæ poſſim, nec opes alterius aliorum
paupertate fœdari. quod ut auderem, Origenis me ſtudium prouocauit, qui editioni anti
quæ translationem Theodotionis miſcuit, aſteriſco, & obeliſco, ideſt, ſtella, & ueru,
opus omne diſtinguens; dum aut illuſtria facit, quæ minus ante fuerãt; aut ſuperflua quæ-
que iugulat, & confodit, maximeq. quæ euangeliſtarum & apoſtolorum auctoritas promul
gauit. In quibus multa de ueteri teſtamento legimus, quæ in noſtris codicibus non haben
tur, ut eſt illud: Ex Aegypto uocaui filium meum. Et: Quoniam Nazaræus uocabitur. Et: Matth.2
Videbũt, in quem compunxerunt. Et: Flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Et: Quæ Ioan.19
nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt, quæ præparauit Deus Ioan.7
diligentibus ſe, & multa alia, quæ propriũ σύνταγμα deſiderãt. Interrogemus ergo eos, ubi 1.Cor.2
hæc ſcripta ſint; & cum dicere non potuerint, de libris Hebræis proferamus. Primum teſti-
monium eſt in Oſee, ſecundum in Eſaia, tertium in Zacharia, quartum in Prouerbiis, quin- Oſee 11
tum æque in Eſaia. quod multi ignorantes, apocryphorum deliramenta ſectantur, & Hibe Eſa.11
ras nænias libris authenticis præferunt. Cauſas erroris non eſt meum exponere. Iudæi pru- Zach.12
denti factum dicunt eſſe conſilio; ne Ptolemæus, unius Dei cultor, apud Hebræos etiam Pro.18
duplicem diuinitatem deprehenderet: quod maxime idcirco faciebant, quia in Platonis do Eſa.64
gma cadere uidebatur. Denique, ubicumque ſacratum aliquid ſcriptura teſtatur de Patre
& Filio & Spiritu ſancto, aut aliter interpretati ſunt, aut omnino tacuerunt; ut & regi ſa-
tisfacerent, & arcanum fidei non diuulgarent. Et neſcio quis primus auctor ſeptuaginta cel
lulas Alexandriæ mendacio ſuo extruxerit, quibus diuiſi eadem ſcriptitarint; cum Ariſte-
as, eiuſdem Ptolemæi ὑπερασπιστὴς, & multo poſt tempore Ioſephus, nihil tale retulerint,
ſed in una baſilica congregatos contuliſſe ſcribant, non prophetaſſe. aliud eſt enim uatem,
aliud interpretem eſſe. ibi ſpiritus uentura prædicit: hic eruditio, & uerborum copia ea,
quæ intelligit, transfert. Niſi forte putandus eſt Tullius œconomicum Xenophontis, & Pla
tonis Protagoram, & Demoſthenis pro Cteſiphonte orationem afflatus rhetorico ſpiritu
tranſtuliſſe: ut aliter de eiuſdem libris per Septuaginta interpretes, aliter per apoſtolos Spi
ritus ſanctus teſtimonia texuerit: ut, quod illi tacuerint, hi ſcriptum eſſe mentiti ſint. Quid
igitur? damnamus ueteres? minime: ſed, poſt priorum ſtudia, in domo Domini, quod poſ-
ſumus, laboramus. Illi interpretati ſunt ante aduentum Chriſti; &, quod neſciebant, du-
biis protulere ſententiis. nos, poſt paſſionem & reſurrectionem eius, nõ tam prophetiam,
quam hiſtoriam ſcribimus. aliter enim audita, aliter uiſa narrantur. Quod melius intelli-
gimus, melius & proferimus. Audi igitur æmule, obtrectator auſculta. Non damno, nõ re
prehendo Septuaginta, ſed confidenter cunctis illis apoſtolos præfero. per iſtorum os mihi
Chriſtus ſonat, quos ante prophetas inter ſpiritualia chariſmata poſitos lego: in quibus Eph.4
ultimum pene gradum inrerpretes tenent. Quid liuore torqueris? quid imperitorum ani- 1.Cor.12
mos contra me concitas? Sicubi tibi in translatione errare uideor, interroga Hebræos, di-
uerſarum urbium magiſtros conſule: quod illi habent de Chriſto, tui codices non habent.
Aliud eſt, ſi contra ſe poſtea ab apoſtolis uſurpata teſtimonia probauerunt; & emendatiora
ſunt exemplaria Latina, quam Græca, Græca, quam Hebræa. In libris quoque Samuelis &
Malachim, quos nos regnorum quattuor nominamus, poſt catalogum diuinæ ſcripturæ
hæc intuli. Quæ cum ita ſe habeant, obſecro te lector, ne laborem meum reprehenſionem
exiſtimes antiquorum. In tabernaculo Dei offert unuſquiſque quod poteſt. Alii aurum, Exod.25
& argentum, & lapides pretioſos, alii byſſum, & purpuram, & coccum offerunt, & hiacyn 35
thum. nobiſcum bene agitur, ſi obtulerimus pelles, & caprarum pilos. Et tamen Apoſto-

lus

1.Cor.12 lus contemptibiliora nostri magis necessaria iudicat. Vude & tota illa tabernaculi pulchritu
Exod.25 do, & per singulas species Ecclesiæ præsentis futuræq. distinctio, pellibus tegitur, & ciliciis,
ardoremq. solis & iniuriam imbrium ea, quæ uiliora sunt, prohibent. Vide, quanto con-
tra Septuaginta interpretes tumeam supercilio, ut illos aurum, & pretiosos lapides, & pur
puram, me pelles,& pilos caprarum in tabernaculo Dei obtulisse profitear. Ponam & aliud
testimonium; ne nune me rerum necessitate compulsum dicas mutasse sententiam. In libro
temporum, idest, Paralipomenon, qui Hebraice dicitur דברי הימים Dibre haiamim, ad
sanctum Chrnmatium præfatiuncula usus sum. Si septuaginta interpretum pura, &, ut ab
eis in Græcum uersa est, editio permaneret; supetflue me, mi Chromati, episcoporum san
ctissime, atque doctissime impelleres, ut tibi Hebræa uolumine Latino sermone transferrē.
quod enim semel aures hominum occupauerat, & nascentis Ecclesiæ roborauerat fidem, iu
stum erat etiam nostro silentio comprobari. nunc uero, cum pro uarietate regionum diuer
sa ferantur exemplaria; & germana illa antiquaq. translatio corrupta sit, atque uiolata; no
stri arbitrii putas, aut ex pluribus iudicare quid uerum sit, aut nouum opus in ueteri opere
cudere, illudentibnsq. Iudæis cornicum, ut dicitur, oculos configere. Alexandria, & Ae-
gyptus in Septuaginta suis Hesychium laudat auctorem. Constantinopolis usque ad Antio
chiam Luciani martyris exemplaria probat. Mediæ inter has prouinciæ, Palæstinos codices
legunt; quos ab Origene elaboratos Eusebius & Pamphilus uulgauerunt, totusq. orbis hac
inter se trifaria uarietate compugnat. Et certe Origenes non solum exempla composuit quat
tuor editionnm, e regione singula uerba describens; ut unus dissentiens, statim, ceteris in
ter se consentientibus, arguatur: sed, quod maioris audaciæ est, in editione Septuaginta,
Theodotionis editionem miscuit, asteriscis uidelicet designans quæ minus fuerant, & uir-
gulis quæ ex superfluo uidebantur apposita. Si igitur aliis licuit non tenere, quod semel su-
sceperant; & post septuaginta cellulas, quæ uulgo sine auctore iactantur, singulas cellas ape-
tuere; hocq. in ecclesiis legitur, quod Septuaginta nescierunt: cur me non suscipiant Latini
mei, qui, inuiolata editione ueteri, ita nouam condidi, ut laborem meum Hebræis, &,
quod his maius est, apostolis auctoribus probem? Scripsi nuper librum de optimo genere in
terpretandi, ostendens, illa de euangelio: Ex Aegypto uocaui filium meum: et: Quoniam
Nazareus uocabitur: et: Videbunt in quem compunxerunt: et illud Apostoli: Quæ oculus
non uidit, nec auris andiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit Dominus di
ligentibus se: ceteraq. his similia, in Hebræorum libris inueniri. Certe Apostolus & euan
gelistæ, Septuaginta interpretes nouerant. et unde eis hoc dicere, quod in Septuaginta
non habetur? Et Christus, dominus nostet, utriusque testamenti conditor, in euangelio se
Ioan.7 cundum Inannem, Qui credit, inquit, in me, sicut dicit scriptura, flumina de uentre eius
fluent aquæ uiuæ. Vtique scriptum est, quod saluator scriptum esse testatur. ubi scriptum
est? Septuaginta non habent, apocrypha nescit Ecclesia. Ad Hebræos igitur reuertendum,
unde & Dominus loquitur, & discipuli exempla præsumunt. Hæc pace ueterum loquor, &
obtrectatoribns meis tantum respondeo, qui canino dente me rodunt, in publico detra-
hentes, legentes in angulis, iidem & accusatores & defensores; cum in aliis probent, quod
in me reprobant: quasi uirtus, & uitium non in rebus sit, sed cum auctore mutetur. Cete-
rum memini, editionem Septuaginta translatorum olim de Græco emendatam tribuisse me
nostris; nec inimicam debere existimari eorum, quos in conuentu fratrum semper ediss-
ro. Et quod nunc דברי הימים dibre haiamim, idest, uerba dierum interpretatus sum; iccir
co feci, ut inextricabiles moras, & siluam nominum, quæ scriptorum confusa sunt uitio,
sensuumq. labyrinthos apertius, & per nersuum cola digererem, mihimet ipsi & meis iuxta
Hismeniam canens, si aures surdæ sunt ceterorum. In Esdræ quoque uolumine similia
præfatus sum; & post multa hæc addidi. Quod illaturus sum, æquissimum est. Edidi ali-
quid, quod non habetur in Græco; uel aliter habetur, quam a me nersum est. Quid inter-
pretem laniant? interrogent Hebræos, &, ipsis auctoribus, translationi meæ uel arrogent,
uel detogent fidem. Porro aliud est, si clausis, quod dicitur, oculis mihi uolunt maledice
re: & non imitantur Græcorum studium & beneuolentiam: qui post Septuaginta translato
res, iam Christi euangelio coruscante, Iudæos & Hebionitas, legis ueteris interpretes,
Aquilam uidelicet, Symmachum, & Theodotionem, curiose legunt, & per Origenis labo
rem ἐν ἑξαπλοῖς ecclesiis dedicarunt: quanto magis Latini mei grati esse deberēt, quod exul
tantem Græciam cernerent aliquid a se mutuari. Primum enim magnorum sumptuum est,
& infinitæ difficultatis, exemplaria habere omnia. denique & qui habuerint, & Hebræi
sermonis ignari sunt, magis errabunt, ignorantes quis e multis uerius dixerit. qnod etiam
sapientis-

ſapientiſſimo cuidam nuper apud Græcos accidit: ut, interdum ſcripturæ ſenſum relinquens, uniuſcuiuslibet interpretis ſequeretur errorem. Nos autem, qui Hebrææ linguæ ſaltem paruam habemus ſcientiam; & Latinus nobis utcumque ſermo non deeſt; & de aliis magis poſſumus iudicare; & ea, quæ ipſi intelligimus, in noſtra lingua exprimere. Tranſibo ad librum Iob, quem, poſt Septuaginta interpretum editionem, quam Origenes obelis aſteriſcisq. diſtinxit, ante annos plurimos Latino ſermoni datum; cum rurſum iuxta ipſum Hebraicum uerterem; ſic locutus ſum. Cogor per ſingulos ſcripturæ diuinæ libros, ad uerſariorum reſpondere maledictis, qui interpretationem meam, reprehenſionem Septuaginta interpretum criminantur: quaſi non & apud Græcos Aquila, Symmachus, & Theodotion uel uerbum e uerbo, uel ſenſum e ſenſu, uel ex utroque commixtum & mediæ temperatum genus translationis expreſſerint; & omnia ueteris inſtrumenti uolumina Origenes obelis aſteriſcisq. diſtinxerit; quos uel additos, uel de Theodotione ſumptos translationi antiquæ inſeruit, probans defuiſſe quod additum eſt. Diſcant igitur obtrectatores mei recipere in toto, quod in partibus ſuſceperunt, aut interpretationem meam cum aſteriſcis ſuis radere. neque enim fieri poteſt, ut, quos plura intermiſiſſe perſpexerint, non eoſdem etiam in quibuſdam erraſſe fateantur, præcipue in Iob: cui ſi ea, quæ ſub aſteriſcis addita ſunt, ſubtraxeris, pars maxima detruncabitur. Et hoc dumtaxat apud Græcos. Ceterum apud Latinos, ante eam translationem, quam ſub aſteriſcis & obelis nuper edidimus, ſeptingenti ferme aut octingenti uerſus deſunt; ut decurtatus, & laceratus, corroſusq. liber, fœditatem ſui publice legentibus præbeat. Et poſt multa, quæ ſtudio breuitatis prætereo, hæc in fine ſubiunxi. Audiant quapropter canes mei, idcirco me in hoc uolumine laboraſſe, non ut interpretationem antiquam reprehenderem; ſed ut ea, quæ in illa aut obſcura ſunt, aut omiſſa, aut certe uitio ſcriptorum deprauata, manifeſtiora noſtra interpretatione fierent: qui & Hebræum ſermonem ex parte didicimus, & in Latino pene ab ipſis incunabulis inter grammaticos, & rhetores, & philoſophos detriti ſumus. Quod ſi apud Græcos, poſt Septuaginta editionem, iam Chriſti euangelio coruſcante, Iudæus Aquila, & Symmachus, ac Theodotion Iudaizantes hæretici ſunt recepti; qui multa myſteria ſaluatoris ſubdola interpretatione celarunt, & tamen in exaplis habentur apud eccleſias, & explanantur ab eccleſiaſticis uiris: quanto magis ego Chriſtianus, de parentibus Chriſtianis natus, & uexillum crucis in mea fronte portans, cuius ſtudium fuit omiſſa repetere, deprauata corrigere, & ſacramenta Eccleſiæ puro & fideli aperire ſermone, uel a faſtidioſis, uel a malignis lectoribus non debeo reprobari? Pſalterium quoque, quod certe emendatiſſimum iuxta Septuaginta interpretes noſtro labore dudum Roma ſuſcepit, rurſum iuxta Hebraicum uertens, præfatione muniui: & ſic in parte prologi ſum locutus. Quia igitur nuper cum Hebræo diſputans, quædam pro Domino ſaluatore de pſalmis teſtimonia protuliſti; uolensq. ille te illudere, per ſermones pene ſingulos aſſerebat, non ita haberi in Hebræo, ut tu de Septuaginta interpretibus opponebas; ſtudioſiſſime poſtulaſti, ut, poſt Aquilam, Symmachum, & Theodotionem, nouam editionem Latino ſermone transferrem. aiebas enim te magis interpretum uarietate turbari, & pro amore, quo laberis, uel translatione, uel iudicio meo eſſe contentum. Vnde impulſus a te, cui, & quæ non poſſum, negare non debeo, rurſum me obtrectatorum latratibus tradidi, maluiq. te uires potius meas, quam uoluntatem in amicitia quærere. Certe confidenter dicam, & multos huius operis teſtes citabo; me nihil dumtaxat ſcientem de Hebraica ueritate mutaſſe. Sicubi ergo editio mea a ueteribus diſcrepat; interroga quemlibet Hebræorũ: & liquido peruidebis, me ab æmulis fruſtra lacerari; qui malunt contemnere uideri præclara, quam diſcere, peruerſiſſimi homines. nam cum nouas ſemper expetant uoluptates, & gulæ eorum uicina maria non ſufficiant; cur in ſolo ſtudio ſcripturarum ueteri ſapore contenti ſunt? nec hoc dico, quod præceſſores meos mordeam, aut quidquam de his arbitrer detrahendum, quorum translationem, diligentiſſime emendatam, olim meæ linguæ hominibus dedi; ſed quod aliud ſit in eccleſiis Chriſti credentium pſalmos legere, aliud Iudæis ſingula uerba calumniantibus reſpondere. Salomonis etiam libros, quos olim iuxta Septuaginta additis obelis & aſteriſcis in Latinum uerteram, ex Hebraico transferens, & dedicans ſanctis epiſcopis Chromatio & Heliodoro, hæc in præfatiunculæ meæ fine ſubieci: Si cui Septuaginta interpretum magis editio placet, habet eam a nobis olim emendatam. neque enim ſic noua cudimus, ut uetera deſtruamus. Veniam & ad Eſaiam; & partem prologi eius ſuper Septuaginta interpretatione ſubiungam. Quem cum magis euangeliſtam, quam prophetam dicerem, eo quod uniuerſa Chriſti Eccleſiæ myſteria ſic ad liquidum perſecutus eſſet, ut non de futuro uaticinari, ſed de præ-

de præteritis historiam texere crederetur; etiam hoc addidi: Vnde coniicio noluisse tunc
temporis Septuaginta interpretes, fidei suæ sacramenta perspicue ethnicis prodere; ne san
Matth. 7 ctum canibus, & margaritas porcis darent. Quæ, cum hanc editionem legeritis, ab illis ani
maduertetis abscondita. Nec ignoro, quanti laboris sit, prophetas intelligere; nec facile
quempiam posse iudicare de interpretatione, nisi intellexerit ante, quæ legerit. Nos quo-
que patere morsibus plurimorum, qui, stimulante inuidia, quod consequi non ualent, de-
spiciunt. Sciens ergo & prudens in flammam mitto manum: et nihilo minus a fastidiosis le
ctoribus hoc precor, ut, quo modo Græci, post Septuaginta translatores, Aquilam, &
Symmachum, & Theodotionem legunt, uel ob studium doctrinæ suæ, uel ut Septuaginta
magis ex collatione eorum intelligant; sic & isti saltem unum post priores habere dignentur
interpretem. Legant prius, & postea despiciant; ne uideantur non ex iudicio, sed ex odii
præsumptione ignorata damnare. De Daniele autem breuiter respondebo; me non negasse
eum prophetam, quem statim in fronte prologi prophetam esse confessus sum; sed quid He
bræi dicerent, & quibus argumentis suam niterentur probare sententiam, noluisse mon-
strare; & docuisse lectorem, ecclesias Christi hunc prophetam iuxta Theodotionem legere,
& non iuxta Septuaginta translatores. Quorum si in isto libro editionem dixi multum a ue-
ritate distare, & recto ecclesiarum Christi iudicio reprobatam: non est meæ culpæ, qui di-
xi; sed eorum, qui legunt. In promptu sunt quattuor editiones, Aquilæ, Symmachi, Se-
ptuaginta, & Theodotionis. ecclesiæ iuxta Theodotionem legunt Danielem. ego quid
peccaui, si ecclesiarum iudicium secutus sum? Quod autem refero, quid aduersum Susan-
næ historiam, & hymnum trium puerorum, & Belis draconis fabulas, quæ in uolumine
Hebraico non habentur, Hebræi soleant dicere: qui me criminatur stultum, se sycophan-
tam probat. non enim, quid ipse sentirem, sed quid illi contra nos dicere soleant, explica
ui. quorum opinioni si non respondi in ptologo breuitati studens, ne non præfationem,
sed librum uiderer scribere, puto quod statim subiecerim: dixi enim: De quo nō est huius
temporis disserere. alioquin & ex eo, quod asserui Porphyrium contra hunc prophetam
multa dixisse, uocauiq. huius rei testes Methodium, Eusebium, & Apollinarium, qui mul
tis uersuum millibus, illius uesaniæ responderunt; me accusare poterit, quare non in præfa
tiuncula contra libros Porphyrii scripserim. Qui istiusmodi nænias consectatur, & scriptu-
ræ Hebraicæ ueritatem non uult recipere, audiat libere proclamantem. Nemo enim cogi-
tur legere, quod non uult. Ego petentibus scripsi, non fastidiosis; gratis, non inuidis; stu
diosis, non oscitantibus. Et tamen miror, quo modo Theodotionem hæreticum & Iudai-
zantem legit, & qualiscumque peccatoris Christiani translationem fastidit. Quæso te, ami
ce dulcissime, qui tam curiosus es, ut etiam somnia mea noueris; omniaque, quæ per tot
annos absque metu futuræ scripsi calumniæ, in accusationem uocas; ut respondeas, quo
modo eorum præfationes librorum nescias, quos accusas: quæ, quodam uaticinio, futuræ
calumniæ responderunt, implentes prouerbium: Prius antidotum, quam uenenum. Quid
nocet ecclesiis nostra translatio? Magnis, ut scio, sumptibus redemisti Aquilæ, & Sym-
machi, & Theodotionis, quintæq. & sextæ editionis Iudaicos translatores. Origenes tuus,
& (ne forte queraris figurata te laude percussum) Origenes noster (nostrum uoco ob erudi
tionem ingenii, non ob dogmatum ueritatem) in omnibus libris suis, post Septuaginta in-
terpretes, Iudæorum translationes explanat, & edisserit. Eusebius quoque, & Didymus
idem faciunt. prætermitto Apollinarium, qui bono quidem studio, sed non secundum
scientiam de omnium translationibus in unum uestimentum pannos assuere conatus est,
& consequentiam scripturæ non ex regula ueritatis, sed ex suo iudicio texere. Apostolici
uiri scripturis utuntur Hebraicis: ipsos apostolos & euangelistas hoc fecisse perspicuum est.
Dominus, atque saluator, ubicumque ueteris scripturæ meminit, de Hebraicis uolumini-
Ioan. 7 bus ponit exempla: ut est illud: Qui credit in me, sicut scriptura dicit, flumina de uentre
Matth. 27 eius fluent aquæ uiuæ. Et in ipsa cruce, אלי אלי למה עזבתני Eli Eli lamma azautani: quod
Psal. 21 interpretatur: Deus meus, Deus meus, quare me dereliquisti: non, ut a Septuaginta posi-
tum est, Deus Deus meus, respice in me, quare me dereliquisti: & multa his similia. Nec
hoc dicimus, quod Septuaginta interpretes suggillemus, sed quod apostolorum & Christi
maior sit auctoritas; & ubicumque Septuaginta ab Hebræo non discordant, ibi apostolos
de interpretatione eorum exempla sumpsisse; ubi uero discrepant, id posuisse in Græco,
quod apud Hebræos didicerant. Sicut ergo ego ostendo, multa in nouo testamento posita
de ueteribus libris, quæ in Septuaginta non habentur; & hæc scripta in Hebraico doceo:
sic accusator ostendat aliquid scriptum esse in nouo testamento de Septuaginta interpreti-
bus

bus, quod in Hebraico non habeatur: & finita contentio est. Ex quibus omnibus approbatur; & Septuaginta interpretum editionem, quæ legentium uetustate firmata est, utilem esse ecclesiis, dum ante gentes audiunt Christum uenturum esse, quam ueniat; & ceteros interpretes non reprobaudos; quia non sua, sed diuina uolumina transtulernnt; & familiarem meum id a Christiano & amico debere suscipere, quod magno sumptu sibi a Iudæis describere festinauit. Excessi epistolæ modum; & qui contra nefariam hæresim iam stylum fixeram, pro me respondere compulsussum, expectans tria amici uolumina, & ad congeriem criminum eius tota mente suspensus: nisi quod leuius est, professum inimicum cauere, quam hostem latentem sub amici nomine sustinere.

APOLOGIA HIERONYMI
aduersus Ruffinum.

ECTIS litteris prudentiæ tuæ, qnibns in me inueberis, & laudatum quondam tuum, quem uerum collegam loquebaris & fratrem, nunc libris ad respondendum prouocas, terresq. criminibus; intellexi illud Salomonis in te esse completum: In ore stulti baculus contumeliæ. Et non tecipit fatuus uerba pruden- Pro.14.18
tiæ: nisi ea dixeris, quæ uersantur in corde eius. Et Esaias, Fatuus, inquit, farua loquetur; Esa.32
& cor eius uana intelliget; ut compleat iniquitates, & loquatur contra Deum mendacium.
Quid enim necesse fuit accusationis uolumina mittere, & maledicta proferre in medium; si
tu in ultima parte epistolæ, denunciata morte, me deterres, ne audeam respondere crimi-
nibus, immo laudibus tuis? Eadem quippe & prædicas, & accusas, & de uno fonte dulce Iac.3
amarumq. procedit. Vnde, obsecro te, ut uerecundiam & pudorem, quem a me exigis,
prior ipse exhibeas; & qui mendacii alterum criminaris, desinas ipse mentiri? Ego nulli scã
dalum facio, nec accusator interim tui sum. non etenim considero, quid tu merearis, sed
quid me deceat: & saluatoris eloquium pertimesco, dicentis: Qui scandalizauerit unum de Matth.18
pusillis istis, qui in me credunt; expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo eius, & de-
mergatur in profundnm maris. Et, Væ mundo ab scandalis. necesse est enim, ut ueniant
scandala: sed uæ homini illi per quem scandalum uenit. Poteram & ego in te falsa congere-
re; & dicere me uel audisse, uel uidisse, quæ nullus norat: ut apud ignorantes impudentia
ueritas, & furor constantia putaretur. Sed absit ut imitator tui sim; & quod in te reprehen-
do, ipse faciam. Ille loquatur spurcitias, qui potest spurca cõmittere. Malus homo de malo Matth.12
cordis thesauro profert ea, quæ mala sunt. Ex abundantia cordis os loquitur. Habeto inte-
rim lucrum, quod amicus quondam tuus, nunc accusatus, turpia tibi non uult obiicere.
Et hoc dico, non quod accusationis tuæ gladios pertimescam; sed qnod magis accusari ue-
lim, quam accusare; & pati iniuriam, quam facere; sciens præceptum ab Apostolo: Non Rom.12
uosmet ipsos ulciscentes carissimi, sed date locum iræ: scriptum est enim: Mihi uindicta, &
retribuam, dicit Dominus. Sed, si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitierit, potum da
illi. hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius. Qui enim se ipsum uindi-
cat, ultionem Domini non meretur. Attamen antequam respondeam epistolæ, expostula-
re tecum libet: uenustissime monachorum, bone presbyter, imitator Christi, fratrem tuum
potes occidere; quem si tantum oderis, bomicida es? Hoc a saluatore didicisti, ut uerberan 1.Ioan.3
ti maxillam præberes & alteram? Sic ipse respondit percussori suo? Si male locutus sum, te- Matth.5
stimonium perhibe de malo: si bene, quid me cædis? Mortem minaris, quam & serpentes Ioan.18
inferre possunt. Mors omnium est, homicidium pessimorum. quid enim, nisi tu me occi-
deris, ego immortalis ero? quin potius habeo gratiam, qnod facis de necessitate uirtutem.
Nonne & apostoli, saluis inter se amicitiis, dissenserunt; cum Paulus & Barnabas propter Act.15
Ioannem cognomenro Marcum stomachati sunt; & separauit eos nauigatio, quos Christi
euangelium copulabat? Nonne idem Panlus in faciem Cephæ restitit, quod non recto pede Gal.2.1
incederet in euangelio? Et tamen præcessorem suum, & columnam Ecclesiæ uocat: & expo
nit cum eo prædicationem, ne in uacuum curreret, aut cucurrisset. Nonne in religione etiã
liberi a parentibus, & coniuges a maritis, salua pietate, dissentiunt? Vos, si ita habetis, ut
habemns, cur nos odistis? si aliter creditis, quid uultis occidere? An, qui a uobis dissense-
rit, occidendus est? Testem inuoco Iesum conscientiæ meæ, qui & has litteras & tuam epi-
stolam indicaturns est, me ad commonitionem sancti Papæ Chromatii uoluisse reticere; &
finem facere simultatum, & uincere in bono malum: sed quia minaris interitũ, nisi tacuero;

respondere compellor; ne uidear tacendo crimen agnoscere; & lenitatem meam, malæ conscientiæ signum interpreteris. Hoc est uerum dilemma tuum, non ex dialectica arte, quam nescis, sed ex carnificum officina & meditatione prolatum. Si tacuero, criminosus ero: si respondero, maledicus. Tu me ergo & prohibes, & cogis ad respondendum. In quo utrũque moderabor; ut & obiecta diluam, & ab iniuria temperem. quis enim eum non timeat, qui est paratus occidere? sequarq. uestigia propositionis tuæ, seruans cetera illis eruditissimis libris, quos, antequam legerem, confutaui. Dicis te accusationem meam ad eos tantum misisse, qui meis uerbis læsi fuerant, & non ad plures: quia non ad ostentationem, sed ad ædificationem Christianis loquendum est. Et unde, oro te, librorum tuorum ad me fama peruenit? quis eos Romæ, quis in Italia, quis in Dalmatia disseminauit? si in scriniis tuis & amicorum tuorum latebant, ad me quo modo mea crimina peruenerunt? Et audes dicere, te nõ ad ostentationem, sed ad ædificationem quasi Christianum loqui, qui de sene senex tanta confingis, quanta non diceret de latrone homicida, de scorto meretrix, scurra de mimo? qui parturis mihi montes criminum, & gladios, quos defigas in iugulum meum, tanto ante tempore exacuis? Iccirco ne cereales & anabasii tui per diuersas prouincias cucurrerunt, ut laudes meas legerent? ut panegyricum tuum per angulos, & plateas, ac muliercularum textrinas recitarent? Hæc est tua illa sancta uerecundia, hæc ædificatio Christiana: sic modestus es, sic pudens, ut cateruatim de occidente uenientes mihi tua maledicta narrauerint, ita memoriter, & consentanee, ut ego cogerer non scriptis tuis, quæ necdum legeram, sed scriptorum respondere opinionibus, & uolantia toto orbe iacula falsitatis, clypeo ueritatis excipere. Sequitur in epistola tua: Noli multo auro redimere notarium meum; sicut amici tui de meis περὶ ἀρχῶν schedulis, nondum emendatis, nondum ad purum digestis, fecerunt; ut facilius falsare possent, quod aut nullus haberet, aut admodum pauci. gratis a me missum suscipe codicem, quem censu magno cuperes comparatum. Non te pudet proœmii? Ego auro redimerem notarium tuum? ecquis talis, ac tantus est, ut audeat cum Crœso; & Dario pugnare diuitiis? ut subitum Demaratum, & Crassum non pertimescat? Vsqueadeo

Esa. 28 ne obdurasti frontem, ut mendacium ponas spem tuam, & existimes te protegi posse mendacio; &, quidquid finxeris, tibi credendum putes? Quis Bethlehem de cubiculo fratris Eusebii furatus est epistolam laudatricem tuam? Cuius artificio, & a cuius ministris in sanctæ Fabiolæ hospitio & uiri Christiani & prudentis Oceani, inuentus est codex, quem illi numquam uiderant? An iccirco te existimas innocentem, si, quidquid tuum est, in alios conferas? Quicunque te offenderit, quamuis simplex, quamuis innoxius sit, illico crimi-

4. Reg. 5 nosus fiet? Habes enim, per quod Danaes est uicta pudicitia, quod Giezi magistri prætulit sanctitati, propter quod Iudas tradidit Dominum suum. Videamus tamen, quid meus necessarius de schedulis tuis, necdum emendatis, & nondum ad purum digestis, falsauerit; & ob id facilius ei falsatæ fuerint, quod aut nullus eas haberet, aut admodum pauci. Et ante scripsi, & nunc eadem, Deo audiente, protestor, me non approbasse accusationem eius, nec cuiusquam Christiani in Christianum. quid enim necesse est, in multorum scandala ruinamq. proferri, quæ secreto aut corripere ualeas, aut emendare? Sed quia unusquisque uiuit stomacho suo; & amicus non statim Dominus est alterius uoluntatis: sicut accusationem etiam ueram reprehendo; sic falsitatem schedularũ in sancto uiro non suscipio. quid enim homo Latinus de interpretatione Græca potuit immutare? aut quid subtraheret, uel adderet in libris περὶ ἀρχῶν, ubi sic contexta sunt omnia, & alterum pendet ex altero, ut, quidquid tollere uolueris, uel addere, quasi pannus in uestimento statim appareat? Quod ergo me mones, ipse facito: paululum saltem humani, si nõ Christiani pudoris assume: ne, despecta, & calcata conscientia tua, uerbis te purgatum putes, qui rebus urgeris. Si Eusebius auro redemit inemendatas schedulas, quas falsaret: tu profer tuas, quæ falsatæ nõ sint: & si probaueris nihil in eis hæreticum, tunc ille crimine tenebitur falsitatis. quamuis mutes, quamuis corrigas; catholicas non probabis. si enim error est in uerbis, aut in paucis sensibus; possunt detruncari mala, & bona pro his reponi. ubi autem tota disputatio æqualis est; ut uniuersæ rationabiles creaturæ, quæ propria uoluntate corruerant, in unum postea reuertantur statum; ut rursum ex eodem principio aliæ sint ruinæ: quid habes emẽdare, nisi cuncta mutaueris? Quod si facere uolueris, iam non libros alienos interpretaberis, sed condes tuos. Hoc autem cuiusmodi argumentum sit, non intelligo. Quia, inquis, inemendatæ, & nondum ad purum digestæ erant schedulæ: iccirco facilius ab Eusebio falsatæ sunt. Aut ego tardior sum, aut mihi satis fatuum & obtusum uidetur. Si nondum emendatæ, nec ad purum digestæ erant schedulæ: error earum non Eusebio imputabitur, sed moræ & tarditati

tarditati tuæ, qui emendare cessasti. Et in eo solo erit ille culpabilis, quia scripta tua cito dis-
seminauit in uulgus, quæ tu paulatim emendare decreueras. Sin autem, ut tu uis, eas falsa-
uit Eusebius: quid causaris atque prætendis inemendatas, & necdum ad purum digestas
in publicum prorupisse? et emendatæ enim & non emendatæ similem recipiunt falsitatem.
Nullus, inquis, eos habebat libros, aut admodum pauci. In uno sermone quanta diuersi-
tas? Si nullus eos habebat, quo modo apud paucos erant? si pauci habebant, cur nullum
habuisse mentiris? Cum autem dicas apud paucos fuisse; & te ipso confitente subuersum
sit, quod nullus habuerit: ubi est illud, quod quereris auro redemptum notarium tuum?
Dic nomen notarii, quantum auri datum sit: ubi, per quem, aut cui datum. Vtique pro-
ditorem tuum abiecisti a te, & tanti facinoris reum a tuo cōsortio separasti. Vide ne magis
illud uerum sit a paucis illis amicis tuis & Eusebio & ceteris data exemplaria: quæ ita inter
se congruunt, atque consentiunt, ut ne puncto quidem alterum ab altero differat. Deinde
cuius prudentiæ est, dare exemplar aliis, quod nondum emendaueras? Scriptæ ad purum
non erant schedulæ; & emedandos errores tuos iam alii possidebant. Sentis ne non hætere
inter se mendacium? Et quid tibi in articulo temporis profuit, ut episcoporum sententias
subterfugeres, patere discussum, & tuis te uerbis redargui? Ex quo apparet iuxta inclyti ora
toris elogium, te uoluntatem habere mentiendi, artem fingendi non habere. Sequar ordi-
nem epistolæ: & ipsa ut locutus es uerba subnectam. Eloquentiam, ut dicis, tuam & in præ
fatione mea laudasse me fateor, et etiam nunc laudarem, nisi tu eam, contra Tullii tui senten
tiam, multa iactantia faceres odiosam. Vbi iactaui eloquentiam meam, qui etiam a te lau-
datam non libenter accepi? An hoc dicis, quia non uis subdola prædicatione palpari? Aper
te accusaberis: ut qui laudantem respuis, sentias criminantem. Imperitiam autem tuam, nō
tam stultus eram, ut reprehenderem: quam nemo potest fortius accusare, quā tu ipse, dum
scribis. Sed uolui ostendere condiscipulis tuis, qui tecum non didicerunt litteras, quid per
triginta annos in oriente profeceris: qui συγγραφεὺς ἀγράμματος procacitatem disertitudinē,
& maledicere omnibus, bonæ cōscientiæ signum arbitraris. Nec tibi, ut dicis, ferulas adhi-
beo, neque athenogetonta meū scutica & plagis litteras docere contendo, sed quia fulmen
eloquentiæ tuæ atque doctrinæ omnes tractatores ferre non possumus, & ingenii acumine
præstringis oculos nostros, intantum, ut omnes tuos inuidos putes: certatim opprimere te
cupimus: ne, si semel in scribendo obtinueris principatum, & in eloquentiæ arce steteris, cū
ctis nobis, qui aliquid scire uolumus, mutire non liceat. Ego philosophus, rhetor, gram-
maticus, dialecticus, Hebræus, Græcus, Latinus, trilinguis. Hoc modo & tu bilinguis eris,
qui tantam habes Græci Latiniq. sermonis scientiam: ut & Græci te Latinum, & Latini te
Græcum putent, & Papa Epiphanius πεντάγλωττος, quia quinque linguis contra te, & ama
sium tuum loquitur. Simulq. admiror qua temeritate contra tantarum artium uirum aude-
as dicere: tu qui tot disciplinarum oculis uigilas, quo modo uenia donandus es, si errraue-
ris, & non perpetuo pudoris silentio contegendus? Quod cum legissem, & me putarem ali
cubi in sermone lapsum, (qui enim in uerbo nō peccat, iste perfectus est) & suspicarer eum Iac.3
aliquid meorū prolaturum esse uitiorum: subito intulit: Ante biduum mihi quam profici-
sceretur harum baiulus, in manus uenerunt, quæ in me declamasti. Vbi est ergo quod mi-
naris & dicis, quo modo donandus es uenia, si erraueris, & nō perpetuo pudoris silentio cō
tegendus? Nisi forte præ angustia temporis non potuisti ea in ordinem digerere. aut aliquē
de eruditis conducturus eras, qui in opusculis meis gemmarum eloquentiæ tuæ ornamen-
ta perquireret. Supra scripsisti, gratis a me missum codicem suscipe, quem censu magno
cuperes cōparatum: & nunc humilitatis præstigiis loqueris. Imitari te uolui; sed refestinan-
te eo qui ad te remeabat, malui paucis ad te quam ad alios pro tuis maledictis latius scribe-
re. Et interim audacter fruitor imperitia tua. Semel enim confessus es, dicens, superflua
tibi reprehensio fuit in paucis, quæ professa nobis habetur in omnibus. Nec reprehendam,
quod comparatum codicem pro empto posueris: cum comparatio æqualium sit, emptio
pretii annumeratio: & refestinante eo, qui ad te remeabat, sordidissimæ elocutionis πε-
ρισσολογία. tantum sensibus respondebo, & te nequaquam solæcistam, ac barbarum, sed
mendacem, subdolum, impudentem esse conuincam. Si ad me tantum epistolam scribis,
ut me commoneas & emendatum uelis, ne ceteris scandalum facias, & aliis furentibus iugu
lentur alii: cur libros contra me scribis ad alios, & legendos per satellites tuos toto orbe di-
spergis? Vbi est syllogismus tuus, quo me irretire conaris, & loqueris: Quem in hoc magi-
ster optime emendare cupiebas, si illi ad quos scribis nihil deliquerant? Si me quem argu-
is; non ad me scripseras. Et ego tuis tibi respondebo sermonibus. Quem emendare cupie-

bas magister indocte? Eos ne qui non peccauerant? an me, ad quem non scripseras? Brutos putas esse lectores, & omnes non intelligere prudentiam tuam: immo malitiam, qua & Gen.3 serpens prudentior fuit cunctis bestiis in paradiso: ut a me secretam admonitionem flagites, quem publica accusatione persequeris: & non te pudet accusationem tuam Apologiam uocare? Quererisq. cur opponam clypeum pugioni tuo: & tibi quasi religiosulus & sanctulus personam humilitatis imponis, & dicis: Si erraueram, quare scribis aliis, & non meipsum redarguis? Hoc ipsum in te retorquebo. Quidquid enim me non fecisse causaris, quare non ipse fecisti? Velut si quis pugnis aliquem calcibusq. collidens, si resistere noluerit, dicat ei: Nonne tibi præceptum est: qui te percusserit in maxillam, præbe illi & alteram? Quid enim, bone uir, tibi præceptum est ut me uerberes? Oculum mihi effodias: & si paululum me commouero, euangelii mihi præcepta cantabis? Vis scire totas argutiarum tuarum strophas, & uulpecularum insidias, quæ habitant in parietinis: de quibus Ezechiel loquitur: Quasi uulpes in deserto prophetæ tui Israel? Ausculta quid feceris. Ita me in tua præfatione laudasti, ut obiicerentur mihi laudes tuæ: & nisi me alienum a tanto laudatore dixissem, hæreticus iudicarer. Postquam repuli crimina, idest, laudes tuas: & absque inuidia tui nominis, respondi criminibus non criminatori: atque ut me catholicum a te infamatus probarem, inuectus sum in hæreticos: irasceris; furis, & luculentissimos libros contra me cudis: quos cum legendos & cantandos omnibus tradidisses: certatim ad me de Italia & urbe Roma atque Dalmatia scripta uenerunt, quibus me laudator pristinus ornasses præconiis. Fateor illico ad obiecta respondi: & me non esse hæreticum totis uiribus probare conatus sum. Misiq. hos ipsos Apologiæ meæ libros ad eos, quos tu uulneraueras: ut uenena tua, nostra sequeretur antidotus. Ob hanc culpam mittis mihi & priores libros, & recentem epistolam, plenam iniuriarum & criminum, Quid me uis facere bone amice? Taceam? Videbor crimen agnoscere. Loquar? Terres me gladiis tuis: & accusationem non iam ecclesiasticam, sed tribunalium comminaris. Quid feci? Quid commerui? In quo te læsi? Quia me negaui hæreticum? quia me tuis laudibus duxi indignum? quia hæreticorum fraudulentias & periuria aperto sermone descripsi? Quid ad te: qui & catholicum & ueracem te esse iactas: qui libentius me accusas, quam te defendis? Num mea defensio, accusatio tua est? Aut aliter orthodoxus esse non poteris, nisi me hæreticum comprobaueris? Quid tibi prodest societas mea? aut quæ est ista prudentia? Accusatus ab aliis accusas alium. Ab alio appeteris: & illi tergum obuertens, quiescentem contra te prouocas. Testor mediatorem Iesum, inuitum me & repugnantem ad hæc uerba descendere: & nisi tu prouocares, semper taciturum fuisse. Denique noli accusare, & ego cessabo defendere. Quæ enim est audientium ædificatio, duos senes inter se propter hæreticos digladiari: præsertim cum ambo catholicos se uideri uelint? Omittamus hæreticorum patrocinium t & nulla erit inter nos contentio. Eodem feruore quo Origenem ante laudauimus, nunc damnatum toto orbe, damnemus. Iungamus dextras, animos copulemus: & duos orientis atque occidentis τεθριπποφόρους, alacri sequamur incessu. Errauimus iuuenes, emendemur senes. Si frater es; me gaude correctum, si amicus sum; de conuersione tua debeo gratulari. Quamdiu inter nos iurgium fuerit; uidebimur rectam fidem necessitate ducere non uoluntate. Inimicitiæ nostræ inuicem nobis tollunt testimonium ueræ pænitentiæ. Si unum credimus, si idem & uolumus & nolumus; ex quo firmas nasci amicitias, etiam Catilina testatur; si hæreticos pariter odimus, & ueterem æque damnamus errorem: quid contra nos tendimus, cum eadem oppugnemus, eadem defendamus? Ignosce mihi, quod Origenis eruditionem & studium scripturarum, antequam eius hæresim plenius nossem, in iuuenili ætate laudaui: & ego tibi dabo ueniam, quod Apologiam librorum eius cano scripseris capite. Ante biduum quam ad nos epistolam scriberes, libellos meos in manus tuas uenisse testaris, & iccirco non habuisse spatium ex otio respondendi: alioqui, si meditatus in nos paratusq. dixisses, fulmina iacere, non crimina uidereris. Et quis tibi credet, homini ueracissimo, ut negotiator orientalium mercium, qui & hinc deportata uendere necesse habebat, & ibi emere, quæ huc rursus adueheret, biduum tantum Aquileiæ fuerit, ut raptim & ex tempore contra nos dictare epistolam cogereris? Libri enim tui, quos limasti per triennium, disertiores sunt. Nisi forte nō fuit impræsentiarum qui tuas emendaret nænias: et iccirco omne iter dictionis tuæ, absque Palladis arte, salebris & uoraginibus uitiorum inciditur. Tam apertum temporis mendacium est, ut non dicam respondere, sed legere biduo mea scripta non potueris. Ex quo apparet, te illam epistolam aut pluribus diebus scripsisse, ut styli ipsius elegantia probat; aut, si tumul-

si tumultuaria dictio est, nimium te esse negligentem, qui, cum extemporalis talis sis, me-
ditatus deterior fueris. Illud autem, quod tergiuersaris; & dicis te ea transtulisse de Græco,
quæ ego prius Latino sermone transtulerim; non satis intelligo quid uelis dicere: nisi forte
adhuc commentarios ad Ephesios criminaris; &, quasi nihil tibi super hoc responsum sit,
obduras frontis impudentiam; nec auribus obturatis uoces recipis incantantis. Nos in com Psal.57
mentariis & illis, & aliis & nostram & aliorum sententiam explicauimus, aperte confiten-
tes quæ sunt hæretica, quæ catholica. hic est enim commentariorum mos, & explananti-
um regula, ut opiniones in expositione uarias persequantur, &, quid uel sibi uel aliis ui-
deatur, edisserant. et hoc non solum sanctarum interpretes scripturarum, sed sæcularium
quoque litterarum explanatores faciunt, tam Latiuæ linguæ, quam Græcæ. Tu in libris
περὶ ἀρχῶν id ipsum obtendere non potes. arguet enim te præfatiuncula tua: in qua pollice-
ris, detruncatis malis, & quæ ab hæreticis addita fuerant, optima remansisse: ut, quid-
quid ibi uel bonum uel malum dixeris, iam non ei imputetur, quem transfers, sed tibi,
qui interpretatus es. nisi forte hæreticorum errores emendare debueras, & Origenis mala
proferre in medium. sed de hoc, quia nos remittis ad codicem, ante tibi respondimus,
quam tua scripta legeremus. De Pamphili libro, non ridiculosa, ut tu scribis, sed ridicula
mihi forte res accidit, ut, postquam Eusebii asseruerim illum esse, non Pamphili, ad extre
mum dixerim, etiam me annos plurimos hoc putasse, quod Pamphili fuerit, & a te exem-
plar huius uoluminis mutuatum. Vide quantum timeam cachinnos tuos, ut etiam nunc ea-
dem ingeram. De tuo codice quasi Pamphili exemplar accepimus. Credidi Christiano,
credidi monacho: non putaui tantum sceleris a te posse confingi. postea uero per interpre-
tationem tuam, quæstione contra Origenem toto orbe commota, in quærendis exempla-
ribus diligentior fui; & in Cæsariensi bibliotheca Eusebii sex uolumina reperi ἀπολογίας
Ὠριγένους. quæ cum legissem, primum eum librum deprehendi, quem tu solus sub nomine
martyris edidisti, de Filio & Spiritu sancto, in bonam partem plerisque blasphemiis com-
mutatis: et hoc uel Didymum, uel te, uel alium fecisse nescio quem, quod tu apertissime
in libris περὶ ἀρχῶν fecisse conuinceris: maxime cum idem Eusebius, ut iam duobus libris
docui, scribat, Pamphilum nihil proprii operis edidisse. Dic ergo & tu, a quo exemplar
acceperis: nec mihi ad subterfugiendum crimen mortuos aliquos nomines; ut, cum aucto-
rem ostendere non potueris, illum proferas, qui non possit respondere. Sin autem riuulus
ille in tuis scriniis fontem habet: quid sequatur, etiam me tacente non dubitas. Verum fac
ab alio quolibet amatore Origenis libri huius titulum, & auctoris uocabulum commuta-
tum: cur hoc in Latinam linguam uertis? uidelicet ut testimonio martyris omnes Orige-
nis scriptis crederent, præmissa munitione tanti auctoris, & testis. Nec tibi sufficit doctis-
simi uiri Apologia, nisi scribas & proprium uolumen pro defensione eius: quibus per mul-
tos disseminatis, tuto iam libros περὶ ἀρχῶν uertis e Græco: & hos ipsos præfatione commen
das, dicens, nonnulla in his ab hæreticis deprauata, quæ tu de aliorum librorum Orige-
nis lectione correxeris. Me quoque laudas: ne tibi amicorum meorum quispiam contradi-
cat, Origenis κόρυφα prædicas: eloquentiam meam fers in cælum: ut fidem in cænum de-
primas, fratrem & collegam uocas, & imitatorem te mei operis confiteris. Cumq. a me
translatas Origenis septuaginta Homilias, & nonnullos tomos in apostolum iactes; in qui-
bus sic cuncta limauerim, ut nihil in illis, quod a fide catholica discrepet, Latinus lector in
ueniat: nunc eosdem libros hæreticos criminaris; &, uerso stylo, quem prædicaueras, quia
consortem putabas, accusas; quoniam perfidiæ tuæ cernis inimicum. Quis e duobus ca-
lumniator est martyris? ego, qui illum dico hæreticum non fuisse, nec scripsisse librum,
qui ab omnibus reprehenditur; an tu, qui uolumen hominis Ariani, titulo commutato sub
nomine martyris edidisti? Non tibi sufficit scandalum Græciæ, nisi illud & Latinorum au-
ribus ingeras, & inclytum martyrem, tua, quantum in te est, translatione deformes. Tu
quidem alia mente fecisti, non ut martyrem argueres, non ut me accusares, sed ut Orige-
nis per nos scripta defenderes. attamen scito, Romanam fidem, spostolica uoce laudatam, Rom.1
istiusmodi præstigias non recipere, etiam si angelus aliter annunciet, quam semel prædica- Gal.1
tum est, Pauli auctoritate munitam non posse mutari. Ergo frater, siue a te falsatus est liber,
ut multi putant, siue ab altero, ut forsitan tu persuadere conaberis, & temere credidisti, hæ
retici hominis σύνταγμα, esse martyris; muta titulum, & Romanam simplicitatem tanto pe
riculo libera. non tibi expedit, ut per te clarissimus martyr hæreticus iudicetur; ut, qui ef-
fudit pro Christo sanguinem, contrarius fidei Christi approbetur. Dic potius; inueni li-
brum, putaui illum martyris: ne timeas pænitentiam. Iam te non urgebo, non quæram a

quo acceperis: uel mortuorum aliquem nominato: uel in platea ab ignoto homine te emisse dicito. nnn enim damnationem tuam quærimus, sed conuersionem. Melius est, ut tu erranetis, quam ut martyr bæreticus fuerit. Interim de præsenti compede utcumque erue pedem. In futuro iudicio tu uideris, quid ad martytis contra te respondeas querimonias. Proponis etiam tibi, quod nemo obiicit: & diluis, quod nullus accusat. Ais enim, quod in meis litteris legeris: Dic quis tibi permisit, ut interpretans quædam auferres, quædam mutares, quædam adderes? Statimq. tibi ipsi respondes, & contra me loqueris: En tibi dico: Quæso quis permiserit, ut in commentariis tuis quædam de Origene, quædam de Apollinario, quædam ex te ipsn scriberes, & non de Origene totum aut ex te, aut ex alio? Interim in te dum aliud agis, crimen fortissimum prodidisti: & oblitus es ueteris prouerbii, mendaces memores esse debere. Dicis enim me in commentariis meis quædam de Origene, quædam de Apollinario, quædam ex me ipso posuisse. Si ergo Apollinarii sunt, & Origenis, quæ sub aliorum nomine posui: quo modo in libris tuis mihi crimen impingis: quod, quando scribo; alius hoc dicit; quidam sic suspicatur; alius, ille, & quidam, ego sim. Inter Apollinarium, & Didymum explanationis, styli, & dogmatum magna diuersitas est. Cum in uno capitulo diuersas pono sententias, num contrarios sensus sequi credendus sum? Sed hæc alias. Nunc quæro a te; quis tibi obiecerit, quare de Origene uel abstuleris quædam, uel addideris, uel mutaueris; & te quasi in eculeo appensum interrogauerit, bona sunt, an mala, quæ transtulisti? Frustra simulas innocentiam; ut interrogatione stulta ueram percunctationem extenues. Ego non accusaui, quare Origenem pro uoluntate transtuleris: boc enim & ipse feci, & ante me Victorinus, Hilarius, Ambrosiusq. fecerunt: sed quare translationem hæreticam præfationis tuæ testimonio roborasti? Cogis me eadem rursus iterare, & per meas lineas incedere. dicis enim in eodem prologo, te ea, quæ ab hæreticis addita fuerant, amputasse, & pro his reposuisse bona. Si hæreticorum mala abstulisti; ergo, quæ dimisisti, uel addidisti, aut Origenis erunt, aut tua, quæ utique quasi bona posnisti. Sed multa in his mala negare non poteris. Quid, inquies, ad me? Origeni imputa. Ego enim ea tantum, quæ ab hæreticis addita fuerant, commutaui. Expone causas, quare hæreticorum mala tuleris, & Origenis integra dereliqneris? Nonne perspicuum est, quod mala Origenis ex parte sub hæreticorum nuncupatione damnaueris, & ex parte susceperis; quia non mala, sed bona, & tuæ esse fidei iudicabas? Hæc sunt, de quibus quæsiui, utrum bona essent, an mala, quæ in præfatione laudasti; quæ, amputatis pessimis, quasi optima remansisse confessus es: & te in ueræ argumentationis appendi eculeo: ut, si bnna dixeris, hæreticus comproberis; si mala, statim audias: cur ergo, quæ mala sunt, in præfatione laudasti? Et non illud adiunxi, quod tu callide simulas: cur, quæ mala erant, ad Latinotum notitiam transtulisti? Mala enim ostendere, interdum non docentis est, sed uetantis: ut caueat lector, nnn ut sequatur errores; ut nota contemnat, quæ nonnumquam ignota miraculo sunt. Et audes post hæc dicere, quod ego auctor talium scriptotum sim; tu autem ut interpres, in quibus emendare aliquid potueris, plus egeris quam interpres; in quibus non potueris, solum interpres fueris. Recte ista diceres, si libri tui περὶ ἀρχῶν, præfatiunculam non haberent. quod & Hilarius in transferendis eius homiliis fecit, ut & bona & mala non interpreti, Sed suo imputarentur auctori. Si non dixisses, ampntasse te pessima & optima reliquisse; utcũque de luto euaderes. hoc est, quod destruit stropbas ingeniosi tui, & te hinc inde constrictum euadere nnn sinit. nec intantum abutare simplicitate lectoris, & sic omnes, qui tuam scripturam lecturi sunt, brutos putes, ut, cnm uulnera putrescere sinas, sano corpori te imponere emplastra non rideant. De carnis resurrectione quid sentias, iam in Apologia tua didicimus, nullo mẽbro amputato, nec aliqua parte corpotis defecta. Hæc est enim tuæ simplicitatis pnra & aperta confessio, quam ab omnibus Italiæ episcopis asseris esse susceptam. Crederem dicenti, nisi, me dubitare de te, iste liber non Pamphili faceret. Et tamen miror, quo modo probauerit Italia, quod Roma contempsit; episcopi susceperint, quod Sedes apostolica condemnauit. Scribis quoque me litteris indicasse, quod papa Theophilus expositionem fidei nuper ediderit, quæ ad uos necdũ peruenit: & polliceris, quod, quidquid ille scripserit, tu sequaris. Ego me hoc scripsisse non noui, nec istiusmodi umquam litteras direxisse. sed tu iccirco ad incerta consentis & his, quæ qualia futura sint nescis; ut certa declines, & ad eorum non tenearis assensum. Dnas, synodicam, & paschalem, eius epistolas contra Origenem, illiusq. discipulos, & alias aduersum Apullinarium, & eundem Origenem, per boc ferme biennium interpretatus sum, &, in ædificationem Ecclesiæ, legendas nostræ linguæ hominibus dedi. aliud

operum

operum eius nescio me transtulisse. Et tamen tu, qui papæ Theophili dicis te in omnibus sententiam sequi, caue ne hoc magistri & condiscipuli tui audiant, & offendas quamplurimos; qui me latronem, te martyrem uocant: ne irascatur is tibi, qui, contra papam Epiphanium ad te epistolas dirigens, hortabatur ut permaneres in fidei ueritate, & nō mutares ullo terrore sententiam. quæ epistola holographa tenetur ab iis, ad quos perlata est. Et post hæc more tuo loqueris, ut de quo supra dixeras: Ego tibi etiam furenti satisfaciam: nunc dicis, Quid tibi uidetur? habes ne ultra aliquid, quo neruos tuæ loquacitatis intēdas? Et indignaris, si putide te loqui arguā, cum comœdiarum turpitudines & scortorum amatorumq. ludicra ecclesiasticus scriptor assumas. Porro, quod interrogas, quando papæ Theophili sentētiam sequi cœperim, eiq. fidei communione sociatus sim; & ipse tibi respondes; tunc credo, qnando Paulum, quem ille damnauerat, summo nisu & omnibus studiis defendebas; quando eum per imperiale scriptum recipere sacerdotium, quod episcopali iudicio amiserat, instigabas. Non prius pro me respondebo, quam de aliorum iniuriis loquar. Cuius est humanitatis, cuiusue clementiæ, insultare aliorum miseriis, & uulnera cunctis aliena monstrare? siccine te docuit ille Samarites, semine cem ad stabulum reportare? oleum plagis infundere? mercedem stabulario polliceri? sic reuectam ouem, repertam drachmam, prodigum filium legis esse susceptum? Esto, ego te læseram, & quibusdam, ut dicis, stimulis ad male dictorum insaniam prouocaram: quid meruit homo latens, ut nudares cicatricem eius, & obductam cutem insperato dolore rescinderes? nonne, etiam si ille dignus esse contumeliis, tu facere non deberes? Aut ego fallor; aut illud est uerum, quod plurimi iactitant, te Origenistarum hostes in illo persequi, & sub occasione unius in utrumque sæuire. Si Papæ Theophili sententiis delectaris, & nefas putas pontificum decreta conuelli: quid de ceteris dicis, quos ipse damnauit? quid de Papa Anastasio, de quo nulli, ut ais, uerum uiderut; ut tantæ urbis sacerdos uel innocenti tibi iniuriā facere potuerit, uel absenti? Nec hoc dico; quod de episcoporum sententiis iudicē, aut eorum cupiam statuta rescindi; sed quod unusquisque suo periculo faciat, quod sibi uidetur; & ipse nouerit, quo modo de suo iudicio iudicandum sit. Nobis in monasterio hospitalitas cordi est; omnesq. ad nos uenientes læta humanitatis fronte suscipimus. ueremur enim, ne Maria cum Ioseph locum non inueniat in diuersorio, ne nobis Iesus dicat exclusus; Hospes eram, & non suscepistis me. Solos hæreticos non recipimus, quos uos solos recipitis. Propositum quippe nobis est pedes lauare uenientium, non merita discutere. Recordare frater confessionis eius, & pectoris, quod flagella secuerunt: memento carceris, tenebrarum, exilii, metallorum: & non indignaberis hospitio transeuntem esse susceptum. An ideo tibi rebelles uidemur, quia calicem aquæ frigidæ in nomine Christi sitientibus porrigimus? Vis scire, unde illum & nos plus amare, & tu odisse plus debeas? Hæreticorum factio, nuper fugata de Aegypto, & Alexandria, se Hierosolymam contulit; & huic uoluit copulari, ut, quorum unus esset dolor, una fieret & accusatio. quos ille repulit, spreuit, abiecit, dicens se non esse inimicum fidei, nec contra Ecclesiam bella suscipere: quod prius tentauit, doloris fuisse, non perfidiæ: nec alterius appetisse innocentiam, sed suam probare uoluisse. Impium putas, post sententias sacerdotum, imperiale rescriptum: quod quale sit, nouerit ille, qui meruit. Quid tibi uidetur de iis, qui damnati, palatia obsident; & facto cuneo, fidem Christi in uno homine persequuntur? Meæ autem communionis, & Papæ Theophili, nullum alium testem uocabo, nisi ipsum, quem a me læsum simulas: cuius epistolas ad me semper datas, etiam eo tempore non ignoras, quo mihi eas reddi prohibebas: &, quotidie missis tabellariis, inimicum eius amicum nostrum & familiarissimum iactitabas: & ea, quæ nunc impudenter scribis, mentiebaris: ut illius contra nos odia concitares; & iniuriæ dolor fidei fieret oppressio. Sed uir prudens, & apostolicæ sapientiæ, tempore ac rebus probauit & nostrum in se animum, & uestras contra nos insidias. Si discipuli mei, ut scribis, tibi Romæ insidias concitarunt, & inemendatas schedulas, te dormiente, furati sunt: quis Papam Theophilum aduersus perduelles in Aegypto suscitauit? quis regum scita? quis orbis in hac parte consensum? Et gloriaris te ab adolescentia Theophili fuisse auditorem, & discipulum: cum & ille, antequam episcopus fieret, pro humilitate sibi insita numquam docuerit; & tu, postquam hic episcopus factus est, Alexandriæ non fueris. Et audes dicere in sugillationem mei, Magistros meos nec accuso, nec muto. Quod si uerum est, suspectam mihi facis conuersationem tuā. nec enim damno, ut criminaris, institutores meos, sed metuo illud Esaiæ: Væ qui dicunt malum bonum, & bonum malum; qui ponunt tenebras lucem, & lucem tenebras; qui dicunt amarum dulce, & dulce amarum. Tu autem, dum inter mulsum magistrornm & uenena

Marginalia: Luc. 10. 15 (beside "re? siccine te docuit ille Samarites"); Luc. 2 (beside "manitatis fronte suscipimus"); Matth. 25 (beside "diuersorio, ne nobis Iesus dicat"); Mar. 9 (beside "hospitio transeuntem"); Esa. 5 (beside "nec enim dampno").

Gal. 1 nena pariter bibis, a magistro Apostolo recessisti; qui docet, etiam angelum, & se, si in fide errauerint, non sequendos. In Vigilantii nomine quid somnies, nescio. Vbi enim eum scripsi hæretica apud Alexandriam communione maculatum? Da librum, profer epistolam: nusquam omnino reperies: & eadem licentia, immo impudentia mentiendi, qua putas omnes tui sermonibus credituros, addis: Quando testimonium de scripturis in eum tam iniuriose posuisti, ut ego id repetere meo ore non audeam. Non audes repetere, qui tacendo amplius criminaris? Et quia non habes quod obiicias, simulas uerecundiam: ut lector te putet mihi parcere, qui mentiens nec tuæ animæ pepercisti. Quod est illud testimonium de scripturis, quod de tuo illo pudentissimo ore non exeat? aut quid in sanctis libris potest turpe memorari? Si erubescis loqui, scribe saltem; ut uos procacitatis proprius sermo conuincat. Vt cetera sileam, ex hoc uno capitulo comprobabo, ferream te frontem possidere fallaciæ. Vide, quantum timeam criminationem tuam. Si protuleris, quod minaris; mea erunt uniuersa, quæ tua sunt. Ego in Vigilantio tibi respondi. Eadem enim accusabat, quæ tu postea & amicus laudas, & inimicus accusas. Scio, a quo illius cõtra me rabies concitata sit: noui cuniculos tuos. Simplicitatem, quã omnes prædicant, non ignoro. Per illius stultitiam tua in me malitia debacchata est: quam ego si epistola mea repuli, ne solus habere uidearis baculum litterarum; non debes turpitudinem simulare uerborum, quam nusquam omnino legisti; sed intelligere, & confiteri, per illius uecordiam tuis calumniis fuisse responsum. In epistola sancti Papæ Anastasii lubricus extitisti, & turbatus: in quo figas gradum, non reperis. Modo enim dicis a me esse compositam; nunc ab eo ad te debuisse transmitti, cui missa est. Rursum iniustitiam scribentis arguis: etiam si scripta sit ab illo, siue non scripta, ad te nihil pertinere testaris; qui præcessoris eius habeas testimonium; & rogantem Romam, ut eam illustrares præsentia tua, opiduli tui amore contempseris. Si a me fictam epistolam suspicaris, cur eam in Romanæ ecclesiæ chartario non requiris? ut, cũ deprehenderis ab episcopo non datam, manifestissime criminis reum teneas; & nequaquam aranearum mihi opponas casficulos, sed fortissimo me & solidissimo constringas reti. Si autem Romani episcopi est; stulte facis ab eo exemplar epistolæ petere, cui missa non est, & non ab illo, qui miserit; de oriente expectare testimonium, cuius auctorem & testem habeas in uicino. Vade potius Romam, & præsens apud eum expostula, cur tibi & absenti, & innocenti fecerit contumeliam: primum, ut non reciperet expositionem fidei tuæ, quam omnis, ut scribis, Italia comprobanit; & baculo tuarum uti noluerit litterarum contra canes tuos: deinde, ut epistolas contra te ad orientem mitteret, & cauterium tibi hæreseos, dum nescis, inureret: diceretq. libros Origenis περὶ ἀρχῶν a te esse translatos: & simplici Romanæ Ecclesiæ plebi traditos, ut fidei ueritatem, quam ab Apostolo didicerant, per te perderent; &, quo tibi maiorem faceret inuidiam, ausus sit criminari hos ipsos, præfationis tuæ testimonio roboratos. Non est leue, quod tibi impingit tantæ urbis Pontifex, uel ab alio obiectum temere suscepit. Vociferare, & clamita per compita, per plateas, non est, non est meus liber; &, si meus est, schedulas inemendatas Eusebius furto abstulit. aliter ego edidi, immo nec edidi: nulli eas dedi, aut certe paucis; & tam sceleratus inimicus, tam negligentes amici fuerunt, ut omnium codices ab eo pariter falsarentur. Hæc, frater carissime, facere debueras, & non, illi tergum obuertens, in me transmarinas maledictorum tuorum sagittas dirigere. Quid enim uulneribus tuis prodest, si ego fuero uulneratus? an solatium percussi est, amicum secum uidere morientem? Syritii, iam in Domino dormientis, profers epistolam, & uiuentis Anastasii dicta contemnis. quid enim tibi, ut ais, officere potest, quod, te ignorante, aut scripsit, aut forte non scripsit? et, si scripsit, sufficit tibi totius orbis testimonium: quod nulli uerum uidetur, ut tantæ urbis sacerdos uel innocenti iniuriam facere potuerit, uel absenti. Innocentem te uocas, ad cuius interpretationem Roma contremuit; absentem, qui accusatus respondere non audes. et tantum Romanæ urbis iudicium fugis, ut magis obsidionem barbaricam, quam pacatæ urbis uelis sententiam sustinere. Esto, præteriti anni ego epistolam finxerim: recentia ad orientem scripta quis misit? In quibus Papa Anastasius tantis te ornat floribus, ut, cum ea legeris, magis te uelle defendere incipias, quam nos accusare. Simulq. considera illam inimitabilem prudentiam tuam, & sales Atticos, & sancti eloquii uenustatem. Ab aliis appeteris, aliorum criminatione confoderis: & cõtra me furibundus iactaris, & loqueris: Numquid & ego non possum enarrare, tu quo modo de urbe discesseris? quid de te in præsenti iudicatum sit? quid postea scriptum? quid iuraueris? ubi nauim conscenderis? quam sancte periurium uitaueris? Poteram pandere; sed plura seruare statui, quam referre. Hæc sunt tuorũ ornamenta uerborum.

uerborum. Et post ista si quid in te asperum dixero, statim mihi proscriptionem & gladios comminaris. Et interim homo eloquentissimus arte ludis rethorica, & simulas te prterire quæ dicis; ut, qui obiecta probare non poteras, quasi prætermissa facias criminosa. Hæc est tota tua simplicitas: sic amico parcis, & reseruas te ad tribunalia iudicum; ut acerbum criminum mihi, dum parcis, obicceris. Vis nosse profectionis meæ de urbe ordinem? narrabo breuiter. Mense Augusto, flantibus etesiis, cum sancto Vincentio presbytero, & adolescente fratre, & aliis monachis, qui nunc Hierosolymæ commorantur, nauim in Romano portu securus ascendi, maxima me sanctorum frequentia prosequente. ueni Rhegium: in Scyllæo littore paululum steti: ubi ueteres didici fabulas, & præcipitem fallacis Vlyxis cursum, & Sirenarum cantica, & insatiabilem charybdis uoraginem. cumq. mihi accolæ illius loci multa narrarent, darentq. consilium, ut non ad Protei columnas, sed ad Ionæ portum nauigarem; illum enim fugientium & turbatorum, hunc securi hominis esse cursum: malui per Malæas, & Cycladas Cyprum pergere. ubi susceptus a uenerabili episcopo Epiphanio, cuius tu testimonio gloriaris, ueni Antiochiam, ubi fruitus sum communione pontificis confessorisq. Paulini: & deductus ab eo media hieme, & frigore grauissimo, intraui Hierosolymam. Vidi multa miracula; &, quæ prius ad me fama pertulerat, oculorum iudicio comprobaui. Inde contendi Aegyptum, lustraui monasteria Nitriæ, & inter sanctorum choros aspides latere perspexi. Protinus concito gradu Bethlehem meam reuersus sum, ubi adoraui præsepe & incunabula saluatoris. Vidi quoque famosissimum lacum: nec me inerti tradidi otio, sed multa didici, quæ ante nesciebam. Quid autem de me Romæ iudicatum sit, & quid postea scriptum, nolo taceas, præsertim cum habeas testimonia scripturarum; & ego non uerbis tuis, quæ simulare potes, & impunito iactare mendacio, sed scriptis ecclesiasticis arguendus sim. Vide quantum te timeam. si uel paruã schedulam contra me Romani episcopi, aut alterius ecclesiæ protuleris, omnia, quæ in te scripta sunt, mea crimina cõfitebor. Numquid & ego non possem profectionem tuam discutere? cuius ætatis fueris? unde, quo tempore nauigaris? ubi uixeris? quibus interfueris? Sed absit, ut, quod in te reprehendo, faciam; & in ecclesiastica disputatione, anilium iurgiorum deliramenta compingam. Hoc solum prudentiæ tuæ dixisse sufficiat, ut caueas in alterum dicere, quidquid in te statim retorqueri potest. In sancti Epiphanii nomine mira tua tergiuersatio: ut, post osculum, post orationem, neges eum contra te potuisse scribere: quo modo si contendas non potuisse eum mori, qui paulo ante uixerat; aut certior sit tua reprehensio, quam post pacem excommunicatio. Ex nobis, inquit, exierunt, sed non fuerunt ex nobis. si enim fuissent ex nobis, mãsissent utique nobiscum. Hæreticum, post unam & alteram commonitionem, uitandum Apostolus præcipit: qui utique, antequam uitetur atque damnetur, ecclesiastici gregis portio fuit. Simulq. risum tenere non possum, quod, a quodam prudente commonitus, in laudes Epiphanii personas: Hic est ille delirus senex: hic est anthropomorphites: hic qui sex millia Origenis libros te præsente cantauit; qui omniũ gentium linguis prædicationem sibi contra Origenem iniunctam putat; qui ideo eum legi prohibet, ne alii eius furta cognoscant. Lege scripta tua, & epistolam eius, immo epistolas: e quibus unum proferam tuæ fidei testimonium, ut non immerito nunc a te laudatus esse uideatur. Te autem, frater, liberet Deus, & sanctum populũ Christi, qui tibi creditus est, & omnes fratres, qui tecum sunt, & maxime Ruffinum presbyterum ab hæresi Origenis, & aliis hæresibus, & perditione earum. Si enim propter unum uerbum, aut duo, quæ contraria fidei sunt, multæ hæreses abiectæ sunt ab Ecclesia: quanto magis hic inter hæreticos habebitur, qui tantas peruersitates, & tam mala dogmata contra fidem adinuenit, Dei Ecclesiæ hostis extitit? Hæc est uiri sancti de te testificatio: sic ab eo ornatus, sic laudatus incedis. Ista est epistola, quam de cubiculo fratris Eusebii nummis aureis produxisti; ut calumnieris interpretem, et me apertissimi teneres criminis reum, quare pro honorabili carissimum transtulissem. Sed quid ad te, qui prudenti consilio cuncta moderaris, & sic medius incedis, ut, si inueneris qui tibi credant, nec Anastasius contra te, nec Epiphanius scripserint; nisi ipsæ epistolæ reclamauerint, & fregerint tuæ frontis audaciam; statim iudicium utriusque contemnas; & non ad te pertineat, siue scripserint, siue non scripserint; quia de innocente & absente scribere non potuerunt. Nec in sanctũ uirum hæc mala conferenda sunt; ut ostendatur ore quidem & osculo pacem dedisse, mala autem & dolum in suo corde seruasse. Sic enim argumentaris, & hæc sunt uerba defensionis tuæ. Ipsius esse aduersum te epistolam, & orbis agnoscit, & authenticam in manus tuas uenisse conuincimus; & miror, quo pudore, immo qua impudẽtia neges, quod uerũ esse non ambigis. Ergo pollutus erit Epiphanius, qui

1.Ioan.2
Tit.3

qui tibi pacem dedit, & in suo corde dolum seruauit. Cur non illud uerius sit, quod te pri
mum monuerit? quod noluerit emendare, & ad rectum iter reducere, ut Iudæ osculum non
refutaret, ut prodiiorem frangeret patientia; &, postquam se intellexit casso sudare labore,
Hier.13 nec pardum mutare uarietates, nec Aethiopem pellem suam, quod mente conceperat, lit-
teris indicasse? Tale quid & contra Papam Anastasium disputas; ut, quia Siritii episcopi ha
bes epistolam, iste contra te scribere non potuerit. Vereor, ne tibi factam iniuriam suspice
ris. Nescio, quo modo homo acutus & prudens ad has ineptias deuoluaris; ut, dum stul-
tos lectores putas, te stultum esse demonstres. Post egregiam argumentationem ponis in
clausula: Absit hoc a uiris sanctis. de uestra schola solent ista procedere. uos nobis pacem
proficiscentibus dedistis, & a tergo iacula uenenis armata iecistis: & in hac eadem pruden-
tia, immo declamatione disertus esse uoluisti. Pacem dedimus, non hæresim suscepimus.
iunximus dexteras: abeuntes prosecuti sumus, ut uos essetis catholici, non ut nos essemus
hæretici. Volo tamen scire, quæ sunt ista iacula uenenata, quæ post tergum uestrum nos ie-
cisse conquereris. Vincentius, Paulinianus, Eusebius, Ruffinus presbyteri; quorum Vin-
centius multo tempore ante uos Romam uenit; Paulinianus & Eusebius post annum ue-
stræ nauigationis profecti sunt; Ruffinus in causa Claudii post biennium missus; omnes uel
pro re familiari, uel pro periculo capitis alieni. Numquid nosse potuimus, quod, ingredien
te te Romam, uir nobilis somniaret nauim plenam mercium inflatis intrare uelis? quod
omnes aduersum fatuum quæstiones non fatua solueret interpretatio? quod librum Eusebii
pro Pamphili uerteres, quod tuum quasi operculum uenenatæ patellæ imponeres? quod fa-
mosissimum opus περὶ ἀρχῶν eloquii tui maiestate transferres? Nouum calumniæ genus:
ante accusatores misimus, quam tu accusanda committeres. Non fuit, non fuit, inquam,
nostri consilii, sed Dei prouidentiæ; ut missi ad aliud, contra nascentem hæresim dimica-
Gen.41 rent, & in morem Ioseph famem futuram fidei ardore subleuarent. Quo non erumpat se-
mel effrenata audacia? Alienum crimen sibi obiecit, ut nos finxisse uideamur. Quod abs-
que nomine dictum est, in se dictum refert: & purgans externa peccata, tantum de sua se-
curus est innocentia. iurat enim se epistolam non scripsisse ad Afros sub nomine meo, in
qua confitear inductum me a Iudæis mendacia transtulisse: & mittit libros eadem omnia cō
tinentes, quæ nescisse se iurat. Et miror, quo modo prudentia eius cum alterius nequitia
conuenerit; ut, quod alius in Africa mentitus est, hic concorditer uerum diceret; styliq.
eius elegantiam nescio quis imperitus posset imitari. Tibi soli licet hæreticorum uenena
Hier.51 transferre, & de calice Babylonis cunctis gentibus propinare. Tu Latinas scripturas de Græ
co emendabis, & aliud ecclesiis trades legendum, quam quod semel ab apostolis suscepe-
runt: mihi non licebit, post Septuaginta editionem, quam diligentissime emendatam ante
annos plurimos meæ linguæ hominibus dedi, ad confutandos Iudæos etiam ipsa exemplaria
uertere, quæ ipsi uerissima confitentur; ut, si quando aduersum eos Christianis disputatio
est, non habeant subterfugiendi diuerticula, sed suomet potissimum mucrone feriantur?
Plenius super hoc & in multis aliis locis, & in fine secundi libri, ubi accusationi tuæ respon
di, scripsisse me memini: & popularitatem tuam, qua mihi inuidiam apud simplices & im-
peritos niteris concitare, perspicua ratione compescui, illucq. lectorem transmittendum
puto. Hoc intactum præteriri non patiar; ne doleas falsatorem schedularum tuarum con-
fessoris apud me gloriam possidere; cum tu, eiusdem criminis reus, post Alexandrinum
exilium & tenebrosos carceres a cunctis Origenis sectatoribus martyr & apostolus nomine-
ris. Super excusatione imperitiæ tuæ, iam tibi respondi. sed quia eadem repetis, &, quasi
superioris tuæ defensionis oblitus, rursum admones: ut sciamus te, per triginta annos
Græcis uoluminibus deuoratis, Latina nescire: paulisper attende, me non pauca in te uer-
ba reprehendere, (alioquin omnis tibi scriptura delenda est) sed uoluisse ostendere disci-
pulis tuis, quos magno studio nihil scire docuisti, ut intelligerent cuius uerecundiæ sit, do
cere quod nescias, scribere quod ignores; & eandem magistri sapientiam etiam in sensibus
quærerent. Quodq. addis, peccata putere, nō uerba, mendacium, calumniam, detractio
Sap.1 nem, falsum testimonium, & uniuersa conuicia, & os quod mentitur occidit animam:
monesq. ne ille foetor nares meas penetret: crederem dicenti, nisi facta contraria deprehen-
derem: quasi si fullo & coriarius moneant pigmentarium, ut, naribus obturatis, tabernas
suas prætereat. Faciam ergo, quod præcipis: claudam nares meas; ne ueritatis & benedi-
ctionum tuarum suauissimo odore crucientur. In laude & detractione mea, quia uarius ex-
titisti, miro acumine argumentatus es: sic tibi licere de me & bene & male dicere, quo
modo & mihi licuerit Origenem & Didymum reprehendere, quos ante laudauerim. Audi
ergo,

ergo, uir sapientissime, & Romanæ dialecticæ caput, non esse uitii hominem unum laudare in aliis, & in aliis accusare, sed eandem rem et probare, & improbare. Ponam exemplum, ut, quod nõ intelligis, prudens mecum lector intelligat. In Tertulliano laudamus ingenium, sed damnamus hæresim. in Origene miramur scientiam scripturarum, & tamen dogmatum non recipimus falsitatem. in Didymo uero & memoriam prædicamus, & super Trinitate fidei puritatem: sed in ceteris, quæ Origeni male credidit, nos ab eo retrahimus. magistrorum enim non uitia imitanda sunt, sed uirtutes. Grammaticum quidam Afrum habuit Romæ, uirum eruditissimum: & in eo se æmulum præceptoris putabat, si stridorem linguæ eius, & uitia tantum oris exprimeret. In præfatiuncula περὶ ἀρχῶν fratrem me nominas, & collegam dicis eloquentissimum, fidei meæ prædicas ueritatem. his tribus detrahere non poteris; cetera carpe ut libet; ne uidearis tuo de me testimonio repugnare. Cum fratrẽ & collegam dicis; amicitia tua dignum fateris. cum eloquentem prædicas; imperitiæ ultra non arguis. cum catholicum in omnibus profiteris; hæreseos non poteris mihi crimen impingere. extra hæc tria si quid in me reprehenderis, non tibi uideberis esse contrarius. Ex qua supputatione illa summa nascitur; & te errare, ea in me reprehendentem, quæ prius laudaueras; & me non esse in uitio, si in eisdem hominibus & laudanda prædicem, & uituperanda reprehendam. Transis ad animarum statum, & prolixius fumos meos increpas: atque, ut tibi liceat ignorare, quod consulto te scire dissimulas; quæris a me primum de cælestibus, quo modo angeli, quo modo archangeli sint; quæ eis, uel qualis habitatio; quæue inter ipsos differentia; aut, si nulla omnino, quæ solis sit ratio, unde augmenta lunæ, unde defectus, quis uel qualis sit siderum cursus. Miror, quo modo oblitus sis illos uersiculos ponere: Vnde tremor terris, qua ui maria alta tumescant, Obicibus ruptis, rursusq. in se ipsa residant: Defectus solis uarios, lunæq. labores: Vnde hominum genus, & pecudum: unde imber, & ignes: Arcturum, pluuiasq. hyadas, geminosq. triones: Quid tantum oceano properent se tingere soles Hiberni, uel quæ tardis mora noctibus obstet. Deinde cælestia deserens, & ad terrena descendens, in minoribus philosopharis. Interrogas enim me: Dic nobis, quæ fontium ratio? quæ uentorum? quid grando? quid pluuiæ? quid mare salsum? quid flumina dulcia? quid nubes, aut imbres, fulgura, aut tonitrua, aut fulmina? Vt, postquam me hæc nescire respondero, tuto tibi liceat de animabus ignorare; & unius rei scientiam tantarum rerum ignoratione compenses. Tu, qui per singulas paginas fumos meos uentilas, non intelligis uidere nos caligines tuas, & turbines? Nam, ut tibi sciolus esse uidearis, & apud Calpurnianos discipulos doctrinæ gloriam teneas; totam mihi physicam opponis: ut frustra Socrates ad ethicam transiens dixerit: quæ supra nos, nihil ad nos. Ergo, nisi tibi rationem reddidero, quare formica, paruum animal, & punctum, ut ita dicam, corporis, sex pedes habeat; cum elephantus, tanta moles, quattuor pedibus incedat; cur serpentes & colubri uentre labantur, & pectore; cur uermiculus, quẽ uulgus millepedam uocat, tanto pedum agmine scateat; de animarum statu scire non potero? Quæris a me, quid ipse de animabus sentiam; ut, cum professus fuero, statim inuadas: et, si dixero illud ecclesiasticum; Quotidie Deus operatur animas, & in corpora eas mittit nascentium; illico magistri tendiculas proferas: Et ubi est iustitia Dei, ut de adulterio incestuq. nascentibus animas largiatur? ergo cooperator est malorum hominum; &, adulteris seminantibus corpora, ipse fabricatur animas? Quasi uitium seminis in tritico sit, quod furto dicitur esse sublatum, & non in eo, qui frumenta furatus est; iccircoq. terra non debeat gremio suo semina confouere, quia sator immunda ea proiecerit manu. Hinc est & illa tua arcana interrogatio: quare moriãtur infantes; cum propter peccata corpora acceperint. Extat liber Didymi ad te: quo sciscitanti tibi respondit: non eos multa peccasse, & ideo corporum carceres tantum eis tetigisse sufficere. Magister meus & tuus eo tempore, quo tu ab eo ista quærebas, tres explanationum in Osee prophetam libros ad me, me rogante, dictauit. ex quo apparet, quid me, quid te docuerit. Vrges ut respondeam de natura rerum. Si esset locus; possem tibi uel Lucretii opiniones iuxta Epicurum, uel Aristotelis iuxta Peripateticos, uel Platonis atque Zenonis secundum Academicos & Stoicos dicere: et, ut ad Ecclesiam transeam, ubi norma est ueritatis; multa & Genesis, & prophetarum libri, ac Ecclesiastes nobis de huiuscemodi quæstionibus suggerunt. aut, si hæc ignoramus, quo modo de animarum statu; debueras in Apologia tua omnium rerum ignorantiam confiteri, & a calumniatoribus quærere, cur a te unum impudenter expeterent, cum ipsi tanta nescirent? O triremem locupletissimam, quæ orientalibus & Aegyptiis mercibus, Romanæ urbis ditare uenerat paupertatem. Tu maximus ille es, Vnus qui nobis scribẽdo restituis rem. Ergo,

nisi de oriête uenisses eruditissimus uir; hæreret adhuc inter mathematicos;& homines Chri
stiani, quid contra fatum dissererent, ignorarent. Merito a me quæris de astrologia, & cæli
ac siderum cursu; qui tautarum mercium plenam nauem detulisti. Fateor paupertatem: non
sum ita, ut tu, in oriente ditatus. Te multo tempore Pharus docuit, quod Roma nesciuit;
instruxit Aegyptus, quod Italia hucusque non habuit. Scribis apud ecclesiasticos tractato-
res, tres de animabus esse sententias, unam, quam seqnitur Origenes; alteram, quam Ter-
tullianus,& Lactantius; licet de Lactantio apertissime mentiaris; tertiã, quam nos, simplices
& fatui homines, qui non intelligimus, quod, si ita sit, iniustus a nobis arguatur Deus. Et
post bæc iuras te nescire quid sit uerum. Dic, oro te: putas ne extra hæc tria esse aliqnid,
in quo ueritas sit, et in tribus istis mendacium? an de tribus unum esse, quod uernm sit?
Si est aliquid: cur disputantium libertatem angusto fine concludis, &, cum mendacia pro-
tuleris, de ueritate taces? sin autem e tribus unum uerum est, & reliqua dno falsa sunt: cur
simili ignorantia ignoras falsa cum ueris? An iccirco uernm dissimulas, ut tibi tutnm sit,
cum uolueris, falsa defendere? Hi sunt fumi, hæ caligines, quibns ex oculis hominum co-
naris lumen auferre. Aristippus nostri temporis, qui plenam cunctarum mercium nauem
Romano inuehis portui, &, sella publice posita, Hermagoram nobis & Gorgiam exhibes
Leontinum; dum nauigare festinas, unius quæstiunculæ mercimoniũ in oriente oblitus es.
Et iterum clamitas; & Aquileiæ, atque Alexandriæ te didicisse iactas; qnod sit Deus & ani-
marum & corporum creator. De hoc scilicet quæstio uentilatur; ntrnm Deus, an diabolus
animas fecerit; & non utrum animæ ante corpora fuerint, quod uult Origenes, & egerint
aliquid, propter quod sint crassis corporibus alligatæ; au in morem glirinm torpentes con-
sopitæq. dormierint. Hæc taces, quæ omnes flagitant: & ad illa respondes, quæ nullus in-
quirit. Fumos quoque meos frequenter irrides, eo quod simulem me scire quod nesciam;
& enumeratione doctorum, rude illudam uulgus. Tu uidelicet flãmeus, immo fulmineus:
qui in loquendo fulminas, & flammas ore conceptas tenere non potes, atque, ut ille Bar-
thochabas, auctor seditionis Iudaicæ, stipulam in ore succensam anhelitu uentilabat, ut
flammas euomere putaretur, ita & tu nobis, alter Salmoneus, omnia, per quæ incedis,
Psal.103 illustras;& nos fumosos arguis, de quibns forte dicatur: Qui tangis montes, & fumigant:
Esa.40 nec intelligis, qnid fumus in propheta significet locustarum; & quod pulchritudo oculo-
rum tuorum, amaritudinem fumi nostri ferre non potest. De crimine autem periurii, quia
me temlttis ad codicem tuum; & ex magna parte in alsis libris tibi Calpurnioq. respoudi;
nunc breuiter dixisse sufficiat, te exigere a dormiente, quod nnmquam uigilans præstitisti.
Magni criminis reus sum, si puellis & uirginibus Christi, dixi, sæculares libros non legen-
dos, & me in somuis commonitum promisisse ne legerem. Tua nauis, Romanæ urbi reue-
latione promissa, aliud pollicetur, & aliud efficit. Matbematicorum uenerat soluere quæ-
stiones, & soluit fidem Christianorum. quæ per Ionium, & Aegæum, Adriaticum, atque
Tyrrhenum mare plenis cucurrerat uelis, in Romano portu naufraginm fecit. Nonne te pu
det, istiusmodi deliramenta conquirere, & mihi similia obiiciendi imponere necessitatem?
Esto, alius de te somnium uiderat gloriosum: uerecundiæ tuæ fuerat, & prudentiæ dissimu
lare, quod audieras,& non, quasi magno testimonio, alterius somnio gloriarI. Vide, quid
inter tuum & meum intersit somnium. Ego me humiliter reprebensum refero: tu iactanter
laudatum te esse congeminas. Nec dicere potes: nihil mea refert, quid alius uiderit: cum
in luculentissimis libris tuis hac te ad interpretandum dicas ratione commotum, ne uir illu
stris de te somnium perderet. Hic est omnis conatus tuus: si me periurum docueris, tn hæ-
reticus non eris. Venio ad grauissimum crimen, in quo, post reconciliatas amicitias, me
infidelitatis accusas. Fateor inter cuncta maledicta, quæ uel obiicis, uel minaris, nihil a
me ita repellendum est, quam fraus, dolus, infidelitas. Peccate enim, hominis est: insi-
dias tendere, diaboli. Ergo ideo in Anastasi immolato agno dexteras iunximus, ut tuas
Romæ schedulas furaremur? ut immissi canes inemendatas chartulas, re dormiente, corro-
derent? et hoc credibile est, ante nos accusatores parasse, quam tu crimen admitteres? Sci
licet noueramus, qnid in animo uolueres, quid alius de te somniaturus esset? ut impleretur
in te Græcum prouerbium: Vt sus doceret Mineruam. Si Eusebium ego ad latrandum mise
ram; quis Aterbii contra te & ceterorum rabiem concitauit? nonne ille, qni & me hæreti-
cum ex tuis amicitiis iudicabat? cui cum satisfecissem, damnatione dogmatum Origenis;
tu, clausus domi, numquã eum uidere ausus es: ne aut damnares, quod nolebas; aut, aper-
te resistens, hæreseos inuidiam sustineres. An iccirco testis contra te esse non poterit, quia
accusator tui est? Anteqnam sanctus Epiphanius uenisset Hierosolymam; & ore quidem &
osculo

osculo tibi pacē daret, mala autem & dolos in suo corde seruaret; antequam nos ei in suggillationem tui epistolas dictaremus, ut hæreticum scriberet, quem osculis orthodoxum comprobauit; Aterbius contra te latrabat Hierosolymis; &, nisi cito abisset, sensisset baculum non litterarum, sed dexteræ tuæ, quo tu canes abigere consueuisti. Cur, inquit, falsatas meas schedulas suscepisti? Quare, post interpretationem meam, ausus es in libris περὶ ἀρχῶν stylum figere? aut, si erraueram ut homo, debuisti me priuatis litteris conuenire; & sic mihi blandiri, quo modo & ego tibi nunc in epistolis meis blandior. Hæc tota mea culpa est, quare, subdolis laudibus accusatus, purgare me uolui; & hoc sine inuidia nominis tui; ut, quod tu solus accusaueras, ad multos referrem, non tibi hæresim obiiciens, sed a me tepellens. Numquid sciui quod irascereris, si contra hæreticos scriberē? Dixeras te de Origenis libris hæretica sustulisse: fautorem te hæreticorum, iam non esse credebam; & ideo non in te, sed in hæreticos inuectus sum: in quo si uehementior fui, Ignosce mihi: putaui, quod & tibi placerem. Furto & insidiis ministrorum meorum dicis schedulas tuas in publicum prolatas fuisse, quæ latebant in cubiculo tuo, uel apud eum solum erant, qui rem sibi geri iniunxerat. Et quo modo supra confiteris, quod aut nullus eas habuerit, aut admodum pauci? Si in cubiculo tuo latebant; qua ratione apud eum erant, qui sibi rem geri iniunxerat? sin autem unus, cui scriptæ fuerant, occultandas susceperat; ergo non latebant tantum in cubiculo tuo; nec habuerunt eas pauci, quos habuisse testatus es. Furto sublatas arguis: & rursum emptas grandi pecunia, & infinitis mercibus criminaris. In una re, & in parua epistola quanta uarietas & dissonantia mentiendi. Tibi licet accusare, mihi defendere non licebit? Quando criminaris, amicum non cogitas: quando respondeo, tunc tibi ius amicitiæ in mentem uenit. Dic, oro te, celandas schedulas scripseras, an prodendas? si ut celares, cur scripsisti? si ut proderes, cur celabas? sed in eo reprehendendus sum, quare accusatores tuos, amicos meos, non coercuerim. Vis tibi proferam litteras eorum, in quibus me hypocriseos arguunt, quod te sciens hæreticum tacuerim? quod, dum pacem incautus præbeo, intestina Ecclesiæ bella suscepi? Tu discipulos uocas, qui me tuum condiscipulum suspicantur: et quia parcior fui in refellendis laudibus tuis, putant me tuum esse symmysten. Hoc mihi præstitit prologus tuus, ut plus me amicus læderes, quam inimicus. Semel sibi persuaserant, recte, an perperam, ipsi uiderint, te esse hæreticum. Si defendere noluero; hoc solum proficiam, ut me tecum pariter accusent. Denique mihi obiiciunt laudationem tuam; & te non putant insidiose scripsisse, sed uere; &, quod tu in me semper ante laudabas, uehementer insimulant. Quid me uis facere? ut discipulos accusatores pro te habeam; ut contorta in amicum iacula meo suscipiam pectore? De libris autem περὶ ἀρχῶν, debes mihi & gratias agere. tu enim, ut dicis, noxia quæque detruncans, meliora posuisti: ego ita, ut habebantur in Græco, expressi. ex quo & tua apparet fides, & eius, quem interpretatus es, hæresis. Scribebatur mihi de urbe a uiris in Christo præcipuis: responde criminanti; ne, si tacueris, consensisse uidearis. consona omnes uoce poscebant, ut Origenis uersutias proderem, & uenena hæreticorum Romanis auribus cauenda monstrarem. quid hoc ad iniuriam tuam pertinet? num solus interpretatus es istos libros, & alios huius operis non habes participes? Numquid & tu de Septuaginta interpretibus es; ut, post editionem tuam aliis transferre non liceat? Ecce & ego multos, ut dicis, libellos de Græco in Latinum transtuli: habes potestatem & tu rursum eos uertendi, ut uolueris: & bona enim & mala suo imputantur auctori. quod & in te fieret, nisi dixisses te amputasse hæretica, & optima transtulisse. hic est enim nodus tuus, qui solui non potest. At, si errasti ut homo, priorem damna sententiam. Sed quid facies de Apologetico tuo, quem pro Origenis scripsisti operibus? quid de uolumine Eusebii: in quo cum multa mutaueris; &, sub nomine martyris, hæretici hominis scripta transtuleris; tamen plura posuisti, quæ ecclesiasticæ fidei non conueniunt. Tu etiam Latinos libros in Græcum uertis, nobis dare nostris externa prohibebis? Si in alio opere respondissem, in quo me non læseras; uideri poteram in iniuriam tuam transferre quod uerteras; ut te uel imperitum, uel subdolum demonstrarem: nunc uero, nouum querimoniæ genus, doles tibi in eo esse responsum, in quo a te accusatus sum. Dicebatur ad interpretationem tuam Roma subuersa: postulabant omnes a me huius rei remedium: non quo ego alicuius momenti essem: sed qui petebant, me esse aliquid arbitrabantur. Tu amicus eras, qui illa transtuleras: quid me uis facere? obedire Deo magis oportet, an hominibus? Domini custodire substantiam, an furtum celare conserui? Aliter te non placabo, nisi & ego tecum accusanda commisero? Si nullam fecisses mei nominis mentionē; si me nō ornasses egregiis laudibus; poteram aliquod habere Act.5

Qq suffugium,

suffugium, & diuersa obtendere, ne rursus interpretata transferrem. Tu me, amice, tu compulisti, ut aliquot dies in hoc opere perderem, ut proferrem in medium quod Charybdis debuit deuorare: & tamen læsus amicitiæ in te iura seruaui; &, quantum in me fuit, sic me defendi, ut te non accusarem. Tu nimium suspiciosus, & querulus, qui dicta in hæreticos ad tuam refers contumeliam. Quod si aliter amicus tuus esse non possum, nisi & hæreticorum amicus fuero; leuius tuas inimicitias, quã illorum amicitias, sustinebo. Nouum quoque me putas finxisse mendacium, ut epistolam ad te meo nomine componerẽ, quasi olim scriptam, quo bonus esse uidear, & modestus, quam tu numquã omnino susceperis. Hæc res perfacile probari potest. Multi Romæ eius exemplaria habent, ante hoc circiter triennium, qui tibi eam mittere noluerunt, scientes quæ de meo nomine iactitares, & quam indigna proposito Christiano ac nefanda cõfingeres. Ego scripsi nesciens quasi ad amicum: illi non reddiderunt ei, quem inimicum nouerant; parcentes & meo errori, & tuæ conscientiæ. Et simul argumentaris, quod, si talem tibi epistolam scripseram, nõ debueram contra te in alio libello multa mala scribere. Hic est totus error tuus, & hæc iusta querimonia; quod, quæ nos in hæreticos dicimus, tu in te dicta confingis; & nisi illis pepercerimus, te putas esse uiolatum. An ideo panem tibi non damus, quia hæreticorum cerebro lapidem illidimus? Et ut nostram epistolam non probes, Papæ quoque Anastasii simili dicis fraude subnixam, de qua tibi ante respondi; quã si suspicaris ipsius non esse, habes ubi apud eum nos arguas falsitatis. sin autem eius est, ut huius quoque anni cõtra te epistolæ probant: frustra & falso falsam arguere niteris; cum ex illius uera epistola nostram ueram esse doceamus. In excusando mendacio tuo quam elegans esse uoluisti: &, ne sex millia Origenis libros proferas, Pythagoræ a me exigis monumenta. Vbi est illa fiducia, qua inflatis buccis creberrime personabas, te, quæ in aliis libris Origenis legeras, emendasse in libris περὶ ἀρχῶν, & nõ aliena, sed sua reddidisse suis? De tanta librorum silua unum fruticem ac surculum proferre non potes. Hi sunt ueri fumi, hæ nebulæ: quas dum in me criminaris, in te extinctas dissipatasq. per me cognoscis: nec fractam ceruicem deiicis, sed maiori impudentia, quam imperitia, dicis me negare, quæ in promptu sunt; ut, cum montes aureos pollicitus fueris, ne scorteum quidem nummum de thesauris tuis proferas. Iusta contra me odia recognosco, & uera in nos debaccharis insania. nisi enim ego, quod non est, audacter exigerem; tu uidebaris habere, quod non habes. Pythagoræ a me libros flagitas. Quis enim tibi dixit illius extare uolumina? nonne in epistola mea, quam criminaris, hæc uerba sunt? Sed fac me errasse in adolescentia, & philosophorum, idest, gentilium studiis eruditum, in principio fidei ignorasse dogmata Christiana; & hoc putasse in apostolis, quod in Pythagora, & Platone, & Empedocle legeram. De dogmatibus eorum, non de libris, locutus sum, quæ potui in Cicerone, Bruto, ac Seneca discere. Lege pro Vatinio oratiunculam, & alias, ubi sodalitiorum mentio fit. reuolue dialogos Tullii. respice omnem oram Italiæ, quæ quondam magna Græcia dicebatur: & Pythagoricorum dogmatum incisa publicis litteris æra cognosces. cuius enim sunt illa, χρυσᾶ παραγγέλματα? nonne Pythagoræ? in quibus omnia eius breuiter dogmata continentur, & in quæ latissimo opere philosophus commentatus est Iamblichus, imitatus ex parte Moderatum, uirum eloquentissimum, & Archippum, ac Lysidem, Pythagoræ auditores. quorum Archippus ac Lysides in Græcia, idest, Thebis scholas habuere; qui memoriter tenentes præcepta doctoris, ingenio pro libris utebantur: a quibus illud est: φυλακτέον πανταπάσι καὶ ἐκκοπτέον, ἀσθένειαν μὲν τοῦ σώματος, ἀπαιδευσίαν δὲ τῆς ψυχῆς, ἀκολασίαν δὲ τῆς γαστρὸς, στάσιν δὲ τῆς πόλεως, τὴν δὲ διαφωνίαν ἀπὸ τῆς οἰκίας, καὶ κοινῇ ἀπὸ πάντων τὸ ἀκρατές. quod in Latinum ita possumus uertere: Fugãda sunt omnibus modis, & abscindenda, languor a corpore, imperitia ab animo, luxuria a uentre, a ciuitate seditio, a domo discordia, & in commune a cunctis rebus intemperantia. Pythagorica & illa præcepta sunt: Amicorum omnia esse communia: et, Amicum se ipsum esse alterum: Duorumq. temporum quammaxime habendam curam, mane, & uesperi, idest, eorum, quæ acturi sumus, & eorum, quæ gesserimus: Post Deum ueritatem colendam, quæ sola homines Deo proximos faciat. Illaq. ænigmata, quæ diligentissime Aristoteles in suis libris prosequitur: Stateram ne transilias, idest, ne prætergrediare iustitiam: Ignem gladio ne fodias: Iratum uidelicet & tumidum animum uerbis maledicis ne lacessas: Coronam minime carpendam, idest, leges urbium conseruandas: Cor non comedendum, idest, mærorem de animo proiiciendum: Cum profectus fueris, inquit, ne redeas: idest, post mortem uitam istam ne desideres: Per uiam publicam ne ambules, idest, ne multorum sequaris errorem. Hirundinem in domum non suscipiendam, idest, garrulos & uerbosos homines sub eodem tecto non habendos:

habendos: Oneratis superponendum onus, deponentibus non communicandum: idest;
ad uirtutem incedentibus augenda præcepta, tradentes se otio relinquendos. Et quia Py-
thagorica dogmata legisse me dixeram; audi, quid apud Græcos Pythagoras primus inue-
nerit: Immortales esse animas, & de aliis corporibus transire in alia. quod quidem & Vir-
gilius in sexto Aeneidos uolumine sequens, loquitur: Has omnes, ubi mille rotam uolue-
re per annos, Lethæum ad fluuium Deus euocat agmine magno; Scilicet immemores su-
pera ut conuexa reuisant, Rursus & incipiant in corpora uelle reuerti. Se primum fuisse Eu-
phorbum, secundo Callidem, tertio Hermotimum, quarto Pyrrhum, ad extremum Py-
thagoram: &, post certos temporum circulos, ea, quæ fuerant, rursum fieri; nihilq. in
mundo uideri nouum: philosophiam meditationem esse mortis, quotidie de corporis car-
cere nitentem animæ educere libertatem: μαθήσεις ἀναμνήσεις εἶναι, & multa alia, quæ Pla-
to in libris suis, & maxime in Phædone, Timæoq. prosequitur. nam, post Academiam, &
innumerabiles discipulos, sentiens multum suæ deesse doctrinæ, uenit ad magnam Græ-
ciam; ibiq. ab Archyta Tarentino, & Timæo Locrensi, Pythagoræ doctrina eruditus, ele-
gantiam & leporem Socratis cum huius miscuit disciplinis: quæ omnia, nomine commu-
tato, Origenes in libros suos περὶ ἀρχῶν transtulisse conuincitur. In quo igitur erraui, si ado-
lescens dixi, me ea putasse in apostolis, quæ in Pythagora, & Platone, & Empedocle lege-
ram? non, ut tu calumniaris, & fingis, in Pythagoræ, & Platonis, & Empedoclis libris, sed
quæ in illis fuisse legeram, & aliorum me scripta eos habuisse docuerant. & hoc genus elo-
cutionis frequentissimum est: ut, si dicam, quæ in Socrate legi dogmata, putaui uera: non
quod Socrates libros ullos scripserit; sed quæ legi apud Platonem, & alios Socraticos illum
habuisse. Et rursum: imitari uolui gesta, quæ in Alexandro & Scipione legeram: non quod
ipsi sua gesta descripserint; sed quod apud alios legerim, quæ illos gessisse mirabar. Igitur,
etiam si docere non possem, ipsius Pythagoræ extare monumenta; nec a filio eius ac filia,
aliisq. discipulis probata conuincerem; me non teneres mendacii, quia non libros, sed
dogmata legisse me dixi; & te frustra errare, me tuum protegere mendacium uoluisse: ut,
nisi ego unum librum Pythagoræ protulero, tu sex millia Origenis libros perdideris. Ve-
niam ad epilogos, idest, maledicta tua: in quibus me ad pænitentiam cohortaris; &, nisi
conuersus fuero, idest, nisi te accusante siluero, mihi minaris interitum: et hoc scandalum
redundaturum in caput meum denuncias, qui te hominem lenissimum, & Mosaicæ man- Num. 12
suetudinis, responsione mea ad scriptionis insaniam prouocauerim. Scire enim te iactas cri-
mina, quæ tibi soli amicissimo sim confessus, & hæc in medium prolaturum: meisq. me
coloribus esse pingendum: & debere meminisse, quod iacuerim ad pedes tuos, ne gladio
oris tui amputares caput meum. Et post multa, in quibus furibundus exultas, reuocas te,
& dicis optare pacem cum denunciatione dumtaxat, ut deinceps taceam, idest, ut non scri-
bam contra hæreticos, nec audeam respondere accusationi tuæ. Si hoc fecero; frater ero,
& collega, & uir eloquentissimus, & amicus, ac sodalis; &, quod his maius est, omnia,
quæ de Origene transtuli, catholica iudicabis. sin autem mutiero, & me commouero; illi-
co impurus ero, & hæreticus, & tua indignus necessitudine. Hæc sunt præconia mea: sic
me hortaris ad pacem, & ne gemitum quidem ac lacrymas dolori liberas esse concedis. Pos-
sem & ego tuis te coloribus pingere, & insanire contra insanientem, & dicere quidquid uel
scio, uel nescio; & eadem licentia, immo furore, & amentia, uel falsa, uel uera congerere:
ut & me loqui, & te puderet audire: & obiicere tibi, quæ aut accusantem damnarent, aut
accusatum: ut ex frontis duritia fidem lectori facerem: ut, quod impudenter scriberem,
uere scribere iudicarer. Sed procul sit a moribus Christianis; ut, dum aliorum petunt san-
guinem, suum offerant, & sine gladio uoluntate homicidæ sint. Tuæ hoc bonitati, tuæq.
mansuetudini, & simplicitati conuenit, qui de uno pectoris sterquilinio & odorem rosa-
rum, & foetorem profers cadauerum; &, contra sententiam prophetalem, amarum dicis Esa. 5
esse, quod quasi dulce laudaueras. Nec necesse est, ut in ecclesiasticis tractatibus rem tribu-
nalium uentilemus. Nihilq. super hoc amplius audies, nisi illud e triuio: Cum dixeris quod
uis, audies quod non uis. Aut, si tibi uile uidetur uulgare prouerbium, &, homo sapien-
tissimus, magis philosophorum ac poetarum sententiis delectaris, lege illud Homericum:
ὁπποῖον κ' εἴπησθα ἔπος, τοῖον κ' ἐπακούσαις. Hoc solum requiro ab eximia sanctitate & censura
tua, cuius tanta est puritas, ut ad sudaria & semicinctia tua dæmones rugiant; cuius exem-
plum in scribendo sequaris? quis umquam catholicorum in disputatione sectarum, turpitu-
dinem ei, aduersum quem disputat, obiecit? sic te docuerunt magistri tui? talibus institu-
tus es disciplinis; ut, cui respondere non potueris, caput auferas, & linguam, quæ tacere

non poteſt, ſeces? Nec magnopere glorieris, ſi facias quod ſcorpiones poſſunt facere, &
Luc.3 cantharides. Fecerunt hoc & Fuluia in Ciceronem, & Herodias in Ioannem, quia ueritatem non poterant audire; & linguam ueriloquam diſcriminali acu confoderunt. Canes latrant pro dominis ſuis, & tu non uis me latrare pro Chriſto? Scripſerunt multi contra Marcionem, Valentinum, Arium, & Eunomium. a quo eis obiecta eſt turpitudo? nonne toti in conuincenda hæreſi incubuerunt? Iſtæ machinæ hæreticorum, ideſt, magiſtrorum tuorum ſunt; ut, conuicti de perfidia, ad maledicta ſe conferant. ſic Euſtathius, Antiochenus epiſcopus, filios dum neſcit, inuenit. ſic Athanaſius, Alexandrinæ urbis pontifex, tertiam Arſenii amputauit manum. duas enim, qui mortuus prius fingebatur, uiuens poſtea habere monſtratus eſt. Talia & condiſcipuli tui, & magiſtri, nunc de eiuſdem eccleſiæ ſacerdote confingunt; & auro, ideſt, tuis tuorumq. uiribus oppugnant fidei ueritatem. Quid loquar de hæreticis, qui licet foris ſint, tamen ſe nominant Chriſtianos? Aduerſum impiiſſimos Celſum, atque Porphyrium, quanti ſcripſere noſtrorum? quis, omiſſa cauſa, in ſuperflua criminum obiectione uerſatus eſt? quæ non chartæ eccleſiaſticæ, ſed libelli debent indicum continere. Aut, quid refert, ſi cauſa cadas, & crimine ſuperes? Non neceſſe eſt, ut cum periculo tui capitis accuſes. uno percuſſore conducto, ſatis potes facere deſiderio tuo. Et ſcandalum timere te ſimulas, qui dudum fratrem, nunc accuſatum, ſemper inimicum, es paratus occidere. Et tamen miror, quo modo homo prudens, furore præuentus, uelis mihi beneficium tribuere; ut, educas de carcere animam meam, & non patiaris tecum in tenebris huius ſæculi commorari. Vis ergo me tacere? ne accuſes. Depone gladium, & ego ſcutum abiiciam. In uno tibi conſentire non potero, ut parcam hæreticis, ut me catholicũ non probem. ſi iſta eſt cauſa diſcordiæ, mori poſſum, tacere non poſſum. Debueram quidẽ de omni ſcriptura tuæ inſaniæ reſpondere, & diuinis uocibus in modum Dauid citharizan-
1.Reg.6 tis lenire furorem pectoris tui: ſed contentus ero unius libri paucis teſtimoniis, & opponam ſapientiam ſtultitiæ; ut, ſi humana contemnis, ſaltem diuina non negligas. Audi igitur, quid de te, & de omnibus inuidis, ac maledicis, & contumelioſis loquatur ſapiens Salo-
Pro.3 mon: Inſipientes, dum iniuriis cupidi ſunt, impii facti oderunt ſenſum. Ne fabriceris in amicum tuum mala. Et ne inimiceris aduerſum hominem ſine cauſa. Impii exaltant contu-
Pro.4 meliam. Circumcide a te os prauum, & iniqua labia longe repelle abs te: oculos contume
Pro.6 lioſi, linguam iniqui, manus effundentes ſanguinem iuſti, cor fabricans cogitationes ma-
Pro.10 las, & pedes feſtinantes ad malefaciendum. Qui nititur mendacio, paſcit uentos, & ſequi-
Pro.9 tur aues uolantes: dereliquit enim uias uineæ ſuæ, & axes culturæ ſuæ fecit errare: perambulat aridum ac deſertum, & colligit manibus ſuis ſterilitatem. Os procacis appropiat con-
Pro.11 tritioni: & qui profert maledicta, ſtultiſſimus eſt. Anima benedicta, omnis ſimplex uir. Animoſus inhoneſtus eſt. Per delicta labiorum incidit in laqueum peccator. Itinera ſtulto-
Pro.12 rum recta in conſpectu ſuo. Stultus eadem die oſtendit iram ſuam. Abominatio eſt Domi-
Pro.13 no, labia mendacia. Qui cuſtodit os ſuum, ſeruat animam ſuam. Et qui temerarius eſt labiis, terrebit ſe ipſum. Malus cum contumelia agit mala, & inſipiens expandit malitiam
Pro.14 ſuam. Quæres apud malos ſapientiam, & non inuenies. Suis itineribus ſaturabitur temerarius. Sapiens timendo declinat malum. Stultus confidens miſcetur ei. Longanimus uir, multus in prudentia eſt: puſillanimus ualde imprudens eſt. Qui calumniatur pauperem, la
Pro.15 ceſſit factorem eius. Lingua ſapientum bona nouit, & os ſtultorum pronunciat malum. Vir
Pro.16 animoſus parat rixas; & immundus eſt apud Deum omnis, qui exaltat cor ſuum. Manus inferens iniuſte, non erit impunitus. Qui diligit uitam, parcit ori ſuo. Ante contritionem præcedit contumelia, et ante ruinam mala cogitatio. Qui obfirmat oculos ſuos, cogitat per
Pro.18 uerſa, & prouocat labiis ſuis omnia mala. Labia ſtulti ducunt eum in mala, & os audax mor
Pro.19 tem inuocat. Malignus uir multa detrimenta patietur. Melior eſt pauper iuſtus, quam men
Pro.20 dax diues. Gloria eſt uiro, qui auertit ſe a maledictis: qui autem ſtultus eſt, talibus ſe obligat. Noli amare detrahere, ne eradiceris. Suauis eſt homini panis mendacii: poſtea imple
Pro.21 bitur os eius calculo. Qui operatur theſauros lingua mendacii, uana ſectatur, & ueniet in la
Pro.23 queos mortis. In aure ſtulti noli quidquã dicere, ne forte irrideãt ſapientes ſermones tuos.
Pro.25 Claua, & gladius, & ſagitta pernicioſa ſunt: ſic & uir, qui contra amicum ſuum falſum dicit
Pro.26 teſtimonium. Sicut aues auolant, & paſſeres: ita maledictum uanum non ſuperueniet illi. Noli reſpondere imprudẽti ad imprudentiã eius, ne ſimilis ei fias: ſed reſpõde ſtulto ad ſtultitiã eius, ne ſibi ſapiens eſſe uideatur. Qui inſidiatur amicis ſuis, cum niſus fuerit, dicit: ludens feci. Craticula carbonibus, & ligna ignis, & uir maledicus ad tumultũ rixæ. Si te rogauerit inimicus tuus, parcens uoce magna, ne cõſentias ei: ſeptẽ enim nequitiæ ſunt in anima eius

eius. Grauis est lapis, & uix portabilis arena: sed ira stulti grauior utroque. Crudelis est in- Pro.27
dignatio, & acuta ira, & zelus impatiens est. Impius calumniatur pauperes: & qui confidit Pro.28
in cordis audacia, stultissimus est. Totam iram suam profert insipiens, sapiens dispensat in Pro.29
partes. Filius malus gladios dentes habet, & cultros molas; ut consumat infirmos de terra, Pro.30
& pauperes ex hominibus. His ergo doctus exemplis, nolui mordere mordentem, nec ui-
cem talionis implodere; maluiq. insaniam excantare furibundi, & unius libri antidotum ue
nenato pectori infundere. Sed uereor, ne, nihil proficiens, illud Dauidicum cantare com-
pellar, & his me sermonibus consolari: Alienati sunt peccatores a uulua, errauerunt ab ute Psal.57
ro: Locuti sunt falsa, furor illis secundum similitudinem serpentis: sicut aspidis surdæ, &
obturantis aures suas, quæ non audiat uocē incantantium & uenefici incantantis sapienter.
Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum: molas leonum confringet Dominus. Ad ni-
hilum deuenient, tamquam aqua decurrens. Intendit arcum suum, donec infirmentur.
Sicut cera, quæ fluit, auferentur: supercecidit ignis, & non uiderunt solem. Et iterum: Læ
tabitur iustus cum uiderit uindictam impiorum, manus suas lauabit in sanguine peccato-
ris. Et dicet homo: si utique est fructus iusto, utique est Deus iudicans eos in terra. In ex-
trema epistola scribis manu tua: Opto te pacem diligere. Ad quod breuiter respondebo. Si
pacem desideras, arma depone. blandienti possum acquiescere, non timeo comminan-
tem. sit inter nos una fides; & illico pax sequetur.

ARGVMENTVM.

PELAGIVS Brito monachus, Celestino, Iulianoq. fautoribus, tantum (quod Leo Pontifex, & alii post Augustinum asserunt) tribuebat libero arbitrio, ut diceret illud gratia Dei nequaquam egere, quippe cum illa in lege, ac doctrina contineretur, ipsumq. met liberum arbitrium diuinum esset munus: propterea nec ad singulos quosque actus gratiam necessariam esse negabat, & sine ea difficilius quidem, sed tamen perueniri ad salutem posse aiebat: ipsam autem gratiam secundum merita nostra dari: uictoriamq. etiam nostram, non esse ex Dei adiutorio, sed ex libero arbitrio contendebat. pœnitentibus quoque ueniam non dari secundum gratiam, & misericordiam Dei, sed secundum meritum, & laborem eorum, qui per pœnitentiam digni fuerunt misericordia, affirmabat: orationes, quæ fierent in ecclesia tam pro fidelibus, quam etiam infidelibus, ueluti superuacaneas damnabat, asserens homines, suo quemque labore, & industria, id, quod peteretur, præstare posse. Addebat hominem sine peccata esse posse, si uelit, diuersum tamen ab huiusmodi ἀναμάρτητον esse asseuerabat. Præterea cum ad perfectionem quandam uentum fuerit, ne ullis quidem humanis perturbationibus hominem concuti, contendebat, eaq. ex causa ἀπαθείας summopere prædicabat: & filios Dei uocari non posse, nisi eos, qui absque omni prorsus essent peccato, asseuerabat. aiebat præterea Adam mortalem fuisse creatum, & siue peccasset, siue non, omnino moriturum: eius quoque peccatum neminem nisi ipsum Adam læsisse: ideo infantes natos pro abolendo originali crimine baptizandos non esse: quippe cum illos in eo statu esse assereret, quo ipse Adam fuerat ante peccatum, & si ante baptismum morerentur, habere etiam uitam æternam: baptizandos autem eos esse, non ut a peccato, quo carerent, exuerentur, sed ut sacramento adoptionis filiorum Dei honorarentur. Hæc & alia quædam euomens Pelagius, cum a multis admoneretur, damnationem timens, recantauit primo: mox rursus ad eadem, peioraq. relapsus, ab Antiochena synodo, item Innocentio primo, Zosimoq. summis Pontificibus damnatus est, procurantibus id Afris, & præcipue Augustino. Aiunt autem eum tres libros de fide Trinitatis scripsisse: excerptiones ex libris Diuinis in modum indicis per capita digessisse, & pro defensione sui dogmatis ingens edidisse uolumen, Huius dogma, rogatu Ctesiphontis, incipiens nunc refellere D. Hieronymus, Ruffinum interea, quod Xysti Pythagorici sub nomine Sixti martyris Ro. Pontificis, Pelagianum errorem redolentem librum, a se translatum ediderit, sicut olim Eusebii Pamphili, ueluti Pamphili martyris, defensionem Origenis continentem alterum, acriter coarguit. Hæc autem epistola ceu uelitatus in Pelagium est. pollicetur enim, cum nactus fuerit otium, iusto se illi, quod sequentibus tribus statim præstitit libris, responsurum esse uolumine.

HIERONYMVS ADVERSVS PELAGIVM AD CTESIPHONTEM.

NON audacter, ut falso putas, sed amanter, studioseq. fecisti, ut nouam mihi
ex uetere mitteres quæstionem; quæ ante litteras tuas plerosque in oriente de-
cepit; ut per simulatam humilitatem, superbiam discerent; & dicerent cum
diabolo: In cælum ascendam, super sidera cæli ponam thronum meum, & ero Esa.14
similis altissimo. Quæ enim potest alia maior esse temeritas, quam Dei sibi non dicam si-
militudinem, sed æqualitatem uindicare, & breui sententia omnium hæreticorum uenena
complecti, quæ de philosophorum, & maxime Pythagoræ, & Zenonis, principis Stoi-

corum, fonte manarunt? Illi enim, quæ Græci appellant πάθη, nos perturbationes possu-
mus dicere, ægritudinem uidelicet, & gaudium, spem, & metum, quorum duo præsen-
tia, duo futura sunt, asserunt extirpari posse de mentibus, & nullam fibram radicemq. ui-
tiorum in homine omnino residere, meditatione, & assidua exercitatione uirtutum. Ad-
uersum quos & Peripatetici, qui de Aristotelis fonte descendunt, fortissime dispntant;
& Academici noui, quos Tullius sequitur; & eorum non dico res, quæ nullæ sunt, sed
umbras & uota subuertunt. hoc est enim, hominem ex homine tollere, & in corpore con-
Rom.7 stitutum esse sine corpore; & optare potius quam docere: dicente Apostolo: Miser ego
homo, qnis me liberabit de corpore mortis huius? Et quia epistolaris breuitas non po-
test omnia comprehendere, strictim tibi uitanda describam. Vnde & illud Virgilianum
est: Hinc metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentque, nec auras Respiciunt, clausæ tene-
bris & carcere cæco. Quis enim potest aut non gestire gaudio, aut mærore contrahi, aut
spe extolli, aut timore terreri? Quamobrem & grauissimus poeta Flaccus scripsit in saty-
ra: Nam uitiis nemo sine nascitur: optimus ille est, Qui minimis urgetur. Pulchre qui-
dam nostrorum ait: Philosophi patriarchæ hæreticorum, Ecclesiæ puritatem peruersa ma-
Eccli.10 culanere doctrina: ut nesciant illud dictum de humana fragilitate: Quid gloriatur terra, &
Rom.7 cinis? præsertim cum Apostolus dicat: Video aliam legem in membris meis, repugnan-
tem legi mentis meæ, & ducentem me in captiuitatem. Et iterum: Non enim, quod uolo,
hoc ago; sed, quod nolo, id operor. Si, quod non nult, operatur; quo modo stare po-
test hoc, quod dicitur: posse hominem sine peccato esse, si uelit? Qua ratione potest esse,
quod uelit, cum Apostolus asserat se., quod cupiat, implere non posse? Cumq. ab eis
quærimus, qui sint illi, quos absque peccato putent, noua stropha eludere cupiunt uerita-
tem: se non eos dicere, qui sint, uel fuerint, sed qui esse possint. Egregii doctores dicunt
Eccls.1 esse posse, quod numquam fuisse demonstrant, dicente scriptura: Omne quod futurum
est, iam factum est in priori tempore. Neque nunc mihi necesse est ire per singulos sancto-
rum, & quasi in corpore pulcherrimo næuos quosdam & maculas demonstrare: quod pie-
rique nostrorum simpliciter faciunt, cnm paucis sententiolis scripturarnm possinr hæreti-
corum, & per eos philosophorum argumenta conuinci. Quid enim dicit uas electionis?
Rom.11 Conclusit Deus omnia sub peccato, ut omnium misereatur. Et in alio loco: Omnes enim
Rom.3 peccauerunt, & indigent gloria Dei. Ecclesiastes quoque, per quem se cecinit ipsa sapi-
Eccls.7 entia, libere protestatur, & dicit: Non est homo iustus super terram, qui faciat bonum
2.Par.6 & non peccet. Et iterum: Si peccauerit populus tuus, non est enim homo qui non peccet:
Pro.20 Et quis gloriabitur castum se habere cor? & non est mundus a sorde, nec si unius diei fue-
Iob.14 rit super terram uita eius. Vnde & Dauid dicit: Ecce enim in iniquitatibus conceptus
Psal.50 sum, & in delictis concepit me mater mea. Et in alio psalmo: Non iustificabitur in conspe-
Psal.142 ctu tuo omnis uiuens. Quod testimonium sub nomine pietatis noua argumentatione de-
ludunt. Aiunt enim ad comparationem Dei nullum esse perfectum, quasi scriptura hoc
dixerit. neque enim ait: Non iustificabitur omnis uiuens: sed, Non iustificabitur in
conspectu tuo omnis uiuens. Quando enim dicit, In conspectu tuo, hoc intelligi nult,
quod, etiam qui hominibus sancti uidentur, Dei scientiæ atque notitiæ nequaquam
1.Reg.16 sancti sint. Homo enim uidet in facie, Deus autem in corde. Si autem, inspiciente
Deo, & omnia contemplante, quem cordis arcana non fallunt, nullus est iustus: per-
spicue ostenditur, hæreticos non hominem in excelsa sustollere, sed Dei potentiæ dero-
gare, multaq. alia, quæ si de scripturis sanctis noluero congregare, non dicam episto-
læ, sed uoluminis quoque excedam modum. Nihil noui asserunt, qui in huiuscemodi ap-
plaudente sibi perfidia, simplices quidem & indoctos decipiunt, sed ecclesiasticos niros,
qui in lege Dei die ac nocte meditantur, decipere non ualent. Pudeat ergo eos princi-
pum & sociorum suornm, qui aiunt: posse hominem sine peccato esse, si uelit: quod
Græci dicunt ἀναμάρτητον. Et quia hoc ecclesiarum per orientem aures ferre non possunt;
simulant se sine peccato quidem dicere, sed ἀναμάρτητον dicere non audere: quasi aliud sit
sine peccato, aliud ἀναμάρτητον; & non Græcum sermonem, qui apnd illos compositus
est, duobus uerbis sermo Latinus expresserit. Si absqne peccato dicis, & ἀναμάρτητον di-
cere te diffiteris: damna eos ergo, qui ἀναμάρτητον prædicant. sed non facis. nosti enim,
quid intrinsecns discipulos tuos doceas, aliud ore commemorans, & aliud celans con-
scientia: nobisq. alienis & indoctis loqueris per parabolas, tuis autem mysteria confiteris:
Matth.13 & hoc iuxta scripturam te facere iactas: quia dictum est, Turbis Iesus in parabolis lo-
Luc.8 quebatur: & ad discipulos in domo dicit: Vobis datum est scire mysteria regni cælorum,
illis

illis autem non est datum. Sed, ut dicere cœperam, exponam breuiter principum & sociorum tuorum nomina; ut animaduertas, qualium consortio glorians. Manichæus electos suos, quos inter animas Platonis in cælestibus collocat, dicit omni carere peccato, nec, si uelint, posse peccare: ad tanta enim eos uirtutum culmina transcendisse, ut carnis operibus illudant. Priscillianus in Hispania pars Manichæi, de turpitudine cuius te discipuli diligunt plurimum, uerbum perfectionis & scientiæ sibi temere uindicantes, soli cum solis clauduntur mulierculis, & illud eis inter coitum amplexusq. decantant: Tum pater omnipotens fecundis imbribus æther Coniugis in gremium lætæ descendit: & omnes Magnus alit, magno commixtus corpore, fetus. Qui quidem partem habent Gnosticæ hæreseos, de Basilidis impietate uenientem. Vnde & uos asseritis, eos, qui absque legis scientia sunt, peccata uitare non posse. Quid loquar de Priscilliano, qui & sæculi gladio, & totius orbis auctoritate damnatus est? Euagrius Ponticus Hyperborita, qui scribit ad uirgines, scribit ad monachos, scribit ad eam, cuius nomen nigredinis testatur perfidiæ tenebras, edidit librum, & sententias περὶ ἀπαθείας, quam nos impassibilitatem, uel imperturbationem possumus dicere, quando numquam animus ullo perturbationis uitio commouetur, &, ut simpliciter dicam, uel saxum, uel Deus est. Huius libros per orientem Græcos, &, interpretante discipulo eius Ruffino, Latinos plerique in occidente lectitant: qui librum quoque scripsit, quasi de monachis: multosq. in eo enumerat, qui numquam fuerunt, & quos fuisse scribit, Origenistas & ab episcopis damnatos esse non dubium est, Ammonium uidelicet, & Eusebium, & Euthymium, & ipsum Euagrium, Or quoque, & Isidorum, & multos alios, quos enumerare tædium est: & iuxta illud Lucretii: Ac ueluti pueris absinthia tetra medentes Cum dare conantur, prius oras pocula circum Contingunt dulci mellis flauoq. liquore: ita ille unum Ioannem in ipsius libri posuit principio, quem & catholicum, & sanctum fuisse non dubium est; ut per illius occasionem ceteros, quos posuerat, hæreticos Ecclesiæ introduceret. Illam autem temeritatem, immo insaniam eius, quis digno possit explicare sermone, quod librum Xysti Pythagorei, hominis absque Christo, atque ethnici, immutato nomine, Sixti martyris, & Romanæ ecclesiæ episcopi prænotauit: in quo, iuxta dogma Pythagoricorum, qui hominem exæquant Deo, & de eius dicunt esse substantia, multa de perfectione dicuntur; ut, qui uolumen philosophi nesciunt, sub martyris nomine bibant de aureo calice Babylonis. Denique in ipso uolumine nulla prophetarum, nulla patriarcharum, nulla apostolorum, nulla Christi fit mentio: ut episcopum, & martyrem sine Christi fide fuisse contendat. unde & uos plurima contra Ecclesiam usurpatis testimonia. Hier.51
Fecerat hoc & in sancti Pamphili martyris nomine, ut librum primum sex librorum defensionis Origenis, Eusebii Cæsariensis, quem fuisse Arianum, nemo est qui nesciat, nomine Pamphili martyris prænotaret; quo scilicet egregia illa quattuor Origenis περὶ ἀρχῶν uolumina Latinis infunderet auribus. Vis adhuc & alium nosse tui erroris principem? Doctrina tua Origenis ramusculus est. In eo enim psalmo, ubi scriptum est, (ut de ceteris taceam) Insuper & usque ad noctem erudierunt me renes mei: asserit uirum sanctum, de quorum uidelicet & tu numero es, cum ad uirtutum uenerit summitatem, ne in nocte quidem ea pati, quæ hominum sunt, nec cogitatione uitiorum aliqua titillari. Nec erubescas de societate talium, renuens eorum nomina, quorum blasphemiis iungeris. Iouiniani secunda quæstio, tui ingenii disciplina est. quidquid illi responsum est, tibi responsum credito. nec fieri potest, ut diuersus sit eorum exitus, quorum est una sententia. Cum hæc ita se habeant, quid uolunt miseræ mulierculæ oneratæ peccatis, quæ circumferuntur omni uento doctrinæ, semper discentes, & numquam ad scientiam ueritatis peruenientes; & ceteri mulierculárum socii, prurientes auribus, & ignorantes quid audiant, quid loquantur, qui uetustissimum cœnum quasi nouam suscipiunt temperaturam; qui, iuxta Ezechielem, liniunt parietem absque temperamento, &, superueniente ueritatis pluuia, dissipantur? Simon magus hæresim condidit, Helenæ meretricis adiutus auxilio. Nicolaus Antiochenus, omnium immunditiarum repertor, choros duxit femineos. Marcion Romam præmisit mulierem, quæ decipiendos sibi animos præpararet. Apelles Philomenem suarum comitem habuit doctrinarum. Montanus, immundi spiritus prædicator, multas ecclesias per Priscã & Maximillã, nobiles & opulentas feminas, primum auro corrupit, deinde hæresi polluit. Dimittam uetera, ad uiciniora transcendam. Arius, ut orbem deciperet, sororem principis ante decepit. Donatus per Africam, ut infelices quosque fœtentibus pollueret aquis, Luciliæ opibus adiutus est. In Hispania Agape Elpidium, mulier uirum, cæcum cæca duxit in foueam, successoremq. sui Priscillianum habuit, Zoroastris magi studiosissimum, &

Psal.15 (beside "Insuper & usque ad noctem")
2.Tim.3 (beside "quæ circumferuntur omni uento doctrinæ")
Ezech.13 (beside "qui, iuxta Ezechielem, liniunt")

exmago

ex mago episcopum; cui iuncta Galla uon gente, sed nomine, germanam huc illucq. curren
2.Thess.2 tem, alterius & uicinæ hæreseos reliquit heredem. Nunc quoque mysterium iniquitatis ope
ratur. Duplex sexus utrumque supplantat, ut illud propheticum cogamur assumere: Cla-
Hier.17 mauit perdix, congregauit quæ uon peperit, faciens diuitias suas, uou cum iudicio. In di-
midio dierum derelinquet eas, & nouissimum eius erit insipiens. Illud uero, quod ad deci
piendos homines quosque postea huic sententiæ coaptarunt, (non absque Dei gratia) cum
prima legentes fronte decipiat, introspectum & diligentissime uentilatum, decipere uon
potest. ita enim Dei gratiam ponunt, ut non per singula opera eius nitamur & regamur au-
Esa.8 xilio; sed ad liberum referunt arbitrium, & ad præcepta legis, ponentes illud Esaiæ: Legē
enim Deus in adiutorium posuit; ut in eo Deo referendæ sint gratiæ, quod tales nos condi
derit, qui nostro arbitrio possimus & eligere bona & uitare mala: & non intelligunt ista di-
centes, quod per os eorum intolerabilem blasphemiam diabolus sibilet. Si enim in eo tan-
tum, Dei est gratia, quod propriæ nos condidit uoluntatis, & libero arbitrio contenti su-
mus; nec ultra eius indigemus auxilio, ne, si indiguerimus, liberum frangatur arbitrium:
ergo nequaquam ultra orare debemus, uec illius clementiam precibus flectere, ut accipia-
mus quotidie, quod semel acceptum in nostra est potestate. Istiusmodi homines tollunt
orationem; & per liberum arbitrium, non homiues propriæ uoluntatis, sed Dei potentiæ fa
ctos se esse iactant, qui nullius ope indigent. Tollantur & ieiunia, omnisq. contiuentia.
quid enim mihi necesse est laborare, ut accipiam per industriam, quod semel meæ factum
est potestatis? Hoc, quod dico, non meum est argumentum: unus discipulorum eius,
Rom.9 immo iam magister, & totius ductor exercitus, & contra Apostolum uas perditionis, per
solœcismorum, & non, ut sui iactitant, syllogismorum spiueta decurrens, sic philosopha-
tur, & disputat: Si nihil ago absque Dei auxilio; & per siugula opera, eius est omne, quod
gessero: ergo non ego, qui laboro, sed Dei in me coronabitur auxilium; frustraq. dedit
arbitrii potestatem, quam implere non possum, nisi ipse me semper adiuuerit. destruitur
enim uoluntas, quæ alterius ope indiget. sed liberum dedit arbitrium Deus; quod aliter
liberum non erit, uisi fecero quod uoluero. Ac per hoc ait: Aut utor semel potestate, quæ
mihi data est, ut liberum seruetur arbitrium: aut, si alterius ope indigeo, libertas arbitrii in
me destruetur. Qui hæc dicit, quam non excedit blaspemiam? quæ hæreticorum uenena
non superat? Asserunt se per arbitrii libertatem nequaquam ultra necessarium habere Deū,
1.Cor.4 & ignorant scriptum: Quid habes, quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris,
quasi uon acceperis? Magnas agit Deo gratias, qui per libertatem arbitrii rebellis in Deum
est: quam nos libenter amplectimur, ita dumtaxat, ut agamus semper gratias largitori; scia
musq. nos nihil esse, nisi, quod donauit, in uobis ipse seruauerit, dicente Apostolo: Nou
Rom.9 est uolentis neque currentis, sed miserentis Dei. Velle & currere meum est: sed ipsum
Philip.2 meum, sine Dei semper auxilio non erit meum. dicit enim idem Apostolus: Deus est, qui
Ioan.5 operatur in nobis & uelle, & perficere. Et saluator in euangelio: Pater meus usque modo
operatur, & ego operor; semper largitor, semperq. donator est. Non mihi sufficit, quod
semel donauit, nisi semper donauerit. Peto, ut accipiam: &, cum accepero, rursus peto.
Auarus sum ad accipienda beneficia Dei: nec ille deficit in dando, uec ego satior in accipiē
Psal.33 do. quanto plus bibero, tanto plus sitio. legi enim a psalmista cantari: Gustate & uidete,
quoniam suauis est Dominus. Omne, quod habemus bonum, gustus est Domini. Cum
Pro.1 me putauero ad calcem peruenisse uirtutum, tunc habebo principium. Principium enim
sapientiæ timor Domini; qui expellitur, atque destruitur caritate. Hæc hominibus sola per
Luc.17 fectio, si imperfectos esse se nouerint. Et uos, iuquit, cum omnia feceritis, dicite: Serui
inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus. Si inutilis est, qui fecit omnia; quid de
1.Cor.13 illo dicendum est, qui explere non potuit? Vnde & Apostolus, ex parte accepisse, & ex par
Philip.3 te comprehendisse se dicit, & necdum esse perfectum, præteritorumq. obliuisci, & in futu-
rum se extendere. Qui semper præteritorum obliuiscitur, & futura desiderat, ostendit se
præsentibus non esse contentum. Quod autem sursum deorsum iactitant, liberum a nobis
arbitrium destrui; audiant ecoutrario eos arbitrii destruere libertatem, qui male eo abutun
tur aduersum beneficium largitoris. Quis destruit arbitrium? ille, qui semper Deo agit
gratias, &, quodcumque in suo riuulo fluit, ad fontem refert? an qui dicit: Recede a me,
quia muudus sum, nou habeo te necessarium? dedisti enim mihi semel arbitrii libertatem,
ut faciam quod uoluero: quid rursum te ingeris, ut nihil possim facere, nisi tu in me tua
dona compleueris? Fraudulenter prætendis, ut Dei gratiam ad condicionem hominis re-
feras, & uon in singulis operibus auxilium Dei requiras; ne scilicet liberum arbitrium ui-
dearis

deatis amittere; &, cum Dei contemnas adminiculum, hominum quæras auxilia. Audi-
te, quæso, audite sacrilegum. Si, inquit, uoluero curuare digitum, mouere manum, se-
dere, stare, ambulare, discurrere, sputa iacere, duobus digitulis narium purgamenta decu
tere, releuare aluum, urinam digerere; semper mihi auxilium Dei necessarium erit? Audi
ingrate, immo sacrilege, Apostolum prædicantem: Siue manducatis, siue bibitis, siue aliud 1.Cor.10
quid agitis, omnia in nomine Domini agite. Et illud Iacobi: Ecce nunc qui dicitis, hodie Iac.4
aut cras proficiscemur in illam ciuitatem, & faciemus illic annum, ut negotiemur, & lucre-
mur; qui nescitis de crastino. quæ enim est uita uestra? aura est, siue uapor paululum appa-
rens, deinde dissipatur. pro eo quod debeatis dicere: si Dominus uoluerit, & uixerimus,
faciemus aut hoc, aut illud. Nunc autem exultatis in superbiis uestris: omnis istiusmodi glo
riatio pessima est. Iniuriam tibi fieri putas, & destrui arbitrii libertatem, si ad Deum semper
auctorem recurras, si ex illius pendeas uoluntate, & dicas: Oculi mei semper ad Dominum, Psal.24
quoniam ipse euellet de laqueo pedes meos? Vnde & audes lingua proferre temeraria, unū-
quemque arbitrio suo regi? Si suo arbitrio regitur, ubi est auxilium Dei? Si Christo recto-
re non indiget, quo modo scribit Hieremias: Non est in homine uia eius, & a Domino Hier.10
gressus hominis diriguntur? Facilia dicis Dei esse mandata, & tamen nullum proferre po- Psal.36
tes, qui uniuersa compleuerit. Responde mihi: facilia sunt, an difficilia? si facilia, profer
qui ea impleuerit, & cur Dauid in psalmo canat: Qui fingis laborem in præcepto. Et ite- Psal.93
rum: Propter uerba labiorum tuorum ego custodiui uias duras. Et dominus in euangelio: Psal.16
Intrate per angustam portam. Et: Diligite inimicos uestros. Et: Orate pro iis, qui perse- Matth.7
quuntur uos. Sin autem difficilia, cur ausus es dicere, facilia esse Dei mandata, quæ nul- Luc.6
lus impleuerit? Non intelligis tuas inter se repugnare sententias? aut enim facilia sunt, & in
finita est multitudo hominum, qui ea impleuerint; aut difficilia, & temere dixisti esse faci-
le, quod difficile est. Soleris & hoc dicere; aut possibilia esse mandata, & recte a Deo data,
aut impossibilia; & non in iis esse culpam, qui accepere mandata, sed in eo, qui dedit im-
possibilia. Numquid præcepit mihi Deus, ut essem quod Deus est; ut nihil inter me esset
& Dominum creatorem; ut maior essem angelorum fastigio; ut haberem quod angeli non
habent? De illo scriptum est quasi proprium: Qui peccatum non fecit, nec dolus inuentus 1.Pet.2
est in ore eius. Si hoc & mihi cum Christo commune est, quid ille habuit proprium? alio-
qui per se tua sententia destruetur. Asseris posse hominem esse sine peccato, si uelit: & post
grauissimum somnum ad decipiendas rudes animas frustra conaris adiungere, non absque
Dei gratia. Si enim semel homo per se potest esse sine peccato; quid necessaria est Dei gra-
tia? sin autem sine illius gratia nihil potest facere; quid necesse fuit dicere, posse quod non
potest? Potest, inquit, esse sine peccato; potest esse perfectus, si uoluerit. quis enim Chri
stianorum non uult esse sine peccato? aut quis perfectionem recusat, si sufficit ei uelle; &
statim sequitur posse, si uelle præcesserit? nullusq. Christianorum est, qui nolit esse sine
peccato: omnes ergo sine peccato erunt, quia utique omnes cupiunt esse sine peccato. Et
in hoc ingratus teneberis, ut, quia nullum, aut rarum quemquam sine peccato proferre po
tes, omnes sine peccato esse posse fatearis. Possibilia, inquit, mandata dedit Deus. Ecquis
hoc negat? sed, quo modo hæc intelligenda sit sententia, uas electionis apertissime docet:
ait enim: Quod erat impossibile legi, in quo infirmabatur per carnem: Deus filium suum Rom.8
mittens in similitudinem carnis peccati, de peccato damnauit peccatum in carne. Et iterū:
Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro. Quod ne de lege Moysi tantum dictum pu Rom.3
tes, & non de omnibus mandatis, quæ uno legis nomine continentur, idem Apostolus scri
bit, dicens: Consentio enim legi Dei, iuxta interiorem hominem: uideo autem aliam le- Rom.7
gem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati,
quæ est in mēbris meis. Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gra-
tia Dei per Iesum Christum dominum nostrum. Cur autem hoc dixerit, alio sermone de-
monstrat. Scimus enim, quod lex spiritualis est: ego autem carnalis sum, uenundatus sub
peccato. quod enim operor, non cognosco. non enim, quod uolo, illud operor; sed,
quod odi, illud facio. sin autem, quod nolo, hoc facio; consentio legi, quoniam bona
est. nunc autem nequaquam ego operor illud, sed, quod in me habitat, peccatum. scio
enim, quod non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum. uelle enim adiacet mihi;
perficere autem bonum, non inuenio. non enim, quod uolo bonum, hoc facio; sed, quod
nolo malum, hoc ago. si autem, quod nolo, hoc facio; nequaquam ego operor illud, sed,
quod habitat in me peccatum. Reclamabis, & dices: Manichæorum dogma nos sequi, &
eorum, qui de diuersis naturis Ecclesiæ bella concinnant, asserentium malam esse naturam,
quæ

quæ immutari nullo modo poſſit. Et hoc non mihi, ſed Apoſtolo imputa, qui nouit aliud eſſe Deum, aliud eſſe hominem; aliam carnis fragilitatem, aliam ſpiritus fortitudinem. Gal.5 Caro enim deſiderat contra ſpiritum, & ſpiritus contra carnem: & hæc inuicem ſibi aduerſantur, ut non, quæ uolumus, illa faciamus. A me numquam audies, malam eſſe naturam. Sed, quo modo ſit carnis fragilitas differenda, ipſo, qui ſcripſit, docente, diſcamus. Interroga eum, quare dixerit: Non enim, quod uolo, hoc operor; ſed, quod odi, malum illud facio. Quæ neceſſitas illius impediat uoluntatem, quæ tanta uis, odio digna imperet facere; ut non, quod uult, ſed quod odit & non uult, facere compellatur? Reſpondebit Rom.9 tibi: o homo, tu quis es, qui reſpondeas Deo? numquid dicit figmentum figulo, quare me feciſti ſic? an non habet poteſtatem figulus luti, de eadem maſſa aliud quidem uas facere in honorem, aliud autem in contumeliam? Obiice Deo fortiorem calumniam, quare Mal.1 adhuc, cum in utero eſſent Eſau & Iacob, dixerit: Iacob dilexi, Eſau autem odio habui. Ios.7 Accuſa eum iniquitatis, cur Achan, filius Charmi, de Hierichuntina præda aliqua furatus ſit, & tanta millia hominum illius uitio trucidata ſint. Quamobrem filii Eli peccauerint, 1.Reg.3.4 & omnis pene populus extinctus, arcaq. ſit capta. Dauid peccauit ut enumeraret popu- 2.Reg.24 lum, & cur in toto Iſraele tanta hominum cæſa ſint millia. Et ad extremum, quod ſolet nobis obiicere contubernalis ueſter Porphyrius, qua ratione clemens & miſericors Deus ab Adam uſque ad Moyſen, & a Moyſe uſque ad aduentum Chriſti paſſus ſit uniuerſas gentes perire ignorantia legis, & mandatorum Dei. Neque enim Britannia, fertilis prouincia tyrannorum, & Scoticæ gentes, omneſq; uſque ad Oceanum per circuitum barbaræ nationes, Moyſen prophetaſq. cognouerant. Quid neceſſe fuit eum in ultimo uenire tempore, & nō prius, quam innumerabilis periret hominum multitudo? Quam quæſtionem beatus Apoſtolus, ad Romanos ſcribens, prudentiſſime uentilat, ignorans hæc, & Dei concedens ſciētiæ. Dignare igitur & tu iſta neſcire, quæ quæris. concede Deo potentiam ſui: nequaquam te indiget defenſore. Ego miſerabilis, qui tuas expecto contumelias, qui illud ſemper le- Eph.2 go: Gratia ſalui facti eſtis. Et: Beati, quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta Pſal.31 ſunt peccata. Vt de mea fragilitate loquar, noui me multa uelle, quæ facienda ſunt, & tamen implere non poſſe. ſpiritus enim fortitudo ducit ad uitam, ſed carnis fragilitas ducit Mar.14 ad mortem. Et audio Dominum commonentem: Vigilate, & orate, ne intretis in tentatio Matth.26 nem. ſpiritus promptus eſt, caro autem infirma. Fruſtra blaſphemas, & ignorantium auribus ingeris, nos liberum arbitrium condemnare. Damnetur ille, qui damnat. Ceterum non ex eo differimus a brutis animalibus, quod liberi arbitrii conditi ſumus: ſed ipſum liberum, ut diximus, arbitrium Dei nititur auxilio, illiusq. per ſingula ope indiget: quod uos non uultis: ſed id uultis, ut, qui ſemel habet liberum arbitrium, Deo adiutore non egeat. Liberum arbitrium dat liberam uoluntatem, & non ſtatim ex libero arbitrio homo facit, ſed Domini auxilio, qui nullius ope indiget. Tu ipſe, qui perfectā & Deo æqualem in hominibus iuſtitiam iactitas, & peccatorem te eſſe confiteris, reſponde mihi, uelis an nolis carere peccato? ſi uis, quare iuxta ſententiam tuam non imples, quod deſideras? ſin autem non uis; contemptorem te præceptorum Dei eſſe demonſtras. ſi contemptor es, utique & Pſal.49 peccator. ſi peccator, audi tibi ſcripturam loquentem: Peccatori dixit Deus: Quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum? Tu uero odiſti diſciplinam, & proieciſti uerba mea retrorſum. Verba Dei dum non uis facere, poſt tergum tuum proiicis: et nouus Apoſtolus, orbi terrarum facienda & non facienda decernis. Sed non eſt ita, ut loqueris: aliud in tua mente uerſatur. Quando enim te dicis peccatorem, & poſſe hominem ſine peccato eſſe, ſi uelit: illud uis intelligi, te quidem ſanctum eſſe, & omni carere peccato; ſed per humilitatem, peccati nomen aſſumere: ut alios potius laudes, & tibi detrahas. Illud quoque argumentum ueſtrum ferre quis poſſit? Dicitis his uerbis: Aliud eſt eſſe, aliud eſſe poſſe. eſſe, non eſt in noſtra poſitum poteſtate; eſſe autem poſſe, generaliter dici: quod licet alius non fuerit, tamen poſſit eſſe qui eſſe uoluerit. Rogo, quæ eſt iſta argumentatio, poſſe eſſe, quod numquam fuerit? poſſe fieri, quod nullum feciſſe teſteris? id cuilibet tribuere, qui an futurus ſit ignores; & dare neſcio cui, quod in patriarchis, & prophetis, & apoſtolis fuiſſe nequeas approbare? Audi eccleſiaſticam ſimplicitatem, ſiue ruſticitatem, aut imperitiam, ut uobis uidetur. Loquere, quod credis: publice prædica, quod ſecreto diſcipulis loqueris. Qui dicis te habere arbitrii libertatem, quare non libere, quod ſentis, loqueris? aliud audiunt cubiculorum tuorum ſecreta, aliud roſtrorum populi. etenim uulgus indoctum non poteſt arcanorum tuorum onera ſuſtentare, nec capere ſolidum cibum, quod infantiæ lacte contentum eſt. Necdum ſcripſi, & comminaris mihi reſcri

ptorum

ptorum tuorum fulmina : ut scilicet hoc timore perterritus, non audeam ora reserare; & non animaduertis iccirco nos scribere, ut uos respondere cogamini; & aperte aliquando dicere, quod pro tempore, personis, & locis uel loquimini, uel tacetis. Nolo uobis liberum esse, negare quod semel scripseritis. Ecclesiæ uictoria est, uos aperte dicere quod sentitis. aut enim idem responsuri estis, quod & nos loquimur; & nequaquam eritis aduersarii, sed amici: aut, si contraria nostro dogmati dixeritis, in eo uincemus, quod omnes cognoscent ecclesiæ, quid sentiatis. Sententias uestras prodidisse, superasse est. Patet prima fronte blasphemia. Non necesse habet conuinci, quod sua statim professione blasphemum est. Minamini nobis responsionem, quam uitare nullus potest, nisi qui omnino non scribit. Vnde uostis quid dicturi simus, ut responsionem paretis? Forsitan uestra dicemus, & frustra ingenii uestri acuetis stylum. Eunomiani, Ariani, Macedoniani, nominibus separati, impietate concordes, nullum nobis laborem faciunt: loquuntur enim, quod sentiunt. Sola hæc hæresis est, quæ publice erubescit loqui, quod secreto docere non metuit. Magistrorum silentia profert rabies discipulorum. Quod audierunt in cubiculis, in tectis prædicant: ut, si placuerit auditoribus quod dixerint, referatur ad gloriam magistrorum; si displicuerit, culpa sit discipuli, non magistri. Ideo creuit uestra hæresis, & decepistis plurimos, maximeq. eos, qui adhærent mulieribus, & sciunt se peccare non posse: quia semper docetis, semper negatis, & audire meremini illud propheticum: Gloriam in partubus, & parturitionibus da illis Domine. Quid dabis illis? Vuluam sterilem, & ubera arentia. Feruet animus, nec possum uerba cohibere. Epistolaris angustia nō patitur longi operis magnitudinem. Nullius in hoc opusculo nomen proprie tangitur: aduersus magistrum peruersi dogmatis locuti sumus. qui si iratus fuerit, atque rescripserit, suo quasi mus prodetur indicio, ampliora in uero certamine uulnera suscepturus. Multi anni sunt, quod ab adolescentia usque ad hanc ætatem diuersa scripsi opuscula, semperq. habui studio audientibus loqui, quod publice in ecclesia didiceram: nec philosophorum argumenta sectari, sed apostolorum simplicitati acquiescere, sciens illud scriptum: Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Et: Fatuum Dei sapientius est hominibus. Cum hæc se ita habeant: prouoco aduersarios, ut omnes retro chartulas ex integro discutiant; &, si quid in meo ingeniolo uitii repererint, proferant in medium: aut enim bona erunt, & contradicam eorum calumniæ; aut reprehensibilia, & confitebor errorem, malens emendare, quam perseuerare in prauitate sententiæ. Et tu ergo, doctor egregie, aut defende quod locutus es; & sententiarum tuarum acumina adstrue eloquio subsequenti; ne, quando tibi placuerit, neges quod locutus es: aut, si certe errasti, quasi homo, libere confitere; & discordantium inter se redde concordiam. In mentem tibi ueniat, tunicam saluatoris nec a militibus fuisse conscissam. Fratrum inter se cernis iurgia, & rides, atque lætaris, quod alii tuo nomine, alii Christi appellentur. Imitare Ionam, & dicito: Si propter me est ista tempestas, tollite me, & mittite in mare. Ille humilitate deiectus est in profundum, ut in typum Domini gloriosus resurgeret. tu per superbiam ad astra sustolleris, ut de te loquatur Iesus: Videbam satanam sicut fulgur cadentem de cælo. Quod autem in scripturis sanctis multi iusti appellentur, ut Zacharias, & Helisabet, Iob, Iosaphat, & Iosias, & multi, quorum nominibus sacra scriptura contexta est: quamquam in promisso opere plenius, si gratiam Dominus dederit, dicturus sum: tamen in præsenti epistola hoc breuiter strinxisse sufficiat, quod iusti appellentur, non quod omni uitio careant, sed quod maiori parte uirtutum commendentur. Denique & Zacharias, silentio condemnatur, & Iob suo sermone reprehenditur, & Iosaphat, & Iosias, qui iusti absque dubio dicti sunt, fecisse narrantur, quæ Domino displicerent. Quorum alter impio auxilium tulit, & correptus est a propheta: alter contra præceptum Domini ex ore Hieremiæ, occurrit Nechao, regi Aegyptio, & interfectus est: et tamen uterque iustus appellatur. De ceteris non est huius temporis scribere: neque enim a me librum, sed epistolam flagitasti: qui dictandus est ex otio, & omnes oblatrationes eorum Christi auxilio destruendæ, quod nobis sanctarum scripturarum testimoniis asserendum est, in quibus quotidie credentibus loquitur Deus. Illudq. per te sanctæ & illustris domus conciliabulum precor, atque commoneo, ne per unum, aut, ut multum, tres homunculos suscipiant tantarum fæces hæreseon, aut, ut parum dicam, infamiam: ut, ubi primum uirtus & sanctitas laudabatur, ibi præsumptionis diabolicæ, & sordidissimæ societatis turpitudo uersetur: sciantq. qui huiuscemodi hominibus opes suggerunt, hæreticorum multitudinem congregare, & Christi hostes facere, & enutrire aduersarios eius, frustraq. aliud lingua prætendere, cum manu sentire aliud comprobentur.

Marginal references: Matth. 10 (Quod audierunt in cubiculis); Osee 9 (Gloriam in partubus); 1. Cor. 1 (Perdam sapientiam); Ioan. 19 (tunicam saluatoris); Ion. 1 (Imitare Ionam); Matth. 12 (in typum Domini); Luc. 10 (Videbam satanam); Luc. 1 (Zacharias, & Helisabet); Iob. 1 (Iob); 3. Reg. 22 (Quorum alter); 4. Reg. 23 (alter contra præceptum); 2. Par. 35 (Nechao).

IN DIALOGOS ADVERSVS PELAGIANOS

PROOEMIVM.

SCRIPTA iam ad Ctesiphontem epistola, in qua ad interrogata respondi, crebra fratrum expostulatio fuit, cur promissum opus ultra differrem; in quo pollicitus sum, me ad cunctas eorum, qui ἀπάθειαν prædicant, quæstiunculas responsurum. nulli enim est dubium, quin Stoicorum, & Peripateticorum, hoc est, ueteris Academiæ, ista contentio sit: quod alii eorum asserant πάθη, quas nos perturbationes possumus dicere, ægritudinem, gaudium, spem, timorem, eradicari, & extirpari posse de mentibus hominum; alii frangi eas, regi, atque moderari, & quasi infrenes equos quibusdam lupatis coerceri. Quorum sententias & Tullius in Tusculanis disputationibus explicat; & Origenes ecclesiasticæ ueritati in Stromatibus suis miscere conatur: ut præteream Manichæum, Priscillianum, Euagrium Hyperboritam, Iouinianum, & totius pene Syriæ hæreticos, quos sermone gentili Abin & Paanin, id est, peruersos & Massilianos, Græce εὐχίτας uocant: quorum omnium ista sententia est, posse ad perfectionem, & non dicam ad similitudinem, sed æqualitatem Dei, humanam uirtutem & scientiam peruenire; ita ut asserant se ne cogitatione quidem, & ignorantia, cum ad cōsummationis culmē ascenderint, posse peccare. Et quamquam superiori epistola, quam ad Ctesiphontem scripsi contra errores eorum, pro angustia temporis pauca perstrinxerim: hic liber, quem nunc cudere nitimur, Socraticorum consuetudinem seruabit; ut, ex utraque parte quid dici possit, exponat; & magis perspicua ueritas fiat, cum posuerit unusquisque, quod senserit. Illud autem Origenis proprium est, impossibile esse, humanam a principio usque ad mortem nō peccare naturam: et rursum esse possibile, cum se aliquis ad meliora conuerterit, ad tantam fortitudinem peruenire, ut ultra peccare non possit. Aduersum eos autem, qui me dicunt hoc opus inflammatum inuidiæ facibus scribere, breuiter respondebo, numquam me hæreticis pepercisse; & omni egisse studio, ut hostes Ecclesiæ, mei quoque hostes fierent. Heluidius scripsit contra sanctæ Mariæ uirginitatem perpetuam. Numquid, ut ei responderem, ductus inuidia sum, quem omnino in carne non uidi? Iouinianus, cuius, o Pelagi, a te nunc hæresis suscitatur, Romanam fidem, me absente, turbauit, tam elinguis, & sermonis putidi, ut magis misericordia dignus fuerit, quam inuidia. illi quoque respondi, ut potui. Ruffinus non uni urbi, sed orbi blasphemias Origenis, & περὶ ἀρχῶν libros, quantum in se fuit, Intulit; ita ut Eusebii quoque primum librum defensionis Origenis sub nomine Pāphili martyris ederet; &, quasi ille parum dixisset, nouum pro eo uolumen euomeret. num inuidemus ei, quia respondimus, & tanta in eo eloquentiæ fuere fulmina, ut me a scribendi atque dictandi studio deterrerent? Palladius, seruilis nequitiæ, eandem hæresim instaurare conatus est, & nouam translationis Hebraicæ mihi calumniam struere. num & illius ingenio nobilitatiq. inuidimus? Nunc quoque mysterium iniquitatis operatur: & garrit unusquisque quod sentit: ego solus sum, qui cunctorum gloria mordear; & tam miser, ut iis quoque inuideam, qui non merentur inuidiam. unde, ut omnibus probarem me non odisse homines, sed errores, nec aliquorum infamiam quærere, magisq. dolere uicem eorum, qui falsi nominis scientia supplantantur, Attici & Critobuli nomina posui, per quos, & nostra pars & aduersariorum quid sentiret, exprimerem. Quin potius omnes, qui catholicam sectamur fidem, optamus & cupimus damnari hæresim, homines emendari; aut certe, si in errore uoluerint permanere, non nostram culpam esse, qui scripsimus, sed eorum, qui mendacium prætulerunt ueritati. Breuiterq. calumniatoribus respondemus, qui sua in nos maledicta conferunt, Manichæorum esse, hominum damnare naturam, & liberum auferre arbitrium, & adiutorium Dei tollere: rursumq. apertissimæ insaniæ, hoc hominem dicere esse, quod Deus est: et sic ingrediendum uia regia, ut nec ad sinistram nec ad dextrā declinemus: appetitumq. propriæ uoluntatis, Dei semper credamus auxilio gubernari. Si quis autē falso se infamari clamitat, & gloriatur nostra sentire; tunc ueræ fidei probabit assensum, cum aperte & absque dolo aduersa damnauerit: ne audiat illud propheticum: Et in
Hier. 3 omnibus his non est conuersa ad me præuaricatrix soror eius Iuda ex toto corde suo, sed in mendacio. Minorisq. peccati est, sequi malū, quod bonum putaueris, quam non audere defendere, quod bonum pro certo noueris. Qui minas, iniuriā, paupertatemq. ferre non possumus, quo modo flammas Babylonis uincemus? Quod bellum seruauit, pax ficta non auferat. nolo timore perfidiam discere, cum ueram fidem meæ Christus reliquerit uoluntati.

DIA-

ADVERSVS PELAGIVM

LIBER PRIMVS.

ATTICVS.

DIC mihi Critobule: Verum ne est, quod a te scriptum audio, posse hominem sine peccato esse, si uelit, & facilia Dei esse præcepta? CRITOBVLVS. Verum, Attice; sed non eodem sensu ab æmulis accipitur, quo a me dictum est. ATTICVS. Quid enim ambiguitatis in dicto est, ut diuersæ intelligentiæ tribuatur occasio? nec quæro, ut de utroque pariter respondeas. duo enim a te proposita sunt, unum, posse hominem sine peccato esse, si uelit; alterum, facilia Dei esse præcepta. Licet ergo simul dicta sint, tamen per partes singulas differantur: ut, quorum una uidetur fides, nulla sit in sententiarum diuersitate contentio. CRITO. Ego, Attice, dixi hominem absque peccato posse esse, si uelit, non, ut quidam maledici calumniantur, absque Dei gratia; quod etiam cogitare sacrilegium est; sed simpliciter posse, si uelit; ut subaudiatur, cum Dei gratia. ATTI. Ergo & malorum in te operum auctor est Deus? CRITO. Nequaquam ita ut autumas: sed si quid in me boni habeo, illo suggerente & adiuuante completur. ATTI. Non de natura quæro, sed de actu. quis enim dubitat Deum omnium creatorem? hoc mihi respondeas uelim: quod agis bonum, tuum est, an Dei? CRITO. Meum est, & Dei, ut ego operer, & ille adiuuet. ATTI. Et quo modo hæc omnium opinio est, quod Dei auferas gratiam, &, quidquid homines agimus, propriæ tantū asseras uoluntatis? CRITO. Miror, Attice, cur erroris alicui a me causam rationemq. flagites; & id quæras, quod scriptum non est; cum perspicuum sit, quod scripserim. Dixi hominem sine peccato esse posse, si uelit: numquid addidi, absque Dei gratia? ATTI. Sed ex eo, quod non addidisti, uideris negare. CRITO. Immo ex eo, quod non negaui, dixisse existimandus sum. neque enim, quidquid non dicimus, negare arbitrandi sumus. ATTI. Confiteris ergo, posse hominem sine peccato esse, si uelit, cum Dei gratia? CRITO. Non solum fateor, sed & libere proclamo. ATTI. Errat ergo, qui Dei gratiam tollit? CRITO. Errat. Quin potius arbitrandus est impius: cum Dei nutu omnia gubernentur; & hoc, quod sumus, & habemus appetitum propriæ uoluntatis, Dei conditoris sit beneficium. ut enim liberum possideamus arbitrium, & uel ad bonam uel ad malam partem declinemus propria uoluntate; eius est gratiæ, qui nos ad imaginem & ad similitudinem sui tales condidit. ATTI. Nulli, o Critobule, dubium est, ex eius cuncta pendere iudicio, qui creator est omnium; & quidquid habemus, illius beneficio deputandum. sed quæro, hoc ipsum, quod Dei asseris gratiæ, utrum ad condicionis referas beneficium; an in singulis rebus putes esse, quas gerimus, ut scilicet illius in omnibus utamur auxilio; an semel ab eo liberi arbitrii conditi, nostra uoluntate, uel uiribus agamus, quod uolumus? noui enim, plerosque uestrum ita ad Dei cuncta referre gratiam, ut non in partibus, sed in genere, hoc est, nequaquam in singulis rebus, sed in condicione arbitrii intelligant potestatem. CRITO. Non est ita ut autumas; sed a me utrumque dicitur, ut & Dei gratiæ sit, quod tales conditi sumus, & per singula opera illius adminiculo fulciamur. ATTI. Constat ergo inter nos, in bonis operibus, post propriam uoluntatem, Dei nos niti auxilio, in malis diaboli. CRITO. Constat, & super hoc nulla contentio est. ATTI. Male ergo sentiunt, qui per singulas res, quas agimus, Dei auferunt adiutorium: & illud, quod Psalmista canit: Nisi Dominus ædificauerit domum, in uanum laborant qui ædificant eam: Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra uigilat qui custodit eam: & cetera huiuscemodi, peruersis interpretationibus, immo risu dignis, ad alios sensus detorquere nituntur? CRITO. Quid mihi necesse est contra alios dicere, cum meum responsum habeas? ATTI. Tuum responsum cuiusmodi? eos bene sentire, an male? CRITO. Ecquæ me cogit necessitas, ut contra alios promam sententiam? ATTI. Disputationis ordo, & ratio ueritatis. An ignoras, omne, quod dicitur, aut esse, aut non esse, & aut inter bona, aut mala debere numerari? hoc ergo, de quo interrogo, aut bene dici, aut male, ingratis tibi fatendum est. CRITO. Si in singulis rebus, quas gerimus, Dei utendum est adiutorio: ergo & calamum temperare ad scribendum, & temperatum pumice terere, manumq. aptare litteris, tacere, loqui, sedere, stare, ambulare, currere, comedere, ieiunare, flere, ridere, & cetera huiuscemodi, nisi Deus iuuerit, non poterimus? ATTI. Iuxta meum sensum, non posse perspicuum est. CRITO. In quo igitur liberum habemus arbitrium, & Dei in nos gratia custoditur, si ne hoc quidem absque Deo

Psal. 126

possumus facere? ATTI. Non sic donata est liberi arbitrii gratia, ut Dei per singula tollatur adminiculum. CRITO. Non tollitur Dei adiutorium, cum creaturæ ex semel dati liberi arbitrii gratia conseruentur. si enim absque Deo, &, nisi per singula ille me iuuerit, nihil possũ agere: nec pro bonis me iuste operibus coronabit, nec affliget pro malis; sed in utroque suum uel recipiet, uel damnabit auxilium. ATTI. Dic ergo simpliciter, quod Dei auferas gratiã. quidquid enim tollis in partibus, necesse est ut & in genere neges. CRITO. Non nego gratiam; cum ita me a Deo asseram conditum, ut per Dei gratiam meæ datum sit uoluntati, uel facere quid, uel nõ facere. ATTI. Dormitat ergo Deus in operibus nostris, semel data liberi arbitrii potestate: nec orãdus est, ut in singulis operibus nos iuuet; cum uoluntatis nostræ sit, & proprii arbitrii, uel facere, si nolumus, uel non facere, si nolumus. CRITO. Quo modo in ceteris creaturis condicionis ordo seruatur: sic, concessa semel liberi arbitrii potestate, nostræ uoluntati omnia derelicta sunt. ATTI. Ergo, ut dixi, non debeo a Deo per singula auxilium deprecari, quod semel meo datum est iudicio? CRITO. Si in omnibus ille cooperatur, non est meum, sed eius, qui adiuuat, immo qui in me coopera-
Rom. 9 tur, præsertim cum absque eo facere nihil possim. ATTI. Oro te, non legisti: Non enim uolentis, neque currentis, sed miserentis est Dei? Ex quibus intelligimus, nostrum quidem esse uelle, & currere; sed, ut uoluntas nostra compleatur, & cursus, ad Dei misericordiam pertinere; atque ita fieri, ut & in uoluntate nostra, & in cursu, liberum seruetur arbitrium; & in consummatione uoluntatis, & cursus, Dei cuncta potentiæ relinquantur. Scilicet nũc mihi scripturarum testimonia replicanda sunt, quo modo per singula Dei a sanctis flagitetur auxilium; & in singulis operibus suis, illo adiutore & protectore uti desiderent. lege totum psalterium, omnes sanctorum uoces: nihil erit, nisi ad Deum in cunctis operibus deprecatio. Ex quo perspicue ostenditur; te aut Dei negare gratiam, quam tollis in partibus; aut, si in partibus dederis, quod nequaquam te uelle manifestum est, in nostram sententiam transire; qui sic liberum homini seruamus arbitrium, ut Dei per singula adiutorium non negemus. CRITO. Captiosa ista est conclusio, & de dialecticorum arte descendens. mihi autem nullus auferre poterit liberi arbitrii potestatem; ne, si in operibus meis Deus adiutor extiterit, non mihi debeatur merces, sed ei, qui in me operatus est. ATTI. Fruere liberi arbitrii potestate: ut contra Deum armes linguam tuam; & in eo te liberum probes, si tibi liceat blasphemare. uerum, super hoc quid sentias, nulli dubium est, & præstigia confessionis tuæ apertissima luce claruerunt. Nunc reuertamur ad id, unde disserere cœpimus. Dic mihi: si tibi uidetur hoc, quod cum Dei adiutorio paullo ante dicebas, posse hominem non peccare, si uelit; in perpetuum dicas, an ad tempus, & breue? CRITO. Superflua interrogatio est. si enim, ad tempus, & breue, dixero; nihilo minus referetur ad perpetuum. quidquid enim ad breue dederis, hoc concedes & in perpetuum. ATTI. Quid dicas, non satis intelligo. CRITO. Ita ne durus es, ut manifesta non sentias? ATTI. Non me pudet nescire, quod nescio. et de quo futura est disputatio, debet inter utrumque conuenire, quẽ sensum habeat. CRITO. Ego hoc assero; qui potest uno die se abstinere a peccato, posse & altero; qui duobus, posse & tribus; qui tribus, posse & triginta; atque hoc ordine posse & trecentis & tribus millibus, & quamdiucumque se uoluerit abstinere. ATTI. Dic ergo simpliciter, posse hominẽ in perpetuum esse sine peccato, si uelit. Possumus ne omne, quod uolumus? CRITO. Nequaquã. neque enim possum, quidquid uoluero: sed hoc solum dico, hominem sine peccato posse esse, si uelit. ATTI. Quæso, ut mihi respondeas. Hominẽ me putas, an belluam? CRITO. Si de te ambigo, utrum homo, an bellua sis, ipse me belluam confitebor. ATTI. Si ergo, ut dicis, homo sum; quo modo, cum uelim & satis cupiã non peccare, delinquo? CRITO. Quia uoluntas imperfecta est. si enim uere uelles, uere utique nõ peccares. ATTI. Ergo tu, qui me arguis non uere cupere, sine peccato es, quia uere cupis? CRITO. Quasi ego de me dicam, quem peccatorem esse confiteor, & non de paucis, & raris, si qui uoluerint non peccare. ATTI. Interim ex meo tuoq. iudicio, & ego, qui interrogo, & tu, qui respondes, peccatores sumus. CRITO. Sed possumus nõ esse, si uelimus. ATTI. Dixi me uelle non peccare: te quoque hoc sentire, non dubium est. Quo modo ergo, quod uterque uolumus, uterque non possumus? CRITO. Quia plene nõ uolumus. ATTI. Da ergo, qui maiorum nostrorum plene uoluerint, & potuerint. CRITO. Hoc quidem non facile est ostendere. neque enim, quando dico hominẽ posse esse sine peccato, si uelit; aliquos fuisse contendo, sed simpliciter posse esse, si uelit. aliud namque est, esse posse; quod Græce dicitur δύναμις: aliud est, esse; quod ipsi appellant ἐνέργειαν. Possum esse medicus, sed interim non sum. possum esse faber, sed necdum didici. quidquid

igitu

igitur possum ; licet necdum sim, tamen ero, si uoluero. ATTI. Aliud sunt artes, aliud id, quod super artes est. Medicina, & fabrica, & artes ceteræ inueniuntur in plurimis: sine peccato autem esse perpetuo, diuinæ solius est potestatis. Itaque aut da exemplum, qui absque peccato fuerint in perpetuum: aut, si dare non potes, confitere imbecillitatem tuam: & noli ponere in cælum os tuum, ut per esse, & esse posse, stultorum illudas auribus. quis enim tibi concedet, posse hominem facere, quod nullus umquam hominum potuerit? An tu dialecticis ne imbutus quidem es? Si enim potest homo; non posse, tollitur. si autem nō potest; posse, subuertitur. Aut concede mihi aliquem potuisse, quod fieri posse contendis: aut, si nullus hoc potuit, inuitus teneberis, nullum posse, quod possibile iactitas. Inter Diodorum, & Chrysippum, ualentissimos dialecticos, περὶ δυνατῶν ista contentio est. Diodorus id solum posse fieri dicit, quod aut sit uerum, aut uerum futurum sit; et, quidquid futurum sit, id fieri necesse esse; quidquid autem non sit futurum, id fieri non posse. Chrysippus uero, & quæ non sunt futura, posse fieri dicit; ut frangi hoc margaritū, etiam si id numquam futurum sit. Qui ergo aiunt hominem posse esse absque peccato, si uelit, non poterunt hoc uerum probare, nisi futurum docuerint. Cum autem futura incerta sint omnia, & maxime ea, quæ numquam facta sunt; perspicuum est, eos id futurum dicere, quod nō sit futurum: Ecclesiaste hanc confirmante sententiam: Omne, quod futurum est, iam factum est in priori sæculo. CRITO. Oro te, ut hoc mihi respondeas: possibilia Deus mandata dedit, an impossibilia? ATTI. Cerno, quo tua tendat assertio. sed de hoc in posterioribus disserendum est: ne, dum miscemus quæstionibus quæstiones, obscuram audientibus intelligentiam relinquamus. Reseruato igitur hoc, quod fatemur; possibilia Deum dedisse mandata; ne ipse auctor iniustitiæ sit, si id exigat fieri, quod fieri non potest; nunc illud imple, quod proposueras, posse hominem sine peccato esse, si uelit. aut enim dabis eos, qui potuerunt: aut, si nullus potuit, liquido confiteberis hominem in perpetuum uitare peccata non posse. CRITO. Quoniam urges me, ut dem quod dare non debeo: illud quæso considera, quod Dominus dixerit, facilius camelum per foramen acus intrare posse, quam diuitem in regnum cælorum. et tamen dixit fieri posse, quod numquam factum est. neque enim camelus umquam per foramen acus ingressus est. ATTI. Miror hominem prudentem proposuisse testimonium, quod contra se faciat. in hoc enim, non quod fieri possit, dictum est, sed impossibile impossibili comparatum. quo modo enim camelus non potest intrare per foramen acus; ita & diues non ingredietur in regna cælorum. aut, si potueris ostendere, quod diues ingrediatur regna cælorum; sequitur, ut & camelus intret per foramen acus. Nec mihi Abraham, & ceteros, quos in ueteri testamento diuites legimus, exemplo proponas, qui diuites ingressi sunt regna cælorum: cum, ipsis diuitiis ad bona utentes opera, diuites esse desierint; immo cum non sibi, sed aliis diuites fuerint, dispensatores magis Dei, quam diuites appellandi sint. Sed nobis euangelica perfectio requirenda est: in qua præcipitur: Si uis perfectus esse, uade, & uende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & ueni sequere me. CRITO. Dum nescis, proprio captus es laqueo. ATTI. Quo nam modo? CRITO. Ex sententia Domini asseris posse hominem esse perfectum. quando enim dicit: Si uis perfectus esse, uende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & ueni sequere me: ostendit hominem, si uoluerit, & fecerit quæ præcepta sunt, posse esse perfectum. ATTI. Validissimo quidem pugno me percussisti, ita ut caligo mihi ante oculos obuersari cœperit: sed tamen hoc ipsum, quod dicit: Si uis perfectus esse: ei dicitur, qui non potuit, immo noluit, & iccirco non potuit. Tu autem ostende mihi, qui & uoluerit, & potuerit, quod nunc pollicitus es. CRITO. Quæ enim me cogit necessitas ostendere, qui perfecti fuerint: cum perspicuum sit, posse esse perfectos, ex eo, quod uni a saluatore sit dictum, & per unum omnibus, Si uis esse perfectus. ATTI. Tergiuersaris: in eodem luto hæsitas. aut enim, quod potest fieri, aliquando factum est: aut, si numquam factum est, fieri non posse concede. CRITO. Quid ultra differo? scripturarum auctoritate uincendus es. Vt cetera prætermittam; nonne his duobus testimoniis tibi imponetur silentium, in quibus Iob, & Zacharias, Helisabetq. laudantur? Nisi enim fallor, in Iob ita scriptum est: Homo quidam erat in regione Hus nomine Iob: & erat homo ille uerax & sine crimine, uerus Dei cultor, abstinens se ab omni re mala. Et iterum: Quis est, qui arguit iustum meum sine peccato, & loquitur uerbis suis per ignorantiam? In euangelio quoque secundum Lucam: Fuit in diebus Herodis regis Iudæ sacerdos quidam, nomine Zacharias, de uice Abia: & uxor illi de filiabus Aaron, & nomen illius Helisabet. Erant autem ambo iusti ante Deum, incedentes in omnibus man-

Eccls. 1

Matth. 19

Gen. 13

Matth. 19

Iob. 1

Iob. 42

Luc. 1

datis & iustificationibus Domini, sine quetela. Si uerus Dei cultor est, & immaculatus, ac sine crimine; & qui ambulabant in cunctis iustificationibus Domini, iusti sunt in conspectu eius: puto, quod peccato careant, & nulla re indigeant, quæ ad iustitiam pertinet. ATTI. Proposuisti testimonia, quæ non de alterius scripturæ loco, sed de propriis libris absoluta sunt. Nam & Iob, postquam percussus est plaga multa, aduersus Dei sententiam,
Iob.16 prouocans eum ad iudicium, dixisse cöulncitur: Atque utinā sic iudicaretur uir cum Deo,
Iob.31 quo modo iudicatur filius hominis cum collega suo. Et iterum: Quis mihi tribuat auditorem, ut desiderinm meum omnipotens audiat, & librum scribat ipse, qui iudicat? Et rur-
Iob.9 sum: Si enim fuero iustus, os meum impia loquetur; & si absque crimine, prauus inueniar; & si purificatus niue, & lotus manibus, satis me sorde tinxisti: execratum est me uestimen-
Luc.1 tum meum. Et de Zacharia scriptum est, qnod, angelo natiuitatem filii pollicente, dixerit: Vnde hoc sciam? Ego enim sum senex, & uxor mea processit in diebus snis: ob quæ statim silentio condemnatur: Eris tacens, & loqui non poteris usque ad diem, quo fient hæc; quia non credidisti uerbis meis, quæ implebuntur in tempore suo. Ex quo perspicuum est, iustos quidem & immaculatos dici, sed, si negligentia subrepserit, posse concidere; & semper hominem in meditullio positum; ut & de uirtutum culmine ad uitia delabatur; & de uitiis ascendat ad sublimia; & numquam eum esse securum, sed semper metuere in tranquil-
Eccls.7 litate naufragiū: ac per hoc hominem sine peccato esse non posse, dicente Salomone: Non
3.Reg.8 est homo iustus super terram, qui faciat bonum, & non peccet. Et eodem in Regum libro:
Psal.18 Neque enim est homo, qui non peccet: ac beato Dauid: Delicta quis intelligit, ab occul-
Psal.142 tis meis munda me Domine, & ab alienis parce seruo tuo, Et iternm: Ne intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Et multa alia, quibus scripturæ sanctæ plenæ sunt. CRITO. Quid ergo respondebis ad illud exemplū,
1.Ioan.5 quod ponit euangelista Ioannes: Scimus, quod omnis, qui natus est ex Deo, non peccat; sed generatio Dei conseruat eum, & malignus non tangit eum? Scimus, quoniam ex Deo sumus, & mundus totus in maligno positus est. ATTI. Par pari referam, & paruam euangelistæ epistolam, secundum sensum tuum, docebo sibi esse contrariam. Si enim omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit; quoniam semen eius manet in eo; & non potest peccare, quia ex Deo natus est: qua consequentia idem in eodem loco loqnitur: Si dixeri-
1.Ioan.1 mus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimns, & ueritas in nobis non est? Ignoras rationem, hæsitas, atque turbaris: Audi eundem euāgelistam: Si confiteamur peccata nostra, fidelis & iustus est, ut dimittat nobis peccata nostra, & mūdet nos ab omni iniquitate. Tunc ergo iusti sumus, quando nos peccatores fatemur: & iustitia nostra non ex
Pro.18 proprio merito, sed ex Dei consistit misericordia, dicente sancta scriptura: Iustus accusator
Esa.43 sui est in principio sermonis. Et in alio loco: Dic tu peccata tua, ut iustificeris. Conclusit
Rom.11 enim Deus omnia sub peccato, ut omnibus misereatur. Et hæc hominis summa est iustitia, quidquid potuerit habere uirtutis, non suum putare esse, sed Domini, qui largitus est. Qui ergo natus est ex Deo, non peccat, quamdiu semen Dei manet in eo; & non potest pec-
1.Ioan.3 care, quia ex Deo natus est. Sed quia in agro Dominico, dormiente patre familias, inimi-
Matth.13 cus homo zizania superseminat; & frumento bono, dum nescimus, lolium auenasq. steriles sator nocturnus interserit: ideo parabola ista euangelici patris familias formidanda est; qui purgat aream, &, frumento horreis condito, paleas uentorū flatibus dispergendas & urē-
Hier.23 das ignibus derelinquit. Vnde & in Hieremia scriptum legimus: Quid paleis ad frumētum, dicit Dominus? Paleæ autem a frumento in consummatione sæculi separantur. Ex quo approbatur, dum sumus in corpore isto mortali, mixtas esse cum tritico. Quod si opposue-
1.Ioan.3 ris, quare dixerit: Et non potest peccare, quia ex Deo natus est: audies, & ubi erit præmiū uoluntatis? si enim ideo non peccat, quia peccare non potest; liberū tolletur arbitrium; & nequaquam nostrum fiet, sed naturæ bonum, quæ peccata non capiet. CRITO. Dudum faciliora proposui, ut te ad maiora exercerem: qnid ad illud dicere potes, quod, quamuis sis ingeniosus, nulla ualebis arte subuertere? Primum ponam de ueteri testamento, deinde de nouo: Veteris testamenti princeps Moyses est, noui Dominus atque salua-
Deut.18 tor. Moyses loquitur ad populum: Perfecti estote in conspectu domini Dei uestri. Et sal-
Matth.5 uator ad apostolos: Estote perfecti, sicut pater uester cælestis perfectus est. Aut enim possibile est audientibus facere, quod Moyses, & Dominus præceperunt: aut, si impossibile est, non est culpa eorum, qui obedire non possunt, sed eius, qui impossibilia præcepit. ATTI. Hic locus apud imperitos, & scripturarum sanctarum meditationem usumq. & sciētiam non habentes, uidetur opinioni tuæ prima fronte blandiri. ceterum discussus facile soluitur.

soluitur. Et cum testimonia scripturarum aliis comparaueris testimoniis; ne sibi Spiritus sanctus pro qualitate locorum & temporum uideatur esse contrarius, secundum illud, quod scriptum est: Abyssus abyssum inuocat in uoce cataractarum tuarum: tunc ueritas apparebit, hoc est, Christum possibilia præcepisse dicentem: Estote perfecti, sicut pater uester cælestis perfectus est, & tamen apostolos non fuisse perfectos. CRITO. Non dico, quid apostoli fecerint, sed quid Christus præceperit. neque enim culpa imperantis est, sed eorum, qui audierunt imperium, quod utique potuisse fieri ex iustitia eius, qui imperabat, agnoscitur. ATTI. Pulchre. Nolo ergo mihi dicas, posse hominem sine peccato esse, si uelit, sed posse hominem id esse, quod apostoli non fuerunt. CRITO. Tam stultum me putas, ut audeam hoc loqui? ATTI. Licet non loquaris; tamen, ex propositione tua, ipsa consequentia & rerum ordine inuitus hoc loqueris. si enim potest esse homo sine peccato, quod apostolos non fuisse perspicuum est: posset esse super apostolos homo: ut taceam de patriarchis, & prophetis, quorum in lege non fuit perfecta iustitia, secundum illud Apostoli: Omnes enim peccauerunt, & indigent gloria Dei: iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiatorẽ. CRITO. Hæc argumentatio tortuosa est, ecclesiasticam simplicitatem inter philosophorum spineta concludens. Quid Aristoteli, & Paulo? quid Platoni, & Petro? ut ille enim princeps philosophorum, ita hic apostolorum fuit; super quem Ecclesia Domini stabili mole fundata est; quæ nec impetu fluminis, nec ulla tẽpestate concutitur. ATTI. Rhetoricaris; &, dum mihi obiicis philosophiam, ad oratorum castra transcendis. Verum audi, quid idem dicat orator tuus. Define communibus locis: domi nobis ista nascitur. CRITO. Nulla hic eloquentia est, nullus oratorum tumor; quorum definitio est, dicere ad persuadendum accommodate: sed puram puto sermone quærimus ueritatem: aut Dominum nõ impossibilia præcepisse, ut sint in culpa qui possibilia non fecerint; aut, si non possunt fieri, non eos, qui impossibilia non faciunt, sed eum, qui impossibilia præcepit, quod nefas dictu sit, conuinci iniustitiæ. ATTI. Video te contra mores tuos uehementer esse commotum, & propterea argumentari definam. sed parumper te interrogabo, quid de illo Apostoli loco sentias, quem scribit ad Philippenses: Non quia iam accepi, aut iam perfectus sim. Persequor autem, si cõprehendam: in quo & apprehensus sum a Christo. Fratres, ego me necdum arbitror comprehendisse. Vnum autem, posteriorum obliuiscens, ad ea, quæ priora sunt, me extẽdens, iuxta propositum sequor ad brauium supernæ uocationis Dei in Christo Iesu. Quotquot ergo perfecti sumus, hoc sapiamus: &, si quid aliter sapitis, hoc quoque Deus uobis reuelabit: & cetera, quæ te scire non dubito, & nos breuitatis studio præterimus. Dicit se necdũ comprehendisse, & nequaquam esse perfectum, sed, instar sagittarii, ad propositũ & ad signum iacula dirigere, quod significantius Græci σκόπον nominãt; ne sagitta ad partem declinans alteram, imperitum ostendat sagittarium. Et asserit, præteritorum se semper obliuisci, & ad priora semper extendi: per quæ docet præterita negligenda, & futura cupiẽda: ut, quod hodie perfectum putauit, dum ad meliora & priora extenditur, cras imperfectum fuisse conuincat: atque ita per singulos gradus, dum numquam in statione, sed semper in cursu est, imperfectum doceat, quod homines putabamus esse perfectum; solamq. perfectionem, & ueram iustitiam, Dei tantũ uirtutibus coaptandam. Secundum propositum, inquit, persequor ad brauium supernæ uocationis Dei in Christo Iesu. O apostole Paule, ignosce mihi, quasi homunculo mea uiria confitenti, si audacter interrogem. Dicis te necdum accepisse, & necdum comprehendisse, & necdum esse perfectum, & præteritorum semper obliuisci, & ad priora te extendi, si quo modo possis occurrere in resurrectione mortuorum, & consequi brauiũ supernæ uocationis. Et quo modo statim infers: Quoquot ergo perfecti sumus, hoc sapimus, siue sapiamus: diuersa enim sunt exẽplaria: & quid sapimus, siue sapiamus, nos esse perfectos? comprehendisse quod non cõprehendimus, accepisse quod non accepimus, esse perfectos qui nondum perfecti sumus? Quid ergo sapimus, immo quid sapere debemus, qui perfecti non sumus? imperfectos nos esse confiteri, & necdum comprehendisse, necdum accepisse. Hæc est hominis uera sapientia, imperfecta perfectio est. Vnde & in Prouerbiis legimus: Ad intelligendam iustitiam ueram. Nisi enim esset & falsa iustitia, numquam Dei uera iustitia diceretur. Et in eodem Apostoli loco sequitur: Et si quid aliter sentitis, & hoc uobis Deus reuelabit. Rem nouam audio. Qui paulo ante dixerat, non quia iam accepi, aut iam perfectus sum, & uas electionis, qui pro confidentia habitantis in se Christi audebat loqui: An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Christus? & tamen simpliciter fatebatur se

Psal.41
Matth.5
Rom.3
Matth.16
Philip.3
Pro.1
Philip.3
2.Cor.13

non eſſe perfectum : nunc quod ſibi proprie denegabat, mittit in turbam, iungitq. ſe cum
Philip.3 ceteris, & ait : Quotquot ergo perfecti ſumus, hoc ſapiamus. Sed qua ratione hoc dixerit,
exponit in ſequentibus. Hoc, inquit, ſapiamus, qui uolumus ſecundum humanæ fragili-
tatis modulum eſſe perfecti, necdum nos accepiſſe, necdum comprehendiſſe, necdum eſſe
perfectos. Et quia necdum perfecti ſumus, & forſitan aliter ſapimus, quam poſcit uera &
perfecta perfectio : ſi quid aliter ſapimus, & aliter intelligimus, quam Dei habet ſcientia:
Pſal.118 & hoc nobis Deus reuelabit, ut precemur cum Dauid atque dicamus : Reuela oculos meos,
& conſiderabo mirabilia de lege tua.. Ex quo perſpicuum eſt, duas in ſcripturis ſanctis eſſe
perfectiones, duasq. iuſtitias, & duos timores : primam perfectionem & incomparabilem
ueritatem perfectamq. iuſtitiam, Dei uirtutibus coaptandam : ſecundam autem, quæ com-
Pſal.142 petit noſtræ fragilitati, iuxta illud, quod in pſalmis dicitur ; Non iuſtificabitur in conſpe-
ctu tuo omnis uiuens ; ad eam iuſtitiam, quæ non comparatione, ſed Dei ſcientia dicitur
Iob.1 eſſe perfecta. Iob quoque, & Zacharias, & Helizabet iuſti dicti ſunt, ſecundum eam iuſti-
Luc.1 tiam, quæ poſſit in iniuſtitiam aliquando mutari, & non ſecundum illam, quæ numquam
Malac.3 mutari poteſt, de qua dicitur : Ego Deus, & non mutor. Et hoc eſt, quod Apoſtolus alio
2.Cor.3 loco ſcribit : Etenim non eſt glorificatum, quod glorificatum eſt, propter excellentem glo-
riam, quod uidelicet legis iuſtitia, ad comparationem euangelicæ gratiæ, non uideatur eſſe
iuſtitia. Si enim, ait, quod deſtruitur, glorioſum eſt ; multo magis, quod permanet, erit in
1.Cor.13 gloria. Et iterum : Ex parte ſcimus, & ex parte prophetamus. Cum autem uenerit, quod
perfectum eſt ; deſtruentur illa, quæ ex parte ſunt. Et uidemus nunc per ſpeculum & in ænig
mate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognoſco ex parte, tunc cognoſcam ſicut & cogni
Pſal.138 tus ſum. Et in pſalmis : Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me, confortata eſt, & non potero
Pſal.72 ad eam. Et iterũ : Exiſtimabam cognoſcere hoc, labor eſt in conſpectu meo, donec introe-
am in ſanctuarium Dei, & intelligam in nouiſſimis eorum. Et in eodem loco : Vt iumentũ
Hier.10 factus ſum apud te, & ego ſemper tecũ. Et Hieremias : Stultus factus eſt omnis homo a ſcien
1.Cor.1 tia. Et idem Paulus apoſtolus, Fatuum, inquit, Dei ſapientius eſt hominibus. Et multa
alia, quæ ſtudio breuitatis omitto. CRITO. Argute quidem, mi Attice, memoriterq. di
xiſti : ſed labor tuus, & multiplex teſtimoniorum replicatio meæ parti proficit. neque enim
ego hominem Deo comparo, ſed aliis hominibus : quorũ collatione, qui ſtudium dederit,
poteſt eſſe perfectus. ac per hoc, quãdo dicitur, homo poteſt eſſe ſine peccato, ſi uoluerit ;
iuxta mẽſuram hominis, non iuxta Dei dicitur maieſtatem ; cuius comparatione nulla crea
tura poteſt eſſe perfecta. ATTI. O Critobule, hæc memorans mecũ facis. et ego enim hoc
ſentio, nullam creaturã, ſecundum ueram conſummatamq. iuſtitiam, poſſe eſſe perfectã.
ceterum alium differre ab alio, & diuerſas eſſe in hominibus iuſtitias, nulli dubium eſt ; &
uel maiorem eſſe alium, uel minorem, & tamen ſecundum ſtatum & menſuram ſuam poſſe
iuſtos nominari, qui aliorum comparatione iuſti non ſunt. Verbi gratia, Paulus apoſtolus,
uas electionis, qui plus omnibus apoſtolis laborauit, utique iuſtus erat, ſcribens ad Timothe
2.Tim.4 um : Certamen bonum certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui ; de cetero repoſita eſt
mihi corona iuſtitiæ : quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex, non ſolum antẽ
mihi, ſed & omnibus, qui diligunt aduentũ eius. Iuſtus erat & Timotheus, diſcipulus eius,
& imitator ; quem docet quid agere debeat, & quem modum tenere uirtutum. Putamus ne
unam & eandem in utroque fuiſſe iuſtitiam, & non plus habere meritorum eum, qui plus
Ioan.14 omnibus laborauit ? Multæ manſiones ſunt apud patrem, quia & merita diuerſa. Stella a ſtel
1.Cor.15 la differt in claritate ; & in uno Eccleſiæ corpore membra diuerſa ſunt. Habet ſol fulgorem
12 ſuum : luna quoque noctis tenebras temperat : & quinque ſidera alia, quæ uocãtur errantia,
diuerſis & curſibus & luminibus cælum peragrant. innumerabiles ſunt aliæ ſtellæ, quas mi-
care in firmamento cernimus. in ſingulis diuerſa ſunt lumina, & tamen in ſuo unaquæque
perfecta eſt, ita dumtaxãt, ut, cõparatione maioris, perfectione careat. In corpore quoque,
cuius membra diuerſa ſunt, aliud oculus, aliud manus, aliud pes agunt. unde & Apoſtolus
1.Cor.12 dicit : Non poteſt oculus dicere manui, non es mihi neceſſaria : aut iterum caput pedibus,
non deſidero operam ueſtram. Numquid omnes apoſtoli ? numquid omnes prophetæ ?
numquid omnes magiſtri ? numquid omnes cunctas habent uirtutes ? numquid omnes do-
nationes habent ſanitatum ? numquid omnes linguis loquuntur ? numquid omnes interpre
tantur ? Aemulamini dona maiora. Omnia autem hæc operatur unus atque idem ſpiritus,
diuidens propria unicuique prout uult. In quo diligenter attende, quod non dixerit, ſe-
cundum quod unumquodque membrum cupit, ſed ſecundum quod ipſe uult ſpiritus.
Rom.9 Neque enim dicere poteſt uas figulo ſuo, quare ita, uel ita me feciſti ? an non habet figulus
poteſtatem

potestatem de eodem luto, aliud uas facere in honorem, aliud in contumeliam? Vnde con sequenter adiecit, æmulamini dona maiora: ut in fide & industria plus ceteris charismatibus habere mereamur, melioresq. simus iis, qui comparatione nostri in secundo uel tertio gradu positi sunt. In magna domo uasa diuersa sunt, alia aurea, alia argentea, ænea, ferrea, lignea que: et tamen secundum modulum suum, cum æneum uas perfectum sit, compa ratione argentei uasis imperfectum dicitur: rursumq. argenteum aurei collatione deterius est. atque hoc modo, dum sibi inuicem comparantur, imperfecta & perfecta sunt omnia. In agro terræ bonæ, ex una semente tricenarius & sexagenarius & centenarius fructus exori tur: ipsis numeris iudicatur impar esse, quod nascitur: & tamen in suo genere perfecta sunt singula. Helizabet & Zacharias, quo testimonio, quasi impenetrabili ueris clypeo, nos do cere possunt, quanto inferiores sunt beatæ Mariæ, matris Domini, sanctitate, quæ conscië tia in se habitantis Dei libere proclamat; Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magna qui potens est, & sanctum nomen eius. Et misericordia eius a progenie in progenies timentibus eum. Fecit potentiam in brachio suo. In quo animaduerte, quod beatam se esse dicat, non proprio merito, atque uirtute, sed Dei in se habitantis clementia. Ipse quoque Ioannes, quo maior non fuit inter natos mulierum, parentibus suis melior est. non enim solum hominibus, sed & angelis testimonio Domini comparatur. Et tamen, qui cunctis hominibus erat maior in terra, minimo in regno cælorum minor fuisse perhibetur. Quid mirum, in collatione sanctorum, alios esse meliores, & alios inferiores; cum econtrario in collatione peccatorum hoc intelligi possit? Ad Hierusalem dici tur, quæ multis peccatorum erat confossa uulneribus: Iustificata est Sodoma ex te: nõ quod Sodoma per se iusta sit, quæ in æternos collapsa cineres, audit per Ezechielem: Sodoma re stituetur in antiquum: sed quod comparatione sceleratioris Hierusalem hæc iusta uideatur. illa enim Dei filium trucidauit: hæc, propter abundantiam panis, & per luxuriæ magnitudinem, excessit modum libidinis. Publicanus in euangelio, qui percutiebat pectus quasi thesaurum cogitationum pessimarum; &, conscientia delictorum, oculos non audebat attollere; superbientis pharisæi collatione fit iustior. Et Thamar sub specie meretricis fallit Iudam: & ipsius sententia, qui deceptus est, meretur audire: Iustificata est Thamar magis, quam ego. Ex quibus omnibus approbatur, non solum ad comparationem diuinæ maiesta tis hominum nequaquam esse perfectos, sed ne angelorum quidem & ceterorum hominum, qui uirtutum culmina conscenderunt: cum & tu, qui melior es alterius collatione, quem imperfectum esse monstraueris, rursum ab alio te præeunte uincaris; ac per hoc non habeas ueram perfectionem: quæ si perfecta sit, nulla re indiget. CRITO. Et quo modo, Attice, ad perfectionem diuinus sermo prouocat? ATTI. Hac ratione qua dixi, ut secundum uires nostras unusquisque nostrorum, quantum ualuerit, extendatur; si quo modo possit per uenire, & comprehendere brauium supernæ uocationis. Denique omnipotens Deus, cui docet Apostolus iuxta dispensationem carnis assumptæ subiiciendum filium, ut sit Deus omnia in omnibus; perspicue demonstrat, nequaquam sibi cuncta esse subiecta. Vnde & propheta subiectionem sui in finem præsumit, dicens: Nonne Deo soli subiecta erit anima mea? ab ipso enim est salutare meum. Et quia in corpore Ecclesiæ caput Christus est: quibusdam adhuc repugnantibus membris, uidetur corpus quoque capiti non esse subiectum. Namque si patitur unum membrum, compatiuntur omnia: & totum corpus, dolore unius membri cruciatur. Quod dico, ita manifestius fiet. Quamdiu habemus thesaurum istum in uasis fictilibus; & fragili carne circumdamur, immo mortali, & corruptibili; beatos esse nos credimus, si in singulis uirtutibus, partibusq. uirtutum Deo subiecti sumus: cum autem mortale hoc indutum fuerit immortalitate, & corruptiuum hoc incorruptione uestiiũ, & absorpta mors fuerit in Christi uictoria; tunc Deus erit omnia in omnibus: ut non sit tan tum in Salomone sapientia, in Dauid animi mansuetudo, in Elia & Phinees zelus, in Abraham fides, in Petro, cui dictum est: Simon Ioannis amas me? perfecta dilectio, in electionis uase studium prædicandi, & in ceteris uel bina uel trina; sed totus in cunctis sit; & omni uirtutũ choro sanctorum numerus glorietur; & sit Deus omnia in omnibus. CRITO. Nullus ergo sanctorum, quamdiu in isto corpusculo est, cunctas potest habere uirtutes? ATTI. Nullus; quia nunc ex parte prophetamus, & ex parte cognoscimus. nec enim possunt omnia esse in omnibus hominibus; quia non est immortalis filius hominis. CRITO. Et quo modo legimus: Qui unam habuerit, omnes uidetur habere uirtutes? ATTI. Participatione, non proprietate: necesse est enim, ut singuli excellant in quibusdam. & tamen hoc, quod legisse te dicis, ubi scriptum sit, nescio. CRITO. Ignoras hanc philosopho-
rum

2.Tim.2

Matth.13

Luc.1

Matth.11

Ezech.16

Luc.18

Gen.38

1.Cor.15

Psal.61

1.Cor.12
2.Cor.4

1.Cor.15

Ioan.21

1.Cor.13

rum esse sententiam? ATTI. Sed non apostolorum. neque enim mihi curæ est, qnid Ari-
Iacob.2 stoteles, sed quid Paulus doceat. CRITO. Obsecro te, nonne Iacobus apostolus scribit,
qui in uno offenderit, eum esse omnium reũ? ATTI. Ipse locus se interpretatur. non enim
dixit, unde cœperat disputatio: qui diuitem panperi in honore prætulerit, reus est adulte-
rii, uel homicidii: in hoc enim delirant Stoici, paria contendentes esse peccata: sed ita:
qui dixit, non mœchaberis, dixit, & non occides: quod & si non occidis, mœcharis au-
tem, factus es transgressor legis. Leuia cum leuibus, & grauia cum grauibus comparantur.
nec ferula dignum uitium, gladio uindicandum est: nec gladio dignum scelus, ferula coer
cendum. CRITO. Esto, nt nullus sanctorum omnes uirtutes habeat: boc certe dabis, in
eo, quod potest facere, si fecerit, esse perfectum. ATTI. Non tenes, quid supra dixerim?
CRITO. Quidnam illud est? ATTI. Perfectum esse in eo, quod fecit; & imperfectum in
eo, quod facere non potuit. CRITO. Sed sicut perfectus est in eo, quod fecit, quia face
re uoluit; ita & in eo, per quod imperfectus est, quia non fecit, perfectum esse potuisse, si
facere uoluisset. ATTI. Quis enim non unlt facere, quod perfectum est? aut quis non cun
ctis cupiat florere uirtutibus? Si totum requiris ab omnibus; tollis rerum diuersitatem, &
gratiarum distantiam, & creatoris artificis uarietatem, cuius sacro propbeta sonat carmine:
Psal.103 Omnia in sapientia fecisti. Indignetur lucifer, quare fulgorem lunæ non babeat. Luna su-
per suis defectibus & labore causetur, cur annuum solis circulum singulis mensibns expleat.
Sol qneratur, quid offenderit, ut lunæ cursu tardior sit. Clamemus & nos homunculi, quid
causæ extiterit, ut homines, & non angeli facti simus: qnamquam magister uester ὁ ἀρχαῖος,
de cuius hæc fonte procedunt, omnes rationales creaturas æquo asserat iure conditas; ut,
instar quadrigarum, & curruum, de carceribus exeuntes, in medio spatio uel corruant, uel
præteruolent, & ad optata perueniant. Elephanti tantæ molis, & gryphes in sua grauitate
causentur, cur quaternis pedibus incedant, cum muscæ, culicesque, & cetera huiuscemodi
animantia sub pennulis senos pedes habeant; & aliqui uermiculi sint, qui tantis pedibus
scateant, ut innumerabiles simul motus nulla acies comprehendat? Dicat hæc Marcion, &
omnes bæretici, qui creatoris operibus illudunt. Vestrum decretum hucusque perueniet,
ut, dum singula calumniantur, manum iniiciant Deo, cur solus Deus sit, cur inuiderit
creaturis, ut non omnes eadem polleant maiestate. Quod licet hon dicatis; (neque enim tã
insani estis, ut aperte pugnetis Deo) tamen aliis uerbis loquimini, rem Dei homini copu-
1.Cor.12 lantes, ut sit absque peccato, quod & Deus est. Vnde Apostolus super diuersis intonans
gratiis loquitur: Diuisiones donationum sunt, idem autem spiritus: & diuisiones ministe-
riorum sunt, sed idem Dominus: & diuisiones operationum sunt, unus autem Deus, qui
operatur omnia in omnibus. CRITO. Nimius es in una atque eadem quæstione, ut per-
suadere coneris, hominem uniuersa simul habere non posse; quasi ant inuiderit, aut non
potuerit Deus præstare imagini & similitudini suæ, ut in omnibus respondeat suo creatori.
ATTI. Ego ne nimius, an tu? qui soluta proponis, & non intelligis aliud esse similitudinẽ,
aliud æqualitatem; illud picturam, hoc esse ueritatem. Verus equus campotum spatia trans-
uolat, pictus parieti hætet in curru. Ariani Dei filio non concedunt, quod tu omni homi-
ni tribuis. Alii non audent perfectum in Christo hominem confiteri: ne suscipere in eo ho-
minis peccata cogantut: quasi potentiot sit creatio creatore, & id ipsum tantum filius homi
nis, quod Dei filius. Aut igitur propone alia, quibus respondeam: aut desine superbire, &
da gloriam Deo. CRITO. Immemor es sponsionis tuæ: & dum argumenta argumentis
connectis, ac per scripturarum latissimos campos infrenis equi libertate baccbaris, super
fortissima quæstione, cui pollicitus es te in consequentibus responsurum, omnino tacuisti,
obliuionem simulans, ut necessitatem responsionis euaderes. Sed ego stultus ad horam tri
bui, quod petebas; existimans oblaturum sponte quod acceperas, & non admonitum red-
dere quod debeas. ATTI. Nisi fallor, de possibilibus mandatis dilata est responsio. pone
igitur ut uolueris. CRITO. Aut possibilia Deus mandata dedit, aut impossibilia. si possibi
lia: in nostra potestate est ea facere, si uelimus. si impossibilia: nec in hoc rei sumus, si non
facimus, quod implere non possumus. ac per hoc, siue possibilia dedit Deus mandata; siue
impossibilia, potest homo sine peccato esse, si uelit. ATTI. Quæso ut patienter audias:
non enim de aduersario uictoriam, sed contra mendacium quærimus neritatem. Deus pos-
sibiles dedit humano ingenio omnes artes, quippe quas plurimi didicerunt: ut taceam de
iis, quas Græci βαναύσους uocant, nos, ad opera manuum pertinentes, possumus dicere:
uerbi gratia, grammaticam, rhetoricam, philosophiæ tria genera, physicam, ethicam, lo
gicam, geometriam quoque, & astronomiam, astrologiam, arithmeticam, musicam; quæ
& ipsæ

& ipsæ partes philosophiæ sunt; medicinam etiam, quæ in tria diuiditur, δόγμα, μέθοδον, ἐμπειρίαν; iuris quoque, & legum scientiam. Quis nostrum, quamuis sit ingeniosus, poterit omnia comprehendere; cum eloquentissimus orator, de rhetorica & iuris scientia disputans, dixerit: Pauci unum possunt, utrumque nemo. Vides ergo, quod Deus possibile iusserit; & tamen id, quod possibile est, per naturam nullum posse complere. Dedit itaque præcepta diuersa, uirtutesq. uarias, quas omnes simul habere non possumus. Atque ita fit, ut, quod in alio aut primum, aut totum est, in alio ex parte uersetur; & tamen non fit in crimine, qui non habet omnia; nec condemnetur ex eo, quod non babet; sed iustificetur ex eo, quod possidet. Definit Apostolus, qualis episcopus esse debeat, scribens ad Timotheum: Oportet episcopum esse irreprehensibilem, unius uxoris uirum, sobrium, pudicum, ornatum, hospitalem, docilem, non uinolentum, non percussorem, sed mansuetum, non litigiosum, sine auaritia, domum suam bene regentem, filios babentem subditos cum omni pudicitia; non neophytum, ne inflatus in iudicium incidat diaboli. Oportet autem eum etiam testimonium deforis habere bonum, ne in opprobrium incidat, & laqueum diaboli. Tito quoque scribens discipulo, quales episcopos debeat ordinare, breui sermone demonstrat. Ideo reliqui te Cretæ, ut, quæ reliqua sunt, corrigas; et constituas per ciuitates presbyteros, sicut ego præcepi tibi: si quis est sine crimine, unius uxoris uir, filios habens fideles, nec in accusatione luxuriæ, aut non subiectos. Oportet autem episcopum esse sine crimine, siue sine accusatione: hoc enim magis ἀνέγκλητον sonat, sicut dispensatorem Dei, non proteruum, non iracundum, non uinolentum, non percussorem, non turpis lucri appetitorem, sed hospitalem, benignum, pudicum, iustum, sanctum, continentem, obtinentem doctrinæ fidelem sermonem; ut possit exhortari in doctrina sana, & contradicentes coarguere. Vt diuersarum personarum uaria præcepta nunc sileam, circa mandata episcopi me tenebo. Vult certe Deus tales esse episcopos, siue presbyteros, quales nas electionis docet. Primum, quod dixit, irreprehensibilis, aut nullus, aut rarus. quis est enim, qui non, quasi in pulchro corpore, aut næuum, aut uerrucam habeat? si enim ipse Apostolus dicit de Petro, quod non recto pede incesserit in euangelii ueritate; & intantum reprehensibilis fuerit, ut & Barnabas adductus sit in eandem simulationem: quis indignabitur id sibi denegari, quod princeps apostolorum non habuit? Deinde unius uxoris uirum, sobrium, pudicum, ornatum, hospitalem ut reperias; illud certe, quod sequitur, διδακτικόν, qui possit docere, non, ut interpretatur Latina simplicitas, docilem, cum ceteris uirtutibus difficulter inuenies. Violentum quoque, & percussorem, & turpis lucri cupidum, repudiat Apostolus: & pro his, cupit mansuetum, absque iurgio, sine auaritia: & ut domum suam optime regat, quodq. difficillimum est, ut filios habeat subiectos, cum omni pudicitia, uel filios carnis, uel filios fidei. Cum omni, inquit, pudicitia. Non enim sufficit episcopum propriam habere pudicitiam, nisi ea filiorum, & comitum, ac ministrorum pudore decoretur, dicente Dauid: Ambulans in uia immaculata, hic mihi ministrabat. Consideremus quoque ἐν πᾶσιν pudicitiæ, filios habentem subditos in omni pudicitia; ut non solum opere, sed sermone quoque & nutibus se abstineant ab impudicitiis; ne forte illud incidat Heli: qui certe increpauit filios suos dicens: Nolite filii mei, nolite: non bonam famam audio ego de uobis. Corripuit, & punitus est: quia non corripere debuit, sed abiicere. Quid faciet, qui gaudet ad uitia, qui emendare non audet? qui consciētiam suam non metuit; &, quod cunctus populus clamitat, nescire se simulat? Quodq. sequitur, μὴ νεόφυτον, ut etiam a nullo accusetur; ut bonam opinionem ab iis, qui foris sunt, habeat; ut etiam maledictis aduersariorum careat; & quibus doctrina displicet, placeat conuersatio; puto quod non facile sit reperire; maximeq. illud, ut potens sit aduersariis resistere, & peruersas opprimere & superare doctrinas. Vult ut non neophytus episcopus ordinetur: quod uidemus nostris temporibus pro summa eligi iustitia. Si baptismus statim iustum faceret, & omni plenum iustitia: nequaquam utique Apostolus neophytum refutaret: sed baptismus uetera peccata conscindit, nouas uirtutes non tribuit, dimittit e carcere, & dimisso, si laborauerit, præmia pollicetur. Aut nullus, inquam, aut rarus est, qui omnia habeat, quæ habere debet episcopus. Et tamen, si unum, uel duo de catalogo uirtutum episcopo cuiquam defuerint, non tamen iusti carebit uocabulo; nec ex eo damnabitur, quod non habet; sed ex eo coronabitur, quod possidet. Omnia enim habere, & nullo indigere, uirtutis eius est, qui peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius: qui cum malediceretur, non maledixit, qui confidenter uirtutum conscientia loquebatur: Ecce uenit princeps mundi huius, & in me inuenit nihil. Qui cum esset in forma Dei, nequaquam rapinam

1.Tim.3 Tit.1. Gal.2 Psal.100 1.Reg.2 1.Pet.2 Ioan.14 Philip.2

rapinam arbitratus est æqualem se esse Deo, sed semet ipsum exinaniuit, formam serui acci
piens, & factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propterea donauit
ei Deus nomen, quod est supra omne nomen, ut in nomine Iesu flectant genu cælestia, ter
restria, & inferna. Si ergo in una episcopi persona pauca præcepta aut nequaquam, aut dif-
ficulter inuenies: quid facies de omni homine, qui cuncta debet implere mandata? Ex cor
poralibus consideremus spiritualia. Alius uelox est pedibus, sed non fortis manu. ille tar
dus incessu, sed stabilis in prœlio est. hic pulchram babet faciem, sed raucæ uocis est. alius
tætram, sed dulci modulatione cantat. illum ingeniosum, sed obliuiosum, bunc memo-
rem, sed tardi uidemus ingenii. In ipsis controuersiis, in quibus qnondam pueri lusimus,
non omnes similiter uel in prooemiis, uel in narrationibus, uel in excessibus, uel in argu-
mentis, aut exemplorum copia, & epilogorum dulcedine se agunt; sed eloquentiæ suæ alia
atque alia in parte dissimiles sunt. De uiris magis ecclesiasticis loquar: Multi super euan-
gelia bene differunt: sed in explanatione Apostoli impares sui sunt. Alii, cum in instrumen
to nouo optime senserint, in psalmis & ueteri testamento muti sunt. Hoc totum dico, quod
non omnia possumus omnes: rarusq. aut nullus est diuitum, qui in omni substantia sua pa
ria uniuersa possideat. Possibilia præcepit Deus, & ego fateor: sed hæc possibilia cuncta sin
guli habere non possumus, non imbecillitate naturæ, ne calumniam facias Deo, sed animi
lassitudine, qui cunctas simul & semper non potest habere uirtutes. Quod & si in eo arguis
creatorem, quare te talem condiderit, qui deficias, atque lassescas: dicam iterum, ma-
ior erit reprehensio, si eum uolueris accusare, quare te Deum non fecerit. Sed dices: Si nõ
possum, ergo peccatum non habeo. Habes peccatum, quare non feceris, quod alius po-
tuit facere. Rursumq. ille, cuius tu comparatione deterior es, uel tu in alia uirtute, uel al-
terius erit collatione peccator: atque ita fit, ut, quemcumque primum putaueris, minor
sit eo, qui se in alia parte maior est. CRITO. Si non potest homo esse sine peccato; quo
Iudæ 1 modo Iudas scribit Apostolus: Ei autem, qui potens est uos conseruare sine peccato, & cõ-
stituere ante conspectum gloriæ suæ immaculatos? quo testimonio comprobatur, posse bo
minem esse sine peccato, & maculam non habere. ATTI. Non intelligis, quæ proposue
ris. Neque enim homo potest esse sine peccato, quod tua habet sententia: sed potest, si uo
lucrit Deus hominem seruare sine peccato, & immaculatum sua misericordia custodire.
Hoc & ego dico, quod Deo cuncta possibilia sunt: homini autem non, quidquid uoluerit,
possibile est, & maxime id esse, quod nullam legeris babere creaturam. CRITO. Non
dico hominem esse sine peccato, quod tibi forsitan impossibile uideatur, sed posse esse, si
uelit. aliud est enim esse, aliud posse. esse, quærit exemplum: posse, ostendit imperii ue-
ritatem. ATTI. Nugaris; nec meministi illius prouerbii, actum ne agas, & in eodem
cœno uolutaris, immo laterem lauas. pro quo nihil aliud audies, nisi boc, quod omnibus
patet; rem te uelle firmare, quæ nec est, nec fuit, & forsitan nec futura est. Atque, ut ipso
uerbo utar, & stultitiam ἀσυςάτου argumentationis ostendam, esse posse te alo dicere, quod
esse non possit. Hoc enim, quod proposuisti, posse bominem sine peccato esse, si uelit,
aut uerum est, aut falsum est. Si uerum est, ostende quis fuerit: si falsum, quidquid fal-
sum est, numquam fieri potest. Verum hæc quasi explosa taceantur, & in scriniolis uestris
tantum mussitent, publicam faciem formidantia. Transeamus ad alia, in quibus perpetua
oratione utendum est, ita dumtaxat, ut habeas potestatem resellendi, & quærendi, si quid
uolueris. CRITO. Audiam patienter: non enim dicam, libenter: & magis mirabor inge
nium, cuius stupeo falsitatem. ATTI. Vtrum falsa sint, an uera, quæ dicturus sum, cum
audieris, tunc probabis. CRITO. Loquere ut uis: mihi decretũ est, si respondere non po
tuero, magis silere, quam mendacio acquiescere. ATTI. Quid interest, utrum te tacen-
tem, an loquentem superem; &, iuxta Protei fabulam, uigilantem capiam, an dormi-
entem? CRITO. Cum dixeris, quæ uolueris; audies, quæ nequaquam uelis. ueritas
enim laborare potest, uinci non potest. ATTI. Libet sententias tuas parumper discutere;
ut intelligant sectatores tui, quam diuinum in te mirentur ingenium. Dicis, sine peccato
esse non posse, nisi qui scientiam legis habuerit: per quod magnam partem Christianorum
excludis a iustitia; & qui prædicator es impeccantiæ, omnes prope peccatores esse pronun-
cias. Quotus enim quisque Christianorum habet legis scientiam; quam in multis doctori-
bus Ecclesiæ aut raro, aut difficulter inuenias? Verum tu tantæ es liberalitatis, ut fauorem
tibi apud Amazonas tuas concilies, ut in alio loco scripseris, scientiam legis etiam feminas
1.Tim.2 habere debere: cum Apostolus doceat esse tacendum mulieribus in ecclesia, &, si qnid
ignorant, domi uiros suos debere consulere. Nec sufficit tibi dedisse agmini tuo scientiam
scriptura-

ſcripturarum, niſi earum uoce & canticis delecteris. Iungis enim, & ponis in titulo, quod & feminæ Deo pſallere debeant. Quis enim ignorat, pſallendum eſſe feminis in cubiculis ſuis, & abſque uirorum frequentia & congregatione turbarum? Verum tu donas quod non licet: ut, quod uerecunde facere debeant, & abſque ullo arbitro, magiſtri auctoritate procla ment. Decimoquarto titulo. Addis præterea, ſeruum Dei nihil amarum de ore ſuo, ſed ſemper, quod dulce eſt, & ſuaue, debere proferre: &, quaſi alius ſit ſeruus Dei, alius doctor, & ſacerdos Eccleſiæ, prioris oblitus ſententiæ, ponis in alio titulo nigeſimoſecundo, ſacerdotem, ſiue doctorem omnium actus ſpeculari debere, & fiducialiter corripere peccan tes: ne pro iiſdem rationem reddat, & eorum ſanguis de ſuis manibus requiratur. Nec ſemel dixiſſe contentus, id ipſum replicas: & inculcas trigeſimo primo titulo, ſacerdotem, ſiue doctorem nemini adulari debere, ſed audenter omnes corripere: ne & ſe, & eos, qui eum audiunt, perdat. Tanta ne eſt in uno opere diſſonantia, ut, quid prius dixeris, neſcias? Si enim ſeruus Dei nihil amarum de ſuo debet ore proferre, ſed ſemper quod dulce & ſuaue eſt: aut ſacerdos, & doctor ſerui Dei non erunt, qui fiducialiter debent corripere peccantes, & nulli adulari, ſed audacter omnes increpare: aut, ſi ſacerdos, & doctor, non ſolum ſerui Dei, ſed inter ſeruos eius principalem tenent locum, fruſtra ſeruis Dei blanditias & dulcedines reſeruaſti: cum hoc proprie hæreticorum ſit, & eorum, qui decipere cupiunt audientes: dicente Apoſtolo: Huiuſmodi enim Chriſto domino noſtro non ſeruiunt, ſed ſuo uentri. Et per dulces ſermones & benedictiones ſeducunt corda innocentium. Semper inſidioſa, callida, blanda eſt adulatio. Pulchreq. adulator apud philoſophos definitur blan dus inimicus. Veritas amara eſt, rugoſæ frontis ac triſtis, offenditq. correctos. Vnde & Apoſtolus loquitur: Inimicus uobis factus ſum, ueritatem dicens uobis? Et comicus: Obſequium amicos, ueritas odium parit. Quapropter & paſcha cum amaritudinibus comedi mus: & uas electionis docet paſcha celebrandum in ueritate, & ſinceritate. Veritas in uobis ſit, & ſinceritas; & amaritudo illico conſequetur. Illud uero, quod in alio ponis loco, omnes uoluntate propria regi, quis Chriſtianorum poteſt audire? Si enim non unus, nec pauci, nec multi, ſed omnes reguntur propria uoluntate: ubi erit auxilium Dei? Et quo modo illud exponis? A Domino greſſus hominis diriguntur: Et Non eſt in homine uia eius. Et, Nemo poteſt quidquam accipere, niſi datum fuerit ei deſuper. Et in alio loco: Quid enim habes, quod non accepiſti? et ſi accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis? dicente Domino ſaluatore: Non deſcendi de cælo, ut faciam uoluntatem meam, ſed uoluntatem eius, qui me miſit, patris. Et in alio loco: Pater, ſi fieri poteſt, tranſeat a me calix iſte. uerumtamen non quod ego uolo, ſed ſicut tu. Et in oratione Dominica: Fiat uoluntas tua, ſicut in cælo, & in terra. Qua ſententiæ temeritate aufers Dei omne præſidium: qui quod in alio loco fruſtra conaris adiungere, non abſque Dei gratia, quo modo ſentire uelis, ex hoc loco intelligitur, dum gratiam eius non ad ſingula refers opera, ſed ad conditionis, ac legis, & liberi arbitrii poteſtatem. Septuageſimo ſecundo titulo. Illud uero, quod in ſequenti ponis capitulo, in die iudicii iniquis & peccatoribus non parcendum, ſed æternis eos ignibus exurendos, ferre quis poteſt, & interdicere te miſericordiam Dei, & ante diem iudicii de ſententia iudicis iudicare; ut, ſi uoluerit iniquis & pecatoribus parcere, te præſcribente non poſſit? dicis enim. Scriptum eſt in centeſimotertio pſalmo: Deficiant peccatores a terra, & iniqui, ita ut non ſint. Et in Eſaia: Comburentur iniqui & peccatores ſimul; & , qui relinquunt Deum, conſummabuntur. Et non intelligis comminationem Dei interdum ſonare clementiam? Non enim dicit, eos æternis ignibus exurendos, ſed a terra deficere, & iniquos eſſe ceſſare. aliud enim eſt, ipſos a peccato & iniquitate deſiſtere: & aliud, ipſos perire in perpetuum, & æternis ignibus concremari. Denique Eſaias, de quo ponis teſtimonium, Comburentur, inquit, peccatores, & iniqui ſimul: non addidit, in æternum. Et qui relinquunt Deum, conſummabuntur. Proprie hoc de hæreticis loquitur, qui, rectum fidei tramitem relinquentes, conſummabuntur, ſi noluerint ad Dominũ reuerti, quem dereliquerunt. Quæ ſententia & tibi parata eſt, ſi neglexeris ad meliora conuerti. Deinde cuius eſt temeritatis, iniquos & peccatores impiis iungere, qui a nobis ſic definiuntur? Omnis impius iniquus eſt, & peccator: nec reciprocatur, ut poſſimus dicere: omnis peccator, & iniquus, etiam impius eſt. impietas enim proprie ad eos pertinet, qui notitiam Dei non habent, uel cognitam tranſgreſſione mutarunt: peccatum autem, & iniquitas, pro qualitate uitiorum, poſt peccati, & iniquitatis uulnera recipit ſanitatem. unde ſcriptum eſt: Multa flagella peccatoris: Et non interitus ſempiternus: Et per omnia flagella atque cruciatus emendatur Iſrael. Quem enim diligit Dominus, corripit:

Rom.16
Gal.4
Exod.12
1.Cor.5
Pſal.36
Hier.10
Ioan.3
1.Cor.4
Ioan.6
Matth.26
Matth.6
Eſa.1
Pſal.31
Hebr.12

pit: flagellat autem omnem filium, quem recipit. Aliud est, cedere magistri & parentis affectu: aliud, contra aduersarios crudeli animo desæuire. quam ob causam & in primo psalmo canitur: Quoniam non resurgunt impii in iudicio. iam enim in perditionem sunt præiudicati: neque peccatores in consilio iustorum. aliud enim est, gloriam perdere resurgendi; aliud, perire perpetuo. Veniet, inquit, hora, in qua omnes, qui in sepulcris sunt, au-

Ioan.5 dient uocem eius: & egredientur, qui bona fecerunt, in resurrectionem uitæ; qui autem mala egerunt, in resurrectionem iudicii. Vnde & Apostolus eodem sensu, quia eodem &

Rom.2 spiritu, loquitur ad Romanos: Quicumque enim sine lege peccauerunt, sine lege peribunt: et quicumque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Sine lege impius est, qui in æternum peribit. In lege peccator credens in Deum, qui per legem iudicabitur, & non peribit. Si peccatores & iniqui æternis ignibus exuruntur; non times sententiam tuam, qui iniquum & peccatorem te esse dicis? Et argumentaris, hominem non esse sine peccato, sed esse posse. Ergo solus ille saluetur, qui numquam fuit, nec est, sed futurus est, aut forsitan nec futurus: & pereant omnes, quos retro fuisse legimus. Tu ipse, qui Catoniana nobis infiaris superbia, & Milonis humeris intumescis, qua temeritate peccator magistri nomen assumis? aut, si iustus es, & humilitate simulas peccatorem, mirabimur, atque gaudebimus habere te solum, & possidere cum sociis, quod nec patriarcharum, nec prophetarum, nec apostolorum quispiam habuit. Si autem Origenes omnes rationabiles creaturas dicit non esse perdendas, & diabolo tribuit pænitentiam: quid ad nos, qui & diabolum, & satellites eius, omnesq. impios & præuaricatores dicimus perire perpetuo, & Christianos, si in peccato præuenti fuerint, saluandos esse post pœnas? XX. ti. Iungis præterea dnō capitula inter se discrepantia; quæ si uera sint, os aperire non poteris; sapientiam & intellectum scripturarum, nisi qui didicerit, scire non posse. XX. ti. Et iterum: Scientiam legis non usurpare debere indoctum. ante enim magistrum, a quo didiceris, proferre cogeris, ut tibi scientiam legis liceat usurpare: aut, si magister talis est, qui ab alio non didicerit, & docuerit te quod ipse ignorabat; restat ut non recte facias, qui indoctus usurpas scientiam scripturarũ; & magister prius, quam discipulus, esse cœpisti. Nisi forte, humilitate solita, magistrum

Exod.33 tuum iactitas Dominum, qui docet omnem scientiam; & cum Moyse in nube & caligine facie ad faciem audias uerba Dei; & inde nobis cornuta fronte procedas. Nec hoc sufficit, sed repente mutaris in Stoicum, & de Zenonis nobis tonas supercilio. LXXIII. ti. Christianum illius debere esse patientiæ, ut, si quis sua auferre uoluerit, gratanter amittat. Nonne nobis satis est, patienter perdere quod habemus, nisi uiolento atque raptori agamus gratias,

Matth.5 & cum cunctis benedictionibus prosequamur? Docet euangelium, ei, qui nobiscum uelit iudicio contendere, & per lites ac iurgia auferre tunicam, etiam pallium esse concedendum; non præcipit, ut agamus gratias, & læti nostra perdamus. Hoc dico, non quod aliquid sceleris in hac sententia sit, sed quod ubique mediocria ὑπερβολικῶς transeas, & magna sectetis. Vnde adiungis, gloriam uestium & ornamentorum Deo esse contrariam. Quæ sunt, rogo, inimicitiæ contra Deum, si tunicam habuero mundiorem; si episcopus, presbyter, & diaconus, & reliquus ordo ecclesiasticus in administratione sacrificiorum cum candida ueste processerint? Cauete clerici, cauete monachi, uiduæ, & uirgines: periclitamini, nisi sordidas uos atque pannosas uulgus aspexerit. Taceo de hominibus sæculi, quibus aperte bellum indicitur, & inimicitiæ contra Deum, si preciosis atque nitentibus utantur exuuiis.

CLXIIII. ti. Audiamus & cetera. Inimicos ut proximos diligendos. statimq. oppressus grauissimo lethargo, ponis, & dicis. CLXI. ti. inimico numquam esse credendum: quod sibi esse contrarium, etiam me silente, perspicuum est. Sed dices, utrumque uoci-

Luc.6 bus scripturæ contineri, non animaduertens, quo sensu in suis locis dicta sint. Præceptum

Matth.5 est mihi, ut diligam inimicos, & orem pro persecutoribus. Numquid iussum est, ut ita diligam, quasi proximos & consanguineos, & amicos; ut inter æmulum, & necessarium nulla distantia sit? Si inimicos diligo, quasi proximos; amicis quid amplius exhibebo? aut, si hoc dixeris, illud tacere debueras, ne contraria sibi in eodem loco dicere uidereris, inimi-

Exod.23 co numquam esse credendum. Sed quo modo diligatur inimicus, & lex docet: Iumentum

Rom.12 aduersarii, si ceciderit, subleuandum. Et Apostolus: Si esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitierit, da illi potum. hoc enim faciens, carbones ignis congregabis super caput eius, non in maledictum & condemnationem, ut plerique existimant, sed in correctionem, & pænitudinem: ut, superatus beneficiis, excoctus feruore caritatis, inimicus esse desistat.

CXXIII. Addis præterea, regnum cælorum etiam in testamento ueteri repromitti: ponisq. testimonia de apocryphis: cum perspicuum sit, regnum cælorũ primum in euangelio prædicari

prædicari per Ioannẽ Baptistam, & Dominũ saluatorem, & apostolos. Lege euangelia. Ioannes Baptista clamat in deserto: Pœnitentiã agite, appropinquauit enim regnũ cælorum. Et Matth. 3
de saluatore scriptum est: Ex eo tempore cœpit prædicare, & dicere; Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnũ cælorum. Et iterum: Circuibat Iesus ciuitates & uicos, docens Matth. 4. Matth. 9
in synagoga eorum, & prædicans regnum Dei. Et apostolis præcipit: Ite, & prædicate dicentes, quoniam appropinquauit regnum cælorum. Tu autem nos Manichæos uocas, cur Matth. 10
legi euangelium præferentes, in illa umbram, in hoc ueritatem esse dicamus: & non intelligis stultitiam tuam impudentiæ copulatam. Aliud est, damnare legem; quod Manichæus facit: aliud, legi præferre euangelium; quæ apostolica doctrina est. in illa enim serui, in hoc præsens Dominus loquitur: ibi promittitur, hic impletur: ibi initia, hic perfectio est: in illa operum fundamenta iaciuntur, hic fidei & gratiæ culmen imponitur. Hoc posuimus, ut egregii præceptoris doctrina monstraretur. Centesimus titulus est, posse hominẽ sine peccato esse, & Dei mandata facile custodire, si uelit: de quo abunde dictũ est. Cumq. se imitatorem, immo expletorem operis beati martyris Cypriani, scribentis ad Quirinum, esse fateatur, non intelligit se in eodem opere dixisse cõtraria. Ille enim in quinquagesimoquarto titulo tertii libri ponit, neminẽ sine sorde & sine peccato posse esse: statimq. iungit testimonia, in quibus scriptũ est apud Iob: Quis enim mundus a sordibus? ne si unius etiã diei Iob. 25
sit uita eius in terra. Et in psalmo quinquagesimo: Ecce in iniquitatibus cõceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Et in epistola Ioannis: Si dixerimus, quia peccatũ nõ 1. Ioan. 1
habemus, nos ipsos decipimus, & ueritas in nobis non est. Tu e diuerso asseris, posse hominem sine peccato esse: & ut hoc uerum dixisse uidearis, statim adiungis; & Dei mandata facile custodire, si uelit: quæ aut rarus, aut nullus impleuit. Si enim facilia sunt, debent a pluribus custodiri. sin autem, ut concedamus tibi, rarus quisquam ea implere potest: manifestum est, esse difficile, quod rarũ est. Atque, ut hoc augeas, & magnitudinẽ tuæ uirtutis ostendas, quod scilicet de bono conscientiæ thesauro eructare credaris, ponis in titulo centesimo uigesimotertio, ne leuiter quidem esse peccandũ. Et, quid sit hoc leuiter, ne forte in opere te aliquis dixisse existimaret, adnectis centesimo tricesimoprimo titulo, malum uero nec cogitandum: neque illius sententiæ recordaris: Delicta quis intelligit? ab oc Psal. 18
cultis meis munda me Domine, & ab alienis parce seruo tuo: cũ Ecclesia etiam ea, quæ per ignorantiã delinquimus, & sola cogitatione peccamus, delicta esse fateatur, intantũ, ut hostias pro errore iubeat offerri; & pontifex, qui pro cuncto populo deprecatur, ante pro se Leuit. 4. 5. 16.
offerat uictimas: qui certe numquã pro aliis iuberetur offerre, nisi iustus ipse esset; nec rursum pro se offerret, si peccato careret ignorantiæ. Scilicet nunc mihi latissima scripturarũ spatia peragrãda sunt, ut doceam, erroiẽ & ignorantiam esse peccatũ. CRITO. Obsecro te, nonne legisti: Qui uiderit mulierẽ ad cõcupiscendũ eam, iam mœchatus est eã in corde suo? Matth. 5
Non ergo solus aspectus, & incentiua uitiorum reputantur in peccatum, sed ea, quibus artribuimus assensum. aut enim uitare possumus malam cogitationem, & consequenter possumus carere peccato: aut, si uitare non possumus, non reputatur in peccatum, quod caueri non potest. ATTI. Callide quidem argumentaris; sed non intelligis, argumentationem tuam contra sacras scripturas facere. uolunt enim eloquia scripturarum, etiam ignorantiam habere peccatum. Vnde & Iob offert hostias pro filiis suis, ne forte per ignoran- Iob. 1
tiam in cogitatione peccauerint. Et qui ligna cædit, si securi ac ferro fugiente de ligno ho- Deut. 19
mo fuerit occisus, pergere iubetur ad urbem fugitiuorum, & tam diu ibi esse, quã diu sacerdos maximus moriatur, idest, redimatur sanguine saluatoris; aut in domo baptismatis, aut in pœnitentia, quæ imitatur baptismatis gratiam per ineffabilem clementiam saluatoris, qui non uult perire quemquam, nec delectatur mortibus peccatorum, sed ut conuertantur, & ui Ezech. 18
uant. CRITO. Rogo, quæ est ista iustitia, ut in peccato teneat erroris, cuius reatum non habet cõscientia? nescio me peccasse, & eius rei, quã nescio, pœnas luo? & quid plus faciã, si spõte peccauero? ATTI. A me sentẽtiæ & dispositionis Dei causas requiris? Respõdet stultæ interrogationi tuæ liber Sapientiæ: Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fue- Eccli. 3
ris. Et alibi: Noli esse sapiens multum, & noli argumentari plus quam oportet. Et in alio Eccls. 7
loco: In sapientia & in simplicitate cordis quærite Deũ. Ac ne forte huic uolumini contradi Sap. 1
cas, audi Apostolum, euangelica clangentẽ tuba: O altitudo diuitiarũ sapientiæ & scientiæ Rom. 11
Dei, quã inscrutabilia sunt iudicia eius, & ininuestigabiles uiæ eius. Quis enim cognouit sensum Domini? aut quis consiliarius eius fuit? Istæ sunt quæstiones, de quibus & in alio loco scribit: Stultas autẽ & ineruditas quæstiones deuita, sciẽs quoniã lites generãt. Et Ecclesia- 2. Tim. 2
stes, de quo certe libro nulla est ambiguitas, Dixi, inquit, sapiens efficiar, & ipsa longe facta Eccl. 7
est a

est a me. Profunda profunditas, quis eã inueniet? A me quæris, quare figulus aliud uas fece
rit in honorẽ, aliud in cõtumeliam: & nõ uis acquiescere Paulo pro suo Domino responden
Rom. 9 ti? O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? Audi ergo breuiter testimonia scripturarum;
ut stulta, immo impia sciscitatio tua in perpetuum conticescat. Loquitur Deus in Genesi;
Gen.8 Non adiiciam ultra maledicere terræ ptopter opera hominum: quia apposita est mens ho-
Gen.17.18 minis diligenter ad mala a pueritia. Abraham & Sara, audita repromissione filii Isaac, ri-
dent in corde suo, & tacita cogitatio non latet scientiam Dei. Arguuntur in risu: & ipsa co
gitatio, quasi pars infidelitatis, reprehenditur. Attamen non ex eo, quod risere, diffiden-
Gen.19 tiæ condemnantur, sed ex eo, quod postea crediderunt, iustitiæ palmam acceperunt. Lot
nescit in concubitu filiarum quid fecerit; & inebriatus ab eis non habet crimen cõscientiæ:
Gen.29 & tamen error in uitio est. Argue sanctum uirum Iacob, quare Rachel formosam dilexerit,
pro qua & seruiuit multo tempore, & in Liæ primo concubitu fuerit contristatus: & acquie
sce tandem humanæ fragilitati, quæ etiam pulchra corpora diligit, & deformia detestatur.
Gen.37 Luget Iacob mortem filii sui Ioseph, & multo tempore consolationem non recipit filiorum:
respondetq. Lugens ac gemens uadam ad infernum: & probat se hominẽ, dum iustus igno
Exod.21 rat quid actum sit de iusto filio Ioseph. In Exodo scriptum est: Si percusserit aliquis quem-
piam, & mortuus fuerit, morte moriatur. sin autem non uolens, sed Deus tradidit eum
in manibus eius: dabo tibi locum, ad quem confugiat qui occiderit. In quo notandum
est, quod Deus tradidit hominem in manus eius; & ille, qui occidit per ignorantiam, exi
Leuit.4 lio condemnatur. In Leuitico lex ponitur: Anima si peccauerit in conspectu Domini non
sponte ex omnibus præceptis Domini, quæ non oportet fieri; feceritq. unũ ex eis, siue pon
tifex fuerit, siue omnis synagoga, & reliquus populus; & postea didicerit peccatum suum,
quod peccauit per ignorantiam: offeret munus, hircum de capris masculum immacula-
tum; & ponet manus suas super caput eius; interficietq. illum in loco, ubi mactantur holo
Leuit.5 causta, coram Domino, quia pro peccato est. Statimq. in sequentibus: Si tetigerit aliquid
immundum, quod non liceat tangere, & fecerit per ignorantiam; & postea didicerit, siue
promiserit aliquid, & fuerit oblitus: pronunciabit peccatum suum, in quo peccasse se per-
spicit; & offeret Domino pro iis, quæ peccauit, agnam, siue capram pro peccato suo, quod
peccauit; & precabitur pro eo sacerdos super peccato, & dimittetur ei peccatum. Sin au-
tem non præualuerit manus eius, ut offerat ouem pro peccatis suis, quibus peccauit: duos
turtures, aut duos pullos columbarum offeret Domino, unum pro peccato, & unum in ho
locaustum; & portabit ea ad sacerdotem; & offeret sacerdos id, quod pro peccato est pri-
mum; & in ipso reconciliabitur pro peccato, quod peccauit; & dimittetur ei. Ceteraq. his
similia, quæ studio breuitatis omitto, ne fastidium stomacho tuo faciam. In consequenti-
Leuit. 8 bus quoque narrat Moyses, quod in consecratione Aaron & filiorum eius obtulerit uitu-
lum pro peccato, & posuerit Aaron & filii eius manus super eum, super capnt uidelicet ui-
tuli, qui erat pro peccato; & mactauerit eum; & tulerit de eius sanguine, & posuerit super
cornua altaris in circuitu digito suo, atque altare mundauerit: similiter in ariete fecerit, &
de sanguine eius tetigerit auriculam eius dexteram, & manum dexteram, & summitatem
pedis dextri. Et post multa alia, quæ narrare longissimum est, enumeratis diebus septem
Leuit.9 ita legimus: Factum est quoque die octauo, & uocauit Moyses, Aaron, & filios eius, &
omnes seniores Israel, & dixit ad Aaron: Tolle uitulum de bobus pro peccato, & arietem
in holocaustum utrumque immaculatum; & offeres eos in conspectu Domini; & seniori-
bus Israel loquere, dicens: Tollite hircum de capris unum pro peccato, & uitulum imma-
culatum anniculum in holocaustum. Dixitq. Moyses ad Aaron: Accede ad altare, & fac
pro peccato tuo: & reliqua. Rursumq. eleuauit Aaron manus suas super populum, & be-
Leuit.12 nedixit eis. Descenditq. cum fecisset pro peccato & holocausto & salutari. Mulier generat li
beros lege naturali, & immunda est, si masculum pepererit, diebus quadraginta; si feminã,
diebus octoginta. Accusa creatorem, cur immundum quidquam nominet, quod ipse con
didit. Et non solum ipsa immunda est, sed & omne, quod tetigerit. Cumq. dies, inquit,
purgationis eius completi fuerint super filio aut filia, offeret agnum anniculum immacula-
tum, & pullum columbarũ, & turturem pro peccato, ad ostium tabernaculi testimonii sacer
Leuit.13 doti, qui offeret ea in cõspectu Domini, & expiabit pro ea sacerdos. De leproso quoque di-
(14 citur, quod in die purgationis eius offeratur pro eo uictima pro peccato, duoq. turtures &
Leuit.15 duo pulli columbarũ, unus pro peccato, alius in holocaustũ. Et qui fluxum seminis patitur,
eodem sacrificii ordine pro peccato & holocausto liberatur. Et ad extremum infertur: Ti-
moratos facite filios Israel ab immunditiis suis, & nõ morientur pro peccato suo, si cõtami-
nauerint

nauerint tabernaculum teſtamenti. Ipſi quoque Aaron præcipitur, ut nõ omni tempore in- Leuit. 16
grediatur in ſancta ſanctorũ, ne forte moriatur. Cumque, ait, uoluerit intrare, offerat uitu
lum pro peccato, & arietem in holocauſtum, duosq. hircos accipiat ab uniuerſo populo;
unum ex eis offerat pro peccato ſuo, & unum pro peccato populi, & arietem in holocau-
ſtum. Alter hircorum cuncta peccata ſuſcipit populi, in typum Domini ſaluatoris, & effert
in ſolitudinem: & ſic placatur Deus omni multitudini. Ad extremum dicitur: Si come- Leuit. 22
derit homo de ſanctificatis per ignorantiam, imputatur ei iniquitas atque delictum & uoti
reus erit. Vnde & Apoſtolus monet, euchariſtiam Domini cum cautione ſumendam; ne in 1. Cor. 11
condemnationem nobis ſumamus atque iudicium. Si damnatur in lege ignorantia, quan-
to magis in euangelio conſcientia? Tranſeamus ad Numeros, &, ob contentioſorum impu-
dentiam confutandam, ſumma quæque carpamus. Nazaræus, ſancto crine uenerabilis, al- Num. 6
terius ſubita morte maculatur, & omnes dies conſecrationis eius præteriri irriti fiunt: po-
ſteaq. pro eo offeruntur duo turtures, & duo pulli columbarum, unus pro peccato, & al-
ter in holocauſtũ. In die quoque conſummationis eius offertur agnus in holocauſto & agna
pro peccato. Et poſt multa ſcriptum eſt: Vt nunc magnificetur fortitudo Domini, ſicut lo- Num. 14
cutus eſt, dicens: Dominus longanimis & multæ miſericordiæ, auferens iniquitatem & ſce
lera, & mundans non faciet innocentem: pro quo Septuaginta interpretati ſunt, Et emun-
dans non mundabit reum: quod ſcilicet etiam poſt indulgentiam reus ſit propriæ conſcien
tiæ. Cumq. ait, ignorauerit populus, & fecerit unum ex his quæ facere non debuit, poſt Num. 15
cærimoniarum longum ordinem infertur & dicitur: Offerte hircum caprarum pro peccato,
& placabit ſacerdos pro omni ſynagoga filiorum Iſrael, & propitiabitur ei Dominus, quia
ignorantia eſt: & ipſi offerent oblationem ſuam in ſacrificium Domino pro peccato ſuo in
conſpectu eius, quoniam neſcierunt. Ibiq. additur: Si anima una peccauerit per ignoran-
tiam, offeret capram anniculam pro peccato ignorantiæ coram Domino, & deprecabitur
pro ea ſacerdos, eo quod ignorauerit, pro peccato ignorantiæ coram Domino, & rogabit
pro ea, & propitiabitur ei. In kalendis ſingulorum menſium offertur hircus caprarum pro Num. 28
peccato Domino. In paſcha quoque per dies octo, a die decimoquarto menſis primi uſ-
que ad uigeſimumprimum diem ſacrificium pro peccato eſt. In pentecoſte hircus pro pec-
cato offertur: & in kalendis menſis ſeptimi, quando tubarum clangor cõcinit, eadem hir- Num. 29
ci pro peccato religio conſeruatur. Die quoque decimo eiuſdem menſis ſeptimi, quando ie
iunum eſt uſque ad ueſperum, offertur hircus caprarum pro peccato, præter eum hircum,
qui ante holocauſtum pro peccato ex lege mactatur. In diebus quoque Scenopegiæ, quan-
do figebantur tabernacula, a die decimoquinto eiuſdem menſis ſeptimi uſque ad diem ui-
geſimumſecundum, inter alias uictimas ſemper pro peccato hircus offerebatur, ut illud im
pleatur beati Dauid: Tibi ſoli peccaui, & malum coram te feci, ut iuſtificeris in ſermoni- Pſal. 50
bus tuis, & uincas cûm iudicaris. Sex ciuitates eliguntur exilii eorum, qui non ſponte, ſed Num. 35
per ignorantiam, uel iactu lapidis, uel impulſione manus, uel ioco, uel laſciuia abſque ini
micitiis, infelicitate magis quam uoluntate peccauerunt, & tamen nõ abſque crimine ſunt
dum relegantur in perpetuum, & ante conſtitutum diem nec ſupplicatione, nec pretio eo-
rum reuerſio impetrari & redimi poteſt. In Deuteronomio, qui liber præteritorum enume
ratio eſt, perſpicue demonſtratur, non in operibus noſtris atque iuſtitia, ſed Dei miſericor
dia nos conſeruari, dicente Domino per Moyſen: Ne dicas in corde tuo, cum ſubuerterit Deut. 9
eos dominus Deus tuus a facie tua, in iuſtitia mea introduxit me Dominus, ut poſſideam
terram hanc: quia in impietate gentium iſtarum Dominus conſumet eos a facie tua: non in
iuſtitia tua & directione cordis tui intrabis, ut poſſideas terram eorum: ſed in impietate eo
rum dominus Deus tuus conſumet eos a facie tua, ut ſuſcitet uerbum, quod locutus eſt pa-
tribus tuis Abrahã, Iſaac, & Iacob. Et ſcies, quod non in iuſtitiã tua dominus Deus tuus
dabit tibi terram optimam, ut poſſideas eam: quia populus duræ ceruicis es tu. In eo autẽ,
quod dixit: Perfectus eris cum domino Deo tuo: quo ſenſu dixerit, ex conſequentibus ap
probatur. Cum ingreſſus, inquit, fueris terram, quam dominus Deus tuus dabit tibi, non Deut. 18
diſces facere abominationes gentium illarum: nec inuenietur in te, qui traducat filium, uel
filiam ſuam per ignem. Diuinationibus, & omnibus auguriis, & maleficis artibus, & in-
cantationibus non ſeruies, ut interroges magos, & hariolos, & mortuos. Abominatio enim
Domini eſt omnis, qui facit hæc. Et propter has abominationes dominus Deus tuus con-
ſumet eas a facie tua, perfectus eris cum domino Deo tuo. Denique infert: Quia gentes
iſtæ, quas tu poſſidebis, hariolos, & diuinos audiunt. tibi autem non ſic dedit dominus
Deus tuus. Statimq. ſubiungit: Prophetam unũ ex te de fratribus tuis, ſicut me, ſuſcitabit

tibi dominus Deus tuus, ipsum audies. Ex quo ostenditur, perfectum hic dici, non qui cun
Deut.19 ctas uirtutes habeat, sed qui perfectum & unum sequatur Deum. Narratq. similiter de con
dicione exulum, qui per ignorantiam peccauerunt, quo confugere debeant, atque subiun
Deut. 22 git: Quando ædificaueris domum nouam, facies loriculam tecto tuo in circuitu, ne sangui
Deut. 23 nis reus sis, cum aliquis ceciderit ex ea. Et iterum: Si fuerit in te uir, qui non sit mundus a
nocturno fluxu, egredietur extra castra, & non ingredietur medium castrorum: cumq. ad-
uenerit uespera, lauabit se aqua, & post occubitum solis ingredietur medium eorum. De
Ios.7 Iesu filio Naue duo tantum ponam testimonia. Peccauit Hachan, & totus populus offendit.
Dixitq. Dominus ad Iosue: Non poterunt stare filii Israel in conspectu inimicorum suorum,
sed dorsa uertent aduersariis suis: quia factum est anathema in eis. Et non addam, ut sim
uobiscum, nisi contritum fuerit anathema de medio uestrum. Cumq. sacrilegium quærere-
tur, & sors latentem inuenisset reum, interficiuntur cum Hachan filii eius, & filiæ, boues,
asini, pecora, tabernaculum, & quæcumque habere potuit, igne deleta sunt. Esto, ipse pec
cauerit, quid commisere filii? quid boues? quid asini? quid pecora? Fac Deo calumniam
quare unus peccauerit, & pars populi trucidata sit? cur & ipse lapidatur, & omnia, quæ ha
Ios.11 bere potuerit, ultrix flamma consumpserit? Dicamus & aliud: Non erat, inquit, ciuitas,
quam non tradidit Dominus filiis Israel, absque Eueo qui habitabat in Gabaon, omnes pu
gnando ceperunt: quia a Domino factum erat, ut induraret cor eorum, & pugnarent con-
tra Israel, ut interficerentur, & non fieret in eis misericordia, & perirent, sicut præcepit Do
minus Moysi. Si Domini factum est uoluntate, ut pacem non reciperent, nec susciperent
Rom.9 Israel, dicamus iuxta Apostolum: Quid ergo quæritur? uoluntati enim eius quis potest re-
1.Reg.14 sistere? De Samuel, & Malachim: Ionathan fauum mellis gustauit in sceptro, & illuminatis
oculis periclitatur, quod nesciens fecerit. hoc enim scriptura testatur, quod ignorauerit a
patre esse præceptum ne quisquam gustaret, donec uictoria Domini compleretur. Intan-
tum autem iratus est Dominus, ut sors inueniret occultum, & ipse fateretur, dicens: Gu-
staui in summitate sceptri, quod est in manu mea parum mellis, & ecce ego morior. Et po
stea intercessione & precibus populi liberatus est, dicentis ad Saul: Num Ionathan morie-
tur, qui fecit salutem hanc magnam in Israel? Absit. uiuit Dominus: si ceciderit de capillis
capitis eius in terram, quia cum Domino fecit diem hanc: & liberauit Dominus Ionathan,
1.Reg. 15 & non est mortuus. Samuel irascitur Sauli, & non uult ire cum rege. Postea precibus uinci
1.Reg. 16 tur, ut ostendat humani animi in diuersum mutationem. Pergit Bethlehem, singulos filio-
rum Iesse putat ipsos esse, quos Dominus requirebat. Cumq. uidisset Eliab, ait: Ecce in
conspectu Domini Christus eius. Et ait Dominus ad eum: Ne respicias ad uultum eius, &
ad staturam corporis illius, quoniam abieci eum. Aliter enim uidet homo, aliter Deus. ho
2.Reg.4 mo enim uidet in facie, Deus in corde. Atque in hunc modū per omnes errat, per omnes
corrigitur, ut pateat humanæ mentis infirmitas. Isboseth Saul filius interficitur dolo a Re-
chab & Baana filiis Remmon Berothitæ. Cumq. nunciassent Dauid, & caput aduersarii de-
monstrarent, occisi sunt a Dauid dicente: Viri impii occiderunt uirum iustum in domo sua
2.Reg.6 & in lectulo suo. Certe Isboseth iustus non erat, & tamen in eo iustus appellatur, quod abs-
que noxa interfectus est. Oza leuites, cum arca Domini transferretur Hierusalem, & lasci-
uientes boues plaustrum in partem alteram declinassent, misit manum ut sustentaret incli
natam arcam. Statimq. sequitur: Iratus est furor Domini in Ozam, & percussit eum Deus
ibi pro ignorantia, & mortuus est iuxta arcam Dei. contristatusq. Dauid, quod percusse-
rat Dominus Ozam, timuit Dominum in illa die, & ait: Quo modo ingredietur ad me
1.Reg.13 arca Domini? Dauid iustus & propheta & unctus in regem, quem elegit Dominus secun-
dum cor suum, ut faceret cunctas uoluntates eius, ut uidet ignorantiam Domini furore pu
2.Reg.24 nitam, terretur, atque tristatur; nec quærit causam a Domino, qua percusserit ignorantem,
sed similem sententiam pertremiscit. Præcepit Dauid principi exercitus Ioab, ut numeret
populum: statimq. scriptura commemorat: Et percussit cor suum Dauid, & dixit ad Do-
minum: Peccaui uehementer, quia hoc feci. Cum iuberet ut fieret, utique; quid diceret,
ignorabat, & tamen se ipse reprehendit: & pro hac culpa septuaginta millia hominum ange
3.Reg. 8 li gladio trucidantur. Salomon, completis templi cærimoniis, utrasque palmas tetendit ad
3.Reg.14 Dominum, & ait: Cum peccauerit tibi populus, nō est enim homo qui non peccet. Achia
propheta Silonites nesciebat ad se uenire uxorem Hieroboam: dixitq. ei Dominus: Ecce
uxor Hieroboam ingredietur, ut quærat uerba a te pro filio suo qui ægrotat, iuxta hoc & iu
4.Reg. 4 xta hoc loqueris ad eam. Heliseus sedebat in monte: uenit ad eum mulier, cuius filius mor
tuus erat, & amplexata pedes eius uociferatur. repellente autem eam Giezi, dixit ad
eum

eum uir Dei: Dimitte eam, quoniam anima eius in amaritudine est: & Dominus celauit a me, ut non annunciaret mihi. In libro dierum legimus: Fuerunt filii Sobal patris Cariathia 1.Par.2
rim, qui prophetabat ex dimidio. Et iterum: Filii autem Salma patris Bethlehem & Netophathi corona domus Ioab, & qui prophetabant ex dimidio Zarai, & cetera. Similiter utique sancti erant qui prophetabant, & tamen perfectam non meruerunt accipere propheticã; nequaquam de futuro secundum tropologiam, sed impræsentiarum iuxta historiam prophetantes. Habacuk propheta canticum suum hoc inscribit titulo: Oratio Habacuk prophe Habac.3
tæ pro ignorationibus. Locutus enim fuerat audacter ad Dominum, & dixerat: Vsque- Habac.1
quo Domine clamabo, & nõ audies? Vociferabor ad te uim patiens, & non saluabis? Quare ostendisti mihi iniquitatem & laborem, uidere prædam & iniustitiam? Contra me factum est iudicium, & contradictio potentior: propter hæc lacerata est lex, & non peruenit usque ad finem iudicium: quia impius præualet aduersus iustum, propterea egreditur iudicium peruersum. Pro quo se ipse reprehendens, quod per ignorantiam sit locutus, scribit canticum pænitentiæ. Si peccatum non erat ignorantia; superfluo scribit librum pænitudinis, & inaniter uoluit id lugere, quod peccatum non habet. In Ezechielis extrema parte, ubi per ædificium templi in monte siti, Ecclesiæ multa post sæcula futuræ sacramenta narrantur, Ezech. 43
primo & septimo Die mensis primi offeruntur uictimæ pro peccatis omnium; in quo per 45
errorem, aut ignorantiam peccauerunt. Septem quoque diebus paschæ hircus semper pro peccato mactatur. Septimi mensis quintadecima die: idem pro peccatis sacrificiorum ordo celebratur. Et post alia plurima, quæ non est istius temporis replicare, scriptum est: Erat Ezech.46
autem ibi locus ad occidentem, dixitq. ad me: Iste est locus, ubi coquere debent sacerdotes hostiam pro peccato & pro ignorantia. Hieremias loquitur ad Deum: Scio Domine, Hier.10
quod non est hominis uia eius: nec uiri est, ut ambulet, & dirigat gressus suos. ideoq. prauum est cor hominis, & inscrutabile, & quis cognoscet illud? In Prouerbiis legimus: Est Pro.14
uia, quæ uidetur recta esse apud homines, & nouissima eius ueniunt in profundum inferni. Ecce & hic manifeste ignorantia condemnatur; cum aliud putat homo, & sub specie ueritatis ad inferna delabitur. Multæ, inquit, cogitationes in corde hominis, sed non tamen illi- Pro.19
us noluntas, quæ incerta & fluctuans atque mutabilis est, sed Dei consilium obtinet. Quis, Pro.20
inquit, gloriabitur castum se habere cor? Et quis confidet mundum se esse a peccato? Dulcis est enim homini panis mendacii, & postea implebitur os eius calculo. A Domino gres- Psal.36
sus hominis diriguntur: mortalis autem quo modo scire poterit uias suas? Omnis uir uide- Pro.21
tur sibi iustus, sed corrigit corda omnium Deus. Filius malus iustum se facit, & non la- Pro.30
uat exitum suum. Filius malus excelsos habet oculos, & palpebris suis eleuatur. Est enim Eccls.7
iustus, qui perit in iustitia sua. Vnde dicitur ad eum: Ne sis iustus multum, nec quasi pet sa Eccls.8
pientiam quæras superflua, ne forte obstupescas. Quæcumque enim laborauerit homo ut requirat, non inueniet. Si dixerit sapiens se intelligere, reperire non poterit. Cor enim filiorum hominum repletum est malitia.

DIALOGORVM HIERONYMI
ADVERSVS PELAGIANOS
LIBER SECVNDVS.

CRITOBVLVS.

Multa quidem de scripturis sanctis memoriter copioseq. dixisti, &, quasi quibusdam discussis nubibus, clarum uisus es ueritatis lumẽ aperire: sed quid ad rem? his enim cunctis testimoniis uideris hominum accusare naturam, ac per hoc in uidiam referre in Deum, si tales homines condidit, ut obliuione & ignorantiæ peccato carere non possint. ex quo perspicuum est, hominem posse, si noluerit, non peccare. id enim fecit, quod uitare non potuit. ubi autem aufertur possibilitas, aufertur & uitium. nemo enim in eo condemnatur, quod facere non potuit. ATTI. Sæpe dixi, te non intelligere conatus meos, nec considerare quid argumenteris, sed quid Deus iusserit. Pro obliuione, errore, & ignorantia, quasi pro peccato, offeruntur sacrificia: siue hoc male, iux Leuit. 4
ta te, siue bene, iuxta me, Deus præcepit: meum est obseruare quod iussit, tuum Dei iussa reprehendere. CRITO. Quoniã uim facis perspicuæ ueritati, & me trahis ad blasphemiã; concedam tibi hoc in ueteri lege præceptum, de qua scriptum est: Vetera transierunt, ecce 2.Cor.5

facta sunt omnia noua. Numquid & de Euangelio poteris hoc approbare, ut puniatur quispiam pro eo, quod nesciat; & ante pœnas luat, quam reus sit conscientiæ? ATTI. Dum ignoramus, Manichæus nobis consurgit repente, qui legem dicit abolitā, & solos noui testamenti legendos libros. CRITO. Quid enim a me audiuisti, ut hoc autumes? Et lex enim patribus data pro tempore iusta & sancta est: & ueniente euangelii perfectione, uiliora cessarunt. ATTI. Ergo neqnaquā obseruandum est, quod lege præcipitur? CRITO. Quædam obseruanda, quædam prætermittenda sunt. ATTI. Quoniam te uideo esse doctissimum, dic mihi quæ de ueteri testamento obseruare debeam, & quæ relinqnere.

CRITO. Mandata obseruare debemus, quæ ad uitam & mores pertinent corrigendos: de
Psal.18 quibus dictum est: Mandatum Domini lucidum, illuminans oculos. Quæ autem ad cærimonias legis, & ritus sacrificiorum pertinent, relinquenda sunt. ATTI. Ignosce mihi: cum legis & omnium scripturarum scientiam iactites, non animaduertis quid uelim dicere. CRITO. Hoc intelligo, quod loqueris, & non quod taces. ATTI. Tacere tibi uideor, qui tantis exemplis docere te uolui, peccare hominem per ignorantiam, & pro peccato, ut in lege hostias, ita & in euangelio offerendam pænitudinem? CRITO. Da testimonium noui instrumenti, ubi error, & ignorantia, & impossibilitas mandati teneatur in crimine. ATTI. Non necesse est multa proferre: unum proferam, cui certe contradicere non pote-
Rom.7 ris. Vas electionis perspicue loquitur: Consentio enim legi Dei iuxta interiorem hominem. Video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum dominum nostrum. CRITO. Protulisti testimonium, quod pro me facit. Liberati ergo de corpore huius mortis per gratiam domini nostri Iesu Christi, nequaquam ultra peccare debemus. ATTI. Liberati quidem sumus baptismo saluatoris: sed id mihi edisfere, quare dixerit: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ in membris meis est. Quæ est ista lex regnans in membris hominis, & repugnans legi mentis eius?
Ibidem responde simpliciter: taces? audi eundem Apostolum apertissime prædicantē: Quod enim operor, non cognosco. non enim, quod uolo, operor; sed, quod odi, illud facio. sin autem, quod nolo, hoc facio, consentio legi, quoniam bona est. nunc autem nequaquam ego operor illud, sed, quod in me habitat, peccatum. scio enim, quod non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum. uelle enim adiacet mihi, operari autem bonum non inuenio. non enim, quod uolo, bonum, hoc ago; sed, quod nolo, malum, hoc facio. si autē, quod nolo, hoc ego facio; nequaquam ego operor illud, sed, quod habitat in me, peccatum. CRITO. Miror te, hominem prudentem, sic intelligere Apostolum, ut eum ex persona sua, & non ex aliorum hæc dicere sentias. qui enim conscientia in se loquentis
2.Cor.13 Christi libere proclamat: an experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Christus? Et
2.Tim.4 in alio loco: Cursum consummaui, fidem seruaui, de cetero reposita est mihi corona iustitiæ: iste hoc de se dicere poterat, operari bonum non inuenio; & non, quod uolo, bonum, hoc facio; sed, quod nolo, malum hoc ago? Quid illud erat boni, quod uolebat facere, & non poterat? Et quid illud erat mali, quod nolebat, & tamen uitare non poterat? Ergo non ex sua persona hoc dicit, sed ex persona generis humani, quæ uitiis subiacet ob carnis fragilitatem. ATTI. Parum mihi tollis, ut totum tribuas. ego enim unum hominem, licet apostolum, intelligo subiacere peccato: tu totum humanum genus asseris. quod si uerum est in genere, tenemus & speciem. nam & apostolus homo est, &, si ho
Rom.7 mo est, uel de aliis, uel de se quasi homo loquitur: Miser ego homo, quis me liberabit de cor
Sap.9 pore mortis huius? Et: Quoniam non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum. Corruptibile enim corpus aggrauat animam, & deprimit terrena habitatio sensum multa cogitantem. CRITO. Sic loqueris, quasi ego hoc ex persona generis humani accipiam, & non ex persona peccatorum. ATTI. Et quis tibi hoc concedet, ut ex persona peccatoris hoc loquatur Apostolus? Si enim ex persona peccatoris hoc accipis, debebat dicere: Miser ego peccator, & non, Miser ego homo. Homo quippe naturæ est, peccator uolunta-
Eccls.1 tatis. Nisi forte & illud, quod scriptum est: Vanitas uanitatum, & omnia uanitas: ad pec-
Ps.38.143 catores refertur, & non ad omnes homines. Et iterum: Verumtamen in imagine pertransit homo. ac deinde: Homo uanitati assimilatus est, dies eius uelut umbra pertransennt. Si hoc Pauli testimonio non moueris, audi aliud eiusdem, cui contradicere non
1.Cor.4 potes: Nihil mihi conscius sum: & cetera. Mire, nec me ipsum iudico, nihil mihi conscius sum, nec tamen in hoc iustificatus sum. Qui hoc dicebat, nullius utique peccati sibi

sibi conscius erat. Sed quia legerat: Delicta quis intelligit? Et: Sunt uiæ, quæ uiden- Psal.18
tur uiro iustæ, nouissima autem earum respiciunt in profundum inferni. Et iterum: Omnis Pro.14
uir uidetur sibi iustus, Deus autem corda hominum dirigit: iccirco temperabat sententiã: Pro.21.
ne forte per ignorantiam deliquisset, maxime cum scriptura testetur: Est iustus, qui perit Eccle.7
in iustitia sua. Et alibi: Iuste, quod iustum est, sectaberis; ne opinione ueritatis a iustitia de Deut.16
clinemus, recordantes Saulis, & Hachan. CRITO. Ne contendere uidear, & in diuersum 1.Reg.15
absque mensura funem trahere, saltem hoc mihi concede, iustos in scripturis plurimos ap- Ios.7
pellari. ATTI. Non solum plurimos, sed innumerabiles. CRITO. Si innumerabiles
iusti sunt, & hoc negari non possit; quid male locutus sum; posse esse hominem sine pecca
to, si uelit? Hoc est aliis uerbis dicere, posse iustum sine peccato esse, in eo quod iustus est?
ATTI. Iustos esse concedo: sine omni autem peccato omnino, non assentior. Etenim
absque uitio, quod Græce dicitur κακία, hominem posse esse aio: ἀναμάρτητον, idest, sine
peccato esse, nego; id enim soli Deo competit, omnisq. creatura peccato subiacet, & in-
diget misericordia Dei, dicente scriptura: Misericordia Domini plena est terra. Et, ne qua- Psal.32
si maculas quasdam in sanctis uiris uidear perscrutari; in quibus errore sint lapsi, pauca pro
feram, quæ non ad singulos, sed ad omnes in commune pertineant. In trigesimoprimo
psalmo scriptum est: Dixi, pronunciabo aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu di
misisti impietatem cordis mei. Statimq. sequitur: Pro hac, hocest, impietate, siue iniqui
tate, (utrumque enim intelligi potest) orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno.
Si sanctus est, quo modo orat pro iniquitate? si iniquitatem habet, qua ratione sanctus ap-
pellatur? iuxta illum uidelicet modum, qui & in alio loco scribitur: Septies cadit iustus, Pro.24
& resurget. Et iustus accusator sui est in principio sermonis. Et alias: Alienati sunt peccato Pro.18
res a uulua, errauerunt ab utero, locuti sunt falsa. Vel statim ut nati sunt subiacuere pec- Psal.57
cato in similitudinem præuaricationis Adæ, qui est forma futuri: uel certe statim, ut de ute Rom.5
ro uirginali natus est Christus, de quo scriptum est: Omnis qui aperit uuluam, sanctus Do Luc.2
mino uocabitur. Omnes hæretici errauerunt, non intelligentes mysterium natiuitatis eius: Exod.13
magisq. ad specialem natiuitatem saluatoris, quam ad omnium hominum, referri potest
hoc, quod dicitur: Qui aperit uuluam, sanctus uocabitur Domino. Solus enim Christus
clausas portas uuluæ uirginalis aperuit, quæ tamen clausæ iugiter permanserunt. Hæc est
porta Orientalis clausa, per quam solus Pontifex ingreditur, & egreditur, & nihilominus Ezech.44
semper clausa est. Illud quoque quod in uolumine Iob scriptum est: Numquid mundus Iob.4
erit homo coram Deo, aut in operibus suis irreprehensibilis uir? Si aduersus famulos
suos non credit, & contra angelos prauum quid reperit: quanto magis in his, qui habitant
domos luteas, e quibus & nos de eodem luto sumus? Quod si asserueris, hoc dici ex perso
na Eliphas Themanitæ; intellige non ab eo dici, sed ab illo, qui sub persona angeli in uisio-
ne & reuelatione loquitur ei sententias Dei. Sed esto ut loquatur Eliphas, quod perspicue an
gelus loquitur: numquid nõ hoc ex persona Iob proprie dicitur: Tentatio est uita hominis Iob.7
super terram? Et: Si ego peccaui, quid possum facere? Et: Quare oblitus es, nec fecisti ini Iob.9
quitatis meæ obliuionem, & emundationem peccati mei? Quo modo enim potest esse iu-
stus homo super terram apud Deum? Et iterum: Si fuero iustus, non audiet me, sed iudi-
cio eius indigebo. Et rursum: Quia sum impius, cur frustra laboro? Si lotus fuero niue, & Iob.9
mundis manibus, satis me sorde tinxisti. Si peccauero, custodies me, ab iniquitate autẽ Iob.10
me non facies innocentem. Et si impie egero, uæ mihi. Et: Si fuero iustus, non potero re-
spirare. Plenus enim ego sum ignominiæ. Et iterum: Quis enim erit mundus a sorde? Ne Iob.25
unus quidem, etiam si unius diei fuerit uita eius super terram, & numerabiles menses illius.
Quod si dixeris, pronomen, quis, non pro impossibili, sed interdum pro difficili accipi;
respondebo tibi: Et ubi est illud, quod temere protulisti? Facilia Dei esse mandata, & ea fa
cile posse cõpleri, dicente scriptura: Vir in dolore laborat sibi, & nim facit perditioni suæ, ut,
oppressa & subiugata & moriente carne, uiuat in eo spiritus: ridiculamq. illam expositionẽ
Demosthenis uestri, non dixisse Iob; Quis erit mundus a peccato, sed quis erit mundus a
sorde; prætereo: qua probare conatur, sordes pannorum significari in infantia, non uitia
peccatorum. Aut certe, si non sic intelligit, dicite uos quid sentiat. tam enim inuolutus
dictator est, & nimio uerborum squalore coopertus, ut suspicionem magis, quam intelli-
gentiam, lectori præbeat. Ad extremum infert: Ego autem ad hoc quid respondebo? Ma- Iob.39
num meam ponam super os meum, semel locutus sum, in secundo non addam. Ecce Iob
noster immaculatus, & sine querela, & abstinens se ab omni malo, quasi sine iustitiæ coro-
natur, ut misericordia Dei indigeat? Hoc est illud, quod in Prouerbiis legimus: Quis glo- Pro.20
riabitur

riabitur castum se habere cor? aut quis confidit se mundum esse a peccato? Fac quod & hic, quis, non pro impossibili, sed pro difficili dixerit: tolle ergo sententiam, & rade de libro
Ioan.5 tuo, facilia Dei esse mandata. Quod si illud Ioannis apostoli apposueris, Mandata eius non
Matth.11 sunt grauia: & de euangelio, Iugum meum suaue est, & onus meum leue: facile reuinceris: leuia enim certum est dixisse euangelii mandata ad comparationem superstitionis Iudaicæ, in qua uaria cærimoniarum genera quærebantur, quæ iuxta litteram & apostoli Petri sen-
Act.15 tentiam nullus potuit explere. Vnde & in Actibus apostolorum scribitur: Nunc ergo quid tentatis imponere iugum super ceruicem discipulorum, quod neque patres nostri, neque
Iacob 4 nos portare potuimus: sed per gratiam domini Iesu saluari credimus, quemadmodum & il li. Iacobus apostolus scribit. Si iudicas legem, non es factor legis, sed iudex. Ille iudicat le gem, qui dicit, aliquid non iuste præceptum, & ignorantiam non habere peccatum, & si u stra offerri uictimas pro errore, quod peccati non habet conscientiam. Neque enim in lege
Iacob 1 ratio quæritur, sed auctoritas. Idem in eadem dicit epistola: Ira uiri iustitiam Dei non ope
Pro.15 ratur, & quis nostrum carere potest ira, de qua scriptum est: Ira perdit etiam sapientes? Significanterq. non iram Dei, sed iram uiri posuit. Ira enim Dei iusta est: ira autem uiri de
Psal.4 perturbata mente procedit. Vnde & in psalmo dicitur: Irascimini, & nolite peccare: qui
Eph.4 uersiculus quem sensum habeat, Apostolus docet: Sol non occidat super iracundiam uestram. ut peccatum omnino fit, uel leuiter irasci: iustitia autem, iram celeri pœnitudine miti
Matt.12.5 gare. Vnde & pro otioso uerbo reddituri sumus rationem in die iudicii. Et in eodem euangelio legimus: Qui irascitur fratri suo sine causa, reus erit iudicio. Licet in plerisque codicibus antiquis, sine causa, additum non sit, ut scilicet ne cum causa quidem debeamus irasci. Quis hominum poterit dicere, quod ira, quæ absque iustitia est, in sempiternum uitio ca
Pro.27 reat? Et iterum: Ne glorieris in crastinum, nescis enim quid adueniens pariat dies. Vnde
Eccli.11 scriptum est: Ne beatum dixeris quempiam ante mortem. quamdiu enim uiuimus, in cer-
2.Tim.4 tamine sumus: & quamdiu in certamine, nulla est certa uictoria: quæ etiam Apostolo fortissime prœlianti in futuro sæculo reseruatur. Dominus atque saluator sub persona assumpti ho
Pro.30 minis loquitur: Insipientissimus enim omnium hominũ sum, & non est hominis prudentia
1.Cor.1 in me. Et in sexagesimooctauo psalmo: Deus tu scis insipientiam meã: sed fatuum Dei sa-
Eccls.1 pientius est hominibus. In Ecclesiaste quoque scriptũ est: In multitudine sapientiæ multitudo scientiæ: & qui addit scientiam, addit dolorẽ: intelligens quod perfectione careat, & ex
Eccls.2 eo, quod nouit, quanta non nouerit. Et odio, inquit, habui uitã, quoniam malum est opus quod operor super terrã. Omnia enim uanitas, & præsumptio spiritus. Nemo scit, quid fu
Eccls.8 turũ sit: quia, sicuti est, quis annunciabit ei? Sunt iusti, ad quos peruenit quasi opus impio rũ. Et sunt impii, ad quos peruenit quasi opus iustorũ. Hoc iccirco dicitur, quia certũ iudicium solius Dei est: & quos putamus iustos, sæpe peccatores inueniuntur: & quos ecõtrario peccatores, apud Dei scientiã iusti sunt. Quantũcumque laborauerit homo, ut inquirat,
Eccl.9 non reperiet. Et si dixerit sapiens nosse se, inuenire non poterit. omniũ enim unus occursus
Eccls.10 est, cordaq. filiorũ hominũ repleta sunt malitia, & incerto statu, quæ Græce ἀπορία dicitur. Muscæ morituræ, siue, ut in Hebraico habetur, mortuæ, demoliuntur, atque corrũpunt suauitatẽ olei. Quis mortalium aliquo errore non capitur? quẽ hæreticorum & falsorum dog-
1.Pet.4 matũ uenena non maculant? Tempus, inquit, est ut incipiat iudicium a domo Dei. Si autẽ primum a nobis, quis finis eorũ, qui non credunt euangelio? et si iustus uix saluabitur, impius & peccator ubi parebunt? Certe iustus est, qui in die iudicii uix saluatur. saluaretur autem facile, si nihil in se haberet maculæ. ergo iustus est in eo, quod floret multis uirtutibus; & uix saluatur in eo, quod in quibusdam Dei indiget misericordia. Quattuor sunt perturbationes, quibus genus uexatur humanum, duæ præsentis, & duæ futuri; duæ bonorum, & duæ malorum. Aegritudo, quæ Græce dicitur λύπη, & gaudium, quod illi χαρὰν, uel ἡδονὴν uocant: quamquam ἡδονὴ uoluptas a plerisque dicatur: alterum mali, alterum boni: excedimusq. mensuram, si gaudeamus super his, quæ non debemus, diuitiis, potentia, honoribus, inimicorum infelicitate, uel mortibus: aut econtrario præsentium malorum dolore cruciamur, aduersis, exiliis, paupertate, languore, & mortibus propinquorum:
1.Thess.4 quod Apostolus fieri prohibet: & rursum, si cupiamus ea, quæ arbitramur bona, hereditates, honores, prosperitates omnium rerum, & corporum sanitatem, & cetera, quorũ præsentia gaudio fruimur; & metuamus illa, quæ putamus aduersa; quibus ad perfectum carere, iuxta Stoicos, Zenonem uidelicet, & Chrysippum, possibile, iuxta peripateticos autem & difficile & impossibile est: cui sententiæ omnis scripturæ sanctæ consentit auctoritas. unde & Iosephus, Machabæorũ scriptor historiæ, frãgi & regi posse dixit perturbationes animi,

non

non eradicari: & quinque Tusculanarum quæstionum Ciceronis libri his disputationibus
referti sunt. Pugnant enim, iuxta Apostolum, aduersum nos fragilitas corporis, & spi- Eph.6
ritalia nequitiæ in cælestibus. Manifesta sunt, dicente eodem, opera carnis & opera spiri- Gal.5
tus, & hæc sibi inuicem aduersantur: ut non quæ uolumus, illa faciamus. Si non quod uo
lumus, facimus, sed, quod nolumus, illud operamur: quo modo dicitis, posse hominem
sine peccato esse, si uelit? Ecce Apostolus, omnesq. credentes, quod uolunt, implere non
possunt. Caritas operit multitudinem peccatorum, non tam præteritorum, quam præsen- 1.Petr.4
tium; ne ultra, Dei in nobis manente caritate, peccemus. Quamobrem de muliere pecca-
trice dicitur: Dimittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit plurimum. Ex quo intelligi- Luc.7
mus, non nostræ solum esse potestatis facere, quod uelimus, sed & Dei clementiæ, si no-
stram adiuuet uoluntatem. Deus lux appellatur, & tenebræ in eo non sunt ullæ. Quando 1.Ioan.1
dicit, nullas tenebras in Dei lumine reperiri; ostendit, omnia aliorum lumina aliqua sorde
maculari. Denique & apostoli appellantur lux mundi. Sed non est scriptum, quod in apo Matth.5
stolorum luce nullæ sint tenebræ. Et de Ioanne scribitur: Hic uenit in testimonium, ut te- Ioan.1
stimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum. Non erat ille lux, sed ut
testimonium perhiberet de lumine. Erat lux uera, quæ illuminat omnẽ hominem uenientẽ
in hunc mundum. Vnde & de eo scriptũ est: Qui solus habet immortalitatem, & lucem habi 1.Tim.6
tat inaccessibilem. Et certe legimus immortales angelos, immortales thronos, & domina-
tiones, ceterasq. uirtutes. sed solus Deus est immortalis, quia non est per gratiam, ut ce-
tera, sed per naturam. Quam ob causam idem Apostolus scribit, Deum solum esse sapien- 1.Tim.1
tem: cum & Salomon, & multi alii sancti sapientes uocentur, & dicatur iuxta Hebraicum
ad principem Tyri: Sapientior Daniele es tu? Quo modo ergo solus lux, solus immortalis, Ezech.28
& solus sapiens appellatur, cum multi immortales & luces, & sapientes sint? Sic perfectio
hominis non ex natura, sed ex gratia ueniens, imperfectos eos, qui perfecti uidentur, esse,
demonstrat. Quod autem scriptum est: Et sanguis Iesu filii eius mundat nos ab omni pecca 1.Ioan.1
to: tam in confessione baptismatis, quam in clementia pænitudinis accipiendum est. Sed
aliud est, mundari a Deo; aliud, per se esse sine uitio. Si enim iuxta Iob: Luna non splen- Iob 25
det; & stellæ non sunt mundæ in conspectu eius: quanto magis homo putredo, & filius ho
minis uermis? Omne enim os obstruitur, & obnoxius est omnis mundus Deo: quia ex ope Rom.3
ribus legis non iustificabitur omnis caro corã eo: nullaq. distantia est personarum. Omnes
enim peccauerunt, & indigent gloria Dei, iustificati gratis per gratiam ipsius. Sin autem
scribit: Existimamus fide iustificari hominem sine operibus legis; siquidem unus est Deus,
qui iustificat circumcisionem ex fide, & præputium per fidẽ: manifeste ostendit, non in ho-
minis merito, sed in Dei gratia esse iustitiam, qui sine legis operibus credentium suscipit fi
dem. Vnde sequitur: Peccatum uestri non dominabitur. Cur? quia non estis sub lege, sed Rom.6
sub gratia. non enim uolentis, neque currentis, sed miserentis est Dei. Vnde & gentes, quæ Rom.9
non sectabantur iustitiam, comprehenderunt iustitiam, iustitiam autem ex fide. Israel au-
tem, sequens legem iustitiæ, in legem iustitiæ non peruenit: quoniam non ex fide, sed ex
operibus. offenderunt enim in lapidem offensionis. Finis enim legis Christus ad iustitiam Rom.10
omni credenti. Cunctæ prope epistolæ apostoli hoc habent principium: Gratia uobis, &
pax a Deo patre & Christo Iesu domino nostro: & simili fine clauduntur. Ad Corinthios
quoque scribitur: Vt non indigeatis ulla donatione, expectantes reuelationem Domini no 1.Cor.1
stri Iesu Christi, qui & confirmabit uos usque in finem sine crimine in die domini nostri Ie-
su Christi. Licet ergo nulla indigeamus donatione; tamen expectamus reuelationem domi
ni nostri Iesu Christi, qui tunc nos in omnibus confirmabit, & ostendet sine crimine, cum
dies domini nostri Iesu Christi & mundi finis aduenerit, ut nõ glorietur omnis caro in con-
spectu eius. Paulus plantauit, Apollo rigauit, sed Dominus incrementum dedit: ergo ne- 1.Cor.3
que qui plantat, neque qui rigat, est aliquid, sed, qui incrementũ dat, Deus. ipsius enim
agricultura, ipsius ædificatio sumus. Iuxta gratiam Dei, quasi sapiens architectus posuit fun
damentum. Nolite, inquit, uosmet ipsos decipere. Si quis sapiens est in uobis in sæculo
isto, fatuus fiat ut sit sapiens. Sapientia enim mundi, stultitia est apud Deum. Dominus co Psal.93
gnoscit cogitationes hominum, quia uanæ sunt. Et iterum: In nullo enim mihi conscius 1.Cor.4
sum: sed nec in hoc iustificatus sum: quia, qui me iudicat, Dominus est. Dicitur & uobis,
qui sine peccato uos esse dicitis, quid habetis quod non accepistis? si autẽ accepistis; quid
gloriamini, quasi non acceperitis? Iam saturati estis: iam diuites facti estis. Et ut sciamus
non ex nobis, sed ex Dei cuncta pendere iudicio; Veniam, inquit, citius ad nos, si Domi
nus uoluerit. Qui enim dicit; Veniam ad uos; ostendit se nelle, monstrat cupere, promittit
aduentum

1.Cor.8 tit aduentum. Sed ut cautius hæc loquatur, infert, Si Dominus uoluerit. Si quis enim pu
tat se quid nosse, necdum nouit sicut nosse oportet. Vas electionis humilitate deiectus, im-
1.Cor.15 mo conscientia fragilitatis suæ, loquitur: Ego sum minimus apostolorum, qui non sum di-
gnus uocari apostolus: quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei: gratia autem Dei sum id,
quod sum: & gratia ipsius in me uacua non fuit, sed omnibus illis amplius laboraui, non
ego autem, sed gratia Dei, quæ mecum est. Dicit se plus omnibus apostolis laborasse; sta-
timq. laborem suum ad Dei refert auxilium: Non ego, inquiens, sed gratia Dei, quæ me-
2.Cor.3 cum est: sicut & in alio loco loquitur: Fiduciam autem talem habemus per Iesum Chri-
stum ad Deum: non quia ex nobis ipsis sufficientes simus reputare aliquid, quasi ex nostro:
sed sufficiẽtia nostra ex Deo est, qui & nos dignos fecit ministros noui testamenti. Nõ enim
Gal.2 iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi. Vnde infert: Et nos in Ie-
sum Christum credidimus, ut iustificemur ex fide Christi, & non ex operibus legis: quia ex
operibus legis non iustificabitur omnis caro. Si enim ex lege iustitia, ergo Christus sine cau
Gal.3 sa mortuus est. In lege maledictio est: scriptum est enim: Maledictus omnis, qui nõ perma
net in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis, ut faciat ea: Christus nos redemit de maledi
ctione legis, factus pro nobis maledictio. Si enim data esset lex, quæ posset uiuificare; uere
ex lege esset iustitia. Sed conclusit scriptura omnia sub peccato, ut repromissio per fidem Ie
su Christi daretur credentibus. Lex ergo pædagogus noster fuit in Christo, ut ex fide iusti
Gal.5 ficemur. Vnde addit, & uno uersiculo omnia comprehendit, dicens: Euacuati estis a Chri
sto: qui in lege iustificamini, a gratia excidistis. Hæc cuncta percurro, ut ostendam a nullo
Philip.2 legem esse completam, & per legem mandata omnia, quæ continẽtur in lege. Deus est enim
Philip.3 qui operatur in nobis, & uelle, & perficere. Laborat Apostolus, & iuxta iustitiam, quæ in
lege est, sine querimonia conuersatus, omnia pro Christo ducit quisquilias, ut inueniatur
in Christo, non habens suam iustitiam, quæ ex lege, sed quæ ex fide Christi est a Deo. Vn
2.Thess.3 de scribit ad Thessalonicenses: Fidelis autem est Dominus, qui seruabit uos, & custodiet a
malo. Ergo non liberi arbitrii potestate, sed Dei clementia conseruamur. Ac, ne putes ar-
gumentationibus uanis, quæ mouent audientibus quæstiones, ueritatem posse fidei sub-
1.Tim.6 uerti; idem Apostolus scribit ad Timotheum: O Timothee, depositum custodi, deuitans
profanas uocum nouitates, & contradictiones falsi nominis scientiæ; quam quidam pro-
mittentes, circa fidem errauerunt. Bonitas enim, & misericordia saluatoris nostri, non ex
operibus iustitiæ, quæ fecimus, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit; ut, iu-
Tit.3 stificati illius gratia, heredes simus secundum spem uitæ æternæ. Hæc breuiter quasi ex la-
tissimo atque pulcherrimo apostolicæ doctrinæ prato carpsimus, ut duræ frõtis impudentia
conteratur. transeamus ad euangelia, & apostolicos igniculos clarissima Christi lampade
Matth.3 compleamus: Omnis, ait, qui irascitur fratri suo sine causa, reus erit iudicio. Qui autem di
xerit raka, quod interpretatur uanus, & absque cerebro, reus erit concilio: haud dubium,
quin sanctorum & angelici senatus. Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.
Matth.12 Quis nostrum potest huic uitio non subiacere? cum etiam pro otioso uerbo reddituri simus
rationem in die iudicii? Si ira, & sermonis iniuria, atque interdum iocus, iudicio, conci-
lioque, & gehennæ ignibus delegatur: quid merebitur turpium rerũ appetitio, & auaritia,
Matth.5 quæ radix est omnium malorum? Si, inquit, offers donum tuum ad altare, & ibi fueris recor
datus, quia frater tuus habet aliquid aduersus te: dimitte ibi donum tuum ante altare, &
uade primum, reconciliare fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuum. Meæ est pote-
statis, ut non habeam aliquid contra fratrem meum. ut autem ille aduersus me habeat, aut
non habeat, in illius uoluntate consistit. Quid ergo faciam, si ille reconciliari noluerit? ob
secrem? flectam genua? sed audire contemnet. An obtorto collo nolentem in ius amicitiæ
traham? ecquæ est maior inimicitia, quam amicitias necessitate sociare? neque enim di-
xit: roga eum, ut tibi concilietur: sed reconciliare primum fratri tuo; & sic offeres munus
tuum ad altare. non quod impossibilia Deus præceperit: sed in tantum patientiæ culmen
ascendit, ut prope impossibilia pro difficultate nimia præcepisse uideatur, ad destruendam
Matth.5 sententiam tuam, qua scribis facilia esse Dei mandata. Scandalizantem manum, oculum
& pedem iubemur abscindere. Esto, per tropologiam dictum sit, pro amicissimis, & pro con
sanguineis, & fraterno nobis & coniugali amore sociatis: facile ne arbitramur, ob quasdam
offensas tantam subito abscindere caritatem? Quodq. dicitur: Sit sermo uester, est est, non
non; quod autem amplius est, a malo est: forsitan de uestra schola reperiatur, qui numquã
Psal.115 mentitus sit, nec audierit illud propheticum & apostolicum: Ego dixi in excessu mentis
Sap.1 meæ, omnis homo mendax: & nesciat scriptum in alio loco: Os, quod mentitur, occidit
animam.

animam. Verberanti maxillam, alteram iubemur opponere. Tollenti tunicam, etiam pallium concedendum est. Angarianti se mille passibus duobus millibus colla præbenda sunt. Petenti te da; & uolentem a te accipere mutuum, ne auerseris. Si duos nummulos babuero, & alius poposcerit, aut dabo ipsi, & mihi mendicandum erit; aut, si non dedero, transgressor legis inueniar. Illud autem, quod dicitur: Diligite inimicos uestros, benefacite his qui oderunt uos, & orate pro persequentibus & calumniantibus uos: forsitan in uestro coetu inuenitur, apud nos rara auis est. Qui peccata simpliciter confitentur, merentur humilitate clementiam saluatoris. Quodq. sequitur: Cauete, ne iustitiam, hocest eleemosynam uestram faciatis coram hominibus, ut uideamini ab eis, nescio quis possit implere. Ad largiendum frustum panis, & binos nummulos præco cōducitur: & extendentes manum, huc illucq. circumspicimus: quæ si nullus uiderit, contractior fit. Esto, unus de mille inueniatur, qui ista non faciat. Responde, quæso, ubi sunt facilia mandata? Nolite, inquit, soliciti esse de crastino. crastinus enim dies solicitus erit pro se. sufficit diei malitia sua. Vos de crastino non cogitatis, &, instar auium, præsentibus contenti estis, quorum epistolæ bibliinæ uolitant trans flumina Aethiopiæ: ut inter simias, & pauos, noua de Ophir Salomoni dona mittantur. Vis audire facilitatem præceptorum Dei? ausculta quod dicitur; Quam arcta uia, & angusta est, quæ ducit ad uitam: & pauci sunt, qui inueniunt eam. Non dixit, qui gradiuntur per eam; hoc enim difficillimum est; sed qui inueniunt eam: pauci enim inueniunt, & multo pauciores ingrediuntur per eam. Filius, inquit, hominis non habet ubi caput suum reclinet, qui dicit in Esaia: Suscipite lassum, & hæc est requies mea. Si non habet ubi caput suum reclinet, & quo requiescat, dicens in alio loco: Super quem requiescā, nisi super humilem, & quietum, & trementem uerba mea: ubi est mandatorum Dei facilitas? Multi hoc quod scriptum est: Non ueni uocare iustos, sed peccatores ad pænitentiam: simpliciter accipiunt, iuxta illum sensum: Non indigent sani medico, sed ii, qui male habent. Alii uero interpretantur coactius. Non ueni uocare iustos; nullus enim ad perfectum iustus est, sed ex aliqua parte peccator; sed peccatores, quibus mundus refertus est, dicente Dauid: Saluum me fac Domine, quoniam defecit sanctus, & corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in adinuentionibus suis. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt; nō est qui faciat bonum, non est usque ad unum. Nolite, inquit, possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis uestris, non peram in uia, non panem, neque duas tunicas, neque calciamenta, neque uirgā. Hæc, inquies, præcepta apostolica sunt. Et certe Petrus apostolus caligas habuisse narratur, dicente ad eū angelo: Præcingere, & calciare caligis tuis. Duas autem tunicas, ut de ceteris taceā, puto quod & ego, & tu possideamus: si tamen amplius non babemus. Hæc dico: & iterū iterumq. ac per singula ingerā, ut erubescas ad sententiam tuam, facilia esse Dei mandata. Fratrem tradet frater in mortem, & pater filium: consurgentq. filii contra parentes, & interficient eos: & eritis, inquit, odio cunctis hominibus propter nomen meum. Et quia facilia iusserat, & sciebat facile ea posse compleri; propterea, ut rei facilitatem ostenderet, copulauit dicens: Qui perseuerauerit usque in finem, hic saluus erit. Non ueni, inquit, pacem mittere super terram, sed gladium. Veni diuidere hominem contra patrem suum, & filiam contra matrem, & nurum contra socrū. Et, ne omnia percurrendo longiorem sententiam faceret, uno cuncta sermone comprehendit, dicens: Inimici hominis, domestici eius. Cumq. posuisset: Qui amat patrem, aut matrem supra me, non est me dignus: & qui amat filium, aut filiam supra me, non est me dignus: ob facilitatem præceptorum intulit: Et qui non tollit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus. Crux Christi facilis est? nudum post Christum ire, ludus est, iocus est? Et ubi præmia, quæ, difficultate superata, quæruntur? Non colliguntur zizania in præsenti sæculo, ne & frumentum pariter eradicetur. Palea Dominica futuro iudicio reseruatur: quando iusti fulgebunt quasi sol: & egredientur angeli, & separabunt malos de medio iustorum. Petrus mergitur, & meretur audire: Modicæ fidei, quare dubitasti? Si in illo modica fides; in quo magna sit, nescio. De corde, inquit, egrediuntur cogitationes pessimæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ. Hæc sunt, quæ coinquinant hominem. Procedat, qui in corde suo, hæc non esse, testetur: & plenam in corpore isto mortali iustitiam confitebor. Qui uult, inquit, saluare animam suam, perdet eā; & qui perdiderit animam suam propter me, saluam faciet eam. Iterum dico: Hæc sunt facilia mandata. Væ mundo a scandalis, necesse est enim, ut ueniant scandala. Et propterea in alio loco scriptum est: In multis offendimus, siue erramus omnes. Non pauca peccata, sed multa, nec quorundam, sed omnium posuit: Omnes enim, quæ sua sunt, quærunt, &non

Matth.5 | Matth.6 | 3.Reg.9 | Matth.7 | Luc.9 | Esa.28 | Esa.66 | Luc.5 | Psal.11 | Psal.13 | Matth.10 | Act.12 | Marc.13 | Luc.21 | Matth.10 | Marc.10 | Matth.10 | Matth.13 | Matth.26 | Matth.15 | Matth.16 | Matth.18 | Iacob 3 | Philip.2

& non ea, quæ Dei sunt. Vnus bonus Deus dicitur: & magistri, quasi hominis, bonitas
Matth.19 refutatur. In lege doctissimus omnia fecisse se dicit: quamobrem & amatur a Domino, &
Marc.10 tamen plenam iustitiam non habet: quia noluit substantiam suam pauperibus erogare. Vn
de difficultas difficultati, immo impossibile impossibili tunc comparatur: quia nec camelus
Matth. 23 ingredi potest per foramen acus, nec diuites peruenire in regna cælorum. Quis nostrum
non lauat exteriora calicis & paropsidis, & interiora habet nequaquam sordibus inquinata?
Quis sepulcrorum extrinsecus dealbatorum potest similitudinem declinare: ne & nobis di
cat Iesus: Deforis quidem uidemini hominibus iusti, intus autem pleni estis hypocrisi & ini
quitate? Quamuis & aliis uitiis carere possimus: hypocriseos maculam non habere, aut pau
Matth. 26 corum est, aut nullorum. Pater, inquit, si possibile est, transeat calix iste a me: uerumtamē
Psal.32 nō sicut ego uolo, sed sicut tu. Filius Dei, qui dixit, & facta sunt, mandauit, & creata sunt
omnia, secundū hoc, quod filius hominis dicitur, sententiam temperat: Pater, si possibile
est: uerūtamen non sicut ego uolo, sed sicut tu: & Critobulus meus, adducto supercilio,
Matth. 26 loquitur: Potest homo sine peccato esse, si uelit. Apostoli audiunt: Sic non potuistis una ho
ra uigilare mecum? Non dixit, noluistis, sed non potuistis. Apostoli una hora uigilare non
possunt, somno, mærore, & carnis fragilitate superati: & tu potes longo tempore omnia si-
Marc. 6 mul peccata superare? Marcus euangelista scribit de Domino: Et non poterat ibi ne unam
quidē facere uirtutē, nisi paucis ægrotantibus manus imponens sanauit eos, & admirabatur
propter incredulitatem eorū. Dominus dicitur nō potuisse In Nazareth ne unam quidem fa
cere uirtutem, & infidelitatis alienæ stupore retinetur: & uos potestis omne, quod uultis?
Marc.7 Denique in consequentibus scribitur: Abiit in fines Tyri & Sidonis, & ingressus domū ne-
minem uolebat scire: & latere non potuit. Vere utique cupiebat latere: & quod cupiebat,
quare facere non poterat? ut in aduentu suo omnium conscientiam declinaret? Quæris cau
sas cur latere non potuerit? cogita assumpti hominis ueritatem, & omni carebis scandalo.
Si filius Dei aliquid in carne & propter carnem non potuisse narratur: nos, qui toti carnei
Rom.7 sumus, & quotidie spiritus operibus repugnamus, contra Apostoli sententiam, quæ uolu-
Marc.9 mus, cuncta faciemus? Petrus apostolus tria uult facere in monte tabernacula, unum Do-
mino, alterum Moysi, tertium Eliæ, nesciens quid loquitur timore perterritus: & nos Py-
Marc. 13 thagoricæ philosophiæ ructamus superbiam? De die & hora consummationis ultimæ, & an
Marc.14 gelos cælorum, & filium ignorare respondit: & nos plenam scientiam pollicemur? Carnis
infirmitas Deo habitatore gaudebat: & tamen mensurā fragilitatis suæ excedere nō potuit,
ut nō, τῷ δοκεῖν, iuxta ueteres hæreticos, sed uere Dei filius, hominis filius crederetur, apo
stolos parūper relinquens, cecidit in terram pronus, & orabat dicens: Pater, si possibile est.
Marc.10 Cur quæso sententiā ambigenter exprimebat, qui in alio loco dixerat: Quæ apud homines
impossibilia, apud Deū possibilia sunt? Sed homo passurus, hominis loquitur uerbis. Ille di
cit: Si possibile est, una hora prætereat. Tu dicis, possibile est omni tempore peccata uitare.
Marc.16 In quibusdā exemplaribus & maxime in Græcis codicibus, iuxta Marcū in fine eius euange
lii scribitur: Postea, cum accubuissent undecim, apparuit eis Iesus; & exprobrauit incredu
litatē & duritiam cordis eorū, quia iis, qui uiderant eum resurgentē, non crediderunt: & il
li satisfaciebant dicentes: Sæculū istud, iniquitatis & incredulitatis substantia est: quæ non
sinit per immundos spiritus uerā Dei apprehendi uirtutem: iccirco iam nunc reuela iusti-
1. Ioan. 5 tiam tuam. Cui si contradicitis, illud certe renuere non audebitis: Mundus in maligno po-
Luc.4 situs est: & quod Dominum suum satanas tentare ausus sit; & uictus, atque confusus recesse-
serit, usque ad tempus utique passionis. Ille tentatur, & successor Iouiniani, audet loqui:
eos, qui plena fide baptisma consecuti sunt, non posse tentari: immo aliis uerbis, posse ho
Luc.1 minem baptizatum, si uoluerit, nequaquam ultra peccare. Zacharias iustus audit ab ange-
lo: Quia non credidisti uerbis meis, eris tacens, & non poteris loqui, usque in diem nati-
Marc.9 uitatis eius. Pater lunatici de apostolis loquitur: Rogaui discipulos tuos, ut eiicerent eum,
Matth.17 id est dæmonem, & non potuerunt. Et ipsi discipuli interrogant saluatorem: Quare non po
tuimus eiicere illum? Et audiunt, Propter incredulitatem uestram. Cur, quæso? quia, o-
Luc.9 mnia posse, Domino seruabatur. Intrauit cogitatio in apostolos, quis eorum maior esset:
& emendantur doctrina saluatoris; dum minimus maior agnoscitur, & humilitas sublimi-
tate mutatur. Non recipitur ab urbe Samaritanorum, quia facies eius erat euntis Hierusa-
lem. Iacobus, & Ioannes, uere filii tonitrui, & zeli ardore feruentes, Phinees & Eliæ ignē
de cælo deducere cupiunt, & corripiuntur a Domino. qui utique nō corriperentur, si abs-
que errore talia uoluissent. Ibant cum illo populi, hoc est cum Domino, qui conuersus
Luc.14 dixit: Si quis uenit ad me, & non odit patrem suū, & matrem suam, & uxorem, & filios,
& fra-

& fratres, & sorores, insuper & animam suám, non potest meus esse discipulus. Et, qui non portat crucem suam, & sequitur me, non potest meus esse discipulus. Et in hoc loco temerarius proclamabo: Potest homo, si uelit, omnia peccata uitare: facilia enim sunt man data eius. Qui merentur audire a Domino saluatore: Vos estis, qui iustos uos esse dicitis co ram hominibus: Deus autem nouit corda uestra: quia, quod apud homines excelsum est, abominabile est coram Deo. Impossibile est, inquit, ut scandala non ueniant. Puto, quod peccatū scandalum sit, quod per scandalū uenit. nisi fallor enim, σκῶλον & σκάνδαλον apud Græcos ex offensione & ruina nomen accepit. Propterea in multis offendimus omnes. Fac ut non corruerim: certe offendi, & non in uno, sed in pluribus. Arbitror, quod, in aliquo offendisse, peccatū sit. Dixerunt Domino apostoli: Auge nobis fidem. Qui respondit eis: Si habueritis fidem, quasi granum sinapis. quod utique minimum est omnium seminum: & Critobulus meus fidei nobis montibus intumescit. Dicebat autem, inquit, & parabolam illis, quod semper oportet orare, & numquā deficere. Frustra semper oramus, si in nostro arbitrio est facere, quod uolumus. Dixerunt apostoli: Ecquis potest saluus esse? Audiunt a Domino: Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia apud Deum sunt. Ergo aliqua, quæ apud homines impossibilia sunt, certe eà esse possibilia, ex eo ostenditur, quod apud Deum possibilia sunt. Sit ergo & apud Deum possibile, homini, si uelit, donare impeccan tiam, nō ipsius merito, sed sua clementia: & apud homines nequaquā possibile, liberi arbi trii potestate, quod nutu donantis accipitur. Nō suffecerat apostolis, dudū super dignita te quæsisse, quis eorū maior esset: sed in ipso necessitatis & passionis articulo scribitur de eis: Facta est contentio inter illos, quis illorum maior esset. Optimum reuera tempus, instante cruce de dignitate contendere. Simon, inquit, Simon: ecce satanas expetiuit uos, ut cri braret sicut triticū. Ego autem rogaui pro te, ut non deficiar fides tua. Et certe iuxta uos in apostoli erat positū potestate, si uoluisset, ut nō deficeret fides eius: qua utique deficiente, peccatum subingreditur. In quibusdam exemplaribus tam Græcis, quā Latinis inuenitur, scribente Luca: Apparuit illi angelus de cælo confortans eum: haud dubium, quin Dominum saluatorē. Et factus in agonia prolixius orabat: factusq. est sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terrā. Saluator in passione ab angelo confortatur: & Critobolus meus non indiget auxilio Dei, habens liberi arbitrii potestatem: & tam uehementer orabat, ut guttæ sanguinis prorumperent ex parte, quem totū erat in passione fusurus. Quid, inquit, dormitis? surgite, & orate, ne intretis in tentationem. Debuit iuxta uos dicere: Quid dor mitis? surgite & resistite: liberum enim habetis arbitrium; &, semel uobis cōcessa a Domino potestate, nullius alterius indigetis auxilio. si enim hoc feceritis, non intrabitis in tentationem. Non possum, ait, ego facere a memet ipso aliquid; sed, sicut audio, ita iudico. Ariani obiiciunt calumniam: sed respondet Ecclesia, ex persona hominis hæc dici, qui assumptus est. Tu econtrario loqueris: possum sine peccato esse, si uoluero. ille nihil potest ex se facere, ut hominis indicet ueritatē. Tu potes omnia peccata uitare, ut, adhuc in corpore cōstitutus, ἀντίθεον esse te doceas. Negat fratribus & propinquis ire se ad scenopegiam. Et postea scriptum est: Vt autem ascenderunt fratres eius, tunc & ipse ascendit ad sollemni tatem, non manifeste, sed quasi in abscondito. Iturum se negauit, & fecit quod prius negauerat. Latrat Porphyrius: inconstantiæ ac mutationis accusat, nesciens omnia scandala ad carnem esse referenda. Moyses, inquit, dedit uobis legē: & nemo ex uobis facit legē, utique possibilem: & tamen, quod erat possibile, nemo impleuerat: neque enim culpa impe rantis est, sed fragilitas audientis, ut omnis mundus subditus fiat Deo. In euangelio secundum Ioannē in multis & Græcis & Latinis codicibus inuenitur de adultera muliere, quæ ac cusata est apud Dominū. Accusabant autē, & uehementer urgebant scribæ, & pharisæi, iuxta legem eam lapidare cupientes. At Iesus inclinans se, digito scribebat in terra, eorū uidelicet qui accusabant, & omniū peccata mortalium, secundum quod scriptū est in propheta: Relinquentes autem te, in terra scribentur. Tandem caput eleuans dixit eis: Qui sine pecca to est uestrum, primus mittat super eā lapidem. Hoc, quod dicitur, sine peccato, Græce scri ptum est, ἀναμάρτητος. Qui ergo dicit, aliud esse sine peccato, & aliud ἀναμάρτητον; aut Græcū sermonem nouo uerbo exprimat; aut, si expressum est a Latinis, ut interpretationis ueritas habet, perspicuū est, ἀναμάρτητον nihil aliud esse, nisi, sine peccato. Et quia accusatores omnes fugiunt, (dederat enim uerecundiæ eorum clementissimus iudex spatium recedendi) rursumq. in terra scribens, terramq. despiciens: paulatim discedere, & oculos illius declinare cœperunt: solusq. remansit cum muliere: cui locutus est Iesus: Vbi sunt, qui te accusabant?

Luc. 16
Luc. 17
Iacob 3
Luc. 17
Luc. 18
Luc. 22
Ioan. 5
Ioan. 7
Ioan. 8
Hier. 17

bant? nemo te condemnauit? Quæ ait: Nullus, Domine. Respondit ei Iesus: Nec ego te condemnabo. Vade, & ammodo noli peccare. Præcepit Dominus, ne ulterius peccaret: sicuti & alia similiter in lege mandauit. Sed utrum ea fecerit, nec ne, scriptura non di

Ioan.10 cit: Omnes, inquir, qui uenerunt ante me, fures fuerunt, & latrones. Si omnes, nullus excipitur. Qui uenerunt, inquit, non qui missi sunt, de qnibus propheta air: Ipsi

Hier.23 ueniebant a se, & ego non mittebam eos. Quo uerbo solius Christi potentia reseruatur,

Ioan.17 qui ad sua uenerat: & sui eum non receperunt. Dum essem, inquit, in mundo cum eis; ego seruabam eos in nomine tuo: quos dedisti mihi, custodiui, & nullus ex eis periit, nisi unus filius perditionis. Non dixit: dedi eis liberi arbitrii potestatem, ut ipsi se suo labore saluarent: sed, Ego custodiui eos, ego seruaui. Denique infert: Non peto, ut eos

Act.15 auferas de mundo, sed ut custodias illos a malo. In Actibus apostolorum scriptum est; inter Paulum & Barnabam, propter Ioannem, qui cognominatus est Marcus, ortam dissensionem, ita ut separarentur, & Barnabas Marcum, & Paulus Sylam assumeret in euangelii ministerium. Paulus seuerior, ille clementior, uterque in suo sensu abundat. Et tamen dis-

Act.16 sensio habet aliquid humanæ fragilitatis. In eodem uolumine legitur: Transierunt Phrygiam & Galatiam regionem, prohibiti a Spiritu sancto loqui uerbum in Asia: quo maledicto, in ipsa prouincia puto usque hodie hæreticos, qui contra Spiritum sanctum faciunt, plurimos reperiri. Cumq. uenissent, ait, in Mysiam, tentabant ire in Bithyniam, sed non

Ioan.15 dimisit eos spiritus Iesu. Nota, quod spiritus Iesu, Spiritus sanctus sit, qui in alio loco, propter unitatem substantiæ, patris spiritus appellatur. Volunt loqui in Asia, & prohibentur a Spiritu sancto. tentant ire in Bithyniam, & non eos permittit spiritus Iesu. satis importune, si eis faciendi, uel non faciendi semel dederat liberi arbitrii potestatem. Sequi-

Act.17 tur; Tempora, inquit, ignorantiæ respiciens Deus, nunc præcepit hominibus, ubique pænitentiam agere. Significanter præterita in lege tempora, tempora ignorantiæ demonstra-

Rom.15 uit. Rursum air; Veniam ad uos Deo uolente. Cur interposuit uoluntatem Dei, si habebat

Iacob 2 sui arbitrii potestatem? Iacobus apostolus, Si quis, ait, seruauerit totam legem, offenderit autem in uno; reus est omnium factus. Quis nostrũ in nullo aliquando peccauit? Si autem peccauit, quod negari non potest; & per unum peccatum, omnium est reus peccatorum; non suis uiribus, sed Dei misericordia saluatur. Si quis in uerbo non peccauit, hic perfectus

Iacob 3 est uir. Si aliquando in sermone peccasti, ubi est apud te præsumpta perfectio? maxime cum sequatur: Linguam autem hominum nullus potest domare, incontinens malum, plena ueneni mortiferi. Rogo te, ut mihi respondeas: si lingua incontinens est malum, & plena ueneni mortiferi; & nullus potest domare linguam mortalium; & tanti criminis reus es: ubi in perpetuum peccatorum fuga? unde bella, & unde rixæ inter uos? nonne ex uoluptatibus, quæ militant in membris uestris? Aut membra non habetis humana: aut, si homo non potest esse sine membris, confitemini, uoluptatem, atque luxuriam in uestris artu

Psal.25 bus militare. Dauid, qui dixerat confidenter: Proba me Domine, & tenta me: ure renes meos, & cor meum: quia ante oculos meos misericordia tua est, & complacui in ueritate tua. Et iterum: Ego autem in innocentia mea ingressus sum, & pes meus stetit in directo: quamquam iudicii ueritatem Dei misericordia mitigaret, tamen quia hoc ausus est dicere, relinquitur parumper fragilitati suæ, &, ut uos dicitis, arbitrii libertati: & per adulterium lapsus in homicidium, postea loquitur: Miserere mei Deus secundum magnam mi-

Psal.50 sericordiam tuam. Et, secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquita-

3.Reg.14 tatem meam. Nec hoc dico, quod uirum sanctum accusem, de quo scriptum est: quod fecerit omnes uoluntates Dei: sed quod multis aliis bonis hæc uitia compensarit, & saluatus sit misericordia Dei, cuius iudicium est in ponderibus, & ad quem Asaph loquitur: Ci

Psal.79 babis nos pane lacrymarum, & potum dabis nobis in lacrymis in mensura. Neque enim iniustus est Dominus: ut tantum peccata condemnet, & bonorum operum nõ meminerit.

Psal.29 Vnde & in alio loco idem Dauid canit: Ego dixi in abundantia mea, non mouebor in æternum: Domine in uoluntate tua præstitisti decori meo uirtutem: Auertisti faciem tuam a

Psal.31 me: & factus sum conturbatus. Dixi enim pronunciabo contra me iniustitiam meam Do-

Psal.36 mino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Iustoq. præcipitur: Reuela ad Dominum uiam tuam, & spera in eum, & ipse faciet. Et educet quasi lumen iustitiam tuam, & iudi-

Psa.26.37 cium tuum tamquam meridiem. Salus enim iustorum a Domino, quia non est sanatio in

Rom.7 carne eorum a facie iræ eius: Et quotidie, iuxta Apostolum qui dixerat: Non enim

Psal.37 habitat in carne mea bonum: ingemiscunt dicentes: Renes mei impleti sunt illusionibus,

nibus, & non est sanitas in carne mea. Breues enim posuit dies nostros, & substantia nostra quasi nihilum in conspectu eius. Vniuersa uanitas omnis homo uiuens, uel uiuens in corpore, uel uiuens in uirtutibus: & tamen omnia uanitas. incerto enim statu fluctuat, & dum non timet, in sereno patitur tempestatem. Cum enim esset in honore, non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Pro nihilo, inquit, saluos faciet eos: haud dubium quin iustos, qui non proprio merito, sed Dei saluantur clementia. Et delicta mea a te non sunt abscondita. Hoc ex persona Christi dicitur. Si ille, qui peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius, pro nobis doluit, & peccata nostra portauit: quanto magis nos debemus nostra uitia confiteri? Renuit, inquit, consolari anima mea: considerans delicta, quæ feceram, recordatus sum Dei, & lætatus sum, cogitans me illius clementia conseruandum. Nocte cum corde meo meditabar, & scopebam spiritum meum. Et dixi, nunc cœpi, hæc est mutatio dexteræ excelsi. Iusti nox est, qui, post meditationem somnii & conscientiæ cruces, ad extremum ait: Nunc cœpi uel pœnitentiam agere, uel scientiæ limen intrare: & hæc ipsa de bonis ad meliora mutatio, non mearum uirium, sed dexteræ & potentiæ Dei est. In æternum misericordia ædificabitur. Nullum enim tempus est, quo non ædificetur misericordia in singulis quibusque sanctorũ, & iis, qui de peccatis transeunt ad uirtutes. A sagitta uolante per diem, a negotio perambulante in tenebris, quis nostrum poterit liberari? Ecce enim peccatores intenderunt arcum, ut sagittent in obscuro rectos corde. Nolunt prauos uulnerare, sed rectos corde. Sagitta per diem uolitat, per hæreticos in sanctarum intelligentia scripturarum. Negotium in tenebris & nocte perambulat, per philosophos, qui per obscuritatem sermonum inuoluere cupiunt ueritatem. Plantati in domo Domini, in atriis Dei nostri florebunt. Plantati in domo Domini, iusti sunt, in Ecclesia confirmati. Sed hi non in præsentiarum, sed in futuro in atriis Domini florebunt, ubi est certa & secura possessio. Misericors & miserator Dominus, longanimis & multæ miserationis. Suauis Dominus omnibus, & misericordia eius super omnia opera illius. Tantas audis misericordias, & in tua audes uirtute confidere? Confiteantur tibi, Domine, omnia opera tua. Si de cunctis operibus Dei & homines sunt: ergo omnes homines sua peccata confiteantur. Legimus in Samuele dictum de Salomone: Ipse ædificabit domum nomini meo, & firmabo regnum eius usque in sempiternum. Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium. Et iterum: Si inique egerit, corripiam eum in uirga hominum, misericordiam autem meam non auferam ab eo. Cum egisset Dauid gratias Deo, ad extremum intulit: Et hæc est lex hominis: Domine Deus, semper respice ad clementiam tuam, & infirmitatem carnis diuino auxilio sustenta. Quid mihi, inquit, & uobis filii Saruiæ? Maledicat Semei. Dominus præcepit ei, ut maledicat Dauid: Et quis respondebit ei, quare hoc fecisti? Voluntas enim Dei non discutienda, sed cum gratiarum actione patienda est. Et in alio loco: Dominus mandauit, ut dissiparet consilium Achitophel bonum, ut adduceret super Absalon malum: cuius certe consilium erat, quasi consilium Dei. Et qua ratione potestas liberi arbitrii, maiore potestate subuersa est? Hieroboam, qui peccare fecit Israel, arguitur quare reliquerit præceptum Domini, diciturq. ad eum: Dedi tibi regnum domus Dauid, & non fuisti sicut seruus meus Dauid, qui custodiuit mandata mea, & ambulauit post me in toto corde suo, & fecit placitum in conspectu meo. Ergo & possibilia sunt Dei mandata, quæ Dauid fecisse cognoscimus, & tamen lassescere sanctos ad perpetuitatem iustitiæ. In multis regibus legimus de stirpe Dauid, quod non suo merito, sed Dauid patris uirtutibus conseruati sint; qui fecerit placitum in conspectu Dei: Et uenitur ad Asa regem Iuda: de quo scriptum est: Fecit Asa rectum in conspectu Domini, sicut Dauid pater eius. Cumq. in multis laudibus eius immorata esset historia, ad extremum intulit: Sed excelsa non abstulit. attamen cor eius perfectum erat cum Deo, omnibus diebus uitæ suæ. Ecce & iustus dicitur, quippe cuius cor perfectum erat cum Deo: & tamen in hoc errauit, quod excelsa non abstulit: quæ Ezechiam, & Iosiam legimus abstulisse. Elias, in cuius spiritu & uirtute uenit Ioannes Baptista, ad cuius imprecationem uenit ignis de cælo, & Iordanis fluenta diuisa sunt, timuit Iezabel, & fugit, lassusq. in solitudine sedit sub arbore; & pressus angustia, mortem rogauit, dicens: Sufficit mihi Domine, tolle animam meam: neque enim melior sum patribus meis. Hunc iustum negare quis potest? Et tamen non dicam mulierem, sed hominem formidare, de animi perturbatione descendit, quæ uitio carere non potest, dicente Dauid: Dominus auxiliator meus, nõ timebo quid faciat mihi homo. De Iosaphat rege Iuda scriptum est: Et fuit Dominus cum Iosaphat, qui ambulauit in uiis Dauid

Psal. 37 — Psal. 48 — Psal. 55 — Psal. 68 — 1. Petr. 2 — Psal. 76 — Psal. 88 — Psal. 90 — Psal. 10 — Psal. 91 — Psal. 102 — Psal. 144 — 2. Reg. 7 — 2. Reg. 16 — 2. Reg. 17 — 3. Reg. 14 — 3. Reg. 11. 15 — 3. Reg. 15 — Luc. 1 — 3. Reg. 18 — 4. Reg. 1. 2 — 3. Reg. 19 — Psal. 117 — 2. Par. 17

patris sui prioribus. Ex quo intelligitur, primas eum Dauid habuisse iustitias, & nouissima non habuisse peccata. Non sperauit, ait, in Baalim, sed in Deo patris sui, & ambulauit in præceptis illius, & nõ iuxta peccata Israel. Confirmauitq. Dominus regnũ in manu eius, & dedit omnis Iuda munera Iosaphat, factæq. sunt ei infinitæ pecuniæ, atque diuitiæ, & mul ta gloria. Cumq. sumpsisset cor eius audaciam propter uias Domini, etiam excelsa & lucos
2.Par.18 de Iuda abstulit. Hic Achab regi impiissimo affinitate coniunctus est. Cumq. post prœlium
2.Par.19 reuerteretur Hierusalem, occurit ei Hieu, filius Anani uidens, & ait ad eum: Impio præbes auxilium, & iis, qui oderunt Dominũ, amicitia iungeris: Et iccirco iram Domini quidem merebaris, sed bona opera inuenta sunt in te, eo quod abstuleris lucos de terra Iuda, & præparaueris cor tuum, ut requireres Dominũ. Ac ne putemus, præteritas iustitias hoc pec
2.Par.22 cato & increpatione prophetica fuisse deletas; postea de Ochozia stirpe eius scriptum est, quod inuenerit eum Hieu latentem in Samaria, adductumq. occiderit: Et sepelierunt, inquit, eum, eo quod esset filius Iosaphat, qui quæsierat Dominum in toto corde suo. De
2.Par.29 Ezechia scriptum est: Fecit rectum in oculis Domini, iuxta omnia, quæ fecerat Dauid, pa ter eius. Iste abstulit excelsa, & contriuit statuas, & incendit lucum, contriuitq. serpentem æneum, quem fecerat Moyses. Et iterum in domino Deo Israel confisus est: & post ipsum non fuit similis ei in cunctis regibus Iuda, qui fuerunt ante eum. Adhæsit Domino, & non recessit ab eo, & custodiuit mandata eius, quæ præcepit Dominus Moysi: & erat Dominus
2.Par.32 cum eo, & in omnibus, in quibus incedebat, sapienter agebat. Cumq. rex Assyriorũ Sennacherib cepisset uniuersas urbes Iudæ, misit ad eum Ezechias in Lachis dicens: Peccaui, recede a me: quodcumque iusseris, dabo. Imposuitq. rex Assyriorum Ezechiæ trecenta ta lenta argenti, & triginta talenta auri: & dedit Ezechias omnẽ pecuniam, quæ inuenta est in domo Domini, & in thesauris domus regis. In tempore illo concidit ualuas templi Domini, & clypeos, quos deaurauerat; & omnia dedit regi Assyriorum. Cumq. de eo tanta dicantur, non timuit, necessitate cogente, quæ Domino consecrarat, regi offerre Assyrio;
Esa.37 dicitutq. ad eum: Ego custodiam ciuitatem hanc propter me, & propter Dauid seruum
4.Reg.19 meum, nõ propter te, quia superiora fecisti; quando centumoctogintaquinque millia exer citus Assyriorum, angelo cædente, prostrata sunt. Illud quoque diligentius attendendum,
4.Reg. 20 quod scriptura cõmemorat: Aegrotauit Ezechias usque ad mortem: uenitq. ad eum Esaias,
Esa. 38 filius Amos, dicens: Præcipe domui tuæ, quia morieris tu. Qui conuertit faciem suam ad parietem, & orauit ad Dominum, dicens: Obsecro, Domine, memento quo modo ambulauerim in conspectu tuo, in ueritate, & corde perfecto, & bonum in oculis tuis fecerim; Fleuitq. Ezechias fletu magno. Certe iustus erat Ezechias, & corde perfecto. Iturus erat ad Dominum, plorare non debuit. Quæris rationem fletuum? Si cogitaueris hominem, non miraberis causas doloris. Nullus enim intrepidus uadit ad iudicium Domini, habens conscientiam peccatorum. Cumq. fleuisset, factus est sermo Domini ad Esaiam prophetam, di cens: Reuertere, & dic Ezechiæ duci meo: Dux Dei appellatur, cui mors fuerat nunciata, quia humilitate prostratus est: Hæc, inquit, dicit dominus Deus Dauid, patris tui: Audiui orationem tuam, & uidi lacrymas tuas. Additur ei tempus uitæ, & de Assyriorum ma-
4. Reg. 20 nibus liberatur: & tamen signum postulat: ut credat uerum esse, quod Deus repromiserat,
Esa.39 quod tamen paruæ fidelitatis indicium est. Misit quoque rex Babylonis nuncios & legatos, qui ei congratularentur ob restitutam corporis sanitatem: qui ostendit eis omnes thesauros aromatum, auri quoque & argenti, & uasorum supellectilem. Non fuit, inquit, res, quam non ostenderet eis Ezechias in domo sua, & in omni potestate sua. Ex quo intelligimus, etiam uasa templi Babylonis monstrata legatis. Vnde & ira Domini concitatur, & postea Esaiæ uaticinatione cognoscit: De filiis tuis eunuchi erunt, & omnia uasa templi transferen
2.Par.32 tur in Babylonem. Ob quam causam etiam in libro dierum scriptum est: Cecidit Ezechias elatione cordis sui. Certe Ezechiam iustum, nemo nisi impius, denegabit. Dicas: peccauit in quibusdam, & iccirco iustus esse desiit. sed hoc scriptura non loquitur: non enim ex eo, quod parua peccauit, iustitiæ nomen amisit; sed ex eo, quod multa bona fecit, iusti uo cabulum possidet. Hoc totum dico; ut scripturarum sanctarum testimoniis comprobetur, non ex eo peccatores esse iustos, quod aliquando peccauerint, sed ex eo iustos permanere,
4. Reg. 22 quod multis uirtutibus floreant. De Iosia scriptum est: Fecit rectum in conspectu Domini, & ambulauit in uia Dauid, patris sui. Non recessit neque ad dexteram, neque ad sinistrã: & tamen, cum esset iustus, tempore necessitatis & angustiæ mittit ad Oldam prophetissam, uxorem Sellum, filii Tecuæ, filii Aaras, custodis uestium. Et hæc, inquit, habitabat Hierusalem in secunda: haud dubium, quin urbis partem significet, quæ interiori muro uallabatur.

tur. Et illa respondit: Hæc dicit dominus Deus Israel, ite & dicite uiro, qui misit uos ad
me. In quo occulta & tegis, & sacerdotũ, & omnium uirorum reprehensio est, quod nullus
uirorum sanctus potuerit reperiri, qui posset futura prædicere. Denique interficitur Iosias a 4. Reg. 23
Pharaone, rege Aegypti, eo quod noluerit audire uerba Domini, ex ore Hieremiæ prophe 2. Par. 35
tæ: siue, ut in Paralipomenis scriptũ est, Noluit Iosias reuerti, sed parauit contra eum bel-
lum, nec acquieuit sermonibus Nechao ex ore Dei. Et infertur: Mortuusq. est, & sepultus
in Mausoleo patrum suorũ: & uniuersus Israel Iuda & Hierusalem luxerunt eum, præcipueq.
Hieremias, cuius omnes cantatores atque cantatrices usque in præsentem diem lamentatio
nes super Iosiam replicant, & quasi lex obtinuit in Israel: Ecce scriptum fertur in lamentatio
nibus. Puto quod sermonibus Dei per quemlibet non acquieuisse peccatum sit. De ipso Hie Tren.4
remias loquitur: quamquam hoc plerique secundum Anagogen intelligant de Domino sal
uatore: Spiritus faciei nostræ, Christus Dominus captus est pro peccatis nostris. Cui dixi-
mus: Sub umbra tua uiuemus in gentibus. Moyses, cui locutus est Dominus facie ad faciẽ, Exod.33
& salua facta est anima eius, ad aquas contradictionis offendit, nec meruit cum fratre Aa- Num. 20
ron terrã repromissionis intrare. De quibus & psalmista canit: Absorpti sunt iuncti petræ iu Psal.140
dices eorum, audient uerba mea, quoniam placuerunt. Et est sensus. Iudices populi Iudæo
rum, Moyses & Aaron, deuorati sunt a peccato populi iuxta petram: de qua aquarum flu-
enta manarunt: & certe isti iusti fuerunt, & obedierunt sermonibus Dei: qui per se sua-
uissimi sunt. Denique sequitur de cadaueribus in solitudine mortuorum: Quasi crassitudo
terræ dirupti sunt super terram: Dispersa sunt ossa nostra secus infernum. In Osee loquitur Osee 2
Deus: Desponsabo te mihi in iustitia, & in iudicio. Statimq. subiungit: Et misericordia
& miserationibus, & in fide: ut largitoris præmio recognoscat, quod ipse sit Dominus. Osee 11
In eodem scriptum est libro: Deus ego sum, & non homo, in medio tui sanctus, & non in-
grediar ciuitatem, uitiorum scilicet conciliabulum. Ipse solus hanc non ingreditur ciuita- Gen.4
tem, quam ædificauit Cain in nomine filii sui Enoch, quæ omnia sacerdotum quotidie ora
concelebrant, ὁ μόνος ἀναμάρτητος, quod in lingua nostra dicitur, qui solus est sine pecca-
to. Quæ laus, iuxta sententiam tuam, frustra Deo reputatur, si est communis cum cete-
ris. Nos enim iuxta Amos conuertimus iustitiam in absinthium, & fructus iudicii in ama- Amos 5.6
ritudinem. Loquuntur nautæ, atque uectores in libro Ionæ: Rogamus Domine, ne per- Ion.1
das nos propter hominem iustum, neque inducas super nos sanguinem innocentem. sicut
enim placuit tibi, sic factum est Domine. Nesciunt causas, quid mereatur propheta, ser-
uus fugitiuus; & tamen iustificant Deum, & sanguinem innocentem fatentur, cuius opera
non norunt. Et ad extremum, Sicut placuit tibi Domine, sic factum est. Non quærunt
iustitiam sententiæ Dei, sed ueritatem iusti iudicis confitentur. Micheas lacrymabili uoce Mich.7
testatur: Periit sanctus de terra, & rectus in hominibus non est: omnes in sanguine insidian
tur: unusquisque fratrem suum uenatur ad mortem. Malum manuum suarum dicunt bo-
num. Et iterum: Qui optimus inter eos est, quasi paliurus est: & qui rectus, quasi spina
de sepe. Hæc hominum iustitia est, ut, iuxta uerba eiusdem prophetæ, nec amico, nec
coniugi, nec filiis sit credendum: quia inimici hominis domestici eius. Quam sententiam Matth. 10
etiam sermo Dominicus comprobauit. Vnde datur consilium per eundem prophetam: In- Mich.6
dicabo tibi o homo quid sit bonum, & quid Dominus quærat a te: utique facere iudicium,
& diligere misericordiam, & solicitum ambulare cum Deo tuo. Numquid dixit, habeto
æqualitatem Dei; & non hoc, quod maximum est, solicitum ambulare cum Deo tuo?
Vt numquam securus sis; ut omni obseruantia custodias cor tuum; ut consideres, quoniam
in medio laqueorum ambules, & sub murorum pinnis ingrediaris; ut illud quotidie medi
teris: Iuxta semitam scandalum posuerunt mihi. Superbis enim resistit Deus, humilibus au Psal. 139
tem dat gratiam. Qui cautus, & timidus est, potest ad tempus uitare peccata: qui securus Iacob 4
est de iustitia sua, repugnat Deo; illiusq. auxilio destitutus, insidiis hostium patet. Com-
putrescant, dicit Habacuk, ossa mea, & subter me uermes scateant: tantum ut requiescam Hab. 3
in die angustiæ, ut ascendam ad populum fortem meum. Hic tribulationes & angustias af-
flictionemq. animi deprecatur; ut in futuro, uirorum iam cum Christo regnantium nume-
ro societur. Ex quo perspicuum est, hic pugnã atque certamen, & in futuro esse uictoriam.
Iesus, filius Iosedech, quod interpretatur, iustus Domini, sacerdos magnus, indutus de- Zach. 3
scribitur uestibus sordidis: qui peccatum non fecit, & tamen nostra peccata portauit: ad
cuius dextram stabat satanas, ut aduersaretur ei. Diciturq. ad eum post pugnam atque
uictoriam: Auferte uestem sordidam ab eo: & ecce abstuli a te iniquitatem tuam.
Et heres Iouiniani loquitur: Sine omni omnino peccato sum: sordida uestimenta non

habeo: proprio regor arbitrio: maior apostolo sum. ille facit, quod non uult; &, quod uult, non facit: ego facio, quod uolo; &, quod nolo, non facio: præparata sunt mihi regna cælorum; immo ipse ea mihi meis uirtutibus præparaui. in quo Adam tenetur obnoxius, & alii, qui reos se putant, in similitudinem præuaricationis Adæ; ego solus cum mea caterua non teneor. Alii clausi cellulis & feminas non uidentes, quia miseri sunt, & uerba mea non audiunt, torquentur desideriis: ego, etiam si mulierum uallor agminibus, nullam
Zach. 9 habeo concupiscentiam. de me enim dictum est: Lapides sancti uoluuntur super terram: & ideo non sentio, quia liberi arbitrii potestate Christi trophæum circumfero. Audiamus per
Esa. 3 Esaiam clamantem Deum: Populus meus, qui beatos uos dicunt, seducunt uos, & semitam pedum uestrorum supplantant. Quis magis supplantat populum Dei, qui liberi arbitrii potestate subnixus despicit auxilium conditoris, & in sua uoluntate securus est: an qui ad singulas sententias præceptorum Domini iudicium pertimescit? Ad huiuscemodi homi
Esa. 5 nes loquitur Deus: Væ uobis, qui sapientes estis apud uos, & intelligentes uestro iudicio.
Esa. 6 Esaias (iuxta Hebraicum) plorat, & dicit: Væ mihi, quia tacui: quia immunda habens labia, & in medio populi immunda habentis labia habitans, uidi Dominum sabaoth oculis meis. Ille, uirtutum merito, Dei fruebatur aspectu; &, conscientia peccatorum, labia sua fatebatur immunda: non quod locutus esset aliquid, quod uoluntati Domini repugnaret: sed quod siluisset, uel timore, uel pudore perterritus, nec arguisset libertate prophetica populum delinquentem. Nos peccantes quando corripimus, qui adulamur diuitibus, & personas accipimus peccatorum, turpis lucri gratia? nisi forte tota eis loquimur confidentia, quorum opibus indigemus. Vt alia non agamus, ut abstineamus nos ab omni specie peccatorum; certe, uerum tacuisse, peccatum est. Quamquam apud Septuaginta non sit scriptum, quia tacui, sed quia compunctus sum, conscientia scilicet peccatorum, ut illud compleatur
Psal. 31 propheticum: Versatus sum in miseria, dum infigitur mihi spina. Ille peccati spina compun
Esa. 24 gitur: tu uirtutum floribus uernas? Erubescet, inquit, luna, & confundetur sol, quando uisitauerit Dominus super militiam cæli in excelsis: hoc est, quod in alio loco scriptum est:
Iob. 25 Astra quoque nō sunt munda in conspectu eius; & aduersum angelos suos peruersum quid
Esa. 34 reperit. Luna erubescit: sol confunditur: & cælum operitur cilicio: & nos intrepidi, atque lætantes, quasi omni careamus uitio, occurremus iudicis maiestati, quando tabescent montes, erecti uidelicet in superbiam, & omnis militia cælorum, uel astra, uel angelicæ dignitates; & complicabuntur sicut libri cæli; & omnis exercitus eorum instar foliorum de-
Esa. 34 fluet. Quoniam inebriatus est, inquit, in cælo gladius meus, & nunc super Idumæam descendet. Gladius Dei inebriatur in cælis, & tunm folium erit in sanctitate securum? In Idumæam descendet; quæ interpretatur, uel sanguinaria, uel terrena; ut prophetica auctoritate discamus, omnem terram indigere iudicio. Vnde sequitur: Victima enim Domini in Bosra, quæ interpretatur caro: & interfectio eius multa in terra Edom, idest, in sanguine: inxta quod ponit Apostolus: Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt. Væ, qui contra-
1. Cor. 15
Esa. 45 dicit fictori suo; uæ, qui dicit patri, ut quid me genuisti? & matri, quare me peperisti? Hoc ad eos pertinet, qui dicunt: quare talis conditus sum, qui non possum in perpetuum carere peccato. Quare tale uas fictum, ut non quasi adamantium permanerem, sed ad omnē
Esa. 53 tactum fictile atque fragile. Omnes sicut oues errauimus, & omnium nostrum Dominus peccata portauit. Intuitus est enim, & diligēter inspexit, nullumq. reperit, qui iudicaret iuste, qui suam in omnibus faceret uoluntatem. Et iccirco brachium eius salutem præbuit, & iustitia sua saluauit omnia: ut omnis mundus subiiciatur Deo, & illius clementia conseruetur.
Esa. 64 Fuimus enim immundi non pauci, sed omnes. Quasi pannus menstruatæ, reputata sunt o-
Ezech. 16 mnia in lege opera nostra. Ad Hierusalem in Ezechiele loquitur Deus: Perfecta eras in decore meo: & est sensus, non in tuis operibus, non in tua conscientia cordisq. iactantia, sed in meo decore: quo te clementia mea libertate donaueram. Denique in consequentibus loquitur ad eam, quando saluatur non suo merito, sed eius misericordia: Recordabor pacti mei tecum in diebus adolescentiæ tuæ, & suscitabo tibi pactum sempiternum, & recordaberis uiarum tuarum, & confunderis. Et iterum: Suscitabo pactum meum tecum; & scies, quia ego Dominus: ut recorderis, & confundaris, & non sit tibi ultra aperire os, præ confusione tua: cum fuero placatus tibi in omnibus quæ fecisti, ait dominus Deus: Ecce aper
Naum 1 te diuino sermone monstratur, quid in alio loco dixerit: Et mundans te non faciet innocentem, quod iusti quoque, & post peccatum in statum pristinum restituti, os aperire non au-
1. Cor. 15 deant, sed cum Apostolo dicant: Qui non sum dignus uocari apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam dei. Denique & in alio loco per eundem prophetam ad eos, qui illius misericordiam

ricordiam consecuti sunt, loquitur Deus: Et recordabimini niarum uestratum, & omnium Ezech. 20
scelernm uestrorum, quibus polluti eratis: & displicebit uobis in conspectu uestro, in cunctis maliriis, quas fecistis: & scietis, quia ego Dominus, cum benefecero uobis propter nomen meum, non secundum uias uestras malas, neque secundum scelera uestra pessima. Erubescamus, atque dicamns, quod loquuntur ii, qui iam præmia consecuti sunt: loquamur peccatores super terram, & in fragili mortaliq. corpore constituti, quod sanctos uidemus in cælis dicere, etiam incorruptione & immortalitate donatos. Et dicitis, inquit: Ezech. 33
Non est recta uia Domini, cum uestræ uiæ prauæ sint. Pharisæorum est hoc supercilium, ut peccata propriæ uoluntatis referant ad conditoris iniuriam, & illius iustitiam calumnientur. Sacerdotes templi mystici, quod interpretatur Ecclesia, filii Sadoch, cũ uestimentis mi Ezech. 44
nisterii non egrediuntur ad populum, ne humana conuersatione sanctificati maculentur. Et tu in medio uulgi unusq. de populo mundum esse te credis? Hieremiam prophetã breuiter percurrentes sensu magis, quam sermone carpamus. Circuite, inquit, in exitibus Hie- Hier. 5
rusalem, & quærite in plateis eius, sicubi reperire poteritis ultum, qui iuxta iustitiam uiuat, & fidem: & ero propitius propter eum. Quamuis enim dicant: Viuit Dominus: fraudulenter iurant, & hoc ipsum in mendacio. Refutat peccatorum sacrificia: uescendas detrahit Hier. 7
offerentibus hostias, dicens se non mandasse patribus eorum, quando deduxit eos de terra Aegypti, ut offerrent huiuscemodi sacrificia. non enim uoluntate, sed idolorum comparatione mandauit, malens sibi offerri uictimas, quam dæmonibus. Omnes recesserunt Hier. 8
ab eo: nullus est, qui loquatur bona, & agat pænitentiam de peccatis suis. Sequuntur proprias uoluntates, quasi equus promptus ad prœlinm: intendunt linguam suam, quasi ar- Hier. 9
cum: mentiuntur omnia, & non est in eis ueritas. Amicorũ quoque cauendas insidias præcipit, & nulli credere proximorum: singulos enim insidiari amicis, & fratrem a fratre decipi, & hoc facere non naturæ malo, sed propria uoluntate: quia docuerunt linguam suam mendacium, & proni feruntur ad iustitiam. Si Aethiops, ait, mutauerit pellem suam, & Hier. 13
pardus uarietatem suam: & uos poteritis facere bonum, cum didiceritis mala. Ergo pellis Aethiopica, & pardorum uarietas, disciplinæ est, non naturæ, quæ docetur, & discitur: tamen auferri non potest uitium inoliti mali, nisi per eum, cui omnia possibilia sunt. Vnde loquitur ad eum, qui solus uerus medicns est: Sana me Domine, & sanabor: saluum me Hier. 17
fac Domine, & saluus ero: tu es gloria mea, & spes mea. Si enim ad condicionem meam infecilitatemq. respiciam; nihil aliud, nisi hoc, possum loqui: Maledictus homo, qui an- Hier. 20
nunciauit patri meo, dicens: Ecce natus est tibi puer: fiat homo ille similis urbibus, quas subuertit Deus. Quare enim in uulua non statim perii? & fuisset mihi sepulcrum mater mea, & uulua eius Infernus sempiternus. quare egressus sum ex utero, ut uiderem labores & miserias, & consumerentur dies mei in ærumnis? Tantum de sua condicione securus est; & sic confidit in fortitudine, ut mortem præferat uitæ. nouerat enim uulnus suum, & potentiã eius, quẽ celare nihil potest, qui loquitur per eundẽ propheta: Deus appropinquans ego, Hier. 23
& non procul. Qui enim cælum repler, & terram; nullus potest uitare eius notitiam, & cordis occulta celare. Qui scrutatur renes, introspicit. Et ut sciamus Dei esse bonum omne, quod gerimus: Ego, inquit, plantabo eos, ut nequaquam eradicentur: & ego dabo eis co Hier. 24
gitationem, & sensum, ut intelligant me. Si cogitatio & sensus dantur a Deo; & intellectus Domini ex illius, qui noscendus est, radice pullulat: ubi est liberi arbitrii tantum superba iactatio? Volumus scire condicionem nostram: audiamus historiã. Ioachim rex Iuda, cunctiq. socii eius, & principes eius, auditis sermonibus Vriæ, uoluerunt occidere eum. qnod Hier. 26
cum ille didicisset, timore perterritus fugit in Aegyptum. Cur mortem timebat, qui explicauit sententiam Domini, & qui a se nunciari Domini nouerat uolnntatem? Dedignamur per singula auxilium Dei; & ad illius nutum cnncta gerere negligimus; cũ legamus, sanctos uiros, etiam hominum indiguisse præsidio? Periclitatnr Hieremias, & manifeste dicitur, Hier. 26
quod auxilio ei fuerit manus Ahikam, filii Saphan, ne traderetur in potestatem uulgi, & obrueretur lapidibus. Abolitis legis cærimoniis, & duro pondere ueterũ præceptotum, repromittitur euangelii gratia: legemq. Dominus pollicetur, ut omnes eum nouerint a mini Hier. 31
mo usque ad maximum, dicens: Dimittam peccata eorum; & iniquitatum illorum ultra memor non ero. Quam autem habuerint sancti uiri in lege ueteri iustitiam, sequenti sermo ne demonstrat: Filii Israel, & filii Iuda iniquitatem fecere perpetuam in conspectu meo, ab Hier. 32
adolescentia sua usque ad diem præsentem: & ciuitas Hierusalem ab initio condicionis suæ usque ad diem euersionis suæ me ad iracundiam prouocauit. Attende qnid dicat; finem iunge principio: omne mediũ tempus in uitio est. Hieremias sanctificatus in utero antequã natus:

Hier.37 natus: uirgo, propheta ueteris testamenti pertimescit Sedechiā: & flebiter obsecrat, dicens: Nunc ergo, Domine, mi rex, audi deprecationem meam, & praualeat apud te obsecratio mea: ne remittas me in domum Ionathan scribæ, ne ibi peream. O propheta, cur times impium regē? cur eum metuis, quem nosti iam iamq. periturum? carcerē reformidas, cui paratur paradisus? Respōdebis mihi: homo sum, in mortali carne & corruptibili constitutus: dolorē sentio, horresco cruciatus, quos etiā Dominus meus pro mea salute sensurus est. Miseretur humano generi Deus, & non uult perire quod fecit. Noli timere Iacob, dicit Dominus: Ego enim sum tecum, & interficiam omnes gentes, in quas dispersi te: te uero ipsum
Hier.46 non faciam, sed castigabo te in iustitia: & ita miserebor tui, ut te innoxium non relinquā. Vnde & nos dicimus esse iustos, esse sanctos uiros, & post peccata placentes Deo, non suo tantum merito, sed eius clementia, cui omnis creatura subiecta est, & indiget misericordia eius. Audiant hæretici, qui eleuantur per superbiam, & dicunt: Ipsi nobis fecimus cornua.
Hier.48 Audiant illud, quod audiuit Moab: Audiuimus superbiam Moab, superbus est ualde. Altitudinem illius, & elationem, & gloriationem, & inflationē cordis ego cognoui, dicit Domi
Hier.50 nus: quoniam nequaquam iuxta inflationem eius & fortitudo illius est. Diciturq. ad huiuscemodi homines: Inimici autem eorum (haud dubium, quin gregis Domini) confirmant, dicentes: non peccauimus, cum peccauerint in pulchritudinem iustitiæ, & in expectationē
Hier.50 patrum. Vis scire, quando omnia peccata finiantur. audi eundem prophetam: In tempore illo dicit Dominus, quæretur iniquitas in Israel, & non erit, & peccatum in Iuda, & non inuenietur. Cur, quæso? Sequitur: quia propitius ero illis. Vbi autem propitiatio est, præcessit ante peccatum. Tolle igitur, posse; & concedam, omnia, donante Deo, subsistere.
Thren.3 Bonum est præstolari cum silentio salutare Domini: bonum est ponere in puluere os suum, dare percutienti se maxillam, saturari opprobriis, spem habere in Domino. Si enim abiecit, & miserebitur iuxta multitudinem misericordiarū suarum. neque enim humiliauit corde suo, & abiecit filios hominum. frustra murmurat homo pro peccatis suis. Scrutemur uias nostras, & quæramus, & reuertamur ad Dominum. Leuemus corda cum manibus ad Dominum in cælum, dicamusq. ei: Inique egimus, & ad iracundiam prouocauimus: ic-
Dan.4 circo tu inexorabilis es. Daniel propheta loquitur ad Nabuchodonosor: quod dominetur excelsus regno hominum, & det illud cuicumque uoluerit, & extremum atque proiectum constituat super illud. Interroga eum, qua causa ultimum atque despectum constituat in regem, & faciat quod uoluerit: & discute, utrum ipsius uoluntas iusta sit, de quo scriptum est:
Psal.112 Qui suscitat de terra humilem, & de stercore eleuat pauperem, ut collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui. An forsitan, iuxta te, absque iudicio, atque iustitia gloriam quærit, auramq. popularem, ut humiles erigat in regnum, & potentes humilitate cō
Dan.4 mutet? Audi prophetam dicentem: Omnes habitatores terræ, quasi nihil reputati sunt apud eum. fecit enim, quodcumque uoluit, in cælo, & in terra: & nemo est, qui resistat uoluntati eius, aut possit dicere, quare hoc fecisti? cuius sunt omnia opera in ueritate, & uiæ il-
2.Mach.5 lius iustitia, & superbientes potest ipse humiliare. Antiochus Epiphanes, rex crudelissimus, subuertit altare, ipsamq. iustitiam fecit conculcari, quia concessum erat ei a Domino: causasq. reddit, propter peccata plurima. Ergo non fecit quod ipse tantum uoluit, sed quod propter peccata populi concessit Dominus. Denique sequitur, quod non ex propria fecerit fortitudine, sed ex eius imperio, qui præcepit ut fieret. Illud autem, quod in oratione
Dan.9 sua loquitur: Peccauimus, inique egimus, iniuste gessimus, & recessimus a mandatis & iustitiis tuis; & cetera huiuscemodi, soletis dicere, quod & Dauid, & Daniel, & omnes prophetæ, non pro se, qui sancti erant, sed ex persona populi sunt locuti. Aduersum quam opinionem ipse respondebit, & dicet: Cum adhuc orarem, & confiterer peccata mea, & peccata populi mei Israel. Vides ergo, quod tam pro peccatis suis, quam pro peccatis populi Dominum sit deprecatus, & effuderit deprecationes suas in conspectu domini Dei sui. Vis iterum nosse, quando peccatum & iniquitas finiatur? Quamquam diuersa sit auctorum interpretatio, audi eundem prophetam. Septuaginta hebdomadæ completæ sunt super populum tuum, & super ciuitatem tuam sanctam, ut compleantur iniquitates, & finem accipiat peccatum, ut dispereat iniquitas, & reueletur iustitia sempiterna. Quamdiu ergo ille finis
1.Cor.15 adueniat; & corruptiuum hoc atque mortale, incorruptione, & immortalitate mutetur; necesse est nos subiacere peccato, non naturæ, & condicionis, ut tu calumniaris, uitio, sed fragilitate, & commutatione uoluntatis humanæ, quæ per momenta uariatur: quia Deus solus est immutabilis. Quæris, ubi Abel, ubi Enoch, ubi Iesus filius Naue, ubi Helisæus, ceteriq. sanctorum peccauerint. Non est necesse, nodum in scirpo quærere: utinam possem & mani-

& manifesta reticere peccata. si uis a me uerum audire, nescio. Nihil, inquit, mihi conscius sum, nec tamen in hoc iustificatus sum. Homo uidet in facie, Deus in corde. Apud eius conscientiam, atque conspectum nullus iustificatur. Vnde & Paulus loquitur confidenter: Omnes peccauerunt, & indigent gloria Dei: & conclusit Deus omnia sub peccato, ut omnium misereatur: & cetera, quæ sæpe replicauimus. 1.Cor.4 1.Reg.16 Psal.142 Rom.3.11

DIALOGORVM HIERONYMI ADVERSVS PELAGIANOS

LIBER TERTIVS.

CRITOBVLVS.

DELECTATVS sum tuorum multiplicatione sermonum, de quibus scriptũ est: In multiloquio non effugies peccatũ: sed quid ad causam? certe hoc fatebe ris, eos, qui Christi baptisma consecuti sunt, non habere peccatum; &, si absque peccato sunt, iustos esse; cumq. semel iusti fuerint, si egerint solicite, posse in sempiternum iustitiam custodire, ac per hoc omne uitare peccatum. ATTI. Non erubescis, explosam atque damnatam Iouiniani sententiam sequi? Et ille enim his testimoniis tuisq. nititur argumentis; immo tu illius inuenta sectaris, in oriente docere desiderans, quæ olim Romæ, & dudum in Africa condemnata sunt. lege ergo, quid illi responsum sit, & tibi responsum ducito. in dogmatibus enim, & quæstionibus differendis non persona, sed causa quærenda est. Et tamen hoc scito, baptismum præterita donare peccata, non futuram seruare iustitiam, quæ labore, & industria, ac diligentia, & semper super omnia Dei clemẽtia custoditur: ut nostrum sit rogare, illius tribuere quod rogatur; nostrum incipere, illius perficere; nostrũ offerre quod possumus, illius implere quod non possumus. Nisi enim Dominus ædificauerit domũ, in uanum laborauerunt qui ædificant eam. Nisi Dominus custodierit ciuitatem, in uanũ uigilat, qui custodit eam. Vnde & Apostolus præcipit: Sic currite, ut cõprehendatis. Et omnes quidem currunt, sed unus accipit coronam. Et in psalmo scriptum est: Domine, ut scuto bonæ uoluntatis tuæ coronasti nos. Nostra enim uictoria, & corona uictoriæ, illius protectione, & clypeo paratur: & hic currimus, ut in futuro comprehendamus: ibi accipiet coronam, qui in hoc sæculo uictor extiterit. nobisq. post baptismum dicitur: Ecce sanus factus es; iam noli peccare, ne quid deterius tibi contingat. Et: Nescitis quia tẽplum Dei estis, & spiritus Dei habitat in uobis? Si quis templum Dei uiolauerit, disperdet eum Deus. Et in alio loco: Dominus nobiscum est, quamdiu uos estis cum eo: si reliqueritis eum, & ille relinquet uos. In cuius putas delubro, atque sacrario Christi puritas permanet, templiq. serenitas nullo nubilo contristatur? Eundem semper uultum habere non possumus; quod de Socrate falso philosophi gloriantur: quanto magis animũ? Multæ facies hominum, sic & corda diuersa. Si fieri posset, ut semper aquæ baptismatis mersos tenerent; uolitantia nos desuper peccata non tangerent, Spiritus sanctus tueretur. Sed impugnat inimicus, nec uictus recedit, sed semper in insidiis est, ut sagittet in occulto rectos corde. In euangelio iuxta Hebræos, quod Chaldaico quidem Syroq. sermone, sed Hebraicis litteris scriptũ est, quo utuntur usque hodie Nazareni, secundum apostolos, siue, ut plerique autumant, iuxta Matthæum, quod & in Cæsariensi habetur bibliotheca, narrat historia: Ecce mater Domini, & fratres eius dicebant ei: Ioannes Baptista baptizat in remissionem peccatorum; eamus, & baptizemur ab eo. Dixit autem eis: Quid peccaui, ut uadam, & baptizer ab eo? Nisi forte hoc ipsum, quod dixi, ignorantia est. Et in eodem uolumine: Si peccauerit, inquit, frater tuus in uerbo, & satis tibi fecerit, septies in die suscipe eum. Dixit illi Simon discipulus eius: Septies in die? Respondit Dominus, & dixit ei: Etiam ego dico tibi, usque septuagies septies. Etenim in prophetis quoque, postquam uncti sunt Spiritu sancto, inuentus est sermo peccati. Ignatius, uir apostolicus, & martyr, scribit, audacter: Elegit Dominus apostolos, qui super omnes homines peccatores erant. De quorum celeri conuersione Psalmista canit: Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea accelerauerunt. Quibus testimoniis si non uteris ad auctoritatem, utere saltem ad antiquitatem, quid omnes ecclesiastici uiri senserint. Fac aliquem baptizatum, uel statim, uel in ipsis diebus morte subtractum: & concedam tibi, quod concedere non debeo, nec cogitasse aliquid, nec locutum, in quo errore & ignorantia laberetur. Num ideo sine peccato erit, quia uidebitur

Marginal references: Pro.10; Psal.126; 1.Cor.9; Psal.5; Ioan.5; 1.Cor.3; 2.Par.15; Psal.10; Psal.15

bitur non ſuperaſſe, ſed fugiſſe peccatum, ac non potius, quia Dei miſericordia de pecca-
torum carcere liberatus migrauit ad Dominum? Hoc & nos dicimus, poſſe Deum quid-
quid uoluerit; & hominem per ſe & propria uoluntate, quod tu aſſeris, ſine peccato eſſe
non poſſe. ſin autem poteſt; fruſtra nunc iungis & gratiam, qua potens non indiget. quod
ſi non poteſt abſque Dei gratia; ſtulte tu dixiſti, poſſe quod non poteſt. quidquid enim
ex alterius pendet arbitrio, non eius eſt, quem poſſe contendis, ſed illius, ſine quo eum
non poſſe perſpicuũ eſt. CRITO. Rogo, quæ eſt iſta prauitas, immo abſque ratione con
tentio? ne hoc quidem mihi das, ut egreſſus aquas baptiſmatis ſine peccato ſit? ATTI.
Aut ego ſenſum meum uerbis explicare non ualeo; aut, me explicante, tu ad intelligen-
dum tardior es. CRITO. Quonam modo? ATTI. Recordare, quid & tu dixeris, & ego
quid loquar. Poſuiſti, poſſe hominem ſine peccato eſſe, ſi uelit. Ego impoſſibile hoc in ho-
mine eſſe reſpondeo; non quia ſtatim a baptiſmate homo peccato non careat; ſed illud tẽ-
pus, quando ſine peccato eſt, nequaquam poſſibilitati humanæ, ſed Dei gratiæ deputatur.
Tolle igitur poſſe, & ego eſſe concedam. quo modo enim poteſt, qui per ſe non poteſt?
aut quæ eſt illa impeccantia, quæ ſtatim corporis huius morte finitur? aut certe, ſi ultra
uitam protraxerit, delicti & ignorantiæ periculo ſubiacet? CRITO. Dialectica me arte
concludis, & non Chriſtiana loqueris ſimplicitate; nodos mihi quoſdam inter eſſe, & eſſe
poſſe concinnans. ATTI. Ego ne uerborum ſtrophis ludo, cum hoc de tua proceſſerit of-
ficina? tu enim dicis, non eſſe hominem ſine peccato, ſed eſſe poſſe: cum econtrario ego
tibi tribuam, quod negaſti, eſſe hominẽ ſine peccato per Dei gratiam, & tamen per ſe eſſe nõ
poſſe. CRITO. Fruſtra ergo dantur præcepta, ſi ea implere nõ poſſumus. ATTI. Deus
poſſibilia mandauit, hoc nulli dubiũ eſt: ſed, quia homines poſſibilia non faciunt, icirco
omnis mundus ſubditus eſt Deo, & indiget miſericordia eius. aut certe, ſi oſtendere potue
ris, qui uniuerſa compleuerit, tunc poteris demonſtrare eſſe hominẽ, qui non indiget mi-
ſericordia Dei. omne enim, quod fieri poteſt, tribus cõſtat temporibus, aut præterito, aut
præſenti, aut futuro. Hoc, quod aſſeris, poſſe hominem ſine peccato eſſe, ſi uelit, monſtra
factum eſſe de præterito, aut certe nunc fieri: de futuro poſtea uidebimus. quod ſi nullum
potes oſtendere, qui ſine omni omnino peccato, aut ſit, aut fuerit: reſtat, ut de futuro tã-
tum diſputatio ſit. interim in duobus temporibus, præterito, atque præſenti uictus tene-
ris. Si aliquis fuerit poſtea maior patriarchis, prophetis, apoſtolis, qui peccato careat; tunc
futuris de futuro, ſi potueris, perſuadeto. CRITO. Loquere ut uis, argumentare ut li-
ber: numquam mihi liberum arbitrium extorquebis, quod ſemel conceſſit Deus; nec uale
bis auferre, quod mihi tribuit poſſe, ſi uoluero. ATTI. Exempli gratia, uno tantum utamur
1. Reg. 13 teſtimonio: Inueni Dauid filium Ieſſe, uirum ſecundum cor meum, qui faciat omnes uo-
3. Reg. 14 luntates meas. Dauid ſanctum eſſe, non dubium eſt; & tamen, qui electus eſt, ut omnes
Dei uoluntates faceret, aliqua feciſſe reprehenditur. Vtique poſſibile erat ei facere, qui ad
hoc electus eſt, ut omnes Dei uoluntates faceret. Nec Deus in culpa eſt, qui prædixit, eum
cunctas ſuorum præceptorum facere uoluntates, ſed ille, qui prædicta non fecit. neque e-
nim dixit inueniſſe ſe uirum, qui cunctas in perpetuũ ſuæ iuſſionis faceret uoluntates. Hoc &
nos dicimus, poſſe hominẽ non peccare, ſi uelit, pro tempore, pro loco, pro imbecillitate
corporea, quãdiu intentus eſt animus, quãdiu chorda nullo uitio laxatur in cithara: quod
ſi paululum ſe remiſerit; quo modo, qui aduerſo flumine lembũ trahit, ſi remiſerit manus,
ſtatim retrolabitur, & fluentibus aquis, quo nõ uult, ducitur: ſic humana condicio, ſi pau
lulum ſe remiſerit, diſcit fragilitatem ſuam, & multa ſe non poſſe cognoſcit. Putas ne apoſto
2. Tim. 4 lum Paulum eo tempore, quo ſcribebat; Lacernam, ſiue penulam, quam reliqui Troade
apud Carpum, ueniens affer, ac libros, & maxime membranas; de cæleſtibus cogitaſſe my
ſteriis, & non de iis, quæ in uſu communis uitæ uel corporis neceſſaria ſunt? Da mihi ho-
minem, qui non eſuriat, non ſitiat, neque algeat, non doleat, non febricitet, non tormi-
nibus & urinæ difficultatibus torqueatur: & ego tibi concedam, poſſe hominem nihil aliud,
niſi de uirtutibus, cogitare. Cæditur apoſtolus a miniſtro, & contra pontificem, qui cæde-
Act. 23 re imperauerat, ſententiam dirigit: Percutiet te Deus, paries dealbate. Vbi eſt illa patien-
Hier. 11 tia ſaluatoris, qui, quaſi agnus ductus ad uictimam, non aperuit os ſuum, ſed clementer
Eſa. 53 loquitur uerberanti: Si male locutus ſum, argue de malo; ſi autem bene, quid me cædis?
Ioan. 18 Non apoſtolo detrahimus, ſed gloriam Domini prædicamus; qui in carne paſſus, carnis
2. Tim. 4 iniuriam ſuperat, & fragilitatem: ut taceam illud, quod ipſe commemorat: Alexander æra-
rius multa mihi mala oſtendit: reddet illi Dominus in illa die iuſtus iudex. CRITO. Co
gis me, ut loquar, quod iamdudũ geſtio, & tamen erumpentia uerba non promo. ATTI.

Quis

Quis enim te prohibet, quod sentis, dicere? aut enim, quod dicturus es, bonum est, & nos bono fraudare non debes; aut malum, & iccirco non nostri gratia, sed pudore siluisti. CRITO. Dicam e'ică aliquando, quod sentio. Omnis disputatio tua illuc delabitur, ut naturam accuses, & culpă referas ad Deum, qui talem hominē condidit. ATTI. Hoc illud erat, quod uolebas, & nolebas dicere? dic, dic quæso; ut omnes tua fruantur prudentia. Reprehendis Deum, quare hominem fecerit hominem: reprehendant & angeli, cur angeli sint. omnis creatura causetur, quare id sit, quod condita est, & non id, quod condi potuit. Scilicet nunc mihi puerilibus declamatiunculis ludendum est: & a culice, atque formica usque ad Cherubim, & Seraphim ueniam, cur non singula in meliori statu condita sint. Cumq. ad excelsas uenero potestates, causabor & dicam; quare Deus solus tantum Deus sit, & non omnia Deos fecerit. aut enim impossibilitatis iuxta te, aut inuidiæ reus erit. Reprehende eum, cur & diabolum in hoc mundo esse concedat: & aufer coronam, cum certamen abstuleris. CRITO. Non sum tam uecors, ut querar cur diabolus sit, cuius inuidia mors introiuit in orbem terrarū: sed hoc doleo, cur uiri ecclesiastici, & qui magistrorum sibi usurpant uocabulum, tollant liberum arbitrium: quo sublato, Manichæorum secta construitur. ATTI. Ego ne liberum tollo arbitrium, qui in tota disputatione mea nihil aliud egi, nisi ut omnipotentiam Dei cum libero arbitrio conseruarem? CRITO. Quo modo seruas liberum arbitrium, qui dicis hominem nihil posse facere, nisi Deus semper adiu uerit? ATTI. Si in culpa est, qui libero arbitrio iungit Dei adiutorium: ergo ille laudetur, qui Dei tollit auxilium. CRITO. Non tollo Dei auxilium, quippe per cuius gratiam possumus omne, quod possumus; sed utrumque suis finibus terminamus: ut & Dei sit gratiæ, quod dedit liberi arbitrii potestatem; & nostræ uoluntatis, facere quid, uel non facere; & quod facientibus præmium, & non facientibus pœna seruetur. ATTI. Videris mihi obliuiosus esse, &, quasi nihil supradictum sit, per easdem disputationis reuerti lineas. hoc enim longa dissertione conclusum est, ut gratia sua Dominus, qua nobis concessit liberum arbitrium, in singulis operibus iuuet, atque sustentet. CRITO. Quid ergo iuuat, atque coronat in nobis, & laudat quod ipse operatus est? ATTI. Voluntatem nostram, quæ obtulit omne, quod potuit, & laborem, qui contendit ut faceret; & humilitatem, quæ semper respexit ad auxilium Dei CRITO. Ergo, si non fecimus quod præcipit; aut uoluit nos adiuuare Deus, aut noluit. Si uoluit, & adiuuit, & tamen non fecimus quod uoluimus; non nos, sed ille superatus est. si autem noluit adiuuare: non est culpa eius, qui uoluit facere, sed illius, qui adiuuare potuit, & noluit facere. ATTI. Non intelligis, δίλημμα tuum in grande blasphemiarum decidisse baratrum: ut ex utraque parte aut inualidus sit Deus, aut inuidus; & non tantum ei laudis sit, quod bonorum auctor est, & adiutor, quantum uituperationis, quod mala non coercuit. Detrahatur ergo illi, cur diabolum esse permiserit, cur passus sit, & hucusque patiatur quotidie aliquid in mundo mali fieri. Quærit hoc Marcion, & omnes hæreticorum canes, qui uetus laniant testamentum, & huiuscemodi syllogismum texere consueuerunt. Aut sciuit Deus, hominem, in paradiso positum, præuaricaturum esse mandatum illius, aut nesciuit. si sciuit: non est in culpa is, qui præscientiam Dei uitare non potuit; sed ille, qui talem condidit, ut Dei non posset scientiam deuitare. si nesciuit: cui præscientiam tollis, aufers & diuinitatem. hoc enim genere in culpa erit, qui elegit Saul furnum postea regem impiissimum. et saluator aut ignorantiæ, aut iniustitiæ tenebitur reus, cur in euangelio sit locutus: Nonne uos duodecim ego elegi apostolos, & unus de uobis diabolus est? Interroga eum, cur Iudam elegerit proditorem; cur ei loculos commiserit, quem furem esse non ignorabat. Vis audire rationem. Deus præsentia iudicat, non futura: nec condemnat ex præscientia, quem nouerit talem fore, qui sibi postea displiceat: sed tantæ bonitatis est, & ineffabilis clementiæ, ut eligat eum, quem interim bonum cernit, & scit malum futurum, dans ei potestatem conuersionis, & pœnitentiæ: iuxta illum sensum Apostoli: Ignoras, quia benignitas Dei ad pænitentiam te adducit? secundum duritiam autem tuam & cor impænitens, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera eius. Neque enim ideo peccauit Adam, quia Deus hoc futurum nouerat; sed præsciuit Deus, quasi Deus, quod ille erat propria uoluntate facturus. Accusa ergo Deum mendacii, quare dixerit per Ionam: Adhuc tres dies & Niniue subuertetur. Sed respondebit tibi per Hieremiam: Ad summam loquar contra gentem & regnum, ut eradicem, & destruam, & disperdam illud. Si pæniten tiam egerit gens illa a malo suo, quod locutus sum aduersus eam: agam & ego pænitentiam super malo, quod cogitaui ut facerem ei. Et ad summam loquar de gente & regno, ut ædificem &

[Margin notes: Sap. 2 (beside "inuidia mors introiuit"); 1. Reg. 9, Ioan. 6, Ioan. 12 (beside "qui elegit Saul ... apostolos"); Rom. 2 (beside "Ignoras ..."); Ion. 3 (beside "per Ionam"); Hier. 18 (beside "per Hieremiam")]

ficem & plantem illud: si fecerit malum in conspectu meo, ut non audiat uocem meam: pœnitentiam agam super bono, quod locutus sum ut facerem ei. Indignabatur quondam & Ionas, cur Deo fuerit iubente mentitus: sed iniusti mœroris arguitur, malens cum pernicie innumerabilis populi uerum dicere, quam cum tantorum salute mentiri. Ponitur ei exem-
Ion. 4 plum, Tu doles super hedera, siue cucurbita, in qua non laborasti: neque fecisti ut cresceret, quæ sub una nocte nata est, & una nocte periit: & ego non parcam Niniue ciuitati magnæ, in qua sunt plus quam centum uiginti millia hominum, qui nesciunt quid sit inter dexteram & sinistram suam. Si in paruulorum ætate & simplicium, quos certe peccatores fuisse nõ poteris approbare, tanta fuit hominum multitudo: quid dicemus de utriusque sexus ætate diuersa, quæ iuxta Philonem, & prudentissimum philosophorum, ab infantia usque ad decrepitam senectutem septenario ordine deuoluitur, dum sibi sic inuicem ætatum incrementa succedunt, ut, quando de alia transeamus ad aliam, sentire minime ualeamus? CRITO. Tota argumentatio tua huc tendit, ut, quod Græci dicunt αὐτεξούσιον, & nos liberum appellamus arbitrium, uocabulo tribuas, re auferas. Tu enim auctorem peccatorum facis Deum, dum asseris nihil hominem per se posse facere, sed adminiculo Dei, cui imputetur omne, quod facimus. Nos autem, siue bonum, siue malum homo fecerit, per liberi arbitrii potestatem ei dicimus imputari, qui fecit quod uoluit; & non ei, qui semel concessit liberum arbitrium. ATTI. Quamuis tergiuerseris, laqueis ueritatis innecteris: hoc enim modo, etiam si ipse non adiuuat, tamen, iuxta te, auctor erit malorum: quia potuit prohibere, & non prohibuit. uetus enim sententia est, homicidam esse eum, qui cum possit hominem de morte liberare, non liberet. CRITO. Iam iam tollo manum, cedo, uicisti: si tamen uincere est, ueritatem uelle subuertere, non rebus, sed sermonibus, idest, non
2.Cor.11 ueritate, sed mendacio. Possum enim illud tibi Apostoli respondere: Et si imperitus sermone, non tamen scientia. Quando enim loqueris, coactus argumentationum strophis tibi uideor assentire: cum autem tacueris, ex animo rursus elabitur: ut liquido appareat, disputationem tuam non ex fontibus ueritatis, & Christiana simplicitate, sed ex philosophorum minutiis & arte descendere. ATTI. Vis ergo me rursum uti testimoniis scripturarum? Et quo modo iactant discipuli tui, nullum argumentationi tuæ posse & problematibus responderе? CRITO. Non solum uolo, sed & cupio. Doce me de scripturis sanctis, ubi, sublata liberi arbitrii potestate, faciat homo, quod per se aut uoluit, aut non potuit. ATTI. Non ita, ut proponis, sed ut ueritas poscit, & ratio, scripturarum uocibus est utendum. Loqui-
Gen. 28 tur Iacob in oratione sua: Si fuerit dominus Deus mecum; & custodierit me in uia, per quã ego pergo; & dederit mihi panem ad manducandum, & uestimentum ad operiendum; & reduxerit me cum salute in domum patris mei: erit mihi Dominus in Deum: & lapis iste, quem posui in titulum, erit mihi domus Dei: & omnium, quæcumque dederis mihi, decimas offeram tibi. Numquid dixit, si liberum arbitrium conseruaueris, & cibum, & uestimentum meo labore quæsiero, & reuertero in domum patris mei? Omnia dat Domini uoluntati, ut mereatur accipere quod precatur. Reuertenti de Mesopotamia Iacob, angelo-
Gen. 32 rum occurrit exercitus, & uocantur castra Dei. Postea pugnat cum angelo sub figura hominis, & a Domino confortatur. De supplantatore Iacob, rectissime Dei nomen accepit. Neque enim ad fratrem crudelissimum audebat reuerti, nisi Domini præsidio roboratus. Scriptum est in consequentibus: Ortus est ei sol, postquam transiuit Phanuel, quod interpretatur facies Dei. Vnde loquitur & Moyses: Vidi Deum facie ad faciem, & salua facta est anima mea, non proprietate naturæ, sed dignatione miserentis. Oritur ergo nobis sol iustitiæ,
Gen. 39 quando uultu Dei confirmamur. Ioseph in Aegypto clauditur carcere, ibiq. infertur, quod custos carceris omnia potestati eius fideiq. commiserit. Causaq. redditur, quia Dominus erat cum eo: &, quæcumque faciebat, prosperabantur a Domino in manibus eius. Vnde
Gen. 40. 41 & eunuchis somnia suggeruntur; & Pharao uidet somnium inextricabile, ut per hanc occasio
Gen. 42. 43 nem liberaretur Ioseph, pater pasceretur & fratres, Aegyptus tempore famis saluaretur. Sequitur: Dixit autem Deus ad Israel in uisione noctis: Ego sum Deus patrum tuorum, noli
Gen. 46 timere descendere in Aegyptum: in gentem enim magnam faciam te ibi: & ego descendam tecum in Aegyptum, & educam te inde: & ponet Ioseph manus suas super oculos tuos. Vbi hic est liberi arbitrii potestas? an non totum, quod ire audet ad filium, & genti se committere Dominum nescienti, Dei patrum eius auxilium est? Liberatur populus de Aegypto in
Exod.13 manu forti & brachio excelso, non Moysi, & Aaron, sed eius, qui signorum miraculis populum liberauit: & ad extremum percussit primogenita Aegypti: ut, qui prius retinebant per
Pro. 3 tinaciter, ardenter exire compellerent. Salomon loquitur: Esto confidens in Dominum in toto

toto corde tuo: in tua autem sapientia ne exalteris: in omnibus uiis tuis cognosce eum, ut rectas faciat uias tuas. Intellige quid loquitur: Nec in sapientia nostra, nec in ullis uirtutibus confidendum, sed in solo Domino, a quo gressus hominis diriguntur. Denique praeci- Psal.36
pitur, ut ostendamus ei uias nostras, & notas esse faciamus, quae non labore proprio, sed illius adiutorio, atque clementia rectae fiunt. Vnde scriptum est: Rectam fac in conspectu meo uiam tuam, siue, ut alia exemplaria habent, Rectam fac in conspectu tuo uiam meã: Psal.5
ut, quod tibi rectum est, etiam mihi rectum esse uideatur. Idem Salomon loquitur: De- Pro.16
uolue super Dominum opera tua, & firmabuntur cogitationes tuae. Tunc enim nostra cogitatio confirmatur, quando omne, quod agimus, quasi super stabilem & solidissimam petram, Domini adiutorio deuoluimus, eiq. cuncta reputamus. Apostolus Paulus, cum Dei beneficia celeri sermone narrasset, ad extremum intulit: Et ad haec quis idoneus? Vnde & in alio loco dicit: Fiduciam autem talem habemus per Christum ad Deum: non quod suf- 2.Cor.2
ficientes simus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est, 2.Cor.3
qui & idoneos fecit nos noui testamenti ministros, non littera, sed spiritu. littera enim occidit, spiritus autem uiuificat. Adhuc audemus per liberum arbitrium superbire, & abuti beneficiis Dei in contumeliam largitoris? cum idem uas electionis apertissime scribat: Ha- 2.Cor.4
bemus autem thesaurum istum in uasis fictilibus, ut abundantia fortitudinis nostrae sit ex Deo, & non ex nobis. Vnde & in alio loco, retundens haereticorum impudentiam, loquitur: Qui gloriatur, in Domino glorietur. Neque enim, qui se ipsum commendat, ipse proba- 2.Cor.10
tus est, sed quem Deus commendat. Et iterum: Nihil enim mihi defuit ab iis, qui supra 2.Cor.12
modum sunt apostoli; licet nihil sim. Petrus loquitur ad Dominum, signorum magnitudine conturbatus: Recede a me, quia homo peccator sum. Et Dominus ad discipulos: Ego Luc.5
sum uitis, & uos rami: qui manet in me, & ego in eo, iste affert fructum multum: quia si- Ioan.15
ne me nihil potestis facere. Sicut rami & flagella uitium illico contabescunt, cum fuerint a matrice praecisa: ita omnis hominum fortitudo marcescit, & deperit, si a Dei auxilio deseratur. Nemo, inquit, potest uenire ad me, nisi pater, qui misit me, traxerit eũ. Quando Ioan.6
dicit, Nemo potest uenire ad me, frangit superbientem arbitrii libertatem: quod etiam si uelit ad Christum pergere, nisi fiat illud, quod sequitur, Nisi pater meus caelestis traxerit eum, nequidquam cupiat, & frustra nitatur. Simul & hoc animaduertendum, quod, qui trahitur, non sponte currit; sed aut retrectans, & tardus, aut inuitus adducitur. Qui non potest suis uiribus & labore uenire ad Iesum, quo modo potest omnia simul peccata uitare? & uitare in perpetuũ, & Dei sibi potentiae nomen assumere? si enim ille ἀναμάρτητος, & ego ἀναμάρτητος; quae inter me & Deum erit distantia? Vnum adhuc ponam testimonium; ne tibi & auditoribus fastidium faciam. Assuero, quem septuaginta interpretes ἀρταξέρξην uo- Ester.6
cant, somnus aufertur ab oculis; ut commentarios in se fidelium replicans ministrorum, inueniat Mardochaeum, cuius indicio de insidiis liberatus est, ut & Hester commendabilior fieret, & cunctus populus Iudaeorum imminentem uitaret necem. Certe rex potentissimus, qui ab India usque ad Septentrionem & Aethiopiam cunctum possidebat orientem, post largissimas epulas & cibos toto orbe quaesitos dormire cupiebat, & somno requiescere, ac liberum arbitrium implere dormiendi; nisi Dominus, prouisor bonorum omnium, impedisset naturae ordinem, ut, contra naturam, tyranni crudelitas uinceretur. Longum est, si uoluero cuncta sanctarum scripturarum exempla proferre. Totus sermo sanctorũ ad Deum oratio est: tota oratio & deprecatio extorquet clementiã saluatoris: ut, qui nostris uiribus & studio saluari non possumus, illius misericordia conseruemur. Vbi autem misericordia & gratia est, liberum ex parte cessat arbitrium: quod in eo tantum est, ut uelimus, atque cupiamus, & placitis tribuamus assensum. Iam in Domini potestate est, ut id, quod cupimus, quod laboramus, ac nitimur, illius ope & auxilio implere ualeamus. CRITO. Ego simpliciter dixeram, non in singulis operibus nostris, sed in gratia condicionis & legis sentiri auxilium Dei, ne liberum frangeretur arbitrium. ceterum sunt plerique nostrorum, qui omnia, quae agimus, dicant fieri praesidio Dei. ATTI. Qui hoc dicit, uester esse cessabit. aut ergo & tu ista dicito, ut noster esse incipias: aut, si non dicis, alienus eris cum iis, qui nostra non dicunt. CRITO. Tuus ero, si mea dixeris: immo tu meus, si aduersa non dixeris. Sana corpora confiteris, & animae, quae fortior est, denegas sanitatem. Vt enim morbus & uulnus in corpore, ita peccatum in anima. Qui ergo sanum aliquando hominem confiteris ex ea parte, qua caro est; quare non sanum dicas & ex ea, qua spiritus est? ATTI. Sequar propositionem tuam. numquam hodie effugies, ueniam quocumque uocaris. CRITO. Paratus sum ad audiendum. ATTI. Et ego ad loquendum surdis

auribus. Respondebo igitur ad propositum. Ex anima & corpore compacti, utriusque sub-
stantiæ naturam consequimur. Quo modo corpus sanum dicitur, si nullo languore uexe-
tur: ita anima absque uitio, si nulla perturbatione quatiatur. Et tamen quamuis corpus sa-
num sit, integrumq. & uegetum, & cunctorum sensuum integritate robustum, aut crebris,
aut raris infirmitatibus condolescit; &, ut firmissimum sit, interdum piruitæ molestiam pa-
titur: ita anima, cogitationum & perturbationum impetus sustinens, ut superet naufragia,
non absque periculo nauigat; considransq. fragilitatē suam, semper de morte sollicita est:
Psal. 88 secundum illud, quod scriptum est: Quis est homo, qui uiuet, & non uidebit mortem?
Quæ cunctis intenta est mortalibus, non naturæ dissolutione, sed morte peccati: iuxta il-
Ezech. 18 lud propheticum: Anima, quæ peccauerit, ipsa morietur. Alioquin hanc communem mor
tem, qua & bruta soluuntur animalia, Enoch & Eliam nondum uidisse cognoscimus. Da
mihi corpus, quod numquam languerit, aut quod post languorem perpetua sanitate se-
curum sit: & dabo tibi animam, quæ numquam peccauerit, nec post uirtutes deinceps pec
catura sit; præsertim cum uicina sint uitia uirtutibus; &, si paululum declinaueris, aut erran
dum tibi sit, aut in præceps cadendum. Quantum enim inter se distaut pertinacia & perse-
uerantia, parsimonia & frugalitas, liberalitas & profusio, prudentia & calliditas, fortitudo
& temeritas, cautela & timiditas? quorum alia ad bona, alia referuntur ad mala. quod qui
dem & in corporibus inuenitur. Si felli prouideris temperando, pituita succrescit. Si humo-
res siccare festines; inardescit sanguis, bili uitiatus; & luteus color ora perfundit. Certe,
ut cunctam medicorum adhibeamus diligentiam, & castigatis uiuamus cibis, & morborum
fomitibus careamus, & cruditate, occultis quibusdam & soli Deo cognitis causis; uel frigo
re inhorrescimus, uel febre exardescimus, uel torminibus eiulamus, & ueri medici saluato
Matth. 8 ris imploramus auxilium, dicimusq. cum apostolis: Magister, saluos nos fac; perimus.
CRITO. Esto, ut nullus potuerit omne uitare peccatum in pueritia, adolescentia, & iuuen
tute; numquid negare potes, plurimos iustos & sanctos uiros post uitia omni se ad uirtutes
animo contulisse, & per has caruisse peccato? ATTI. Hoc est, quod tibi in principio dixe
ram, in nostra esse positum potestate, uel peccare, uel non peccare; & uel ad bonum, uel
ad malum extendere manum, ut liberum seruetur arbitrium, sed hoc pro modo, & tempo-
re, & condicione fragilitatis humanæ; perpetuitatem autem impeccantiæ soli reseruari Deo,
& ei, qui, uerbum caro factus, carnis detrimenta, & peccata non pertulit. Nec, quia ad
breue possum, coges me ut possim iugiter. Possum ieiunare, uigilare, ambulare, legere,
psallere, sedere, dormire, numquid in perpetuum? CRITO. Et quare in scripturis san-
Matth. 5 ctis ad perfectam iustitiam prouocamur, ut est illud: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deū
Psal. 118 uidebunt. Et: Beati immaculati in uia, qui ambulant in lege Domini. Et Dei loquentis ad
Gen. 17 Abraham: Ego sum Deus tuus, placeto in conspectu meo, & esto sine macula, uel quere-
la: & ponam testamentum meum inter me & te, & multiplicabo te nimis? Si enim non po-
test fieri, quod scriptura testatur; frustra præcepit, ut fieret. ATTI. Diuersis testimo-
niis scripturarum eandem quæstionem teris in theatrales præstigias, quæ unum eundemq.
hominem, personarum uarietate mutata, in Martem Veneremq. producunt; ut, qui
prius rigidus & truculentus incesserat, postea soluatur in mollitiem feminarum. Hoc
enim, quod nunc quasi nouum obiicis; Beati mundo corde; &, Beati immaculati in uia;
&, Esto sine macula; & cetera huiuscemodi, Apostolo respondente conuictum est: & ex
1. Cor. 13 parte cognoscimus, & ex parte prophetamus: & nunc per speculum uidemus in ænigma-
te: cum autem uenerit, quod perfectum est, id, quod ex parte fuerat, destruetur. Et mun-
dum igitur cor, quod postea sit uisurum Deum, & beatitudinem uitæ immaculatæ, & im-
maculatum cum Abraham uiuere, in umbra possidemus, & imagine. Quamuis aliquis
patriarcha sit, quamuis propheta, quamuis apostolus, dicitur eis a Domino saluatore: Si
uos, cum sitis mali, scitis bona dare filiis uestris: quanto magis pater uester, qui in cælis
Gen. 17 est, dabit bona petentibus se? Denique & Abraham, cui dictum est: Esto sine querela, &
sine macula; conscientia fragilitatis suæ cecidit pronus in terram. Cumq. locutus esset ei
Deus: Sarai uxor tua nō uocabitur ultra Sarai, sed Sara erit nomen eius: & benedicam ei, &
dabo tibi ex ea filium, & benedicam ei, & erit in gentes, & reges gentium ex ipso erunt:
statim infertur: Cecidit Abrahā in faciem suam, risitque, & dixit in mente sua: Si centena-
rio nascetur filius, & si Sara nonaginta annorū pariet? Dixitq. Abraham ad Deum: Ismael
uiuat in conspectu tuo. Cui respondit Deus: Etiam. Ecce Sara uxor tua pariet tibi filium,
& uocabis nomen eius Isaac, & reliqua. Certe audierat a Deo: Ego sum Deus tuus, placeto
in conspectu meo, & esto sine macula: quare non credidit, quod Deus repromisit, sed risit
in corde,

in corde, putans se celare Deum, & aperte ridere non audens? Denique, causas incredulitatis exponens, dicit in corde suo: Quo modo potest fieri, ut centenarius de nonagenaria uxore pariat filium? Viuat, inquit, Ismael in conspectu tuo, quem semel dedisti. Difficilia nō quæro; contentus sum beneficio, quod accepi. Quem occulta responsione arguens Deus, ait: Etiam. Et est sensus: Fiet, quod existimas non futurū. Sara uxor tua pariet tibi filium: &, antequam ista concipiat, priusquam ille nascatur, puero nomen imponam. Ex errore enim tuo, quo risisti tacitus, filius tuus Isaac risus nomen accipiet. Sin autem ab iis, qui sunt mundo corde, in hoc sæculo putas uideri Deum; quare Moyses, qui prius dixerat: Vidi Deum facie ad faciem, & salua facta est anima mea: postea deprecatur, ut eum uideat cognoscenter? quem quia dixerat se uidisse, audit a Domino: Non potes uidere faciem meam Non enim uidebit homo faciem meam, & uiuet. Vnde & Apostolus, inuisibilem solum Deum, qui & lucē habitat inaccessibilem, & quem nullus hominū uiderit, neque possit uidere, appellat. Et Ioannes euangelista sacra uoce testatur, dicens: Deū nemo uidit umquam. Vnigenitus filius, qui est in sinu patris, ipse narrauit. Qui uidet, & narrat, non quantus est ille, qui uisus est, nec quantum nouit ille, qui narrat, sed quantum potest mortalium sensus accipere. Quod autem putas beatum esse, qui sit immaculatus in uia, & ambulet in lege eius, ex sequenti sensu priorem intellige. Multis testimoniis supra didicisti, legem nullum potuisse complere. Si autem Apostolus ad comparationem gratiæ Christi, quæ prius lucra arbitrabatur in lege, reputauit quasi stercora, ut Christum lucrifaceret: quanto magis nos scire debemus, ideo Christi & euangelii gratiam successisse, quia in lege nemo iustificari potuit? Si autem in lege nullus iustificatur; quo modo ad perfectum immaculatus est in uia, qui adhuc ambulat, & ad calcem uenire festinat? Certe, qui in cursu est, & in uia graditur, minor est eo, qui peruenit ad finem. Si ergo immaculatus est ille, atque perfectus, qui adhuc ambulat in uia, & graditur in lege: quid plus habebit ille, qui ad terminum uiæ, legisq. peruenit? Vnde & Apostolus de Domino loquitur: quod in fine mundi, & in consummatione uirtutum exhibeat sibi sanctam Ecclesiam, non habentem maculam, neque rugam: quam uos putatis iam in ista carne mortali, & corruptibili esse perfectam; & audire meremini cū Corinthiis: Iam perfecti estis, iam diuites facti estis, sine nobis regnatis: atque utinam regnaretis, ut & nos regnaremus uobiscum: cum uera & absque omni sorde perfectio in cælestibus referuetur, quando sponsus loquetur ad sponsam: Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Iuxta quod & illud intelligitur: Vt sitis irreprehensibiles, & simplices, sicut filii Dei immaculati: quod non dixerit Estis, sed Sitis, in futurum differens, non in præsenti esse contestans: ut hic labor sit, atque contentio, ibi laboris uirtutisq. præmia. Denique Ioannes scribit: Dilectissimi, filii Dei sumus, & nondum apparuit, quid erimus. Scimus, quia, cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam eum uidebimus sicuti est. Quamquam ergo filii Dei simus; tamen similitudo Dei, & uera contemplatio, tunc nobis repromittitur, quando apparuerit in claritate sua. De hoc superbiæ tumore & illa orandi prorūpit audacia, qua, scribens ad uiduam, quo modo sancti debeant orare, pronuncias. Ille enim, inquis, merito ad Deum extollit manus; ille preces bona conscientia fundit, qui potest dicere: Tu enim nosti, Domine, quam sanctæ, quam innocentes, quam puræ sint ab omni fraude, & iniuria, & rapina, quas ad te expando, manus, quam iusta, quam immaculata labia, & ab omni mendacio libera: quibus tibi, ut mihi miserearis, preces fundo. Christiani est hæc, an pharisæi superbientis oratio: qui etiā in euangelio loquebatur: Deus, gratias ago tibi, quia non sum sicut ceteri homines raptores, iniusti, adulteri, & sicut hic publicanus: ieiuno bis in sabbato: decimas do omnium, quæ possideo. Ille agit gratias Deo, quia ipsius misericordia non sit sicut ceteri homines, peccata detestans, non assumens iustitiam. Tu dicis: Domine, tu nosti, quam sanctæ, quam innocentes, quam puræ sint ab omni fraude, iniuria & rapina, quas ad te expando, manus. Ille bis in sabbato se ieiunare dicit, ut affligat carnem uitiis lasciuientem; & omnis substantiæ suæ dat decimas. Redemptio enim animæ uiri, propriæ diuitiæ. Tu cum diabolo gloriaris, dicente: Super sidera ascendam, ponam in cælo thronum meum, & ero similis altissimo. Dauid loquitur: Lumbi mei impleti sunt illusionibus, & computruerunt cicatrices meæ a facie insipientiæ meæ. Et: Ne intres in iudicium cum seruo tuo. Et: Non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Tu sanctum, & innocentem, & purum te esse iactas, & mundas ad Deum expandis manus. Nec sufficit tibi in cunctis operibus gloriari, nisi ab omni sermonis orisq. peccato mundum esse te dicas, inferens, quam iusta, quam immaculata labia, & ab omni mendacio libera. Ille canit: Omnis autem homo mendax: & hoc

Matth. 5
Gen. 32
Exod. 33
1. Tim. 6
Ioan. 1
Psal. 118
Philip. 3
Psal. 118
Eph. 5
1. Cor. 4
Cant. 4
Philip. 2
1. Ioan. 3
Luc. 18
Pro. 13
Esa. 14
Psal. 37
Psal. 142
Psal. 115
Rom. 3

hoc ipsum confirmat apostolica auctoritas, ut sit Deus uerax, omnis autem homo mendax:
Esa.6 & tu ab omni mendacio immaculata, & iusta, & libera possides labia? Esaias plangit: Heu mihi misero, quoniam cõpunctus sum: quia, cum sim homo, & immunda labia habeam, in medio quoque populi immunda labia habentis ego habito: & postea Seraph ignitum carbonem forcipe comprehensum defert ad prophetæ labia purganda, non, ut tu loqueris,
Psal.119 arrogantis, sed sua uitia confitentis. Iuxta illud quod in psalmo dicitur: Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam? Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus desolatoriis. Et post tantum tumorem, orantisq. iactantiam, & confidentiam sanctitatis, quasi stultus stultis persuadere conaris: ut in extremo dicas, quibus tibi, ut mihi miserearis, pre-
Iac.3 ces fundo. Si sanctus es, si innocens, si ab omni sorde purgatus; si nec sermone, nec opere peccasti, dicente Iacobo: Qui in uerbo non peccat, iste perfectus est uir: & nemo potest refrenare linguã suam: quo modo misericordiam deprecaris, ut uidelicet plangas te, & fundas preces; quia sanctus, & purus es, & innocens, immaculatisq. labiis, & ab omni liber men-
Matth.27 dacio, Dei similis potestati? Sic Christus orauit in cruce: Deus Deus meus, ut quid dere-
Psal.21 liquisti me? longe a salute mea, uerba delictorum meorum: Et rursum: Pater, in manus
Luc.23 tuas commendo spiritum meum. Et: Pater, ignosce eis: quod enim faciunt, nesciunt. qui
Luc.10 pro nobis agens gratias dixerat: Confiteor tibi Domine pater cæli & terræ. Sic docuit apo-
Luc.11 stolos suos, ut quotidie in corporis illius sacrificio credentes audeant loqui: Pater noster,
Matth.6 qui es in cælis, sanctificetur nomen tuum. Illi nomen Dei, quod per se sanctum est, in se sanctificari cupiunt: tu dicis, nosti Domine, quam sanctæ, & quam innocentes, & quam puræ manus meæ sint. Illi inferunt: Adueniat regnum tuum: spem regni futuro tempore præstolantes: ut, regnante Christo, nequaquam regnet peccatum in mortali eorum corpore: iunguntq. Fiat uoluntas tua, sicut in cælo, & in terra; ut imitetur angelos humana fragilitas, & uoluntas Domini compleatur in terra. Tu dicis: potest homo, si uoluerit, omni carere pecato. Panem quotidianum, siue super omnes substantias, uenturum apostoli deprecantur, ut digni sint assumptione corporis Christi. Et uos per nimiam sanctitatem, securamq. iustitiam, audacter uobis cælestia dona uindicatis. Sequitur: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. De baptismatis fonte surgentes, & re-
Psal.31 generati in Dominum saluatorem: impleto illo, quod de se scriptum est: Beati, quorũ remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata: statim in prima communione corporis Christi dicunt: Et dimitte nobis debita nostra: quæ illis fuerant in Christi confessione dimissa: & tu arrogans & superbus de sanctarum puritate manuum, & munditia eloquii gloriaris. Quamuis sit hominis perfecta conuersio, & post uitia atque peccata uirtutum plena possessio: numquid possunt sic esse sine uitio, quo modo illi, qui statim de Christi fonte procedunt? Et tamen iubentur dicere: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: non humilitatis mendacio, ut tu interpretaris, sed pauore fragilitatis humanæ suam conscientiam formidantis. Illi dicunt: Ne nos inducas in tentationem: tu cum Iouiniano loqueris, eos, qui plena fide baptisma consecuti sunt, tentari ultra & peccare non posse. Ad extremum inferunt: Sed libera nos a malo. Quid precantur a Domino, quod habent in liberi arbitrii potestate? O homo nunc mun-
Cant.8 dus factus es in lauacro, & de te dicitur: Quæ est ista, quæ ascendit dealbata, innitens super fratruelem suum; ut lota quidem sit, sed custodite non ualeat puritatem, nisi a domino Deo sustentetur. Quo modo cupis Dei misericordia liberari, qui paulo ante libera-
Luc.17 tus es a peccatis, nisi hac ratione, qua diximus; ut, cum omnia fecerimus, nos inutiles
Luc.18 esse fateamur? Oratio ergo tua, pharisæi uincit superbiam, & publicani comparatione damnatur: qui de longe stans, oculos ad Deum non audebat attollere, sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus, propitius esto mihi peccatori. Vnde profertur Domini sententia: Dico uobis, descendit hic iustificatus in domum suam, plus quam ille. Omnis enim, qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Apostoli humiliantur, ut exaltentur: discipuli tui eleuantur, ut corruant. Eidem adulans uiduæ non erubescis dicere pietatem, quæ nusquam reperitur in terra; & ueritatem, quæ ubique peregrina sit, in il-
Esa.3 la potissimum commorari: nec recordaris illius sententiæ: Populus meus, qui beatum te dicunt, seducunt te, & semitas pedum tuorum supplantant: laudasq. eam uocibus, & dicis: O te felicem nimium, o beatam, si iustitia, quæ esse iam non nisi in cælo creditur, apud te solam inueniatur in terris. Docere est, hoc, an occidere? leuare de terra, an præcipitare de cælo? id mulierculæ tribuere, quod angeli non audeant usurpare? Si autem pietas, ueritas, atque iustitia non inueniuntur in terris, nisi in una muliere: ubi erunt

iusti tui, quos absque peccato in terris esse iactabas? Quæ duo capitula orationis, & laudis, soles cum tuis iurare discipulis non esse tua, cum perspicue in eis styli tui splendor eluceat: & tanta sit uenustas eloquii Tulliani, ut testudineo incedens gradu, quæ secreto doces, mittisq. uenalia, publice nō audeas profiteri. O te felicem, cuius præter discipulos nemo conscribit libros: ut, quidquid uideris displicere, non tuum, sed alienum esse contendas. Et quis ille tanti erit ingenii, ut leporem tui sermonis possit imitari? CRITO. Non possum ultra differre: omnis uincitur patientia uestrorum iniquitate uerborum. Oro te, quid infantuli peccauere? nec conscientia eis delicti imputari potest, nec ignorantia, qui iuxta Ionam prophetam manum dexteram nesciunt & sinistram. Peccare non possunt, & possunt perire: genua labant, uagitus uerba non explicant, balbutiens lingua ridetur, & æternæ miseriæ cruciatus miseris præparantur. ATTI. Ah nimium disertus esse cœpisti, ut non dicam eloquens, postquam discipuli tui uersi sunt in magistros. Antonius, orator egregius, in cuius laudibus Tullius personat, disertos se ait uidisse multos, eloquentem adhuc neminem. Noli ergo mihi oratorum & non tuis floribus ludere, per quos solent imperitorum atque puerorum aures decipi: sed simpliciter dic mihi, quid sentias. CRITO. Hoc dico, concedas mihi saltem eos esse sine peccato, qui peccare non possunt. ATTI. Concedam, si in Christo fuerint baptizati: nec me tenebis in assensum sententiæ tuæ, qua dixisti posse hominem sine peccato esse, si uelit. Isti enim nec possunt, nec uolunt: sed sine ullo peccato per Dei gratiam sunt, quam in baptismo susceperunt. CRITO. Cogis me, ut ad inuidiosum illud ueniam, & dicam tibi: Quid enim peccauerunt? ut statim in me populorum lapides conicias, &, quem uiribus non potes, uoluntate interficias. ATTI. Ille hæreticum interficit, qui esse hæreticum patitur. Ceterū nostra correptio, uiuificatio est: ut hæresi moriens, uiuas catholicæ fidei. CRITO. Si nos scitis hæreticos, cur non accusatis? ATTI. Quia Apostolus me docet hæreticum post unam & secundam correptionem uitare, non accusare, sciens quia peruersus sit, & suo iudicio damnatus. Alioqui stultissimū est, super fide mea me ex alterius pendere iudicio. Quid enim, si te alius catholicū dixerit, statim ne assensum tribuam? Quicumque te defenderit, & peruersa credentē bene sentire dixerit; non hoc agit, ut te infamia liberet, sed ut se infamet perfidiæ. Multitudo sociorum nequaquam te catholicum, sed hæreticum esse demonstrabit. Verū hæc ecclesiastico calcentur pede; ne quasi paruulis flentibus tristior quædam imago monstretur. Hoc nobis præstet Dei timor, ut omnes alios contemnamus timores. Proinde aut defende, quod credis; aut relinque, quod defendere non potes. Quemcumque in defensionem tui adduxeris, non patronum, sed socium nominabis. CRITO. Dic, quæso, & me omni libera quæstione, quare infantuli baptizentur? ATTI. Vt eis peccata in baptismate dimittantur. CRITO. Quid enim commeruere peccati? Quisquam ne soluitur non ligatus? ATTI. Me interrogas? Respondebit tibi euangelica tuba, doctor gentium, uas aureum in toto orbe resplendens: Regnauit mors ab Adam usque ad Moysen: etiam in eos, qui non peccauerunt, in similitudinem præuaricationis Adam, qui est forma futuri. Quod si obieceris, dici, esse aliquos, qui non peccauerunt: intellige eos illud non peccasse peccatum, quod peccauit Adam præuaricando in paradiso præceptum Dei. Ceterum omnes homines, aut antiqui propagatoris Adam, aut suo nomine tenentur obnoxii. Qui paruulus est, parentis in baptismo uinculo soluitur. qui eius ætatis est, quæ potest sapere, & alieno & suo, Christi sanguine liberatur. Ac ne me putes hæretico sensu hoc intelligere; beatus martyr Cyprianus, cuius te in scripturarum testimoniis digerendis æmulum gloriaris, in epistola, quam scribit ad episcopum Fidum de infantibus baptizandis, hæc memorat. Porro autem si etiam grauissimis delictoribus, & in Deum multo ante peccantibus, cum postea crediderint, remissio peccatorum datur, & a baptismo atque gratia nemo prohibetur: quanto magis prohiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccauit, nisi quod, secundum Adam carnaliter natus, contagium mortis antiquæ prima natiuitate contraxit? qui ad remissionem peccatorum accipiendam hoc ipso facilius accedit, quod illi remittuntur non propria, sed aliena peccata. Et iccirco, frater carissime, hæc fuit in concilio nostra sententia, a baptismo atque gratia Dei, qui omnibus misericors, & benignus, & pius est, neminem per nos debere prohiberi. Quod cum circa uniuersos obseruandum sit atque retinendum, tum magis circa infantes ipsos & recens natos obseruandum puta, qui hoc ipso de ope nostra ad diuinam misericordiam plus merentur, quod in primo statim natiuitatis suæ ortu plorantes, ac flentes, nihil aliud faciunt, quam deprecantur. Scripsit dudum uir sanctus, & eloquens, episcopus Augustinus ad Marcellinum, qui postea sub

Ion. 4 · Tit. 3 · Rom. 5

inuidia tyrannidis Heraclianæ ab hæreticis innocens cæsus est, duos libros de infantibus baptizandis contra hæresim uestram, per quam uultis asserere baptizari infantes, non in remissionem peccatorum, sed in regnum cælorum: iuxta illud quod scriptum est in euange-
Ioan.3 lio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest intrare in regnum cælorum. Tertium quoque ad eundem Marcellinum contra eos, qui dicunt idem quod uos, posse hominem sine peccato esse, si uelit, absque Dei gratia. Et quartum nuper ad Hilarium contra doctrinam tuam, multa peruersa fingentem. Alios quoque specialiter tuo nomini cudere dicitur, qui necdum in nostras uenere manus. Vnde supersedendum huic labori censeo, ne dicatur mihi illud Horatii: In siluam ne ligna feras. Aut enim eadem diceremus ex superfluo: aut, si noua uoluerimus dicere, a clarissimo ingenio occupata sunt meliora. Hoc unum dicam, ut tandem finiatur oratio: aut nouum uos debere symbolum tradere, ut post Patrem & Filium & Spiritū sanctum baptizetis infantes in regnum cælorum: aut, si unum & in paruulis & in magnis habetis baptisma; etiam infantes in remissionem peccatorum baptizandos in similitudinem præuaricationis Adam credatis. Quod si iniusta nobis uidetur alienorum remissio peccatorum, qua non indiget qui peccare non potuit: transite ad amasium uestrum, qui præterita in cælis & antiqua delicta solui dicit in baptismo: ut, cuius in ceteris auctoritate ducimini, etiam in hac parte errorem sequamini.

ARGVMENTVM.

THEOPHILVS Alexandrinus Episcopus exemplo eius quod a se in Aegypto factum est, Epiphanium, Salamina Cypri præsulem, hortatur, ut congregata Synodo in Cypri insula, Origenem damnet, eiusq. rei litteras ad uicinas prouincias, & Constantinopolim statim postea mittat.

THEOPHILVS EPIPHANIO.

EPISTOLA LXVII.

Hier.1 DOMINVS, qui locutus est ad prophetam: Ecce constitui te hodie super gentes & regna, eradicare, & suffodere, & disperdere, & rursum, ædificare ac plantare, singulis temporibus eandem Ecclesiæ suæ largitur gratiam: ut integrum corpus conseruetur, & in nullo hæreticorum dogmatum uenena præualeant.
Eph.5 Quod quidem nunc uidemus expletum. nam Ecclesia Christi, quæ non habet maculam, neque rugam, aut aliquid istiusmodi, egredientes de cauernis suis, Origenis colubros euangelico ense truncauit; & secundum Nitriæ monachorum agmen, cōtagione pestifera liberauit. Pauca ergo ex iis, quæ gesta sunt, in generali epistola, quam ad omnes in commune direxi, prout patiebatur angustia temporis, comprehendi. Dignationis tuæ est, quæ in huiuscemodi certaminibus sæpe ante nos pugnauit, & positos in prœlio consolari, & congregare totius insulæ episcopos, ac synodicas litteras, tam ad nos, quā ad Constantinopolitanæ urbis episcopum, & si quos alios putaueris, mittere: ut consensu omnium & ipse Origenes nominatim & hæresis nefaria condemnetur. didici enim, quod calumniatores ueræ fidei, Ammonius, Eusebius, & Eutinius, nouo pro hæresi furore bacchantes, Constantinopolim nauigarint; ut & nouos, si quos uoluerint, decipiant; & ueteribus suæ impietatis sociis coniungantur. Curæ igitur tuæ sit, ut cunctis episcopis per Isauriam, atque Pamphiliam, & ceterarum prouinciarum, quæ in uicino sunt, rei ordinem pandas; & nostram, si dignum putas, epistolam subiicias: ut omnes uno spiritu congregati, cum uirtute domini nostri Iesu Christi tradamus eos satanæ in interitum impietatis, quæ possidet eos. Et ut celerius nostra Constantinopolim scripta perueniant, mitte industrium uirum, & aliquem de clericis, sicut & nos de ipsis Nitriæ monasteriis patres monachorum, cum aliis sanctis & continentissimis uiris misimus, qui possint cunctos in præsenti docere, quæ gesta sunt: & super omnia quæsumus, ut impensas ad Dominum fundas preces; quo possimus etiam in isto certamine uictoriam consequi. non enim parua lætitia & in Alexandria & per totam Aegyptum populorum corda peruasit: ex quo pauci homines eiecti sunt, ut purum corpus Ecclesiæ permaneret. Saluto fratres, qui tecum sunt. te plebs, quæ nobiscum est, in Domino salutat.

ARGVMENTVM.

THEOPHILO *respondens, quod canonum obseruantiam monuerit, gratias agit: illos, precipueq. Romanam fidem sibi cordi esse ait. et sicut, quod olim contra Origenistas tacuerit, non reprehendit, ita, quod nimia eos corrigi nunc lenitate putet, non laudat.*

HIERONYMVS THEOPHILO.

EPISTOLA LXVIII.

MEMINIT beatitudo tua, quod eo tempore, qno tacebas, numquã ab officiis meus sermo cessauerit; nec considerauerim, quid tu pro dispensatione tunc faceres, sed quid me facere conueniret. & nunc, sumptis dignationis tuæ epistolis, fructum aliquem cepisse me uideo euangelicæ lectionis. Si enim duri iudicis Luc.18
sententiam crebra mulieris inflexit petitio: quanto magis paterna uiscera interpellatione sedula molliuntur? Quod de canonibus ecclesiasticis mones, gratias agimus. Quem enim di- Hebr.12
ligit Dominus, corripit; & flagellat omnem filium, quem recipit. Sed tu scito nobis nihil esse antiquius, quam Christi iura seruare, nec patrum trasnferre terminos, semperq. me minisse, Romanam fidem apostolico ore laudatam: cuius se esse participem Alexandrina Rom.1
ecclesia gloriatur. Super nefaria hæresi, quod multam patientiam geris, & putas Ecclesiæ uisceribus incubantes tua posse corrigi lenitate, multis sanctis displicet: ne, dum paucorum pænitentiam præstolaris, nutrias audaciam perditorum, & factio robustior fiat. Vale in Christo.

ARGVMENTVM.

QVOD *uicti, explosiq. ex Aegypto, & Nitriæ monasterijs Origenistæ sint, Theophilus Hieronymum certiorem reddit.*

THEOPHILVS HIERONYMO.

EPISTOLA LXIX.

SANCTVS episcopus Agatho, cum dilectissimo diacono Athanasio in ecclesiastica directus est causa: quam cum didiceris, non ambigo quin nostrum studium probes, & in Ecclesiæ uictoria glorieris. namque Origenis hæresim in monasteriis Nitriæ quidam nequam & furiosi homines serere & fundere cupientes, prophetica falce succisi sunt. quia recordati sumus commonentis apostoli: Argue Tit.2
eos seuere. Festina igitur & tu, partem huius præmii recepturus, deceptos quosque emendare sermonibus. Optamus, si fieri potest, in diebus nostris catholicam fidem, & Ecclesiæ regulas cum subiectis nobis populis custodire, & omnes nouas sopire doctrinas.

ARGVMENTVM.

RESPONDENS *Theophilo, quod Origenistarum factio ex Aegypto eius opera expulsa sit, suiq. usque in Palestinam hæreticos sint persecuti, maxime lætatur.*

HIERONYMVS THEOPHILO.

EPISTOLA LXX.

NVPER tuæ beatitudinis percepi scripta, emendantia uetus silentium, & me ad solitum officium prouocantia. unde licet per sanctos fratres, Priscum, & Eubulum, tuus ad nos sermo cessauerit: tamen, quia uidimus, illos, zelo fidei concitatos, raptim Palæstinæ lustrasse regiones, & dispersos regulos usque ad suas latebras persecutos; breuiter scribimus, quod totus mundus exultet, & in tuis uictoriis glorietur; erectumq. Alexandriæ uexillum crucis, & aduersus hæresim trophæa fulgentia, gaudens

gaudens populorum turba prospectet. Macte uirtute, macte zelo fidei, ostendisti, quod hucusque taciturnitas dispensatio fuit, non consensus. Libere enim reuerentiæ tuæ loquor. Dolebamus te nimium esse patientē; & ignorātes magistri gubernacula, gestiebamus in interitum perditorum. sed, ut uideo, exaltasti manū diu, & suspendisti plagam, ut ferires fortius. Super susceptione cuiusdam non debes contra urbis huius dolere pontificem: quia nihil tuis litteris præcepisti: & temerarium fuit de eo quod nesciebat, ferre sententiam: tamen reor illum nec audere, nec uelle te in aliquo lædere.

ARGVMENTVM.

QVOD *Theophili Alexandrini opera, Synodica auctoritate, Origenistarum factio ex Aegypto expulsa, eoq. exemplo ex Syria, & Italia explosa; summusq. ea de re Pontifex certior factus sit; laudat. Synodica, si qua sunt, postulat; & ut ad ceteros occidentales episcopos eadem scribat, hortatur.*

HIERONYMVS THEOPHILO.

EPISTOLA LXXI.

DVPLICEM mihi gratiam beatitudinis tuæ litteræ præstiterunt; quod & sanctos & uenerabiles Agathonem episcopum, & diaconum Athanasium habuerint portitores; & aduersum sceleratissimam hæresim, zelum fidei demonstrarint. Vox beatitudinis tuæ in toto orbe pertonuit; &, cunctis Christi ecclesiis lætantibus, diaboli uenena siluere. Nequaquam amplius antiquus serpens sibilat; sed contortus & euisceratus, in cauernarum tenebris delitescens, solem clarum ferre non sustinet. qui quidem super hac re, & antequam scriberes, ad occidentem epistolas miseram, ex parte hæreticorum strophas meæ linguæ hominibus indicans. Ex dispensatione Dei factum puto, ut eo in tempore tu quoque ad Anastasium Papam scriberes, & nostram dum ignoras sententiā roborares. Verum a te nunc admoniti, magis studium accommodabimus, ut hic & procul simplices ab errore reuocemus. Nec timeamus subire odia quorundam. non enim debemus hominibus placere, sed Deo: quamqnam ardentius ab illis defendatur hæresis, quam a nobis oppugnetur. Simulq. obsecro, ut, si qua synodica habes, ad me dirigas; quo possim, tanti Pontificis auctoritate firmatus, liberius & confidentius pro Christo ora reserare. Vincentius presbyter ante biduum, quam hanc epistolam darem, de urbe uenit, & suppliciter te salutat, crebroq. sermone concelebrat Romam, & totam Italiam, tuis post Christum epistolis liberatam. Adnitere ergo Papa amantissime, atque beatissime, & per omnem occasionem ad occidentales episcopos scribe, ut mala germina acuta, ut ipse significas, succidere falce non cessent.

ARGVMENTVM.

MONET, *ut, explosis Origenistis, eos etiam, qui clam Origenem sequuntur, eijciat.*

THEOPHILVS HIERONYMO.

EPISTOLA LXXII.

DIDICI, quod & sanctitas tua nouerit Theodorum monachum; eiusq. studium comprobaui, quia, cum a nobis Romam nauigaturus exiret, noluit ante proficisci, nisi te, & sanctos fratres, qui tecum sunt in monasterio, quasi sua uiscera amplexaretur, & inuiseret. Quem cum susceperis, pro Ecclesiæ tranquillitate lætare. uidit enim cuncta Nitriæ monasteria, & referre potest continentiam & mansuetudinem monachorum; quo modo, extinctis & fugatis Origenis sectatoribus, pax Ecclesiæ reddita sit, & disciplina Domini conseruetur. Atque utinam apud uos quoque deponerent hypocrisim, qui occulte dicuntur subruere ueritatē. de quibus non bene sentientes, in iis regionibus fratres, hæc me scribere prouocarunt. Quamobrem cauere, & effugite huiuscemodi homines, iuxta quod
2. Ioan. a scriptum est: Si quis non affert ad uos ecclesiasticam fidem, huic nec aue dixeritis. Quamquam

quam ex superfluo faciam, hæc tibi scribere, qui errantes potes ab errore reuocare: tamen nihil nocet & prudentes & eruditos uiros pro solicitudine fidei commoneri. Omnes fratres, qui tecum sunt, nomine meo salutari uolo.

ARGVMENTVM.

NVNCIAT Hieronymo, opera Theophili Alexandrini Origenistarum hæresim damnatam: exemplar epistolæ, quam de hac re a Theophilo acceperat, mittit: et si quid latine Hieronymus contra eam hæresim scripsit, ut edat, hortatur.

EPIPHANIVS HIERONYMO.

EPISTOLA LXXIII.

GENERALIS epistola, quæ ad omnes catholicos scripta est, ad te proprie pertinet, qui zelum fidei aduersus cunctas hæreses habens, Origenis proprie, & Apollinarii discipulis aduersaris: quorum uenenatas radices, & in altum defixam impietatem, omnipotens Deus protraxit in medium; ut in Alexandria proditæ, in toto orbe arescerent. Scito enim, fili carissime, Amalech usque ad stirpem esse deletum, & in monte Raphidim erectum trophæum crucis. Etenim quo modo, porrectis [Exod.17] in altum Moysi manibus, uincebat Israel: sic Dominus confortauit famulum suum Theophilum: ut super altare ecclesiæ Alexandrinæ contra Origenem uexillum poneret: & impleretur in eo, quod dicitur: Scribe signum hoc: quia delebo funditus Origenis hæresim a facie terræ cum ipso Amalech. Et ne uidear eadem rursus iterare, & prolixiorem epistolam texere; ipsam ad uos scriptam direxi: ut scire possitis, quæ nobis scripserit; & quantum boni ultimæ ætati meæ concesserit Dominus; ut, quod semper clamabam, tanti Pontificis testimonio probaretur. Iam autē puto & te aliquid operis edidisse, &, iuxta priorem epistolam, qua te super hac re fueram cohortatus, elimasse librum, quem tuæ linguæ homines legant. audio enim & ad occidentem quorundam hominum naufragia peruenisse: qui non contenti perditione sua, uolunt plures mortis habere participes: quasi multitudo peccantium scelus minuat; & non, numerositate lignorum, maior gehennæ flamma succrescat. Sanctos fratres, qui tecum sunt in monasterio Domino seruientes, & tecum, & per te plurimum salutamus.

ARGVMENTVM.

MARCELLAM salutans excusat se ideo paucis scripsisse, quod in conferenda Aquilæ editione tum Hebræorum uoluminibus occupatus esset: & quia in scribendo nimium fuerat breuis, duas præterea aliis directas epistolas, sibi quoque legendas, litteris adiungit.

HIERONYMVS MARCELLAE.

EPISTOLA. LXXIIII.

VT TAM paruam epistolam scriberem, causæ duplicis fuit; quod & tabellarius festinabat; & ego, alio opere detentus, hoc quasi παρέργῳ me occupare nolui. Quæris, quidnam illud sit, tam grande, tam necessarium, quo epistolicæ confabulationis munus exclusum sit. Iam pridem cum uoluminibus Hebræorum editionem Aquilæ confero; ne quid forsitan, propter odium Christi, synagoga mutauerit; &, ut amicæ menti fatear, quæ ad nostram fidem pertineant roborandam, plura reperio. Nunc a Prophetis, Salomone, Psalterio Regnorumq. libris examussim recensitis, Exodum teneo, quem illi Elle semoth אלה שמות uocant, ad Leuiticum transiturus. Vides igitur, quod nullum officium huic operi præponendum est. attamen, ne Currentius noster forte frustra cucurrerit, duas epistolas, quas ad sororem tuam Paulam, eiusq. pignus Eustochium miseram, huic sermunculo annexui: ut, dum illas legeris, & in his aliquid doctrinæ pariter ac leporis inueneris, putes tibi quoque scripta esse, quæ illis scripta sunt. Albinam, communem

nem matrem ualere cupio: de corpore loquor, ut ſpiritu ualeat, non ignorans. eamq. per te ſalutari obſecro, & duplici pietatis officio focillari, quod in una atque eadem Chriſtiana ſimul diligatur, & mater.

ARGVMENTVM.

VIGILANTIVM, olim in Aegypto commorantem, ipſiq. Hieronymo amicum, quod Ruffino adiunctus Hieronymum uti Origeniſtam calumniaretur, & libros ea de re propediem ſe editurum minitaretur, coarguit; et, cur Origenem uel legerit, uel tranſtulerit, rationem reddit.

HIERONYMVS ADVERSVS VIGILANTIVM.

EPISTOLA LXXV.

IVSTVM quidem fuerat, nequaquam tibi litteris ſatisfacere, qui tuis auribus non credidiſti: neque enim ſchedulæ potes acquieſcere, qui uiuo ſermoni non accomodaſti fidem. ſed, quia Chriſtus perfectæ nobis humilitatis exemplar in ſe tribuit, dans oſculum proditori, & latronis pænitentiam in patibulo ſuſcipi-
Luc.22.23
ens: eadem abſenti ſignifico, quæ præſenti quoque locutus ſum, me ita Origenem legiſſe, uel legere, ut Apollinarium, uel ceteros tractatores; quorum in quibuſdam libros non recipit Eccleſia: non quo omnia dicam eſſe damnanda, quæ in illorum uoluminibus continentur; ſed quod quædam reprehendenda confitear. Verum, quia opetis mei eſt & ſtudii, multos legere; ut ex plurimis diuerſos flores carpam; non tam probaturus omnia, quam quæ bona ſunt electurus; aſſumo multos in manus meas: ut a multis multa cognoſcam, ſecun-
1.Theſſ.5
dum illud quod ſcriptum eſt: Omnia legentes, quæ bona ſunt retinentes. Vnde ſatis miror, te uoluiſſe Origenis mihi obiicere dogmata, cuius in pleriſque errorem uſque ad hanc ætatem penitus ignoras. Ego ne hæreticus? & cur me, quæſo, hæretici non amant? Tu orthodoxus? qui etiam contra ſententiam tuam, & linguam alia prædicantem, aut inultus ſubſcripſiſti, & præuaricator es; aut uolens, & hæreticus. Dimiſiſti Aegyptum, & cunctas prouincias reliquiſti: in quibus ſectam tuam, libera plerique fronte defendunt: & elegiſti me ad inſectandum, qui omnia contra Eccleſiam dogmata reprehendo, & publica uoce condemno. Origenes hæreticus: quid ad me, qui illum in pleriſque hæreticum non nego? Errauit de reſurrectione corporis, errauit de animarum ſtatu, de diaboli pænitentia; &, quod his maius eſt, filium Dei & Spiritum ſanctum in commentariis Eſaiæ, Seraphim eſſe teſtatus eſt. Si erraſſe non dicerem eum, & hæc quotidie non anathematizarem, eſſem erroris illius ſocius. neque enim ita debemus bona eius recipere, ut mala quoque ſuſcipere cogamur. At idem & ſcripturas in multis bene interpretatus eſt; & prophetarum obſcura diſſeruit; & tam noui, quam ueteris teſtamenti reuelauit maxima ſacramenta. Si igitur, quæ bona ſunt, tranſtuli; & mala uel amputaui, uel correxi, uel tacui: arguendus ſum, cur per me Latini bona eius habeant, & mala ignorent? Si hoc crimen eſt: arguatur & confeſſor Hilarius, qui Pſalmorum interpretationem, & Homilias in Iob ex libris eius, ideſt, ex Græco in Latinum tranſtulit. Sit in culpa eiuſdem confeſſionis Vercellenſis Euſebius: qui omnium Pſalmorum commentarios hæretici hominis uertit in noſtrum eloquium; licet, hæretica prætermittens, optima quæque tranſtulerit. Taceo de Victorino Pictauienſi, & ceteris, qui Origenẽ in explanatione dumtaxat ſcripturarum ſecuti ſunt, & expreſſerunt: ne non tam me defendere, quam ſocios criminis uidear quærere. Ad te ipſum ueniam: cur tractatus eius in Iob deſcriptos habes? in quibus contra diabolum, & de ſtellis, cæloq. diſputans, quædam locutus eſt, quæ Eccleſia nõ recipit? Tibi ſoli licet, τῷ σοφωτάτῳ χειρίῳ, de cunctis, & Græcis & Latinis tractatoribus ferre ſententiã, &, quaſi cenſoria uirgula, alios eiicere de bibliothecis, alios recipere, &, cum tibi placuerit, me uel catholicum, uel hæreticũ pronunciare; nobis non licet peruerſa reſpuere & damnare, quæ ſæpe damnauimus? Lege ad Ephesios libros: lege cetera opuſcula mea, & maxime in Eccleſiaſten cõmentarios: & liquido peruidebis, me ab adoleſcentia numquã alicuius auctoritate deterritum acquieuiſſe hæreticæ prauitati. Non parum eſt, ſcire, quod neſcias: prudentis hominis eſt, noſſe menſurã ſuam, nec, zelo diaboli concitatum, imperitiæ ſuæ cunctũ orbem teſtẽ facere. Scilicet gloriari cupis, & in patria tua iactitas, me nõ potuiſſe reſpondere eloquentiæ tuæ, & acumẽ in te Chryſippi formidaſſe. Chriſtiana uerecundia teneor, & cellulæ meæ latebras nolo mordaci ſermone reſerare. alioqui proferrẽ,

πᾶσιν

πάντων τὴν αἱρεσίαν ὧν καὶ κεραυνοφορίαν. Sed hæc aliis aut loquẽda, aut ridenda dimitto. Ego,
quasi Christianus cum Christiano loquens, obsecro te frater, ne plus uelis sapere, quam sa-
pis: ne uel innocentiam, uel simplicitatem tuã, uel certe ea, quæ taceo, &, te non intelligente,
ceteri intelligunt, stylo proferas, & ineptiarum tuarum cunctis cachinnnm præbeas. Aliud
a parua ætate didicisti; aliis assuetus es disciplinis. Non est einsdem hominis, & aureos num-
mos, & scripturas probare; & degustare uina, & prophetas, uel apostolos intelligere. Me
laceras: sanctum fratrem Oceanum in culpam hæreseos uocas: presbyterorũ tibi Vincentii,
& Pauliniani, & fratris Eusebii iudicium displicet. Solus es Cato Romani generis disertis-
simus, qui testimonio tuo, & prudentiæ uelis credi. Recordare, quæso, illius diei; quando,
me de resurrectione & ueritate corporis prædicante, ex latere subsultabas, & plaudebas ma-
nu, & applodebas pede, & orthodoxũ conclamabas. Postquam nauigare cœpisti; & ad in-
timum cerebrum tuum sentinæ putredo peruenit; tunc nos hæreticos recordatus es. Quid
tibi faciam? Credidi sancti presbyteri Paulini epistolis; & illius super nomine tuo non pu-
taui errare iudicium. Et, licet statim, accepta epistola, ἀσυνάρτητον sermonem tuum intelli-
gerem: tamen rusticitatem & simplicitatem magis in te arbitrabar, quam uecordiam. Nec
reprehendo sanctum uirum. maluit enim apud me dissimulare, quod nouerat, quam por-
titorem clientulum suis litteris accusare. Sed memet ipsum arguo, qui alterius potius acquie
ui, quã meo iudicio; &, oculis aliud cernentibus, aliud schedulæ credidi, quam uidebam.
Quamobrem desine me lacessere, & uoluminibus tuis obruere. Parce saltem nummis tuis,
quibus notarios librariosq. conducens, eisdem & scriptoribus uteris & fautoribus: qui te
ideo forsitan laudant, ut lucrum in scribendo faciant. Si libet exercere ingenium; trade te
grammaticis, atque rhetoribus; disce dialecticam; sectis instruere philosophorum: ut, cum
omnia didiceris, saltem tunc tacere incipias. Quamquam stulte faciam, magistro cuncto-
rum magistros quærere, & ei modum imponere, qui loqui nescit, & tacere non potest. Ve
rum est illud apud Græcos prouerbium, ὄνος πρὸς λύραν. Ego reor, & nomen tibi κατ᾽ ἀντί-
φρασιν impositum. nam tota mente dormitas, & profundissimo non tam somno stertis,
quam lethargo. Inter ceteras quippe blasphemias, quas ore sacrilego protulisti, ausus es
dicere: montem, de quo abscisus est in Daniele lapis sine manibus, esse diabolum, & lapi- Dan. 2
dem Christum: qui quia assumpsit corpus ex Adam, qui diabolo ante per uitia cohæserat,
natum esse de uirgine: ut a monte, hoc est, a diabolo hominem separaret. O præcidendam
linguam, ac per partes, & frusta lacerandam. Quisquam ne Christianus Deum patrem o-
mnipotentem in personam diaboli interpretatur, & tãto piaculo totius orbis aures maculat?
Si interpretationem tuam quisquam non dicam catholicorum, sed hæreticorum, siue genti
lium umquam recepit: pium sit, quod locutus es. sin autem tantum nefas numquam audi-
uit Christi Ecclesia; & per tuum primum os ipse se montem interpretatus est, qui dixerat:
Ero similis altissimo: age pænitentiam, & in sacco uersare, & cinere; & tantum scelus iu- Esa. 14
gibus absterge lacrymis: si tandem tibi dimittatur hæc impietas, & iuxta errorem Origenis
tunc ueniam consequaris, quando consecuturus est & diabolus, qui numquam plus, quam
per os tuum, deprehenditur blasphemasse. Meam iniuriam patienter tuli: impietatem con
tra Deum ferre non potui. unde & uisus sum mordacius in extrema epistola scribere, quam
promiseram: quamquam post priorem pænitentiam, qua a me ueniam deprecatus es, ite-
rum commisisse, unde agas pænitentiam, stolidissimum sit. Tribuat tibi Christus, ut au-
dias, & taceas; ut intelligas, & sic loquaris.

ARGVMENTVM.

TRANQVILLINVM *docet, quod, sicut Origenes legẽdus est ut interpres, ita ut dogmatistes est respuendus.*

HIERONYMVS TRANQVILLINO.

EPISTOLA LXXVI.

MAIORA spiritus uincula esse, quam corporum, si olim ambigebamus, nunc probauimus; dum & mihi sanctitas tua hæret animo, & ego tibi Christi amore coniungor. Vere enim & simpliciter candidissimo pectori tuo loquor: ipsa schedula, & muti apices litterarum inspirant in nos tuæ mentis affectum. Quod dicis Origenis multos errore deceptos, & sanctum filium meum Oceanum illorum insaniæ repugnare:

gnare & doleo ſimul, & gandeo: dum aut ſupplantati ſunt ſimplices; aut ab erudito uiro errantibus ſubuenitur. Et qnia meæ paruitatis quæris ſententiam, utrum, ſecundum fratrem Fauſtinum, penitus reſpuendus ſit, an, ſecundum quoſdam, legendus ex parte: ego Origenem propter eruditionem ſic interdum legendum arbitror, quo modo Tertulliannm, Nouatum, Arnobium, Apollinarium, & nonnullos eccleſiaſticos ſcriptores Græcos pariter & Latinos; ut bona eorum eligamus, uitemusq. contraria, iuxta apoſtolum dicentem: O-
1. Theſſ. 5 mnia probate, quod bonnm eſt tenete. Ceterum qui uel in amorem eius nimium, uel in odium ſtomachi ſui prauitate ducuntur, uidentur mihi illi maledicto prophetico ſubiacere:
Eſa. 5 Væ his, qui dicunt bonum malum, & malum bonum; qui faciunt amarum dulce, & dulce amarum. nec enim propter doctrinam eius praua ſuſcipienda ſunt dogmata: nec propter dogmatum prauitatem, ſi quos commentarios in ſcripturas ſanctas utiles edidit, penitus reſpuendi ſunt. Quod ſi contentioſum inter ſe amatores eius & obtrectatores funem duxerint; ut nihil medium appetant; nec ſeruent modum, ſed totum aut probent, aut improbent: libentius piam ruſticitatem, quam doctam blaſphemiam, eligam. Sanctus frater Tatianus diaconus te impendio reſalutat.

ARGVMENTVM.

Ab Arianis agitatus, cum eſſet in eremo iam iuuenis, Mario fidei ſuæ de trinitate profeſſionem, cum Romana, & Alexandrina eccleſiis congruentem, exponit; dolens interea quod eorundem factione amici diſceſſerint, ipſeq. ad relinquenda ea loca quotidie expetatur.

HIERON. MARCO PRESBYTERO CELEDENSI.

EPISTOLA LXXVII.

DECREVERAM quidem utendum mihi pſalmiſtæ uoce dicentis: Cum con-
Pſal. 38 ſiſteret aduerſum me peccator, obmutui, & humiliatus ſum, & ſilui a bonis. Et
Pſal. 37 iterum: Ego uero tamquam ſurdus non audiebam, & tamquam mutus non aperiens os ſuum, & factus ſum ut homo non audiens. ſed quia caritas omnia ſuperat, & propoſitum uincit affectus: non tam iniuriam facientibus reddo uicem, quam tibi reſpondeo poſtulanti. Apud Chriſtianos enim, non qui patitur, ut ait quidam, ſed qui facit contumeliam, miſer eſt. Et primo quidem, antequam de fide mea, quam optime noſti, tecum loquar, aduerſus barbariem iſtius loci uerſu cogor clamare uulgato: Quod genus hoc hominum? quæue hunc tam barbara morem Permittit patria? hoſpitio prohibemur arenæ: Bella cient, primaq. uetant conſiſtere terra. &c. Quæ icciroo de gentili poeta ſumpſimus; ut, qui Chriſti pacem non ſeruat, pacem ſaltem diſcat ab ethnico. Hæreticus uocor, homouſion prædicans trinitatem. Sabellianæ impietatis arguor, tres ſubſiſtentes, ueras, integras, perfectasq. perſonas indefeſſa uoce pronuncians. ſi ab Arianis, merito: ſi ab orthodoxis; qui huiuſmodi arguunt fidem, orthodoxi eſſe deſierunt, aut, ſi eis placet, hæreticum me cum occidente, hæreticum cum Aegypto, hoceſt cum Damaſo Petroq. condemnent. Quid unum hominem, exceptis ſociis, criminantur? Si riuus tenuiter fluit, non eſt aluei culpa, ſed fontis. Pudet dicere: de cauernis cellularum damnamus orbem. In ſacco & cinere uolutati, de epiſcopis ſententiam ferimus. Quid facit ſub tunica pænitentis regius animus? Catenæ, ſordes, & comæ, non ſunt diadematis ſigna, ſed fletus. Permittant me, quæſo, nihil loqui. Cur eum lacerant, qui non meretur inuidiam? Hæreticus ſum, quid ad te? quieſce, iam dictum eſt. Plane times, ne eloquentiſſimus homo in Syro ſermone, uel Græco eccleſias circumeam, populos ſeducam, ſchiſma conficiam. Nihil ali-
2. Theſſ. 3 cui præripui, nihil otioſus accipio. Manu quotidie & proprio ſudore quærimus cibum, ſcientes ab Apoſtolo ſcriptum eſſe: Qui autem non operatur, nec manducet. Hæc, uenerabilis & ſancte pater, cum quali gemitu, cum quali dolore conſcripſerim, teſtis eſt Ieſus. Tacui, numquid ſemper tacebo, dicit Dominus? Non mihi conceditur unus angulus eremi: quotidie expoſcor fidem, quaſi ſine fide renatus ſim. confiteor, ut uolunt: non placet. ſubſcribo: non credunt. Vnum tantum placet, ut hinc recedam. Iam iam cedo: abruperunt partem a me animæ meæ, cariſſimos fratres: ecce diſcedere cupiunt, immo diſcedunt, melius eſſe dicentes, inter feras habitare, quam cum talibus Chriſtianis: & ego ipſe, niſi me & corporis imbecillitas, & hiemis retineret aſperitas, iam modo fugerem. Verumtamen dum

uernum

uernum tempus adueniat, obsecro ut paucis mihi mensibus eremi concedatur hospitium: aut, si hoc tardum uidetur, abscedo. Domini est terra, & plenitudo eius. Ascendant soli cæ- Psal. 23
lum: propter illos tantum Christus mortuus sit: habeant, possideant, glorientur. mihi au- Gal. 6
tem absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi; per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. De fide autem, quam dignatus es scribere, sancto Cyrillo dedi con scriptam fidem. Qui sic non credit, alienus a Christo est. ceterum ego fidei meæ testes habeo aures tuas, & beati fratris Zenobii, quem tecum omnes, qui hic sumus, plurimum salutamus.

ARGVMENTVM.

THEOPHILI Alexandrini opera Origenem damnatum rursum nunciat, hortans ut, quod per eum actum est in oriente, cuiret apostolica Romæ confirmet auctoritas. Verum quia Origenistæ Theophili contra errores Origenis epistolam ab hæreticis immutatam aiebant, rursus alteram eiusdem Theophili epistolam græcam, una cum eius uersione, mittit.

HIERON. PAMMACHIO ET MARCELLAE.

EPISTOLA LXXVIII.

RVRSVM orientalibus uos locupleto mercibus; & Alexandrinas opes primo Romam uere transmitto. Deus ab austro nenier; & sanctus de monte Pharan, Abac. 3
umbra condensa: unde & sponsa lætatur in Cantico canticorum, dicens: In um- Cant. 2
bra eius cōcupiui & sedi, & fructus eius dulcis in faucibus meis. Vere nunc com Esa. 19
pletur Esaiæ uaticinium prædicantis: In die illa erit altare Domini in medio terræ Aegypti. Vbi abundauit peccatum, superabundauit & gratia. Qui paruulum Christum fouerant, Rom 5
adultum fidei calore defendunt: ut, qui per illos effugerat Herodis manus effugiat hæreticum blasphemantem. Quem Demetrius Alexandri urbe pepulit, toto orbe fugat Theophi- Act. 1
lus: ad quem Lucas scripsit Actus apostolorū; qui ex amore Dei nomen inuenit. Vbi nunc est coluber tortuosus? ubi uenenatissima uipera? Prima hominis facies, utero commissa luporum. Vbi hæresis, quæ sibilabat in mundo; & me & Papam Theophilum sui iactabat erroris; latratuq. impudentissimorum canum ad indncendos simplices, nostrum mentiebatur assensum? Oppressa est eius auctoritate, & eloquentia; & in morem dæmonicorum spirituum de terra loquitur. nescit enim eum, qui desursum ueniens ea loquitur, quæ sursum Ioan. 3
sunt. atque utinam serpentina generatio aut simpliciter nostra fateatur, aut constanter defendat sua: ut scire ualeamus, qui nobis amandi sint, qui cauendi. Nunc autem, noui pænitentiæ genus, oderunt nos, quasi hostes: quorum fidem publice negare non audent. Rogo, quis est iste dolor, qui nec tempore, nec ratione curatur? Inter micantes gladios, iacentia corpora, riuos sanguinis profluentes, iunguntur sæpe hostiles dextræ; & belli rabiem pax repentina commurat. soli sunt huius hæreseos sectatores, qui cum ecclesiasticis non ualent fœderari: quia, quod sermone coguntur dicere, mente cōdemnant. et si quando aperta blasphemia publicis auribus fuerit reuelata; & uiderint contra se audientium turbam circumfremere: tunc, simulata simplicitate, dicunt audisse se primum, quæ magistrum dicere ante nescierint. cumq. eorum scripta teneantur, uoce negant, quod litteris confitentur. Quid necesse est obsidere Propontidem, mutare loca, diuersas lustrare regiones, & clarissimum Pontificem Christi, eiusq. discipulos rabido ore discerpere? Si uera loquimini, pristinum erroris ardorem ardore fidei commutate. quid maledictorum pannos hincinde consuitis; & eorum carpitis uitam, quorum fidei resistere non ualetis? num iccirco non estis uos hæretici, si nos quidam assertione uestra crediderint peccatores; & os impietate fœdum non habebitis, si cicatricem potueritis in nostra aure monstrare? Quid iuuat uestram perfidiam, uel prodest pellis Aethiopica, & pardi uarietas, si in nostro corpore næuus apparuerit? En papa Theophilus tota Origenē, arguit libertate hæreticum esse: nec illi dicta defendunt, sed fingunt ab hæreticis immutata; multorumq. dicunt libros similiter deprauatos; ut illum non sua fide, sed aliorum tueantur erroribus. Verum hæc aduersum hæreticos dicta sint, qui iniusto contra nos odio sæuientes, mentis fatentur arcanum, & uenena pectoris irremediabili dolore testantur. Vos, Christiani senatus lumina, accipite &

Græcam & Latinam, etiam hoc anno epistolam: ne rursum hæretici mentiantur a nobis plераque uel addita, uel mutata: in qua laborasse me fateor, ut uerborũ elegantiam pari interpretationis uenustate seruarem; & intra definitas lineas currens, nec in quoquam excedens loco, eloquentiæ eius fluenta non perderem; easdemq; res eodem sermone transferrem. quod utrum consecutus sim, nec ne, uestro iudicio relinquo. Quam sciatis in quattuor partes esse diuisam. In primo credentes hortatur ad Dominicum pascha celebrandum. In secundo & tertio loco Apollinarium & Origenem iugulat. In quarto, idest extremo, hæreticos ad pœnitentiam cohortatur. Si quid autem hic minus aduersus Origenem dictum est: & in præteriti anni epistola continetur; & hæc, quam modo uertimus, breuitati studens dicere plura non debuit. Porro contra Apollinarium succincta fides & pura professio, non caret subtilitate dialectica: quæ aduersarium suum, extorto de manibus eius pugione, confodit. Orate igitur Dominum; ut, quod in Græco placet, in Latino non displiceat; & quod totus oriens miratur, & prædicat, læto sinu Roma suscipiat. Prædicationem quoque cathedræ Marci euangelistæ cathedra Petri apostoli sua prædicatione confirmet. quamquam celebri sermone uulgatum sit: beatum quoque Papam Anastasium eodem feruore, quia eodem spiritu est, latitantes in foueis suis hæreticos persecutum: eiusq. litteræ doceant, damnatũ in occidente, quod in oriente damnatum est. cui multos imprecamur annos; ut hæreseos rediuiua plantaria, per illius studium longo tempore arefacta, moriantur.

ARGVMENTVM.

AVGVSTINO, & Alipio gratulatur, quod Celestina, siue Pelagiana hæresis eorum opera extincta sit: excusatq. se quod nondum respondерit aduersus libros Anniani Diaconi, qui & ipse Celestij discipulus contra epistolam D. Hieronymi scripserat.

HIERONYMVS ALIPIO ET AVGVSTINO.

EPISTOLA LXXIX.

SANCTVS Innocentius presbyter, qui huius sermonis est portitor, anno præterito, quasi nequaquam in Africam reuersurus, mea ad dignationem uestram scripta non sumpsit. tamen Deo gratias agimus, quod ita euenit, ut nostrum silentium, uestris epistolis uinceretis. mihi enim omnis occasio gratissima est, per quam scribo uestræ reuerentiæ: testem inuocans Deum, quod, si posset fieri, assumptis alis columbæ uestris amplexibus implicarer, semper quidem pro merito uirtutum uestrarũ, sed nunc maxime, quia, cooperatoribus & auctoribus uobis, hæresis Celestiana iugulata est: quæ ita infecit corda multorum, ut, cum superatos damnatosq. esse se sentiant, tamen uenena mentium non omittant; &, quod solum possunt, nos oderint, per quos putant se libertatem docendæ hæreseos perdidisse. Quod autem quæritis, utrum rescripserim contra libros Anniani, pseudodiaconi Celedensis, qui copiosissime pascitur, ut alienæ blasphemiæ, uerba friuola subministret: sciatis me ipsos libros in schedulis missos a sancto fratre nostro Eusebio presbytero suscepisse, non ante multum temporis; & exinde uel ingruentibus morbis, uel dormitione sanctæ & uenerabilis filiæ uestræ Eustochii, ita doluisse, ut propemodum contemnendos putarem. in eodem enim luto hæsitat, &, exceptis uerbis tinnulis, atque emendicatis, nihil aliud loquitur. tamen multum egimus: ut, dum epistolæ meæ respondere conatur, apertius se proderet, & blasphemias suas omnibus patefaceret. quidquid enim in illa miserabili synodo Diospolitana dixisse se denegat, in hoc opere confitetur. Nec grande est ineptissimis næniis respondere. Si autem Dominus uitam tribuerit, & notariorum habuerimus copiam, paucis lucubratiunculis respondebimus: non ut conuincamus hæresim mortuam; sed ut imperitiam atque blasphemiam eius, nostris sermonibus confutemus. Meliusq. hoc faceret sanctitas uestra: ne compellamur contra hæreticum nostra laudare. Sancti filii communes, Albinus, Apinianus, & Melania plurimum uos salutant. Has litteras de sancta Bethlehem, sancto presbytero Innocentio dedi perferendas. Neptis uestra Paula miserabiliter deprecatur, ut memores eius sitis, & multum uos salutat. Incolumes uos, & memores mei, domini nostri Iesu Christi tueatur clementia, domini uere sancti atque omnium affectione uenerabiles patres.

ARGV-

ARGVMENTVM.

GRATVLATVR *Augustini industriæ, quod Pelagianorum hæresim extinxerit: qua in re suum quoque studium testatur.*

HIERONYMVS AVGVSTINO.

EPISTOLA LXXX.

OMNI quidem tempore beatitudinem tuam eo, quo decet, honore ueneratus sum, & habitantem in te dilexi Dominum saluatorem: & nunc, si fieri potest, cumulo aliquid addimus, & plene complemus, ut absque tui nominis mentione ne unam quidem horam præterire patiamur, qui contra flantes uentos ardore fidei perstitisti. Maluisti, quantum in te fuit, solus liberari de Sodomis, quã cum pereuntibus commorari. Scit, quid dicam, prudentia tua. Macte uirtute, in urbe celebraris: catholici te conditorem antiquæ rursum fidei uenerantur, atque suspiciunt; &, quod signum maioris gloriæ est, omnes hæretici detestantur, & me pari persequuntur odio: ut, quos gladiis nequeunt, uoto interficiant. Incolumem, & mei memorem te Christi domini clementia tueatur domine uenerande & beatissime papa. Gen.19

ARGVMENTVM.

POST *salutationes ultra citraq. factas, nũciat extinctas hæreses clã ab Episcopo Hierosolymitano adhuc defendi.*

HIERONYMVS AVGVSTINO.

EPISTOLA LXXXI.

MVLTI utroque claudicant pede, & ne fractis quidem ceruicibus inclinantur, habentes affectum erroris pristini, cum prædicandi eandem non habeant libertatem. Sancti fratres, qui cum nostra sunt paruitate, præcipue sanctæ ac uenerabiles filiæ tuæ suppliciter te salutant. Fratres tuos dominum meum Alipium, & dominum meum Euodium, ut meo nomine salutes, precor coronam tuã. Capta Hierusalem tenetur a Nabuchodonosor, nec Hieremiæ uult audire consilia: quin potius Aegyptum desiderat, ut moriatur in Taphnes, & ibi seruitute pereat sempiterna. Hier.43

ARGVMENTVM.

ROGATVS *ut scriberet quidnam sentiret de animarum origine, iubet ut uel ex suis libris aduersus Ruffinũ, aut potius ex Augustino in eadem Africæ prouincia commorante, discat. Commentarios in Ezechielem, ex incursione, ac deuastatione barbarorum, nondum potuisse, ut pollicitus erat, absolui; operis tamen initium a Fabiola peti posse dicit. Oceani doctrinam simul, ac probitatem postremo laudat.*

HIERON. MARCELLINO ET ANAPSYCHIAE.

EPISTOLA LXXXII.

TANDEM ex Africa uestræ litteras unanimitatis accepi: & nõ me pænitet impudentiæ, qua, tacentibus uobis, epistolas meas frequenter ingessi, ut rescriptũ mererer, & uos esse sospites, non aliis nunciantibus, sed uestro potissimum sermone cognoscerem. Super animæ statu memini uestræ quæstiunculæ, immo maxime ecclesiasticæ quæstionis: utrum lapsa de cælo sit, ut Pythagoras philosophus, omnesq. Platonici, & Origenes putant: an a propria Dei substãtia, ut Stoici, Manichæus, & Hispaniæ Priscilliani hæreses suspicantur: an in thesauro habeantur Dei, olim conditæ, ut quidam ecclesiastici stulta persuasione confidunt: an quotidie a Deo fiant, & mittantur in

Ioan. 5 corpora secundum illud quod in euangelio scriptum est: Pater meus usque modo operatur,
& ego operor: an certe ex traduce, ut Tertullianus, Apollinarius, & maxima pars occiden
talium autumant: ut, quo modo corpus ex corpore, sic anima nascatur ex anima, & simili
cum brutis animantibus condicione subsistat. Super quo quid mihi uideatur, in opusculis
contra Ruffinum scripsisse me noui, aduersus eum libellum, quem sanctæ memoriæ Anasta
sio, episcopo Romanæ ecclesiæ, edidit: in quo lubrica, & subdola, immo stulta confessio-
ne, dum auditorum simplicitati illudere nititur, suæ fidei, immo perfidiæ illusit. quos li-
bros reor sanctum parentem uestrum habere Oceanum. olim enim editi sunt, multis Ruffini
libris aduersus calumnias respondentes. Certe habes ibi uirum sanctum & eruditum Augu-
stinum episcopum: qui uiua, ut aiunt, uoce docere te poterit, & suam, immo per se nostrã
explicare sententiam. Ezechielis uolumen olim aggredi uolui, & sponsionem creberrimam
studiosis lectoribus reddere: sed in ipso dictandi exordio ita animus meus occidentalium
prouinciarum, & maxime urbis Romanæ uastatione confusus est, ut, iuxta uulgare prouer
bium, propriũ quoque ignorarem uocabulum: diuq. tacui, sciens tempus esse lacrymarũ.
Hoc autem anno cum tres explicassem libros, subitus impetus barbarorum, de quibus tuus
dicit Virgilius: Lateq. uagantes Barchæi: & sancta scriptura de Ismael, Contra faciẽ omniũ
Gen.16 fratrum suorum habitabit: sic Aegypti limitem Palæstinæ, Phœnices, Syriæ percurrit, &
instar torrentis cuncta secum trahens; ut uix manus eorũ, misericordia Christi potuerimus
euadere. Quod si iuxta inclytum oratorẽ, silent inter arma leges: quanto magis studia scri
pturarum; quæ & librorum multitudine, & silentio, ac librariorum sedulitate, quodq. pro-
prium est, securitate, & otio dictantium indigent? Duos itaque libros misi sanctæ filiæ meæ
Fabiolæ: quorum exempla si uolueris, ab ipsa poteris mutuari. pro angustia quippe tempo
ris alios describere non potui: quos cum legeris, & uestibula uideris, facilis cõiectura erit,
qualis ipsa sit futura domus. Sed credo in Dei misericordia, qui nos adiuuit in difficillimo
principio supradicti operis, quod ipse adiuuet, & in penultimis prophetæ partibus, in qui-
bus Gog & Magog bella narrantur: & in extremis, in quibus sacratissimi & inexplicabilis
Ezech. 39 templi ædificatio, uarietas, mensuraq. describitur. Sanctus frater noster Oceanus, cui uos
40 cupitis commendari, tantus & talis est, & sic eruditus in lege Domini, ut absque nostro ro
gatu instituere uos possit, & nostram super cunctis quæstionibus scripturarum pro modulo
communis ingenii explicare sententiam. Incolumes uos, & prolixa ætate florentes, Chri-
stus Deus noster tueatur omnipotens, domini uere sancti.

ARGVMENTVM.

Cvm Carterius Hispanus unam ante baptismum, alterã ea mortua post baptismum habuisset uxorẽ, Episcopus factus est. arguebatur quod bigamus, & contra Apostoli sententiam Pontificatũ accepisset. Hieronymus, quia ille uir erat alioquin probus & eruditus, eũ primo Romæ defendit, uerum quia non plene rationes tetigerat, longiori nunc epistola tuetur, eam acriter refellens opinionẽ, quæ uxorem ante baptismũ baptizato imputat homini: Baptismum propterea prædicat, et ut doceat, alia magis quã hæc, idest morum probitatem, doctrinamq. in Episcopo requirenda esse, qualisnam debeat esse Episcopus, late ex Apostolo exponit. Ecclesia hodie, Diuis Augustino, Gregorioq. contrarium asserentibus (ut constat ex Gratiani ῥαψῳδίᾳ) alteram sententiam magis sequitur.

HIERONYMVS OCEANO, NVM REPETENS matrimonium a baptismo possit fieri sacerdos.

EPISTOLA LXXXIII.

NVMQVAM, fili Oceane, fore putabam, ut indulgentia principis, calu-
mniam sustineret reorum; & de carceribus exeuntes, post sordes ac uestigia ca-
Matth. 20 tenarum dolerent alios relaxatos. In euangelio audit inuidus salutis alienæ:
Rom. 11 Amice, si ego bonus sum, quare oculus tuus nequam est? Conclusit Deus o-
mnia sub peccato: ut omnibus misereatur: ut, ubi abundauit peccatum, superabundet
Exod.12 & gratia. Cæsa sunt Aegypti primogenita, & ne iumentum quidem Israeliticum in Aegy
pto derelictum est: Et consurgit mihi Caina hæresis: atque olim emortua uipera contri-
tum caput leuat, quæ non ex parte, ut ante consueuerat, sed totum Christi subruit sa-
cramentum. Dicit enim esse aliqua peccata, quæ Christus non possit purgare sangui-
ne suo, & tam profundas scelerum pristinorum inhærere corporibus atque animis cicatri-
ces, ut medicina illius attenuari non queant. Quid aliud agit, nisi ut Christus frustra
mortuus

mortuus sit? frustra autem mortuus est, si aliquos uiuificare non potest. Mentitur Ioan-
nes Baptista, & digito Christum & uoce demonstrans: Ecce agnus Dei: ecce qui tol- Ioan.1
lit peccata mundi. si sunt adhuc in sæculo, quorum Christus peccata non tulerit. Aut enim
ostendendi sunt non esse de mundo, quos Christi ignoret indulgentia: aut, si de mundo
sunt, eligendum e duobus alterum. Liberati a peccatis, Christi potentiam probant: non li
berati, quasi adhuc rei, imbecillitatem demonstrant. Sed absit hoc de omnipotente crede-
re, quod in aliquo impotens sit. Omnia, quæ pater facit, & filius facit similiter. Infirmitas
filii redundat ad patrem. Cuncta ouiculæ membra portata sunt: totæ Apostoli epistolæ,
Christi gratiam sonant. Et ne parum uideretur simplex gratiæ nuncupatio: Gratia, inquit,
uobis, & pax multiplicetur. Multiplicatio promittitur, & a nobis paucitas affirmatur? 1.Pet.1
quorsum ista? Nosti problema tuum. Carterius, Hispaniæ episcopus, homo & ætate uetus,
& sacerdotio, unam, antequam baptizaretur, alteram post lauacrum, priore mortua, du-
xit uxorem: & arbitraris eum contra Apostoli fecisse sententiam, qui in catalogo uirtutum, 1.Tim.3
episcopum unius uxoris uirum præceperit ordinandum. Miror autem te unum protraxisse
in medium, cum omnis mundus his ordinationibus plenus sit: non dico de presbyteris,
non de inferiori gradu: ad episcopos uenio: quos si sigillatim uoluero nominare, tantus nu
merus congregabitur, ut Ariminensis synodi multitudo superetur. Sed indecens est, sic
unum tueri, ut plures accusare uidearis; &, quem ratione non possis, societate peccantium
defendas. Sustinui Romæ a uiro eloquentissimo cornutum, ut dicitur, syllogismum; ut,
quocumque me uerterem, strictius tenerer. Vxorem, inquit, ducere peccatum est, an
non? Ego simplex, & qui insidias uitare nescirem, dixi non esse peccatum. Rursum aliud
proposuit, in baptismate bona opera dimittuntur, an mala? Et in hoc eadem simplicitate
respondi, peccata dimitti. Cum me securum putarem, cœperunt mihi hinc inde cornua
increscere, & absconditæ prius acies dilatari. Si, inquit, uxorem ducere, non est pecca-
tum; baptismus autem peccata dimittit: quidquid non dimittitur, reseruatur. Illico mihi,
quasi a fortissimo pugile percussus essem, ante oculos caligo obuersari cœpit: statimq. re-
cordatus Chrysippei sophismatis: Si mentiris; idq. uere dicis; mentiris: & in memet reuer
sus conuerti in aduersarium propositionis stropham. Quæso, inquam, te, ut respondeas:
Baptismus hominem facit nouum, an non? Vix dedit quod nouum faceret. Gradatim in-
tuli: ex toto nouum facit, an ex parte? Respondit ex toto. Deinceps interrogaui: nihil er-
go ueteris hominis in baptismate reseruatur? Mouit caput: cœpi protinus texere. Si ba-
ptismus nouum hominem facit, & ex toto nouum creat, nihilq. in eo ueteris hominis re-
seruatur: non potest nouo imputari, quod in ueteri quondam fuit. Primum spinosulus no
ster obmutuit: postea uero Pisoniano uitio, cum loqui nesciret, tacere non potuit. Sudare
tamen frons, pallere genæ, tremere labia, hærere lingua, saliua siccari, & plus timore,
quam ætate contrahi: erupit aliquando. Nonne legisti ab Apostolo, unius uxoris uirum as
sumi in sacerdotium, & rem non tempora definiri? Quia me syllogismis prouocauerat; &
uidebam tendere hominē ad interrogatiunculas tortuosas; sua contra illum tela iaciebam.
Baptizatos, inquam, Apostolus eligit in episcopatum, an catechuminos? Respondere no-
lebat. Ego tamen id ipsum ingerere, & secundo ac tertio sciscitari. Nioben putares: quæ
nimio fletu in lapidem uersa est. Verti me ad auditores: nihil interest, o boni iudices, ad-
uersarium uigilantem, an dormientem ligem, nisi quod facilius est quiescenti, quam relu-
ctanti uincula innectere. Si Apostolus non catechuminos in clerum eligit, sed fideles; fide-
lis autem est, qui episcopus ordinatur: uitia catechumini nō imputabuntur fideli. Torque-
bam istiusmodi spicula, & uibrantes hastas in lethargicum dirigebam. Oscitabat tandem,
& quasi per mentis crapulam ructans & nauseans euomebat: apostolus, dixit, Paulus hæc
docuit. Proferuntur ergo Apostoli epistolæ, una ad Timotheum, altera ad Titum. In pri- 1.Tim.3
ma scriptum erat: Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. oportet ergo epi
scopum irreprehensibilem esse, unius uxoris uirum, sobrium, prudentem, ornatum, hospi
talem, doctorem, non uinolentum, non percussorē, sed modestum, non litigiosum, non
auarum, domum suam bene regentem, filios habentem subditos cum omni castitate. Si
quis autem domui suæ præesse nescit; quo modo ecclesiæ Dei diligentiam adhibebit? non
neophytum; ne in superbiam elatus, in iudicium incidat diaboli. oportet autem eum &
testimonium habere bonum, ab iis, qui foris sunt, ut non in opprobrium incidat, & in la-
queum diaboli. Ad Titum statim in principio hæc mandata ponuntur. Huius rei gratia reli Tit.1
qui te Cretæ, ut ea, quæ deerant, corrigas, & cōstituas per ciuitates presbyteros, sicut ego ti
bi disposui. Si quis est sine crimine, unius uxoris uir, filios habēs fideles, nō in accusatione

luxuriæ, aut non subditos. Oportet ergo episcopum esse sine crimine, tamquam Dei dispensatorem, non proteruum, non iracundum, non uinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum, sed hospitalem, beneuolum, prudentem, iustum, sanctum, continentem, obtinentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, ut possit exhortari in doctrina sana, & contradicentes reuincere. In utraque epistola, siue episcopi, siue presbyteri (quamquam apud ueteres iidem episcopi & presbyteri fuerint: quia illud nomen dignitatis est, hoc ætatis) iubentur monogami in clerum eligi. Certe de baptizatis Apostoli sermonem esse, nemo dubitat. Si ergo omnia, quæ in ordinatione quæruntur episcopi, non præiudicant ordinando, licet ea ante baptisma non habuerit: quæritur enim quid sit, & non quid fuerit: quare solum nomen uxoris impediat, quod solum peccatum non fuit? Dicis: quia peccatum non fuit, iccirco non est dimissum in baptismate. Rem nouam audio: quia peccatum non fuit, in peccatum reputabitur. Omnia scorta, & publicæ colluuionis sordes, impietas in Deum, parricidium, & incestus in parentes, atque in extraordinarias uoluptates utriusque sexus mutata natura, Christi fonte purgantur: uxoris inhærebunt maculæ, & lupanaria thalamis præferentur? Ego non tibi imputo meretricum exercitus, exoletorum greges, effusionem sanguinis, & instar suis in omni cœno libidinum uolutabra: & tu mihi olim mortuam de sepulcro uxorculam protrahis: quam ideo accepi, ne facerem quod fecisti? Audiant ethnici messes Ecclesiæ, de quibus quotidie horrea nostra complentur: audiant cathecumini, qui sunt fidei candidati, ne uxores ducant ante baptisma, ne honesta iungant matrimonia, sed Scotorum, & afotorum ritu, ac, de Republica Platonis, promiscuas uxores, communes liberos habeant: immo caueant qualecumque uocabulum coniugis, ne, postquam in Christo crediderint, noceat eis, quod aliquando non concubinas, nec meretrices, sed uxores habuerint. Recolat unusquisque conscientiam suam, & totius uulnera plangat ætatis: cumq. uerum iudicem priorum se exhibuerit delictorum,
Matth.7 audiat increpantem Iesum: Hypocrita, eiice primum trabem de oculo tuo, & tunc uidebis
Matth.23 eiicere festucam de oculo fratris tui. Vere scribarum & pharisæorum similes, culicem liquantes, & camelum glutientes, decimamus mentam & anethum, & Dei iudicium prætermittimus. Quid simile uxor, & scortum? Imputatur infelicitas coniugis mortuæ, & libido meretricia coronatur? Ille, si prior uxor uiueret, aliam non haberet: tu, ut passim caninas nuptias iungeres, quid potes excusare? Forsitan timuisse te dicas, ne, si matrimonium copulasses, non posses aliquando clericus ordinari. Ille in uxore optauit liberos: tu in meretri-
Gen.1 ce sobolem perdidisti. Illum, naturæ & benedictioni Domini seruientem: Crescite & multiplicamini, & replete terram: cubiculorum secreta texerunt: te subantem ad coitum publica facies execrata est. Ille, quod licebat, uerecundo pudore celauit: tu, quod non licebat,
Hebr.13 impudenter omnium oculis ingessisti. Illi scriptum est: Honorabiles nuptiæ, & cubile immaculatum: tibi legitur: Fornicatores autem & adulteros iudicabit Deus: & qui corrum-
1.Cor.3 pit templum Dei, corrumpet illum Deus. Omnia, inquit, nobis in baptismate condonata sunt crimina: nec, post indulgentiam, iudicis est metuenda seueritas, dicente Apostolo:
1.Cor.6 Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine domini Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Omnia peccata donata sunt: bene, & fideliter. Sed quæro, quo modo tuæ sordes lotæ sint, & meæ munditiæ sordidatæ. Non dico, ais, tuas sordidatas, sed in eodem statu mansisse, quo fuerant. si enim sordes fuissent, lotæ utique fuissent ut meæ. Rogo, quæ est ista tergiuersatio, & acumen omni pistillo retusius? Quia non est peccatum, peccatum est: quia non est sordidum, sordidum est. Non dimisit Dominus, quia non habuit quod dimitteret: & quia non dimisit, iccirco manet, quod dimissum non fuit. Quantam uim habeat baptisma, & aqua in Christo sanctificata gratiam, paululum post docebo: interim, iuxta uulgare prouerbium, Malo nodo malus cuneus requirendus est. Hoc, quod dicit, Vnius uxoris uirum, potest & aliter disseri. Ex Iudæis erat
1.Tim.3 Apostolus. Prima Christi Ecclesia de Israel reliquiis congregabatur. Sciebat lege concessum; & exemplo patriarcharum ac Moysi familiari populo nouerat in multis uxoribus liberos spargere: ipsis quoque sacerdotibus huius licentiæ patebat arbitrium. Præcipit ergo, ne eandem licentiam Ecclesiæ sibi uindicent sacerdotes; ne bina pariter & trina coniugia sortiantur, sed ut singulas uno tempore uxores habeant. Ne contentiosum clames esse, quod diximus; accipe & aliam explanationem: ne tibi soli liceat non uoluntatem legi, sed legem iungere uoluntati. Quidam coacte interpretantur, uxores pro ecclesiis, uiros pro episcopis debere accipi. Et hoc in Nicena quoque synodo a patribus esse decretum, ne de alia ad aliam ecclesiam episcopus transferatur: ne, uirginalis pauperculæ societate contempta, ditioris

ditioris adulteræ quærat amplexus: ut, quo modo culpa & filiorum uitium in λογισμοῖς, id
est, in cogitationibus, accipitur; domusq. dispensatio ad animam refertur, & corpus; ita
& uxores pontificum dici ecclesias. De quibus in Esaia scriptum est: Mulieres properantes Esa.27
de spectaculo uenite: non est enim populus habens intelligentiam. Et rursum: Mulieres di Esa.32
uites, surgite & audite uocem meam. Et in Prouerbiis: Mulierem fortem quis inueniet? Pro.31
Honorabilior est pretiosis lapidibus, quæ talis est. Confidit in ea cor uiri sui. Et in eodem
uolumine: Sapientes mulieres ædificauerunt domum, insipiens autem destruxit manibus. Pro.14
Nec hoc, inquiunt, episcopis uideatur indignum: cum de Deo quoque scriptũ sit: Sicut de- Hier.3
spicit uxor uirum suum, sic despexit me domus Israel. Et in Apostolo: Despondi enim uos 2.Cor.11
uni uiro, uirginem castam exhibere Christo. Mulierem autem, idest, γυναῖκα, iuxta Græci
sermonis ambiguitatem, in his omnibus testimoniis uxorem potius intellige, Violenta est,
inquies, & satis dura etiam hæc interpretatio. Redde igitur scripturæ simplicitatẽ suam, ne
tuis contra te legibus dimicemus. Quæram & aliud: Si quis & ante baptismũ habuerit con-
cubinam; &, illa mortua, baptizatus uxorem duxerit; utrum clericus fieri debeat, an nõ?
Respondebis, posse fieri; quia concubinam habuerit, non uxorem. Coniugales ergo tabu
læ, & iura dotalia, non coitus ab Apostolo condemnantur. Multos uidemus, ob nimiam
paupertatem, uxorum sarcinam declinare, & ancillas suas habere pro uxoribus, susceptosq.
ex his liberos colere ut proprios: qui si forte ditati ab imperatore stolam illius meruerint,
confestim Apostolo colla submittent, & inuiti inter uxores eas recipere cogentur. sin autem
principale rescriptum eadem tenuitas impetrare non quiuerit; cum Romanis legibus scita
Ecclesiæ mutabuntur. Vide, ne hoc, quod dicitur, Vnius uxoris uirũ, unius mulieris pos-
sit intelligi; ut ad coitum magis referatur, quam ad dotales tabulas. Hæc uniuersa proferi-
mus; non quo uera & simplici intelligentiæ resistamus; sed ut doceamus, te scripturas san-
ctas sic intelligere, ut scriptæ sunt; nec euacuare baptismum saluatoris, & totum patibuli sa
cramentum irritum facere. Reddamus quod paulo ante promisimus; & de schola rheto-
rum, aquarum laudes & baptismi prædicemus. Rudis mundus, necdum sole rutilante, Gen.1
nec pallente luna, nec astris micantibus, incompositam & inuisibilem materiam, abysso-
rum magnitudine, & deformibus tenebris opprimebat. Solus spiritus Dei in aurigæ mo-
dum super aquas ferebatur, & nascentem mundum in figura baptismi parturiebat. Inter
cælum & terram medium extruitur firmamentum: &, iuxta Hebraici sermonis ἐτυμολογίαν,
cælum, idest, שמים samaim ex aquis sortitur uocabulum: & aquæ, quæ super cælos sunt, Psal.148
in laudes Dei separantur. Vnde & in Ezechiele propheta, Crystallum super Cherubim ui- Ezech.1
detur extensum, idest, compactæ & densiores aquæ. Primum de aquis, quod uiuit, egredi Gen.1.2
tur, & pennatos fideles de terra ad cælum leuat. Fabricatur homo de limo, & inter manus
Dei aquarum sacramenta uersantur. Plantatur paradisus in Eden, & unus fons in quattuor
principia diuiditur: qui postea egrediens de templo, & contra solis ortum uadens, amaras Ezech.47
aquas mortuasq. uiuificat. Peccat mundus, & sine aquarum diluuio non purgatur. Sta- Gen.6.7
timq. columba Spiritus sancti, expulso alite teterrimo, ita ad Noe, quasi ad Christum, in Gen.8
Iordane deuolat; & ramo refectionis ac luminis, pacem orbi annunciat. Pharao cum exer- Exod.14
citu suo, nolens populum Dei exire de Aegypto, in typo baptismatis suffocatur. Et in psal- Psal.73
mis de interfectione illius scribitur: Tu confirmasti in uirtute tua mare: contribulasti capita
draconum in aquis: tu confregisti capita draconis. Vnde & reguli, & scorpiones arentia
quæque sectantur, Et postquam ad aquas uenerint, ὑδροφόβους & lymphaticos faciunt. Mara Exod.15
mutatur sacramento crucis: & septuaginta palmæ apostolorum, dulcoratis legis gurgitibus
irrigantur. Abraham & Isaac puteos fodiunt, repugnant Allophyli. Et Bersabee ciuitas iu- Gen.21.26
ramenti, regnumq. Salomonis nomen sumit a fontibus. Rebecca inuenitur ad puteum. Gen.21
Rachel propter aquas supplantatoris osculo salutatur. Moyses filias sacerdotis Madian a- 3.Reg.1
perto puteo ab iniuria uindicat. Præcursor Domini in aquis fontium iuxta Salim, quod in- Gẽ.24.29
terpretatur pax, siue perfectio, Christo populum parat. Ipse saluator, post baptisma, & san Exod.2
ctificatas suo lauacro Iordanis aquas, regnum cælorum incipit prædicare: primum signum Ioan.3 Matth.3.4
ex aquis facit. Samaritana uocatur ad puteum, sitiens inuitatur ad potum. Nicodemo di- Ioã.2.4.7
cit occulte: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non intrare eum in regnum Ioan.3
cælorum. Quia ab aquis cœperat, finiuit in aquis. Latus Christi percutitur lancea, & ba- Ioan.19
ptismi atque martyrii pariter sacramenta funduntur. Post resurrectionem mittit apostolos Matth.28
ad gentes, & præcipit eis, ut baptizent eos in mysterio trinitatis. Pœnitet facti populum Iu- Act.2
dæorum, & statim a Petro ad baptisma mittitur. Antequam parturiat, parit Sion, & nasci- Esa.66
tur gens simul. Paulus, persecutor Ecclesiæ, & lupus rapax Beniamin, Ananiæ oui submit- Act.9.8

tit

Act. 8 tit caput; nec ante recuperat aspectum, quam curet baptismo cæcitatem. Eunuchus Canda-
Hier. 13 cis, reginæ Aethiopum, lectione prophetica, Christi baptismati præparatur. Mutat contra
Act. 19 naturam Aethiops pellem suam, & pardus uarietates suas. Qui Ioannis acceperant baptisma
Psal. 28 quia Spiritum sanctum nesciebant, iterum baptizantur, ne quis putaret gentibus ac Iudæis
Cant. 6 aquas sine Spiritu sancto ad salutem posse sufficere. Vox Domini super aquas, Dominus su-
per aquas multas, Dominus diluuium inhabitare facit. Dentes eius sicut grex detonsarum,
quæ ascenderunt de lauacro, omnes gemellos habentes fœtus, & infœcunda non est in eis.
Si non est infœcunda, nec sterilis, omnes habent ubera lacte rorantia, quæ cum Apostolo
Gal. 4 possint dicere: Filioli mei, quos iterum parturio, donec Christus formetur iu uobis: & lac
1. Cor. 3 Mich. 7 uobis potum dedi, non escam. Micheas de baptismi gratia uaticinatur: ipse auertet & mise
rebitur nostri: demerget iniquitates nostras, & proiiciet in profundum maris omnia pecca
Psal. 31 ta nostra. Quo modo ergo iu lauacro omnia peccata merguntur, si una uxor supernatat? Bea
ti, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Beatus uir, cui non im-
putabit Dominus peccatum. Arbitror, quod possumus & nos huic aliquid cantico iunge-
Ezech. 36 re; Beatus uir, cui non imputabit Dominus uxorem. Audiamus & Ezechielem filium homi
nis, quo modo de eius uirtute ptonunciet, qui hominis futurus est filius. Assumam uos de
gentibus, & aspergam super uos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus immundi-
tiis uestris: & dabo uobis cor nouum, spiritum nouum. Ab omnibus, inquit, mundabo
Gal. 5 uos sordibus. In omnibus, nihil prætermittitur. Si sordes emundantur, quanto magis mun
Esa. 42 ditiæ non coinquinantur? Dabo uobis cor nouum, & spiritum nouum. In Christo enim Ie
Rom. 7 su neque circumcisio aliquid ualet, neque præputium, sed noua creatura. Vnde cantamus
Apoc. 2 canticum nouum: &, uetere homine deposito, non ambulamus in uetustate litteræ, sed in
Rom. 6 nouitate spiritus. Hic est calculus nouus, cui nouum nomen inscribitur: quod nemo scit le
gere, nisi qui illud acceperit. Quotquot enim baptizati sumus in Christo Iesu, in mortem
illius baptizati sumus. consepulti enim ei sumus per baptismum in morte: ut, quo modo sur
rexit Christus a mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus. Toties
nouitatem legimus, & tamen maculosum nomen uxoris non potest ulla nouitate deleri?
Consepulti sumus Christo in baptismate, & resurreximus per fidem operationis Dei, qui
Col. 2 suscitauit eum a mortuis. Cumq. essemus mortui in delictis, & præputio carnis nostræ, con
uiuificauit nos cum illo, donans omnia delicta, delens quod aduersum nos erat chirogra-
phum decreti, quod erat contrarium nobis: & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci.
Omnia nostra cum Christo mortua sunt; uniuersa chirographi ueteris peccata deleta sunt:
solum nomen uiuit uxoris? Dies me deficiet, si cuncta, quæ ad potentiam baptismi perti-
nent, de scripturis sanctis uoluero digerere, & natiuitatis secundæ, immo in Christo primæ
ponere sacramenta. Antequam dictandi finem faciam, (iam enim intelligo mensuram me
excedere epistolæ) uolo superiora capitula, in quibus futuri episcopi uita describitur, cursim
exponere: ut Apostolum non in unius uxoris elogio, sed in omnibus, quæ præcipit, docto-
rem gentium suscipiamus. Simul obsecro, ne quis me in sugillationem istius temporis sacer
dotum scripsisse, quæ scripsi, existimet, sed in Ecclesiæ utilitatem. Vt enim oratores, &
philosophi, describentes, qualem uelint esse perfectum oratorem, & philosophum, non
faciunt iniuriam Demostheni, & Platoni, sed res ipsas absque personis definiunt: sic in de-
scriptione episcopi, & in eorum expositione, quæ scripta sunt, quasi speculum sacerdotii
proponitur. Iam in potestate & conscientia singulorum est, quales se ibi aspiciant: ut uel
1. Tim. 3 dolere ad deformitatem, uel gaudere ad pulcritudinem possint. Si quis episcopatum de-
siderat, bonum opus desiderat. Opus, non dignitatem; laborem, non delicias: opus, per
Tit. 1 quod humilitate decrescat, non intumescat fastigio. Oportet ergo episcopum irreprehensi-
bilem esse. Id ipsum quoque ad Titum: Si quis est sine crimine. Omnes uirtutes iu uno ser
mone comprehendit, & pene rem contra naturam exigit. Si enim omne peccatum, etiam
in otioso uerbo reprehensione dignum est: quis est ille, qui absque peccato, idest sine re-
prehensione, uersetur in hoc mundo? Sed futurus pastot Ecclesiæ, talis eligitur, ad cuius
comparationem recte grex ceteri nominentur. Definiunt rhetores oratorem, qui sit uir bo-
nus, dicendi peritus. Ante uita, sic lingua irreprehensibilis quæritur, ut doctus merito susci
piatur. Perdit enim auctotitatem docendi, cuins sermo opere destruitur. Vnius uxoris ui-
rum: de hoc supra diximus. Nunc hoc tantum admonemus, ut, si unius uxoris uir, etiam
ante baptismum quæritur, cetera quoque, quæ præcepta sunt, ante baptismum requiramus.
neque enim competit uniuersa post baptismum, & unum hoc mandatum intelligere ante
baptismum. Sobrium, siue uigilantem: νηφάλιος quippe utrumque significat. Prudentem,
ornatum,

ornatum, hospitalem, doctorem. Sacerdotes, qui ministrant in templo Dei, prohibentur uinum & siceram bibere; ne in crapula & ebrietate aggrauentur corda eorum; & ut sensus officium exhibens, Deo uigeat semper, & tenuis sit. Quod autem infert, Prudentem, excludit eos, qui sub nomine simplicitatis excusant stultitiam sacerdotum. Nisi enim cerebrũ sanum fuerit, omnia membra in uitio erunt. Ornatum quoque, κόσμιον est prioris uerbi, idest, irreprehensibilis. Qui uitia nõ habet, irreprehensibilis appellatur: qui uirtutibus pollet, ornatus est. Possumus & aliud intelligere ex hoc uerbo, iuxta illud Tullii: Caput est artis, decere quod facias. Sunt enim quidam ignorantes mensuram suam, & tantæ stoliditatis, ac necordiæ, ut & in motu, & in incessu, & in habitu, & in sermone cõmuni, risum spectantibus præbeant; & quasi intelligentes quid sit ornatus, comunt se uestibus, & mundiciis corporis; & lautioris mensæ epulas parant: cum omnis istiusmodi ornatus, & cultus, sordibus fœdior sit. Quod autem doctrina a sacerdotibus expetatur, & ueteris præcepta sunt legis, & ad Titum plenius scribitur. Innocens enim & absque sermone conuersatio, quantum exemplo prodest, tantum silentio nocet. nam & latratu canum, baculoq. pastoris, luporum rabies deterrenda est. Non uinolentum, non percussorem. Virtutibus uitia opposuit. Didicimus, quales esse debeamus: discamus, quales non esse debeant sacerdotes. Vinolentia scurrarum est, & comessatorum: uenterq. mero æstuans, cito despumat in libidines. In uino luxuria, in luxuria uoluptas, in uoluptate impudicitia est. Qui luxuriatur, uiuens mortuus est: ergo, qui inebriatur, & mortuus, & sepultus est. Noe ad unius horæ ebrietatem nudat femora sua, quæ per sexcentos annos sobrietate contexerat. Lot per temulentiam, nesciens libidini miscet incestum: & quem Sodoma non uicerat, uina uicerunt. Percussorem autem episcopum ille condemnat, qui dorsum suum posuit ad flagella, & maledictus non remaledixit. Sed modestum. Duobus malis unum opposuit bonum; ut temulentia & ira, modestia refrenentur. Non litigiosum, non auarum. nihil enim impudentius arrogantia rusticorum, qui garrulitatem auctoritatem putant; & parati semper ad lites, in subiectum sibi gregem tumidis sermonibus tonant. Auaritiam in sacerdote uitandam, & Samuel docet, nihil coram populo eripuisse se cuiquam probans; & apostolorum paupertas, qui refrigeria sumptuum a fratribus accipiebant, & præter uictum, atque uestitum, nihil se aliud nec habere, nec uelle gloriabantur. quam ad Timotheum auaritiam, ad Titum turpis lucri cupiditatem apertissime notat. Domum suam bene regentem: non ut opes augeat; nõ ut tegias paret epulas; non ut cælatas patinas struat; non ut Phasides aues lentis uaporibus coquat, qui ad ossa perueniant, & superficiem carnis non dissoluant artifici temperamento; sed ut, quod populo præcepturus est, prius a domesticis exigat. Filios habentem subditos, cum omni castitate; ne scilicet imitentur filios Eli, qui in uestibulo templi cum mulieribus dormiebant; & religionem prædam putantes, quidquid optimum in hostiis erat, in suas delicias conuertebant. Non neophytum; ne, in superbiam elatus, in iudicium incidat diaboli. Mirari satis non queo, quæ hominum tanta sit cæcitas, de uxoribus ante baptismum disputare, & rem in baptismate mortuam, immo cum Christo uiuificatam, in calumniam trahere, cum tam apertum euidensq. præceptum nemo custodiat. Heri catechumenus, hodie pontifex: heri in amphitheatro, hodie in ecclesia: uespere in circo, mane in altario: dudum fautor histrionum, nunc uirginum consecrator. Num ignorabat Apostolus tergiuersationes nostras, & argumentorum ineptias nesciebat? Qui dixit, Vnius uxoris uirum, ipse mandauit irreprehensibilem, sobrium, prudentem, ornatum, hospitalem, doctorem, modestum, non uinolentum, non percussorem, non litigiosum, non auarum, non neophytum. Ad hæc omnia claudimus oculos, solas uidemus uxores. Quod autem ait: Ne, in superbiam elatus, incidat in iudicium diaboli: quis non exemplo uerum probet? Ignorat momentaneus sacerdos humilitatem, & mansuetudinem rusticorum: ignorat blanditias Christianas: nescit se ipsum contemnere: de dignitate transfertur ad dignitatem: non ieiunauit, non fleuit, non mores suos sæpe reprehendit, & assidua meditatione correxit: non substantiam pauperibus erogauit. De cathedra quodam modo ducitur ad cathedram, idest, de superbia ad superbiam. Iudicium autem, & ruina diaboli, nulli dubium, quin arrogantia sit. Incidunt in eam, qui in puncto horæ, necdum discipuli iam magistri sunt. Oportet autem eum & testimonium habere bonum ab iis, qui foris sunt. Quale principium, talis & clausula. Qui irreprehensibilis est, non solum a domesticis, sed ab alienis consono ore laudatur. Alieni & extra Ecclesiam sunt Iudæi, hæretici, atque gentiles. Talis ergo sit pontifex Christi, ut, qui religioni detrahunt, uitæ eius detrahere non audeant. At nunc plerosque cernimus uel fauorem populi in aurigarum morem pretio redimere, uel tanto omnium hominum odio uiuere,

Leuit. 10
Luc. 21
Gen. 9
Gen. 19
Esa. 50
1. Petr. 2
1. Reg. 12
Act. 11
1. Tim. 6
1. Tim. 3
Tit. 1
2. Reg. 2

uiuere, ut non extorqueant pecunia, quod mimi impetrant gestibus. Hæc, fili Oceane, sollicito timore perquire: hæc magistri ecclesiæ custodire debebunt, hos in sacerdotibus eligendis canones obseruare, non, iuxta propria odia, & priuatas simultates, carpentemq; semper auctorem suum inuidiam, legem Christi interpretari. Vide, quantum sit testimonium huius, quem arguunt, mariti, cui præter uinculum coniugale, & hoc ante baptismũ,
Iac.2 nihil aliud ab æmulis obiici potest. Qui præcipit non mœchandum, ipse dicit, & non occides. Si non mœchamur, sed occidimus, transgressores legis sumus. Quia qui totam legem seruauerit, & offenderit in uno, fit omnium reus. Itaque, cum opposuerint nobis uxorem ante baptismum; nos ab eis omnia, quæ post baptismum præcepta sunt, requiramus. Prætereunt, quod non licet; & obiiciunt, quod concessum est.

ARGVMENTVM.

RVFFINVS, *quem Calpurnium uocat, magnum quendam oratorem Romanum subornarat, ut quæreret a Hieronymo cur in opusculis suis sæcularium litterarum exempla poneret, & candorem Ecclesiæ, ethnicorum sordibus pollueret. Huic rationem ea de re reddit, &, quorum exemplo id faciat, late ostendit.*

HIERON. MAGNO ORATORI ROMANO.

EPISTOLA LXXXIIII.

SEBESIVM nostrum tuis monitis profecisse, non tam epistola tua, quam ipsius pænitudine didicimus: & mirum in modum, plus correptus placuit, quam errans læserat. Certauerunt inter se indulgẽtia parentis, & filii pietas; dum alter præteritorum non meminit, alter in futurum quoque officia pollicetur. unde & mutuo nobis tibiq. gaudendum est: quia nos filium recepimus, tu discipulum comprobasti. Quod autem quæris in calce epistolæ tuæ; cur in opusculis nostris, sæcularium litterarum interdum ponamus exempla; & candorem Ecclesiæ, ethnicorum sordibus polluamus: responsum breuiter habeto. Numquam hoc quæreres, nisi te totum Tullius possideret, si scripturas sanctas legeres, si interpretes earum, omisso Volcatio, euolueres. Quis enim nesciat, & in Moyse, & in prophetarum uoluminibus quædam assumpta de gentilium libris, & Salomonem philosophis Tyri & nonnulla proposuisse, & aliqua respondisse? unde in exor-
Pro.1 dio Prouerbiorum commonet, ut intelligamus sermones prudentiæ, uersutiasq. uerborum,
parabolas, & obscurum sermonem, dicta sapientum, & ænigmata, quæ proprie dialectico-
rum & philosophorum sunt. Sed & Paulus apostolus Epimenidis poetæ abusus uersiculo
Tit.1 est, scibens ad Titum: Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί. idest, Cretenses semper
mendaces, malæ bestiæ, uentres pigri. cuius heroici hemistichium postea Callimachus usurpauit. Nec mirum, si apud Latinos metrum non seruet ad uerbum expressa translatio; cum Homerus, eadem lingua uersus in prosam, uix cohæreat. In alia quoque epistola Me-
1.Cor.15 nandri ponit senarium: φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί. idest: Corrumpunt mores bonos
Act.17 colloquia mala. Et apud Athenienses in Martis curia disputans, Aratum testem uocat.
ipsius enim & genus sumus, quod Græce dicitur: τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν. Et est clausula uersus heroici. Ac, ne parum hoc esset, ductor Christiani exercitus, & orator inuictus, pro Christo causam agens, etiam inscriptionem fortuitam arte torquet in argumentum fidei.
1.Reg.17 didicerat enim a uero Dauid, extorquere de manibus hostium gladium, & Goliæ su-
Deut.21 perbissimi caput proprio mucrone truncare. Legerat in Deuteronomio Domini uoce præceptum, mulieris captiuæ radendum caput, supercilia, omnes pilos & ungues corporis amputandos, & sic eam habendam in coniugio. Quid ergo mirum, si & ego sapientiam sæcularem propter eloquii uenustatem, & membrorum pulchritudinem, de ancilla atque captiua Israelitidem facere cupio? & si, quidquid in ea mortuum est idololatriæ, uoluptatis, erroris, libidinum, uel præcido, uel rado; & mixtos purissimo corpori uernaculos ex ea genero Domino Sabaoth? Labor meus in familiam Christi, proficit; stuprum in alienam, au-
Ose 1 get numerum conseruorum. Osee accepit uxorem fornicariam Gomer, filiam Debelaim:
Esa.7 & nascitur ei de meretrice filius Iezrael, qui uocatur semen Dei. Esaias nouacula acuta bar-
Ezech.5 bam, & crura radit peccantium. Et Ezechiel in typo fornicantis Hierusalem tondet cæsariẽ suam: ut, quidquid in ea absque sensu & uita est, auferatur. Cyprianus, uir eloquentia pollens,

pollens, & martyrio, Firmiano narrante mordetur, cur aduersus Demetrianum scribens testimoniis usus sit prophetarum, & apostolorum, quæ ille ficta & commenticia esse dicebat, & non potius philosophorum & poetarum, quorum auctoritati ut ethnicus contraire non poterat. Scripserunt contra nos Celsus, atque Porphyrius. priori Origenes, alteri Methodius, Eusebius, & Apollinarius fortissime responderunt. quorum Origenes octo scripsit libros: Methodius usque ad decem millia procedit uersuum: Eusebius & Apollinarius uigintiquinque & triginta uolumina condiderunt. Lege eos, & inuenies nos, comparatione eorum, imperitissimos, &, post tanti temporis otium, uix quasi per somnium, quod pueri didicimus, recordari. Iulianus Augustus septem libros, in expeditione Parthica, aduersum Christum euomuit; &, iuxta fabulas poetarum, suo se ense lacerauit. Si contra hunc scribere tentauero; puto interdices mihi, ne rabidum canem, philosophorum & Stoicorum doctrinis, idest; Herculis claua repercutiam: quamquam Nazarenũ nostrum, &, ut ipse solebat dicere, Galilæum, statim in prœlio senserit; & mercedem linguæ putidissimæ conto in iliis perfossus acceperit. Iosephus, antiquitatem approbans Iudaici populi, duos libros scripsit contra Appionem Alexandrinum grammaticum; & tanta sæcularium profert testimonia, ut mihi miraculum subeat, quo modo uir Hebræus, & ab infantia sacris litteris eruditus, cunctam Græcorum bibliothecam euoluerit. Quid loquar de Philone, quem uel alterum, uel secundum Iudæum Platonem critici pronunciant? Curram per singulos. Quadratus, apostolorum discipulus, & Atheniensis pōtifex ecclesiæ, nonne Adriano principi, Eleusinæ sacra inuisenti, librum pro nostra religione tradidit? & tantæ admirationi omnibus fuit, ut persecutionem grauissimam, illius excellens sedaret ingenium. Aristides philosophus, uir eloquentissimus, eidem principi apologeticum pro Christianis obtulit, contextum philosophorum sententiis: quem imitatus postea Iustinus, & ipse philosophus, Antonino Pio, & filiis eius, senatuiq. librum contra gentiles tradidit, defendens ignominiam crucis, & resurrectionem Christi tota prædicans libertate. Quid loquar de Melitone, Sardensi episcopo? quid de Apollinario, Hierapolitanæ ecclesiæ sacerdote, Dionysioq. Corinthiorum episcopo, & Taciano, & Bardesane, & Hirenæo, Photini martyris successore; qui, Origenis hæreseon singularum uenena, ex quibus philosophorum fontibus emanarint, multis uoluminibus explicarunt? Pantænus, Stoicæ sectæ philosophus, ob præcipuæ eruditionis gloriā, a Demetrio, Alexandriæ episcopo, missus est in Indiam; ut Christum apud Brachmanas, & illius gentis philosophos prædicaret. Clemens, Alexandrinæ ecclesiæ presbyter, meo iudicio omnium eruditissimus, octo scripsit Stromatum libros, & totidem ὑποτυπώσεων, & alium contra gentes, pædagogi quoque tria uolumina. quid in illis indoctum, immo quid non e media philosophia est? Hunc imitatus Origenes, decem scripsit Stromateas, Christianorum & philosophorum inter se sententias comparans, & omnia nostræ religionis dogmata de Platone, & Aristotele, Numenio, Cornutoq. confirmans. Scripsit & Milciades cōtra gentes uolumen egregium. Hippolytus quoque, & Apollonius Romanæ urbis senator, propria opuscula cōdiderunt. Extant & Iulii Africani libri, qui temporum scripsit historias: & Theodori, qui postea Gregorius appellatus est, uiri apostolicorum signorū atque uirtutū, & Dionysii Alexandrini episcopi: Anatolii quoque Laodicenæ ecclesiæ sacerdotis, necnon presbyterorū Pamphili, Pierii, Luciani, Malchionis, Eusebii Cæsariensis episcopi, & Eustathii Antiocheni, & Athanasii Alexandrini: Eusebii quoque Emiseni, & Triphilii Cyprii, & Asterii Scithopolitæ, & Serapionis confessoris: Titi quoque Bostrensis episcopi: Cappadocumq. Basilii, Gregorii, & Amphilochii: qui omnes intantum philosophorum doctrinis atque sententiis suos referciunt libros: ut nescias quid in illis primum admirari debeas, eruditionem sæculi, an scientiam scripturarum. Veniam ad Latinos. Quid Tertulliano eruditius, quid acutius? Apologeticus eius & contra gentes libri cunctam sæculi continent disciplinam. Minutius Felix causidicus Romani fori, in libro, cui titulus Octauius est, & in altero contra mathematicos, si tamen inscriptio non mentitur auctorem, quid gentilium scripturarum dimisit intactum? Septem libros aduersus gentes Arnobius edidit, totidemq. discipulus eius Lactantius, qui de ira quoque & opificio Dei duo uolumina condidit: quos si legere uolueris, dialogorum Ciceronis in eis ἐπιτομὴν reperies. Victorino martyri in libris suis licet desit eruditio, tamen non deest eruditionis uoluntas. Cyprianus, quod idola dii non sint, qua breuitate, qua historiarum omnium scientia, quorum uerborum & sensuum splendore perstrinxit? Hilarius meorum confessor temporum & episcopus, duodecim Quintiliani libros & stylo imitatus est, & numero: breuiq. libello, quē scripsit contra Dioscorum medicum, quid in litteris possit, ostendit. Iuuencus presbyter,

sub

sub Constantino historiam Domini saluatoris uersibus explicauit: nec pertimuit Euangelii maiestatem sub metri leges mittere. De ceteris nel mortuis uel uiuentibus taceo: quorum in scriptis suis & uires manifestæ sunt, & uoluntas. Nec statim praua opinione fallaris contra gentes hoc esse licitum in aliis disputationibus dissimulandum: quia omnes pene omniũ libri, exceptis iis, qui cum Epicuro litteras nõ didicerunt, eruditionis doctrinæq. plenissimi sunt. Quamquam ego illud magis reor, quod dictanti uenit in mentem, non te ignorare quod semper a doctis uiris usurpatum est; sed per te mihi proponi ab alio quæstionem, qui forte, propter amorem historiarum Sallustii, Calpurnius cognomento Lanarius sit. cui, quæso, ut suadeas, ne uescentium dentibus edentulus inuideat; & oculos caprearum talpa contemnat. Diues, ut cernis, ad disputandum materia; sed iam epistolaris angustia finienda est.

ARGVMENTVM.

INVEHITVR in quendam, qui Diaconos Presbyteris anteferebat; & ut hoc magis coarguat, Presbyteros cum Episcopis eosdem facit. uerum est autem, quod in Episcopo Presbyter continetur, sed non contra.

HIERONYMVS EVAGRIO.

EPISTOLA LXXXV.

Esa. 32 LEGIMVS in Esaia: Fatuus fatua loquetur. Audio quendam in tantam eru-
pisse uecordiam, ut diaconos presbyteris, idest, episcopis anteferret. Nam cum
Act. 6 Apostolus perspicue doceat, eosdem esse presbyteros, quos & episcopos: quis
patiatur mensarum & uiduarum minister, ut supra eos se tumidus efferat, ad
quorum preces Christi corpus sanguisq. cõficitur? Quæris auctoritatem? Audi testimoniũ.
Philip. 1 Paulus & Timotheus, serui Christi Iesu, omnibus sanctis in Christo Iesu, qui sunt Philippis,
Act. 20 cum episcopis, & diaconis. Vis & aliud exemplum? In Actibus apostolorum, ad unius ec-
clesiæ sacerdotes ita Paulus loquitur; Attendite uobis, & cuncto gregi, in quo uos Spiritus
sanctus posuit episcopos, ut regeretis Ecclesiam Domini, quã acquisiuit sanguine suo. Ac,
ne quis contentiose in una Ecclesia plures episcopos fuisse contendat; audi & aliud testimo-
nium, in quo manifestissime comprobatur, eundem esse episcopum, atque presbyterum.
Tit. 1 Propter hoc reliqui te Cretæ, ut, quæ deerant, corrigeres, & constitueres presbyteros per
ciuitates, sicut & ego tibi mandaui. Si quis est sine crimine, unius uxoris uir, filios habens
fideles, non in accusatione luxuriæ, aut non subditos. Oportet enim episcopum sine crimi
1. Tim. 4 ne esse, quasi Dei dispensatorem. Et ad Timotheum. Noli negligere gratiam, quæ in te est,
1. Pet. 5 quæ tibi data est prophetiæ, per impositionem mannum presbyterii. Sed & Petrus in pri-
ma epistola, Presbyteros, inquit, in uobis precor compresbyter, & testis passionum Chri-
sti, & futuræ gloriæ, quæ reuelanda est, particeps, regere gregem Christi, & inspicere non
ex necessitate, sed uoluntarie iuxta Deum. quod quidem Græce significantius dicitur ἐπι-
σκοποῦντες, idest, superintendentes: unde & nomen episcopi tractum est. Parua tibi uiden-
Marc. 3 tur tantorum uirorum testimonia? Clangat tuba euangelica, filius tonitrui, quem Iesus
Ioan. 21 amauit plurimum: qui de pectore saluatoris doctrinarum fluenta potauit: Presbyter electæ
2. Ioan. 1 dominæ & filiis eius, quos ego diligo in neritate. Et in alia epistola: Presbiter Caio caris-
3. Ioan. 1 simo, quem ego diligo in ueritate. Quod autem postea unus electus est, qui ceteris præpo-
neretur, in schismatis remedium factum est: ne unusquisque ad se trahens Christi Ecclesiam
rumperet. Nam & Alexandriæ a Marco euangelista usque ad Heraclam & Dionysium epi-
scopos, presbyteri semper unum ex se electum, in excelsiori gradu collocatum, episcopum
nominabant: qno modo si exercitus imperatorem faciat; aut diaconi eligant de se, quem
industrium nouerint, & archidiaconum uocent. Quid enim facit, excepta ordinatione,
episcopus, quod presbyter non faciat? Nec altera Romanæ urbis Ecclesia, altera totius orbis
existimanda est. Et Galliæ, & Britanniæ, & Africa, & Persis, & Oriens, & India, & omnes
barbaræ nationes unum Christum adorant, unam obseruant regulam ueritatis. Si auctori-
tas quæritur, orbis maior est urbe. Vbicumque fuerit episcopus, siue Romæ, siue Eugubii,
siue Constantinopoli, siue Rhegii, siue Alexandriæ, siue Tanis; eiusdem meriti, eiusdem
est & sacerdotii. Potentia diuitiarum, & paupertatis humilitas, uel sublimiorem, uel infe-
riorem

feriorem episcopum non facit. Ceterum omnes apostolorum successores sunt. Sed dicis, quo modo Romæ ad testimonium diaconi presbyter ordinatur? quid mihi profers nnius urbis consuetudinem? quid paucitatem, de qua ortum est supercilium in leges Ecclesiæ, uindicas? Omne, quod rarum est, plus appetitur. Pulegium apud Indos pipere pretiosius est. Diaconos paucitas honorabiles, presbyteros turba contemptibiles facit. Ceterum etiã in ecclesia Romæ presbyteri sedent, & stant diaconi: licet paulatim increbescentibus uitiis, inter presbyteros absente episcopo sedere diaconnm uiderim, & in domesticis conuiuiis be nedictiones presbyteris dare. Discant, qui hoc faciunt, non se recte facere, & audiant apostolos: Non est dignum, ut, relinquentes uerbum Dei, ministremus mensis. Sciant quare diaconi constituti sint. Legant Acta apostolorum, recordentur condicionis suæ. Presbyter & episcopus aliud ætatis, aliud dignitatis est nomen. Vnde & ad Titum, & ad Timotheũ de ordinatione episcopi & diaconi dicitur: de presbyteris omnino reticetur; quia in episcopo & presbyter continetur. Qui prouehitur, de minori ad maius prouehitur. Aut igitur ex presbytero ordinetur diaconus, ut presbyter minor diacono comprobetur, in quem crescit ex paruo: aut, si ex diacono ordinatur presbyter, nouerit se lucris minorem, sacerdotio esse maiorẽ. Et, ut sciamus traditiones apostolicas sumptas de ueteri testamento; quod Aaron, & filii eius, atque leuitæ in templo fuerunt, hoc sibi episcopi, & presbyteri, & diaconi uindicent in ecclesia.

Act. 6
Tit. 1
1. Tim. 3
Leuit. 8
Num. 3. 4
1. Par. 9. 2

ARGVMENTVM.

Vt in uertendis græcorum Patrum libris, & non in transferendis ex Hebræo Bibliis, laboret, Hieronymum hortatur. quæritq. ab eo, quo modo mendacium in scripturis, quod nusquam licet, admittere uideatur, cum Paulum coarguentem Petrum, dispensatorie finxisse alicubi scripserit; & postquam per Profuturum, quem ad eum mittit, se alia, quæ litteris committi nequeunt, percunctaturum, auditurumq. asserit, libros quosdam suos ut legat, ac fraterna seueritate emendet, postremo rogat.

AVGVSTINVS HIERONYMO.

EPISTOLA LXXXVI.

NVMQVAM æque quisquam tam facile cuilibet facie innotuit, qnam mihi tuorum in Domino studiorum quieta lætitia, & uere exercitatio liberalis. Quãquam ergo percupiam omnino te nosse, tamen exiguum quoddam tui munus habeo, præsentiam uidelicet corporis: quam ipsam etiam postea quam te beatissimus nnnc episcopus, tunc uero iam episcopatu dignus, frater Alipius uidit, remeansq. a me uisus est, negare non possum, magna ex parte mihi esse relatu eius impressam: & ante reditum cum te ille ibi uidebat, & ego uidebam, sed oculis eius. non enim animo me atque illum, sed corpore duos, qui nouerit, dixerit, concordia dumtaxat & familiaritate fidissima, non meritis, quibus ille antecellit. Quia ergo me primitus communione spiritus, quo in unum nectimur, deinde illius ex ore iam diligis; nequaquam impudenter, quasi aliquis ignotus, commendo germanitati tuæ fratrem Profuturum, quem nostris conatibus, deinde adiutorio tuo uere profuturum speramus: nisi forte, quod talis est, ut ipse tibi per eum fiam commendatior, quam ille per me. Hactenus fortasse scribere debueram, si esse uellem epistolarnm sollemnium more contentus: sed scatet animus in loquelas communicandas tecnm de studiis nostris, quæ habemus in Christo Iesu domino nostro: qui nobis multas utilitates & uiatica quædam demonstrauit itineris, & iam per tuam caritatem non mediocriter ministrare dignatur. Petimus ergo, & nobiscum petit omnis Africanarum ecclesiarum studiosa societas, ut in interpretandis eorum libris, qui Græce scripturas nostras quamoptime tractauerunt, curam atque operam impendere non graueris. Potes enim efficere, ut nos quoque habeamus illos tales uiros, & unum potissimum, quem tu libentius in tuis litteris sonas. De uertendis autem in linguam Latinam sanctis litteris canonicis laborare te nollem, nisi eo modo, quo Iob interpretatus es: ut, signis adhibitis, quid inter hanc tuam & septuaginta, quorum est grauissima auctoritas, interpretationem distet, appareat. Satis autem nequeo mirari, si aliquid adhuc in Hebraicis litteris & exemplaribus inuenitur, quod tot interpretes, illius linguæ peritissimos, fugerit. Omitto enim Septuaginta; de quorum uel consilii, uel maiore spiritus concordia, quasi

unus homo esset, non audeo in aliquam partem certā ferre sententiam, nisi quod eis præminentem auctoritatem in hoc munere sine controuersia tribuendam existimo. Illi me plus mouent, qui cum posteriores interpretarentur, & uerborum locutionumq. Hebræarum uiam atque regulas mordicus, ut fertur, tenerent, non solum inter se non consenserunt, sed etiam reliquerunt multa, quæ tanto post eruenda & prodenda remanerent. si enim obscura sunt; te quoque in illis falli potuisse creditur. si autem manifesta; illos in eis falli potuisse non creditur. Huius igitur rei pro tua caritate expositis causis, certum me facias obsecrauerim. Legi etiam quædam scripta, quæ tua dicerentur, in epistolas apostoli Pauli:
Gal.2 quarum unam ad Galatas cum enodare uelles; uenit in manus locus ille, quo apostolus Petrus a perniciosa simulatione reuocatur. Ibi patrocinium mendacii susceptum esse uel abs te tali uiro, uel a quopiam, si alius illa scripsit, fateor non mediocriter doleo, donec refellantur: si forte refelli possunt ea, quæ me mouent. Mihi enim uidetur exitiosissime credi, aliquod in sanctis libris haberi mendacium; id est eos homines, per quos nobis illa scriptura ministrata est, atque conscripta, aliquid in suis libris fuisse mentitos. Alia quippe quæstio est, sit ne aliquando mentiri uiri boni: & alia quæstio est, utrum scriptorem sanctarum scripturarum mentiri oportuerit: immo uero non alia, sed nulla est quæstio. admisso enim semel in tantum auctoritatis fastigium officioso aliquo mendacio, nulla illorum librorum particula remanebit, quæ non, ut cuique uidebitur, uel ad mores difficilis, uel ad fidem incredibilis, eadem perniciosissima regula ad mentientis auctoris consilium officiumq. referatur. Si enim mentiebatur apostolus Paulus, cum apostolum Petrum obiurgans diceret: Si tu, cum sis Iudæus, gentiliter & non Iudaice uiuis, quemadmodum cogis gentes Iudaizare? Et recte illi uidebatur Petrus fecisse; quem non recte fecisse, & dixit, & scripsit: ut quasi animos tumultuantium deliniret. Quid respondebimus, cum exurrexerint peruersi homi-
1.Tim.4 nes, prohibentes nuptias, quos futuros ipse prænunciauit, & dixerint, totum illud, quod
1.Cor.7 idem Apostolus de matrimoniorum iure firmando locutus est, propter homines, qui dilectioni coniugum tumultuari poterant, fuisse mentitum; scilicet non quod hoc senserit, sed ut illorum placaretur aduersitas? Non enim opus est multa commemorare. Possunt enim uideri etiam de laudibus Dei esse officiosa mendacia, ut apud homines pigriores dilectio eius ardescat: atque ita nusquam certa erit in sanctis litteris castæ ueritatis auctoritas. Non-
1.Cor.15 ne attendimus, eundem Apostolum cum ingenti cura ueritatis commendandæ dicere? Si autem Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est & fides uestra. Inuenimur autē & falsi testes Dei: quia testimonium diximus aduersus Deum, quod suscitauit Christum, quem non suscitauit. Si quis huic diceret; quid in hoc mendacio perhorrescis, cum id dixeris, quod etiam si falsum sit, ad laudem Dei maxime pertinet? Nonne huius detestatus insaniam, quibus posset uerbis & significationibus in lucem penetralia sui cordis aperiret? clamans non minore, aut fortasse etiam maiore scelere in Deo laudari falsitatem, quam ueritatem uituperari? Agendum est igitur, ut ad cognitionem diuinarum scripturarum talis homo accedat, qui de sanctis libris tam sancte & ueraciter æstimet, ut nolit aliqua eorum parte delectari per officiosa mendacia: potiusq. id, quod non intelligit, transeat, quam cor suum præferat ueritati. Profecto enim, cum hoc dicit, credi sibi expetit, & id agit, ut diuinarum scripturarum auctoritatibus non credamus. Et ego quidem qualibuscumque uiribus, quas Dominus suggerit, omnia illa testimonia, quæ adhibita sunt, astruendæ utilitati mendacii, aliter oportere intelligi ostenderem: ut ubique eorum firma ueritas doceretur. quam enim testimonia mendacia esse non debent, tam non debent fauere mendacio. Sed hoc intelligentiæ tuæ relinquo. admota enim lectioni diligentiori consideratione, multo id fortasse facilius uidebis, quam ego. Ad hanc autem considerationem coget te pietas, qua cognoscis fluctuare auctoritatem scripturarum diuinarum; ut in eis, quod uult, quisque credat; quod non uult, non credat; si semel fuerit persuasum, aliqua ratione illos uiros, per quos nobis hæc ministrata sunt, in scripturis suis officiose potuisse mentiri: nisi forte regulas quasdam daturus es, quibus nouerimus, ubi oportet mentiri, & ubi non oporteat. quod si fieri potest; nullo modo mendacibus dubiisq. rationibus id explices, quæso. Nec me onerosum, aut impudentem indices, per humanitatem ueracissimam Domini nostri. nam, ut non dicam nulla, certe non magna culpa, meus error ueritati fauet: si recte in te ueritas potest fauere mendacio. Multa alia cum sincerissimo corde tuo loqui cuperem, & de Christiano studio conferre: sed huic desiderio meo nulla epistola satis est. uberius id ipsum possum per fratrem Profuturum: quē miscendum, & alendum dulcibus atque utilibus sermocinationibus tuis misisse me gaudeo. Et tamen, quantum

quantum uellem, nec ipse, quod eius pace dixerim, forsitan capit: quamquã in nihilo me illi prætulerim. Ego enim me fateor tui capaciorem, sed ipsum uideo fieri pleniorem, quo me sine dubitatione antecellit, & postea quam redierit, quod, Domino adiuuante, prospe rato fiat cursu, cum eius pectoris abs te cumulati particeps fuero; non est impleturus, quod in me adhuc uacuum erit, atque auidum sensuum tuorum. ita fiet, ut & ego etiã tunc egen tior sim, ille copiosior. Sane idem frater aliqua scripta nostra fert secum: quibus legendis si dignationem adhibueris, etiam sinceram fraternamq. seueritatem adhibeas quæso. non enim aliter intelligo, quod scriptum est: Emendabit me iustus in misericordia, & arguet me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum: nisi quia magis amat obiurgator sanans, quam adulator unguens caput. Ego autem difficillime bonus iudex lego quod scripserim, sed aut timidior recto, aut cupidior. Video etiam interdum uitia mea: sed ea malo audire a melioribus: ne, cum me recte fortasse reprehendero, rursus mihi blandiar; & meticulosam mihi uidear in me potius, quam iustam tulisse sententiam. Psal. 140

ARGVMENTVM.

AGIT gratias quod ei rescribere dignatus sit; quæritq. cur librum de scriptoribus ecclesiasticis epitaphium (quod ex fama audierat) appellarit; & quo modo mendacium in scripturis sacris recipiat, cum dixerit Paulum in coarguendo Petro simulasse, rursum, eam sententiam taxando, percunctatur. Postremo quæ sint Origenis, ceterorumq. hæreticorum errata, cum id in catalogo non fecerit, ut alio, dum uacat, explicet libro, orat.

AVGVSTINVS HIERONYMO.

EPISTOLA LXXXVII.

HABEO gratiam, quod, pro subscripta salutatione, mihi plenam epistolam reddidisti, sed breuiorem multo, quam ex te uellem suscipere, tali uiro: a quo, tempora quantalibet occupet, nullus sermo prolixus est. Quamquam itaque nos negotiorum alienorum, eorumq. sæcularium, curis circumstrepemur ingentibus: tamen epistolæ tuæ breuitati facile non ignoscerem, nisi cogitarem, quã paucioribus uerbis meis redderetur. Quare aggredere, quæso, istam nobiscum litterariam collocutionem; ne multum ad nos disiungendos liceat absentiæ corporali: quamquam simus in Domino spiritus unitate cõiuncti, etiam si ab stylo quiescamus, atque taceamus. Et libri quidem, quos de horreo Dominico elaborasti, pene totũ nobis te exhibent. si enim propterea te non nouimus, quia faciem corporis tui nõ uidimus: hoc modo nec ipse te nosti: nam tu quoque non uides eam. si autem tibi non ob aliud notus es, nisi quia nosti animum tuũ: & nos eum non mediocriter nouimus in litteris tuis: in quibus benediciimus Dominum, quod tibi, & nobis, omnibusq. fratribus, qui tua legunt, te talem dedit. Liber quidam tuus inter cetera, non diu est, quod uenit in manus nostras: quæ sit eius inscriptio, nescimus adhuc. non enim hoc codex ipse, ut assolet, in liminari pagina prætendebat. epitaphium tamen appellari dicebat frater, apud quẽ inuentus est: quod ei nomen tibi placuisse ut inderetur crederemus, si eorum tantum hominum uel uitas, uel scripta ibi legissemus, qui iam defuncti essent. cum uero multorum & eo tempore, quo scribebatur, & nunc usque ui uentium, ibi commemorentur opuscula: miramur, cur hunc ei titulum uel imposueris, uel imposuisse credaris. tamen utiliter a te conscriptum eundem librum satis approbamus. In expositione quoque epistolæ Pauli apostoli ad Galatas inuenimus aliquid, quod nos mul tum moueat. Si enim ad scripturas sanctas admissa fuerint officiosa mendacia: quid in eis remanebit auctoritatis? quæ tandem de scripturis illis sententia proferetur, cuius põndere contentiosæ falsitatis subruatur improbitas? statim enim ut protuleris: si aliter sapit, qui con tra nititur; dicet illud, quod prolatũ erit, honesto aliquo officio scriptorem fuisse mentitũ. Vbi enim hoc non poterit: si poterit in ea narratione, qua exorsus Apostolus, ait: Quæ au tem scribo uobis: ecce coram Deo quia non mentior: credi affirmariq. mentitus, eo loco ubi dixit de Petro & Barnaba: Cum uiderem, quia non recte ingrediebantur ad ueritatem euangelii? Si enim recte ingrediebantur illi; iste mentitus est. si autem ibi mentitus est; ubi uerum dixit? An ibi uerum dixisse uidebitur, ubi hoc dixerit, quod lector sapit? Cum uero contra sensum lectoris aliquid occurrerit; officioso mendacio deputabitur? Non enim deesse poterunt causæ, cur existimetur, non solum potuisse, uerum etiam debuisse Gal. 2 Gal. 1

 mentiri;

mentiri; si huic regulæ conceditur locus. Non opus est hanc causam multis uerbis agere, præsertim apud te; cui sapienter prouidenti dictum est satis. Nequaquam uero mihi arrogauerim, ut ingenium tuum, diuino dono aureum, meis obolis ditare contendam: nec est quisquam te magis idoneus, qui opus illud emendet. Neque enim a me docendus es, quo
1.Cor.9 modo intelligatur, quod idem dicit: Factus sum Iudæis tamquam Iudæus; ut Iudæos lucrifacerem: & cetera: quæ ibi dicuntur compassione misericordiæ, non simulatione fallaciæ. Fit enim tamquam ægrotus, qui ministrat ægroto, non cum se febres habere mentitur, sed cum animo condolentis cogitat, quemadmodum sibi seruiri uellet, si ipse ægrotaret. nam utique Iudæus erat; Christianus autem factus, non Iudæorum sacramenta reliquerat, quæ conuenienter ille populus & legitimo tempore, quo oportebat, acceperat. sed ideo susceperat ea celebranda, cum iam Christi esset apostolus: ut doceret non esse perniciosa iis, qui ea uellent, sicut a parentibus per legem acceperant, custodire, etiam cum in Christo credidissent: non tamen in eis iam constituerant spem salutis, quoniam per dominum Ie-
Act.15 sum salus ipsa, quæ ipsis sacramentis significabatur, aduenerat. Ideoq. gentibus, quod insuetos a fide reuocarent onera grauia & non necessaria, nullo modo imponenda esse censebat. Quapropter non ideo Petrum emendauit, quod paternas traditiones obseruaret: quod si facere nellet, nec mendaciter, nec incongrue faceret: quamuis enim iam superflua, tamen solita non nocerent: sed quoniam gẽtes cogebat Iudaizare: quod nullo modo posset, nisi ea sic ageret, tamquam adhuc etiam post Domini aduentum necessaria saluti forent: quod uehementer per apostolatum Pauli ueritas dissuasit. Nec apostolus Petrus hoc ignorabat, sed id faciebat, timens eos, qui ex circumcisione erant. Itaque & ipse uere correctus est: & Paulus uera narrauit: ne sancta scriptura, quæ ad fidem posteris edita est, admissa auctoritate mendacii, tota dubia nutet, ac fluctuet. Non enim potest aut oportet litteris explicari, quanta & quam inexplicabilia mala consequantur, si hoc concesserimus. posset autem opportune minusq. periculose demonstrari, si coram inter nos colloqueremur. Hoc ergo Iudæorum Paulus dimiserat, quod malum habebant: & in primis illud,
Rom.10 quod ignorantes Dei iustitiam, & suam iustitiam uolentes constituere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Deinde quod post passionem & resurrectionem Christi, dato ac manifestato sacramento gratiæ, secundum ordinem Melchisedek, adhuc putabant uetera sacramenta, non ex consuetudine sollemnitatis, sed ex necessitate salutis, esse celebranda: quæ tamen si
2. Mach. 6.7 numquam fuissent necessaria, infructuose, atque inaniter pro eis Machabæi martyres fierent. Postremo illud, quod prædicatores gratiæ Christianos Iudæi tamquam hostes legis persequebantur. Hos itaque, atque huiusmodi errores, & uitia, dicit se damnare, & ut ster-
Philip.3 cora arbitratum: ut Christum lucrifaceret, non obseruationes legis, si more patrio celebrentur; sicut & ab ipso celebratæ sunt, sine ulla salutis necessitate; non sicut Iudæi celebrandas putabant; aut fallaci simulatione, quod in Petro reprehenderat. Nam si propterea illa sacramenta celebrauit, quia simulauit se Iudæum, ut illos lucrifaceret: cur non etiam sacrificauit cum gentibus: quia & iis, qui sine lege erant, tamquam sine lege factus est, ut eos quoque lucrifaceret: nisi quia & illud fecit, ut natura Iudæus; & hoc totum dixit, non ut fallaciter se fingeret esse quod nõ erat, sed ut misericorditer eis ita subueniendum esse sentiret, ac si ipse in eodem errore laboraret, non scilicet mentientis astu, sed compatientis affectu?
1.Cor.9 Sicut eo ipso loco generaliter intulit: Factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifacerẽ: ut sequens conclusio, Omnibus omnia factus sum, ut omnes lucrifacerem, ad hæc referenda intelligatur, ut cuiusque infirmitatem tamquam in se ipso miseratus appareat. Non
2.Cor.11 enim & cum diceret: Quis infirmatur, & ego non infirmor? infirmitatem alterius simulasse potius, quam doluisse, uolebat intelligi. Quare arripe, obsecro te, ingenuam, & uere Christianam cum caritate seueritatẽ, ad illud opus corrigendum, atque emendandum; & παλινῳδίαν, ut dicitur, cane. Incomparabiliter enim pulchrior est ueritas Christianorũ, quam Helena Græcorum. pro ista enim fortius nostri martyres aduersus hanc Sodomam, quam pro illa illi heroes aduersus Troiam, dimicauerunt. Neque ego hoc ideo dico, ut oculos cordis recipias: quos absit ut amiseris: sed ut aduertas: quos cum habeas sanos & uigiles, nescio, qua dissimulatione auertisti; ut non intenderes quæ consequantur aduersa; si semel creditum fuerit posse honeste atque pie scriptores diuinorum librorum in aliqua sui operis parte mentiri. Scripseram iam hinc aliquando ad te epistolam, quæ non perlata est: quia nec is perrexit, cui perferendam tradideram. ex qua illud mihi suggestum est, cum ista dictarem, quod in hac quoque prætermittere non debui: ut, si alia est sententia tua, eademq. est melior, timori meo libenter ignoscas. Si enim aliter sentis, uerumq. tu sentis: nã nisi

nisi uerum sit, melius esse non potest: ut non dicam nulla, certe non magna culpa, meus error ueritati fauet: si recte in quoquam ueritas potest fauere mendacio. De Origene autem quod rescribere dignatus es: iam sciebam non tantum in ecclesiasticis litteris, sed in omnibus recta, & uera, quæ inuenerimus, approbare, atque laudare, falsa uero & praua improbare, atque reprehendere. Sed illud de prudentia doctrinaq. tua desiderabam, & adhuc desidero, ut nota nobis facias ea ipsa eius errata, quibus a fide ueritatis ille uir tantus recessisse conuincitur. In libro etiam, quo cunctos, quorum meminisse potuisti, scriptores ecclesiasticos, & eorum scripta commemorasti, commodiùs, ut arbitror, fieret, si, nominatis eis, quos hæresiarchas esse nosti (quando ne ipsos quidem prætermittere uolueris) subiungeres etiã, in quibus cauendi essent: quamquam nonnullos etiam prætermiseris: quod, scire cuperem, quo consilio factum sit. Aut, si illud uolumen forte onerare noluisti, ut, cõmemoratis hæreticis, non adderes, in quibus eos catholica damnarit auctoritas: quæso, ne graue sit litterario labori tuo, quo non mediocriter per Domini nostri gratiam in Latina lingua sanctorum studia & accendisti, & adiuuisti, id quod tibi per humilitatem meam fraterna caritas indicit, ut, si occupationes tuæ sinunt, omnium hæreticorũ peruersa dogmata, qui rectitudinem fidei Christianæ usque ad hoc tempus uel imprudentia, uel imperitia, uel peruicacia deprauare conati sunt, uno libello breuiter digesta edas, in notitiam eorum, quibus aut non uacat propter alia negotia, aut non ualent propter alienã linguam tam multa legere, atque cognoscere. Diu te rogarem, nisi hoc soleret esse indicium minus de caritate præsumentis. Hunc interea fratrem nostrum in Christo Paulum multum commendo benignitati tuæ: cuius in nostris regionibus existimationi bonum coram Deo testimonium perhibemus.

ARGVMENTVM.

Cvm Hieronymus ad duas eius litteras non rescripsisset, responsum petit: nouum testamentũ, quod e græco transtulerit, laudat, idem fieri in ueteri, ut ex hebræo transferat fonte, minime probans: narratq. tumultum quendam in ecclesia alicubi excitatum, ob unam a Hieronymo commutatam uoculam.

AVGVSTINVS HIERONYMO.

EPISTOLA LXXXVIII.

Ex qvo cœpi ad te scribere, ac tua scripta desiderare, nomquam mihi melior occurrit occasio, quam ut per Dei seruum, ac ministrum fidelissimum, mihiq. carissimum, mea tibi afferretur epistola, qualis est filius noster Cyprianus diaconus. per hunc certe ita spero litteras tuas, ut certius in hoc rerum genere quidquam sperare non possim. nam nec studium in petendis rescriptis memorato filio nostro deerit, nec gratia in promerendis, nec diligentia in custodiendis, nec alacritas in perferendis, nec fides in reddendis: tantum, si aliquo modo mereat, adiuuet Dominus, & adsit cordi tuo, & desiderio meo: ut fraternam uoluntatem nulla maior uoluntas impediat. Quia ergo duas iam epistolas misi; nullam autem tuam postea recepi: easdem ipsas rursum mittere uolui, credens eas ad te nõ peruenisse: quod si & peruenerunt, aut fortasse tuæ potius ad me minime peruenire potuerunt: ea ipsa scripta, quæ iam misisti, iterum mittе, si forte reseruata sunt: sin minus, rursus dicta quod legam: dum tamen his respondere non graueris: quod iam diu est, ut expecto primas etiam, quas ad te adhuc presbyter litteras præparaueram mittendas per quendam fratrem nostrum Profuturum; qui postea nobis collega factus, iam ex hac uita migrauit: nec eas tunc ipse perferre potuit: quia continuo, dum proficisci disponit, episcopatus sarcina detentus, ac deinde in breui defunctus est, etiam nunc mittere uolui: ut scias, in tua colloquia quam olim inardescam; & quam uim patiar, quod a me tam longe absunt sensus corporis tui, per quos adire possit ad animum tuum animus meus, mi frater dulcissime, & in Domini membris honorande. In hac autem epistola hoc addo, quod postea didicimus; ex Hebræo Iob a te interpretatum, cum iam quandam haberemus interpretationem tuam eiusdem prophetæ ex Græco eloquio uersam in Latinum: ubi tamen asteriscis notasti, quæ in Hebræo sunt, & in Græco desunt; obeliscis autem, quæ in Græco inueniuntur, & in Hebræo non sunt,

tam mirabili diligentia, ut quibusdam in locis ad singula uerba singulas stellas uideamus, significantes eadem uerba esse in Hebræo, in Græco autem non esse. Porro in hac posteriore interpretatione, quæ uersa est ex Hebræo, non eadem uerborum fides occurrit. Nec parum turbat cogirantem, uel cur in illa prima tanta diligentia figantur asterisci, ut minimas etiam particulas orationis indicent deesse codicibus Græcis, quæ sunt in Hebræis: uel cur in hac altera, quæ ex Hebræis est, negligentius hoc curatum sit; ut non eædem particulæ locis suis inuenirentur. Aliquid inde exempli gratia uolui ponere: sed mihi ad horam codex defuit, qui ex Hebræo est. Verumtamen, quia præuolas ingenio, non solum quid dixerim, uerum etiam quid dicere uoluerim, satis, ut opinor, intelligis, ut, causa reddita, quod mouet edisseras. Ego sane te mallem Græcas potius canonicas nobis interpretari scripturas, quæ Septuaginta interpretum auctoritate perhibentur. Perdurum enim erit, si tua interpretatio per multas ecclesias frequentius cœperit lectitari, quod a Græcis ecclesiis Latinæ ecclesiæ dissonabunt, maxime quia facile contradictor conuincetur, Græco prolato libro, idest linguæ notissimæ. Quisquis autem in eo, quod ex Hebræo translatum est, aliquo insolito permotus fuerit, & falsi crimen intenderit; aut uix, aut numquam ad Hebræa testimonia peruenitur, quibus defendatur obiectum. quod si etiam peruentum fuerit, tot Latinas & Græcas auctoritates damnari quis ferat? Huc accedit, quia etiam consulti Hebræi possunt aliud respondere: ut tu solus necessarius uidearis, qui etiam ipsos possis conuincere: sed tamen, qui iudicet, mirum si potueris inuenire. nam quidam frater noster episcopus, cum lectitari instituisset in ecclesia, cui præest, interpreta-
Ion. 4 tionem tuam, mouit quiddam longe aliter abs te positum apud Ionam prophetam, quam erat omnium sensibus memoriæq. inueteratum, & tot ætatum successionibus decantatum; factusq. est tantus tumultus in plebe, maxime Græcis arguentibus, & inclamantibus calumniam falsitatis, ut cogeretur episcopus (ea quippe ciuitas erat) Iudæorum testimonium flagitare. utrum autem illi imperitia, an malitia hoc esse in Hebræis codicibus respõderunt, quod & Græci & Latini habebant. quid plura? coactus est homo uelut mendositatem corrigere, uolens, post magnum periculum, non remanere sine plebe. Vnde etiam nobis uidetur, aliquando te quoque in nonnullis falli potuisse. Et uide, hoc quale sit, in eis litteris, quæ non possunt collatis usitatarum linguarum testimoniis emendari. Proinde non paruas Deo gratias agimus de opere tuo, quod euangelium ex Græco interpretatus es: quia pene in omnibus nulla offensio est, cum scripturam Græcam contulerimus. Vnde, si quisquã ueteri falsitati contentiosus fauerit; prolatis collatisq. codicibus, uel docetur facillime, uel refellitur. Et si quædam rarissima merito mouent; quis tam durus est, qui labori tam utili non facile ignoscat, cui uicem laudis referre non sufficit? Quid tibi autem uideatur, cur in multis aliter se habeat Hebræorum codicum auctoritas, aliter Græcorum, quæ dicitur Septuaginta, uellem dignareris aperire. neque enim paruum pondus habet illa, quæ sic meruit diffamari, & qua usos apostolos, non solum res ipsa indicat, sed etiam te attestatum esse memini. ac per hoc plurimum profueris, si eam scripturam Græcam, quam Septuaginta interpretati sunt, Latinæ ueritati reddideris: quæ in diuersis codicibus ita uaria est, ut tolerari uix possit; & ita suspecta, ne in Græco aliud inueniatur, ut inde aliquid proferri, aut probari dubitetur. Breuem putabam futuram hanc epistolam: sed nescio quo modo ita mihi dulce factum est in ea progredi, ac si tecum loquerer. Sed obsecro te per Dominum, ne te pigeat ad omnia respondere, & præstare mihi, quantum potueris, præsentiam tuam.

ARGVMENTVM.

RESPONDENS tandem Hieronymus ad superiores Augustini epistolas, postquam, quænam sit catalogi inscriptio, docuit, suam de Petri simulatione sententiam, prout locum illum ad Galatas exposuerat, mordicus tuetur, asserens non solum Petrum, sed ipsum etiam Paulum, ob salutem, illum Iudæorum, hunc gentium æqualiter finxisse; Augustiniq. expositionem aliam, ueluti Iudæorum legem ad tempus seruandam scripserit, reprehendit. Translationis Bibliorum, cum signis, aut sine, quæ sit, rationem reddit. et quod post LXX. interpretes sua ex Hebræo uersio superflua non sit, eodem Augustinum reuincens syllogismo, docet. Postremo cur apud Ionam hederam pro cucurbita uerterit, ex Plantæ similitudine monstrat.

HIERONYMVS AVGVSTINO.

EPISTOLA LXXXIX.

TRES simul epistolas, immo libellos per diaconum Cyprianum tuæ dignationis accepi, diuersas, ut tu nominas, quæstiones, ut ego sentio, reprehensiones opusculorum meorum continentes. ad quas si respondere noluero, libri magnitudine opus erit. tamen conabor, quantum facere possum, modum non egredi longioris epistolæ, & festinanti fratri moram non facere: qui ante triduum, quam profecturus erat, a me epistolas flagitauit: ut pene in procinctu hæc, qualiacumque sunt, effutire compellar, & tumultuario respondere sermone, non maturitate scribentis, sed dictantis temeritate: quæ plerumque non in doctrinam, sed in casum uertitur: ut fortissimos quoque milites subita bella conturbant: & ante cogantur fugere, quam possint arma corripere. Ceterũ nostra armatura Christus est, & apostoli Pauli institutio, qui scribit ad Ephesios: Assumite arma Dei, ut possitis resistere in die malo. (Eph. 6) Et rursum: State succincti lumbos uestros in ueritate, & induti loricam iustitiæ, & calciati pedes in præparationem euangelii pacis: super omnia accipientes scutum fidei, in quo possitis uniuersa tela maligni ignita extinguere: & galeam salutis accipite, & gladium spiritus, quod est uerbum Dei. His quondam telis rex Dauid armatus procedebat ad prœlium: (1.Reg. 17) & quinque lapides de torrente accipiens leuigatos, nihil asperitatis & sordium inter huius sæculi turbines, in sensibus suis esse monstrabat: bibens de torrente in uia: & iccirco exaltauit caput: & superbissimum Goliam suo potissimum mucrone truncauit, (Psal. 109) percutiens in fronte blasphemum, & in ea parte corporis uulnerans, in qua & præsumptor sacerdotii Ozias lepra percutitur, & sanctus gloriatur in Domino dicens: (2.Par. 26) Signatum est super nos lumen uultus tui Domine. Dicamus igitur & nos: Paratum cor meum Deus, paratum cor meum, cantabo & psallam in gloria mea. (Psal. 4. 107) Exurge psalterium & cithara, exurgam diluculo: (Psal. 56. 80) ut in nobis possit impleri: Aperi os tuum, & ego adimplebo illud. (Psal. 67) Et Dominus dabit uerbum euangelizantibus uirtute multa. Te quoque hoc ipsum orare non dubito, ut inter nos contendentes ueritas superet. non enim tuam quæris gloriam, sed Christi. Cumq. tu uiceris, & ego uincam, si meum errorem intellexero: & econtrario, me uincente, tu superas: quia non filii parentibus, sed parentes filiis thesaurizant. (2.Cor. 12) Et in Paralipomenon libro legimus, quod filii Israel ad pugnandum processerint mente pacifica: (1.Par. 12) inter ipsos quoque gladios, & effusiones sanguinis, & cadauera prostratorum, non suam sed pacis uictoriam cogitantes. Respondeamus igitur ad omnia; ac multiplices quæstiones, si Christus iusserit, breui sermone soluamus. Prætermitto salutationis officia, quibus meum demulces caput: taceo de blanditiis, quibus reprehensionem meam niteris consolari: ad ipsas causas ueniam. Dicis accepisse te librum meum a quodam fratre, qui titulum non haberet, in quo scriptores ecclesiasticos tam Græcos quam Latinos enumerauerim: cumq. ab eo quæreres, ut tuis uerbis utar, cur liminaris pagina non esset inscripta, uel quo censeretur nomine: respondisse, appellari Epitaphiũ: & argumentaris, quod, recte sic uocaretur, si eorum tantum uel uitas, uel scripta ibi legisses, qui iam defuncti essent: cum uero multorum & eo tempore, quo scribebatur, & nunc usque uiuentium ibi commemorentur opuscula, mirari te, cur ei hunc titulum imposuerim. Puto intelligere prudentiã tuam, quod ex opere ipso titulum potueris intelligere. legisti enim & Græcos & Latinos, qui uitas uirorum illustrium descripserunt, quod numquam Epitaphium titulum indiderint, sed de illustribus uiris; uerbi gratia, ducibus, philosophis, oratoribus, historicis, poetis, epicis, physicis, tragicis, comicis. Epitaphium autem proprie inscribitur mortuorum:

rum: quod quidem in dormitione, sanctæ memoriæ, Nepotiani presbyteri olim fecisse me noui. Ergo hic liber uel de illustribus uiris, uel proprie de scriptoribus ecclesiasticis appellandus est: licet a plerisque emendatoribus imperitis, De auctoribus dicatur inscriptus. Se-
Gal. 2 cundo loco quæris, cur dixerim in commentariis epistolæ ad Galatas, Paulum id in Petro non potuisse reprehendere, quod ipse fecerat; nec in alio arguere simulationem, cuius ipse tenebatur reus: & asseris, reprehensionem apostolicam non fuisse dispensatoriam, sed ueram; & me non debere docere mendacium, sed uniuersa, quæ scripta sunt, ita sonare, ut scripta sunt. Ad quæ primum respondeo, debuisse prudentiam tuam præfatiunculæ commentariorum meorum meminisse, dicentis ex persona mea: quid igitur ego stultus, aut temerarius, qui id pollicear, quod ille non potuit? Minime: quin potius in eo mihi uideor cautior, atque timidior, quod imbecillitatem uirium mearum sentiens, Origenis commentarios secutus sum. scripsit enim ille uir in epistolam Pauli ad Galatas quinque propria uolumina; & decimum Stromateon suorum librum, comatico super explanatione eius sermone compleuit. tractatus quoque uarios, & excerpta, quæ uel sola possent sufficere, composuit. Prætermitto Didymum uidentem meum, & Laodicenū de ecclesia nuper egressum, & Alexandrum ueterem hæreticum: Eusebium quoque Emisenum, & Theodorum Heracleotem: qui & ipsi nonnullos super hac re commentarios reliquerunt. e quibus si uel pauca decerperem; fieret aliquid, quod non penitus contemneretur. Itaque, ut simpliciter fatear, legi hæc omnia; & in mente mea plurima coaceruans, accito notario, uel mea, uel aliena dictaui, nec ordinis, nec uerborum interdum, nec sensuum memor. Iam Domini misericordiæ est, ne per imperitiam nostram ab aliis bene dicta dispereant; & non placeant inter extraneos, quæ placent inter suos. Si quid igitur reprehensione dignum putaueras in explanatione nostra, eruditionis tuæ fuerat quærere, utrum ea, quæ scripsimus, haberentur in Græcis: ut, si illi non dixissent, tunc meam proprie sententiam condemnares: præsertim cum libere in præfatione confessus sim, Origenis commentarios me esse secutum, & uel mea, uel aliena dictasse; & in fine eiusdem capituli, quod reprehendis, scripserim: Si cui iste non placet sensus, quo nec Petrus peccasse, nec Paulus procaciter ostenditur arguisse maiorē: debet exponere, qua consequentia Paulus in altero reprehendat, quod ipse commisit. Ex quo ostendi, me non ex definito id defendere, quod in Græcis legeram, sed ea expressisse, quæ legeram: ut lectoris arbitrio derelinquerem, utrum probanda essent, an improbanda. Tu igitur, ne, quod ego petieram, faceres; nouum argumentum reperisti: ut assereres, gentiles, qui in Christum credidissent, legis onere liberos; eos autem, qui ex Iudæis crederent, legi esse subiectos: ut per utrorumque personam & Paulus recte reprehenderet eos, qui legem seruarent, quasi doctor gentium; & Petrus iure reprehenderetur, qui princeps circumcisionis id imperauerit gentibus, quod soli, qui ex Iudæis erant, debuerunt obseruare. Hoc si placet, immo quia placet; ut, quicumque credunt ex Iudæis, debitores sint legis faciendæ: tu, ut episcopus, in toto orbe notissimus, debes hanc promulgare sententiam, & in assensum tuum omnes coepiscopos trahere. ego in paruo tuguriolo cum monachis, idest cum compeccatoribus meis, de magnis statuere non audeo, nisi hoc ingenue confiteri, me maiorum scripta legere, & in commentariis, secundum omnium consuetudinem, uarias ponere explanationes, ut e multis sequatur unusquisque, quod uelit. quod quidem te puto & in seculari litteratura, & in diuinis libris legisse, & probasse. Hanc autem explanationem, quā primus Origenes in decimo Stromateon libro, ubi epistolā Pauli ad Galatas interpretatur, & ceteri deinceps interpretes sunt secuti, illa uel maxime causa subintroducunt; ut Porphyrio respondeant blasphemanti, qui Pauli arguit procacitatē, quod principem apostolorum Petrum ausus est reprehendere, & arguere in faciem, ac ratione constringere, quod male fecerit, idest in eo errore fuerit, in quo fuit ipse, qui alium arguit delinquentem. Quid dicā de Ioanne? qui dudum in pontificali gradu Constantinopolitanam rexit ecclesiam; & proprie super hoc capitulo latissimum exarauit librum; in quo Origenis & ueterum sententiam est secutus. Si igitur me reprehendis errantem; patere me, quæso, errare cum talibus: & cū me erroris mei multos socios habere perspexeris, tu ueritatis tuæ saltem unum adstipulatorem proferre debebis. Hæc de explanatione unius capituli epistolæ ad Galatas. Sed, ne uidear aduersus rationem tuam niti testium numero, & occasione uirorum illustrium subterfugere ueritatem, nec manum audere conserere; breuiter de scripturis exemplā proponam.
Act. 10 In Actibus apostolorum uox facta est ad Petrum, dicens: Surge Petre, occide, & manduca, idest, omnia animalia quadrupedum, & serpentium terræ, & uolatilium cæli. Quo dicto, ostenditur nullum hominem secundum naturam esse pollutum, sed æqualiter omnes ad

Christi

Christi gratiam prouocari. Ad quod respondit Petrus: Absit, quia numquam manducaui commune, & immundum. Et uox ad eum de cælo secundo facta est, dicens: Quæ Deus mundauit, tu ne commune dixeris. Iuit itaque Cæsaream; & ingressus ad Cornelium, aperiens os suum dixit: In ueritate comperi, quia non est personarum acceptor Deus: sed in omni gente, qui timet eum, & operatur iustitiam, acceptus est illi. Denique cecidit Spiritus sanctus super eos, & obstupuerunt ex circumcisione fideles, qui uenerant cum Petro, quod & in nationes gratia Spiritus sancti fuisset effusa. Tunc respondit Petrus: Numquid aquam quis prohibere potest, ut non baptizentur ii, qui Spiritum sanctum acceperunt, sicut & nos? Et iussit eos in nomine Iesu Christi baptizari. Audierunt autem apostoli, & fratres, qui erant in Iudæa, quia & gentes receperunt uerbum Dei. Cum autem ascendisset Petrus Hierosolymam, disceptabant aduersus illum, qui erant ex circucisione, dicentes, quare introisti ad uiros præputium habentes, & manducasti cum illis? Quibus omni ratione exposita, nouissime orationem suam hoc sermone cõclusit. Si ergo eandem gratiam dedit illis Deus, sicut & nobis, qui credidimus in dominum Iesum Christum: ego quis eram, qui possem prohibere Deum? His auditis, tacuerunt, & glorificauerunt Deum, dicentes: Ergo & gentibus pœnitentiam Deus ad uitam dedit. Rursum, cum multo post tempore Paulus & Barnabas uenissent Antiochiam; &, congregata ecclesia, retulissent quanta fecisset Deus cum illis; & quia aperuisset Deus gentibus ostium fidei; quidam, descendentes de Iudæa, docebant fratres, atque dicebant: Nisi circumcidamini secundum morem Moysi, non potestis salui fieri. Commota igitur seditione non minima aduersus Paulum, & Barnabam, statuerunt ascendere & ipsi, qui accusabantur, & ii, qui accusabant, ad apostolos, & presbyteros Hierosolymam super hac quæstione. cumq. Hierosolymam perrexissent, exurrexerunt quidam de hæresi pharisæorum, qui crediderant in Christum, dicentes: Oportet circumcidi eos, & præcipere illis, ut seruent legem Moysi. Et cum magna super hoc uerbo oriretur quæstio; Petrus solita libertate, Viri, inquit, fratres, uos scitis, quoniam ab antiquis diebus in nobis elegit Deus per os meum audire gentes uerbum euangelii, & credere: & qui nouit corda Deus, testimonium perhibuit, dans illis Spiritum sanctum, sicut & nobis; & nihil discreuit inter nos & illos, fide purificans corda illorum. nunc autem, quid tentatis Deum imponere iugum super ceruicem discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus? sed per gratiam domini nostri Iesu Christi credimus saluari, quemadmodum & illi. Tacuit autem omnis multitudo, & in sententiam eius Iacobus apostolus, & omnes simul presbyteri transierunt. Hæc non debent molesta esse lectori, sed & mihi, & illi utilia, ut probemus ante apostolum Paulum, non ignorasse Petrum principem huius decreti, legem post euangelium non esse seruandam. Denique tantæ auctoritatis Petrus fuit, ut Paulus in epistola sua scripferit: Deinde post annos tres ueni Hierosolymam uidere Petrum, & mansi apud eum diebus quindecim. Rursumq. in consequentibus. Post annos quattuordecim ascendi iterum Hierosolymam cum Barnaba, assumpto & Tito. ascendi autem secundum reuelationem, & exposui cum eis euangelium, quod prædico in gentibus: ostendens se non habuisse securitatem prædicandi euangelii, nisi Petri, & ceterorum apostolorum, qui cum eo erant, fuisset sententia roboratum. Statimq. sequitur: Separatim autem iis, qui uidebantur aliquid esse, ne forte in uacuum currerem, aut cucurrissem. Quare separatim, & non publice? Ne forte fidelibus, qui, ex numero Iudæorum, legem putabant esse seruandam, & sic credendum in Domino saluatore, fidei scandalum nasceretur. Ergo & eo tempore cum Petrus uenisset Antiochiam, (licet hoc apostolorum Acta non scribant, sed affirmanti Paulo credendum sit) in faciem illi Paulus restitisse se scribit; quia reprehensibilis erat. Prius enim, quam uenirent quidam a Iacobo, cum gentibus edebat: cum autem uenissent, subtrahebat se, & segregabat, timens eos, qui ex circumcisione erant. & consenserunt simulationi eius ceteri Iudæi, ita ut Barnabas adduceretur ab iis in illam simulationem. Sed cum uidissem, inquit, quod non recte ingrediebantur ad ueritatem euangelii, dixi Petro coram omnibus: Si tu, cum sis Iudæus, gentiliter, & non Iudaice uiuis; quo modo cogis gentes Iudaizare? & cetera. Nulli ergo dubium est, quod Petrus apostolus sententiæ huius, cuius nunc præuaricator arguitur, primus auctor extiterit. causa autem præuaricationis, timor est Iudæorum. dicit enim scriptura, quod primum edebat cum gentibus: cum autem uenissent quidam a Iacobo, subtrahebat se, & segregabat, timens eos, qui ex circumcisione erant. Timebat autem Iudæos, quorum erat apostolus: ne, per occasionem gentilium, a fide Christi recederent; & imitator pastoris boni, perderet gregem sibi creditum. Sicut ergo ostendimus, Petrum bene quidem sensisse de abolitione legis Mosaicæ,

sed

Act. 11
Act. 15
Gal. 1
Gal. 2

fed ad fimulationem obferuandæ eius timore compulfum: uideamus, an ipfe Paulus, qui alium arguit, tale quid fecerit. Legimus in eodem libro: Perambulabat autē Paulus Syriā,
Act.16 & Ciliciam, confirmans ecclefias; peruenitq. in Derben, & Liftram: & ecce difcipulus quidam erat ibi, nomiue Timotheus, filius mulieris uiduæ fidelis, patre autem gentili. huic autem teftimonium reddebant, qui Liftris erant, & Iconio fratres. hunc uoluit Paulus fecum proficifci; & affumens circumcidit eum propter Iudæos, qui erant in illis locis. fciebant enim omnes, quod pater eius gentilis effet. O beate apoftole Paule, qui in Petro reprehenderas, fimulationem, quare fubtraxiffet fe a gentibus propter metum Iudæorum, qui ab Iacobo uenerant, cur Timotheum, filium hominis gentilis, utique & ipfum gentilem, (neque enim Iudæus erat, qui non fuerat circumcifus) contra fententiam tuam circumcidi coegifti? Refpondebis mihi: Propter Iudæos, qui erant in illis locis. Qui igitur tibi ignofcis in circumcifione difcipuli uenientis ex gentibus, ignofce & Petro, præceffori tuo,
Act.18 quod aliqua fecerit metu fidelium Iudæorum. Rurfum fcriptum eft: Paulus uero, cum adhuc fuftinuiffet dies multos, fratribus uale dicens, nauigauit Syriam, & cum eo Prifcilla, & Aquila; & totondit fibi in Cenchreis caput: uotum enim habuerat. Efto, ibi timore Iudæorum compulfus fit facere quod nolebat: quare comam nutriuit ex uoto, & poftea eam in Cenchreis totondit ex lege, quod Nazaræi, qui fe Deo uouerint, iuxta præceptū Moyfi
Num.6 facere confueuerunt? Verum hæc ad comparationem eius rei, quæ fequitur, parua funt. Re-
Act.21 fert Lucas, facræ fcriptor hiftoriæ: Cum ueniffemus Hierofolymam, libenter fufceperunt nos fratres: & fequenti die Iacobus & omues feniores, qui cum eo erant, euangelio illius comprobato, dixerunt ei: Vides frater, quot millia funt in Iudæa, qui crediderunt in Chrifto: & hi omnes æmulatores funt legis. audierunt autem de te, quod difceffionem doceas a Moyfe, eorum, qui per gentes funt, Iudæorum, dicens, non debere eos circumcidere filios fuos, neque fecundum legem confuetudinem ingredi. Quid ergo eft? utique oportet conuenire multitudinē. audierunt enim te fuperueniffe. hoc ergo fac, quod tibi dicimus. Sunt nobis uiri quattuor uotū habentes fuper fe. his affumptis, fanctifica te cum ipfis, & impende in eos, ut radant capita: & fcient omnes, quia, quæ de te audierunt, falfa funt: fed ambulas & ipfe cuftodiens legem. Tunc Paulus, affumptis uiris, poftero die purificatus, intrauit cum illis in templum, annuncians expletionem dierum purificationis, donec offerretur pro unoquoque eorū oblatio. O Paule, & in hoc te rurfus interrogo; cur caput raferis; cur nudipedalia exerceris de cærimoniis Iudæorum; cur obtuleris facrificia, & fecundum legem pro te hoftiæ fuerint immolatæ? Vtique refpondebis, ne fcandalizarentur, qui ex Iudæis crediderunt. Simulafti ergo Iudæum, ut Iudæos lucrifaceres: & hanc ipfam fimulationem
Act.23 Iacobus, & ceteri te docuere presbyteri: fed tamen euadere non potuifti: Orta enim feditione, cum occidendus effes, raptus es a tribuno, & ab eo miffus Cæfaream, fub cuftodia militum diligenti, ne te Iudæi, quafi fimulatorem ac deftructorem legis, occiderent. atque
Act.28 inde Romam perueniens, in hofpitio, quod tibi conduxeras, Chriftum & Iudæis & gentibus prædicafti; & fententia tua, Neronis gladio confirmata eft. Didicimus, quod propter metum Iudæorum & Petrus & Paulus æqualiter finxerint fe legis præcepta feruare. qua igitur fronte, qua audacia Paulus in altero reprehendit, quod ipfe commifit? Ego, immò alii ante me expofuerunt caufam, quam putauerant, non officiofum mendacium defendentes, ficut tu fcribis, fed oftendentes honeftam difpenfationem; ut & apoftolorū prudentiam demonftrarent, & blafphemantis Porphyrii impudentiam coercerent, qui Paulum & Petrū puerili dicit inter fe pugnaffe certamine; immo exarfiffe Paulum in inuidiam uirtutū Petri, & ea fcripfiffe iactanter, quæ uel non fecerit, uel, fi fecerit, procaciter fecerit, id in alio reprehendens quod ipfe commiferit. Interpretati funt illi, ut potuerunt. tu quo modo iftum locum edifferas, utique meliora dicturus, qui ueterum fententiam reprobafti? Scribis ad me in epiftola tua: Neque enim a me docendus es, quo modo intelligatur. quod idē dicit:
1.Cor.9 Factus fum Iudæis tamquam Iudæus: & cetera, quæ ibi dicuntur cōpaffione mifericordiæ, non fimulatione fallaciæ. Fit enim tamquā æger, qui miniftrat ægroto, non cum fe febres habere mentitur, fed cum animo condolentis cogitat, quemadmodum fibi feruiri uellet, fi ipfe ægrotaret. Nam utique Iudæus erat; Chriftianus autem factus, non Iudæorum facramenta reliquerat; quæ conuenienter ille populus, & legitimo tempore, quo oportebat, acceperat. Ideoq. fufcepit ea celebranda, cum iam Chrifti effet apoftolus; ut doceret non effe perniciofa his, qui ea uellent, ficut a parentibus per legem acceperant, cuftodire, etiam cum in Chrifto crediffent; nō tamen in eis iam conftituerent fpem falutis; quoniam per dominum Iefum falus ipfa, quæ illis facramentis fignificabatur, aduenerat. Totius fermonis tui,

tui, quem disputatione longissima protraxisti, hic sensus est; ut Petrus non errauerit in eo, quod his, qui ex Iudæis crediderant, putauerit legem esse seruandam; sed in eo a recta linea deuiarit, quod gentes coegerit Iudaizare; coegerit autem non docentis imperio, sed conuersationis exemplo; & Paulus non contraria sit locutus iis, quæ ipse gesserat; sed quare Petrus eos, qui ex gentibus erant, Iudaizare cōpelleret. Hæc ergo summa est quæstionis, immo sententiæ tuæ; ut, post euangelium Christi, bene faciant Iudæi credentes, si legis mandata custodiant; hoc est, si sacrificia offerant, quæ obtulit Paulus; si filios circumcidant; si sabbatum seruent, ut Paulus in Timotheo, & omnes obseruauere Iudæi. Si hoc uerum est: in Cherinthi & Hebionis hæresim dilabimur, qui credentes in Christo, propter hoc solum a patribus anathematizati sunt, quod legis cærimonias Christi euangelio miscuerunt; & sic noua confessi sunt, ut uetera non amitterent. Quid dicā de Hebionitis, qui Christianos esse se simulant? Vsque hodie per totas oriētis synagogas inter Iudæos hæresis est, quæ dicitur Mineorū, & a pharisæis nunc usque damnatur, quos uulgo Nazareos nuncupant, qui credunt in Christum, filium Dei, natū de uirgine Maria; & eum dicunt esse, qui sub Pontio Pilato passus est, & resurrexit: in quē & nos credimus: sed dum uolunt & Iudæi esse, & Christiani, nec Iudæi sunt, nec Christiani. Oro ergo te, ut, qui nostro uulnusculo medendū putas, quod acu foratum est, immo punctū, ut dicitur, huius sententiæ medearis uulneri, quod lancea, &, ut ita dicam, phalaricæ mole percussum est. neque enim eiusdē est criminis, in explanatione scripturarum diuersas maiorum sententias ponere, & hæresim sceleratissimā rursum in Ecclesiam introducere. Sin autē hæc nobis incumbit necessitas, ut Iudæos cum legitimis suis suscipiamus; & licebit eis obseruare in ecclesiis Christi, quod exercuerunt in synagogis satanæ: dicam quod sentio: non illi Christiani fient, sed nos Iudæos facient. Quis enim hoc Christianorum patienter audiat, quod in tua epistola continetur? Iudæus erat Paulus; Christianus autem factus, non Iudæorum sacramenta reliquerat, quæ conuenienter ille populus & legitimo tempore, quo oportebat, acceperat, ideoq. suscepit celebranda ea, cum iam Christi esset apostolus: ut doceret non esse perniciosa iis, qui ea uellent, sicut a parentibus per legem acceperant, custodire. Rursum obsecro te, ut pace tua meum dolorem audias. Iudæorum Paulus cærimonias obseruabat, cum iam Christi esset apostolus: & dicis eas non esse perniciosas iis, qui eas uellent, sicut a parentibus acceperant, custodire? Ego econtrario loquar, &, reclamante mundo, libera uoce pronuncio; cærimonias Iudæorum & perniciosas esse, & mortiferas Christianis; &, quicumque eas obseruauerit, siue ex Iudæis, siue ex gentibus, eum in barathrum diaboli deuolutum. Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti, Iudæo scilicet, & gentili. Neque enim omni credenti erit finis ad iustitiam, si Iudæus excipitur. In euangelio legimus: Lex & prophetæ usque ad Ioannem Baptistam. Et in alio loco: Propterea ergo magis quærebant eum Iudæi interficere; quia non solum soluebat sabbatum; sed & patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo. Et iterum: De plenitudine eius nos omnes accepimus, gratiam pro gratia: quia lex per Moysen data est, gratia autem & ueritas per Iesum Christum facta est. Pro legis gratia, quæ præteriit, gratiam euangelii accepimus permanentem; & pro umbris & imaginibus ueteris instrumēti, ueritas per Iesum Christum facta est. Hieremias quoque ex persona Dei uaticinatur: Ecce dies ueniunt, dicit Dominus; & consummabo domui Israel, & domui Iuda testamentū nouum, non secundum testamentum, quod disposui patribus eorum, in die, qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Aegypti. Obserua, quid dicat, quod non populo gentilium, ei, qui ante non receperat testamentum, sed populo Iudæorum, cui legem dederat per Moysen, testamentum nouum euangelii repromittat: ut nequaquam uiuant in uetustate litteræ, sed in nouitate spiritus. Paulus autem, super cuius nunc nomine quæstio uentilatur, crebras huiusmodi ponit sententias: e quibus, breuitatis studio, pauca subnectā. Ecce ego Paulus dico uobis, quoniam, si circumcidamini, Christus uobis nihil proderit. Et iterum: Euacuati estis a Christo, qui in lege iustificamini, a gratia excidistis. Et infra: Si spiritu ducimini, iam non estis sub lege. Ex quo apparet, qui sub lege est, non dispensatiue, ut nostri uoluere maiores, sed uere, ut tu intelligis, eum Spiritum sanctum nō habere. Qualia autem sint præcepta legalia, Domino docente discamus. Ego, inquit, dedi eis præcepta non bona, & iustificationes, in quibus non uiuant in eis. Hæc dicimus, non quo legem iuxta Manichæum & Marcionem destruamus, quam & sanctam & spiritualem iuxta Apostolum nouimus; sed quia, postquam uenit fides & temporum plenitudo, misit Deus filium suum, natum ex muliere, factum sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret; ut adoptionem filiorum reciperemus, & nequaquam sub pædagogo, sed sub adulto & Domino

Marginal references: Rom. 10 (at "Finis enim legis Christus"); Luc. 16 (at "In euangelio legimus"); Ioan. 5 (at "Et in alio loco"); Ioan. 1 (at "Et iterum: De plenitudine"); Hier. 31 (at "Hieremias quoque"); Gal. 5 (at "Ecce ego Paulus"); Ezech. 20 (at "Ego, inquit, dedi"); Gal. 4 (at "misit Deus filium").

mino herede uiuamus. Sequitur in epistola tua: Quapropter non ideo Petrum emendauit, quod paternas traditiones obseruaret: quod si facere uellet, nec mendaciter, nec incongrue faceret. Iterum dico: quandoquidem episcopus es, ecclesiatum Christi magister: ut probes uerū esse quod asseris; suscipe aliquem Iudæorum, qui factus Christianus, natum sibi filiū circumcidat; qui obseruet sabbatum; qui abstineat a cibis, quos Deus creauit ad utendum
1.Tim.4 cum gratiarum actione; qui quartadecima die mensis primi agnum mactet ad uesperam, & cum hoc feceris, immo non feceris; (scio enim te Christianum, & rem sacrilegam non facturum) uelis nolis, tuam sententiam reprobabis; & tunc scies opere, difficilius esse confirmare sua, quam aliena reprehendere. Ac, ne forsitan tibi non crederemus; immo non intelligeremus quid diceres; (frequenter enim in longum sermo protractus caret intelligentia; &, dum non sentitur, minus reprehenditur) inculcas, & replicas: Hoc Iudæorum Paulus dimiserat, quod malum habebant. Quod est malum Iudæorum, quod Paulus
Rom. 10 dimiserat? Vtique illud, quod sequitur: quod ignorantes Dei iustitiam, & suam uolentes constituere, iustitiæ Dei non sunt subiecti: deinde, quod post passionem & resurrectionem Christi, dato ac manifestato sacramento gratiæ, secundum ordinem Melchisedek, adhuc putabant, uetera sacramenta non ex consuetudine sollemnitatis, sed ex necessitate salutis esse celebranda: quæ tamen si numquam fuissent necessaria, infructuose atque inaniter pro eis Machabæi martyres fierent: postremo illud, quod prædicatores gratiæ Christianos, Iudæi, tamquam hostes legis, persequerentur. Hos, atque huiusmodi errores, & uitia dicit se damnare; & ut stercora arbitratur, ut Christū lucrifaceret. Didicimus per te, quæ apostolus Paulus mala reliquerit Iudæorum: rursum te docente discamus, quæ bona eorum tenuerit. Obseruationes, inquies, legis: quas more patrio celebrabant sicut ab ipso Paulo celebratæ sunt, sine ulla salutis necessitate. Id quid uelis dicere, Sine ulla salutis necessitate, non satis intelligo. Si enim salutē non afferunt, cur obseruantur? si autē obseruanda sunt, utique salutem afferunt, maxime quæ obseruata martyres faciunt. nō enim obseruarentur, nisi afferrent salutem. neque enim indifferentia sunt inter bonum, & malum, sicut philosophi disputant. Bonum est continentia: malum est luxuria. Inter utrumque indifferens, ambulare, egerere alui stercora, capitis naribus purgamenta proiicere, sputis rheumata iacere. Hoc nec bonū, nec malū est: siue enim feceris, siue nō feceris, nec iustitiā habebis, nec iniustitiā. Obseruare autē legis cærimonias, non potest esse indifferens: sed aut bonum est, aut malum. Tu dicis bonum: ego assero malum, & malum non solum iis, qui ex gentibus, sed & iis, qui ex Iudaico populo crediderunt. In hoc, ni fallor, loco, dum aliud uitas, in aliud deuolueris. Dum enim metuis Porphyrium blasphemantem, in Hebionis incurris laqueos, iis, qui credunt ex Iudæis, obseruandam legē esse decernens. Et quia periculosum intelligis esse, quod dicis; rursum illud superfluis uerbis temperare conaris, sine ulla salutis necessitate, non sicut Iudæi celebranda putant, aut fallaci simulatione, quod Paulus in Petro reprehenderat. Petrus igitur simulauit legis custodiam. Iste autē reprehensor Petri, audacter obseruauit legitima. Sequitur enim in epistola tua. nam si propterea illa sacramenta celebrauit, quia se simulauit Iudæum, ut illos lucrifaceret: cur non etiam sacrificauit cum genti-
1.Cor.9 bus, quia & iis, qui sine lege erant, tamquam sine lege factus est, ut eos quoque lucrifaceret? nisi quia & illud fecit, ut natura Iudæus, & hoc totum dicis, non ut Paulus se fingeret esse quod non erat, sed ut misericorditer ita subueniendum esse sentiret, ac si ipse in eo errore laboraret, non scilicet mentientis astu, sed compatientis affectu. Bene defendis Paulū, quod non simulauerit errorem Iudæorum, sed uere fuerit in errore; neque imitari Petrum uoluerit mentientem, ut, quod erat, metu Iudæorum dissimularet; sed tota libertate Iudæum esse se diceret. Noua clementia apostoli: dum Iudæos Christianos uult facere, ipse Iudæus factus est. non enim poterat luxuriosos ad frugalitatem reducere, nisi se luxuriosum probasset; & misericorditer, ut ipse dicis, subuenire miseris, nisi se miserū ipse sentiret. Vere enim miselli, & misericorditer deplorandi, qui contentione sua, & amore legis abolitæ, apostolum Christi fecere Iudæum. Nec multum interest inter meam & tuam sententiam: qua ego dico, & Petrum & Paulum, timore fidelium Iudæorum, legis exercuisse, immo simulasse mandata. Tu autem asseris hoc eos fecisse clementer, non mentientis astu, sed compatientis affectu, dummodo illud constet, uel metu, uel misericordia eos simulasse se esse, quod non erant. Illud autem argumentum, quo aduersum nos uteris, quod & gentilibus debuerit gentilis fieri, si Iudæis Iudæus factus est, magis pro nobis facit. sicut enim non fuit uere Iudæus, sic nec uere gentilis erat. & sicut non fuit uere gentilis, sic nec uere Iudæus erat. In eo autem imitator gentium est, quia præputium recipit in fide Christi; & indifferenter permittit

permittit uesci cibis, quos damnant Iudæi, non cultum, ut tu putas, idolorum. In Christo enim Iesu, nec circumcisio est aliquid, nec præputium, sed obseruatio mandatorum Dei. Gal. 5
Quæso igitur te, & iterum atque iterum obsecro, ut ignoscas disputatiunculæ meæ; &, quod modum meum egressus sum, tibi imputes, qui coegisti ut rescriberem, & mihi cum Stesichoro oculos abstulisti. Neque me putes magistrum esse mendacii, qui sequor Christum dicentem: Ego sum uia, ueritas, & uita: nec potest fieri, ut ueritatis cultor, mendacio colla submittam. Ioan. 14
Neque mihi imperitorum plebeculam concites, qui te uenerantur ut episcopum; & in ecclesia declamantem, sacerdotii honore suspiciunt; me autem, ætatis ultimæ, & pene decrepitum, ac monasterii & ruris secreta sectantem, parui pendunt. & quæras tibi, quos doceas, siue reprehendas. ad nos enim, tantis maris atque terrarum spatiis a te diuisos, uix uocis tuæ sonus peruenit: et, si fortitan litteras scripseris, ante eas Italia ac Roma suscipiet, quam ad me, cui mittendæ sunt, deferantur. Quod autem in aliis quæris epistolis, cur prior mea in libris canonicis interpretatio asteriscos habeat, & uirgulas prænotatas; & postea aliam translationem absque iis signis ediderim: pace tua dixerim, uideris mihi non intelligere, quod quæsisti. Illa enim interpretatio Septuaginta interpretum est: & ubicumque uirgulæ, idest obeli sunt, significatur quod Septuaginta plus dixerint, quam habetur in Hebræo: ubi autem asterisci, idest stellulæ prælucentes, ex Theodotionis editione ab Origine additum est: & ibi Græca transtulimus; hic de ipso Hebraico, quod intelligebamus, expressimus, sensuum potius ueritatem, quam uerborum ordinem, interdum conseruantes. Et miror, quo modo Septuaginta interpretum libros legas non puros, ut ab eis editi sunt, sed ab Origene emendatos, siue correctos per obelos & asteriscos; & Christiani hominis interpretatiunculam non sequaris; præsertim cum ea, quæ addita sunt, ex hominis Iudæi, atque blasphemi, post passionem Christi, editione transtulerit. Vis amator esse uerus Septuaginta interpretum? Non legas ea, quæ sub asteriscis sunt, immo rade de uoluminibus: ut ueterum te fautorem probes. quod si feceris, omnes ecclesiarum bibliothecas damnare cogeris. uix enim unus aut alter inuenitur liber, qui ista non habeat. Porro quod dicis non debuisse me interpretari post ueteres; & nouo uteris syllogismo: aut obscura fuerunt, quæ interpretati sunt Septuaginta, aut manifesta: si obscura, te quoque in illis falli potuisse credendum est: sin manifesta, illos in eis non falli potuisse perspicuum est: tuo tibi sermone respondeo. Omnes ueteres tractatores, qui nos in Domino præcesserunt, & qui scripturas sanctas interpretati sunt, aut obscura interpretati sunt, aut manifesta: si obscura, tu quo modo ausus es post eos disserere, quod illi explanare non potuerunt? si manifesta, superfluum est te uoluisse disserere, quod illos latere non potuit, maxime in explanatione psalmorum, quos apud Græcos interpretati sunt multis uoluminibus, primus Origenes, secundus Eusebius Cæsariensis, tertius Theodorus Heracleotes, quartus Asterius Scythopolitanus, quintus Apollinarius Laodicenus, sextus Didymus Alexandrinus. feruntur & diuersorum in paucos psalmos opuscula: sed nunc de integro psalmorum corpore dicimus. apud Latinos autem Hilarius Pictauiensis, & Eusebius Vercellensis episcopus Origenem & Eusebium transtulerunt: quorum priorem & noster Ambrosius in quibusdam secutus est. Respondeat mihi prudentia tua, quare tu post tantos & tales interpretes in explanatione psalmorum diuersa senseris. si enim obscuri sunt psalmi, te quoque in eis falli potuisse credendum est: si manifesti, illos in eis falli potuisse non creditur: ac per hoc utroque modo superflua erit interpretatio tua: & hac lege post priores nullus loqui audebit; &, quodcumque alius occupauerit, alius de eo licentiam scribendi non habebit. Quin potius humanitatis tuæ est, in quo ueniam tibi tribuis, indulgere & ceteris. Ego enim non tam uetera abolere conatus sum, quæ linguæ meæ hominibus emendata de Græco in Latinum transtuli, quam ea testimonia, quæ a Iudæis prætermissa sunt, uel corrupta, proferre in medium: ut scirent nostri, quid Hebraica ueritas contineret. Si cui legere non placet, nemo compellit inuitum. Bibat uinum uetus cum suauitate, & nostra musta contemnat, quæ in explanatione priorum edita sunt; ut, sicubi illa non intelliguntur, ex nostris manifestiora fiant. Quod autem genus interpretationis in scripturis sanctis sequendum sit, liber, quem scripsi de optimo genere interpretandi, & omnes præfatiunculæ diuinorum uoluminum, quas editioni nostræ præposuimus, explicant: ad illasq. prudentem lectorem mittendum puto. Et si me, uti dicis, in noui testamenti emendatione suscipis, exponisq. causam cur suscipias; quia plurimi, linguæ Græcæ habentes scientiam, de meo possint opere iudicare: eandem

integritatem debueras etiam in ueteri credere testamento, quod non nostra confinximus, sed, ut apud Hebræos inuenimus, diuina transtulimus. Sicubi dubitas, Hebræos interroga. Sed dices: quid si Hebræi aut respondere noluerint, aut mentiri uoluerint? Tota frequentia Iudæorum in mea interpretatione reticebit? nullusq. inueniri poterit, qui Hebrææ linguæ habeat notitiam? aut omnes imitabuntur illos Iudæos, quos dicis, in Africæ repertos opidulo, in meam conspirasse calumniam? huiuscemodi enim in epistola tua texis fabulam. Quidam frater noster coepiscopus, cum lectitari instituisset in ecclesia, cui præest, interpretationem tuam, mouit quiddam, longe aliter a te positum, apud Ionam prophetam, quam erat omnium sensibus memoriæq. inueteratum, & tot ætatum successionibus decantatum: factusq. est tantus tumultus in plebe, maxime Græcis arguentibus, & inclamantibus calumniam falsitatis, ut cogeretur episcopus (ea quippe ciuitas erat) Iudæorum testimonium flagitare. utrum autem illi imperitia, an malitia, hoc esse in Hebræis codicibus Græcis responderunt. quod & Græci & Latini habebant, atque dicebant. Quid plura? Coactus est homo uelut mendacium corrigere, uolens post magnum periculum non remanere sine plebe. Vnde etiam nobis uidetur, aliquando in nonnullis te quoque falli potuisse. Dicis me in Ionam prophetam male quiddam interpretarum, &, seditione populi conclamante, propter unius uerbi dissonantiam episcopum pene sacerdotium perdidisse: & quid sit illud, quod male interpretatus sim, subtrahis, auferens mihi occasionem defensionis meæ: ne, quidquid dixeris, me respondente soluatur: nisi forte, ut ante annos plurimos, cucurbita uenit in mediũ, Ion. 4 asserente illis temporibus Cornelio & Asinio Pollione, me hederam pro cucurbita transtulisse. super qua re in commentario Ionæ prophetæ plenius respondimus, hoc tantum nunc dixisse contenti, quod in eo loco, ubi Septuaginta interpretes cucurbitam, & Aquila cum reliquis hederam transtulerunt, idest, *κισσὸν* in Hebræo uolumine קיקיון Cicaion scriptum est: quam uulgo Syri elceroa uocant. est autem genus uirgulti, lata habens folia, in modum pampini. cumq. plantatum fuerit, cito consurgit in arbusculam absque ullis calamorum & hastilium adminiculis, quibus & cucurbitæ & hederæ indigent, suo trunco se sustinens. Hoc ergo uerbũ de uerbo edisserens, si cicaion transferre uoluissem, nullus intelligeret: si cucurbitam, id dicerem, quod in Hebraico non habetur. hederam posui, ut ceteris interpretibus consentirem. Sin autem Iudæi uestri, ut ipse asseris, malitia, uel imperitia hoc dixerunt esse in uoluminibus Hebræorum, quod in Græcis & Latinis codicibus continetur: manifestum est eos aut Hebræas litteras ignorare, aut ad irridendos cucurbitarios uoluisse mẽtiri. Peto in fine epistolæ, ut quiescentem senem, olimq. ueteranum, militare non cogas, & rursum de uita periclitari. Tu, qui iuuenis es, & in pontificali culmine constitutus, doceto populos, & nouis Africæ frugibus Romana tecta locupletato. mihi sufficit, cum auditore & lectore pauperculo in angulo monasterii susurrare.

ARGVMENTVM.

SVAS *ab Hieronymo acceptas litteras, scire se dicit, sed cur non rescripserit ignorare, excusans se contra eum librum minime scripsisse, nisi si, quod contra sententiam eius alicubi forte scripsit, contra eum se scripsisse interpretetur.*

AVGVSTINVS HIERONYMO.

EPISTOLA XC.

AVDIVI peruenisse in manus tuas litteras meas: sed, quod adhuc rescripta non merui, nequaquam imputauerim dilectioni tuæ: aliquid proculdubio impedimenti fuit. unde agnosco, Dominum a me potius deprecandum, ut tuæ uoluntati det facultatem mittendi, quod rescripseris: nam rescribendi iam dedit, quia, cum uolueris, facillime poteris. Etiam hoc, quod ad me sane perlatum est, utrum quidem crederem, dubitaui: sed hinc quoque tibi aliquid utrum scriberem, dubitare non debui. hoc autem breue est, suggestum esse caritati tuæ a nescio quibus fratribus, mihi dictum est, quod librum aduersus te scripserim, Romamq. miserim. Hoc falsum esse noueris; Dominum meum Iesum testor, hoc me non fecisse: sed, si forte

aliqua in aliquibus scriptis meis reperiuntur, in quibus aliter aliquid, quam tu, sensisse re-perior; non contra te dictum, sed quid mihi uidebatur, a me scriptum esse, puto te debere cognoscere, aut, si cognosci non potest, credere debere. ita sane hoc dixerim, ut ego non tantum paratus sim, si quid te in meis scriptis mouerit, fraterne accipere, quid contra sentias, aut de correctione mea, aut de ipsa tua beneuolentia gauisurus; uerum etiam hoc a te postulem, & flagitem. O si licuisset, etsi non cohabitante, saltem uicino te in Domino perfrui, ad crebrum & dulce colloquium. sed quia id non est datum; peto, ut hoc ipsum, quod in Domino, quam possumus, simul simus, conseruari studeas, & augeri, ac perfici, & rescripta quamuis rara non spernere. Saluta obsequio meo sanctum fratrem Paulinianum, & omnes fratres, qui tecum ac de te in Domino gloriantur. Memor nostri exaudiaris a Domino in omni sancto desiderio tuo, domine carissime, & desideratissime, & honorande in Christo frater.

ARGVMENTVM.

Epistolam ab Augustino contra se scriptam, in qua ad παλινῳδίαν hortetur, se accepisse ait: non respondisse autem, tum quia suam non crediderit, tum quia Paulæ dormitione impeditus fuit: pollicens se responsurum, si suam esse aperte scribat. ceterum unumquemque in suo sensu abundare, & Entelli exemplo, si ad pugnam prouocetur, uictoriam sibi promittit. Deinde exhortans illum ad mutuum amorem nunciat se aduersus Ruffinum, quem Calpurnium rursum nominat, breuiter ex parte respondisse.

HIERONYMVS AVGVSTINO.

EPISTOLA XCI.

IN ipso profectionis articulo sancti filii nostri Asterii, hypodiaconi, necessarii mei, beatitudinis tuæ litteræ ad me peruenerunt; quibus satisfacis, te contra paruitatem meam librum Romam non misisse. hoc nec ego factum audieram: sed epistolæ cuiusdam, quasi ad me scriptæ, per fratrem nostrum Sysinnium diaconum huc exemplaria peruenerunt: in qua hortaris me, ut παλινῳδίαν super quodam Apostoli capitulo canam; & imiter Stesichorum, inter uituperationem & laudes Helenæ fluctuantem; ut, qui detrahendo oculos perdiderat, laudando receperit. Ego simpliciter fateor dignationi tuæ, licet stylus, & ἐπιχειρήματα tua mihi uiderentur: tamen non temere exemplaribus litterarum credendum putaui; ne forte, me respondente læsus, iuste expostulares, quod probare ante debuissem tuum esse sermonem, & sic rescribere. Accessit ad moram, sanctæ & uenerabilis Paulæ longa infirmitas. dum enim languenti multo tempore assidemus, pene epistolæ tuæ, uel eius, qui sub tuo nomine scripserat, obliti sumus, memores illius uersiculi: Musica in luctu, importuna narratio. Itaque, si tua est epistola, aperte scribe, uel mitte exemplaria ueriora: ut absque ullo rancore stomachi in scripturarum disputatione uersemur, & uel nostrum emendemus errorem, uel alium frustra reprehendisse doceamus. Absit autem a me, ut quidquã de libris tuæ beatitudinis attingere audeam. sufficit enim mihi probare mea, & aliena non carpere. Ceterum optime nouit prudentia tua, unumquẽque in suo sensu abundare, & puerilis esse iactantiæ, quod olim adolescentuli facere consueuerant, accusando illustres uiros, suo nomini famã quærere. Nec tam stultus sum, ut diuersitate explanationũ tuarum me lædi putẽ: quia nec tu læderis, si nos cõtraria senserimus. Sed illa est uera inter amicos reprehensio, si, nostram peram non uidentes, aliorum, iuxta Persium, manticam consideremus. Superest, ut diligas diligentem te; & in scripturarum campo iuuenis senem non prouoces. Nos nostra habuimus tempora, & cucurrimus quantum potuimus: nunc, te currente, & longa spatia transmeante, nobis debetur otium: simulq. (ut cũ honore tuo & uenia dixerim) ne solus mihi de poetis aliquid proposuisse uidearis, memẽto Daretis & Entelli, & uulgaris prouerbii; quod bos lassus fortius figat pedem. Tristes hæc dictauimus: utinam mereremur cõplexus tuos, & collatione mutua uel doceremus aliqua, uel disceremus. Misit mihi, temeritate solita, sua maledicta Calpurnius, cognomento Lanarius, quæ ad Africam quoque studio eius didici peruenisse. ad quæ breuiter ex parte respondi; & libelli eius uobis misi exemplaria, latius opus, cum opportunũ fuerit, primo missurus tempore: in quo

Eccl. 22

illud caui, ne in quoquam existimationem læderem Christianam, sed tantum ut delirantis imperitiq. mendacium, ac uecordiam confutarem. Memento mei, sancte & uenerabilis papa. uide, quantum te diligam, ut ne prouocatus quidem uoluerim respondere; nec credam tuum esse, quod in altero forte reprehenderem. Frater communis suppliciter te salutat.

ARGVMENTVM.

Si Augustini epistolæ toties interpellatus non respondisse propterea causatur, quod eam illius esse non arbitrabatur, præsertim cum quædam absurda contineret, quæ si a se reprehenderentur, Christianæ communionis cum Episcopo uinculum rumperetur. præter quod non simplici ab eo animo scriptam epistolam suspicabatur. Responsurum autem, si certum opus ad se mittat, pollicetur: præmonens interea ne ægre postea ferat, si qua pro defensione sui aduersus ea, quæ ille scripserit, dicturus sit: cetera autem eius opera se, præter pauca, nondum uidisse, proptereaque illorum censuram minime polliceri.

HIERONYMVS AVGVSTINO.

EPISTOLA XCII.

CREBRAS ad me epistolas dirigis; & sæpe compellas, ut respondeam cuidam epistolæ tuæ, cuius ad me, ut ante iam scripsi, per fratrem Sysinnium diaconum exemplaria peruenerunt absque subscriptione tua; & quam primum per fratrem Profuturum, secundo per quendam alium te misisse significas: & interim Profuturum retractum de itinere, & episcopum constitutum, ueloci morte subtractum: illum, cuius nomen retices, maris timuisse discrimina, & nauigationis mutasse consilium. Quæ cum ita sint; satis mirari nequeo, quo modo ipsa epistola & Romæ & in Italia haberi a plerisque dicatur, & ad me solum non peruenerit, cui soli missa est: præsertim cum idem frater Sysinnius inter ceteros tractatus tuos dixerit eam se non in Africa, non apud te, sed in insula Adriæ ante hoc ferme quinquennium reperisse. De amicitia omnis tollenda suspicio est: & sic cũ amico, quasi cum altero se, loquendum. Nonnulli familiares mei, & uasa Christi, quorum Hierosolymis & in sanctis locis permagna copia est, suggerebant, non simplici animo a te factum, sed laudem, atque rumusculos, & gloriolam populi requirente; ut de nobis cresceres; ut multi cognoscerent te prouocare, me timere; te scribere ut doctum, me tacere ut imperitum; & tandem reperisse, qui garrulitati meæ silentium modumq. imponeret. Ego autem (ut simpliciter fatear) dignationi tuæ primum iccirco respondere nolui; quia tuam liquido epistolam non credebam, nec (ut uulgi de quibusdam prouerbium est) litum melle gladium. Deinde illud cauebam, ne episcopo communionis meæ niderer procaciter respondere, & aliqua in reprehendentis epistola reprehendere; præsertim cum quædam In illa hæretica iudicarem. Ad extremũ, ne tu iure expostulares, & diceres: Quid enim? epistolam meam uideras, & notæ tibi manus in subscriptione signa deprehenderas, ut tam facile amicum læderes, & alterius malitiam in meam uerteres contumeliam? Igitur, ut ante iam scripsi, aut mitte eandem epistolam, tua subscriptam manu; aut senem latitantẽ in cellula lacessere desine. Sin autem tuam uis uel exercere, uel ostentare doctrinam; quære iuuenes & disertos, & nobiles, quorum Romæ dicuntur esse quamplurimi, qui possint & audeant tecum congredi, &, in disputatione sanctarum scripturarum, iugum cum episcopo ducere. Ego quondam miles, nunc ueteranus, & tuas & aliorum debeo laudare uictorias, non ipse rursus effœto corpore dimicare; ne, si me frequenter ad rescribendum impuleris, illius recorder historiæ, quod Hannibalem, iuueniliter exultantem, Q. Maximus patientia sua fregerit. Omnia fert ætas, animum quoque: sæpe ego longos Cantando puerum memini me condere soles. Nunc oblita mihi tot carmina: uox quoque Mœrim Iam fugit ipsa. Et, ut magis de scripturis sanctis loquar, Berzellai ille Galaadites, regis Dauid beneficia, omnesq. delicias iuueni delegans filio, ostendit senectutem hæc nec appetere debere, nec oblata suscipere. Quod autem iuras te aduersum me librũ nec scripsisse, neque Romam misisse, quem non scripseris; sed si forte aliqua in tuis scriptis reperiantur, quæ a meo sensu discrepent, non me a te læsum, sed a te scriptum, quod tibi rectum uidebatur: quæso, ut me patienter audias. Non scripsisti librum, & quo modo mihi reprehensionis a te meæ per alios scripta delata sunt? cur habet Italia, quod tu non scripsisti? qua ratione poscis

2.Reg.19

poſcis, ut reſcribam ad ea, quæ ſcripſiſſe te denegas? Non tam hebes ſum, ut, ſi diuerſa ſenſeris, me a te læſum putem. Sed, ſi mea comminus dicta reprehendas, & rationem ſcriptorum expetas; &, quæ ſcripſerim, emendare compellas, & ad παλινῳδίαν prouoces, & oculos mihi reddas: in hoc læditur amicitia; in hoc neceſſitudinis iura uiolantur. Ne uideamur certare pueriliter, & fautoribus inuicem, uel detractoribus noſtris tribuere materiam contendendi, hæc ſcribo, quia te pure & Chriſtiane diligere cupio, nec quidquam in mea mente retinere, quod diſtet a labiis. non enim conuenit, ut ab adoleſcentia uſque ad hanc ætatem in monaſteriolo cum ſanctis fratribus labore deſudans, aliquid contra epiſcopum communionis meæ ſcribere audeam, & eum epiſcopum, quem ante cœpi amare, quam noſſe; qui me prior ad amicitias prouocauit; quem poſt me orientem in ſcripturarum diuinarum eruditione lætatus ſum. Igitur aut tuum negato librum, ſi forte non tuus eſt; & deſine flagitare reſcriptum ad ea, quæ non ſcripſiſti: aut, ſi tuus eſt, ingenue confitere: ut, ſi in defenſionem mei aliqua ſcripſero, in te culpa ſit, qui prouocaſti, non in me, qui reſpondere compulſus ſum. Addis præterea, te paratū eſſe, ut, ſi quid me in tuis ſcriptis mouerit, & corrigere uoluero, fraterne accipias, & non ſolum de mea in te beneuolentia gauiſurū, ſed, ut hoc ipſum faciam, deprecaris. Rurſum dico quod ſentio: prouocas ſenem, tacentem ſtimulas, uideris iactare doctrinam. Non eſt autem ætatis meæ, putari maleuolum erga eum, cui magis fauorem debeo. Et ſi in euangeliis ac prophetis peruerſi homines inueniunt, quod nitantur reprehendere: miraris, ſi in tuis libris, & maxime in ſcripturarum expoſitione, quæ uel obſcuriſſimæ ſunt, quædam a recta linea diſcrepare uideantur? Et hoc dico, non quod in operibus tuis quædam reprehendenda iam cenſeam: neque enim lectioni eorum umquam operam dedi: nec horum exemplariorum apud nos copia eſt, præter Soliloquiorum tuorum libros, & quoſdam commentarios in pſalmos: quos ſi uellem diſcutere, non dicam a me, qui nihil ſum, ſed a ueterum Græcorum docerem interpretationibus diſcrepare. Vale mihi amice cariſſime, ætate fili, dignitate parens: & hoc a me rogatus obſerua, ut, quidquid mihi ſcripſeris, ad me primum facias peruenire.

ARGVMENTVM.

HIERONYMVM, *quem ſuis litteris nonnihil offenſum ſenſerat, hac epiſtola placare Auguſtinus conatur: deplorans q. atrocem ſimultatem, inter eum, & Ruffinum, alioquin amiciſſimos, exortam, eos præterea ad concordiam adhortatur.*

AVGVSTINVS HIERONYMO.

EPISTOLA CXIII.

QVAMVIS exiſtimem, antequam iſtas ſumeres, ueniſſe in manus tuas litteras meas, quas per Dei ſeruum, filium noſtrum Cyprianum diaconum miſi; quibus certiſſime agnoſceres meam eſſe epiſtolam, cuius exemplaria illuc perueniſſe commemoraſti; unde iam me arbitror reſcriptis tuis, uelut Entellinis grandibus atque acribus ceſtibus, tamquam audacem Daretem cœpiſſe pulſari, atque uerſari: nunc tamen eis ipſis reſpondeo litteris tuis, quas mihi per ſanctum filium noſtrū Aſterium iam mittere dignatus es: in quibus multa in me comperi tuæ beneuolentiſſimæ caritatis, & rurſus quædam nonnullius animæ tuæ offenſionis indicia. Itaque, ubi mulcebar legens, ibi continuo feriebar: hoc ſane uel maxime admirans, quod, cum te dicas exemplaribus litterarum mearum ideo nō temere putauiſſe credendum, ne forte te reſpondente læſus iuſte expoſtularem, quod probare ante debuiſſes, meum eſſe ſermonem, & ſic reſcribere; poſtea iubeas, ſi mea eſt epiſtola, aperte me ſcribere, aut mittere exemplaria ueriora; ut abſque ullo rancore ſtomachi in ſcripturarum diſputatione uerſemur. Quo enim pacto poſſumus in hac diſputatione ſine rancore uerſari, ſi me lædere paras? aut, ſi nō paras, quo modo ego, te non lædente, abs te læſus iuſte expoſtularem, quod probare ante debuiſſes meum eſſe ſermonem, & ſic reſcribere, hoceſt, & ſic lædere? niſi enim reſcribendo læſiſſes, ego iuſte expoſtulare non poſſem. Proinde cū ita reſcribis, ut lædas; quis locus nobis relinquitur in diſputatione ſcripturarū ſine ullo rancore uerſandi? Ego quidem, abſit, ut lædar, ſi mihi certa ratione uolueris & potueris demōſtrare illud ex epiſtola Apoſtoli, uel quid aliud ſcripturarum

sanctarum te uerius intellexisse, quam me: immo uero absit, ut non cum gratiarum actione lucris meis deputem, si fuero te docente instructus, aut emendante correctus. Verumtamen tu, mihi frater carissime, nisi te putares læsum scriptis meis, non me putares lædi posse rescriptis tuis. nullo enim modo id de te opinatus fuero, quod te non arbitreris læsum, si sic tamen rescribis ut lædas: aut, si, te non sic rescribente, ego propter nimiam stultitiam meam lædi posse putatus sum, hoc ipso læsisti plane, quod de me ita sensisti. Sed nullo modo tu me, quem numquam talem expertus es, temere talem crederes, qui litterarum mearum exemplaribus, etiam cum stylum meum nosses, temere credere noluisti. Si enim non immerito iudicasti me iuste expostulaturum fuisse, si temere crederes esse litteras meas, quæ non essent meæ: quanto iustius expostularem, me ipsum temere putatum talem, qualem me expertus non esset, qui putauisset? Nequaquam ergo ita prolabereris, ut nõ te rescriben te quo læderer, me tamen existimares nimis insipientem, etiam tali tuo rescripto lædi potuisse. Restat igitur, ut lædere me rescribendo disponeres, si certo documento meas esse illas litteras nosses. Atque ita, quia non credo quod iniuste me lædendum putares, superest, ut agnoscam peccatum meum, quod prior te illis litteris læserim, quas meas esse negare non possum. Cur itaque conor contra fluminis tractum, ac non potius ueniam peto? Obsecro ergo te per mansuetudinem Christi, ut, si te læsi, dimittas mihi, nec, me uicissim lædendo, malum pro malo reddas. lædes autem, si mihi tacueris errorem meum, quem forte inueneris in scriptis, uel in dictis meis. Nam si ea in me reprehenderis, quæ reprehendenda non sunt; te potius lædis, quam me: quod absit a moribus & sancto proposito tuo, ut hoc facias uoluntate lædendi, culpans in me aliquid dente maledico, quod mente ueridica scis non esse culpandum. ac per hoc aut beneuolo corde arguas, etiam si caret delicto quod arguendum putas: aut paterno affectu mulceas, quem abiicere nequeas. Potest enim fieri, ut tibi uideatur aliud, quam ueritas habet; dum tamen aliud abs te non fiat, quam caritas habet. nam & ego amicissimam reprehensionem tuam gratissime accipiam; etiam si reprehendi non meruit, quod recte defendi potest: aut agnoscam simul & beneuolentiam tuam & culpam meam; &, quantum Dominus donat, in alio gratus, in alio emendatus inueniar. Quid ergo? fortasse dura, sed certe salubria uerba tua, tamquam cestus Entelli, pertimescam. Cædebatur ille, non curabatur; & ideo uincebatur, non sanabatur. ego autem, si medicinalem correptionem tuam tranquillus accepero, non dolebo. si uero infirmitas uel humana, uel mea, etiam cum ueraciter arguitur, non potest non aliquantulum contristari: melius tumor capitis dolet, cum curatur, quam dum ei parcitur, & non sanatur.
Pro. 27 hoc est enim, quod acute uidit, qui dixit, utiliores esse plerumque inimicos obiurgantes, quam amicos obiurgare metuentes. illi enim dum rixantur, dicunt aliquando uera, quæ corrigamus: isti autem minorem, quam oportet, exhibent iustitiæ libertatem, dum amicitiæ timent exasperare dulcedinem. Quapropter etsi forte bos, ut tibi uideris, lassus senectute corporis, non uigore animi, tamen in area Dominica fructuoso labore desudas. Ecce sum, si quid perperã dixi: fortius fige pedem. non mihi esse debet molestum pondus ætatis tuæ, dummodo conteratur palea culpæ meæ. Proinde illud, quod in extremo epistolæ tuæ posuisti, cum magni desiderii suspirio uel lego, uel recolo. Vtinã, inquis, mereremur complexus tuos; & collatione mutua uel doceremus aliqua, uel disceremus. Ego autem dico: utinam saltem propinquis terrarum locis habitaremus; ut, si non possent misceri nostra colloquia, litteræ saltem possent esse crebriores. nunc uero tanto locorũ interuallo absumus
Gal. 2 a sensibus nostris, ut de illis uerbis Apostoli ad Galatas, iuuenem me ad tuam sanctitatem scripsisse meminerim; & ecce iam senex necdum rescripta meruerim; faciliusq. ad te exemplaria epistolæ meæ peruenerint, nescio qua occasione præueniente, quam ipsa epistola me curante. homo enim, qui eam tunc acceperat, nec ad te pertulit, nec ad me retulit. Tantæ autem mihi in litteris tuis, quæ in manus nostras peruenire potuerunt, apparent res; ut nihil studiorum meorum mallem, si possem, quam inhærere lateri tuo. quod ego quia non possum, aliquem nostrorum in Domino filiorum erudiendum nobis ad te mittere cogito, si etiam de hac re tua rescripta meruero. nam neque in me tantum scientiæ diuinarum scripturarum est, aut esse iam poterit, quantum inesse tibi uideo; &, si quid in hac re habeo facultatis, utcumque impendo populo Dei. Vacare autem studiis diligentius, quam quæ populi audiunt instruendi, propter ecclesiasticas occupationes omnino non possum. Nescio quæ scripta maledica super tuo nomine ad Africam peruenisse audiuimus. accepimus tamen, quod dignatus es mittere, illis respondens maledictis. quo perlecto, fateor multum dolui, inter tam caras familiaresq. personas, cũctis pene ecclesiis notissimo amicitiæ uinculo copulatas

copulatas, tantum malum extitisse discordiæ. Et tu quidem quantum tibi modereris, quantumq. teneas aculeos indignationis tuæ, ne reddas maledictum pro maledicto, satis in tuis litteris eminet. Verumtamen si, eas ipsas cũ legissem, contabui dolore, & obrigui timore: quid de me illa facerent, quæ in te ille scripsit, si in manus meas forte uenissent? Væ mundo ab scandalis. Ecce fit, ecce prorsus impletur quod ueritas ait: Quoniam abundauit iniquitas, refrigescet caritas multorum. Quæ sibi enim iam fida pectora toto ore fundantur? in cuius sensus tota se proiiciat secura dilectio? quis denique amicus non formidetur, quasi futurus inimicus, si potuit inter Hieronymum, & Ruffinum hoc, quod plangimus, exoriri? O misera & miseranda condicio. o infida in uoluntatibus amicorum scientia præsentium, ubi nulla est præscientia futurorum. Sed quid hoc alteri de altero gemendum putem, quando ne ipse quidem sibi homo est notus in posterũ? nouit enim utcumque uix forte, nunc qualis sit; qualis autem postea sit futurus, ignorat. Hæc porro non tantum scientia, qualis quisque sit, uerum etiam præscientia, qualis futurus sit, si est in sanctis & beatis angelis; quo modo fuerit beatus diabolus aliquando, cum adhuc bonus angelus esset, sciens futuram iniquitatem suam, & sempiternũ supplicium, omnino non uideo. De qua re, si tamen eam nosse opus est, uellẽ audire, quid sentias. Vide, quid faciant terræ, ac maria, quæ nos corporaliter dirimunt. Si hæc epistola mea, quã legis, ego essem; iam mihi diceres, quod quæsiui: nunc uero quando rescribes? quãdo mittes? quando perueniet? quando accipiã? & tamen utinã quandoque fiat, quod tam cito fieri non posse, quã uolumus, quanta possumus, tolerantia sustinemus. Vnde recurro ad illa uerba epistolæ tuæ dulcissima, sanctiq. desiderii tui plenissima, & ea facio uicissim mea: Vtinam mereremur complexus tuos; & collatione mutua uel doceremus aliqua, uel disceremus: si tamen esse ullo modo posset, quod ego te docerem. In his autem uerbis, non iam tuis tantum, sed etiam meis, ubi delector, & reficior, & ipso quamuis pendente & non attingente utriusque nostrum desiderio, non parua ex parte consolor; ibi rursus acerrimis dolorum stimulis fodior, dum cogito inter uos, quibus Deus hoc ipsum, quod uterque uestrum optauit, largum prolixumq. concesserat, ut coniunctissimi & familiarissimi mella scripturarum sanctarum pariter lamberetis, sic tantæ amaritudinis irrepsisse perniciem, quando non, ubi non, cui non homini formidandum: cum eo tempore, quo, abiectis iam sarcinis sæcularibus, iam expediti Dominum sequebamini, & in ea terra uiuebatis simul, in qua Dominus humanis pedibus ambulans, Pacem, inquit, meam do uobis: pacem meam relinquo uobis: uiris ætate maturis, & in eloquio Domini abundantibus uobis accidere potuit? Vere tentatio est uita humana super terram. Heu mihi, qui uos simul alicubi inuenire non possum. forte, ut moueor, ut doleo, ut timeo, prociderem ad pedes uestros, flerem quantum ualerem, rogarem quantum amarẽ. nunc unumquemque uestrum pro se ipso, nunc utrumque pro alterutro, & pro aliis ac maxime infirmis, pro quibus Christus mortuus est, qui uos tamquã in theatro uitæ huius cum magno sui periculo spectant, ne de uobis ea conscribendo spargatis, quæ quandoque concordes delere non poteritis, qui nunc concordare nolitis; aut quæ concordes legere timeatis, ne iterum litigeris. Verum dico caritati tuæ, nihil me magis, quam hoc exemplum, tremuisse, cum quædam ad me in epistola tua legerem, tuæ indignationis indicia, non tam illa de Entello & boue lasso, ubi mihi potius hilariter iocari, quã iracunde minari uisus es, quam illud, quod serio te scripsisse satis apparet: unde supra locutus sum plus fortasse, quam debui, sed non plus, quam timui, ubi aisti: Ne forte læsus iuste expostulares. Rogo te, si fieri potest, ut inter nos quæramus, & disseramus aliquid, quo, sine amaritudine discordiæ, corda nostra pascantur, fiat. si autem nõ possumus dicere, quid mihi emendandum uideatur in scriptis tuis, nec tu in meis, nisi cum suspicione inuidiæ, aut læsione amicitiæ: quiescamus ab iis, & nostræ uitæ salutiq. parcamus. Minus certe assequatur illa, quæ inflat, dum non offendatur illa, quæ ædificat. Ego me longe esse sentio ab illa perfectione, de qua scriptum est: Si quis in uerbo non offendit, hic perfectus est uir. Sed plane in Dei misericordia puto me posse facile abs te petere ueniam, si quid offendi: quod mihi aperire debes: ut, cum te audiero, lucreris fratrem tuum. Neque enim, quia hoc propter longinquitatem terrarum non potes facere inter me & te, propterea debes sinere errare me. Prorsusq. (quod ad ipsas res, quas nosse uolumus, attinet) si quid uera me tenere uel scio, uel puto, uel credo, in quo tu aliter sentias; quantum dat Dominus, sine tua iniuria conabor asserere. Quod autem pertinet ad offensionem tuam, cum te indignatum sensero, nihil aliud, quam ueniã, deprecabor. nec omnino arbitrabor te succensere potuisse, nisi aut hoc dicerem, quod non debui: aut non sic dicerem, ut debui: quia nec miror nos minus scite inuicem, quam scimur

Marginal notes: Matth.18 / 24 — Ioan.14 — Iob 7 — 1. Cor. 8 — Iac.3 — Matth.18

mur a coniunctissimis & familiarissimis nostris: in quorum ego caritatem, fateor, facile me totum proiicio, praesertim fatigatum scandalis saeculi; & in ea fine nlla solicitudine requiesco. Deum quippe illic esse sentio, in quem me securus proiicio, & in quo securus requiesco. Nec in hac mea securitate crastinum illud humanae fragilitatis incertum, de quo superius gemui, omnino formido. Cum enim hominem Christiana caritate flagrantem, atque mihi fidelem amicum factum esse sentio; quidquid ei consiliorum meorum cogitationumq.
1.Ioan. 4 committo, non homini committo, sed illi, in quo manet, ut talis sit. Deus enim caritas est: & qui manet in caritate, in Deo manet, & Deus in eo: quam si deseruerit, tantũ faciat necesse est dolorem, quantum manens fecerat gaudium. Verumtamen ex amico intimo factus inimicus, quaerat sibi potius, quod fingat astutus; non inueniat, quod prodat iratus. Hoc autem unusquisque facile assequitur, non occultando quod fecerit, sed non faciendo quod occultare uelit. Quod si misericordia Dei bonis piisq. concedit, ut inter inimicos quoslibet futuros liberi securiq. uersentur: aliena peccata sibi commissa non prodant; quae prodi timent, ipsi nulla committant. Cum enim falsum quid a maledico fingitur; aut omnino non creditur; aut certe, integra salute, sola fama uexatur. quod autem malum perpetratur, hostis est intimus, etiam si nullius intimi loquacitate aut lite uulgetur. Quapropter quis prudentium non uideat, etiam tu quam tolerabiliter feras amicissimi quondam & familiarissimi incredibiles nunc inimicitias, consolante te conscientia; & quemadmodum uel quod iactitat, uel quod a quibusdam forsitan creditur, in sinistris armis deputes, quibus non minus quam dextris contra diabolum dimicatur? Verumtamen illum maluerim aliquo modo mitiorem, quam te isto modo armatiorem. hoc magnum & triste miraculum est, ex amicitiis talibus ad has inimicitias peruenisse. laetum erit, & multo maius, ex inimicitiis talibus ad pristinam concordiam reuertisse.

ARGVMENTVM.

LIBROS *duos de Origene animarum, sibi ab Augustino dicatos, per Orosium se accepisse testatur, excusans se, quod non responderit: firmam amicitiam pollicetur, & post admixtas salutationes, de quibusdam suis rebus certiorem illum reddit.*

HIERONYMVS AVGVSTINO.

EPISTOLA XCIIII.

VIRVM honorabilem, fratrem meum, filium dignationis tuae, Orosium presbyterum, & sui merito & te iubente suscepi. sed incidit tempus difficillimum, quando mihi tacere melius fuit, quam loqui; ita ut nostra studia cessarent, & iuxta Appium, canina exerceretur facundia. itaque duobus libellis tuis, quos meo nomini dedicasti, eruditissimis & omni eloquentiae splendore fulgentibus, respondere non
Rom. 14 potui: non quod quidquam in illis reprehendendum putem: sed quia, iuxta Apostolum, unusquisque in suo sensu abundet, alius quidem sic, alius autem sic. Certe, quidquid dici potuit, & sublimi ingenio de scripturarum sanctarum hauriri fontibus, a te positum atque dissertum est: Sed, quaeso reuerentiam tuam, parumper patiaris me tuum laudare ingenium. nos enim inter nos eruditionis causa disserimus. ceterum aemuli, & maxime haeretici, si diuersas inter nos sententias uiderint, de animi calumniabuntur rancore descendere. mihi autem decretum est, te amare, te suspicere, colere, mirari, tuaq. dicta quasi mea defendere. Certe & in dialogo, quem nuper edidi, tuae beatitudinis, ut dignum fuerat, recordatus sum: magisq. demus operam, ut perniciosissima haeresis de ecclesiis auferatur, quae semper simulat paenitentiam, ut docendi in ecclesiis habeat facultatem: ne, si aperta se luce prodiderit, foras expulsa moriatur. Sanctae ac uenerabiles filiae tuae, Paula, & Eustochium, & genere suo, & exhortatione tua dignae gradiuntur, specialiterq. salutant beatitudinẽ tuam: omnis quoque fraternitas, quae nobiscum Domino saluatori seruire conatur. Sanctum presbyterum Firmum, anno praeterito ob rem earum Rauennam, & inde Africam, Siciliamq. direximus: quem putamus iam in Africae partibus commorari. Sanctos, tuo adhaerentes lateri, ut meo obsequio salutes, precor. Litteras quoque meas ad sanctum presbyterum Firmum direxi: quae si ad te uenerint, ei dirigere non graueris. Incolumem te, & mei memorem,

rem, Christus dominus custodiat, domine uere sancte & beatissime Papa. Grandem Latini sermonis in ista prouincia notariorum patimur penuriam: & icitco præceptis tuis parere non possumus, maxime in editione Septuaginta, quæ asteriscis uerubusq. distincta est. ple raque enim prioris laboris ob fraudem cuiusdam amisimus.

ARGVMENTVM.

ROGAT *ut suam epistolam Hieronymo reddendam curet, utq. illum suis quoque litteris placet, & si quid ex litterarum exemplo, se aliquid illum offendisse cognouerit, sibi renunciet.*

AVGVSTINVS PRAESIDIO.

EPISTOLA XCV.

SICVT præsens rogaui sinceritatem tuam, nunc quoque commoneo, ut litteras meas sancto fratri & compresbytero nostro Hieronymo mittere non graueris. Vt autem nouerit caritas tua, quemadmodum etiam tu illi pro mea causa scribere debeas, misi exemplaria litterarum & mearum ad ipsum, & ad me ipsius. quibus lectis, pro tua sancta prudentia facile uidebis & modum meum, quem seruandum putaui, & motum eius, quem non frustra timui. Aut, si ego, quod non debui, aut quo modo non debui, aliquid scripsi; non ad illum de me, sed ad me ipsum potius fraterna dilectione mitte sermonem; quo correctus petam ut ignoscat, si meam culpam ipse cognouero.

ARGVMENTVM.

BENIGNE *primum salutans, quod acriter responderit, excusat; caritatisq. non quæstionum deinceps scripta efflagitans, ac salutationes admiscens, rursum de cucurbita meminit, &, ut sine mutuo dolore in scripturarum ludant campo, hortatur.*

HIERONYMVS AVGVSTINO.

EPISTOLA XCVI.

CVM a sancto fratre nostro Firmo solicite quærerem, quid ageres, sospitem te lætus audiui. rursum cum tuas litteras non dico sperarem, sed exigerem, nescien te te ex Africa profectũ se esse dixit. itaque reddo tibi per eũ salutationis officia, qui te unico amore cõplectitur: simulq. obsecro, ut ignoscas pudori meo, quod diu ut rescriberẽ præcipienti negare non potui: nec ego tibi, sed causa causæ respondit. et si culpa est respondisse; quæso, ut patienter audias: multo maior est prouocasse. Sed facessant istiusmodi querimoniæ: sit inter nos pura germanitas: & deinceps non quæstionũ, sed caritatis ad nos scripta mittamus. Sancti fratres, qui nobiscum Domino seruiunt, affatim te salutant. Sanctos, qui tecum Christi leue trahunt iugum, præcipue sanctum & suspiciendum papam Alipium ut meo obsequio salutes, precor. Incolumem te, & memorem mei, Christus Deus noster tueatur omnipotens, domine uere sancte & beatissime papa. Si legisti librum explanationum in Ionam, puto quod ridiculam cucurbitæ non recipias quæstionẽ. sin autem amicus, qui me primus gladio petiit, stylo repulsus est: sit humanitatis tuæ, atque iustitiæ, accusantem reprehendere, non respondentem. in scripturarum, si placet, campo sine nostro inuicem dolore ludamus.

ARGVMENTVM.

EPISTOLAE, qua Hieronymus ad illum scripserat de interpretatione loci ad Galatas, & Pauli simulatione, late, accurateq. respondet: & postquam mendacium omne e scripturis explosit, Petrum, dum Iudaizare fecit gentiles, errasse, non Paulum, qui id in Iudæis seruauit ad tempus, multis ostendit, suamq. hanc interpretationem, quamuis nouam, ueriorem, germanioremq. tamen esse dilucide probat.

AVGVSTINVS HIERONYMO.

EPISTOLA XCVII.

IAMPRIDEM caritati tuæ prolixam epistolam misi, respondens illi tuæ, quã per sanctum filium tuum Asterium, nunc iam non solum fratrem, uerum etiam collegam meum, misisse te recolis: quæ utrum in manus tuas peruenire meruerit, adhuc nescio, nisi quod per fratrem sincerissimũ Firmum scribis; si ille, qui te primum gladio petiit, stylo repulsus est; ut sit humanitatis meæ, atque iustitiæ, accusantem reprehendere, non respondentem. Hoc solo tenuissimo indicio utcumque coniicio, legisse te illam epistolam meam. In ea quippe deploraui, tantam inter uos extitisse discordiã, de quorum tanta amicitia, quaquauersum eam fama diffuderat, caritas fraterna gaudebat; quod non feci reprehendendo in aliquo germanitatem tuam; cuius in ea re aliquam culpam me cognouisse, non ausus sum dicere; sed dolendo humanam miseriam, cuius in amicitiis mutua caritate retinendis, quantalibet illa sit, incerta permansio est. Verum illud maluẽram tuis nosse rescriptis, utrum mihi ueniam, quam poposceram, dederis. Quod apertius mihi intimari cupio: quamuis hilarior quidam uultus litterarũ tuarum, etiam hoc me impetrasse, significare uideatur: si tamen post lectam illam missæ sunt: quod in eis minime apparet. Petis, uel potius fiducia caritatis iubes, ut in scripturarum campo sine nostro inuicẽ dolore ludamus. Equidem, quantum ad me attinet, serio nos ista, quam ludo, agere mallem. Quod si hoc uerbum tibi propter facilitatem ponere placuit: ego fateor, maius aliquid expeto a benignitate uiriũ tuarum, prudentiaq. tam docta, & otiosa, annosa, studiosa, ingeniosa, diligente, hæc tibi non tantum donante, uerum etiam dictante Spiritu sancto, ut in magnis & laboriosis quæstionibus, nõ tamquam ludenté in campo scripturarum, sed in montibus anhelantem adiuues. Si autem propter hilaritatem, quam esse inter carissimos disserentes decet, putasti dicendum esse, ludamus: siue illud apertum & planum sit, unde colloquimur; siue arduum, atque difficile; hoc ipsum, edoce obsecro te, quonam modo assequi ualeamus: ut, cum forte aliquid nos mouet, quod nobis, etsi non cautius attendentibus, certe tardius intelligentibus, non probatum est, &, quid nobis uideatur, contra conamur asserere, si hoc aliquantum securiore libertate dicamus, non incidamus in suspicionem puerilis iactantiæ, quasi nostro nomini famam, uiros illustres accusando, quæramus. Si autem aliquid asperum, refellendi necessitate, depromptum fuerit; quo tolerabile fiat, leniore circumfundamus eloquio; ne litum melle gladium stringere uideamur. Nisi forte ille modus est, quo utrumque hoc uitium, uel uitii suspicionem caueamus, si cum doctiore amico sic disputemus, ut, quidquid dixerit, necesse sit approbare; nec, quærendi saltem causa, liceat aliquantulum reluctari. Tum uero sine ullo timore offensionis tamquam in campo luditur: sed mirum, si nobis non illuditur. Ego enim fateor caritati tuæ, solis eis scripturarum libris, qui iam canonici appellantur, didici hunc timorem honoremq. deferre, ut nullum eorum auctorem scribendo aliquid errasse firmissime credam. at si aliquid in eis offendero, quod uideatur contrarium ueritati: nihil aliud, quam uel mendosum esse codicem, uel interpretem non assecutum esse quod dictum est, uel me minime intellexisse, non ambigam. Alios autem ita lego, ut, quantalibet sanctitate doctrinaq. præpolleant, nõ ideo uerum putem, quia ipsi ita senserunt, sed quia mihi uel per illos auctores canonicos, uel probabili ratione, quod a uero non abhorreat, persuadere potuerunt. Nec te, mi frater, sentire aliquid aliter existimo: prorsus, inquam, non te arbitror sic legi tuos libros uelle, tamquam prophetarum, & apostolorũ: de quorum scriptis, quod omni errore careant, dubitare nefarium est. absit hoc a pia humilitate tua, & ueraci de temet ipso cogitatione: qua nisi esses præditus, non utique diceres: Vtinam mereremur complexus tuos, & collatione mutua uel doceremus aliqua, uel disceremus. Quod si te ipsum consideratione uitæ, ac mo-

rum tuorum, non ſimulate, non fallaciter dixiſſe credo: quanto magis æquum eſt me cre-
dere, apoſtolum Paulum non aliud ſenſiſſe, quam ſcripſerit, ubi ait de Petro & Barnaba:
Cum uiderem quia non recte ingrediebantur ad ueritatem Euangelii, dixi Petro corã omni- Gal. 2
bus: Si tu cum ſis Iudæus, gentiliter & non Iudaice uiuis, quo modo gentes cogis Iudaizare?
De quo enim certus ſim, quod me ſcribendo uel loquendo non fallat: ſi fallebat apoſtolus
filios ſuos, quos iterum parturiebat, donec in eis Chriſtus, ideſt ueritas, formaretur. Qui-
bus cum præmiſiſſet, dicens: Quæ autem ſcribo uobis, ecce coram Deo quia non mentior:
non tamen ueraciter ſcribebat, ſed neſcio qua diſpenſatoria ſimulatione fallebat, uidiſſe ſe
Petrum & Barnabam non recte ad Euangelii ueritatem ingredientes, ac Petro in faciem re-
ſtitiſſe; non ob aliud niſi quod gentes cogeret Iudaizare. At enim ſatius eſt credere, apo-
ſtolum Paulum aliquid uere non ſcripſiſſe, quam apoſtolum Petrum non recte aliquid egiſ-
ſe. Hoc ſi ita eſt; dicamus, (quod abſit) ſatius eſſe credere, mentiri Euangelium, quam ne Matth. 26
gatum eſſe a Petro Chriſtum; & mentiri Regnorum librum, quam tantum prophetam; 2. Reg. 11
a domino Deo tam excellenter electum, in concupiſcenda atque abducenda uxore alie- 12
na commiſiſſe adulterium, & in marito eius necando tam horrendum homicidium. Im-
mo uero ſanctam ſcripturam, in ſummo, & cæleſti auctoritatis culmine collocatam, de ueri-
tate eius certus ac ſecurus legam: & in ea homines uel approbatos, uel emendatos, uel da-
mnatos ueraciter diſcã, potius quam facta humana: ne, dum in quibuſdam laudabilis excel
lentiæ perſonis aliquando credere timeo reprehendenda, ipſa diuina eloquia mihi ſint ubi-
que ſuſpecta. Manichæi plurima diuinarum ſcripturarum, quibus eorum nefarius error cla
riſſima ſententiarũ perſpicuitate conuincitur, quia in alium ſenſum detorquere nõ poſſunt;
falſa eſſe contendunt, ita tamen, ut eandem falſitatem non ſcribentibus apoſtolis tribuant,
ſed neſcio quibus codicum corruptoribus. quod tamen quia nec pluribus ſiue antiquiori-
bus exemplaribus, nec præcedentis linguæ auctoritate, unde Latini libri interpretati ſunt,
probare aliquando potuerunt: notiſſima omnibus ueritate ſuperati, confuſiq. diſcedunt.
Ita ne non intelligit prudentia ſancta tua, quanta malitiæ illorum pateſcat occaſio, ſi, non ab
aliis apoſtolicas litteras eſſe falſatas, ſed ipſos apoſtolos falſa ſcripſiſſe, dicamus? Non, in-
quis, credibile eſt, hoc in Petro Paulum, quod ipſe Paulus fecerat, arguiſſe. Non nunc in-
quiro, quid fecerit: ſed, quid ſcripſerit, quæro. Hoc ad quæſtionem, quam ſuſcepi, maxime
pertinet; ut ueritas diuinarum ſcripturarum ad noſtram fidem ædificãdam memoriæ com-
mendata, non a quibuslibet, ſed ab ipſis apoſtolis, ac per hoc in canonicũ auctoritatis cul-
men recepta, ex omni parte uerax atque indubitanda perſiſtat. Nam ſi hoc fecit Petrus, quod
facere debuit: mentitus eſt Paulus, quod eum uiderit non recte ingredientem ad ueritatem
Euãgelii. Quiſquis enim hoc facit, quod facere debet; recte utique facit; & ideo falſum de
eo dicit, qui dicit eum non recte feciſſe, quod eum nouit facere debuiſſe. Si autem uerum
ſcripſit Paulus: uerum eſt, quod Petrus non recte tunc ingrediebatur ad ueritatem Euange-
lii. Id uero faciebat, quod facere nõ debebat: &, ſi tale aliquid Paulus ipſe iam fecerat, corre
ctum potius etiam ipſum credam, coapoſtoli ſui correctionem non potuiſſe negligere, quã
mendaciter aliquid in ſua epiſtola poſuiſſe. Et ſi hoc non in epiſtola qualibet, quanto ma-
gis in illa, in qua prælocutus ait: Quæ autem ſcribo uobis, ecce coram Deo quia non men-
tior? Ego quidem illud Petrum ſic egiſſe credo, ut gentes cogeret Iudaizare. Hoc enim le- Gal. 1
go ſcripſiſſe Paulum, quem mentitum eſſe non credo: & ideo non recte agebat hoc Petrus.
Erat enim contra Euangelii ueritatem, ut putarent qui credebant in Chiſtum, ſine illis ue-
teribus ſacramentis ſaluos ſe eſſe non poſſe. Hoc enim contendebant Antiochiæ, qui ex cir
cumſicione crediderant. Contra quos Paulus perſeueranter acriterq. confligit. Ipſum uero
Paulum non adhoc id egiſſe, quod uel Timotheum circumcidit, uel Cenchreis uotum per-
ſoluit, uel Hieroſolymis a Iacobo admonitus, cum eis, qui uouerant, legitima illa celebran Act. 16. 18
da ſuſcepit; ut putari uideretur, per ea ſacramenta etiam Chriſtianam ſalutem dari: ſed ne 21
illa, quæ prioribus, ut congruebant, temporibus, in umbris rerũ futurarum Deus fieri iuſſe
rat, tamquam idololatriam gentilium damnare crederetur. Hoc eſt enim, quod illi Iacobus Act. 21
ait auditum de illo eſſe, quod diſciſſionem doceat a Moyſe. quod utique nefas eſt, ut cre-
dentes in Chriſtum diſcindantur a propheta Chriſti, tamquam eius doctrinam deteſtantes
atque damnantes: de quo ipſe Chriſtus dicit: Si crederetis Moyſi, crederetis & mihi: de me
enim ille ſcripſit. Attende, obſecro, ipſa uerba Iacobi: Vides, inquit, frater, quot millia Ioan. 5
ſunt in Iudæa, qui crediderunt in Chriſtum: & hi omnes æmulatores ſunt legis. audierunt Act. 21
autem de te, quia diſciſſionem doces a Moyſe, eorum, qui per gentes ſunt, Iudæorum, di
cens; non debere circumcidere eos filios ſuos, neque ſecundum conſuetudinem ingredi.

Quid ergo est? Vtique oportet conuenire multitudinem: audierunt enim te superuenisse. hoc ergo fac, quod tibi dicimus. Sunt nobis uiri quattuor, uotum habentes super se. his assumptis, sanctifica te eum ipsis, & impende in eos ut radant capita: & sciant omnes, quia, quæ de te audierunt, falsa sunt: sed ambulas & ipse custodiens legem: de gentibus autem, qui crediderunt, nos mandauimus, iudicantes nihil eiusmodi seruare illos, nisi ut se obseruent ab idolis immolato, & a sanguine, & a fornicatione. Non, ut opinor, obscurum est, & Iacobum hoc ideo monuisse, ut scirent falsa esse, quæ de illo audierant, ii, qui cum in Christum ex Iudæis credidissent, tamen æmulatores erant legis, ne per doctrinam Christi, uelut sacrilega, nec Deo mandante conscripta, damnari putarentur, quæ per Moysen patribus fuerant ministrata. hoc enim de Paulo iactauerant, non illi, qui intelligebant quo animo a Iudæis fidelibus obseruari tunc ista deberent, propter commendandam scilicet auctoritatem diuinam, & sacramentorum illorum propheticam sanctitatem: non propter adipiscendam salutem, quæ iam in Christo reuelabatur, & per baptismi sacramentum ministrabatur. sed illi hoc de Paulo sparserant, qui sic ea uolebant obseruari, tamquam sine his in Euangelio salus credentibus esse nõ posset. ipsum enim senserant uehementissimum gratiæ prædicatorem & intentioni eorum maxime aduersum, docentem non per illa hominem iustificari, sed per gratiam Iesu Christi; cuius prænunciandæ causa, illæ umbræ in lege mandatæ sunt. Et ideo illi inuidiam & persecutionem uolentes concitare, tamquam inimicum legis mandatorumq. diuinorum criminabantur: cuius falsæ criminationis inuidiam congruentius deuitare non posset, quam ut ea ipsa celebraret, quæ damnare tamquam sacrilega putabatur: atque ita ostenderet, nec Iudæos tunc ab eis tamquam a nefariis prohibendos, nec gentiles ad ea tamquam ad necessaria compellendos. Nam si reuera sic ea reprobaret, quemadmodum de illo auditum erat; & ideo celebranda susciperet, ut actione simulata suã posset occultare sententiam: non ei diceret Iacobus, Et scient omnes: sed diceret, & putabunt omnes, quoniam, quæ de te audierunt, falsa sunt: præsertim quia in ipsis Hierosolymis
Act.15 apostoli iam decreuerant, ne quisquam gentes cogeret Iudaizare: nõ autem decreuerant, ne quisquam tunc Iudæos Iudaizare prohiberet, quamuis etiam ipsos iam doctrina Christiana non cogeret. Proinde si, post hoc apostolorũ decretum, Petrus habuit illam in Antiochia simulationẽ, qua gentes cogeret Iudaizare; quo iam nec ipse cogebatur, quamuis propter cõmendanda eloquia Dei, quæ Iudæis sunt credita, nõ prohibeatur: quid mirum, si constringebat eum Paulus libere asserere, quod cũ ceteris apostolis se Hierosolymis decreuisse meminerat? Si autem hoc, quod magis arbitror, ante illud Hierosolymitanum conciliũ Petrus fecit: nec sic mirũ est, quod eũ uolebat Paulus nõ timide obtegere, sed fidenter asserere: quod eum pariter sentire iam nouerat: siue quod cũ eo contulerat Euangelium: siue quod in Cornelii centurionis uocatione, etiam diuinitus eum de hac re admonitum, acceperat: siue, quod, antequam illi, quos timuerat, uenissent Antiochiam, cum gentibus eum conuesci uiderat. Neque enim negamus in hac sententia fuisse iam Petrum, in qua & Paulus fuit. Non itaque tunc eũ, quid in ea re uerum esset, docebat: sed eius simulationẽ, qua gentes Iudaizare cogebantur, arguebat: nõ ob aliud, nisi quia sic illa omnia simulatorie gerebantur; tamquam uerum esset, quod illi dicebant, qui sine circumcisione præputii, atque aliis obseruationibus, quæ umbræ erant futurorum, putabant credentes saluos esse nõ posse. Ergo &
Act.16 Timotheum propterea circumcidit, ne Iudæis, & maxime cognationi eius maternæ sic uiderentur, qui ex gentibus in Christum crediderant, detestari circumcisionem, sicut idololatria detestanda est: eum illam Deus fieri præceperit, hanc Satanas persuaserit. Et Titum propterea non circumcidit, ne occasionem daret eis, qui sine ulla circumcisione dicebant credentes saluos esse non posse, & ad deceptionem gentium hoc etiam Paulum sentire iacta
Gal.2 rent. quod ipse satis significat, ubi ait: Sed neque Titus, qui mecum erat, cum esset gentilis, compulsus est circumcidi: propter subintroductos autem falsos fratres, qui subintroierant perscrutari libertatem nostrã, quam habemus in Christo Iesu, ut nos in seruitutem redigerent: quibus nec ad horam cessimus subiectioni, ut ueritas Euangelii permaneret apud uos. Hinc apparet, quid eos captare intellexerit, ut non faceret quod in Timotheo fecerat; & quod ea libertate facere poterat, qua ostenderat, illa sacramenta nec tamquam necessaria debere appeti, nec tamquam sacrilega debere damnari. Sed cauendum est uidelicet in hac disputatione, ne, sicut philosophi, quædam facta hominum media dicamus inter recte factum & peccatum, quæ neque in recte factis, neque in peccatis numerentur: & urgeamur eo, quod obseruare legis cærimonias non potest esse indifferens, sed aut bonum, aut malum: ut, si bonum dixerimus, eas nos quoque obseruare cogamur: si autem malum, non

uere,

uere, sed simulate ab apostolis obseruatas esse credamus. Ego uero apostolis, non tam exemplum philosophorum timeo, quando & illi in sua disputatione ueri aliquid dicunt, quam forensium aduocatorum, quando in alienarum causarum actione mentiuntur. Quorum similitudo, si in ipsa expositione epistolæ ad Galatas ad confirmandam simulationem Petri & Pauli putata est decenter induci: quid ego apud te timeam nomen philosophorum; qui non propterea uani sunt, quia omnia falsa dicunt, sed quia & falsis plerisque confidunt, &, ubi uera inneniunrur dicere, a Christi gratia, qui est ipsa ueritas, alieni sunt? Cur autem non dicam, præcepta illa ueterum sacramentorum nec bona esse, quia non eis homines iustificantur; umbræ enim sunt prænunciantes gratiam, qua iustificamur; nec tamen mala, quia diuinitus præcepta sunt, temporibus personisq. congruentia: cum me adiunet etiam prophetica sententia, qua dicit Deus se illi populo dedisse præcepta non bona. Forte enim propterea non dixit mala, sed tantũ non bona, idest, non talia, ut illis homines boni fiant, aut sine illis boni non fiant. Vellem me doceret benigna sinceritas tua, utrũ simulate quisquam sanctus orientalis, cum Romam uenerit, ieiunet sabbato, excepto illo die paschalis uigiliæ. Quod si malum esse dixerimus, non solum Romanam ecclesiam, sed etiam multas ei uicinas, & aliquanto remotiores damnabimus, ubi mos idem tenetur, & manet. Si autem, non ieiunare sabbato, malum putauerimus: tot ecclesias orientis, & multo maiorem orbis Christiani partem qua temeritate criminabimur? Placet ne tibi, ut medium quiddam esse dicamus, quod tamen acceptabile sit ei, qui hoc non simulate, sed congruenti societate atque obseruantia fecerit? & tamen nihil inde, legimus in canonicis libris, præceptum esse Christianis. quanto magis illud malum dicere non audeo, quod Deum præcepisse ipsa Christiana fide negare non possum: quia didici non eo me iustificari, sed gratia Dei per Iesum Christnm dominnm nostrum? Dico ergo, circumcisionẽ præputii, & cerera huiusmodi, priori populo per testamentum, quod uetus dicitur, diuinitus data ad significationem futurorum, quæ per Christũ oportebat impleri: quibus aduenientibus, remansisse illa Christianis legenda tantum ad intelligentiam præmissæ prophetiæ, non autem necessario facienda; qnasi adhuc expectandum esset, ut ueniret fidei reuelatio, quæ his significabatur esse uentura: sed quamuis gentibus imponenda non essent, non tamen sic debuisse auferri a consuetndine Iudæorum, tamquam detestanda, atque damnanda: sensim proinde atque panlatim, feruente sane prædicatione gratiæ Christi, qna sola nossent credentes se iustificari, saluosq. fieri, nõ illis umbris rerum antea futurarum, tunc iam uenientium, atque præsentium, ut in illorum Iudæorum uocatione, quos præsentia carnis Domini & apostolica tempora sic inuenerant, omnis illa actio consumeretur nmbrarum, hoc eos fecisse ad commendationem; ut non tamquam detestanda & similis idololatriæ uitaretur, ultra uero non haberet progressum; ne putaretnr necessaria, tamquam uel ab illa salus esset, uel sine illa esse non posset. quod putauerunt hæretici: qui dum uoluerunt & Iudæi esse, & Christiani, nec Iudæi, nec Christiani esse potuerunt. Quorum sententiam mihi cauendam, quamuis in ea numquam fuerim, tamen beneuolentissime admonere dignatus es: in cuius sententiæ non consensionem, sed simulationem Petrus timore inciderat, ut de illo Paulus uerissime scriberet, quod cum eum uidisset non recte ingredientem ad ueritatem Euangelii, eiq. uerissime diceret, quod gentes Iudaizare cogebat: quod Paulus utique non cogebat, ob hoc illa uetera ueraciter, ubi opus esset, obseruans, ut damnanda nõ esse monstraret: prædicans tamen instanter nõ eis, sed reuelata gratia fidei, fideles saluos fieri, ne ad ea quemquã uelut necessaria suscipienda compelleret. Sic autẽ credo, apostolum Paulum neraciter cuncta illa gessisse, nec tamen nunc quemquam factum ex Iudæo Cbristianum, uel cogo, uel sino talia ueraciter celebrare: sicut nec tu, cui uidetur Paulus ea simulasse, cogis istum, uel finis talia simulare. An uis, ut etiã ego dicam, hanc esse summã quæstionis, immo sententiæ tuæ; ut, post euangelium Christi, benefaciant credentes Iudæi, si sacrificia offerant, qnæ obtulit Paulns; si filios circnmcidant; si sabbatum obseruent; ut Paulus in Timotheo, & omnes obseruauere Iudæi; dũmodo hæc simulate ac fallaciter agant? Hoc si ita est; nõ iam in hæresim Hebionis, uel eorũ, quos uulgo Nazaræos nnncupant, nel qnãlibet aliam ueterem, sed nescio in quam nouam delabimur, quæ sit eo perniciosior, quo nõ errore, sed proposito est ac uoluntate fallaci. Quod si respondeas, ut te ab hac purges sentẽtia, runc apostolos ista laudabiliter simulasse, ne scandalizarentur infirmi, qui ex Iudæis multi crediderant, & ea respuenda nondũ intelligebant; nunc uero confirmata per tot gentes doctrina gratiæ Christianæ, confirmata etiã per omnes Cbristi ecclesias lectione legis, & prophetarum, quo modo hæc intelligenda, non obseruãda recitentur, quisquis ea simulando agere uoluerit, uideatnr & & insanire

Gal. 2

insanire: cur mihi nō licet dicere, apostolum Paulum, & alios tectæ fidei Christianos, tunc illa uetera sacramenta paululum obseruando, ueraciter commendare debuisse, ne putarentur illæ propheticæ significationis obseruationes, a piissimis patribus custoditæ, tamquam sacrilegia diabolica a posteris detestandæ? Iam enim cum uenisset fides, quæ prius illis obseruationibus prænunciata, post mortem & resurrectionē Domini reuelata est, amiserant tamquam uitam officii sui. uerumtamen sicut defuncta corpora, necessariorum officiis deducenda erant quodam modo ad sepulturam, nec simulate, sed religiose, non autem deserenda continuo, uel inimicorum obtrectationibus tamquam canum morsibus proiicienda. Proinde nunc quisquis Christianorum, quamuis sit ex Iudæis, similiter ea celebrare uoluerit, tamquam sopitos cineres eruens, non erit pius deductor, uel baiulus corporis, sed impius sepulturæ uiolator. Fateor sane, in eo, quod epistola continet mea, quod ideo sacramenta Iudæorum Paulus celebranda susceperat, cum iam Christi esset apostolus, ut doceret non esse perniciosa iis, qui ea uellent, sicut a parentibus per legem acceperant, custodire, minus me posuisse, illo dumtaxat tempore, quo primum fidei gratia reuelata est. tunc enim hoc non erat perniciosum, progressu uero temporis erat perniciosum, nisi illæ obseruationes ab omnibus Christianis desererentur: ne, si tunc fierent, nō discerneretur, quod Deus populo suo per Moysen præcepit, ab eo, quod in templis dæmoniorum spiritus immundus instituit. Proinde potius culpanda est negligentia mea, quia hoc non addidi, quam obiurgatio tua. Verumtamen longe ante, quam litteras tuas accepissem, scribens contra Faustū Manichæum quo modo eundem locum, quamuis breuiter explicauerim, & hoc illi nō prætermiserim: & legere poterit, si non dedignetur, benignitas tua, & a carissimis nostris, per quos nunc hæc scripta misi, quo modo uolueris tibi fides fiat, illud me ante dictasse: mihiq. de animo meo crede, quod coram Deo loquens, iure caritatis exposco, numquam mihi uisum fuisse, etiam nunc Christianos ex Iudæis factos sacramenta illa uetera quolibet affectu celebrare, & quouis animo debere ab eis ullo modo coli: cum illud de Paulo semper ita senserim, ex quo illius mihi litteræ innotuerunt: sicut nec tibi uidetur hoc tempore cuiquam esse simulanda ista, cum hoc fecisse apostolos credas. Proinde sicut tu econtrario loqueris: & licet reclamante, sicut scribis, mundo, libera uoce pronuncias, cærimonias Iudæorum & perniciosas esse, & mortiferas Christianis; & quicumque eas obseruauerit, siue ex Iudæis, siue ex gentibus, eum in barathrum diaboli deuolutum: ita ego hanc uocem tuam omnino confirmo, & addo: Quicumque eas obseruauerit, siue ex Iudæis, siue ex gentibus, non solum ueraciter, uerum etiam simulate, eum in barathrum diaboli deuolutum. Quid quæris amplius? Sed sicut tu simulationem apostolorum ab huius temporis ratione secernis: ita ego Pauli apostoli ueracem tunc in iis omnibus conuersationem ab huius temporis, quamuis minime simulata cærimoniarum Iudaicarum obseruatione secerno: quoniam tunc fuit approbanda, nunc detestanda. Ita quamuis legerimus: Lex & prophetæ usque ad Ioannem Baptistam: & quia propterea quærebant Iudæi Christum interficere, quia non solum soluebat sabbatum, sed & patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo: & quia gratiam pro gratia accepimus: & quoniam lex per Moysen data est, gratia autem & ueritas per Iesum Christum facta est: & per Hieremiam promissum est, daturum Deum testamentum nouum domui Iuda, non secundum testamentum, quod disposuit patribus eorum: non tamen arbitror ipsum Dominum fallaciter a parentibus circumcisum. Aut, si hoc propter ætatem minime prohibebat: nec illud arbitror eum dixisse fallaciter leproso, quem certe non illa per Moysen præcepta obseruatio, sed ipse mundauerat: Vade & offer pro te sacrificium, quod præcepit Moyses in testimonium illis. Nec fallaciter ascendit ad diem festum usqueadeo non causa ostentationis coram hominibus, ut non euidenter ascenderit, sed latenter. At enim dixit idem Apostolus: Ecce ego Paulus dico uobis: quia, si circumcidamini, Christus uobis nihil proderit. Decepit ergo Timotheum, & fecit ei nihil prodesse Christum? An quia hoc fallaciter factum est, ideo non obfuit? At ipse hoc non posuit, nec ait, si circumcidamini ueraciter, sicut nec fallaciter: sed sine ulla exceptione dixit, Si circumcidamini, Christus uobis nihil proderit. Sicut ergo tu uis hic locum dare sententiæ tuæ, ut uelis subintelligi, nisi fallaciter: ita non impudenter flagito, ut etiam nos illic intelligere sinas eis dictum, Si circumcidamini, qui propterea uolebant circumcidi, quod aliter se putabant in Christo saluos esse non posse. Hoc ergo animo, hac uoluntate, ista intentione quisquis tunc circumcidebatur, Christus ei nihil omnino proderat: sicut alibi aperte dicit: Nam si per legem iustitia, ergo Christus gratis mortuus est. Hoc ergo declarat, quod & ipse commemorasti: Euacuati estis a Christo, qui in lege iustifica-

Marginal references: Matth. 11; Ioan. 5. t.; Hier. 31; Matth. 8; Ioan. 7; Gal. 5; Act. 16; Gal. 2. 5

Iustificamini: a gratia excidistis. Illos itaque arguit, qui se iustificari in lege credebant, non qui legitima illa in eius honore, a quo mandata sunt, obseruabant intelligentes, & qua præ nunciandæ ueritatis ratione mandata sint, & quousque debeant perdurare. Vnde est illud, quod ait: Si spiritu ducimini, non adhuc estis sub lege. Vnde, uelut colligis, apparet, qui sub lege est, non dispensatiue, ut nostros putas uoluisse maiores, sed uere, ut ego intelligo, eum Spiritum sanctum non habere. Magna mihi uidetur quæstio, quid sit esse sub lege sic, quemadmodum Apostolus culpat. Neque enim propter circumcisionem hoc eum arbitror dicere: aut illa sacrificia, quæ tunc facta a patribus, nunc a Christianis non fiunt, & cetera huiusmodi, sed hoc ipsum etiam, quod lex iubet: Non concupisces: quod fatemur certe Christianos debere obseruare, atque euangelica maxime illustratione prædicari. Legem dicit esse sanctam, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum. Deinde subiungit: Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? Absit. Sed peccatum ut appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem, ut fiat supra modum peccator, aut peccatum per mandatum. Quod autem hic dicit, peccatum per mandatum fieri supra modum, hoc alibi ait: Lex subintrauit, ut abundaret delictum. Vbi autem abundauit delictum, superabundauit & gratia. Et alibi, cum superius de dispensatione gratiæ loqueretur, quod ipsa iustificet, uelut interrogans ait: Quid ergo lex? Atque huic interrogationi continue respondit: Præuaricationis gratia posita est, donec ueniret semen, cui promissum est. Hos ergo damnabiliter dicit esse sub lege, quos reos facit lex non implentes legē, dum non intelligendo gratiæ beneficiū ad facienda Dei præcepta, quasi de suis uiribus superba elatione præsumunt. Plenitudo enim legis caritas. Caritas uero Dei diffusa est in cordibus nostris; non per nos ipsos, sed per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Sed huic rei quantum satis est explicandæ, prolixior fortasse, & sui proprii uoluminis sermo debetur. Si ergo illud, quod lex ait: Non concupisces: si humana infirmitas gratia Dei adiuta nō fuerit; sub se reum tenet; & præuaricatorem potius damnat, quam liberat peccatorem: quanto magis illa, quæ significationis causa præcepta sunt, circumcisio, & cetera, quæ, reuelatione gratiæ latius innotescente, necesse fuerat aboleri, iustificare neminem poterant? Non tamen ideo fuerant tamquam diabolica gentium sacrilegia fugienda, etiam cum ipsa gratia iam cœperat reuelari, quæ umbris talibus fuerat prænunciata; sed permittenda paululum eis, maxime qui ex illo populo, cui data sunt, uenerant. Postea uero tamquam cum honore sepulta sunt, a Christianis omnibus irreparabiliter deserenda. Hoc autem, quod dicis, non dispensatiue, ut nostri uoluere maiores; quid sibi uult, oro te? aut enim hoc est, quod ego appello officiosum mendacium; ut hæc dispensatio sit officiū uelut honeste mentiendi: aut, quid aliud sit omnino, non uideo; nisi forte, addito nomine dispensationis, fiat ut mendacium non sit mendacium. quod si absurdum est: cur ergo nō aperte dicis, officiosum mendacium defendendum? nisi forte nomen te mouet; quia non tam usitatum est in ecclesiasticis libris uocabulum officii, quod Ambrosius noster non timuit, qui suos quosdam libros, utilium præceptionum plenos, de officiis uoluit appellare. An, si officiose mentiatur, quisque culpandus est, si dispensatiue, approbandus? Rogo te, mentiatur, ubi legerit qui hoc putat: quia & in hoc magna quæstio est, sit ne aliquando mentiri uiri boni, immo uiri Christiani, qualibus dictum est: Sit in ore uestro, est est, non non: ut non sub iudicio decidatis. Et qui cum fide audiunt: Perdes omnes, qui loquuntur mendacium. Sed, ut dixi, & alia magna quæstio est: eligat quod uoluerit, qui hoc existimat ubi mentiatur: dum tamen a scribentibus auctoribus sanctarum scripturarum, & maxime canonicarū, inconcusse credatur, & defendatur omnino abesse mendacium: ne dispensatores Christi, de quibus dictum est: Hic iam quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inueniatur: tamquam magnum aliquid sibi fideliter didicisse uideantur, pro ueritatis dispensatione mentiri; cum ipsa fides in Latino sermone ab eo dicatur appellata, quia fit quod dicitur. Vbi autem fit, quod dicitur, mentiendi utique non est locus. Fidelis igitur dispensator apostolus Paulus proculdubio nobis exhibet in scribendo fidem: quia ueritatis dispensator erat, non falsitatis. Ac per hoc uerū scripsit, uidisse se Petrum non recte ingredientem ad ueritatem Euangelii; eiq. in faciē restitisse, quod gentes cogeret Iudaizare. Ipse uero Petrus, quod a Paulo fiebat utiliter libertate caritatis, sancta ac benigna pietate humilitatis accepit: atque ita rarius & sanctius exemplum posteris præbuit, quo non dedignarentur, sicubi forte recti tramitē reliquissent, etiā a posterioribus corrigi, quā Paulus, quo confidenter auderent etiam minores maioribus, pro defendenda euangelica ueritate, salua fraterna caritate resistere. Nam cum satius multo sit, a tenendo itinere in nullo, quam in aliquo, declinare; multo est tamen mirabilius, &

Marginal references: Gal. 5; Exod. 20; Rom. 7; Rom. 5; Gal. 3; Rom. 13; Rom. 5; Exod. 20; Matth. 5; Psal. 5; 1. Cor. 4; Gal. 2

laudabilius, libenter accipere corrigentem, quam audacter corrigere deuiantem. Est laus
itaque iustæ libertatis in Paulo, & sanctæ humilitatis in Petro: quæ, quantum mihi pro mo-
dulo meo uidetur, magis fuerat aduersus calumniantem Porphyrium defendenda, quam
ut ei daretur obtrectandi maior occasio; qua multo mordacius criminaretur Christianos
fallaciter uel suas litteras scribere, uel Dei sui sacramenta tractare. Flagitas a me, ut aliquẽ
saltem unum ostendam, cuius in hac re sententiam sim secutus; cum tu tam plures nomina
tim commemoraueris, qui te in eo, quod adstruis, præcesserunt; petens ut in eo, si te re-
prehendo errantem, patiar te errare cum talibus. Quorum ego, fateor, neminẽ legi: sed,
cum sint ferme sex, uel septẽ, horum quattuor auctoritatem tu quoque infringis. Nam Lao
dicenũ, cuius nomen taces, de Ecclesia dicis nuper egressum. Alexandrum autẽ ueterem
hæreticum, Origenem uero ac Didymum reprehensos abs te, lego etiam in recentioribus
opusculis tuis, & non mediocriter, nec de mediocribus quæstionibus; quamuis Origenem
mirabiliter ante laudaueris. Cum iis ergo errare, puto quia nec te ipse patieris, quamuis
hoc perinde dicatur, ac si in hac sententia non errauerint. nam quis est, qui se uelit cum
quolibet errare? Tres igitur restant, Eusebius Emisenus, Theodorus Heracleotes, &, quẽ
paulo post cõmemoras, Ioannes, qui dudum in pontificali gradu Constantinopolitanam
rexit ecclesiam. Porro, si quæras, uel recolas, quid hic senserit noster Ambrosius, quid no
ster itidem Cyprianus: inuenies fortasse, nec nobis defuisse, quos in eo, quod asserimus,
sequeremur: quamquam, sicut paulo ante dixi, tantummodo scripturis canonicis hanc in-
genuam debeam seruitutem; qua eas solas ita sequar, ut conscriptores earum nihil in eis o-
mnino errasse, nihil fallaciter posuisse non dubitem. Proinde, cum quæro tertium, ut tres
etiam ego tribus opponam; possem quidem, ut arbitror, facile reperire, si multa legissem.
uerumtamen ipse mihi pro his omnibus, immo supra hos omnes apostolus Paulus occurrit:
ad ipsum confugio: ad ipsum ab omnibus, qui aliud sentiunt, litterarum tractatoribus
prouoco: ipsum interrogans interpello, & requiro in eo, quod scripsit ad Galatas; uidis-
Gal. 2 se se Petrum non recte ingredientem ad ueritatem euangelii; eiq. in faciem propterea resti-
tisse, quod illa simulatione gentes Iudaizare cogebat: utrum uerum scripserit, an forte ne-
scio qua dispensatiua falsitate mentitus sit. Et audio eum paulo superius, in eiusdem narra-
tionis exordio religiosa uoce mihi clamantem: Quæ autem scribo uobis, ecce coram Deo
Gal. 1 quia non mentior. Dent ueniam quilibet aliud opinantes: ego magis credo tanto aposto-
lo in suis, & pro suis litteris iuranti, quam cuique doctissimo de alienis litteris disputanti.
Nec dici timeo: sic Paulum defendere, quod non simularit errorem Iudæorum, sed uere
fuerit in errore. Quoniam neque simulabat errorem, qui libertate apostolica, sicut illi tem-
pori congruebat, uetera illa sacramenta, ubi opus erat agendo, commendabat ea, non
solum satanæ uersutia decipiendis hominibus, sed Dei prouidentia, prænunciandis rebus
futuris prophetice constituta. Nec uere fuerat in errore Iudæorum: qui non solum noue-
rat, sed etiam instanter & acriter prædicabat eos errare, qui putabant gentibus imponen-
1. Cor. 9 da, uel iustificationi quorumcumque fidelium necessaria. Quod autem dixi eum factum
Iudæis tamquam Iudæum, & tamquam gentilem gentilibus, non mentientis astu, sed com-
patientis affectu: quemadmodum dixerim, parum mihi uisus es attendisse; immo ego for-
tasse non satis hoc explanare potuerim. Neque enim hoc ideo dixi, quod misericorditer il
la simulauerit; sed quia sic ea non simulauit, quæ faciebat similia Iudæis, quemadmodum
nec illa, quæ faciebat similia gentibus, quæ tu quoque cõmemorasti: atque in eo me, quod
non ingrate fateor, adiuuisti. Cum enim abs te quæsissem in epistola mea, quo modo pu-
tetur ideo factus Iudæis tamquam Iudæus, quia fallaciter susceperit sacramenta Iudæorum,
cum & gentibus tamquam gentilis factus sit, nec tamen susceperit fallaciter sacrificia gentiũ:
tu respondisti, in eo factum gentibus tamquam gentilem, quod præputium receperit, quod
indifferenter permiserit uesci cibis, quos damnant Iudæi. Vbi ego quæro: utrum & hoc si-
mulate fecerit? Quod si absurdissimum, atque falsissimum est: sic ergo & illa, in quibus Iu-
dæorum consuetudini cõgruebat libertate prudenti, non necessitate seruili, aut, quod est
1. Tim. 4 indignius, dispensatione fallaci potius, quã fideli. fidelibus enim, & iis, qui cognouerunt
ueritatẽ, sicut ipse testatur, nisi forte & hic fallit, omnis creatura Dei bona est, & nihil abii
ciendum, quod cum gratiarũ actione percipitur. Ergo & ipsi Paulo, non solum uero, uerũ
etiam dispensatori maxime fideli, non solum cognitori, uerũ etiam doctori ueritatis, omnis
utique in cibis creatura Dei, nõ simulate, sed uere bona erat. Cur igitur nihil simulate susci
piendo sacrorũ, cærimoniarumq. gentilium, sed de cibis & præputio uera sentiendo, atque
docẽdo, tamen tamquã gentilis factus est gentibus, & nõ potuit fieri tamquã Iudæus Iudæis,

nisi

nisi fallaciter suscipiendo sacramenta Iudæorũ? Cur oleastro inserto obseruauit dispensatio- Rom. 11
nis ueracem fidem; &, naturalibus ramis non extra, sed in arbore constituris, nescio quod
dispensatoriæ uelamẽ simulationis obtendit? Cur factus tamquam gentilis gentibus, quod
sentit docet, quod agit sentit: factus autem tamquam Iudæus Iudæis, aliud claudit in pe-
ctore, aliud promit in uerbis, in factis, in scriptis? Sed absit hoc sapere: Vtrisque enim de- 1. Tim. 1
bebat caritatem de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. ac per hoc omnibus 1. Cor. 9
omnia factus est, ut omnes lucrifaceret, non mentientis astu, sed compatientis affectu, id-
est, non omnia mala hominum fallaciter agendo, sed aliorum omnium malis omnibus,
tamquam si sua essent, misericordis medicinæ diligentiam procurando. Cum itaque illa
testamenti ueteris sacramenta, etiam sibi agenda minime recusabat; non misericorditer fal-
lebat, sed omnino non fallens, atque hoc modo, a domino Deo illa usque ad certi tempo-
ris dispensationem iussa esse commendans, a sacrilegis sacris gentium distinguebat. Tunc
autem, non mentientis astu, sed compatientis affectu, Iudæis tamquam Iudæus fiebat,
quando eos ab illo errore, quo uel in Christum credere nolebant, uel per uetera sacrificia
sua, cærimoniarumq. obseruationes se a peccatis posse mundari, fieriq. saluos existima-
bant, sic liberare cupiebat, tamquam ipse illo errore teneretur; diligens utique proximum
tamquam se ipsum, & hæc aliis faciens, quæ sibi ab aliis fieri uellet, si hoc illi opus esset.
Quod cum Dominus monuisset, adiunxit: Hæc est enim lex, & prophetæ. Hunc compa- Matth. 7
tientis affectũ in eadem epistola ad Galatas præcipit, dicens: Si præoccupatus fuerit homo Gal. 6
in aliquo delicto; uos, qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis, inten-
dens te ipsum, ne & tu tenteris. Vide non dixit: fiere tamquã ille, ut illum lucrifacias. non
utique, ut ipsum delictum fallaciter ageret; aut se id habere simularet; sed ut in alterius de-
licto, quid etiam sibi accidere posset, attenderet; atque ita alteri, tamquam sibi ab altero
uellet, misericorditer subueniret: hoc est non mentientis astu, sed cõpatientis affectu. Sic
Iudæo, sic gentili, sic cuilibet homini Paulus in errore, uel peccato aliquo constituto, non
simulando, quod non erat, sed cõpatiendo, quia esse potuisset, tamquã qui se hominẽ co-
gitaret, omnibus omnia factus est, ut omnes lucrifaceret. Te ipsum, si placet, obsecro: te
paulisper intuere: te ipsum, inquã, erga me ipsum & recole: uel, si habes cõscripta, relege
uerba tua in illa epistola, quã mihi per fratrem nostrum, iam collegam meum, Cyprianum
breuiorẽ misisti, quam ueraci, quã germano, quam pleno caritatis affectu, cum quædam
me in te cõmisisse expostulasses grauiter, subiunxisti: In hoc læditur amicitia: in hoc neces-
situdinis iura uiolantur: ne uideamur certare pueriliter & fautoribus inuicẽ, uel detractori-
bus nostris tribuere materiã contendendi. Hæc abs te uerba non solum ex animo dicta sen-
tio, uerũ etiam benigno animo ad consulendum mihi. Deinde addis, quod, etiã si nõ ad-
deres, appareret, & dicis: Hæc scribo, quia te pure & Christiane diligere cupio, nec quid-
quã in mea mente retinere, quod distet a labiis. O uir sancte, mihique, ut Deus uidet ani-
mam meam, ueraci corde dilecte, hoc ipsum, quod posuisti in litteris tuis; quod te mihi
exhibuisse non dubito; hoc ipsum omnino apostolum Paulum credo exhibuisse in litteris
suis, non unicuilibet homini, sed Iudæis, & Græcis, & omnibus gentibus filiis suis, quos
in euangelio genuerat, & quos pariẽdos parturiebat, & deinde posterorũ tot millibus fide-
lium Christianorũ, propter quos illa memoriæ cõmendabatur epistola, ut nihil in sua men
te retineret, quod distaret a labiis. Certe factus es etiã tu, tamquã ego, nõ mentientis astu,
sed cõpatientis affectu: cum cogitares tam me non relinquendnm in ea culpa, in quam me
prolapsum existimasti, quã nec te uelles, si eo modo prolapsus esses. Vnde agens gratias be
niuolæ menti erga me tuæ, simul posco, ut etiã mihi non succenseas, quod, cũ in opusculis
tuis aliqua me mouerent, motũ meum intimaui tibi; hoc erga me ab omnibus obseruari uo
lens, quod erga te ipse seruaui; ut quidquid improbandum putant in scriptis meis, nec clan
dant subdolo pectore, nec ita reprehendant apud alios, ut taceant apud me; hinc potius exi
stimans lædi amicitiã, & necessitudinis iura uiolari. Nescio enim, utrũ amicitiæ Christianæ
putandæ sint, in quibus magis ualet uulgare prouerbiũ; Obsequiũ amicos, ueritas odium
parit; quã ecclesiasticum: Fideliora sunt uulnera amici, quã uoluntaria oscula inimici. Pro- Prou. 27
inde carissimos nostros, qui nostris laboribus sincerissime fauent, hoc potius quanta possu
mus instantia doceamus: quo sciant fieri posse, ut inter carissimos aliquid alterutro sermone
cõtradicatur; nec tamen ipsa caritas minuatur; nec ueritas odium pariat, quæ debetur ami-
citiæ: siue illud uerũ sit, quod cõtradicitur; siue corde ueraci, qualecũque sit, dicitur, nõ reti
nendo in mẽte, quod a labiis distet. Credant igitur fratres nostri, familiares tui, qnibus testi
monium perhibes, quod sint uasa Christi, me inuito factũ; nec mediocrẽ de hac re dolorẽ

inesse cordi meo, quod litteræ meæ prius in multorum manus uenerint, quam ad te, ad quem scriptæ sunt, peruenire potuerunt. quo autem modo id acciderit, & longum est enarrare, &, nisi fallor, superfluum: cum sufficiat, si quid mihi in hoc credatur, non eo factum animo, quo putatur, nec omnino meæ fuisse uoluntatis, aut dispositionis, aut consensionis, aut saltem cognitionis ut fieret. hoc si non credunt (quod Deo teste loquor;) quid amplius faciam, non habeo. Ego tamen, absit, ut eos credam hæc tuæ sanctitati maleuola mente suggerere ad excitandas inter nos inimicitias; quas misericordia domini Dei nostri auertat a nobis; sed, sine ullo nocēdi animo, facile de homine humana uitia suspicari. hoc
2.Tim.2 enim me de illis æquum est credere, si uasa sunt Christi, non in contumeliam, sed in honorem facta, & disposita in domo magna a Deo, ad omne opus bonum. Quod si post hanc attestationem meam, si in notitiam eorum uenerit, facere uoluerint; quam non recte faciant, & tu uides. Quod sane scripseram, nullum me librum aduersus te Romam misisse, ideo scripseram, quia & libri nomen ab ipsa epistola discernebam. unde omnino nescio quid aliud te audisse existimaueram: & Romam nec ipsam epistolam, sed tibi miseram: & aduersus te non esse arbitrabar, quod sinceritate amicitiæ, siue ad admonendum, siue ad te, uel me abs te corrigendum, fecisse me noueram. Exceptis autem familiaribus tuis, te ipsum obsecro per gratiam, qua redempti sumus; ut, quæcumque tua bona, quæ Domini pietate tibi concessa sunt, in litteris meis posui, nō me existimes insidioso blandiloquio posuisse: si quid autem in te peccaui, dimittas mihi. Nec illud, quod de te, nescio cuius poetæ factum, ineptius fortasse quam litteratius a me commemoratum est, amplius, quam dixi, ad te trahas: cum continuo subiecerim, non hoc ideo me dixisse, ut oculos cordis reciperes; quos, absit, umquam ut amiseris; sed ut aduerteres, quos sanos ac uigiles haberes. Propter solam ergo παλινῳδίας, si scripserimus aliquid, quod scripto posteriore destruere debeamus, imitandam, non propter Stesichori cæcitatem, quam cordi tuō nec tribui, nec timui, attingendum illud existimaui: atque identidem rogo, ut me fidenter corrigas, ubi mihi hoc opus esse prospexeris. Quamquam enim, secundum honorum uocabula, quæ iam Ecclesiæ usus obtinuit, episcopatus presbyterio maior sit: tamen in multis rebus Augustinus Hieronymo minor est: licet etiam a minore quolibet non sit refugienda, uel dedignanda correctio. De interpretatione tua iam mihi persuasisti, qua utilitate scripturas uolueris transferre de Hebræis: ut scilicet ea, quæ a Iudæis prætermissa, uel corrupta sunt, proferres in medium. Sed insinuare digneris, peto, a quibus Iudæis, utrum ab eis ipsis, qui ante aduentum Domini interpretati sunt; &, si ita est, quibus, uel quonam eorum: an ab istis posterius, qui propterea putari possunt aliqua de codicibus Græcis uel subtraxisse, uel in eis corrupisse, ne illis testimoniis de Christiana fide conuincerentur. illi autem anteriores cur hoc facere uoluerint, non inuenio. Deinde nobis mittas, obsecro, interpretationem tuam de Septuaginta: quam te edidisse nesciebam. Librum quoque tuū, cuius mentionem fecisti, de optimo genere interpretandi, cupio legere; & adhuc nosse, quo modo coæquanda sit in interprete peritia linguarum, coniecturis eorum, qui scripturas edisserendo pertractant: quos necesse est, etiam si recte atque unius fidei fuerint, uarias parere in multorum locorum obscuritate sententias: quamuis nequaquam ipsa uarietas ab eiusdem fidei unitate discordet; sicut etiam unus tractator, secundum eandem fidem, aliter atque aliter eundem locum potest exponere; quia hoc eius obscuritas patitur. Ideo autē desidero interpretationem tuam de Septuaginta, ut & tanta Latinorum interpretum, qui qualescumque hoc ausi sunt, quantū possumus imperitia careamus; & ii, qui me inuidere putant utilibus laboribus tuis, tandem aliquando, si fieri potest, intelligant, propterea me nolle tuam ex Hebræo interpretationem in ecclesiis legi, ne, contra Septuaginta auctoritatem tamquā nouum aliquid proferentes, magno scandalo perturbemus plebes Christi, quarum aures & corda illam interpretationem audire consueuerunt, quæ etiam ab apostolis ap-
Ion.4 probata est. Vnde illud apud Ionam uirgultum, si in Hebræo nec hedera est, nec cucurbita, sed nescio quid aliud, quod trunco suo nixum, nullis sustentandum adminiculis erigatur, mallem iam in omnibus Latinis cucurbitam legi. nō enim frustra hoc puto Septuaginta posuisse: nisi quia & huic simile sciebant. Satis me, immo fortasse plus, quā satis, tribus epistolis tuis respondisse arbitror; quarū duas per Cyprianum accepi, unam per Firmū. Rescribe, quod uisum fuerit, ad nos uel alios instruendos. Dabo autē operam diligentiorem, quantū me adiuuat Dominus, ut litteræ, quas ad te scribo, prius ad te perueniant, quā ad quemquam, a quo latius dispergantur. fateor enim nec mihi hoc fieri uelle de tuis ad me, quod de meis ad te factū iustissime expostulas. Tamen placeat nobis inuicem non tantum caritas, uerum

uerum etiam libertas amicitiæ; nec apud me taceas, uel ego apud te, quod in nostris litteris uicissim nos mouet, eo scilicet animo, qui oculis Dei in fraterna dilectione non displicet. quod si inter nos fieri posse sine ipsius dilectionis perniciosa offensione non putas; non fiat. illa enim caritas, quam tecum habere uellem, profecto maior est, sed melior hæc minor, quam nulla est.

ARGVMENTVM.

Nvnciat se per Asterium anno præterito scripsisse: nunc per Præsidium diaconum rursum scribens, eum illi commendat: & postquam conquestus est se ab hæreticis uexari, salutationes postremo admiscet.

HIERONYMVS AVGVSTINO.

EPISTOLA XCVIII.

ANNO præterito per fratrem nostrũ Asterium hypodiaconum dignationi tuæ epistolam miseram, promptum reddens salutationis officium: quam tibi arbitror redditam. nunc quoque per sanctum fratrem meum Præsidium diaconũ obsecro primum ut memineris mei: deinde, ut baiulum litterarum habeas commendatum; & mihi scias germanissimum; &, in quibuscumque necessitas postulauerit, foueas, atque sustentes: non quo aliqua re, Christo tribuente, indigeat: sed quo bonorũ amicitias auidissime expetat, & se in iis coniungendis maximũ putet beneficium consecutum. Cur autem ad occidentem nauigauerit, ipso poteris narrante cognoscere. Nos in monasterio constituti, uariis hincinde fluctibus quatimur, & peregrinationis molestias sustinemus. sed credimus in eo, qui dixit: Confidite, ego uici mundum: quod, ipso tribuente, & præsule, contra hostem diabolum uictoriam consequemur. Sanctum & uenerabilem fratrẽ nostrum, papam Alipium ut meo obsequio salutes, obsecro. Sancti fratres, qui nobiscum in monasterio Domino seruire festinant, oppido te salutant. Incolumem te, & memorẽ mei, Christus dominus noster tueatur omnipotens, domine uere sancte & suspiciende papa. Ioan.16

ARGVMENTVM.

Ingens sibi odium apud Romanos Hieronymus contraxit, quod Paulam, et Eustochium una cum Melania, primarias in urbe feminas, ad sanctiorem uitam, monasticumq. institutum traxisset: neque caruit suspitione, quod eas turpiter amaret: propterea nunc cum stomacho Vrbem relinquens, dum nauim pro discessu conscendit, huiusmodi obtrectatorum obloquiis excitata bile respondet, hominumq. maleuolentiam deplorat.

HIERONYMVS ASELLAE.

EPISTOLA XCIX.

SI TIBI PVTEM gratias a me referri posse, non sapiam. Potens est Deus super persona mea sanctæ animæ tuæ restituere, quod meretur. ego enim indignus, nec æstimare umquam potui, nec optare, ut mihi tantum in Christo largireris affectum. Et licet me sceleratum quidam putent, & omnibus flagitiis obrutum; &, pro peccatis meis, etiam hæc parua sint: tamen tu bene facis, quod ex tua mente etiam malos bonos putas. Periculosum quippe est, de seruo alterius iudicare: & non facilis uenia, praua dixisse de rectis. Veniet ueniet illa dies, in qua & mecum dolebis ardere non paucos. Ego probrosus, ego uersipellis, & lubricus, ego mendax, & satanæ arte decipiens. Quid enim est tutius, hæc uel credidisse, uel finxisse de insontibus; an etiam de noxiis credere noluisse? Osculabantur mihi manus quidam, & ore uipereo detrahebant: & dolebant labiis, corde gaudebant. Videbat Dominus, & subsannabat illos; & miserum me seruum suum, futuro cum eis iudicio reseruabat. Alius incessum meum calumniabatur, & risum; & ille uultui detrahebat; hic in simplicitate aliud suspicabatur. Pene certe triennium cum eis uixi. Multa me uirginum crebro turba circumdedit. Diuinos libros, ut potui, nonnullis sæpe disserui. lectio assiduitatem, assiduitas familiaritatem, familiaritas

fiduciam fecerat. Dicant, quid umquam in me aliter senserint, quam Christianū decebat? Pecuniam cuiusquam accepi? munera uel parua, uel magna non spreui? in manu mea æs alicuius insonuit? obliquus sermo, oculus petulans fuit? Nihil mihi aliud obiicitur, nisi sexus meus: & hoc numquam obiicitur, nisi cum Hierosolymam Paula & Melania proficiscuntur. Esto: crediderunt mentienti: cur non credunt neganti? Idem est homo ipse, qui fuerat: fatetur insontem, qui dudum noxium loquebatur. & certe ueritatem magis exprimunt tormenta, quam risus, nisi quod facilius creditur, quod aut fictum libenter auditur, aut non fictum, ut fingatur, impellitur. Antequam domum sanctæ Paulæ nossem; totius in me urbis studia consonabant. omnium pene iudicio dignus summo sacerdotio decernebar. Beatæ memoriæ Damasus meus sermo erat. dicebar sanctus: dicebar humilis, & disertus. Numquid domum alicuius lasciuioris ingressus sum? numquid me uestes sericæ, nitentes gemmæ, picta facies, auri rapuit ambitio? Nulla fuit alia Romæ matronarum, quæ meam posset edomare mentem, nisi lugens, atque ieiunans, squalens sordibus, fletibus pene cæcata, quam continuis noctibus misericordiam Domini deprecantem sol sæpe deprehendit? cuius canticum psalmi, sermo euangelium, deliciæ continentia, uita ieiunium? nulla me potuit alia delectare, nisi illa, quam manducantem numquam uidi? sed postquam eam pro suæ merito castitatis uenerari, colere, suspicere cœpi; omnes me illico deseruere uirtutes. O inuidia primum mordax tui: o satanæ calliditas, semper sancta persequens. Nullæ aliæ Romanæ urbi fabulam præbuerunt, nisi Paula, & Melania; quæ, contemptis facultatibus, pignoribusq. desertis, crucem Domini, quasi quoddam pietatis leua uere uexillum. Si balneas peterent, unguenta eligerent, diuitias, & uiduitatem haberent materiem luxuriæ & libertatis; dominæ uocarentur, & sanctæ. nunc in sacco & cinere formose uolunt uideri, & in gehennam ignis cum ieiuniis & pœdore descendere. uidelicet non licet eis applaudente populo perire cum turbis. Si gentiles hanc uitam carperent, si Iudæi; haberent solatium non placendi eis, quibus displicet Christus: nunc uero, pro nefas, ho-
Luc. 6 mines Christiani, prætermissa domorum suarum cura, & proprii oculi trabe neglecta, in alieno oculo festucam quærunt. lacerant sanctum propositum: & remedium pœnæ suæ arbitrantur, si nemo sit sanctus; si omnibus detrahatur; si turba sit pereuntium; si multitudo peccantium. Tibi placet lauare quotidie: alius has mundities sordes putat. Tu attagenem ructas; & de comeso acipensere gloriaris: ego faba uentrem impleo. Te delectant cachinnantium greges: me Paula, Melaniaq. plangentes. Tu aliena desideras: illæ contemnunt sua. Te delibuta melle uina delectant: illæ potant aquam frigidam suauiorem. Tu te perdere existimas, quidquid in præsenti non habueris, comederis, deuoraueris: illæ futura desiderant, & credunt uera esse, quæ scripta sunt. Esto, inepte, & inaniter, quibus resurrectio corporum persuasit: quid ad te? nobis econtrario tua uita displicet. Bono tuo crassus sis: me macies delectat, & pallor. Tu tales miseros arbitraris: nos te miserabiliorem putamus. Par pari refertur, & inuicem nobis uidemur insanire. Hæc, mi domina Asella, cum iam nauem conscenderem, raptim flens dolensq. conscripsi: & gratias ago Deo meo, quod dignus sim, quem mundus oderit. Ora autem, ut de Babylone Hierosolymam regrediar;
Agg. 1. 2 ne mihi dominetur Nabuchodonosor, sed Iesus filius Iosedech: ueniat Esdras, qui interpretatur adiutor, & reducat me in patriam meam. Stultus ego, qui uolebam cantare can-
Hier. 42 ticum Domini in terra aliena; &, deserto monte Sina, Aegypti auxilium flagitabam: non
Luc. 10 recordabar euangelii; quia qui de Hierusalem egreditur, statim incidit in latrones, spoliatur, uulneratur, occiditur. Sed licet sacerdos despiciat, atque leuites; Samaritanus ille mi
Ioan. 8 sericors est: cui cum diceretur: Samaritanus es, & dæmonium habes: dæmonium renuens, Samaritem se non negauit. Quia quem nos custodem, Hebræi Samaritem uocant. Malefi-
Marc. 3 cum quidam me garriunt: titulum fidei seruus agnosco. Magum uocant & Iudæi Domi-
2. Cor. 6 num meum. Seductor & Apostolus dictus est. Tentatio me non apprehendat, nisi huma-
1. Cor. 10 na. Quotam partem angustiarum perpessus sum, qui cruci milito? Infamiam falsi criminis imputarunt. sed scio, per bonam & malam famam perueniri ad regna cælorum. Saluta Paulam, & Eustochium, uelit nolit mundus, in Christo meas. Saluta matrem Albinam, sororemq. Marcellam, Marcellinam quoque, & sanctam Felicitatem: & dic eis: Ante tribunal Christi simul stabimus: ibi apparebit, qua mente quis uixerit. Memento mei, exemplum pudicitiæ & uirginitatis insigne; fluctusq. maris tuis precibus mitiga.

ARGV-

ARGVMENTVM.

BONASVM obtrectatorem quendam, ac nasutum rabulam, irridet, eo quod, quæ Hieronymus aduersus uitia scripserat, tanquam contra se scripta, interpretaretur.

HIERONYMVS BONASO.

EPISTOLA C.

MEDICI, quos uocant chirurgicos, crudeles putantur, & miseri sunt. An nõ
est miseria, alienis non dolere uulneribus, & mortuas carnes inclementi secare
ferro? non horrere curantem, quod horret ipse, qui patitur, & inimicum puta-
ri? Ita se natura habet; ut amara sit ueritas, blanda uitia existimentur. Esaias, in
exemplum captiuitatis futuræ, nudus non erubescit incedere. Hieremias de media Hierusa- Esa. 20
lem ad Euphratem, fluuium Mesopotamiæ, mittitur; ut inter inimicas gentes, ubi est Assy- Hier. 13
rius, & castra sunt Chaldæorum, ponat περίζωμα corrumpendum. Ezechiel stercore primum Ezec. 4. 24
humano, deinde bubulo, panem de omni semente conspersum edere iubetur; & uxoris
interitum siccis oculis uidet. Amos de Samaria pellitur. cur, quæso? nempe ideo, quia Amos 7
chirurgici spirituales, secantes uitia peccatorum, ad pœnitentiam cohortabantur. Paulus
apostolus, Inimicus, inquit, uobis factus sum uerum dicens. Et quia saluatoris dura uide- Gal. 4
bantur eloquia, plurimi discipulorum retrorsum abierunt. Vnde non mirum est, si & nos Ioan. 6
ipsi, uitiis detrahentes, offendimus plurimos. Disposui nasum secare fœtentem: timeat,
qui strumosus est. Volo corniculæ detrahere garrienti: rancidulam se intelligat cornix. Nũ-
quid unus in urbe Romana est, qui habeat truncas inhonesto uulnere nares? Numquid so-
lus Bonasus Segestanus caua uerba, & in modum uesicarum tumentia, buccis trutinatur in-
flatis? Dico, quosdam scelere, periurio, falsitate ad dignitatem nescio quam peruenisse,
quid ad te, qui te intelligis innocentem? Rideo aduocatum, qui patrono egeat: quadran-
te dignam eloquentiam nare subsanno. quid ad te, qui disertus es? Volo in nummarios in-
uehi sacerdotes: tu, qui diues non es, quid irasceris? Clausum cupio suis ignibus ardere
Vulcanũ. numquid hospes eius es, aut uicinus; quod a delubris idoli niteris incendia sub-
mouere? Placet mihi, de laruis, de bubone, de noctua, de Niliacis ridere portentis, quid-
quid dictum fuerit, in te dictum putas. in quodcumque uitium, styli mei mucro contor-
quetur, te clamitas designari. conserta manu in ius uocas; & satyricum scriptorem in pro-
sa arguis. An ideo tibi bellus uideris, quia fausto uocaris nomine? quasi non & lucus ideo
dicatur, quod minime luceat; & parcæ, quod nequaquam parcant; & Eumenides furiæ,
quod non sint benignæ; & uulgo Aethiopes uocentur argentei. Quod si in descriptione fœ-
dorum semper irasceris, iam tibi cum Persio cantabo: Optent te generum rex, & regina;
puellæ Te rapiant: quidquid calcaueris, hoc rosa fiat. Dabo tamen consilium, quibus ab-
sconditis possis pulchrior apparere. Nasus non uideatur in facie: sermo non sonet ad loquen-
dum: atque ita & formosus, & disertus uideri poteris.

ARGVMENTVM.

CVM, quod Epiphanij epistolam ad Ioannem Episcopum Hierosolymitanum, non recte transtulisset Hieronymus, cauillaretur Ruffinus, post querelas, quod, se inscio, e scrinijs suffuratus epistolam, nondum plene emendatam, aliquis sit, tam ueterum omnium eruditorum, quam sacrarum scripturarum testimonijs docet, quodnam sit optimum genus interpretandi; illud scilicet esse ostendens, quo ipse in uertenda epistola usus est, hoc est, quo sensus e senso, non uerbum e uerbo transfertur:

HIERONYMVS AD PAMMACHIVM de optimo genere interpretandi.

EPISTOLA CI.

PAVLVS apostolus, præsente rege Agrippa, de criminibus responsurus, quo
posset intelligere qui auditurus erat, securus de causæ uictoria, statim in principio
sibi gratulatur, dicens: De omnibus, quibus accusor a Iudæis, o rex Agrippa, exi-
stimo me beatum, cum apud te sim hodie defendendus, qui præcipue nosti cunctas, quæ Act. 26
in Iudæis sunt, cõsuetudines, & quæstiones. legerat enim illud Iesu: Beatus, qui in aures Eccl. 25

loquitur audientis: & nouerat tantum oratoris uerba proficere, quantū iudicis prouidentia cognouisset. Vnde & ego beatū me in hoc dumtaxat negotio iudico, quod apud eruditas aures imperitæ linguæ responsuturus sum; quæ obiicit mihi uel ignorantiam, uel mendaciū, si aut nesciui alienas litteras uere interpretari, aut nolui; quorum alterum error, alterū crimen est. Ac ne forsitan accusator meus facilitare, qua cuncta loquitur, & impunitate, qua sibi licere omnia putat, me quoque apud uos argueret, ut papā Epiphaniū criminatus est: hanc epistolam misi, quæ te, & per te alios, qui nos amare dignantur, rei ordinem doceat. Ante hoc ferme biennium miserat Ioanni episcopo supradictus papa Epiphanius litteras, arguens eum in quibusdam dogmatibus, & postea clementer ad pænitentiā prouocans. harum exemplaria certatim Palæstinæ rapiebantur, uel ob auctoris meritū, uel ob elegantiam scriptionis. Erat in monasterio nostro uir apud suos haud ignobilis, Eusebins Cremonēsis: qui, cum hæc epistola per multorū ora uolitaret, & mirarentur eam pro doctrina & puritate sermonis docti pariter & indocti, cœpit a me obnixe petere, ut sibi eam in Latinum uerterem, &, propter intelligendi facilitatem, apertius explicarem: Græci enim eloquii penitus ignarus erat. Feci, quod uoluit: accitoq. notario, raptim celeriterq. dictaui, ex latere in pagina breuiter annotans, quem intrinsecus sensum singula capitula continerent. siquidem & hoc, ut sibi soli facerem, oppido flagitarat. postulauiq. ab eo mutuo, ut domi haberet exemplar, nec facile in uulgus proderet. Res ita anno & sex mensibus trāsiit; donec supradicta interpretatio, de scriniis eius nouo præstigio Hierosolymam commigrauit. nam quidam pseudomonachus, uel accepta pecunia, ut perspicue intelligi datur, uel gratuita malitia, ut incassum corruptor nititur persuadere, compilatis chartis eius, & sumptibus, Iudas factus est proditor; deditq. aduersariis latrandi contra me occasionem, ut inter imperitos concionentur, me falsarium; me uerbum non expressisse de uerbo; pro honorabili dixisse carissimum; & maligna interpretatione, quod nefas dictu sit, αἰδέσιμον ὠσὶν ἁπάντων, idest reuerendum auribus omnium, noluisse transferre. Hæc, & istiusmodi nugæ, crimina mea sunt. Ac primum, antequam de translatione respondeam, uolo interrogare eos, qui malitiam prudentiam uocant, unde apud nos exemplar epistolæ? quis dedit? qua fronte profertis, quod scelere redemistis? quid apud homines tutum erit, si ne parietibus quidem & scriniis nostra possumus secreta celare? Si ante tribunalia iudicum hoc uobis crimen impingerem; reos legibus subiugarem, quæ etiam pro utilitatibus fisci noxiis delatoribus pœnas statuunt; &, cum suscipiant proditionem, damnant proditorem. Lucrum uidelicet placet, uoluntas displicet. Dudum Esychium, uirum consularem, contra quem patriarcha Gamaliel grauissimas exercuit inimicitias, Theodosius princeps capite damnauit, quod, solicitato notario, chartas illius inuasisset. Legimus in ueteribus historiis, ludi magistrum, qui Faliscorum liberos prodiderat, uinctum pueris traditum, & ad eos, quos prodebat, remissum, nec sceleratam populum Romanum suscepisse uictoriam. Pyrrhum, Epirotarum regem, cum in castris ex uulnere curaretur, medici sui proditione interfici nefas duxit Fabricius, quin potius uinctum remisit ad dominum, ut scelus nec in aduersario comprobaret. Quod leges publicæ, quod hostes tuentur, quod inter bella & gladios sanctum est, hoc nobis inter monachos & sacerdotes Christi intutum fuit. Et audet quidam ex eis, adducto supercilio, & concrepantibus digitis, eructare, & dicere: Quid enim, si redemit, si solicitauit? fecit, quod sibi profuit. Mira sceleris defensio: quasi non & latrones, & fures, & pyratæ fa-
Luc.22 ciant, quod sibi prodest. certe Annas, & Caiphas, seducentes infelicem Iudam, fecerunt quod sibi utile existimabant. Volo in chartulis meis quaslibet ineptias scribere, commentari de scripturis, remordere lædentes, digerere stomachum, in locis me exercere communibus, & quasi limatas ad expugnandum sagittas reponere. quamdiu non profero cogitata, maledicta, non crimina sunt, immo ne maledicta quidem, quæ aures publicæ nesciant. Tu corrumpas seruulos, solicites clientes, &, ut in fabulis legimus, auro ad Danaen penetres, dissimulatoq. quod feceris, me falsarium uoces: cum multo peius crimen accusando in te confitearis, quam in me arguis. Alius te hæreticum, alius insimulat dogmatum peruersorem. taces ipse: respondere non audes: interpretem laceras: de syllabis calumniaris, & totam defensionem tui putas, si tacenti detrahas. Finge, in transferendo uel errasse, uel intermisisse me quippiam. hic totius negotii tui cardo uersatur; hæc tua est defensio. num icirco tu non es hæreticus, si ego malus interpres sim? Non hoc dico, quod te hæreticum nouerim: sciat ille qui accusauit; nouerit ille, qui scripsit: sed quod stultissimum sit, accusatū ab alio alium criminari, &, confosso undique corpore, e dormientis uulnere solatium quærere. Hactenus sic locutus sum, quasi aliquid de epistola commutauerim, & simplex translatio possit

rio possit

tio possit errorem habere, non crimen. nunc uero, cum ipsa epistola doceat nihil mutatum esse de sensu, nec res additas, nec aliquod dogma confictum; faciunt næ intelligendo, ut nihil intelligant; &, dum alienam imperitiam uolunt coarguere, suam produnt. Ego enim non solum fateor, sed libera uoce profiteor, me in interpretatione Græcorum, absque scripturis sanctis, ubi & uerborum ordo & mysterium est, non uerbum e uerbo, sed sensum exprimere de sensu. habeoq. huius rei magistrum Tullium, qui Protagoram Platonis, & Oeconomicõ Xenophontis, & Aeschynis ac Demosthenis duas contra se orationes pulcherrimas transtulit. quanta in illis prætermiserit, quanta addiderit, quanta mutauerit; ut proprietates alterius linguæ suis proprietatibus explicaret; non est huius temporis dicere. sufficit mihi ipsius translatoris auctoritas, qui ita in prologo earundem orationum locutus est. Putaui mihi suscipiendum laborem utilem studiosis, mihi quidem ipsi non necessarium. Conuerti enim ex Atticis duorum eloquentissimorum nobilissimas orationes, inter seq. contrarias, Aeschynis & Demosthenis; nec conuerti, ut interpres, sed ut orator, sententiis iisdem, & earum formis, tam figuris quam uerbis ad nostram consuetudinem aptis. in quibus non uerbum pro uerbo necesse habui reddere; sed genus omne uerborum, uimq. seruaui. non enim me annumerare ea lectori putaui oportere, sed tamquam appendere. Rursum in calce sermonis, Quorum ego, ait, orationes si, ut spero, ita expressero, uirtutibus utens illorum omnibus, idest sententiis, & earum figuris, & rerum ordine, uerba persequens eatenus, ut ea non abhorreant a more nostro. quæ si e Græcis omnia conuersa non erunt; tamen, ut generis eiusdem sint, elaborauimus. Sed & Horatius, uir acutus, & doctus, hoc idem in arte poetica erudito interpreti præcipit: Nec uerbum uerbo curabis reddere fidus interpres. Terentius Menandrum, Plautus & Cæcilius ueteres comicos interpretati sunt. numquid hærent in uerbis; ac non decorem magis & elegantiam in trãslatione conseruant? Quam uos ueritatem interpretationis, hanc eruditi κακοζηλίαν nuncupant. Vnde & ego, doctus a talibus ante annos circiter uiginti, & simili tunc quoque errore deceptus, certe hoc mihi a uobis obiiciendum nesciens, cum. Eusebii Cæsariensis χρονικὸν in Latinum uerterem, tali inter cetera usus sum præfatione. Difficile est, alienas lineas insequentem, non alicubi excidere; & arduum, ut, quæ in alia lingua bene dicta sunt, eundem decorem in translatione conseruent. Significatum est aliquid unius uerbi proprietate: non habeo meum, quo id efferam; &, dum quæro implere sententiam, longo ambitu uix breuis uiæ spatia consumo. Accedunt hyperbatorum anfractus, dissimilitudines casuum, uarietates figurarum, ipsum postremo suum, &, ut ita dicam, uernaculum linguæ genus. Si ad uerbum interpretor, absurde resonant: si ob necessitatem aliquid in ordine, uel in sermone mutauero, ab interpretis uidebor officio recessisse. Et post multa, quæ nunc prosequi otiosum est, etiam hoc addidi. Quod si cui non uidetur, linguæ gratiam in interpretatione mutari; Homerum ad uerbum exprimat in Latinum. plus aliquid dicam, eundem sua in lingua prosæ uerbis interpretetur: uidebis ordinem ridiculum, & poetam eloquentissimum uix loquentem. Verum ne meorum scriptorum parua sit auctoritas, quamquam hoc tantum probare uoluerim, me semper ab adolescentia non uerba, sed sententias transtulisse: qualis super hoc genere præfatiuncula sit, in libro, quo beati Antonii uita describitur, ipsius lectione cognosce. ex alia in aliam linguam expressa ad uerbum translatio sensum operit, &, ueluti læto gramine, sata strangulat. dum enim casibus & figuris seruit oratio, quod breui poterat indicare sermone, longo ambitu circumacta uix explicat. Hoc igitur ego uitans, ita beatum Antonium te petente transposui, ut nihil desit ex sensu, cum aliquid desit ex uerbis. Alii syllabas aucupentur, & litteras: tu quære sententias. Dies me deficiet, si omnium, qui ad sensum interpretati sunt, testimonia replicauero. Sufficit in præsenti nominasse Hilarium confessorem, qui Homilias in Iob, & in psalmos tractatus plurimos in Latinum uertit e Græco; nec assedit litteræ dormitanti, & putida rusticorum interpretatione se torsit; sed quasi captiuos sensus in suam linguam uictoris iure transposuit. Nec hoc mirum in ceteris sæculi uidelicet, aut Ecclesiæ uiris; cum Septuaginta interpretes, & Euangelistæ, atque Apostoli idem in sacris uoluminibus fecerint. Legimus in Marco dicentem Dominum, Talitha cumi: statimq. subiectum est, quod interpretatur, puella (tibi dico) surge. Arguatur euangelista mendacii, quare addiderit, tibi dico, cum in Hebræo tantum sit, puella surge. Sed, ut ἐμφατικώτερον faceret, & sensum uocantis atque imperantis exprimeret, addidit, tibi dico. Rursum in Matthæo, redditis ab proditore Iuda triginta argenteis, & empto ex eis agro figuli, scribitur: Tunc impletum est, quod scriptum est per Hieremiam prophetam, dicentem: Et acceperunt triginta argẽteos pretium appretiati, quod appretiauerunt a filiis Israel;

Marc. 5.

Matth. 27

& dederunt

& dederunt eos in agrum figuli, ficut conftituit mihi Dominus. Hoc in Hieremia penitus
Zach. 11 non inuenitur, fed in Zacharia, aliis multo uerbis, ac toto ordine difcrepante. uulgata
quippe editio ita fe habet: Et dicam ad eos: fi bonum eft coram uobis, date mercedem mi-
hi, aut renuite. & appenderunt mercedem meam triginta argenteos. dixitq. Dominus ad
me: Pone illos in conflatorium; & confidera, fi probatum fit, ficut probatus fum ab eis.
Et tuli triginta argenteos, & mifi eos in domo Domini in conflatorium. Quantum diftet ab
euangelistæ teftimonio Septuaginta translatio, perfpicuum eft. Sed & in Hebræo, cum feu
fus idem fit, uerba præpoftera funt, & pene diuerfa. Et dixi, inquit, ad eos: Si bonum eft
in oculis ueftris, afferte mercedem meam: & fi non, quiefcite. Et appenderunt mercedem
meam triginta argenteos. Et dixit Dominus ad me: Proiice illud ad ftatuarium, decorum
pretium, quo appretiatus fum ab eis. Et tuli triginta argenteos, & proieci eos in domo Do
mini ad ftatuarium. Accufent apoftolum falfitatis, quod nec cum Hebraico, nec cum Se-
ptuaginta congruat translatoribus; &, quod his maius eft, erret in nomine: pro Zacharia
quippe Hieremiam pofuit. Sed abfit hoc de pedifequo Chrifti dicere: cui curæ fuit non uer
ba & fyllabas aucupari, fed fententias dogmatum ponere. Veniamus ad aliud eiufdem Za-
Ioan. 19 chariæ teftimonium, quod Ioannes euangelifta affumit iuxta Hebraicam ueritatem. Vide-
Zach. 12 bunt in quem compunxerunt. pro quo in Septuaginta legimus, καὶ ἐπιβλέψονται πρός με,
ἀνθ' ὧν ἐνωρχήσαντο. quod interpretati funt Latini: Et afpicient ad me, pro iis, quæ illuſe-
runt, fiue infultauerunt. Difcrepat Euangeliftæ, Septuaginta interpretum, noftraq. trans-
Matth. 26 latio: & tamen fermonum uarietas, fpiritus unitate concordat. In Matthæo quoque legimus
Zach. 13 Dominum prædicentem apoftolis fugam, & hoc ipfum Zachariæ teftimonio confirman-
tem. Scriptum eft, ait: Percutiam paftorem, & difpergentur oues. At in Septuaginta, &
in Hebræo multo aliter eft. non enim ex perfona Dei dicitur, ut Euangelifta uult, fed ex
prophetæ Deum patrem rogantis. Percute paftorem, & difpergentur oues. In hoc, ut arbi
tror, loco, iuxta quorundam prudentiam, euangelifta piaculi reus eft, quod aufus fit pro-
phetæ uerba ad Dei referre perfonam. Scribit fupradictus euangelifta, ad angeli monitũ,
Matth. 2 tuliffe Iofeph paruulum, & matrem eius, & intraffe in Aegyptum, ibiq. manfiffe ufque ad
obitum Herodis: ut impleretur quod dictum eft a Domino per prophetam: Ex Aegypto uo
Ofee 11 caui filium meum. Hoc noftri codices non habent: fed in Ofee propheta iuxta Hebraicam
fcribitur ueritatem: Quia puer Ifrael eft, & dilexi eum; & ex Aegypto uocaui filium meum.
Pro quo & in eodem loco Septuaginta tranftulerunt: Quia paruulus eft Ifrael, & dilexi eũ;
& ex Aegypto uocaui filios eius. Num omnino repudiandi funt, quia iftum locum, qui ad
Chrifti maxime pertinet facramentum, aliter tranftulerunt? an danda potius uenia ut homi
nibus, iuxta Iacobi fententiam, dicentis: Multa peccamus omnes: &, fi quis in uerbo non
Iac. 3 offendit, ifte perfectus eft uir, potens refrenare omne corpus? Illud uero, quod in eodem
Matth. 2 euangelifta fcribitur: Et ueniens habitauit in ciuitate, quæ dicitur Nazareth: ut impleretur
quod dictum eft per prophetas, Quia Nazaræus uocabitur: Refpondeant λογοδαίδαλοι, & fa
Efa. 11 ftidiofi æftimatores omnium tractatorum, ubi legerint, difcantq. in Efaia pofitum. Nam in
eo loco, ubi nos legimus, atque tranftulimus: Exiet uirga de radice Ieffe, & flos de radice
eius afcendet: in Hebræo, iuxta linguæ illius ἰδίωμα, ita fcriptum eft: Exiet uirga de radice
Ieffe, & Nazaræus de radice eius crefcet. Cur hoc omiferunt Septuaginta, fi non licet trans-
ferre uerbum pro uerbo? Sacrilegũ eft, uel celaffe, uel ignoraffe myfterium. Tranfeamus ad
Matth. 1 cetera. neque enim epiftolæ breuitas patitur diutius fingulis immorari. Idẽ Matthæus loqui
tur: Hoc autẽ totum factum eft, ut compleretur quod dictum eft a Domino per prophetam
dicentem: Ecce uirgo in utero habebit, & pariet filium, & uocabunt nomen eius Emanuel.
Quod Septuaginta tranftulerunt: Ecce uirgo in utero accipiet, & pariet filium, & uocabi-
Efa. 7 tis nomen eius Emanuel. Si uerba calumniamur: utique non eft idem: habebit, & accipiet;
neque uocabunt, & uocabitis. Porro in Hebræo legimus ita fcriptum: Ecce uirgo concipiet,
& pariet filium, & uocabit nomen eius Emanuel. Non Achaz, qui arguebatur infidelitatis,
Matth. 2 non Iudæi, qui erant Dominum negaturi, fed uocabit, inquit, ipfa, quæ concipiet, ipfa
uirgo, quæ pariet. In eodem euangelifta legimus, Herodem ad aduentum Magorum fuiffe
turbatum; fcribisq. & facerdotibus congregatis, fcifcitatum ab eis, ubi Chriftus nafcere-
Mich. 5 tur; illosq. refpondiffe, in Bethlehem Iudæ. fic enim fcriptum eft in propheta: Et tu Bethle
hem, terra Iuda, nequaquam minima es in ducibus Iuda: ex te enim egredietur dux, qui
regat populum meum Ifrael. Hoc exemplum in uulgata editione fic fertur: Et tu Bethlehem
domus Ephrata, modicus es, ut fis in millibus Iuda: de te mihi egredietur, ut fit princeps
in Ifrael. Quanta fit inter Matthæum & Septuaginta uerborũ ordinisq. difcordia, magis hoc
admiraberis,

admiraberis, si Hebraicum uideas, in quo ita scriptum est: Et tu Bethlehem Ephrata, paruu
lus es in millibus Iuda: ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israel. Considera grada
tim, quæ ab euangelista sint posita. Et tu Bethlehem, terra Iuda. Pro terra Iuda, in Hebrai
co habetur Ephrata, in Septuaginta, domus Ephrata. Et pro, Nequaquam minima es in du
cibus Iuda, in Septuaginta legitur, Modicus es, ut sis in millibus Iuda: in Hebræo, Paruu-
lus es in millibus Iuda. Sensusq. contrarius est, Septuaginta sibi in hoc dumtaxat loco &
Hebraico concordante. Euangelista enim dixit, quod non sit paruulus in ducibus Iuda,
cum e regione sit positum, paruulus quidem es, & modicus; sed tamen de te mihi paruulo
& modico egredietur dux in Israel, secundum illud Apostoli: Elegit infirma mundi Deus, 1.Cor.1
ut confundat fortia. Porro, quod sequitur, Qui regat, uel qui pascat populum meum Israel:
aliter in propheta esse perspicuum est. Hæc replico, non ut euangelistas arguam falsitatis,
(hoc quippe impiorum est, Celsi, Porphyrii, Iuliani) sed ut reprehensores meos arguam
imperitiæ; & impetrem ab eis ueniam, ut concedant mihi in simplici epistola, quod in scri
pturis sanctis, uelint nolint, apostolis concessuri sunt. Marcus, discipulus Petri, ita suum
orditur euangelium: Principium euangelii Iesu Christi: sicut scriptũ est in Esaia propheta: Marc.1
Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit uiam tuam ante te. Vox
clamantis in deserto, parate uiam Domini, rectas facite semitas eius. Hoc exemplum ex
duobus prophetis compositum est, de Malachia uidelicet, & Esaia. Nam primum, quod Mal. 3
dicitur: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit uiam tuam ante Esa. 40
te: in Malachiæ fine scriptum est. Sequens autem quod infertur: Vox clamantis in deserto
&c. in Esaia legimus. Et quo modo Marcus statim in principio uoluminis sui posuit, sicut Mar. 2
scriptum est in Esaia propheta: Ecce ego mitto angelum meum: quod non scribitur in Esa-
ia, ut diximus, sed in Malachia nouissimo duodecim prophetarum? Soluat hanc quæstiun-
culam imperita præsumptio: & ego erroris ueniam deprecabor. Idem Marcus inducit ad pha
risæos saluatorem loquentem: Numquam legistis, quid fecerit Dauid, quando necessitatem
habuit, & esuriuit ipse & socii eius; quo modo ingressus domum Dei sub Abiathar pontifi-
ce, & panes propositionis comedit, quibus non licebat uesci, nisi solis sacerdotibus? Lega- 1. Reg. 21
mus Samuelem, siue, ut in communi titulo habetur, Regnorum libros: ibiq. reperiemus,
non Abiathar scriptum esse, sed Abimelech pontificem, qui postea a Doec cum ceteris sa- 1. Reg. 22
cerdotibus, Saul iubente, percussus est. Pergamus ad apostolum Paulum. scribit ad Corin
thios: Si enim cognouissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent. Sed sicut scriptũ 1. Cor. 2
est: Quod oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præpara-
uit Deus diligentibus se. Solent in hoc loco apocryphorum quidam deliramenta sectari,
& dicere, quod de Apocalypsi Heliæ, testimonium sumptum sit: cum in Esaia iuxta Hebrai Esa. 64
cum ita legatur: A sæculo non audierunt, nec auribus perceperunt. Oculus non uidit Deus
absque te, quæ præparasti expectantibus te. Hoc Septuaginta multo aliter transtulerunt. A
sæculo non audiuimus, neque oculi nostri uiderunt Deum absque te: & opera tua uera, &
facies expectantibus te misericordiam. Intelligimus, unde sumptum sit testimonium: & ta-
men Apostolus non uerbum expressit e uerbo, sed παραφραστικῶς eundem sensum aliis ser-
monibus indicauit. In epistola ad Romanos idem apostolus Paulus, exemplum de Esaia su- Rom. 9
mens, Ecce, inquit, ponam in Sion lapidem offensionis, & petram scandali; discordat a Esa. 8
translatione ueteri, & tamen cum Hebraica ueritate concordat. in Septuaginta enim con-
trarius sensus est, Non ut lapidi offensionis occurretis, neque ut petræ ruinæ: cum aposto-
lus quoque Petrus Hebræis Pauloq. consentiens ita posuerit: Incredulis autem lapis offen- 1. Pet. 2
sionis, & petra scandali. Ex quibus uniuersis perspicuum est, apostolos, & euangelistas, in
interpretatione ueterum scripturarum, sensum quæsisse, non uerba, nec magnopere de or-
dine sermonibusq. curasse, dum intellectui res pateret. Lucas, uir apostolicus, & euange-
lista, scribit, Stephanum, primum Christi martyrem, in Iudaica concione narrantem: in Se
ptuaginta quinque animabus descendit Iacob in Aegyptum: & defunctus est ipse: & patres Act. 7
nostri translati sunt in Sychem, & positi sunt in sepulcro, quod emit Abraham pretio ar-
genti a filiis Emor patris Sychem. Hic locus in Genesi multo aliter inuenitur, quod scilicet Gen. 23
Abraham emerit ab Ephron Etheo filio Seor, iuxta Hebron quadringentis drachmis argen-
ti speluncam duplicem, & agrum circa eam, sepelieritq. in ea Saram uxorem suam. Atque
in eodem legimus libro, postea reuertentem de Mesopotamia Iacob cum uxoribus & filiis Gen. 33
suis posuisse tabernaculum ante Salem urbem Sychimorum, quæ est in terra Chanaam, &
habitasse ibi, & emisse partem agri, in quo habebat tentoria, ab Emor patre Sychem centũ
agnis, & statuisse ibi altare, & inuocasse ibi Deum Israel. Abraham non emit specum ab

Emor

Gen. 25 Emor patre Sychem, ſed ab Ephron filio Seor; nec ſepultus eſt in Sychem, ſed in Hebron,
quæ corrupte dicitur Arboch. Duodecim autem patriarchæ, non ſunt ſepulti in Arboch,
ſed in Sychem, qui ager non eſt emptus ab Abrahā, ſed a Iacob. Differo ſolutionem & iſtius
quæſtiunculæ: ut obtrectatores mei quærant, & intelligant, non uerba in ſcriptutis conſide
randa, ſed ſenſus. Viceſimi primi pſalmi iuxta Hebræos id ipſum exordium eſt, quod Do-
minus locutus eſt in cruee אלי אלי למה עזבתני Eli Eli lamma azabthani: qnod interpretatur,
Matth. 27 Deus meus, Deus meus, quare me dereliquiſti? Reddant rationem, cur Septuaginta trans-
latores interpoſuerint, Reſpice in me. ita enim uerterunt: Deus Deus meus, reſpice in
me, qnare me dereliquiſti? reſpondebunt utique, nihil damni in ſenſn eſſe, ſi duo uerba
ſint addita. audiant & a me non periclitari eccleſiarum ſtatum, ſi celeritate dictandi, aliqua
uerba dimiſerim. Longum eſt nunc euolnere, qnanta Septuaginta de ſuo addiderint, quan
ta dimiſerint, quæ in exemplaribus Eccleſiæ, obelis aſteriſcisq. diſtincta ſunt. Illud enim,
Esa. 31 quod legimus in Eſaia: Beatus, qui habet ſemen in Sion, & domeſticos in Hieruſalem: ſo-
Amos 6 lent Hebræi deridere, cum andierint. Necnon & in Amos poſt deſcriptionem luxuriæ: Stan
tia pntauerunt hæc, & non fugientia. Reuera ſenſus rhetoricus, & declamatio Tulliana.
Sed quid faciemus ad anctenticos libros, in qnibus hæc non fuerunt adſcripta, & cetera his
ſimilia; quæ ſi proferre nitamur, infinitis libris opus eſt? Porro, quanta dimiſerint, uel aſte
riſci teſtes, nt dixi, ſunt, nel noſtra interpretatio, ſi a diligenti lectore translationi ueteri
conferatur; & tamen uires Septuaginta editio obtinuit in eccleſiis, uel quia prima eſt, & an-
te Chriſti facta aduentum, nel quia ab Apoſtolis, in quibus tamen ab Hebraico non diſcre
pat, uſurpata. Aquila autem, proſelytus & contentioſus interpres, qui non ſolum uerba,
ſed etymologias quoqne uerborum transferre conatus eſt, iure proiicitur a nobis. Quis e-
nim pro frumento & uino & oleo poſſit uel legere, uel intellegere, χύμα, ὀπωρισμὸν, στιλβό-
τητα, quod nos poſſumus dicere fuſionem, pomationemque, & ſplendentiam. Atqui non
ſolum Hebræi habent ἄρθρα, ſed & ille κακόζηλος, qui ſyllabas interpretatur; & litteras, nt di
cat, σὺν τὸν οὐρανὸν καὶ σὺν τὴν γῆν: quod Latina lingua omnino non recipit. cnius rei exem
plum nos ex noſtro ſermone capere poſſumus. qnanta enim apnd Græcos bene dicuntur,
quæ ſi ad uerbum transferamns, in Latino non reſonant: & e regione, quæ apud nos pla-
cent, ſi nertantur iuxta ordinem, apud illos diſplicebunt. Sed ut infinita prætercam, & oſten
dam tibi, uir omnium nobilium Chriſtianiſſime, et Chriſtianorum nobiliſſime, cniuſmo-
di falſitatis me in epiſtolæ translatione reprehendant, ipſius epiſtolæ ponam cum Græco ſer
mone principium, ut ex uno crimine intelligantur & cetera. Ἔδει γάρ ἡμᾶς, ἀγαπητὲ, μὴ τῇ
οἰήσει τῶν κλήρων φέρεσθαι. quod me ita nertiſſe memini: Oportebat nos, dilectiſſime clerica-
tus honore non abuti in ſuperbiam. Ecce, inquiunt, in uno uerſiculo quanta mendacia.
primum ἀγαπητὸς dilectus eſt, non dilectiſſimus. deinde οἴησις exiſtimatio dicitur, non ſu-
perbia. non enim dixit οἰδήματι, ſed οἰήσει. quorum alterum tumorem, alterum arbitrium
ſonat. Totumq. quod ſequitur, Clericatus honore non abuti in ſuperbiam, tuum eſt. Quid
agis, o colnmen litterarum, & noſtrorum temporum Ariſtarche, qui de uniuerſis ſcriptori
bus ſententiam feras? Ergo fruſtra tanto tempore ſtuduimus: & ſæpe manum ferulæ ſnbdu-
ximns. Egredientes de portu, ſtatim impegimus. Igitur, quia & erraſſe humanum eſt; &,
confiteri errorem, prudentis: tu, quicumque reprehenſor es, tu me, obſecro, emenda
præceptor, & uerbum de uerbo exprime. Debueras, inquit, dicere: Oportebat enim nos,
dilecte, non æſtimatione clericorum ferri. Hæc eſt Plautina eloquentia, hic lepos Atticus,
& muſarum, ut dicunt, eloquio comparandus. Completur in me tritum uulgi ſermone pro
uerbium: Oleum perdit, & impenſas, qui bouem mittit ad ceroma. Hæc non eſt illius cul-
pa, cuius ſub perſona alins agit tragœdiam, ſed Ruffini, & Melaniæ, magiſtrorum eius,
qui illum magna mercede nihil ſcire docuerunt. Nec reprehendo in quolibet Chriſtiano ſer
monis imperitiam, atque utinam Socraticum illud haberemus: Scio, quod neſcio: Et alte-
rius ſapientis; Te ipſum intellige. Venerationi mihi ſemper fuit non nerboſa ruſticitas, ſed
ſancta ſimplicitas. Qui ſermone imitari ſe dicit apoſtolos, prius imitetur nirtutes in uita illo
rum. In loquendo ſimplicitatem excuſabit ſanctimoniæ magnitudo; & ſyllogiſmos Ariſto-
telis, contortaq. Chryſippi acumina reſurgens mortuus confutabit. Ceterum ridiculum, ſi
quis e nobis, manens inter Crœſi opes, & Sardanapali delicias, de ſola ruſticitate ſe iactet;
quaſi omnes latrones, & diuerſorum criminum rei diſerti ſint; & cruentos gladios, philoſo-
phorum uoluminibus, ac non arborum truncis occulant. Exceſſi menſuram epiſtolæ, ſed
non exceſſi doloris modum. nam qui falſarius uocor; & inter mulierum radios & textrina
dilanior; contentus ſum crimen abnuere, non referre. nnde arbitrio tuo cuncta permitto;

ut legas